

Tämän teoksen sähköisen version on julkaissut Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) Creative Commons -lisenssillä: CC BY-NC-ND 4.0 International. Lisenssiin voi tutustua englanniksi osoitteessa: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on saanut sähköisen julkaisuluvan teoksen oikeudenhaltijoilta. Mikäli olette oikeudenhaltija, jota SKS ei ole tavoittanut, pyydämme teitä ystävällisesti ottamaan yhteyttä [SKS:aan](#).

NEUVOSTO-KARJALAN TAISTELU
ITSEHALLINNOSTA

Markku Kangaspuro

Neuvosto-Karjalan taistelu itsehallinnosta

Nationalismi ja suomalaiset punaiset Neuvostoliiton
vallankäytössä vuosina 1920–1939.

Elektronisen version ISBN:

951-45-8598-4

Kansikuva: Propagandajuliste vuodelta 1920. Julisteen alareunassa lukee: ”Vain työläisten ja talonpoikien tiivis, rikkumaton liitto voi pelastaa Venäjän tuholta ja nälänhädältä”.

ISSN 1238-3503

ISBN 951-746-213-1

Hakapaino Oy

Helsinki 2000

■ Sisällysluettelo

ALKUSANAT	7
JOHDANTO	9
Neuvostokäsitteet ja lyhenteet	12
Nationalismi ja kansallisvaltioiden synty	14
Vanhan vallan kumoaminen vai jatkumo	19
Stalin ja yhteiskunta	23
Nationalismi ongelmana ja ratkaisuna	26
Aikaisempi tutkimus ja arkistoaineisto	31
KENEN KARJALA	38
Karjalan monet kasvot	38
Gyllingin punainen fennomania	43
VENÄJÄN VALLANKUMOUS	47
Kansojen itsemääräämisoikeus ja federalismi	47
Kansallisuuskysymys Neuvosto-Venäjäällä	55
Stalin ja kansallisuusasiat	60
Neuvostoliiton synty	61
KARJALAN TYÖKANSAN KOMMUUNIN PERUSTAMINEN	66
Venäjän takamaasta maailmansodan näyttämöksi	66
Heimosotaretkistä Karjalan kommuuniin	69
Tarton rauhansopimusneuvottelut	76
TAISTELU AUTONOMIASTA	87
Karjalan kansa	87
Suomalainen vai venäläinen	89
Gyllingistä marionettihallitsija	94
Karjalan vai suomen kieli	99
Rajakiista	107
Läskikapinasta vallankumous	112
Totinen yritys?	122
Stalinin ja Gyllingin liitto	125
SUOMALAINEN KARJALAISTAMINEN	132
Taloudellinen itsehallinto	132
Karjalalle perustuslaki	136
Punainen karelianismi	143
Korpikylät ja unelma modernista yhteiskunnasta	147
Ristirahvas	152
Lukutaito uuden ihmisen synnyttäjänä	159
Karjalan kieli uudelleen	164
Kansankielisen joukkotiedotuksen luominen	169
Karjalan jääkäripataljoonan perustaminen	171

TALOUSAUTONOMIAN LAKKAUTTAMINEN	180
Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma	180
Karjalan pakkokollektivisointi	183
Kolhoosit metsätöitä varten	191
Kansallinen vai sosiaalinen ristiriita	195
Talousautonomian menetyt	200
Karjalan talous sidotaan pakkotyöleireihin	209
SUOMALAISTAMINEN	214
Stalinilainen kulttuurivallankumous	214
Kansalliset ristiriidat	217
Oppositio iskee	222
Karjalan suomalaistaminen	229
Rovion päätöslauselma	229
Pakolla suomalaistaminen	234
Gylling panee itsensä peliin	238
Stalin päästää amerikkansuomalaiset Karjalaan	241
Suuri kielisota	249
KÄÄNNE	260
Kirov puuttuu peliin	267
SKP:n tukiryhmät epäilyksen kohteeksi	271
Leningrad valmistelee Karjalan puoluepuhdistuksen	278
Puoluepuhdistuksen ensimmäinen kierros	282
Rovio jyrätään	285
Suomalaista nationalismia vastaan	297
OGPU:n järjestämä salaliitto	304
VENÄLÄINEN NATIONALISMI	309
Neuvostopatriotismi	309
Valta vaihtuu	312
Kuulun partaalla	312
Rovion ja Gyllingin syrjäyttäminen	319
Suomalainen viides kolonna	323
Neuvostojen vai soveltien maa	329
VENÄLÄISTÄMINEN	333
Leninin-Stalinin kieli	334
Perustuslaillinen kiista	337
Lopultakin karjalan kieli	340
Puoluepuhdistus	343
Isoviha	344
Talvisota – uusi käänne	354
YHTEENVETO	361
SUMMARY	375
LÄHTEET	387
LYHENTEET JA TERMIT	396
HENKILÖHAKEMISTO	399
Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvostotasavallan hallinnollinen kartta vuodelta 1933	402

■ Alkusanat

Väitöskirjani on syntynyt kiinnostuksesta poliittisen utopian ja todellisuuden väliseen suhteeseen historiassa. Sekä Venäjän vallankumous että nationalismi edustavat eräänlaista haavetta toivotusta todellisuudesta. Suomalaisten yritystä rakentaa Neuvosto-Karjalasta punaisen suur-Suomen alku voidaan pitää miltei utopiana tuonpuoleisesta maailmasta. Ja sittenkin, jos tietyt asiat olisivat menneet toisin, yritys olisi voinut osoittautua realistiseksi. Joka tapauksessa heidän toiminnallaan oli merkittävä vaikutus Neuvostoliiton ja Suomen alkuvuosien historiaan. Neuvosto-Karjalan kehitykseen se oli ratkaiseva.

Venäjän vallankumous oli yritys luoda uusi, harmoninen maailma, josta yhteiskunnalliset ja kansalliset ristiriidat olisi poistettu. Kun maailmanvallankumous pysähtyi Venäjän aroille, bolshevikit ryhtyivät rakentamaan Neuvostoliitosta toivotun maailman kuvaa pienoiskoossa. Sen valtiollinen identiteetti perustuisi luokkaan eikä kansallisuuteen. Niin kuin vanhassa laulussa sanotaan, kaikki kansat tulisivat veljiksi keskenään, kun kansallisuus menettäisi merkityksensä. Neuvostoliitto oli yritys haastaa kansallisvaltioiden olemassaoloon perustuva maailmanjärjestelmä.

Nationalismi on erottamaton osa kansallisvaltioita. Sosialismin tavoin myös sen tavoitteena on yhteiskunnallisen harmonian luominen. Etniseen identiteettiin perustuva valtiollinen yhteisöllisyys ylittäisi ja tasoittaisi yhteiskunnalliset ristiriidat. Valtio edustaa nationalismille kansallisen yhteishyvän orgaania. Siksi nationalismi on osoittautunut erääksi 1900-luvun tehokkaimmaksi valtion lujittajaksi, vallanpitäjien aseman legitimoijaksi ja kansallisen identiteetin rakentamisen välineeksi. Sotien ja kansallisuuskonfliktien vuosikymmeneksi mainittu 1990-luku on tästä selkeä osoitus.

Tämä tekee nationalismista sekä historiallisesti merkittävän että ajankohtaisen tutkimuskohteen. Suomen Akatemian 1995 käynnistämän Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimusohjelman projektin tutkijana olen voinut keskittyä viiden vuoden ajan työlääseen perustutkimukseen Petroskoin, Pietarin ja Moskovan arkistoissa. Dosentti Antti Laineen johtaman projektin puitteissa järjestetyt työseminaarit ja käymämme monet keskustelut ovat synnyttäneet kannustavan ilmapiirin. Hyödyllisistä keskusteluista ja kommenteista kuuluu erityisesti kiitos Laineen lisäksi FL Sari Autiolle, dosentti Alpo Juntuselle, PhD. Juri Kilinille ja apulaisprofessori Ilja Solomeshtshille. Samoin dosentti Timo Vihavaisen antamat kommentit ja yhteistyö hänen projektinsa kanssa on ollut tärkeä. PhD. Jeremy Smithiä, professori Richard Stitesia, FM Mikko Ylikangasta, FM Pekka Kauppista ja FL Esa Anttikoskea haluan kiittää käydyistä keskusteluista ja saamistani kommenteista. On syytä myös kiittää venäläisten arkistojen asian- tuntevaa henkilökuntaa, joilta olen saanut ystävällistä palvelua siitäkin huolimatta, että arkiston lämmitys on voinut olla poikki ja työntekijöiden palkat maksamatta.

Helille, Ainolle ja Anniinalle kuuluvat kiitokset ymmärtävästä suhtautumisesta sekä henkisen että fyysisen poissaoloni kausiin.

Keravalla 13.3.2000

Markku Kangaspuro

■ Johdanto

Ihmisen rajoittuneisuudesta johtuva inhimillinen tekijä tekee historiankulusta sekä kiinnostavan että monta kertaa ennalta arvaamattoman. Monet tietyn päämäärän saavuttamiseksi alullepannut prosessit ovat muuttuneet toisiksi niiden aiheuttamien tapahtumien hallitsemattomista seurauksista johtuen. Venäjän vallankumousta ja Neuvostoliiton romahdusta voidaan pitää tästä hyvänä esimerkkinä. Venäjän vallankumouksen eräänä peruslähtökohtana oli kommunistisen manifestin kehoitus kaikkien maiden työläisten yhteenliittymisestä kaikenlaisesta sorrosta vapaan yhteiskunnan luomiseksi. Sen toteutumisen esteeksi nähtiin työläisten vääristynyt tietoisuus. Niin kauan kuin työläisten tietoisuutta määrasivät muut identifioitumisen muodot kuin luokkatietoisuus, he eivät kyenneet toteuttamaan historiallista tehtäväänsä sosialismiin siirtymisestä. Luokkatietoisuuden kehittymisen eräänä suurimpana esteenä pidettiin taas nationalismia eli työläisten identifioitumista kansallisuuden mukaan. Kansallinen identiteetti työläisten itseymmärrystä määräävänä tekijänä merkitsi väärän, porvarillisen tietoisuuden valtaa.

Tässä mielessä Venäjän vallankumous oli haaste kapitalistisiin kansallisvaltioihin organisoituneelle maailmanjärjestelmälle. Tuleva Euroopan neuvostovaltojen liitto piti organisoida luokkaperustalta toisin kuin etniseen itseymmärrykseen nojanneet kansallisvaltiot. Neuvosto-Venäjän uusille vallanpitäjille nationalismi oli valtiolliseen rakennustyöhön keskeisesti liittynyt poliittinen ja ideologinen ongelma. Kun Neuvostoliitto perustettiin joulukuussa 1922 federaatiivisena neuvostotasavaltojen liittona, tehtiin nationalismista kuitenkin myös osa neuvostovaltion rakentamiseen liittyneiden ongelmien ratkaisua. Venäjän vallankumous ei ollut vain työläisvallankumous, vaan mitä suurimmassa määrin myös talonpoikien ja vähemmistökansojen kumous. Talonpoikien motiivina oli maan nälkä ja vähemmistökansat taistelivat venäläisestä sortovallasta vapautumiseksi. Kansallismielisyys oli olennainen osa vähemmistökansojen niin sosialististen kuin ei-sosialististen puolueiden ja liikkeiden politiikkaa. Lokakuun vallankumouksen jälkeen puhjennut kansalaissota vain korosti vähemmistökansojen asemaa. Niiden pyrkimykseen vihamielisesti suhtautuneet, Venäjän jakamattomuutta ja tsaarin valtaa puolustaneet valkoiset suorastaan työnsivät ne bolshevikkien liittolaisiksi. Tämä oli myös eräs bolshevikkien voiton avaimista kansalaissodassa. Vähemmistökansojen kansallisten oikeuksien takaamisesta tuli poliittinen realiteetti, jota ei voitu jättää ottamatta huomioon Neuvostoliittoa perustettaessa.

Marxilaisessa liikkeessä sosialismin edellytyksenä aiemmin pidetty maailmanvallankumous lyötiin lännessä takaisin. Neuvosto-Venäjälle ei ollut odotettavissa apua Euroopan kehittyneistä maista. Tämä pakotti bolshevikit arvioimaan tilanteen uudelleen. Oli ratkaistava mitä tehdä takapajuisella Venäjällä saadulle vallalle. Siitä huolimatta, että marxilaisen teorian mukaan sosialismi ei

ollut mahdollista niin kehittymättömässä maassa, bolshevikit päättivät ryhtyä tehtävään. Ratkaisu merkitsi samalla sitä, että kaikesta internationalismin nimeen vannomisesta huolimatta bolshevikit ryhtyivät luomaan venäläiskansallisen sosialismin mallia. Neuvostoliittoa ryhdyttiin rakentamaan vanhaan imperiumiin kuuluneiden kansojen kansallisten tasavaltojen kautta. Venäjän Federaatiivinen Sosialistinen Neuvostotasavalta, johon myös Neuvosto-Karjala kuului, oli niistä suurin. Kansallisista tasavalloista muodostui neuvostokansalaisuuden identiteetin tai pikemminkin sen muodostaneiden eri identiteettien peruspilari, kansalaisten ensisijainen samaistumisen kohde.

Karjalan Työkansan Kommuunin (KTK) perustaminen itsehallinnolliseksi kansalliseksi tasavallaksi oli osa tätä prosessia. Kommuunin perustamisen erityispiirre oli kuitenkin Suomi-tekijän huomattava vaikutus siihen. Se oli suu-rempi kuin aiemmin on tiedetty. Suomen Karjalaan kohdistamat vaatimukset ja valmius jopa aseelliseen toimintaan niiden ajamisessa pakotti Neuvosto-Venäjän tekemään eräin osin yleisestä linjasta poikkeavia ratkaisuja Karjalan kysymyksen järjestämisessä. Erityistä huolta neuvostohallitus kantoi strategisesti tärkeän Muurmannin radan turvallisuudesta. Toinen huolenaihe oli Puolan aktiivisesti ajama Suomen ja muiden Itämeren reunamaiden liitto Neuvostoliittoa vastaan. Puna-armeijan laskelmissa Suomen maantieteellinen sijainti teki siitä erityisesti Pietarin ja Luoteis-Venäjän turvallisuuden kannalta merkittävän tekijän. Tämä taas liitti Karjalan osaksi Neuvostoliiton laajempia suurpoliittisia laskelmia.

Suomalaisuus vaikutti myös Neuvosto-Venäjän sisällä Karjalan kehitykseen. Suomen kansalaissota oli heittänyt kymmentuhatpäisen punaisten pakolaisjoukon, punikit niin kuin he itseään kutsuivat, Neuvosto-Venäjälle. Heistä tuli Karjalan kansallisen ja yhteiskunnallisen vallankumouksen toteuttajia. Karjalan Työkansan Kommuunin alkuvaiheisiin ratkaisevasti vaikuttanut V.I. Lenin ja muu neuvostojohto uskoivat, että Edward Gyllingin johtamat punaiset kykenivät yhdistämään parhaalla mahdollisella tavalla karjalaisten kansalliset pyrkimykset ja neuvostovallan juurruttamisen alueella. Oli parempi antaa Karjala suomalaisten punaisten läänitykseksi kuin altistaa se jatkuvalla kapinan uhalle ja Suomen aluevaatimuksille. Rauhansopimus Suomen kanssa oli osa Neuvosto-Venäjän Itämeren ja sitä kautta sen koko Eurooppa-politiikkaa. Bolshevikit tarvitsivat kipeästi rauhaa Suomen kanssa.

Neuvostoliiton kehitykseen vaikutti siten alusta asti kaksi vastakkaista tendenssiä. Sitä rakennettiin kansallisten neuvostotasavaltojen perustalta, mutta lopullisena päämääränä oli kuitenkin keskusjohtoinen, kansalliset erot ja identiteetit poistava yhtenäinen sosialistinen valtio. Se ymmärrettiin moderneimmaksi ja tehokkaimmaksi valtion organisointitavaksi. Tämä synnytti dualistisen maailman. Neuvostoliiton todellisuus voimisti kansojen etnistä identiteettiä ja loi perustan nationalismiin synnylle, jota keskusvalta taas vastusti ideologisella propagandalla ja kansanvalistuksella. Virallisen propagandan kuvaama tasaveroisten kansojen liittovaltio, kansojen veljeys ja solidaarisuus kuvasivat toivottua todellisuutta, jota kielletty ja vaiettu todellisuus murensi. Ongelman uskottiin ratkeavan siirryttäessä transiivaiheeksi määritellystä 1920-luvun NEP -politiikasta talouden keskittämistä, valtiollistamista ja viisivuotis-

suunnitelmia tarkoittaneeseen sosialistiseen talouteen. Talonpoikien yksityistalouksien hävittämisen piti johtaa nationalismin aineellisen perustan katoamiseen yksilötasolla. Keskitetyn taloudellisen ja poliittisen järjestelmän, autonomioiden itsehallinto-oikeuksien kaventamisen piti johtaa samaan kansallisuuksien tasolla.

Keskuksen ja periferian, liittovaltion ja itsehallinnollisten neuvostotasavaltojen intressiristiriita oli keskeinen tekijä Neuvostoliiton kehityksessä 1920-luvun alusta 1930-luvun puoliväliin asti. Se sai sekä institutionaalisten että etnisten ristiriitojen muodon. Vuonna 1928 tapahtunut siirtyminen keskitettyyn suunnitelmatalouteen johti myös keskusvallan harjoittaman kansallisen integraatiostrategian vaihdokseen. Siirryttiin kansojen identiteettien rakentamisesta neuvostopatriotismiksi kutsutun venäläissävyisen liittovaltioidentiteetin rakentamiseen. Sitä seurasi vähemmistökansojen kansallisen identiteetin, paikallisen nationalismin vastainen taistelu. Venäläistä nationalismia sen sijaan ryhdyttiin hyödyntämään 1930-luvun puolivälistä lähtien aikaisempaa avoimemmin keskusvallan lujittamisen välineenä. Neuvostoliiton kehityksessä heijastuivat samat poliittiset tendenssit, joita nationalististen oikeistoradikaalien liikkeiden voimistuminen ja Hitlerin valtaannousu ilmensivät Euroopassa.

Kun kysytään mikä rooli nationalismilla oli Neuvostoliiton kehitykseen, on vastausta haettava tarkastelemalla kansallisten neuvostotasavaltojen ja keskusvallan suhteiden kehitystä. Neuvosto-Karjala sopii esimerkkitapaukseksi hyvin. Vertaamalla sitä muihin tasavaltoihin on mahdollista hahmottaa Neuvostoliiton kehityksen yleiset ja Neuvosto-Karjalan erityispiirteet. Vaikka Karjala oli erotamaton osa Neuvostoliittoa, vaikuttivat Suomi ja suomalainen nationalismi monella tavalla siihen. Kysymys oli sekä punaisesta että valkoisesta suomalaisnationalismista. Vaikka niillä oli eri ideologiset päämäärät, oli niillä selkeästi yhteinen fennomanian ja karelianismin perintöön kiinnittynyt lähtökohta. Myös autonomian ajan sortovuosilta periytynyt Venäjän pienille kansoille tyypillinen venäläisvastaisuus tai lievimmilläänkin epäluuloisuus venäläisten pyrkimyksiä kohtaan yhdisti niitä.

Siitä huolimatta että tutkimukseni käsittää lähes koko maailmasotien välisen ajan 1920–1939, on painopiste vuosien 1920–1937 kehityksessä. Vuosien 1937–38 suuren terrorin käynnistyminen merkitsi politiikan loppua. Vallankäytön painopiste siirtyi poliittisesta integraatiosta voimapolitiikkaan, alistamiseen ja pelkoon. Poliittiset prosessit yhdensuuntaistuivat. Vaikka keskus oli domoinnut koko ajan liittovaltion kehitystä, ei se silti tarkoittanut sitä etteivätkö eri intressiryhmät kyenneet välillä puolustamaan myös menestyksellisesti omia etujaan. Neuvostoliiton perustaminen federatiivisena liittovaltiona on yksi esimerkki tästä kaksisuuntaisesta prosessista. Toisena esimerkkinä voidaan mainita Karjalan 1920-luvun saavutukset kamppailussa itsehallinnollisista oikeuksistaan. Niin kauan kuin poliittinen väittely oli sallittua ahtaissakin rajoissa, tarjosivat Neuvostoliiton institutionaaliset rakenteet mahdollisuuden itsenäisille ja autonomisille tasavalloille etujensa ajamiseen. Korenizatsija- eli vähemmistö-kansoja suosineen kansallisuuspolitiikan kaudella 1920-luvulla valtaan nousseet kansallismieliset johtajat myös hyödynsivät mahdollisuuden. Asetelma synnytti jatkuvan jännitteen keskusvallan ja tasavaltojen välille. Tasavaltojen it-

sehallintoa puolustaneiden kansallismielisten ja liittovaltion voimistamista kannattaneiden venäläismielisten ristiriidat kärjistyivät helposti myös pelkistetyn nationalistiseen ilmiösuun. Neuvosto-Karjalassa tämä vaihe ajoittuu sen suomalaiseseen kauteen vuosina 1920–1935.

Vuonna 1935 tapahtunut suomalaisten syrjäyttäminen Karjalan johdosta merkitsi yhden vaiheen päättymistä. Keskus sijoitti Karjalan johtoon omat miehensä. Vallankäytössä se merkitsi siirtymää politiikasta ylhäältäpäin saneluun. Kuitenkin vasta kesällä 1937 käynnistetty terrori synnytti totalitaarisen yhteiskunnan sanan varsinaisessa merkityksessä. Se lopetti politiikan kriminalisoinnilla valtion (keskusvallan) edusta poikkeaviksi määriteltyjen (lokalististen) intressien puolustamisen. Tämä näkyy myös käyttämässäni arkistoaineistossa. Paikallistason keskustelu kuihtuu, keskuksen tuottamien päätöslauselmien ja aineistojen toistaminen kasvaa, puhdistukset, vihollisten ja syyllisten metsästäminen kiihtyy. Valtion väkivaltakoneistoon turvautumisesta tulee parin vuoden ajaksi pääasiallinen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisutapa.

Tästä johtuen Karjalan kommuunin perustamisesta vuonna 1920 vuoteen 1935 asti jatkunut Karjalan suomalainen kausi on tutkimukseni ydinjakso. Olen tarkastellut kehitystä kuitenkin terrorin yli aina maailmansodan ja talvisodan alkuun asti, koska maailmansotien välinen aika muodostaa selkeän periodin Neuvostoliiton ja siten myös Neuvosto-Karjalan historiassa. Jos suomalaisten isoksi vihaksi kutsuma terrori marssittaa heidät ja monet muut vähemmistökan- sat teloituskomppanioiden eteen, pakkotyöleireille ja pakolaisuuteen niin joulukuussa 1939 perustettu Terijoen hallitus puolestaan nostaa punaiset vielä kerran politiikan näyttämölle. Tällä kertaa he joutuvat tyytymään kuitenkin sivuroolin esittämiseen valmiiksi kirjoitetuin vuorosanoin. Itse talvisodan historia on oma kokonaisuutensa ja Suomessa niin hyvin tutkittu aihe, että olen jättänyt sen käsittelyn lähinnä viittaukseksi tulevaisuuteen.

Neuvostokäsitteet ja lyhenteet

Olen yrittänyt pitäytyä vakiintuneessa suomalaisessa käsitteistössä niin paljon kuin mahdollista. Siksi puhun Vienan Karjalan kapinasta, mutta alueena käytän siitä neuvostoliittolaista nimitystä Pohjois-Karjala. Se määrittelee alueen käyttämässäni kontekstissa maantieteellisesti selkeämmin. Puhun myös Neuvosto-Karjalasta silloin kun en käytä tasavallan virallista nimeä. Suomalaisessa tutkimuksessa usein käytetty Itä-Karjala on epämääräisempi, suomalaisesta näkökulmasta määritelty nimitys.

Translitteroinnissa olen käyttänyt Suomen standardoimisliiton suosittellemaa kansallista tapaa. Siitä olen poikennut nimissä, joiden kirjoitusasu on vakiintunut suomen kieleen toiseksi. Tällainen on mm. Tortski. Lyhenteissä olen käyttänyt kansainvälisen käytännön mukaisesti venäläistä lyhennemuotoa. Yleisvenäläinen/yleisliittolainen toimeenpaneva keskuskomitea on siten venäläisessä muodossa VTsIK, toimeenpaneva komitea TsIK ja kansankomissaarien neuvosto SNK. Yleisvenäläisestä kommunistisesta puolueesta (bolshevikit), josta tuli 1925 Neuvostoliiton kommunistinen puolue, käytän koko ajan lyhennettä

VKP(b). Kansallisuusasian kansankomissariaatti on venäläisen lyhenteen mukaisesti Narkomnats ja ulkoasiain kansankomissariaatti Narkomindel.

Myös nimet olen translitteroinut niiden venäläisestä muodosta lukuun ottamatta ulkomaalaisten nimiä, jotka olen pyrkinyt palauttamaan alkuperäiseen kirjoitusasuun. Tämän periaatteen mukaan olen suomalaistanut venäjäksiellisissä asiakirjoissa esiintyvät suomalaiset nimet ja palauttanut henkilöille mm. heidän oikean suomalaisen etunimensä (Ivan on Jukka ja George on Yrjö) jos se on ollut tiedossa. Vastaavasti olen venäläistänyt suomalaisten ”kotikutoisesti” translitteroimia nimiä. Tämä on johtanut joissakin lähdeviitteissä siihen, että tekstissä esiintyvä oikein kirjoitettu venäläinen nimi esiintyy suomalaisessa lähteessä toisella tavalla kirjoitettuna: esim. Kriveshejev tekstissä ja Krivoshejev lähteenä käytetyssä Punaisessa Karjalassa. Neuvosto-Karjalan paikannimistöissä käytän suomalaisia tai karjalaisia nimiä, jos ne ovat tutkimuksessa vakiintuneita. Tätä perustelee myös se, että Neuvosto-Karjalassa oli 1920–30-luvuilla virallisesti kaksi valtion kieltä, suomi ja venäjä. Luonnollisesti olen joutunut tekemään tulkintoja rajatapauksissa, mutta ne olen pyrkinyt ratkaisemaan suomalaista lukijaa ajatellen.

Jo edellä sanotusta käy selväksi, että Neuvostoliiton historiaa kirjoitettaessa on hyvin vaikea välttää moninaista termistön ja lyhenteiden viidakkoa. Tästä johtuen olen liittänyt kirjaan myös luettelon yleisimmin käytetyistä termeistä ja lyhenteistä.

Myös neuvostojärjestelmän hierarkiasta ja toiminnasta on syytä sanoa muutama sana. Sen lyhyt kuvaaminen tyhjentävästi on tosin mahdoton tehtävä useista sen toimintaan vaikuttaneista ja eri aikoina vaihdelleista muuttujista johtuen. Pelkistetysti voidaan todeta, että Yleisliittolainen neuvostojen edustajakokous oli lakiasäättävä, harvoin kokoontunut federatiivinen elin, joka delegoi valtansa Yleisliittolaiselle toimeenpanevalle keskuskomitealle (VTsIK) ja sen puhemiehistölle. VTsIK jakaantui kahteen kamariin, liittoneuvostoon ja kansallisuusien neuvostoon, jossa eri itsenäisillä ja autonomisilla neuvostotasavalloilla kuten Karjalalla oli kullakin viisi edustajaa. Kansankomissaarien neuvosto (SNK) taas vastasi ministeriötä. Se valittiin VTsIK:n täysistunnossa. Tasavalloilla oli vastaavat elimet. Niillä oli itsehallinnollisia, liittovaltion kanssa yhteisiä ja liittovaltiolla alistettuja komissariaatteja.¹ Pääsääntönä oli kuitenkin, että keskuksen toimivalta oli vahva ja se saattoi halutessaan sekaantua myös itsehallinnollisiksi määriteltyjen alempien elinten päätöksiin. Toinen asia sitten oli, miten keskus kykeni toteuttamaan tahtoaan.

Puolueen rooli kasvoi sitä vahvemmaksi, mitä pidemmälle 1930-lukua mennään. Se oli yksiselitteisen sentralistisesti organisoitu toisin kuin neuvostoelimet. Itsenäisten neuvostotasavaltojen puolueet olivat VKP(b):n alueellisia järjestöjä. Itsenäisiä kansallisia puolueita ei sääntöjen mukaan sallittu. VKP(b) saattoi myös sekaantua muiden neuvostoelinten toimivallan piiriin kuuluviin päätöksiin ja 1930-luvulla se ryhtyi myös tekemään yhteispäätöksiä niiden

.
1 Katso tarkemmin Neuvostoliiton perustuslaeista esim. Unger 1981.

kanssa. Stalin ja hänen lähipiirinsä sekä kansallisten tasavaltojen johtajat verkostoinensa muodostivat myös yhden valtarakenteen. Sen suhdetta muihin instituutioihin ei voida määritellä yksiselitteisesti muuten kuin, että se oli merkittävä ja altis nopeille voimasuhdemuutoksille. Muiden valtatekijöiden, puna-armeijan (RKKA) ja turvallisuuspoliisin (Tsheka, GPU, OGPU, NKVD) rooli vaihteli ajankohdasta riippuen. Molemmat olivat kuitenkin jo tehtävänsä puolesta keskusjohtoisia organisaatioita. Puna-armeijan kansallisten joukko-osastojen niin kuin Karjalan jääkäripataljoonan olemassaolo ei muuttanut tätä miksiäkään. Mutta kuten myöhemmin käy ilmi, todellisuus polkee monta kertaa jalcoihinsa tämän kaavamaisen kuvan neuvostoyhteiskunnan toiminnasta.

Nationalismi ja kansallisvaltioiden synty

Nationalismin aalto löi läpi vanhan maailman 1800-luvun alussa. Se mullisti Euroopan kartan. Imperiumit romahtivat, yhtenä viimeisimpänä Romanovien Venäjä. Johan Gottfried Herder ilmaisi aikakauden keskeisen piirteen toteamalla, että vain oman kielen omaava kansa voi tulla kansakunnaksi. Ranskan vallankumous ja kirjakielen luomisen tehtävä antoivat konkreettisen vision Euroopan nationalistisille liikkeille.² Ranskan vallankumous 1789 osoitti kansallisvaltioksi organisoituneen valtiomuodon edistyneisyyden valistuneeseen itsevaltiuteen verrattuna. Kehittyvä kapitalismi ja sen mukana syntyneet uudet yhteiskuntaluokat, porvaristo ja työväestö eivät voineet toteuttaa etujaan itsevaltiuden puitteissa. Alamaisuuden oli vaihduttava kansalaisuudeksi, jotta nämä kaksi nousevaa luokkaa saavuttivat aseman, joka vastasi niiden yhteiskunnallista merkitystä.

Kansallisvaltiosta tuli valistusaatteiden ajan Euroopan moderni projekti, joka lopetti tehottomaksi käyneen kaupunkivaltioiden ajan. Edistyksen ja modernismin aika loivat nationalismin perustalle uudentyyppisen valtiollisen organisointumistavan. Kirjapainoteknologialla, valtion hallinnossa käytettävällä kirjakiellellä ja painotuotteiden laajalla leviämisellä kansan keskuuteen kapitalismin synnyttämien markkinoiden välityksellä oli keskeinen rooli kansallisvaltioiden kehityksessä. Yhteisen standardi-kirjakielen, sillä kirjoitettujen painotuotteiden ja yleisen koululaitoksen avulla tuli mahdolliseksi luoda suurille, toisistaan pitkien välimatkojen päässä asuville ihmisjoukoille yhteinen identiteetti. Benedict Anderson on nimennyt tämän tuloksena syntyneet kansallisvaltiot kuvitteelliseksi yhteisöiksi (Imagined Communities). Tietyllä alueella asuvista ihmisistä oli mahdollista muokata ”poliittinen yhteisö”, synnyttää heissä tietoisuus yhteisestä kulttuurista, historiasta, etnisyydestä, kielestä ja arvoista sekä luoda heille kansakunnan identiteettiä uusintavat myytit, symbolit ja traditiot.³ Nämä kansakuntaan liitetyt käsitteet yhteisestä kielestä, etnisyydestä, kulttuurista jne.

.

² Anderson 1996, s. 67–68.

³ Mts, s. 37–38, 42–45, 84–85; Smith A. 1991, s. 10–11.

ovat osoittautuneet usein poliittisesti suhdanneherkiksi, historian kulussa vaihteleviksi määritelmiksi kansakunnalle.⁴

Anthony Smith on listannut viisi tekijää, jotka vaikuttavat tavallisesti kansalliseen identiteettiin. Ne ovat omaksi koettu historiallinen alue tai kotimaa, yhteiset myytit ja historialliset muistot, yhteinen joukkotiedotukseen perustuva kulttuuri, yhteiset lailliset oikeudet ja velvollisuudet sekä yhteinen talous liitetynä sen jäsenten alueelliseen liikkuvuuteen. Smith korostaa, että nämä kansallisen identiteetin peruselementit voivat lomittua yhteen muunlaisten identiteetin elementtien kanssa. Niistä ovat tyypillisiä esim. luokka, uskonnollinen ja etninen identiteetti. Myös ideologia saattaa toimia tällaisena tekijänä.⁵ Näin katsottuna neuvostoidentiteetin rakentaminen etnisten neuvostotasavaltojen, venäläisen neuvostopatriotismin, ideologian ja luokan elementeistä on ollut hyvin samantyyppinen prosessi kuin monissa muissakin maissa.

Kansallisuuden ja kansakunnan käsite on muuttunut aikojen kuluessa. Kansakunnan synnyllä on aina omat sosiaaliset, historialliset ja paikalliset juurensa, kuten mm. Risto Alapuro on tutkimuksessaan Suomen synnystä osoittanut.⁶ Vain yhtä objektiivista kansakunnan määritelmää ei ole olemassa. Eric Hobsbawm lähtee siitä, että mikä tahansa riittävän suuri ihmisjoukko, joka pitää itseään kansakunnan jäsenenä, tulee kohdeksi sellaisena. Kansakunta ei ole ikimuistoinen peritty asia, vaan nykymerkityksessä⁷ määrättyyn kansallisvaltioon kiinnittyvä sosiaalinen ja poliittinen kokonaisuus. Kansallisvaltio ei ole välttämättä myöskään vain yhden etnisen ryhmän muodostama kokonaisuus, vaan se voi koostua monista etnisistä ryhmistä. Valtion käytettävissä on useita eri hallitsemisstrategioita, joilla se kontrolloi tilannetta ja luo valtion tarvitseman kansallisen identiteetin. Siinä saatetaan myös käyttää vain yhtä kansan etnistä tai muuta ryhmää, sen kulttuuria, myyttejä ja traditioita. Käytetyt keinot vaihtelevat ajasta ja tilanteesta riippuen.⁸

Moderni kansallisvaltio on siten jatkuvassa muutoksen tilassa olevan sosiaalisen-poliittisen kokonaisuuden – ihmisjoukon – monin tavoin muokkaama ja rakentama. Hobsbawm onkin määritellyt nationalismin välineeksi jolla valtio luo kansakunnan. Kansakunnat eivät luo nationalismia ja valtiota vaan päinvastoin.⁹ Nationalismin avulla voidaan representoida Itse ja Toinen tiettyjen ominaisuuksien perusteella. Ne voivat olla biologisia, fyysisiä, kulttuurisia, kielellisiä ym. Sen lisäksi että nationalismilla on ollut keskeinen rooli kansallisvaltioiden syntyprosessissa, sitä on käytetty lujittamaan ja oikeuttamaan valtiota johtavan ryhmän vallankäyttöä ja instituutit erityisesti kriisi- ja konfliktiaikoina. Nationalismi pitää tehokkaasti yllä yksilön yhteisyyden tunnetta ja kohdistaa sen valtioon, joka on nationalistisen ideologian keskeinen ylläpitäjä.¹⁰

4 Hobsbawm 1994, s. 14, 57; Paasi 1996, s. 39–40.

5 Smith A. 1991, s. 14.

6 Alapuro 1994, katso mm. sivut 315–318.

7 Tässä puhutaan ns. modernista kansakuntakäsitteestä, jonka syntymäajankohtana pidetään kehitystä Ranskan vallankumouksesta lähtien vuonna 1789.

8 Hobsbawm 1994, s. 115; Smith A. 1991, s. 14.

9 Hobsbawm 1994, s. 17–18

10 Miles 1994, s. 61, 116–117, 173

Euroopan kansallisvaltioiden ja eurooppalaisen identiteetin kehitys on kuvaava esimerkki Toiseuden merkityksestä. Euroopan Toisen on muodostanut aina muiden kulttuurien barbaarit, villit, väärää uskoa tunnustavat ja ennen kaikkea islamilainen Turkin Ottomaani-valtio. Venäjän ja Neuvostoliiton itsemääräyksessä ovat taistelleet eurooppalainen ja aasialainen sekä länsieurooppalainen *zapadnikkilaisuus* (länsimielisyys) ja itäeurooppalainen slavofilia. Nikolai Berdjajevin tulkinnan mukaan Venäjän intelligentsija synnytti bolshevismiin omaksumalla traditionaalisella venäläisellä tavallaan lännestä tuotuja marxilaisia ja muita moderneja valistuksen aatteita. Syntyi totaalinen, puoliuskonnollinen aasialaistyyppinen sosialismi. Berdjajev liittää *narodnikkilaisuuden* (*narodnisthestvon*) Venäjän vallankumoukseen siitä huolimatta, että kaikkien muiden vallankumousten tavoin myös siinä oli alusta asti vahva universaali piirre. *Narodikkilaisuus* perustui slavofiiliseen traditioon, Aleksandr Herzenin kehittelemiin ajatuksiin Venäjän erityisestä Länsi-Euroopan kehityksestä eroavasta tiestä. Venäjän ja Neuvostoliiton identiteetin Toiseus onkin muodostunut paitsi aasialaisuudesta¹¹, myös länsieurooppalaisuudesta.¹² Berdjajevin lisäksi myös monet muut tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota venäläisen sivistyneistön vahvaan vasemmistolaiseen orientaatioon. On ilmeistä, että juuri Venäjällä sivistyneistön marxilaisvaikutteinen ideologia ja *narodikkilaisuus* lomittuivat edellä mainitussa Anthony Smithin tarkoittamassa mielessä osaksi Venäjän kansallisen identiteetin syntyä.

Myös Miroslav Hroch korostaa kansakunnan rakentamisen tietoista puolta ja kansallisen herätyksen saaneen sivistyneistön osuutta siinä. Hän huomauttaa, että kansankunnan syntyyn johtanut nationalististen liikkeiden nousu edellytti tiettyä yhteiskunnan sivistyksellistä, sosiaalista ja taloudellista kehitystasetta. Hänen mukaansa tässä prosessissa on keskeisessä asemassa kolme yhteiskunnallisen kehityksen vaihetta. Ensimmäinen vaihe (taso A) alkaa taistelusta absolutismia vastaan, jota seuraa porvarillinen ja sosiaalinen vallankumous. Venäjällä tämä vaihe käynnistyi 1800-luvun alussa, mutta lopullisen sysäyksen sille antoi 1861 tapahtunut maaorjien vapauttaminen ja sivistyneistön ensimmäisen aallon aktivoituminen.

Toisena (taso B) kansallisen herätyksen kannalta tärkeänä jaksona Hroch pitää kapitalismin voittoa edeltävästä yhteiskuntamuodosta ja työväenluokan syntyä. Euroopan puoleisen Venäjän ydinosissa tämä tapahtui 1880-luvulla, joskin samaan aikaan monilla imperiumin reuna-alueilla vallitsi vielä vanhat feodaaliset ja nomadiset yhteiskuntasuhteet. Tsaarin hallinto aloitti 1880-luvulla järjestelmällisen venäläistämispolitiikan vastauksena Euroopan ja vähemmistökansojen nationalismin leviämislle. Venäjän sivistyneistö puolestaan levitti kansan keskuuteen nationalistisia ja sosialistisia aatteita. Sen agitaatiossa yhdistyivät vaatimukset kansallisten ja sosiaalisten oikeuksien parantamisesta.

.

11 Lenin esimerkiksi teki vahvan eron takapajuisena pitämänsä aasialaisuuden ja modernin eurooppalaisuuden välillä. Hän kritisoi voimakkaasti Venäjän aasialaisuutta ja piti välttämättömänä maan eurooppalaistamista. Lenin, *Elintarvikeverosta*. Lenin valitut 10, s. 319.

12 Berdjajev 1937, s. 46–50, 123–126; Neumann and Jennifer 1991, s. 329–330, 345; Myös Pipes 1998, s. 173–176.

Venäjän tappioon vuonna 1905 päättynyt Japanin sota, sitä seurannut vallankumous ja yhteiskunnalliset reformit, mm. duuman perustaminen, loivat kansalliselle puolueille otollisen tilanteen nostaa omat intressinsä julkiseksi. Tämä lyhyt vapauden jakso ennen vuoden 1907 taantumusta nosti Venäjän kansojen poliittiset liikkeet uudelle tasolle. Se politisoi uudella tavalla koko yhteiskunnan.

Hrochin periodisoinnin kolmas jakso (taso C), jossa nationalistiset liikkeet ovat saavuttaneet joukkokannatuksen, ajoittuu Venäjän kehityksessä maailmansotaan. Vähemmistökansojen nationalistiset liikkeet saivat uutta voimaa Venäjän tappioista ja Saksan niille antamasta tuesta. Venäjän tappioita seurasi syvä yhteiskunnallinen ja taloudellinen kriisi, joka romutti hallitsijan ja hallituksen auktoriteetin. Venäjällä hyväksyttiin yhä laajemmin näkemys, jonka mukaan sosiaalinen ja poliittinen vallankumous olivat vähemmistökansojen oikeuksien takaamisen edellytys.¹³

Venäjä oli kuitenkin sosiaalisesti, yhteiskuntamuodoiltaan, kansallisuuksiltaan ja kulttuureiltaan erittäin heterogeeninen valtio. Sen alueella esiintyivät rinnakkain niin suurkaupunkien kehittynyt kapitalistinen talousjärjestelmä ja yhteiskuntasuhteet kuin Keski-Aasian paimentolaisheimot ja feodaaliset yhteiskuntasuhteet. Venäjän kulttuuri ja uskonnollinen kirjo kattoi lähes kaikki maailman pääsuuntauukset. Ortodoksisen kirkon ja eräiden oikeistosuuntausten piirissä vaalittiin ajatusta Venäjästä kolmantena Roomana, muinaisen Bysantin perillisenä. Puolaa hallitsi länsieurooppalainen katolinen kulttuuri ja Itämeren piirissä vaikutti saksalainen protestanttisuus ja skandinaavinen luterilaisuus. Keski-Aasiassa taas törmäsivät vastakkain parhaat viljelysmaat vallanneet venäläiset kolonialistit ja turkkilaislukuisiin islamilaisiin kansoihin kuuluneet paimentolaisheimot. Buddhalaisuus vaikutti mongolien keskuudessa ja laajoilla alueilla esiintyi lukuisa määrä synkronistisia uskontoja ja luonnonkulttuureja. Neuvostoliitossa laskettiin eläneen 1920-luvulla peräti 169 eri kansallista ryhmää ja kansallisuutta.¹⁴

Ensimmäinen maailmansota, vanhan vallan hajoaminen ja bolshevikkien tietoisesti nationalismia hyödyntänyt 1920-luvun valtiollisen rakentamisen politiikka herättivät viimeistenkin ryhmien kansallisen tietoisuuden. Tyypilliseen tapaan monet kansat omaksuivat identiteettiinsä aineksia kansantarujen kuvasta suuruuden ajasta, joka sijoittui useimmiten vaiheeseen ennen Venäjän vallan alle joutumista. Näin syntyneistä vähemmistökansojen identiteeteistä muodostui helposti sekä rinnakkaisia että kilpailevia elementtejä yleisliittolaisen kansakuntaidentiteetin rakentamiselle.¹⁵

Hroch on huomauttanut, että keskiluokan propagoimasta nationalistisesta ohjelmasta tulee vaikuttava tekijä kuitenkin vasta siinä vaiheessa, kun se yhdistyy sen kansanosan todellisiin tai kuviteltuihin aineellisiin intresseihin, joihin

.

13 Mainitut kolme kehitysvaihetta: Hroch 1985, s. 22; Pipes 1964, s. 7–9; Kaiser 1994, s. 46–47; Carrère d’Encausse 1992, s. 24–25.

14 Carrère d’Encausse 1992, s. 176; Pipes 1964, s. 12–20.

15 Kansallisen identiteetin merkityksestä kansalaisten sosiaalistajana kansakunnan jäseneksi tarkemmin: Smith A. 1991, s. 16–17.

nationalistit vetoavat.¹⁶ Kansallismielisestä sivistyneistöstä ja poliittisesta johdosta tuli neuvostotasavaltojen kulttuuristen, poliittisten ja taloudellisten etujen puolustajia keskuksen pyrkimyksiä vastaan. Richard Pipes on todennut, että vaikka vähemmistökansojen nationalismi oli ollut valtaa tavoitelleille bolshevikeille käyttökelpoinen väline, niin valtaan nousun jälkeen siitä muodostui myös yksi heidän suurimmista ongelmistaan. Bolshevikit aliarvioivat vähemmistökansojen nationalististen mielialojen elinvoimaisuuden pitäen sitä pääasiassa kapitalismiin ja luokkaristiriitoihin kuuluvana ilmiönä. Nationalististen liikkeiden pyrkimyksissä heijastuivat kuitenkin monessa tapauksessa vähemmistökansojen todelliset sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset edut. Tämä teki nationalismista myös poliittisesti varteenotettavan virtauksen.¹⁷ Tässä mielessä kansallismielisten ja venäläismielisten poliittinen kamppailu ilmensi reaalista eturistiriitaa neuvostoyhteiskunnassa. Yksipuoluejärjestelmässä eriäviä poliittisia näkemyksiä ja intressejä ei voitu edistää puolue toiminnan avulla. Tämän vuoksi ne ilmenivät monessa tapauksessa kansallisen tai paikallisen edun ajamisena hallinto- ja puoluekoneistoissa.

Kansojen itsetietoisuuden heräämisessä voidaan Hrochin mukaan erottaa kolme päävaihetta, jotka kiinnittyvät kolmeen yllä mainittuun yhteiskunnan taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen periodiin. Ensimmäiseen vaiheeseen (A) kuuluu sivistyneistön tieteellinen ja taiteellinen kiinnostus kansan menneisyyteen. Tämä synnyttää nationalistisen agitaation ”tieteellisen” perustan. Toinen (B) vaihe on pienille kansoille ratkaiseva. Sivistyneistön johtama nationalistinen liike aloittaa isänmaallisen agitaation kansan keskuudessa. Se muotoilee laajemman yhteiskunnallisen ohjelman, jolla se vetoaa kansaan ja hakee siltä tukea. Monet Venäjän vähemmistökansallisuudet olivat edenneet tähän vaiheeseen 1870–1880-luvuille tultaessa.¹⁸

Karjala oli kuitenkin Venäjän syvää takamaata. Karjalaisten keskuudesta ei ollut noussut vielä ennen vuosisadan vaihdetta mainittavampaa sivistyneistöä tai porvaristoa, joka olisi kyennyt muotoilemaan laajemman kansallisen ohjelman. Karjala oli pikemminkin suomalaisen nationalismin innoittaja, joka tulkittiin Suomen kansan alkukodiksi.¹⁹ Kun suomalaiset kansallisromantikot löysivät 1800-luvun alkuvuosikymmeninä mm. Vienan Karjalasta sittemmin Kalevalaksi kootut kansanrunot, oli karelianismin syntysanat lausuttu. Karelianistien innostus ja vienankarjalaisten kauppiaiden toiminta loivat yhteyden alueen asukkaiden ja suomalaisten välille. Vienan Karjalassa 1906 kokoontuneiden maakuntapäivien ilmaisema tahto autonomiasta ja karjalan kielen käytöstä oli ensimmäinen järjestynyt karjalaisten kansallisen heräämisen ilmaus. Venäjän lyhyeksi jääneen vapaamman ajan päättymisen vuonna 1907 katkaisi kuitenkin kehityksen. Seuraavan kerran nationalistiset vaatimukset nousivat Karjalassa

16 Hroch 1985, s. 12–13.

17 Pipes 1964, s. 296.

18 Hroch 1985, s. 22–24.

19 Etnisen identiteetin eräs perusedellytys on yhteisiksi koetut historialliset ja kulttuuriset juuret, etnisyyden kulttuuriset määreet sekä tarkasti määritelty historiallinen kotimaa. Smith A. 1991, s. 9, 20.

julkisuuteen maailmansodan loppuvuosien ja vallankumouksen aikoihin. Muurmannin alueelle saapuneet Ententen joukot, suomalaiset ja venäläiset valkoiset sekä bolshevikit vetosivat kaikki omilla ohjelmillaan karjalaisiin. Karjalaiset pakotettiin ottamaan kantaa siihen, mikä heidän identiteettinsä suhde oli suomalaisiin, venäläisiin ja valtiollisiin järjestelmiin. Niin kauan kuin Suomi ja Karjala olivat kuuluneet samaan valtakuntaan, kysymys ei ollut niin akuutti. Ulkopuolinen maailma työnsi Karjalan vuosien 1905–1917 välillä Hrochin luokituksen mukaiseen kansallisen tietoisuuden syntyprosessin aloittavaan B-vaiheeseen.

Monin paikoin Venäjää tämä vaihe käynnistyi vasta vallankumouksien ja 1920-luvun korenizatsija-politiikan myötä.²⁰ Hrochin erottamassa kolmannessa vaiheessa C) nationalistinen liike on jo saavuttanut joukkokannatuksen. Valtaosa neuvostotasavalloista oli lähestymässä tätä vaihetta ja osa oli saavuttanut sen viimeistään 1920-luvun lopulle tultaessa. Kansallismielisten pyrkimykset pyrittiin ohjaamaan itsenäisten ja autonomisten neuvostotasavaltojen ja alueiden rakentamiseen. Kysymys oli Neuvostoliiton legitimoimisesta federatiivisena valtiona. Tämä oli sekä myönnytys nationalisteille että tapa estää Neuvostoliiton hajoamisprosessin jatkuminen. Federatiivisen valtiorakenteen luominen merkitsi myös keskusvallan ja periferian välisen valtasuhteen institutionalisointia. Neuvostoliitosta ryhdyttiin rakentamaan monietnistä kansallisvaltiota poliittisen ja ideologisen liittovaltioidentiteetin perustalta.

Vanhan vallan kumoaminen vai jatkumo

Hélène Carrère d’Encaussen mukaan bolshevikkien vallankumous oli yritys luoda kansallisvaltiona rakennetun Venäjän imperiumin tilalle aidosti uudelle perustalle muodostuva valtio. Vallankumous oli yritys synnyttää aito historian katkos ja haastaa kansallisvaltioiden maailmanjärjestelmä uudella luokkaidentiteetin varaan rakentuvalla valtiojärjestelmällä. Venäjän imperiumin alistettujen kansojen oli määrä luoda solidaarisuuden ja tasa-arvon aatteita toteuttava valtio. Neuvostoliitto ei rakentuisi enää entisten alistajien isovenäläisen kulttuurin vaan sorron alta vapautuneiden kansojen työväenluokan yhteisen kulttuurin varaan.²¹

Uuden valtion rakentamista hallitsi kaksi ristiriitaista tavoitetta. Sen tehtävänä oli ylläpitää kansojen tasa-arvoa ja luoda suotuisat edellytykset kansallisten kulttuurien kukoistukselle. Toinen, pidemmän tähtäimen tavoite oli kuitenkin kansallisten erojen häivyttäminen. Ensimmäisen tavoitteen toteuttaminen vaati kansojen itsemääräämisoikeutta ja toinen tavoite valtion oikeutta sekaantua niiden asioihin. Kuten Carrère d’Encausse on huomauttanut, periaatteessa näiden kahden elementin välillä olisi voinut vallita tasapaino, mutta Neuvosto-Venäjän

20 Kaiser 1994, s. 46–47.

21 Carrère d’Encausse 1992, s. 217.

konkreettinen tilanne siirsi painopisteen vääjäämättä valtion lisääntyvän kontrollin suuntaan.²²

Yksi syy tähän oli kansalaissodan, ulkomaisen interventtion ja taloudellisten ongelmien aiheuttamat olosuhteet. Toinen oli historian jatkumo. Venäjän poliittinen kulttuuri sai vähitellen ylliotteen bolshevikkeja ennen vuotta 1921 innostaneista eurooppalaisista valistuksen ja modernisaation visioista. Venäjän todellisuus osoittautui jähmeämmin muuttuvaksi ja takapajuisemmaksi kuin mitä bolshevikit olivat ajatelleet. Marxin mukaan sosialismin piti syntyä pitkälle kehittyneessä kapitalismissa, jonka väestö oli sivistynyt ja poliittisesti valveutunut. Venäjä muodosti kuitenkin lähes peilikuvan tästä toivotusta visiosta.²³

Todellisuus korjasi pian voiton haaveista. Bolshevikit joutuivat siirtymään nopeasti utopioista reaalipolitiikkaan.²⁴ He eivät olleet ensimmäisiä Venäjän historiassa, jotka joutuivat ongelmiin yrityksessään ylittää venäläisen kulttuurin ”aasialaisen” takapajuisuuden. Jo Pietari Suuri oli yrittänyt sitä aloittamalla Venäjän pakkoeurooppalaistamisen ja -teollistamisen. Myös bolshevikkien edeltäjiin luettu papin poika ja askeetti Nikolai Tshernyshevski pettyi 1860-luvulla talonpoikien emansipaation heikkouteen ja Herzenin edustaman aristokraattisen sosialismin horjuvuuteen. Hän uskoi, että ainoa toivo saada muutos aikaan oli valitun ja valistuneen etujoukon ylhäältäpäin toteuttama vallankumous.²⁵

Myös Lenin vaati 1921 käyttämään samaa metodia venäläisten sivistämiseksi. ”Meidän tehtävämme on oppia saksalaisilta ‘valtiokapitalismia’, omaksua sitä kaikella tarmolla säästämättä diktatorisia menetelmiä, jotta voitaisiin joututtaa tätä länsimaisuuden tuomista barbaariselle Venäjälle, kaihtamatta barbaaristen taistelukeinojen käyttämistä barbaarisuutta vastaan.”²⁶ Olisi silti yksinkertaistamista yhdistää venäläinen poliittinen traditio suoraan bolshevikkien politiikkaan ja ideologiaan.²⁷

Bolshevikkien eurooppalaisuus yhtyi läpi Venäjän historian kulkeneeseen zapadnikkien valtavirtaan. Marxilaisuus ja siihen nojaava bolshevismi olivat yksi osa modernia eurooppalaisten aatteiden kirjoa. Modernin tunnusmerkkejä olivat teollistuminen, kaupungistuminen, kansallisvaltioiden voittokulku ja usko lineaarisesti etenevään kehitykseen. Marxin historiankäsityksen mukaan ihmiskunnan kehitys eteni orjanomistusyhteiskunnasta feodalismista ja kapitalismin kautta sosialismiin ja yhteiskuntamuodoista korkeimpaan, kommunismiin. Jokainen uusi vaihe oli edellistä kehittyneempi. Näin nähtynä sosialismi ja kommunismi olivat osa historiallista modernisaatioprojektia. Tämä näkyi selvästi myös bolshevikkien käsityksessä sosialismista Venäjän nykyaikaistamisen keinona. Kehitysoptimismien keskeisenä ulottuvuutena oli talouskasvu viisivuotissuunnitelmien ja teollistamisen avulla.²⁸

.

22 Ibid.

23 Ibid.

24 Stites on kirjoittanut oivallisen tutkimuksen venäläisen sivistyneistön vallankumouksellisista utopioista teoksessaan *Revolutionary Dreams* (1989).

25 Hosking 1998, s. 345–346.

26 Lenin valitut 10, *Elintarvikeverosta*, s. 319.

27 Carrère d’Encausse 1992, s. 217; Kts. myös Nove 1993b, s. 203–204.

28 Lewin 1985, s. 19; Kivinen 1998, s. 222, Käkönen 1997, s. 95; Myös Tamminen 1994, s. 103–106, 109.

Bolshevikkien modernisaatio-projektilla oli kolme tehtävää. Ensinnäkin poliittinen vallankumous. Toiseksi teollinen vallankumous, jonka oleellinen osa oli maatalousresurssien tehokkaan käytön takaava maareformi. Ja kolmanneksi uudentyypisen kansallisvaltion luominen. Carrère D'Encausse on kiinnittänyt huomiota siihen, että yritykset ratkaista akuutti kansallisuusongelma vaikuttivat oleellisesti kaikkiin kolmeen osa-alueeseen. Vuonna 1921 tehdyt ratkaisut aiheuttivat niin syvällisiä muutoksia bolshevikkien politiikassa, että niiden jälkeen ei voida enää puhua aiemmin ajatellusta modernisaatiomallista ja sen edellyttämän yhtenäisen valtion luomisesta.²⁹

Richard Pipes puolestaan arvioi, että Neuvostoliiton perustaminen oli keskuksen ja periferian välisen suhteen järjestämisen päätepiste. Hänen mukaansa puolueen keskitetty vallankäyttö ja liittovaltion perustaminen synnyttivät bolshevikkien tavoitteleman yhtenäisen valtiorakenteen. Reunamaat sidottiin Venäjään institutionaalisin sitein ja puolueen johtava rooli takasi viime kädessä kaiken päätösvallan säilymisen Moskovan käsissä. Stalin formuloi tämän Pohjois-Kaukasiassa 1920 ilmoittamalla, että autonomia ei merkitse eroamista vaan itsehallinnon saaneiden vuoristokansojen yhdistymistä Venäjän kansaan. Autonomia oli tarkoitettu valtakunnan lujittamiseksi, ei desentralisaation edistämiseksi. Pipes tulkitsee Venäjän federaation autonomiset tasavallat ja alueet 1860-luvun reformeilla luotua zemstvo-laitosta muistuttaviksi rajoitetun alueellisen itsehallinnon elimiksi. Hänen mielestään Neuvosto-Venäjällä toteutettu kansallisen itsehallinnon konseptio oli paljosta velkaa zemstvo-laitoksen traditiolle.³⁰

Pipesin käsitys on perusteltu puhuttaessa vallankäytön perusmekanismien luomisesta vuonna 1923 tapahtuneeseen Neuvostoliiton perustamiseen mennessä. Hän korostaa monien tsaarinvallanaikaisten käytäntöjen jatkumista Neuvostoliitossa. Pipesin totalitaarinen näkemys jo 1920-luvun alussa valmiiksi rakennetusta neuvostojärjestelmästä on kuitenkin yksilotteinen Neuvostoliiton myöhemmän kehityksen tarkastelun lähtökohdaksi.

Pipesin lisäksi myös Moshe Lewin on monen muun ohella korostanut Venäjän ”historian taakkaa”. Hän on kiinnittänyt huomion myös siihen, miten bolshevikit joutuivat tekemään kompromisseja kansan uskomusten kanssa ja omaksumaan osan sen riiteistä ja tavoista yrittäessään juurruttaa ideologiaa ja sillä legitimoitua järjestelmää kansaan. Lewin vertaa tätä siihen, miten kristillinen kirkko omaksui osan pakanallisten kansojen rituaaleista osaksi omia menojaan helpottaakseen käännytettävien kristinuskon omaksumista. Rituaaleissa ja symboleissa on aina kysymys myös vallan legitimoinnista, hallitsevien ja kansan välisen suhteen institutionalisoinnista. Leninin ruumiin balsamointi ja mausoleumin pystyttäminen vastoin hänen leskensä Nadezhda Krupskajan ja monen muun tahtoa oli bolshevikkien ensimmäinen näkyvä askel vallan rituaalisoinnin suuntaan. Leninistä tehtiin uutta valtaa symboloinut ortodoksisen tradition mukainen pyhänjäännös. Myöhemmin 1930-luvulla yleistyi ortodok-

29 Carrère d'Encausse 1992, s. 217–218.

30 Pipes 1964, s. 246–248, 251; Pipes 1995, s. 152.

sinen ikoniperinteen mukainen tapa kantaa puolue- ja valtiojohtajien kuvia mielenosoituksissa ja kulkueissa. Stalin-kultin ja sen riittien yhtäläisyys Venäjän historiallisiin traditioihin tsaarin kunnioittamisessa on suora.³¹

Myöskään valtiokeskeinen, autokraattinen vallankäyttö, hallitsijan ja kansan välinen syvä kuilu, ylhäältäpäin tapahtuva modernisaatio ja Eurooppaan verrattuna poikkeuksellisen kehittymätön kansalaisyhteiskunta ei ole uusi piirre Venäjän ja Neuvostoliiton historiassa. Stalinin ylhäältäpäin toteuttama vallankumous on rinnastettu usein Pietari Suuren suorittamiin reformeihin. Pietari Suuren tapaan myös Stalin loi kansasta irrallaan olevan, mutta hallitsijasta täysin riippuvaisen virkamiehistön. Pietarin Suuren tavoin myös Stalin käynnisti pakkoteollistamisen, Pietari maaorjien ja Stalin pakkotyövoiman ja ankaraan isäntäkuriin alistetun työvoiman avulla. Lewinin mukaan neuvostoyhteiskunta va- josi sitä traditionaalisempiin, yksinvaltaisempiin, hierarkkisempiin ja konservatiivisempiin arvioihin mitä enemmän Stalinin hallinto muutti ja rikkoi vanhaa ja rynnisti iskurivauhilla eteenpäin.³²

Historian taakalla oli epäilemättä suuri merkitys Neuvostoliiton kehitykseen. Silti huomion yksipuolinen kiinnittäminen historian ja keskusvallan määräävään asemaan häivyttää helposti näköpiiristä tietoisesti tehdyt poliittiset päätökset, aidot valintatilanteet sekä ristiriitaisen ja monasti vastoin alkuperäisiä aikomuksia syntyneet tulokset. Totalitaristisen koulukunnan kritiikkinä kehitty- nyt revisionistinen koulukunta on tarkastellut Neuvostoliittoa myös laajemmas- ta perspektiivistä yhteiskunnan byrokratisoituminen, Stalinin lähipiirin ulko- puolella olevat toimijat ja yhteiskunnan sosiaalinen muutosprosessi huomioon ottaen. Totalitaristisen koulukunnan edustajat taas ovat arvostelleet tätä lähesty- mistapaa stalinismin ja keskusvallan vähättelystä tai jopa yrityksistä puhdistaa stalinismin maine. Mielestäni kestävä lähtökohta Stalinin ajan Neuvostoliitto tutkimukselle voidaan ilmaista Alec Novea mukailleen: Halu ymmärtää mitä Stalinin ajan yhteiskunnassa tapahtui ei merkitse stalinismin hyväksymistä.³³ Kysymys on yrityksestä ylittää ideologinen kylmä sota. Oman tutkimukseni kannalta totalitaristisen ja revisionistisen koulukunnan puhdasoppisimmat läh- tökohdat eivät avaa tietä eteenpäin. Valtaa ja vallankäytön koneistoa ei ole ilman hallitsijoita ja hallittavia. Tämä taas edellyttää heidän vuorovaikutustaan ol- koonkin tapahtuma kuinka yhdensuuntainen tahansa. Keskusvallan rakenteet loivat paikalliselle ja ihmisten toiminnalle tietyt raamit, mutta ne eivät myöskään syntyneet tyhjiöstä valtaan tupsahtaneiden bolshevikkien päissä. Vallan rakenteet eivät olleet Neuvosto-Venäjällä valmiiksi annettuina vielä edes sil- loin, kun Neuvostoliiton perustuslaki hyväksyttiin lopullisesti 1924.

Jos yhteiskunnan rakenteet otetaan annettuina, niiden sosiaaliseen ja poliitti- seen todellisuuteen reagoiva evolutiivinen kehitys hämärtyy tai pahimmassa ta- pauksessa katoaa näkymättömiin horisontin taakse. Tästä syystä olen tarkastel-

31 Lewin 1985, s. 305–307; Stites 1989, s. 242–243; Tucker 1990, s. 38; Kivinen 1998, s. 208–209.

32 Lewin 1985, s. 272–274; Nove 1993, s. 6–9; Tucker 1990, s. 20–22.

33 Fitzpatrick 1993, s. 79–90; Nove 1993a, s. 2; Nove 1993b, s. 200–202.

lut Neuvostoliiton kehitystä konkreettisesti yhden vallankäytön kohteen ja samalla valtaa käyttävän subjektin, Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvostotasavallan kautta. Erityisen huomion olen kiinnittänyt siihen, mikä rooli nationalismilla oli vallan rakenteiden pystyttämisessä ja legitimoimisessa, miten se näkyi Neuvosto-Karjalan sosiaalisissa suhteissa ja poliittisissa käytännöissä. Tässä mielessä en ole tarkastellut valtaa tilana tai rakenteena, vaan tietynä toimintatapana, strategiana, jossa nationalismilla on ollut tärkeä rooli.

Stalin ja yhteiskunta

Arch Gettyn mukaan Neuvostoliiton 1930-luvun historiaa ei voida selittää tyhjentävästi tarkastelemalla sitä pelkästään Stalinin henkilön kautta. Stalinia ei voida pitää kaikkivoipana primus motorina totalitaristisen koulukunnan edustajien tapaan.³⁴ Gettyn mukaan Neuvostoliiton kehityksen liikkeellepaneva voima on ollut keskus-periferia ristiriita. Keskuksen jatkuvana pyrkimyksenä on ollut saada entistä tiukempi ote aluejohtajien ja keskitason byrokratian piirissä vallitsevasta kaaoksena näyttäytyvästä moninaisuuden kirjosta.³⁵ Tämän löytämiseksi on tarkasteltava sekä keskukselta periferialta että päinvastoin kulkevia prosesseja samoin kuin vallan ja kansan välistä suhdetta.³⁶

Lewin on kiinnittänyt huomiota monta vuotta jatkuneen kansalaissodan ihmisiä raaistavaan vaikutukseen. Se tuhosi suunnattoman määrän kulttuurisia, intellektuaalisia ja ammatillisia resursseja sekä synnytti sota-ajan diktatorisen hallintorakenteen. Se toi bolshevikkipuolueeseen käytännössä kokonaan uuden jäsenistön, jolla ei ollut kokemusta eikä näkemystä rauhan ajan toimintatavoista. Se oli tottunut militanttiin toimintaan ja kasvanut autoritaariseen poliittiseen kulttuuriin. Lewin korostaa muutoksen suuruutta väittämällä, että alkuperäisen bolshevikkipuolueen sisälle kasvoi vähitellen uusi, uuden sukupolven dominoiva puolue.³⁷ On kiistanalainen seikka kuinka ratkaisevasti tämä vaikutti stalinismin valtaannousuun, mutta epäilemättä se oli yksi tapahtumien kulkuun vaikuttanut tekijä.

Siitä sen sijaan vallitsee tutkijoiden keskuudessa melko laaja yhteisymmärrys, että Venäjän historian taakka ja vallankumouksen tälle perustalle luomat kehittymättömät yhteiskunnalliset ja sosiaaliset rakenteet muodostivat yhteiskunnallisen perustan stalinismin synnylle. Teollinen vallankumous, moderni luokkakajo ja yhteiskunnan eriytynyt sosiaalinen rakenne olivat alkaneeet vasta kehkeytyä 1861 tapahtuneen maaorjien vapauttamisen jälkeen. Uutta vauhtia

34 Esim. Conquest 1990 ja Tucker 1990.

35 Getty 1985, s. 25.

36 Lewin 1985, s. 223.

37 Lewin 1985, s. 23, s. 296–297; Myös Getty kehottaa kiinnittämään huomiota ”stalinismin poliittiseen sosiologiaan”, Getty 1993, s. 116–119; Kivisen mukaan Venäjällä oli lokakuussa 1917 kaksi vallankumouksellista liikettä. Sivistyneen työväenliikkeen ytimeen tukeutunut vallankumouksellisrealistinen (Lenin) ja sivistymättömään sekä kärsimättömään työväenmassaan tukeutunut vallankumouksellisvasemmistolainen (Stalin) liike. Kivinen 1998, s. 72.

kehitys sai 1880-luvun nopeasta teollistumisesta. Vallankumous ja sitä seuranneen kansalaissodan sosiaaliset seuraukset loivat rakenteelliset edellytykset autoritäärisen järjestelmän synnylle. Talonpojat palasivat kulttuurisesti ja tuotantotavoissa aikaan ennen 1900-luvulla aloitettuja uudistuksia. Kaupungit taas menettivät merkittävän osan sivistyneistöään ja ammattitaitoisen työväenluokan määrä laski arviolta jopa puoleen sotaa edeltäneestä määrästä. Vallankumous tuhosi molemmat Venäjän 1900-luvun alun saavutukset: Stolypinin reformien seurauksena tehokkaampiin tuotantomenetelmiin siirtyneen talonpoikaiston ja kaupunkien modernin, kapitalistisen sektorin.³⁸

Vallankumouksen jälkeen syntynyt sosiaalisesti homogeeninen, puolilukutaidoton, kulttuurisesti taantunut ja valtion byrokratian avulla hallittu yhteiskunta korosti vielä enemmän autoritäärisen valtion roolia kuin tsaarinvallan aikana. Valtion virkakoneisto oli ehkä toimivin osa, joka vanhasta yhteiskunnasta säilyi vallankumouksen jälkeen. Tällainen yhteiskuntarakenne synnyttää lähes luonnonvoimaisesti byrokratiaa, korruptiota ja mielivaltaa. Se ei jäänyt havaitsematta myöskään aikalaisilta. Puolueen politbyron jäsen Nikolai Buharin syytti vuonna 1929 politbyron enemmistöä, että Neuvostoliittoon oltiin luomassa ”militaristis-feodaalista” talonpoikien riistosysteemiä, jossa kaikki oli alistettu valtion edulle. Tämä piirre on eräs keskeinen osa stalinismiksi nimitettyä järjestelmää. Valtio käytti suurempaa valtaa kuin mihin sillä oli edellytyksiä ja edisti modernisaatiokehitystä, johon sen hallitseman yhteiskunnan sosiaalinen kehitystaso ei riittänyt. Tämä ja bolshevikkien tekemän yhteiskunta-analyysin ”teoreettiset virheet” synnyttivät Lewinin tulkinnan mukaan hallitsevissa haavoittuvuuden tunteen, paranoidisen pelon kansaa ja sen pyrkimyksiä kohtaan. Hänen mukaansa marxilaisen luokka-analyysin perustalta rakennetun teoreettisen idean, toivotun todellisuuden ja realiteettien yhteensopimattomuus oli yksi syy siihen, että hallitsevat ”menettivät itsekontrollin ja siirtyivät irrationaalille puolelle”.³⁹

Totalitaarisinkin valta joutuu kuitenkin määrittelemään suhteensa kansaan ja hakemaan tavalla tai toisella siltä oikeutuksen vallankäyttönsä. Neuvostoliitossa tämä suhde rakennettiin nimeämällä puolue työväenluokan etujoukoksi. Puolueen yksinvalta ilmensi siten laajinta tunnettua demokratian muotoa, työväenluokan diktatuuria. Koska demokratia tulkittiin kaikissa muodoissaan ainoastaan hallitsevan luokan diktatorisen vallankäytön muodoksi, voitiin länsimainen demokratia määritellä pelkäksi kapitalistien luokkadiktatuurin muodoksi. Työväenluokka muodosti ainakin teoreettisesti laskien väestön enemmistön, josta syystä sitä edustavan puolueen diktatuuri oli demokraattisempaa kuin porvariston demokratia. Neuvostoliitossa retoriikka puolueen ja kansan erottamattomasta yhteydestä ja puolueesta työväenluokan etujen ajajana nousi tästä lähtökohdasta tärkeälle sijalle vallankäytössä ja sen legitimoimisessa.

Viime kädessä valta perustuu kuitenkin aina valtion monopolina olevaan pakottamiseen. Osmo Jussila on pelkistänyt asian toteamalla, että aatteiden takaa paljastuvat lopulta aina alastomat valtapyytteet, kiväärit ja komppaniat. Hän

38 Lewin 1985, s. 310–311; Myös Nove 1993a, s. 9 ja Getty 1993, s. 121.

39 Lewin 1985, s. 230, 311–312; Myös Getty 1993, s. 121.

muistuttaa, että järjestyneimmissä ja sivilisoituneimmissakin yhteiskunnissa vallankäyttö ja oikeusjärjestys perustuvat aina viime kädessä fyysiseen ”aseelliseen” voimaan. Toimeenpanokoneiston ja lainvalvontajärjestelmän viimeisenä portana on poliisi ja armeija. Riippuu yhteiskunnan kehitysvaiheesta ja poliittisesta tilanteesta, miten alastomina näitä mekanismeja käytetään.⁴⁰

Aina on myös niitä, jotka pääsevät jossain vaiheessa osalliseksi vallasta. Mitä diktatorisempi se on, sitä suuremman hallinto- ja väkivaltakoneiston se tarvitsee. Sen sisällä eteneminen on yksi tapa ”ottaa oma osuutensa” järjestelmän tuottamista mahdollisuuksista. Monet tutkijat ovatkin huomauttaneet, että oleellinen osa neuvostojärjestelmän toimintaa oli nopea sosiaalinen kierto yhteiskunnan eri portailla. Jatkuvat puhdistukset, väestön koulutus, jättimäiset uusien tuotantolaitosten ja kaupunkien rakennusprojektit sekä paisuva byrokraatia synnyttivät pysyvän pulan kaikkien alojen ammattitaitoisista työntekijöistä. Myös puolueeseen liittyminen avasi periaatteessa mahdollisuuden nousta pohjalta huipulle. Ja niin kuin Sheila Fitzpatrick on huomauttanut, suuret kansalliset projektit, jättiharpauksin etenevä teollistaminen ja rakennusprojektit sekä kansan ja vallanpitäjien utopistiset tulevaisuuden visiot synnyttivät myös aidon ”sosialistisen entusiasmin” tunteen erityisesti nuorison keskuudessa, mutta myös osassa sivistyneistöä.⁴¹

Tämä muuttaa kuvaa Neuvostoliitosta yksiulotteisena, läpeensä totalitaarisena valtiona. Yhteiskunnallisilla ja sosiaalisilla prosesseilla sekä kansalaisten omilla pyrkimyksillä oli vaikutuksensa sen toimintaan. Tämä ei tietenkään kumoakaan sitä tosiasiaa, että neuvostovaltion kaikkialle tunkeutuvalla koneistolla ei ollut olemassa kansalaisyhteiskunnan järjestynyttä vastavoimaa. Kuitenkin koneiston tehottomuus ja paikallisten viranomaisten piittaamattomuus keskuksen määräysten toteuttamisesta, paikallisten ”stalinien” mielivalta sekä alueiden ja kilpailevien instituutioiden omat intressit tekivät yhteiskunnan monin tavoin heikoksi ja haavoittuvaiseksi. Neuvostoliiton todellisuus oli monivivahteisempi kuin asioita vain Moskovan perspektiivistä tutkien näyttäisi. Asiat eivät edenneet aina niin kuin keskus oli suunnitellut.⁴²

Arch Getty on esittänyt tästä näkökulmasta varteenotettavia kriittisiä huomioita Neuvostoliiton 1930-luvun selitysmalleista. Totalitaristinen näkemys kaikkia lankoja käsissään pitäneestä Stalinista ja hänen kaikkivoivasta koneistostaan toistaa itse asiassa vain neuvostohallituksen propagoimaa illuusiota tehokkaasti ja tieteellisesti hallitusta maasta. Gettyn mielestä myöskään revisionistien käsitys puhdistuksista ja terroristista Stalinin iskuna oppositiota vastaan ja potentiaalisen opposition tuhoamisena sotaan valmistauduttaessa ei vie kovin pitkälle. Samoin ajatus Stalinista vallankumouksen pettäneenä vastavallankumouksellisena, joka tuhosi vanhat Leninin taistelutoverit omien diktatoristen tavoitteidensa saavuttamiseksi jättää Gettyn mielestä auki itse tapahtumien kulun logiikan.⁴³

40 Jussila 1979, s. 13; Myös Smith A. 1991, s. 14.

41 Fitzpatrick 1999, s. 67–69; Nove 1993, s. 29.

42 Getty 1985, s. 6; Lewin 1985, s. 222–223; Gill 1990, s. 267–268.

43 Getty 1985, s. 2–7; Myös esim. Kivinen on eritellyt kiinnostavalla tavalla eri läntisiä ja venäläisiä stalinismin selitysmalleja. Erityisesti Kivinen 1998, s. 60–79.

Hän ehdottaa tapahtumien tarkastelua keskus-periferia -suhteen rakentumisena. Pipesin tutkimusta Neuvostoliiton synnystä voidaan pitää eräänä tämän lähestymistavan perusteoksista.⁴⁴ Gettyn mukaan keskuksen perusongelma oli tehoton ja korruptoitunut puolue- ja neuvostokoneisto, joka esti maan kehityksen ja keskuksen politiikan toteutumisen. Hänen mukaansa käsitys, että Neuvostoliittoa hallinnut raudanluja koneisto toteutti Moskovasta lähetetyt ohjeet kaikista vastuksista piittaamatta on väärinymmärrys. Hallinto ja puoluekoneisto olivat pikemminkin epäjärjestyksen kourissa, pirstaloituneet kilpaileviin fraktioihin ja kärsivät ammatillisesti pätevien työntekijöiden puutteesta. Stalinistisen järjestelmän luominen oli Gettyn mukaan keskuksen yrityksestä saada järjestystä kaaokseen, ottaa periferiasta ote, joka takaisi sen ohjeiden noudattamisen. Perimmiltään Moskova toimi niin kuin mikä tahansa keskusvalta. Se pyrki luomaan hierarkkisen ja toimivan hallintokoneiston. Kuten Getty toteaa, keskus-periferia taistelu on yhtä vanha ristiriita kuin itse politiikka, eikä se sinänsä ole vain Neuvostoliiton historiaan kuuluva erityispiirre. Poikkeukselliseksi sen tekee siinä käytetyn väkivallan laajuus.⁴⁵

Nationalismi ongelmana ja ratkaisuna

Tutkimukseni pääongelma on, miten liittovaltio eli keskus ja Neuvosto-Karjala eli periferia käyttivät nationalismia valtiollisessa rakennustyössä sekä kansan ja vallanpitäjien välisen suhteen legitimoimisessa. Kysymys oli kahden eri intressitahon muuttuvasta suhteesta. Se pitää sisällään periaatteessa kolme vaihtoehtoa: etujen yhteneväisyyden, ristiriitaisista intresseistä tehdyn kompromissin ja vahvemman sanelun. Näiden kolmen muuttujan keskinäinen suhde Moskovan ja kansallisten tasavaltojen välisen suhteen määrittäjänä vaihteli suuresti 1920- ja 30-luvun vuosina.

Vaikka Neuvostoliiton poliittisen historian tarkasteleminen keskus-periferia ristiriidan kautta ei varmasti tuo esiin kaikkia neuvostojärjestelmän piirteitä, on se kansallisuuskysymystä tutkittaessa relevantti lähestymistapa. Kansallisuuspolitiikka oli yksi VKP(b):n tärkeimmistä instrumenteista keskuksen ja periferian suhteen järjestämisessä. Tarkastelemalla ongelmaa yhden kansallisen tasavallan, Karjalan ASNT:n kautta ja vertaamalla siitä saatavaa kuvaa yleiseen kehitykseen hahmottuvat Karjalan uniikit ja siihen liittyneet yleiset koko Neuvostoliittoa koskeneet kehityspiirteet. Neuvosto-Karjala oli Venäjän federaation ja Neuvostoliiton erottamaton osa eikä se siinä mielessä eronnut kovinkaan paljon muista tasavalloista. Neuvosto-Karjalan kehityksen erityispiirteet liittyivät Suomi -tekijän vaikutukseen. Sinänsä ulkopuolisen maan vaikutus Neuvostoliiton kansallisissa tasavalloissa tehtyihin ratkaisuihin ei ollut poikkeuksellista.

44 Richard Pipes, *The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism 1917–1923* (1964).

45 Getty 1985, s. 6, 12–25; Myös esim. Graeme Gill ja Arto Luukkanen ovat käyttäneet omassa tutkimuksessaan Gettyn esiin nostamaa lähestymistapaa keskuksen ja periferian ongelmasta keskitason aluejohtajien luomana kaaoksena.

Ukrainaan vaikutti Länsi-Ukrainan ja laajemminkin Puolan kysymys, Moldo-vaan Bessarabian ja Romanian kysymys ja Keski-Aasian tasavaltoihin Iran, Turkki jne. Neuvosto-Karjalan esimerkki osoittaa toisaalta sen, että alueiden toisistaan poikkeavista poliittisista tilanteista johtuen kansallisuuspolitiikan toteuttamisessa saattoi olla myös huomattavia eroja. Moskovan perusratkaisut ja päämäärät olivat kaikkialla samat, vallankäytön menetelmät ja niistä saadut tulokset sen sijaan vaihtelivat.

George O. Liber ja Terry D. Martin ovat monien muiden lisäksi korostaneet Neuvostoliiton toiseksi suurimman tasavallan Ukrainan ratkaisevaa roolia Neuvostoliiton kehityksessä. Sen väkiluku oli vuonna 1926 kuusi kertaa suurempi kuin Valko-Venäjän, toiseksi suurimman ei-venäläisen tasavallan väkiluku. Ukrainalla oli samanlainen rooli Neuvostoliitossa kuin Puolalla oli ollut keisarin Venäjällä. Keskusvalta joutui punnitsemaan kaikessa päätöksenteossaan tar- koin, miten ratkaisut vaikuttivat Ukrainaan. Se oli Keski-Aasian tasavaltojen ohella eräänlainen Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan ilmanpuntari.⁴⁶

Useimmat Moskovassa tapahtuneet myös Karjalan kehitykseen vaikuttaneet poliittiset muutokset liittyivät välittömästi Ukrainan ja Moskovan välisen suh- teen kehitykseen. Tästä on ehkä parhaana esimerkkinä vuosina 1932–34 tapah- tunut poliittinen käänne. Ukrainassa samoin kuin Karjalassa talonpoika- ja kansallisuuspolitiikka olivat saman asian kaksi puolta. Molemmissa tasavallois- sa oli ratkaistava miten venäläisten kaupunkilaisten tekemä vallankumous vie- dään talonpoikaisten vähemmistökansojen keskuuteen. Ongelman muotoili tunnettu ukrainalainen bolshevikki Vasyl Shahrail toteamalla, että ukrainalaisille talonpojille kaupungit edustivat vierasta. Heille kaupunkilaiset olivat toisiin kuuluvia, maaseutua hallitsevia ja huijaavia venäläisiä, puolalaisia ja juutalai- sia. Maaseudun köyhydessä asuneilla ukrainalaisilla ei ollut heidän kanssaan mitään yhteistä.⁴⁷

Tilanne Karjalan Työkansan Kommuunissa oli hyvin pitkälle samankaltai- nen. Neuvostovaltaa edusti Petroskoissa toiminut venäläisistä ja venäläisty- neistä karjalaisista koottu Aunuksen läänin neuvosto. Karjalainen talonpoika ei juuri vallankumouksesta piitannut. Hänelle oli tärkeintä leivän riittäminen tal- ven yli. Karjalan kommuunin johtaja Edvard Gylling vertasi Karjalassa vallin- nutta tilannetta 1800-luvun Suomeen, jossa ruotsinkieliset ja yläluokka asuivat kaupungeissa ja suomenkielinen rahvas maaseudulla.⁴⁸

Bolshevikkien vallankumouksen tavoitteiden toteuttaminen merkitsi moder- nin teollisen yhteiskunnan tunkeutumista esiteollisen ja esikapitalististen yh- teiskuntasuhteiden vaiheessa eläneelle maaseudulle. Neuvosto-Venäjän valtiol- lisen rakentamisen tie loi nationalismiin kehityksen edellytykset. Kuten Hroch ja Anderson ovat osoittaneet, on kapitalistisen tuotantotavan synty ja sen aiheut- tama yhteiskunnan modernisaatio, tietyn sosiaalisen tason saavuttaminen yksi

46 Liber 1992, s. 6–8; Martin, s. 3.

47 Liber 1992, s. 6.

48 Gylling, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 24.8.–1.9.1923, s. 60. I B SKP, Kansan Arkisto.

kansallisen identiteetin synnyn perusedellytys. Kansakunnan identiteetin synty vaatii talonpoikaisen lokalistisen maailmankuvan murtumista, ihmisten kykyä mieltää itsensä omaa välitöntä elämänpiiriänsä laajemman yhteisön jäseneksi. Ihmisillä on oltava uuden ajan tuottamat välineet ja kyvyt omaksua ”kuvittelun yhteisön” kulttuuri, asenteet, arvot ja symbolit.

Bolshevikkien talousdeterminismi vei heidät harhaan, kun he uskoivat yhteiskunnan modernisoitumisen lopulta hävittävän luonnonvoimaisesti kansalliset erot. Modernin tuotantotavan ja taloudellisen yhdentymisen välitön vaikutus kulttuuristen ja niihin sidottujen kansallisten erojen häviämiseen on kyseenalainen seikka ja joka tapauksessa paljon löyhempi kuin bolshevikit kuvittelivat. Tämä selittää osaltaan myös heidän toteuttamansa kansallisuuspolitiikan käytännön ja tavoitteiden välistä ristiriitaa.

Neuvostoliiton historiaa tutkittaessa on otettava huomioon sen olemus monikansallisena ja ainakin muodollisesti federalistisena valtiona. Neuvostoliitto oli myös paljon muuta kuin Venäjä. Venäläiset edustivat alle puolta koko Neuvostoliiton väestöstä ja he ja vähemmistökansat kietoutuivat monin eritasoin ja monensuuntaisin sitein toisiinsa. Myös Venäjä itse oli organisoitu federatiiviseksi valtioksi. Se koostui vähemmistökansallisuuksien autonomisista piireistä, alueista ja tasavalloista. Venäjän federaation asukkaista venäläisten osuus oli vuonna 1926 noin 73 prosenttia. Venäjän federaatio oli myös Neuvostoliiton suurin tasavalta. Muut perustuslaissa tasaveroisiksi määritellyt liittovaltion neuvostovaltiot olivat Ukrainan, Valko-Venäjän ja Transkaukasian neuvostotasavallat. Niistä Ukraina oli selkeästi kehittynyt kansallisvaltioksi, jossa kansallismielinen sivistyneistö oli saavuttanut laajan tuen kansan keskuudessa. Transkaukasian neuvostotasavalta taas oli monen historiallisen valtion muodostama federaatio, joista mm. Gruusiassa oli vallalla voimakas kansallismielisyys. Valko-Venäjällä kansallinen itsetietoisuus oli suhteellisen kehittymätön.⁴⁹

Tarkastelemalla Venäjän ja tasavaltojen välistä suhdetta ja nationalismin roolia siinä, puhutaan samalla eräistä tärkeimmistä Neuvostoliiton koko kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä. Kuten monet tutkijat ovat osoittaneet, kansallisten liikkeiden nousu Venäjän imperiumissa ja niiden asettuminen vallankumouksessa ja sitä seuranneessa kansalaissodassa bolshevikkien puolelle ratkaisi sodan lopputuloksen. Myös siitä vallitsee laaja yhteisymmärrys, että vähemmistökansojen vaatimukset olivat ratkaiseva tekijä siinä miksi Neuvostoliitto perustettiin federaationa. Bolshevikkien ensimmäisten suunnitelmien mukaan vähemmistökansat piti liittää Neuvosto-Venäjään autonomioina. Kansallismielisten protestointi yhtenäistä valtiorakennetta vastaan pakotti bolshevikit kuitenkin muuttamaan asennettaan myönteisemmäksi federatiivista valtiomallia ja nationalismia kohtaan. Se pakotti heidät pohtimaan uudelleen myös kansainvälisen ja kansallisen, luokan ja kansakunnan välistä suhdetta.⁵⁰

49 Simon 1991, taulukko A.2, s. 376; Kansallismielisyydestä mm. Pipes 1964, s. 7–21; Vakar 1956, s. 12–13, 139–140.

50 Katso mm. Pipes 1964, s. 242–243; Carrère d’Encausse 1992, s. 111–138.

Federatiivista valtiomallia ei kuitenkaan pidetty lopullisena ratkaisuna. Puolueytimessä se ymmärrettiin kompromissin tuloksena syntyneeksi ylimenokauden vaiheeksi tiellä kohti yhtenäistä sosialistista valtiota. Kansalliset tasavallat ja autonomiat ymmärsivät kuitenkin federalismin olemassaolonsa ja kehityksensä ehdoksi. Tästä seurasi kahden ristiriitaisen tendenssin kamppailu neuvostovaltion sisällä.⁵¹ Toinen niistä puolusti saavutettua ratkaisua, valtion jakautumista itsehallinnollisiin kansallisiin tasavaltoihin ja alueisiin. Toinen taas näki tämän valtiota heikentävänä ja sen olemassaolon vaarantavana tekijänä, joka oli ylitettävä siirtymäkauden jälkeen. Kysymys oli siten myös keskuksen ja periferian välisestä valtasuhteesta. Koska keskus edusti historiallista Venäjää ja periferia taas sen alistamia vähemmistökansoja, ristiriitaan liittyi myös huomattava nationalistinen lataus. Nationalismi oli molempien suuntausten kannalta käyttökelpoinen väline. Sillä voitiin legitimoida kansallisten tasavaltojen johdon vallankäyttö ja lujittaa niiden asemaa suhteessa keskusvaltaan. Keskusvallan edustajat taas vetosivat erityisesti kolmekymmentäluvun puolivälin jälkeen venäläisiin esittämällä Neuvostoliiton yhä avoimemmin Venäjän imperiumin perilliseksi.

Federalistisen valtiorakenteen ja kansallisten tasavaltojen itsehallinnon vastapainona oli puolue. Se edusti sentralistisesti johdettua ja yhtenäistä valtiollista voimaa. Bolshevikit olivat aina torjuneet esitykset puolueen organisoimisesta kansallisuusrajoja pitkin. Työväenluokan puolueen oli edistettävä johtamansa luokan yhtenäisyyttä. Koska VKP(b) oli myös ainoa sallittu puolue ja sen jäsenyys edellytys moniin keskeisiin virkoihin, se oli avainasemassa vallankäytön kannalta. Vaikka neuvostotasavaltojen valtiolliset elimet käyttivät määrättyissä rajoissa itsenäistä päätösvaltaa, olivat tasavaltojen puolue-elimet kuitenkin hierarkkisesti Moskovasta johdettuja.⁵² Tästä johtuen nationalismin roolin tutkiminen puolueen kautta on valaisevaa. Se edustaa Neuvostoliitossa eräänlaista organisoitua intellektuaalista voimaa riippumatta siitä, miten sen edustama intellektuaalisuuden taso arvioidaan. Samoin kuin kaikkien vallankäyttäjien myös sen pysyvä pyrkimys oli asemansa legitimointi. Pyrkimys vallan legitimointiin merkitsee aina hallitsijan ja hallittujen välisen suhteen perustelemista siitä riippumatta, kuinka paljon vallankäyttö perustuu väkivaltakoneistoon ja kuinka paljon poliittisiin keinoihin.

VKP(b):n rooli oli kuitenkin ristiriitainen. Se tavoitteli vähemmistökansojen tukea edistämällä niiden kansallisia pyrkimyksiä, mutta toisaalta sen tehtävä oli edustaa yhtenäistä keskusvaltaa, kansallisuuseroista riippumatonta vallankäyttöä. Ensin mainitusta syystä johtuen sen oli mukauduttava kansallisen tietoisuuden nousun synnyttämään identiteettien ja poliittisten käytäntöjen moninaisuuteen. Jälkimmäisestä syystä johtuen sen oli vastustettava lokalismia (paikallista nationalismia) ja yritettävä luoda liittovaltio-identiteettiä, eräänlaista pseudonationalismia. Tämä loi puolueen sisälle jatkuvan poliittisen jännitteen. Se nä-

51 Carrère d'Encausse 1992, s. 136–138.

52 Mts., s. 139; Pipes 1964, s. 244–245.

kyi keskuskomitean (Moskova) ja paikallisjärjestöjen (Karjalan aluekomitea) sekä yleisliittolaisten ja tasavaltojen elinten välisissä ja sisäisissä suhteissa.

Neuvostoliiton kehitykseen vaikuttaneiden ristiriitaisten tendenssien dynamiikka näkyy selvästi tarkasteltaessa myös itse valtiorakennetta. Toisaalla oli kansallisen ja alueellisen itsehallinnon perustalle muodostettu federalistinen valtiorakenne, joka edisti keskipakoista kehitystä ja synnytti nationalismia. Ja toisaalla oli sentralismin periaatteille rakennettu johtava puolue, jonka tehtävänä oli luoda edellytykset siirtymäkauden jälkeisen sosialistisen yhtenäisvaltion perustamiselle.

Venäjän federaatioon kuullut Karjalan autonomia oli yksi osa tästä kokonaisuudesta. Se soveltuu hyvin esimerkkitapaukseksi nationalismin vaikutuksesta Neuvostoliiton kehitykseen neljästä syystä. Ensinnäkin sen perustamiseen vaikutti merkittävästi Suomi. Suomen kansalaissota, sen jälkeen syntynyt suomalainen valtiollinen nationalismi ja kansalaissodan hävinnyt osapuoli, suomalaiset punaiset osallistuivat kaikki omine intresseineen Karjalan tapahtumiin. Toiseksi vuosien 1905–06 vallankumous ja maailmansodan tapahtumat herättivät vienankarjalaisten kansallistunteen. Sota organisoivat heidät armeijaan ja synnytti voiman, joka kykeni Suomen tuella esittämään vaatimuksen Itä-Karjalan itsehallinnosta. Kolmanneksi Karjala oli Muurmannin rautatien ja Pietarin vuoksi Neuvosto-Venäjälle strategisesti tärkeä alue. Venäläisten näkökulmasta se oli myös historiallisesti osa Venäjää. Neuvosto-Karjalan virkakoneistossa ja karjalaisten keskuudessa vaikutti myös näistä syistä johtuen vahvaa keskusvaltaa tukenut venäläismielinen virtaus. Neljänneksi Karjalaa johti pieni suomalaisten punaisten emigranttien ryhmä. He eivät muodostaneet väestön enemmistöä edes yhdessä karjalaisten kanssa. Suomalaisten oli luotava tasavallalle ja sen kansalliselle väestölle yhteinen kansallinen identiteetti oman asemansa ja tasavallan autonomian legitimoimiseksi tilanteessa, jossa venäläiset olivat väestön selvä enemmistö.⁵³ Tasavallan suomalais-karjalaisesta identiteetistä muodostui eräs autonomian olemassaolon oikeuttamisen pääkysymyksistä.

Karjalassa kohtasivat kaikki nationalismille ja Neuvostoliiton kehitykselle tyypilliset ilmiöt. Karjalan kohtalosta tuli eräänlainen triangelidraama, jossa päärooleissa olivat keskusvalta Venäjä, Suomi ja suomalaiset punaiset. Karjalaisille jäi näytelmän sivuosa. He olivat pikemminkin ulkopuolisten politiikan tekemisen kohde kuin itse kohtaloitansa muotoillut voima. Karjalaiset eivät olleet kehittyneet vuoteen 1920 mennessä kansakunnaksi siinä mielessä, että he olisivat omanneet kansallisen identiteetin. He asuivat kahden eri kuvernementin alueella, eivät omanneet kirjakieltä ja jakaantuivat kolmeen eri murrealueeseen.⁵⁴ Suurimman ryhmän (59 %) muodostivat Pietarin vaikutuspiirissä eläneet Aunuksen kuvernementin alueella asuneet livviköt ja lyydiköt, jotka olivat orientoituneet venäläisyyteen. Tämä karjalaisten suurin ryhmä ja Pohjois-Karjalassa asuneet vienankarjalaisia murteita puhuvat (24 %) ymmärsivät huonosti

53 Vain Karjalan Työkansan Kommuunin aikana (1920–1923) suomalaiset ja karjalaiset olivat väestön enemmistönä.

54 Murrejakaumasta esim. Anttikoski 1998, s. 24.

toisiansa. Suomeen suuntautunut Pohjois-Karjala oli vähiten kehittynyt alue. Sen asukkaat muodostivat vain neljäsosan karjalaisista. Pohjois-Karjalan poliittista merkitystä lisäsi kuitenkin se, että sen väestö olivat kantava voima Karjalan itsehallinnon vaatimusten esittämisessä. Heidän vaatimuksensa tekivät poliittisesti merkittäviksi Suomesta saatu tuki. Kolmannen kieliryhmän muodostivat entisen Poventsan kihlakunnassa asuneet eteläkarjalaisia murteita (22 %) puhuneet.

Neuvosto-Karjala oli tyypillinen reuna-alue myös siinä mielessä, että samalla tavalla kuin Ukrainalla oli tärkeää rooli Neuvostoliiton Puolan politiikassa, oli Karjalalla vastaava rooli Suomen politiikassa. Erona oli kuitenkin se, että Puolan politiikka ei ollut ensisijainen syy Ukrainan neuvostotasavallan perustamiseen, mutta Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisessa ulkopoliittiset syyt olivat ratkaiseva tekijä. Karjalan kommuunin perustamisen ensisijainen motiivi ei ollut kuitenkaan vallankumouksen toteuttaminen Suomessa, niin kuin monesti on väitetty. Vaikka Neuvostoliiton Suomen politiikalla oli pysyvä vaikutus Karjalan kehitykseen myös perustamisvaiheen jälkeen, määrääväksi se nousi seuraavan kerran vasta talvisodan syttyessä 30.11.1939.

Aikaisempi tutkimus ja arkistoaineisto

Neuvosto-Karjalan 1920- ja 30-lukujen historia on suurimmaksi osaksi vielä kirjoittamaton lehti. Vanhaa neuvostotutkimusta on vähän ja se on oman aikansa tuote. Uudemmasta tutkimuksesta on mainittava erityisesti Juri Kilinin talvisodan taustoja ja Karjalan asemaa puna-armeijan sotilaallisissa suunnitelmissa tarkasteleva väitöskirja (1999) ja hänen samaa aihepiiriä käsittelevät artikkelinsa sekä Irina Takalan Stalinin vainoja ja suomalaisten kohtaloita käsittelevät artikkelit. Kilin on tuonut tarpeellisen sotilaspoliittisen näkökulman tässä työssä tapahtuvalle Neuvosto-Karjalan käsitelleylle. Myös Ivan Tshuhinin Karjalan NKVD:n arkiston käyttöön perustuva tutkimus vuosien 1937–38 terrorista ilmestyi 1999. Esa Anttikoski, Anneli Sarhimaa ja Aleksei Levkojev ovat julkaisseet viime vuosina Karjalan kielipoliitikkaa koskevaa tutkimusta. Uutta tutkimusta Neuvosto-Karjalan historiasta edustaa myös vuonna 1998 ilmestynyt Timo Vihavaisen ja Irina Takalan toimittama *V Seme edinoj* ja Antti Laineen yleiskatsaus Karjalan 1920–50-lukujen kehityksestä *Karjala, kansa ja kulttuuri* teoksessa. Pekka Kauppalan 1992 valmistuneessa väitöskirja on ensimmäinen ulkomaalainen tutkimus, jossa on päästy hyödyntämään Neuvosto-Karjalan uutta arkistoaineistoa. Sari Aution lisensiaatin tutkielma lähestyy aluetta taloushistorian näkökulmasta ja Alpo Juntusen tutkimus Muurmannin rautatiestä tuo esille rautatien keskeisen strategisen merkityksen Neuvostoliitolle. Petroskoissa on julkaistu myös muutamia aikakautta koskevia dokumenttikokoelmia, joista voidaan mainita Vasili Makurovin GULAG:sta ja vasta hiljattain avatusta Karjalan NKVD:n arkistosta toimittamat kokoelmat. Näiden lisäksi Karjalan tiedekeskuksen tutkijat ovat julkaisseet myös Karjalan pakkokollektivistointia käsittelevän dokumenttikokoelman.

Nationalismia käsittelevää yleistutkimusta on ilmestynyt runsaasti. Siitä voidaan mainita mm. Anthony Smith, Miroslav Hroch, Benedict Anderson, Robert Kaiser, Eric Hobsbawm, Ernest Gellner, Thomas Eriksen ym. Arkistojen avautuminen on nostanut Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan myös uuden tutkimuksen kohteeksi. Sitä käsittelevää ja sivuavaa tutkimusta on ilmestynyt viime vuosina melko paljon. Siitä olen käyttänyt erityisesti Héléne Carrere d'Encausen, Richard Pipesin, Gerhard Simonin, Sheila Fitzpatrickin, Terry D. Martinin, Jeremy Smithin ja A.I. Vdovinin teoksia. Myös Arto Luukkasen tutkimukset Neuvostoliiton uskontopolitiikasta tuovat tärkeän näkökulman Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan käytäntöön.

Keskustelu Neuvostoliiton 1930-luvun historiasta ja erityisesti terrorista on jatkunut ajoittain kiivaanakin läpi 1990-luvun. Revisionistisen koulukunnan tutkijat ovat haastaneet totalitaarisen koulukunnan edustajat väittelyyn näiden esittämistä Stalinin terrorin uhrien suurista määristä. Terroritutkimuksen ja totalitaarisen koulukunnan perusteeksiin kuuluu mm. Robert Conquestin *The Great Terror* (1990) ja Robert C. Tuckerin Stalinin elämäkerta (1990). Unohtaa ei sovi myöskään Isaac Deutscherin (1949) lähes klassikoksi kohonnutta Stalinin elämäkertaa. Conquestin ja muiden esittämiä suuria lukuja terrorin uhreista ovat haastaneet viime vuosina erityisesti Stephen Wheatcroft, Alec Nove ja Gabor Rittersporn.⁵⁵ Sheila Fitzpatrick, Héléne Carrere d'Encausse, Arch J. Getty, Moshe Lewin, Richard Stites ja monet muut ovat laajentaneet Stalinin ajan historian tarkastelun Stalinin valtakoneistoa ja terroria laajemmalle myös yhteiskunnan muiden puolien tarkasteluun.

Uudemmassa 1990-luvun suomalaista kommunismia Neuvostoliitossa ja Suomessa käsittelevästä tutkimuksesta nousevat esiin Kimmo Rentolan tutkimukset, Tauno Saarelan väitöskirja, Tuomo Polvisen ulkopoliitiikan saralta uutta tietoa tuovat Paasikiven elämäkerrat, Olli Vehviläisen ja O.A. R eševskin toimittama suomalais-venäläinen talvisodan historia sekä Markku Kivisen ”Venäjä ja sosiologia”. Vanhemmasta tutkimuksesta voidaan mainita tarkastelun hyvin uudenkin lähdeaineiston valossa kestävä Osmo Jussilan (1985) Terijoen hallituksesta tekemä tutkimus. Kari Selénin Suomen 1930-luvun turvallisuuspoliittisen linjan kehitystä käsittelevä tutkimus (1974) on alansa perusteoksia. Anthony Uptonin (1970) ja Ilkka Hakalehdon tutkimuksilla suomalaisesta kommunismista on ollut ansionsa olemassa olleen tiedon ja aikalaiskäsitysten yhteen vetämisessä.

Vanhemmasta Neuvosto-Karjalaa käsittelevästä tutkimuksesta on syytä mainita Mauno Jääskeläisen vuonna 1961 kirjoittama ”Itä-Karjalan kysymys vuosina 1918–20”. Se on edelleenkin yksi Karjalan osaksi eurooppalaista politiikkaa liittävän tutkimuksen perusteoksia. Stacy Churchillin tutkimuksen vahvuus

55 Viimeisintä keskustelua esim. Alec Nove, *Europe-Asia Studies*, 3/1994, s. 535–537; Steven Rosefielde, *Europe-Asia Studies* 6/1996, s. 959–987; Stephen G. Wheatcroft, *Europe-Asia Studies*, N:o 8/1996; Stephen G. Wheatcroft, *Europe-Asia Studies*, 3/1997, s. 503–505; Robert Conquest, *Victims of Stalinism: A Comment*. *Europe-Asia Studies* 7/1997, s. 1317–1319; Rittersporn 1998, s. 99–122.

on Britannian Muurmannin aluetta ja Karjalaa koskeneiden intressien esittämisessä. Michael Kettlen 1992 ilmestynyt Churchill and the Archangel fiasko täydentää oivallisesti kuvaa Karjalan ja Luoteis-Venäjän roolista suurpolitiikan osana. Unohtaa ei sovi myöskään Matti Lackmanin, Auvo Kostiaisen, Reino Keron, Arvo Yläräkkolan, Tapio Hämysen ja Hannes Sihvon Karjalaa ja kommunisteja käsitteleviä tutkimuksia.

Neuvosto-Karjalan suomalaista vaihetta käsittelevän tutkimuksen uranuurtajan paikalle voidaan sijoittaa kuitenkin vain yksi henkilö, Pentti Renvall. Hän kokosi Suomen Itä-Karjalan miehityshallinnon palveluksessa ollessaan Petroskoista nyttemmin Kansallisarkistoon tallennetun aineiston, jonka perusteella hän kirjoitti Historiallisessa Aikakauskirjassa 2/1944 ilmestyneen artikkelin ”Neuvosto-Karjalan suomalaisuuden kriisin alkuvaiheista”. Artikkelin oli tarkoitettu avaukseksi myöhemmin tapahtuvalle aiheen perusteellisemmalle käsitteilylle. Renvall pyrki hahmottamaan Neuvosto-Karjalan kehitystä ja suomalaisten punaisten toimintaa suomalaiskansallisessa hengessä. Hänen käsityksensä mukaan suomalaiset syrjäytettiin, koska he ”eivät olleet riittävän internationalistisia voidakseen unohtaa kielensä ja kansallisuutensa”. Renvallin mukaan oli luonnollista, että ”länsimaisen sivistyksen piiristä” tulleet suomalaiset tunsivat ”ylemmyyden tunnetta” venäläisten rinnalla ja eristäytyivät heistä. Tämä johti kansallisuuksien väliseen kilpailuun ja lopulta suomalaisten jo verenperintönä saaman venäläisvihan puhkeamiseen. Suomalaisten kansallinen ”vaisto ja harkinta” johtivat heidät Renvallin mukaan ”niin erottamattomasti suomenkielisyyteen Neuvosto-Karjalassa... että heidän oli mahdotonta noudattaa kansallisuuspolitiikassa niin varovaista linjaa, että se olisi pelastanut heidät”.⁵⁶ Renvallin selitykset nationalismin merkityksestä ja roolista perustuvat vielä käsityksiin ikaikaisista verenperintöön perustuvista kansakunnista ja niiden luonnollisesta kansallisvaistoon perustuvasta nationalismista. Renvallin tulkintojen ja kysymyksenasettelun vanhentuneisuudesta huolimatta hänen tutkimuksensa lähtökohta kansallisen elementin ja suomalaisten toiminnan merkityksestä Neuvosto-Karjalassa on säilyttänyt kiinnostavuutensa. Myös tässä tutkimuksessa yritetään vastata näihin samoihin kysymyksiin erilaisesta kysymyksenasettelusta huolimatta.

Arkistot

Vuodesta 1992 lähtien tutkijoiden käyttöön Venäjällä auennut uusi arkistoaineisto antaa mahdollisuuden jatkaa siitä, mihin edelliset tutkimukset ovat jääneet. Neuvostoliiton ja erityisesti sen vallankäytön tutkimuksessa puolue on epäilemättä yksi pääkohteita, mutta koko todellisuus se ei kuitenkaan ole. Uuden arkistoaineiston käyttö tekee mahdolliseksi sijoittaa puolue ylhäisestä ja joskus mystifioidustakin yksinäisyydestään osaksi laajempaa yhteiskunnallista kokonaisuutta. Tässä tutkimuksessa se on pyritty tekemään kääntämällä pyramidi kärjelleen, asettamalla tutkimuksen kohteeksi yksi Venäjän perifeerinen

.
56 Renvall 1944, s. 102–104.

kansallinen tasavalta ja sen kansa. Sitä ei voi tehdä lukematta paikan päällä tuotettua arkistoa-

Arkistojen luotettavuutta testattuani havaitsin nyrkkisäännöksi sen, että mitä useamman portaan kautta aineisto on kulkenut sitä tarkoituksenmukaisemmaksi se on yleensä muokattu. Informatiivisimpia aineistoja ovat pääsääntöisesti olleet kirjeenvaihdot ja puolueen toimitsijoiden ja tarkastajien välittömästi matkoiltaan laatimat vapaamuotoiset raportit. Niin kuin monet tutkijat ovat todenneet, mitä korkeammalle tasolle vallan hierarkiassa mennään sitä suurempi todennäköisyys on, että kokouspöytäkirjoja ja niiden aineistoja on korjailtu ja manipuloitu jälkikäteen. Myös näistä syistä tapahtumien kulun selvittäminen sekä Moskovan että Petroskoin arkistoja lukien on välttämätöntä. Osa aineistoista näyttää myös yksinkertaisesti kadonneen sotien ja muiden mullistusten aikana. Osa taas ei ole vielä kukaan tutkijoiden käytössä. Tämä koskee erityisesti ulkopolitiikkaa ja NKVD:n toimintaan liittyvää aineistoa. Sitä tosin löytyy myös muista arkistoista aineistojen liitteinä, otteina ja viittauksina. Yksi vielä mainitsematta oleva lähteistöön liittyvä ongelma on dokumenttien suunnaton määrä. Se asettaa tutkijan kärsivällisyyden monesti koetukselle. Viime vuosina ilmestyneestä tutkimuksesta on voitu havaita, että joskus houkutus oikaisuun, ”yhden dokumentin” tutkimukseen on ollut liian suuri.

Tämän tutkimuksen kannalta oleelliset arkistot ovat olleet käytettävissäni. Ne NKVD:n, puna-armeijan ja Narkomindelin aineistot, joita en ole päässyt lukemaan ja jotka eivät ole tulleet vastaan muissa arkistoissa tuskin muuttaisivat kokonaiskuvaa. Eräisiin auki jääneisiin kiinnostaviin yksityiskohtiin ne toisivat lisävalaistusta. Yksi tällainen on puna-armeijan ja Tshekan laskelmat sekä rooli vuoden 1922 läskikapinassa.

Käyttämäni arkistoaineisto on valtaosaltaan Venäjän arkistoista. Sen päämateriaali voidaan jakaa neljään Moskovaan, Pietariin ja Petroskoissa sijaitsevaan kokonaisuuteen. Ne ovat ulkoasian komissariaatti Narkomindelin arkisto, VKP(b):n arkistot, Kominternin ja sen osana oleva SKP:n arkisto sekä VTsIK:n, kansallisuuskansain neuvoston, SNK:n ja Karjalan vastaavat aineistot. Valtionarkistoissa on myös tutkijoiden käyttöön vapautunutta NKVD:n aineistoa. Moskovan ja Petroskoin aineistojen ristikkäinen tarkastelu on paitsi välttämätöntä, mutta myös paljastavaa tutkittaessa neuvostojärjestelmän päätöksentekoprosessia ja eri intressitahojen ristiriitoja.

Ehkä kiinnostavinta uutta tietoa Suomen ja Venäjän 1920-luvun historiasta ja Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta antoi Venäjän federaation ulkoministeriön arkisto (AVP RF). Narkomindelin asiakirjoista käy selvästi ilmi, kuinka merkittävästi Suomi -tekijä ja sitä tietoisesti hyödyntänyt Edvard Gylling vaikutti Karjalan kommuunin perustamiseen ja sen itsehallinnosta käytyyn taisteluun. Arkistosta löytyi myös tähän asti pimennossa pysynyt Edvard Gyllingin Tukholmasta lähettämä ehdotus Karjalan kommuunin perustamisesta. Ehdotus ja sen käsittelyyn liittyvä aineisto tuovat valoa kommuunin perustajien ristiriitaisiin motiiveihin, sille eri tahojen asettamiin tehtäviin ja toiveisiin sekä eri neuvostoelinten alusta asti ristiriitaiseen suhtautumiseen kommuuniin. Jo pelkästä arkistoa-

Narkomindelin kiinnostus Karjalan asioiden seuraamiseen lopahti. Vaikka Narkomindeliltä pyydettiin myös tämän jälkeen lausuntoja erilaisiin Karjalaa koskeviin kysymyksiin ja kiperän paikan tulleen Gyllingin myös vetosi siihen mielellään, käsiteltiin Karjalan asioita Moskovassa yhä enemmän puhtaasti sisäpoliittisena kysymyksenä.

VKP(b):n arkistot muodostavat toisen merkittävän arkistokokonaisuuden. Keskuskomitean arkisto sijaitsee Moskovassa (RTSHIDNI). VKP(b):n Karjalan aluekomitea arkisto GAOPDF RK taas on Petroskoissa ja Leningradin aluekomitean arkisto TsGAIPD Pietarissa. Puolueen keskeinen rooli neuvostoyhteiskunnassa merkitsi sitä, että suurin osa talouteen, politiikkaan ja ideologiaan, mukaan lukien kansallisuuspolitiikka, liittyvät asiat pyrittiin käsittelemään sen kokouksissa. VKP(b):n keskuskomitean aineistosta olen käynyt läpi politbyron, sihteeristön ja orgbyron sekä propaganda-asioista vastaavan elimen aineiston. Lisäksi olen lukenut VKP(b):n suomalaisten järjestöjen keskustoiminnan pöytäkirjat sekä muuta aineistoa, johon em. kokonaisuudet ovat johtaneet. Näin löytyi myös SKP:n keskuskomiteassa laadittu ja VKP(b):n sihteeristössä hyväksytty suunnitelma läskikapinana tunnetusta aseellisesta vallankumousyrityksestä Karjalan kapinan aikana talvella 1922.

Karjalan asioita käsiteltiin VKP(b):n keskuskomitean elimissä eniten 1920-luvun alkuvuosina. Sen jälkeen se esiintyy enää ani harvoin niiden työjärjestyksessä. Asioiden käsittely siirtyi pääosin VTsIK:lle ja kansallisuuksien neuvostolle sekä Karjalan ja Leningradin aluekomiteoiden väliseksi toiminnaksi. Karjalan kysymyksen ratkaisuun merkittävimmin Tarton rauhansopimuksen jälkeen vaikuttanut kokous oli maaliskuussa 1922 Stalinin johdolla järjestetty VKP(b):n keskuskomitean orgbyron käsittely. Sen päätökset kohosivat lähes Karjalan itsehallintoa määrittävän perustuslain asemaan. Niihin vedottiin vielä 1930-luvun linjataistelun ja järjestösodan aikana.

VKP(b):n Leningradin aluekomitean arkistossa olen keskittynyt lähinnä puolueen aluekomitean erikoisosaston (osobyi otdel) 1930-luvun aineistoon. Leningradin aluekomitean rooli kasvoi vuodesta 1928 lähtien Karjalan tapahtumissa, kun keskuskomitea antoi Karjalan ohjauksen Leningradille. Arkiston informatiivisin osa on Karjalan kanssa käyty kirjeenvaihto, joka tosin löytyy suurimmaksi osaksi myös Petroskoista.

VKP(b):n Karjalan aluekomitean arkistosta hahmottuu paikallisen tason elämä ja etujen puolustaminen. Karjala sai ohjeensa Moskovasta, mutta ennen vuotta 1933 niiden toteuttamisen valvonta oli heikkoa talustehtävien täyttämistä lukuun ottamatta. Aluekomitean aineisto kertoo siitä, että Karjala oli valmis puolustamaan keskuksen politiikan kanssa ristiriidassa olleita kansallisia ja alueellisia intressejään. Esimerkiksi kielipolitiikasta käyty taistelu osoittaa, että keskuksen vastoin Karjalan johdon kantaa tekemät päätökset eivät olleet välttämättä lopullisia. Karjalan johdolla oli monta vaihtoehtoista strategiaa puolustaa linjaansa. Epämieluisista päätöksistä voitiin valittaa ylemmille elimille tai kilpaileville/rinnakkaisille instituutioille ja niiden sisältöä voitiin muuttaa saattamalla ne uudelleenkäsitteilyyn. Päätöksiä voitiin myös yksinkertaisesti jättää noudattamatta tai tulkita niitä itselle edullisella tavalla. Näiden prosessien hahmottaminen vaatii useamman organisaation paikallis- ja keskuselimen tuottaman aineiston lukemista.

Kominternin ja sen osana oleva SKP:n keskuskomitean arkisto sijaitsee myös Moskovassa RTsHIDNI:ssä. SKP:n arkiston merkitys on siinä, että puolue käsittelee monia Karjalan kysymyksiä epävirallisesti suomalaisten kesken. Myös SKP:n Karjalan valtuutetun ja tukiryhmien aineisto sekä erityisesti kirjeenvaihto SKP:n ulkomaanbyron (UB) kanssa on valaiseva. Monet Karjalan suomalaisten ja venäläismielisten ristiriidat ja niiden takana olleet motiivit näkyvät paljaampana suomalaisten omista pöytäkirjoista ja kirjeenvaihdoista kuin VKP(b):n aineistosta. Suomalaisten kesken asioista voitiin puhua oikeilla nimillä. Aineisto kertoo myös sen, että SKP:n organisaatiosta muodostui Karjalan suomalaisella kaudella yksi kilpailevista vallan instituutioista. Se oli myös merkittävä tekijä suomalaisten kansallisen identiteetin uusintajana.

Kominternin ja SKP:n arkistossa on myös Karjalan asioihin vaikuttaneiden O.V. Kuusisen, Yrjö Sirolan ja Toivo Antikaisen henkilöarkistot. Edvard Gyllingin arkistoa ei ole enää jäljellä tai se ei ole tutkijoiden käytössä, mutta hänen kirjeenvaihtoaan ja tuottamiaan asiakirjoja löytyy suhteellisen paljon sekä SKP:n että Petroskoin arkistoista.

Neljäs aineistokokonaisuus on valtionarkistossa sijaitsevat eri neuvostoelinten dokumentit. Moskovassa olevassa GARF:ssa sijaitsevat VTsIK:n, sen puhemiehien kansallisuusasiain neuvoston, SNK:n ja muiden liittovaltion elinten aineistot. Niiden sekä muutamien erikoiskysymysten käsittelyä varten perustettujen komissioiden arkistot kertovat Moskovon johtamasta valtiollisesta rakennustyöstä ja kansallisuuspolitiikasta. GARF:ssa sijaitsee myös Karjalan toimeenpanevan keskuskomitean (TsIK) edustuston aineistoa. Myös näissä neuvostoelimissä Karjalaa on käsitelty eniten 1920-luvun alkupuolella, mutta myös 1930-luvun käännekohdissa sen asiat olivat esillä erityisesti kansallisuuskysymysten neuvoston kokouksissa. GARF:n aineisto valaisee oleellisella tavalla keskuksen normaalia valtiollisen rakennustyön politiikkaa. Tavalliset neuvostobyrokratian kansallisia tasavaltoja koskeneet ohjeet ja päätökset kulkivat tätä kautta. Jos asiat riitaannutettiin tai ne olivat muuten arkaluontoisempia, niiden käsittely siirrettiin usein muille elimille tai niihin pyydettiin asianomaisilta elimiltä lausunto ennen päätöksen tekoa. Myös tässä aineistossa näkyy 1930-luvun lopussa tapahtunut poliittisen suunnan muutos. Karjalan tapaisten asioiden käsittely siirtyi vähitellen muualle. Poliitiikan teko loppui ja asiat siirtyivät turvallisuus- ja muiden kovan linjan elinten hoitoon.

Petroskoissa olevassa Karjalan tasavallan kansallisarkistossa (NA RK) sijaitsevat Karjalan TsIK:n, kansankomissaarien neuvoston (SNK) ja muiden neuvostoelinten sekä mm. Gyllingin sihteeristön arkistot. Ne ovat suhteellisen informatiivisia ja aineistoa on runsaasti vuosiin 1936–37 asti. Arkistoaineisto kertoo myös sen, että Gyllingin johtamalla neuvostoelimillä oli keskeinen rooli itsehallinnon laajentamisen ja myöhemmin sen säilyttämisen puolesta käydyssä kamppailussa. Arkistossa on myös amerikansuomalaisten siirtolaisuudesta kertovat Karjalan ASNT:n siirtolaisviraston paperit sekä Terijoen hallituksen toimintaan liittyvää aineistoa. Neuvosto-Karjalaan värvättyjen amerikansuomalaisten asemassa pelkistyvät monella tapaa kansalliset, sosiaaliset ja poliittiset ristiriidat.

Suomessa olevasta arkistoaineistosta kaksi tärkeintä ovat Kansallisarkistossa oleva tohtori Pentti Renvallin arkisto ja Kansan Arkistossa oleva SKP:n arkisto. Itä-Karjalan Sotasaalisarkiston päällikkö Renvallin Petroskoista sodan aikana keräämä aineisto sisältää myös sellaista aineistoa, mitä en ole Petroskoissa nähnyt. Renvallin kokoelma on muodostanut hyvän lähtökohdan tutkimukseni aloittamiselle. Kansallisarkistossa sijaitsevan Etsivän Keskuspoliisin arkiston ehkä informatiivisin materiaali on sen postitarkkailun kopioimat Neuvosto-Karjalasta Suomeen lähetetyt kirjeet. Myös rajan takaa palanneiden ”tuplaloikkareiden” kuulustelukertomukset Neuvosto-Karjalan tapahtumista kertovat ennen kaikkea suomalaisten siirtolaisten ja loikkareiden kohtaloista. Vertaamalla EK:n aineistoa Petroskoissa olevaan arkistoaineistoon voi todeta, että paluuloikkareiden oli vaikea liioitella sitä mitä rajan takana tapahtui. Sen lisäksi aineistossa on paljon epätarkkuuksia, asioiden sekoittamista ja monenlaisia paikkansapitämättömiä huhuja sekä puolitotuuksia. Venäjän arkistojen avautumisen jälkeen EK:n arkiston merkitys on jäänyt toissijaiseksi.

Suomen ulkoministeriön arkistossa on myös runsaasti aineistoa ennen kaikkea 1920-luvun alun tapahtumista. Suomen lähetystö on seurannut aktiivisesti Neuvostoliiton lehdistöä ja sen politiikkaa. UM:n arkiston Neuvostoliittoa koskeva aineisto on hyödynnetty kattavasti useammassakin aikaisemmin ilmestyneessä tutkimuksessa. Siksi olen käyttänyt sitä pääasiassa Karjalan kapinaan ja läskikapinaan liittyen.

Helsingin yliopiston kokoelmaan kuuluu Neuvosto-Karjalan hallituksen ja puolueen äänenkannattajat Karjalan Kommuuni (1920–23) ja Punainen Karjala (1923–37) lehti. Niiden artikkelit ja erityisesti 1920-luvun maaseutukirjeenvaihtajien jutut tarjoavat hyödyllistä lisävalaisua autonomian rakentamisen ja kansallisuuspolitiikan toteuttamisen arkipäivään. Punainen Karjala julkaisi erityisesti 1920-luvulla melko laajasti erilaisia keskustelupuheenvuoroja, kokoukseluksia ja johtotehtävissä olleiden henkilöiden esitelmiä, joita ei välttämättä ole tallennettu mihinkään arkistoihin. Myös HYK:n Neuvosto-Karjala kirjakokoelma sisältää eräitä tärkeitä teoksia.

■ Kenen Karjala

Karjalan monet kasvot

Karjalasta puhuttaessa on aluksi syytä määritellä, mitä Karjalaa tarkoitetaan. Pelkästään Suomessa vuoteen 1990 mennessä tehdyistä Karjala aiheisista opinäytetöistä voidaan Tapio Hämyksen havainnon mukaan erottaa 40 erilaista Karjala-alueen määrittelyä. Keskeisenä määrittäjänä on useimmiten raja. Ruotsi ja Venäjä tai Suomi ja Venäjä ovat muuttaneet vuonna 1323 solmitusta Pähkinäsaaren rauhasta vuoden 1944 Moskovan välirauhaan mennessä solmituilla rauhansopimuksilla yhdeksän eri kertaa Karjalan rajaa. Tämä näkyy myös Karjalaa koskevan tutkimuksen nimissä, jota hallitsevat määritelmät Karjalasta idän ja lännen välissä, taistelukenttänä, idän tai lännen etuvartiona, siltana jne.¹

Karjalaiset eivät koskaan ole muodostaneet omaa yhtenäistä kansallisvaltiota. Siksi sen territoriaaliseen rajautumiseen, alueen symboliseen hahmottamiseen ja instituutioiden muodostamiseen on tullut venäläisiä, suomalaisia ja ruotsalaisia elementtejä. Tästä johtuen Karjala katsotaan usein yhdeksi kokonaisuudeksi, joka kuuluu joko Suomeen tai Venäjään. Siitä voidaan kuitenkin erottaa nykyisten maantieteellisten valtiollisten rajojen perusteella Venäjän ja Suomen Karjalat ja niiden hallinnolliset yksiköt sekä Venäjällä olevat karjalaisten asuin- ja saarekkeet, mm. Tverin Karjala ja nykyisen Leningradin alueen karjalaisasutus. Suomessa puhutaan myös luovutetusta Karjalasta. Se ei ole kuitenkaan hallinnollisesti vaan symbolisesti rajautuva alue.²

Tässä tutkimuksessa käsitelty Neuvosto-Karjala muodostuu pääosin niin sanotusta Itä-Karjalasta ja siihen liitetyistä alueista. Neuvosto-Karjala muodostui kahdesta eri hallinnollisesta alueesta. Ensinnäkin suomalaisten Vienan Karjalaksi ja venäläisten Pohjois-Karjalaksi kutsumasta alueesta, joka muodostuu Arkangelin kuvernementin Kemin kihlakunnasta. Neuvosto-Karjalan eteläiseen osaan taas kuuluvat Aunuksen kuvernementin Petroskoin, Poventsan ja Aunuksen kihlakunnat. Neuvosto-Karjalan väestön ja myös karjalaisten enemmistö asui Aunuksen kuvernementin alueelle, jonka keskus oli venäläinen Petroskoi. Näistä alueista perustetun Karjalan autonomisen tasavallan vuosien 1920–1935 ajanjakso edustaa karjalaisten historian tähänastista korkeinta kansallisen valtiollisuuden tasoa. Alueen muodollinen valtiollinen status on vaihdellut useampaan kertaan. Karjalan autonomia perustettiin vuonna 1920, jolloin siitä muodostettiin Karjalan Työkansan Kommuuni. Neuvostoliiton perustami-

.

1 Hämynen 1994, s. 18–19.

2 Tarkemmin eri Karjalan määritelmistä Hämynen 1994, s. 20–26; Kansa muodostuu ihmisjoukosta, joka omaa samat kulttuuriarvot ja omaksuu määrätyn alueen omakseen. Tässä mielessä ainakin luovutetussa Karjalassa asuneiden osalta voidaan puhua Karjalan kansasta. Smith A. 1991, s. 14; Paasi 1996, s. 39.

sen yhteydessä vuonna 1923 se nimettiin Karjalan Autonomiseksi Sosialistiseksi Neuvostotasavallaksi. Talvisodan lopputulos synnytti vuonna 1940 Karjalais-Suomalaisen Sosialistisen Neuvostotasavallan, joka nosti sen muodollisesti tulkiten perustuslaillisesti korkeimpaan statukseen. Vuonna 1956 tasavalta oli menettänyt merkityksensä neuvostopolitiikassa ja sen status alennettiin takaisin autonomiseksi tasavallaksi.

Suomelle Karjala oli ja on yhä suuressa määrin kansalliseen identiteettiin liittyvä symbolinen kysymys. Se on alue, josta Suomen kansallista herätystä 1700–1800-lukujen taitteessa johtamaan noussut sivistyneistö löysi kansallisen itsetunnon synnyttämiseen tarvittavan kansakunnan muinaisesta suuruudesta kertovan historian. Sen jälkien etsiminen aloitettiin eurooppalaisten esikuvien mukaan kansanrunoja ja -kertomuksia keräämällä. Kirkon ja modernin sivistyksen ulottumattomiin jäänyt Pohjois-Karjala osoittautui aarreaditaksi. Kansallisromantiikan innoittamat tutkijat löysivät kirjallisia lähteitä suomalais-ugrilaisten kansojen olemassaolosta viikinkien saagoista 900-luvulta ja Nestorin kronikasta 1100-luvulta. Ne kertoivat Karjalan kukoistuskauteen sijoittuvasta muinaisesta Bjarmiasta. Gabriel Rein kokosi vuosina 1825–26 nämä 1700-luvulta asti kerätyt tiedot tutkimukseensa ”De Vetere Carelia”. A.J. Sjögren oli ensimmäinen, joka lähti jäljittämään Vienan meren rannoille Bjarmiaa. Hän ryhtyi tekemään tunnetuksi ajatusta myyttisestä Bjarmian valtakunnasta ja löysi sitä etsiessään vepsäläiset, määritteli karjalan kielen itäisen rajan ja keräsi myös laajasti alueen kansanrunoutta. Hän oli ehdottanut jo v. 1821, että alueen kansanrunot pitäisi tallentaa kokonaisuudeksi.³

Ajatus realisoitui vuonna 1835, kun Elias Lönnrot julkaisi Kalevalan. Suomi sai kansallisen historian karelianistien keräämästä Kalevalasta. Siitä tehtiin kansallisen kulttuurin perusta, jota voitiin verrata muiden kulttuurivaltioiden kansantarustoihin. Tutkijat ja kansanvalistajat rakensivat tälle perustalle ideaalin ”kokonaisuudesta” eli suur-Suomesta. Siihen kuuluivat kaikki itäiseen Fennoskandiaan kuuluvat alueet ja suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvat kansat. Kansallisromantikot uskoivat, että näiden alueiden yhdistyminen suomalaiseksi kansallisvaltioksi tulisi olemaan historiallisen kehityksen välttämätön tulos.⁴

Karjalan historiallisen aseman määräytymiseen vaikuttivat kuitenkin myös muut tekijät kuin kansallisromantikkojen visiot. Venäjän näkökulmasta Karjalan geopoliittinen asema kytkeytyi Itämeren alueen poliittiseen kehitykseen. Venäjän yksi ongelma on ollut aina se, miten se kykenee turvaamaan itselleen vapaan pääsyn merille. Aina kun Venäjän pääsy länteen Itämeren satamien kautta on estynyt, on sen huomio kohdistunut Karjalan läpi kulkevaan pohjoiseen reittiin. Ensimmäisen kerran Karjala jaettiin läntiseen ja itäiseen vaikutuspiiriin Ruotsin ja Novgorodin vuonna 1323 solmimalla Pähkinäsaaren rauhansopimuksella. Karjalan lounaisin osa liitettiin Ruotsiin, jolloin syntyi perusta Suomen Karjalalle. Suurin osa Karjalaa jäi kuitenkin osaksi Novgorodin laajaa Pohjanlahdelta Petschoralle ja Uralille ulottuvaa nautinta-alueetta. Karjalan ase-

3 Sihvo 1994, s. 50.

4 Mts., s. 51–55; Wilson 1985, s. 30–34, 48, 85.

ma alkoi muuttua 1400-luvulta alkaen Moskovan vahvistumisen myötä. Sen ote vaikutuspiiristään oli tiukempi kuin Novgorodin kauppiastasavallan.⁵

Karjalan alue sai 1500-luvulla uuden strategisen merkityksen merivaltojen kilpailun myötä. Englanti pyrki löytämään uusia kauppareittejä Kiinaan ja Intiaan Espanjan ja Portugalin hallitsemien eteläisten reittien sijaan. Yksi vaihtoehto oli koillisväylä. 1500-luvun puolivälissä Englanti avasi pohjoisen kauppareitin Venäjälle Vienanmeren kautta. Arkangelista kehittyi Venäjälle tärkeä kauppasatama. Vienan seudun merkitys Venäjälle kasvoi, koska se sijaitsi ainoan länteen johtaneen kauppareitin varrella. Keskusvalta vahvisti otettaan alueesta Vienanmeren rannikolle suunnatulla venäläisellä uudisasutuksella. Arkangelin uusi kauppareitti oli kuitenkin Ruotsin etujen vastainen, sillä se oli kontrolloinut siihen asti Itämeren kautta kulkenutta idänkauppaa. Ruotsia uhkasi tuottoisan kauppamonopolin menetys. Se pyrki turvaamaan etunsa ryhtymällä havittelemaan Karjalan liittämistä alueeseensa aina Arkangelia myöten. Tämän edistämiseksi se suuntasi aktiivisesti uudisasutusta itään.⁶

Petroskoin ja Pietarin perustaminen vuonna 1703 Venäjän uudeksi pääkaupungiksi liittivät Karjalan, Inkerinmaan ja myös Suomen osaksi Venäjän strategista etupiiriä. Pietarin oli määrä sinetöidä Venäjän läsnäolo Itämerellä. Samalla se merkitsi Ruotsin heikentymistä eurooppalaisena suurvaltana. Venäjä laajensi alueitaan Ruotsin kustannuksella ja sai vuonna 1809 solmitulla rauhansopimuksella myös Suomen. Tämä yhdisti ensimmäistä kertaa historiassa karjalaisten ja suomalaisten asuttamat alueet samaan valtakuntaan. Suomalaisille kansallisromantikoille avautui esteetön pääsy Karjalaan. Venäjän vahvistunut asema Itämerellä painoi pohjoisen reitin unohduksiin. Saksan keisarikunnan syntyminen vuonna 1871 ja nationalististen aatteiden leviäminen saivat Venäjän kuitenkin huolestumaan Itämeren geopoliittisesta tilanteesta sekä Baltian maiden ja Suomen uskollisuudesta. Jos Saksa ja Venäjä joutuisivat sotaan, Venäjän ainoa turvallinen reitti länteen kulkisi Jäämerta pitkin. Venäjän hallitus suuntasi katseensa jälleen pohjoiseen ja käynnisti suunnitelmat rautatien rakentamisesta Pietarista Karjalan halki Jäämeren rannikolle.⁷

Uuden reitin avaaminen tapahtui kuitenkin vasta maailmansodan puhjettua. Muurmannin rautatie rakennettiin vuosien 1915–1916 aikana yhdistämään Pietari sen läntisiin liittolaisiin Englantiin ja Ranskaan. Suurvaltopolitiikka ja sen seurauksena rakennettu rautatie sitoivat Karjalan pysyväksi osaksi Venäjän Eurooppa-politiikkaa. Vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen tapahtunut Suomen ja Baltian maiden itsenäistyminen ja Pietarin joutuminen eristyksiin Suomenlahden pohjukkaan korostivat Karjalan strategista merkitystä Venäjälle. Muurmannin rautatiestä tuli Venäjän ainoa sisämaan reitti länteen ja jäätyttömiin satamiin. Karjala oli liitetty erottamattomaksi osaksi Venäjän hallituksen laajempia sotilaallis-strategisia laskelmia.⁸

.

5 Juntunen 1998, s. 9.

6 Mts., s. 9–10.

7 Mts., s. 10–11.

8 Mts., 10–11.

Valtiollisesta rajasta tuli myös osittain kulttuuripiirin raja. Pähkinäsaaren rauha 1323 toteutti muinaisen Bysantin ja Rooman perinnön jaon Karjalassa liittämällä sen osaksi venäläistä, ortodoksista kulttuuripiiriä. Tämä ja vuosisatojen saatossa tapahtuneet rajojen muutokset tekivät Karjalasta idän ja lännen kulttuuripiirien kohtauspaikan. Suuremman poliittisen merkityksen se sai kuitenkin vasta Suomessa 1800-luvulla alkaneen kansallisen herätyksen myötä. Suomen kansallisen identiteetin synnyttäminen edellytti rajanvetoa venäläisyyteen ja Venäjään. Tämä kohdisti 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla sekä suomalaisen sivistyneistön että Venäjän viranomaisten huomion rajamaakunta Karjalaan. Puolan kapina 1863 ja nationalismin nousu Euroopassa saivat Venäjän aloittamaan kaikkialla reuna-alueilla taistelun imperiuminsa koossapysymisen vaarantavia uusia aatteita ja liikkeitä vastaan. Karjalassa kohtasivat keskusvaltaa vastaan suuntautunut suomalainen kansallisuusaate ja Venäjän imperiumin valtioideologia.⁹

Sortokausiksi Suomessa nimitetty Nikolai II venäläistämispoliittikka aloitettiin Karjalasta. Kysymys ei kuitenkaan ollut vain Suomea ja Karjalaa vastaan suunnatuista toimista, vaan keisarikunnan kaikilla reuna-alueilla toteutetusta keskusvallan hallinnon ja ennen kaikkea armeijan tarpeita vastanneesta yhdenmukaistamispolitiikasta.¹⁰ Suomelle kysymys oli kuitenkin myös symbolisesti tärkeästä, kansakunnan olemassaolon peruskysymyksiin liitetystä kulttuurisesta ja hallinnollisesta autonomiasta.

Karjalaan myös suomalaiset karelianistit suuntasivat vastaiskunsaa. Sortavalassa perustettiin syksyllä 1880 Suomen toinen opettajankoulutuslaitos, Sortavalan seminaari. Sen tehtäväksi nähtiin venäläistämisen vastustaminen ja kreikkalaiskatolisen rajakarjalaisen väestön liittäminen muuhun Suomeen. Pidemmällä tähtäimellä tavoitteena oli muodostaa Sortavalasta koko Itä-Karjalan henkisen elämän keskus. Sortavalan seminaarin perustaminen merkitsi fennomaanien pitkän marssin alkua Venäjän Karjalaan.¹¹ Tarkasteltaessa 1870- ja 80-luvun fennomaanien haaveita Karjalan yhdistämiseksi Suomeen ei voi välttää rinnastusta Neuvosto-Karjalassa 1920- ja 30-luvun alkuvuosina harjoitettuun suomalaistamispolitiikkaan. Sekä suomalaiset punaiset että fennomaanit perustelivat politiikkaansa suomalaisten ja karjalaisten historiallisella ja kulttuurisella yhteenkuuluvaisuudella ja pitivät suomalaisten historiallisena tehtävänä nostaa Venäjän alistamat suomensukuiset kansat jaloilleen.

Molempien käsitys karjalaisista oli kansallisromantiikan ajan tuote. Suomalaisten punaisten käsitys suomalaisten yhteisestä alkuheimosta ja kielestä ei juuri eronnut siitä, mitä suomalaiset kansalliset herättäjät olivat aina esittäneet.

9 Sihvo 1994, s. 47–55; Jussila on huomauttanut, että kaikkien suurten monikansallisten imperiumien vähemmistökansallisuuksien nationalismi sai korostuneesti keskushallitusta ja enemmistökansallisuutta vastaan suuntautuneen protestiliikkeen muodon. Jussila 1979, s. 18.

10 Jussila 1979, s. 27–28, 31–34.

11 Kansakunnan käsitys omasta alkukodistaan ja ”pyhästä alueesta” luodaan kollektiivisen muistin, mm. historiankirjoituksen ja kouluopetuksen välityksellä. Karjalan kuulumista Suomen ydinalueeseen oli iskostettu tässä mielessä kansakunnan tajuntaan useiden vuosikymmenten kuluessa. Paasi 1996, s. 66–67; Smith A. 1991, s. 14–17.

Siksi myös suomalaisten punaisten kansallisuuspolitiikan eräänä tavoitteena oli palauttaa karjalaiset tähän yhteiseen alkutilaan, aikaan ennen heidän venäläistämistään. Aivan samaan tapaan kuin Edvard Gylling tuskitteli 1920-luvun alussa Aunuksen kuvernementin karjalaisten venäläistyneisyyttä, myös muut suomalaistajat olivat olleet saman ongelman edessä. A.O. Forsström kuvaili vuonna 1883 Laatokka lehdessä ”kreikanuskoisten rajalaistemme elinehtoja”. Karjalaiset olivat hänen mukaansa ”vieraantuneet lännempänä asuvista kansalaisistaan”. Syitä tähän olivat suomen kielestä etäännytynyt karjalan kieli ja ortodoksinen uskonto. Rajakarjalaiset pitivät itseään venäläisinä – luterilaisia suomalaisia he pitivät ”ruoshtsheina” ja pakanoina, kirjoitti Forsström. Hänen mielestään ainoa keino vetää rajakarjalaiset läntisen kulttuurin piiriin oli suomalaisen koululaitoksen perustaminen. ”Perustettakoon siis kansakouluja maamme kreikanuskoiselle väestölle, kouluja, joissa he selvällä suomen kirjakiielellä saavat ammentaa kansallista sivistystä.”¹²

Karjalan kansallisen kehityksen perusasetelma syntyi jo Karjalan Työkansan Kommuniinin aikana. Tarton rauhanneuvottelut piirsivät Suomen ja Venäjän välisen rajan lähes samalla tavalla kuin siitä oli sovittu punaisen Suomen kansanvaltuuskunnan ja Neuvosto-Venäjän välisessä sopimuksessa maaliskuussa 1918. Merkittävin ero koski kuitenkin Itä-Karjalaa. Tarton rauhansopimukseen ei enää kirjattu Neuvosto-Venäjän periaatteellista valmiutta luovuttaa ”Raja-Karjalaa” Suomelle. Raja-Karjalaksi nimitettyä aluetta ei määritelty sopimuksessa tarkemmin. Vuonna 1918 Turun hovioikeudelle lähettämässään kirjeessä Gylling mainitsee, että neuvoteltu alue oli ollut Vienan Karjala ja Aunuksen Karjala. Kaikesta päätellen kysymys oli siis ollut samasta alueesta, josta Suomessa puhuttiin Itä-Karjalana.¹³

Neuvosto-Venäjä noudatti tässä bolshevikkien julkilausumaa linjaa, jonka mukaan kansallisuuspolitiikka ja vähemmistökansojen oikeuksien tunnustaminen oli alisteinen vallankumouksen päämäärälle. Koska kansanvaltuuskunta ei ollut enää Suomessa vallassa, ei myöskään Karjalan luovuttaminen tullut kysymykseen. Tämä siitäkkin huolimatta, että kansanvaltuuskunnan ja Neuvosto-Venäjän neuvottelijat olivat yhteisesti todenneet, että tsaarinvallan mielivaltaisesti vetämien rajojen aiheuttama vääryys oli oikaistava ja että suomensukuisten kansojen alueet liitetään myöhemmin käytävissä neuvotteluissa Suomeen.¹⁴

Tämä yhteisesti todettu venäläisen imperiumin vääryys ja suomalainen kansallinen oikeus on näihin päiviin asti vaikuttanut kansan kollektiivisessa muistissa siihen, miten suomalaiset ovat suhtautuneet Karjalan kysymykseen. Se on epäilemättä ollut myös yksi niistä tekijöistä, jotka synnyttivät ns. talvisodan yksimielisyyden sen jälkeen, kun Neuvostoliitto hyökkäsi Suomeen. Hyökkäys oli suomalaisen kansallisen (sekä punaisten että valkoisten) historiallisen oikeudentunnon näkökulmasta väärä. Tästä näkökulmasta kysymys oli vanhasta

.

12 Sihvo 1973, s. 130–131, 224–225; Katso myöhemmin Gyllingin kirjoitus Kommunisti-lehdessä 1/1928 ja Rovion päätöslauselma.

13 Gylling, Hodgson 1974, s. 57.

14 Gylling Kommunisti 1/1928, s. 29.

venäläisen imperiumin ekspansioista, joka soti Suomen kansan yhteisiä ja merkittäväksi kokemia saavutuksia vastaan.

Oli kysymys siitä historiasta, jonka aikana Suomen kansa vuoden 1905–06 lakkojen, työväenliikkeen nousun ja eduskuntaudistuksen kautta kohosi alamaisestä kansalaiseksi. Ajasta, jolloin Suomen kansakunta syntyi. Päälimmäisenä tässä oli kansakuntaa yhdistänyt taistelu ulkoista vihollista, Venäjän imperiumia vastaan – ei kansakunnan jakanut luokkataistelu.¹⁵ Venäjälle paenneet vuoden 1918 pakolaiset kantoivat, halusivat tai eivät, osaltaan tuota perinnettä ja siitä kumpuavaa suhtautumista Karjalaan ja laajemminkin kansallisuuskysymykseen.

Tätä aspektia bolshevikit eivät koskaan ymmärtäneet. Siinä he olivat oman historiansa vankeja. Suomen kansakunnan ja Venäjän imperiumin synty olivat niin paljon toisistaan poikkeavat prosessit, että myös niiden luomat poliittiset liikkeet ja yhteiskunnalliset käsitykset muodostuivat väistämättä erilaisiksi. Venäjän imperiumi ei perustunut kansalaisyhteiskunnan kehitykseen niin kuin Suomen synty. Venäjällä maaorjat olivat vasta kasvamassa alamaiseksi. Siinä kun Suomi oli herännyt kansalliseen tietoisuuteen ja kamppailut kansakuntana Venäjän valtaa vastaan, oli Venäjä laajentunut sotilaallista voimaansa käyttäen pienempiä kansoja alistuen ja taistelussa toisia imperiumeja vastaan. Venäjän demokratisoitumista tukevat yhteiskunnan elementit olivat heikosti kehittyneet, vasta tulollaan.

Karjalassa nämä venäläisen ja suomalaisen kansallisen kehityksen tuottamat kaksi erilaista ajattelutapaa johtivat siihen, että huomion keskipisteeksi nousivat Kemin kihlakunnan karjalaiset. Vaikka vienankarjalaiset muodostivat vähemmistön kaikkiaan väestön vähemmistönä olleista karjalaisista, joutuivat he kansallisessa taistelussa lukumääräänsä merkittävämpään rooliin. Kemin kihlakunnan alue veti puoleensa eri osapuolten huomion siksi, että se oli yhä elävän Karjalan kansallisen liikkeen kehto, kuten Gylling määritteli tilanteen v. 1921.¹⁶ Siellä oli toiminut Uhtuan hallitus. Sekä englantilaiset interventiojoukot että suomalaiset aktivistit tukeutuivat sen väestöön. Sinne (Kemiin) Gylling aikoi alunperin perustaa Karjalan Työkansan Kommuunin pääkaupungin ja siellä Venäjän hallitus tiesi olevansa heikoilla vihamielisen väestön ja sen saaman ulkopuolisen tuen vuoksi. Ja niin kuin jo edellä on todettu, alueen teki tärkeäksi ennen kaikkea Muurmannin rautatie.

Gyllingin punainen fennomania

Karjalassa oli kysymys kahden tason hyvin erilaisesta ongelmasta. Ensimmäisenä tasona voidaan pitää suomalaisten (Suomen ja punaisten) ja karjalaisten tarkastelutasoa. Se oli kansallinen, usein sanan nationalistisessa merkityksessä.

15 Aihetta on käsitelty perusteellisesti mm. Risto Alapuro (1994) teoksessaan Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933.

16 Gyllingin alustus Karjalan kysymyksestä. SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja, 1921, s. 197–8. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

Tämä ei sulje pois sitä, että Suomen valtiolliseen intressiin liittyi vahvasti myös taloudellinen ja sotilaspoliittinen puoli.¹⁷ Karjalan väestölle, sikäli kuin he ilmaisivat käsityksensä, kysymys oli kansallisesta olemassaolosta kulttuurisessa ja taloudellisessa mielessä. Aina heidän tavoitteensa eivät yhtyneet sen enempää Suomen kuin suomalaisten punaistenkaan tavoitteisiin.

Toinen taso on puhtaasti suurvaltopoliittinen. Venäjälle, Saksalle ja ympärysvallalloille Karjala oli selkeästi sotilaallinen ja taloudellinen kysymys. Ne tarkastelivat Karjalaa Muurmanskin sataman ja rautatien perspektiivistä. Kansallisuusongelmalle niiltä ei juurikaan löytynyt ymmärtämystä perusratkaisusta päätettäessä. Parhaiten nämä kaksi tasoa kykeni loppujen lopuksi ratkaisemaan Neuvosto-Venäjä yhdistämällä omat suurvaltopoliittiset tavoitteensa ja alueen kansalliset pyrkimykset suomalaisten punaisten avulla. Rajat, joiden puitteissa kansallista politiikkaa Karjalassa toteutettiin määräsi toisaalta ristiriitainen geopoliittinen tilanne ja toisaalta Neuvostoliiton vähintäänkin yhtä ristiriitainen sisäpoliittinen kehitys. Neuvosto-Venäjälle peruskysymys oli sen alueellisen pilkkomisen pysäyttäminen ja Muurmanskin rautatien turvaaminen.

Suomalaisten punaisten lähtökohta asetui tällä akselilla jonnekin kansallisten ja Neuvosto-Venäjän suurvaltainressien välimaastoon. Siinä heijastui heidän ristiriitainen identiteettinsä ja asemansa Neuvosto-Venäjällä. He olivat koitiin kaipaavia isänmaattomia pakolaisia, monet Neuvosto-Venäjän uudeksi isänmaakseen adoptoineita ja vähitellen venäläistyviä, kansalaissodan tappion syyllisyyden tuntoa kärsiviä, jotkut katkeriakin uskäännäisiä bolshevikkeja. Gyllingille ja hänen hengenheimolaisilleen ei ollut alun alkaenkaan epäselvää kumman, venäläisyyden vai suomalaisuuden tulisi olla Karjalassa hallitsevassa asemassa. Karjalaa oli kehitettävä suomalaiselta perustalta. Sen perustelemiseksi käytetty retoriikka vain vaihteli ajankohdasta riippuen, siitä miten se piti sovittaa yhteen Moskovan politiikan kanssa.

Vielä vuonna 1918, kun Gylling ei uskonut Venäjän vallankumouksen voittoon, hän oli sitä mieltä, että Itä-Karjalan ja Muurmanskin oli päästävä irti Venäjältä. Hänen näkemyksensä mukaan vain yhteys Suomeen, länsimaiseen pääomaan ja teknologiaan takaisivat Karjalan kehityksen. Toiselta puolen hän pohdiskeli niitä suurvaltopoliittisia ja Venäjän imperiumin tarpeita, joita Karjalan ja Muurmanskin alueeseen kohdistui. Niiden vuoksi oli välttämätöntä luoda Venäjään ystävälliset suhteet. Sen kanssa oli tehtävä tarpeelliset mm. Muurmansiin liittyvät kaupalliset ja turvallisuuspoliittiset järjestelyt.¹⁸

Tämä perusasetelma säilyi Gyllingin pohdintojen taustalla koko hänen poliittisen toimintansa ajan. Gylling oli itse ollut neuvottelemassa Suomen kansanvaltuuskunnan edustajana Petsamon ja Itä-Karjalan¹⁹ saamisesta Suomelle. Gyllingin mielestä Venäjän lupaus Petsamon luovuttamisesta Suomelle sitoi sitä myös hävityn kansalaissodan jälkeen. Hänen mukaansa sopimus tiettyjen

17 Jääskeläinen 1961, s. 77–79.

18 Gylling, Hodgson 1974, s. 92–95.

19 Gylling puhui Raja-Karjalasta, mutta sen alueellinen määrittely vastasi sitä, mitä Suomessa ymmärretään Itä-Karjalalla.

Suomen rajaseudun huvila-alueiden vaihtamisesta Itä-Karjalaan oli ollut allekirjoittamista vaille valmis.²⁰

Ratkaisu oli valmistelun alla maiden välisessä selvittelykomiteassa ja siitä oli keskusteltu myös Venäjän kansankomissaarien neuvostossa. Syy siihen, että alueista ei kirjattu sopimukseen mitään tarkempaa oli se, että Venäjällä oli kiire saada sopimus aikaan Brest-Litovskin neuvottelujen keskeytymisen ja saksalaisten Pietaria uhanneen hyökkäyksen vuoksi. Valtiorajojen määrittäminen kulkemaan kansallisuusrajaa pitkin olisi vaatinut enemmän aikaa tarpeellisen aineiston hankkimiseksi. Siitä, että raja vedetään kansallisuusrajan mukaan oli Gyllingin mukaan kuitenkin olemassa yksimielisyys. Koska neuvotteluissa ei ehditty ratkaisuun asti, otettiin sopimukseen 16 §, jonka mukaan Venäjän ja Suomen rajojen muutosten tarkkaa määrittelyä varten asetettiin selvittelykomitea.²¹

Gyllingin mukaan kansanvaltuuskunnan politiikalta oli tältä osin pudonnut pohja pois luokkasodan häviön seurauksena. Sen sijaan – koska punaiset eivät halunneet sekaantua imperialistiseen sotaan eivätkä myöskään estää Raja-Karjalan Suomeen liittämistä – he vetäytyivät hallitsemiltaan alueilta. ”Suunnitelmaa ajateltiin nyt toteuttaa suppeammassa mittakaavassa, siten että Suomesta siirtyvät sijoitettaisiin Petroskoin seutuville ja sen etelä-puolelle, jonne ei ajateltu Valkoisen Suomen valloituksen voivan ulottua, ja jossa siis rajarauhakin voitaisiin saada.” Se jäi kansanvaltuuskunnan lopulliseksi päätökseksi Viipurissa, mutta senkin osalta oli tilanne Gyllingin mukaan muuttunut. Raja-Karjalaan oli siirtynyt vain 1500–2000 aseistettua miestä sen sijaan, että alun perin sinne oli ollut tarkoitus evakuoita valkoisten koston välttämiseksi 20–25 000 punaista.²²

Tämän johtopäätöksenä Gyllingin haaveili, että Suomi:

- 1) Aloittaisi keskustelut (suomalaisen) työväen kanssa rauhan ja sovinnon rakentamiseksi;
- 2) Solmisi sopimuksen kansanvaltuuskunnan kanssa, jonka tuloksena jälkimmäinen vetäisi joukkonsa pois Raja-Karjalasta esim. Petroskoin eteläpuolelle Muurmannin radan varrelle ja siitä itään Äänisjärven rannalle. Sinne kansanvaltuuskunta perustaisi siirtolan, josta muodostuisi autonominen pikkuvaltio. Se ja Suomi solmisivat rajarauhan. Samoilla edellytyksillä luvattaisiin rajarauha Suomelle Venäjän kansanvaltuuskunnalle luovuttamilla alueilla.
- 3) Panisi Ruotsin kanssa alulle keskustelut em. ratkaisusta, johon sisältyy myös ajatus skandinaavisesta valtioliitosta (Suomi, Ruotsi ja Norja).²³

Gyllingin ajatuksissa kansanvaltuuskunnan hallitsemasta autonomisesta alueesta voidaan nähdä Karjalan Työkansan Kommuunin idut. Alue olisi kansallinen,

20 Gylling, Hodgson 1974, s. 98–99.

21 Ensimmäinen Sosialististen Tasavaltain välinen sopimus. Kirj. E. Gylling. Ilmeisesti alustus, jonka Gylling pitänyt Suomen työväen vallankumouksen vuosipäivänä 1928. Käsikirjoitus. I B SKP, Kansan Arkisto. Kirjoitus on julkaistu stilistisin ja eräin osin poliittisesti ns. tarkoituksenmukaisemmaksi muutettuna SKP:n Kommunisti-lehdessä 15.1.1928, nro 1.

22 Gylling, Hodgson 1974, s. 100–101.

23 Mts., s. 108–109.

24 Kuusinen, Hodgson 1974, s. 150–151.

Neuvosto-Venäjän Suomen kansanvaltuuskunnan hallittavaksi luovuttama siirtola, joka järjestäisi asiansa kansalliselta pohjalta. Järjestely toteuttaisi myös rajatessa määrin Gyllingin edellä hahmottelemaa strategiaa Karjalan kehityksen turvaamiseksi irrottamalla se Venäjästä autonomiseksi ”pikkuvaltioksi”.

Myös O.V. Kuusinen tunnusti keväällä 1920 sen, että Suomella on kansallisia intressejä valvottavanaan Itä-Karjalassa ja Petsamossa. Hänen mielestään niistä voitaisiin sopia Suomen ja Venäjän välisissä neuvotteluissa. Itä-Karjalan itsehallinto, jonka kannatuksen laajuus karjalaisten keskuudessa voitaisiin mitata kansanäänestyksellä, olisi Kuusisen mukaan täysin realistinen tavoite Suomelle.²⁴ Ellei Suomi suostuisi neuvotteluihin, ”ei Suomen hallituksella ole, jos tahtoo vielä etujaan ajaa Itä-Karjalassa ja Petsamon alueella, edessä juuri muuta mahdollisuutta kuin selvän valloitusodan alkaminen”. ”Ja sanoakseni aivan suoraan, mitä me suomalaiset punaiset siitä ajattelemme: meillä ei ole mitään sitä vastaan.” Kuusisen mukaan punaiset varoivat ”ainoastaan sellaista sotaa porvarillisen Suomen ja sosialistisen Venäjän välillä, joka alkaisi venäläisten hyökkäyksestä ja siten voisi nostattaa Suomen valistumattomien talonpoikaisten kansalliskiihkoa”. Jos Suomi aloittaisi sodan, olisi sen väistämättömänä seurauksena Kuusisen mukaan valkoisten vallan kukistumien.²⁵ Kuusinen ei varmasti arvannut tässä vaiheessa, että hän tulisi 19 vuoden kuluttua olemaan Terijoen hallituksen pääministerinä juuri sellaisessa sodassa, jollaista hän ilmoitti punaisten varovan.

Karjalan kysymystä sivuttiin myös SKP:n perustavassa kokouksessa. Taustalla oli Kansanvaltuuskunnan ja Neuvosto-Venäjän sopimus ja Karjalasta käydyt neuvottelut. Karjalan yhdistäminen Suomeen ei ollut mahdollista, sillä siitä olisi vain vahinkoa Suomen ja Venäjän vallankumouksille, siis maailman vallankumoukselle, kiteytti Kullervo Manner SKP:n kannan. SKP:n johto tuomitsi katumuksen ilmapiirissä toimintansa vanhan SDP:n johdossa. Oli ollut suuri virhe, että he olivat vielä bolshevikkikumouksen jälkeen ajaneet Suomen itsenäisyyttä sen sijaan, että olisivat liittäneet punaisen Suomen kohtalon Venäjän voittaneeseen vallankumoukseen. Saksalaisten joukkojen maihinnousua Suomeen pidettiin todisteena siitä, että pienillä kansakunnilla ei ylipäättänsä ollut itsenäisen olemassaolon mahdollisuutta.²⁶ Suomen uskottiin jäävän jonkinlaiseksi Saksan protektoraatiksi, joka olisi voinut todella olla lopputulos mikäli saksalainen kuningas olisi ottanut vallan Suomessa ja Saksan kanssa solmitut sopimukset olisi pantu toimeen. Samankaltainen arvio oli vallalla myös Ententen piirissä, jolle Suomen saksalaissuuntaus oli punainen vaate.²⁷

.

25 Mts., s. 145–146.

26 Suomalaisen kommunistisen puolueen perustava kokous Hengellisen Seminaarin huoneistolla Moskovassa elokuun 29.–31., syyskuun 1–5 päivinä 1918, s. 49. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

27 Jääskeläinen 1961, s. 113.

■ Venäjän vallankumous

Kansojen itsemääräämisoikeus ja federalismi

Venäjän imperiumin syntyminen Moskovan suuriruhtinaskunnan valloituspolitiikan tuloksena 1500- ja 1800-lukujen välillä, sen maantieteellinen laajuus sekä taloudellinen ja kulttuurinen moniaineksisuus tekivät siitä vaikeasti hallittavan alueen. Niin kauan kuin imperiumi eli esiteollista ja esimodernia aikaa sen valloittamien alueiden hallinta oli mahdollista järjestää siten, että niiden vanha hallintojärjestelmä, kulttuuri ja jopa osittain hallitsijat jäivät valtaan. Tosiasiassa Moskovalla ei edes ollut muuta mahdollisuutta valloittamiensa alueiden liittämiseksi imperiumiinsa, kuin tämä moninaisuuden ja suhteellisen suuren itsemääräämisoikeuden salliminen. Keskusvallalta puuttuivat edellytykset tiukemman kontrollin ja päätösten toimeenpanemiseen. Valtava imperiumi oli käytännöllisesti katsoen vielä 1800-luvulla vailla riittävää rautatieverkostoa lennätinverkostosta puhumattakaan. Myös kulttuurien, uskontojen ja kielten suuri kirjo hankaloittivat keskuksen vallankäyttöä ja uusien, erityisesti ei-venäläisten alueiden integroimista Venäjään.

Vasta Pietari Suuri otti käyttöönsä arvonimen ”Koko Venäjän keisari” sen jälkeen, kun hän oli saanut Ruotsilta Baltian ja Karjalan Uudenkaupungin rauhassa vuonna 1721. Lännen keisarikunnat tunnustivat uuden keisarikunnan vastahakoisesti. Moskovan suuriruhtinaskunnan laajeneminen keisarikunnaksi oli alkanut 1552, kun se valloitti nopeaan tahtiin Kazanin ja Volgan sekä mursi ukaavan tataarien vallan. Tätä seurasivat Siperian ja Dneprin länsirannan valloitukset. 1700-luvulla olivat vuorossa Pietari Suuren valloitukset lännessä, joita Katariina II täydensi Preussin ja Itävallan kanssa tekemällään Puolan jaolla. Katariina valloitti myös Mustanmeren rannalta Turkille kuuluneen Krimin niemimaan. 1800-luvulla Venäjä valloitti Gruusian (1801), Suomen (1809), Puolan keskiosat (1815), Kaukasian ja Turkestanin. Keski-Aasiassa raja vakiintui Afganistaniin 1895. Valloitusten seurauksena vuoden 1897 väestölaskennan mukaan keisarikunnan 126 368 000 asukkaasta 55 prosenttia oli muita kuin venäläisiä. Jos kuitenkin kaikki kolme itäslaavilaista ortodoksisia kansaa, venäläiset, ukrainalaiset ja valkovenäläiset lasketaan yhteen, muodostivat ne kaksi kolmasosaa väestöstä.¹

Tällainen monikansallinen ja heterogeeninen, sotilaallisin valloituksin syntynyt imperiumi oli potentiaalisesti erittäin altis aikakauden voimakkaimmaksi poliittiseksi virtaukseksi Euroopassa nousseelle nationalismille. Venäjän onnistui välttää vielä Euroopan hullun vuoden 1848 joukkoliikkeet, mutta jo vajaa kaksikymmentä vuotta myöhemmin tilanne oli muuttunut. Puolalaiset nousivat

1 Väestölaskussa ei ole mukana Suomen autonominen suuriruhtinaskunta. Pipes 1965, s. 2.

1863 kapinaan ja vaativat itsenäisyyttä. Erityisen hälyttäväksi kapinan teki tsaarin hallinnolle se, että Englanti ja Ranska tukivat puolalaisia diplomatian keinoin.

Venäjä ryhtyi lujittamaan keskusvallan otetta reuna-alueistaan. Se aloitti hallinnon ja koululaitoksen yhtenäistämisen sekä liikenneverkoston ja armeijan modernisoimisen. Venäjän kansanvalistuksen ministeri D. A. Tolstoi asetti jo 1870 tavoitteeksi vähemmistökansojen kulttuurisen ja kielellisen venäläistämisen ja assimiloimisen. Ohjelmaa toteutettiin vaihtelevalla intensiteetillä sodan alkuun asti. Kapinan jälkeinen Puola joutui rajun venäläistämisen kohteeksi. Preussin Baltiaa kohtaan tuntemaan mielenkiinnon vuoksi myös sen saksalaiset aateliset huomasivat joutuneensa epäilyksenalaisiksi. Suomen ruotsinkielistä yläluokkaa kohtaan tunnettiin samankaltaisia epäluuloja, joita ruokkivat Ruotsissa toimineet skandinavistit. Venäjä uskoi ruotsinkielisen yläluokan toimivan yhteistyössä Ruotsin ja Saksan kanssa. Heikentääkseen Ruotsin ja lännen vaikutusta Suomessa tsaari Aleksanteri II antoi 1863 asetuksen suomen kielen tasavertaisuudesta ruotsin kanssa. Ukrainassa tsaarin hallinto taas vastusti paikallista nationalismia kieltämällä ukrainan kielen 1876. Suomessa keskusvallan yhdenmukaistamistoimet alkoivat seuraavalla vuosikymmenellä, 1880-luvulla. Venäläistäminen oli osa jo Nikolai I aloittamaa hallinnon keskittämistä, paikallisten etuoikeuksien ja poikkeavuuksien eliminoimista. Sen uusi elementti oli pyrkimys luoda koko valtakunnalle yhtenäinen identiteetti Venäjän kielen, venäläisen kulttuurin, historian ja traditioiden sekä ortodoksisen uskonnon kautta.²

Venäjä säilytti Euroopassa 1800-luvun alussa päättyneen feodaalisen, mongolivallan ajalta perityn hallitsemistavan aina 1900-luvun alkuun saakka. Hallitsija valloitti valtiot vain sotilaallisesti ja säilytti niiden siihenastisen uskonnollisen ja oikeusjärjestyksen koskemattomana. Venäjällä oli 1800-luvun alussa voimassa tämän seurauksena useita eri hallintojärjestelmiä. Aleksanteri II:n murha 1881 merkitsi kuitenkin käännekohtaa tässä suhteessa.³ Venäjällä aloitettiin koko imperiumin aluetta koskenut lainsäädännön ja hallinnon yhdenmukaistaminen ja tehostaminen. Uudistukset merkitsivät vähemmistökansojen oikeuksien kaventamista, joka puolestaan aiheutti vastareaktion niiden keskuudessa. Kysymys oli Venäjän ja sen seuraajan Neuvostoliiton eräästä perusongelmasta. Miten keskuksen ja periferian suhde järjestetään? Samalla kysymys oli myös keskusvallan harjoittamasta integraatiostrategiasta. Miten Venäjästä luodaan kansallisvaltio, joka ei hajoa Itävalta-Unkarin keisarikunnan tavoin kansallisiin ristiriitoihin.⁴

Venäjän puoluelaitos muotoutui ja astui julkisuuteen vuonna 1906 perustetun duuman myötä. Useimmat kansallismieliset voimat esiintyivät kuitenkin yleisvenäläisten puolueiden sisällä. Vuosien 1905–06 vallankumouksellisen vaiheen aikana etniset pääryhmät järjestivät kokouksia, joissa ne muotoilivat poliittiset

.

2 Carrère d'Encausse 1992, s. 3–6; Hosking 1998, s. 367.

3 Carrère d'Encausse 1992, s. 4–5; Jussila 1991, s. 53, 57.

4 Carrère d'Encausse 1992, s. 17.

vaatimuksensa duumalle. Yhteinen piirre niiden päätöksissä oli vaatimus vähemmistökansojen oikeuksien turvaamisesta demokraattisilla uudistuksilla ja luomalla Venäjälle federatiivinen valtiorakenne.⁵ Kehityksen kääntyminen vuoden 1907 jälkeen konservatiiviseen suuntaan ja siihen liittynyt venäläistämispoliittikka vahvistivat yleistä näkemystä, jonka mukaan poliittinen vallankumous oli vähemmistökansallisuuksien aseman korjaamisen ennakkoehto. Vasemmistopuolueissa tämä kypsytti maaperän ajatuksille Venäjän kehittämisestä federalistiseen suuntaan. Käsitys sosiaalisen ja poliittisen vallankumouksen kohtalonyhteydestä ja välttämättömyydestä muodosti perustan vähemmistökansallisuuksien ja venäläisten vasemmistopuolueiden yhteistyölle, vaikka niiden käsitykset tulevasta valtiorakenteesta olisivatkin eronneet toisistaan.⁶

Toisaalta bolshevikkien tuki vähemmistökansojen itsehallintovaatimuksille aina niiden Venäjstä eroamiseen asti perustui paljolti Leninin ja hänen kannattajiensa poliittiseen taktiikkaan. Bolshevikit olivat oivaltaneet jo pitkän aikaa sitten, että työväenluokka oli yksinään liian heikko vallankumouksen toteuttamiseen. Se tarvitsi liittolaisia. Niitä löytyi paitsi tyytymättömästä talonpoikaistosta, myös vähemmistökansallisuuksien poliittisista liikkeistä. Juutalaisten Bund järjestö näytteli tärkeätä roolia näiden johtopäätösten tekemisessä. Venäjän sosialidemokraattinen puolue hyväksyi kansallisen itsemääräämisoikeuden puolueohjelmansa vuonna 1903. Se ymmärrettiin keinoksi, jolla tsaarin hallintoa vastustavat voimat voitiin koota yhteiseen rintamaan vallankumouksen tekemiseksi. Sosialismin voiton uskottiin poistavan kansallisuuksien väliset ristiriidat. Sen uskottiin johtavan kansojen vapaaehtoiseen yhdistymiseen, joka ratkaisisi ongelman lähes itsestään. Bolshevikkien kansallisuuspolitiikka rakentui ajatukseen kahden vaiheen taktiikasta.⁷

Vuoden 1905 vallankumouksen jälkeen kävi selväksi, että vähemmistökansallisuuksien vaatimuksia ei voitu enää sivuuttaa. Niiden tärkeä rooli vallankumouksessa antoi pontta niiden vaatimuksille. Käytännöllisesti katsoen kaikki puolueet laativat tämän jälkeen omat kansallisuuspoliittiset ohjelmansa. Sosialistivallankumoukselliset (SR) hyväksyivät ohjelman 1905, jossa Venäjän kansoille hyväksyttiin yhtäläiset oikeudet ja kansallinen autonomia federalistisen valtiorakenteen puitteissa. Väittelyn jälkeen ohjelmaa tarkennettiin vuonna 1912, jolloin siihen muotoiltiin federalistisen valtion ja ekstraterritoriaalisen kulttuuriautonomian tavoite. Myös Venäjän sosialidemokraattinen puolue kävi jatkuvaa väittelyä kansallisuuskysymyksestä ja Bundin, armenialaisten ym. vaatimasta puolueen kansallisesta organisoitumisesta. Lenin vastusti ehdottomasti esityksiä ja vaati puolueen säilyttämistä keskitetysti johdettuna ja yhteisenä. Poliittisesti Venäjän sosialidemokraattinen puolue oli jakautunut useampaa linjaa pitkin: menshevikkeihin ja bolshevikkeihin sekä myös kansallisuusrajoja noudattaen.⁸

5 Mts., 19–25; Pipes 1964, s. 20; Pipes 1995, s. 145; Liber 1992, s. 16–17.

6 Carrère d’Encausse 1992, s. 24; Vdovin 1995, s. 48–51.

7 Carrère d’Encausse 1992, s. 29–31; Simon 22–23; Pipes 1964, s. 36.

8 Carrère d’Encausse 1992, s. 32–35.

Asetelma voidaan pelkistää siten, että vähemmistökansallisuuksien vasemmistopuolueet olivat omaksuneet Itävalta-Unkarin austro-marxilaisten näkemysten kulttuuriautonomiasta ja kansallisesta kulttuurista. Otto Bauer piti kansallista kulttuuria itsenäisenä ja pysyvänä, ei vain kapitalismin tiettyyn kehitysvaiheeseen kuuluvana tekijänä. Siksi hän kannatti kansojen kulttuuriautonomiata ja niiden eksterritoriaalisia oikeuksia. Tätä näkemystä vastaan polemisoiivat voimakkaasti sekä klassista marxilaista luokkateoriaa edustaneet (mm. Karl Kautsky, Rosa Luxemburg ja monet bolshevikkien johtajat) että Leninin ja Stalinin federalistista linjaa kannattaneet. Heidän mukaansa kansallinen kulttuuri ja kieli kuuluivat kapitalismin luomien kansallisvaltioiden tiettyyn kehitysvaiheeseen. Siksi oli johdonmukaista, että he ryhtyivät rakentamaan vallankumouksen jälkeen Neuvostoliittoa kansallisten alueellisten autonomioiden perustalta. Niiden uskottiin olevan pitkäaikaisia, mutta silti siirtymävaiheen ratkaisuja kehityksessä kohti sosialismia. Imperialismin aikakauteen kuuluvan talouden maailmanlaajuisen yhdentymisen myötä ihmiskunta järjestäytyisi yhä suurempiin valtiollisiin yksiköihin. Tämä poistaisi luonnonvoimaisesti kansalliset eroavuudet, kulttuurin ja kielet sekä loisi niiden tilalle lopulta yhden universaalin maailmankulttuurin ja kielen. Tästä syystä kansallisen itsemääräämisoikeuden tunnus aina eroamiseen asti oli poikkeus yleisestä linjasta ja aina tapaus kerrallaan päätettävä asia, Lenin korosti. Viime kädessä kansallinen itsemääräämisoikeus oli vallankumouksen tavoitteelle alisteinen, taktinen tunnus.⁹

Bolshevikkien kansallisuuspoliittisen linjan rajanvetona austro-marxilaisiin suuntauksiin ja kansallisten vasemmistoliikkeiden ”nationalismiin” voidaan pitää Stalinin Leninin pyynnöstä vuonna 1913 kirjoittamaa artikkelia ”Marxilaisuus ja kansallisuuskysymys”. Se oli sen hetken poliittiseen linjastaistelun tarpeeseen kirjoitettu poleeminen artikkeli. Sen johdannossa viitataan vuoden 1905 vallankumouksen ja erityisesti ”reunamaiden kansallisuuksien heräämisen” synnyttämään tilanteeseen sekä välttämättömyyteen tehdä uudet johtopäätökset.¹⁰

Hélène Carrère d’Encaussen mukaan Stalin tulkitsi artikkelissaan kansallisuuskysymystä eräin keskeisin osin kuitenkin toisin kuin mikä oli Leninin näkemys. Jeremy Smith puolestaan arvioi, että vaikka Stalinin ja Leninin näkemykset vastasivat yleislinjan osalta toisiaan, oli Stalinin kirjoituksessa aineksia, joita vastaan Lenin oli aina voimakkaasti esiintynyt. Kaukasuksella poliittisen kokemuksensa hankkinut ja alueen kansallisten liikkeiden voiman tuntemaan oppinut Stalin näki kansalliset kulttuurit, kielet, tavat, ja luonteet pysyvämmiksi ja pitkäaikaisemman historiallisen kehityksen tuottamiksi ilmiöiksi kuin Lenin. Lenin tulkitsi ne melko suoraviivaisesti kapitalismin yhden kehitysvaiheen tuotteiksi. Tältä osin Stalinin argumentaatio oli lähellä Otto Bauerin näkemyksiä, jota vastaan hän polemisoi. Stalinin esittämästä voi päättyä johtopäätökseen,

.

9 Smith Jeremy 1999, s. 7–14, 178; Carrère d’Encausse 1992, s. 22–25, 39–43, 68–70; Vdovin 1996, s. 51–52.

10 Stalin 2, Marxilaisuus ja kansallisuuskysymys, s. 319–402, lähtökohdista s. 319–322; Carrère d’Encausse 1992, s. 36–38.

jonka mukaan kansan kulttuurinen identiteetti saattoi ylittää myös luokkarajat. Carrère d'Encaussen mukaan kansallisuuskysymys näyttäytyi Stalinille tästä syystä monimutkaisempana ongelmana kuin Leninille.¹¹

Toisaalta Stalinin muotoilua tiukasti tulkiten voitiin päätyä myös näkemykseen, jonka mukaan vähemmistöasemassa olevien kansojen oikeuksien turvaamiseksi ei tarvinnut ryhtyä mihinkään erityisiin toimenpiteisiin. Ne tulivat turvatuiksi demokratian myötä, joka takaisi vähemmistökansoille kielelliset, koulutukselliset ja uskonnolliset oikeudet. Stalinin toinen oivallus oli alueellisen autonomian ajatus, joka auttaisi rikkomaan kansoja erottavat esteet. Alueellisen autonomian etu federaatioon verrattuna oli se, että se ei jakanut ihmisiä kansakuntiin eikä siten voimistanut kansojen välisiä rajoja. Päin vastoin, se helpotti eri kansoihin kuuluvien ihmisten luokkaidentifikaation syntymistä. Federalistinen valtiomuoto sen sijaan voimistaisi kansallista identiteettiä ja ylläpitäisi työväenluokan jakautuneisuutta kansallisuuksien mukaan. Siitä huolimatta, että Stalin puhuu tässä sosialidemokraattisen liikkeen sisäisestä organisoitumistavasta, pitää Smith tätä kuvaavana esimerkkinä bolshevikkien tavasta ymmärtää alueellisen autonomian ja federalismin ero.¹²

Vaikka Lenin tuomitsi valtiofederalismin hajottavana organisoitumistapana, oli hän silti valmis hyväksymään sen tietyissä erityistapauksissa taktisista laskelemista riippumatta. Hänen kritiikkinsä federalismia vastaan voidaan ymmärtää myös mitä tahansa alueellista autonomiaa vastaan esitettyksi kritiikiksi. Smith huomauttaa kuitenkin, että alueellisen autonomian ja federalismin ero oli jossain määrin epäselvä bolsheveille. Termejä ei käytetty aina kovin eksaktisti, vaan ne saatettiin sekoittaa myös toisiinsa. Stalinin esittämä projekti alueellisten autonomioiden muodostamisen periaatteista oli kuitenkin ensimmäinen lähtökohta, johon bolshevikit myöhemmin palasivat.¹³

Vuosisadan vaihteen venäläisten vasemmistolaisten ja marxilaisten näkemyksistä kansallisuuskysymykseen suhtautumisessa on eroteltavissa neljä eri lähtökohtaa.

- 1) Leninin näkemys kansojen itsemääräämisoikeudesta
- 2) Rosa Luxemburgin kansallinen nihilismi. Hänen näkemyksiään tukivat monet johtavat bolshevikit.
- 3) Austro-marxilaisten ja Venäjän juutalaisen Bundin näkemys ekstraterritoriaalisesta kansallisesta autonomiasta
- 4) Valtio-federalistinen näkemys, jota edusti lukuisa määrä venäläisiä sosialistisia ja kansallismielisiä puolueita.¹⁴

Elokuussa 1914 syttynyt maailmansota nosti kansallisuusongelman uudella tavalla keskeiseksi ongelmaksi. Venäjän vähemmistökansoista tuli yksi kortti sodan osapuolten pelissä. Puola ja Baltian maat olivat keskeisessä asemassa kes-

11 Carrère d'Encausse 1992, s. 38–39, 42; Smith Jeremy 1999, s. 18.

12 Smith Jeremy 1999, s. 18–19.

13 Mts., 19.

14 Katso esim. mt.

kusvaltojen strategiassa, jolla pyrittiin heikentämään Venäjää kansallisuusristiriitoja hyväksi käyttäen. Saksa asetti tavoitteekseen Venäjän työntämisen mahdollisimman kauas pois rajoiltaan, joka merkitsi Ukrainan, Baltian maiden ja Puolan kansallisten pyrkimysten tukemista. Vähemmistökansat, erityisesti puolalaiset, etsivät tukea myös Ententeltä. Saksan kesällä 1915 asettama tavoite Venäjän hajottamisesta ja bufferi-vyöhykkeen luomisesta Venäjän länsirajoille merkitsi samalla vallankumouksellisen prosessin edistämistä. Erityisesti kolme kansaa näytti olevan kypsä strategialle: Puola, Ukraina ja Suomi. Vuonna 1916 Saksan hallitus omaksui myös virallisesti tavoitteekseen Venäjän kansallisen hajanaisuuden hyödyntämisen.¹⁵

Sota radikalisoi Venäjän vähemmistökansojen poliittisia vaatimuksia. Ne eivät tyytyneet enää kulttuuri- ja poliittisen autonomian vaatimuksiin, vaan asettivat tavoitteekseen täyden itsenäisyyden. Tosin prosessi oli eriaikainen eikä se koskenut kaikkia. Erityisesti itsenäistymisvaatimukset kasvoivat Saksan tukemien Venäjän länsirajoilla asuvien kansojen keskuudessa. Samalla sota ja Saksan harjoittama politiikkaa, erityisesti Lausannen konferenssista 1916 liikkeelle lähtenyt prosessi, nostivat näkyviin Venäjän vähemmistökansoja yhdistävät poliittiset vaatimukset ja ongelmat sekä toi kysymyksen osaksi kansainvälistä politiikkaa. Sotaa edeltäneenä aikana valtiot olivat olleet haluttomia puuttumaan toistensa sisäisiin asioihin, mutta nyt tilanne oli toinen.¹⁶

Lenin oivalsi jo sodan aattona vuonna 1913, että sota ja kansallisuusristiriidat saattaisivat synnyttää vallankumouksellisen tilanteen. Hänen arvionsa mukaan Venäjän armeijan tappio ja vähemmistökansojen itsenäistymiskamppailun voimistuminen edistäisivät vallankumousta. Tässä kysymyksessä hän joutui vastakkain mm. Venäjän marxilaisuuden isän G. Plehanovin ja Lev Trotskin kanssa. Kysymys sodasta jakoi koko II Internationaalin ja johti lopulta kommunistien puolueiden ja Kommunistisen Internationaalin syntyyn. Lenin syytti omien maittensa sotaa tukeneita toisen internationaalin johtajia, Saksan sosialidemokraattisen puolueen johtaja Karl Kautskyä ja englantilaisia sosiaali-patriotismista. Myöskään syyskuussa 1915 järjestetty II Internationaalin Zimmerwaldin konferenssi ei tukenut Leninin vaatimuksia sodan muuttamisesta kansalaissodaksi. Enemmistö kannatti vaatimusta rauhasta hinnalla millä hyvänsä. Kompromissiratkaisuna hyväksyttiin päätöslauselma, jossa Euroopan työväenluokkaa vaadittiin taistelemaan rauhan puolesta, joka perustuu kansojen itsemääräämisoikeuteen ilman alueluovutuksia ja sotakorvauksia.¹⁷

Helmikuussa 1917 tapahtuneen tsaarin kukistumisen jälkeen perustettu väliaikainen hallitus ei kyennyt ratkaisemaan kansallisuuskysymystä. Kaikki sen muodostaneet puolueet kannattivat puolueohjelmiensa perusteella federatiivista valtiomuotoa. Tämä tarjosi Leninille ja bolshevikeille tilaisuuden vedota suoraan itsenäistymistä vaatineisiin vähemmistökansoihin väliaikaista hallitusta vastaan. Huhtikuussa 1917 järjestetyssä seitsemännessä puoluekokouksessa

15 Carrère d'Encausse 1992, s. 48–52.

16 Mts., 61–62.

17 Mts., 64–65.

Lenin sai läpi siihen asti lähes yksin ajamansa vaatimuksen kansallisesta itsemääräämisoikeudesta aina eroamiseen asti. Stalinin tehtävä oli alustaa kokoukselle asiasta. Stalinin esittelemät periaatteet hyväksyttiin äänin 56 – 16, kahdeksan äänesti tyhjää. Ohjelmaan hyväksyttiin neljä periaatetta: oikeus erota, laaja alueellinen autonomia niille kansoille, jotka eivät eroa, laki vähemmistöjen oikeuksista ja puolueen yhtenäisyys. Eroamisoikeutta vastaan äänestäneisiin kuuluivat mm. sellaiset vaikutusvaltaisiin aseisiin vallankumouksen jälkeen nousseet miehet kuin Georgi Pjatakov ja Tshekan johtajaksi valittu Felix Dzerzhinski. Heidän mielestään eroamisoikeus hyödytti ainoastaan porvaristoa. Leninin läpiajama päätös oli luonteeltaan taktinen, mutta joka tapauksessa voimakas signaali Venäjän poliittisen tilanteen muutoksesta.¹⁸

Bolshevikkien valtaannousu lokakuun vallankumouksessa asetti heidät kuitenkin tilanteeseen, jota kukaan ei ollut ennakoinut. Teoreettiset periaatteet ja elävä elämä oli sovittava yhteen. Kansojen itsemääräämisoikeus ei ollut enää pelkkä Venäjän imperiumin sisäinen ongelma, joka olisi voitu ratkaista kansallisuus- ja luokkanäkökohdat huomioon ottaen. Sota toi mukaan myös ulkopolitiittisen aspektin. Vallankumouksen pysähtyminen Venäjälle loi tilanteen, jossa se joutui vihamielisten valtioiden ympäröimäksi. Vähemmistökansojen parissa tapahtui ennenakemättömän voimakas nationalismin nousu, jota ulkovallat tukivat ja käyttivät omien tavoitteidensa ajamiseen. Reunamaiden itsenäistymispyrkimykset, Venäjää uhkaava pirstoutuminen, vaara joutua eristetyksi sille elintärkeistä raaka-aine lähteistä ja strategisesti tärkeistä alueista pakotti bolshevikit muuttumaan vallankumouksellisista valtiomiehiksi. Venäjän johtaminen vaati valtiollisen reaali politiikan toteuttamista.¹⁹

Reunamaat tukeutuivat ulkovaltoihin, joiden tukeminen oli osa Ententen ja akselivaltojen suurvaltopolitiikkaa. Neuvosto-Venäjä joutui eristetyksi. Bolshevikkien politiikassa tapahtui tässä vaiheessa selkeä muutos. Siitä kertoo mm. Stalinin marraskuussa 1918 Pravdaan kirjoittama pitkä artikkeli, jossa hän arvioi kansojen itsemääräämisoikeutta uudelleen syntyneitä tilannetta vasten. Sen ydinajatus oli, että itsenäistyneet tai sitä tavoittelevat reunavaltiot olivat muuttuneet vallankumouksen jälkeen imperialismin ja vastavallankumouksen välikappaleiksi. Siten myös kansallisen itsemääräämisoikeuden yleinen tunnus oli muuttunut vastavallankumoukselliseksi tunnukseksi. Itsenäistyneitä reunamaita johtava porvaristo oli liittoutunut imperialististen valtioiden kanssa, mutta työväenluokka pyrki liittoon vallankumouksellisen Venäjän kanssa. Kansallisuuskysymystä ei voitu Stalinin mukaan ratkaista tästä syystä enää yleisen kansojen itsemääräämisoikeuden vaan työväen itsehallinnon perustalla. Hän totesi, että bolshevikkien politiikassa yhtyivät kansallisen vapautumisen ja sosialistisen vallankumouksen tehtävät, mitä II internationaalin sosialidemokraattiset johtajat eivät ymmärtäneet.²⁰ Tätä taustaa vasten tulee ymmärrettäväksi

18 Mts., 72–73.

19 Mts., 73; Pipes 1964, s. 108.

20 Stalin teokset 4, Lokakuun kumous ja kansallisuuskysymys, s. 170–173; Carrère d’Encausse 1992, s. 76–77; Pipes 1964, s. 109.

myös se, että bolshevikit perustivat vuosien 1918–20 aikana useita vähemmistökansojen Työkansan Kommuuneita: Eestin Työkansan Kommuunin 1918, Saksalaisen Työkansan Kommuunin ja Karjalan Työkansan Kommuunin 1920.

Ukrainasta tuli kuitenkin bolshevikkien kansallisuuspolitiikan varsinainen koetinkivi. Sen ja Neuvosto-Venäjän suhteiden järjestäminen oli yksi vallankumouksen kohtalonkysymyksistä. Nälänhädän kourissa oleva Venäjä oli riippuvainen ukrainalaisesta viljasta ja siellä sijaitsivat myös eräät vanhan imperiumin tärkeimmät teollisuuslaitokset ja kivihiihikaivokset. Ukrainalaisten selkeästi ilmaisema halu kansalliseen itsehallintoon ja Venäjän reaalipoliittiset, ennen kaikkea taloudelliset ja sotilaalliset edut, joutuivat ristiriitaan. Tämä synnytti ristiriitoja myös venäläisten ja ukrainalaisten vallankumouksellisten välillä niin, että osa ukrainalaisista vaati myös itsenäisen kommunistipuolueen perustamista. Tämä taas oli jyrkässä ristiriidassa puolueyhtenäisyyden periaatteiden kanssa. Sen piti taata valtakunnan koossapysyminen erilaisten itsehallintomallien toteuttamisesta huolimatta. Siksi myös Ukrainan kommunistipuolueen keskuskomitea alistettiin Venäjän kommunistipuolueen keskuskomitean määräysvaltaan.²¹

Venäjän valta taattiin ennen kaikkea henkilövalintojen avulla ja keskittämällä avainalat sen hallinnon alaisuuteen. Merkittävä päätös Neuvostoliiton perustamista ja neuvosto- sekä autonomisten tasavaltojen välisten suhteiden muodostumista ajatellen tehtiin puolueen keskuskomitean ja VTsIK:n kesäkuun 1919 kokouksissa. Sen mukaan kaikki Neuvosto-Venäjän, Ukrainan, Baltian maiden ja Valko-Venäjän puolustukseen liittyvät kysymykset alistetaan Venäjän vastavien elinten päätettäväksi. Ukraina säilytti Brest-Litovskin rauhansopimuksessa tunnustetun itsenäisyytensä vain niin kauan kuin sen kansalliset pyrkimykset yhtyivät ulkoiseen Venäjän vastaiseen paineeseen. Se taas heikkeni huomattavasti, kun Saksassa tapahtui vuoden 1920 vallankumous ja Neuvosto-Venäjän ja länsivaltojen suhteet vakiintuivat.²²

Ilmeisesti Ukrainan kokemus sai bolshevikit perustamaan myös Valko-Venäjän Neuvostotasavallan, vaikka sen väestö mielsi itsensä pikemminkin osaksi Venäjää kuin siitä erilliseksi kansaksi. Valkovenäläinen identiteetti ei ollut levinnyt sivistyneistön suppeata piiriä laajemmalle. Sen sijaan merkittävä puolalainen vähemmistö ajoi Valko-Venäjän liittymistä Puolaan. Venäjä sai Valko-Venäjän neuvostotasavallan perustamisesta myös merkittävää ulkopoliittista etua. Se teki mahdolliseksi Liettuun ja Valko-Venäjän neuvostojen helmikuussa 1919 tekemän päätöksen liittovaltion perustamisesta. Se muodostettiin Puolan ja Englannin muissa Baltian maissa luomien paineiden vastapainoksi. Perustettu liittovaltio julisti jo huhtikuussa sotilasliiton kaikkien neuvostotasavaltojen kanssa. Vasta Puolan sodan päättyminen ja Riian sopimus vakiinnuttivat tilanteen alueella. Valko-Venäjältä tuli neuvostotasavalta bolshevikkien – ei ulkopuolisesta tai valkovenäläisten nationalistien tahdosta johtuen. Se oli hyödyllisempi Venäjälle itsenäisenä, sen asiaa uskollisesti edistävänä neuvostotasa-

21 Carrère d'Encausse 1992, s. 81–83.

22 Mts., 84–85.

valtana kuin muodollisestikin epäitsenäisenä osana Venäjää. Tästä valkovenäläisestä ”internationalismista” tehtiin malli myös muille neuvostotasavalloille.²³

Kaukasuksen kehitykseen vaikutti kaksi merkittävää tekijää. Ensimmäinen oli ulkopolitiikka. Toinen vähintäänkin yhtä merkittävä tekijä oli alueen luonnonvarat, joita ilman Venäjä ei Leninin mukaan tullut toimeen. Myös Keski-Aasian tasavalloissa nämä kaksi tekijää olivat määrävissä asemassa päätöksiä tehtäessä. Vuosien 1918–20 välillä bolshevikkien kansallisuuspolitiikka oli muovautumassa kaoottisessa tilanteessa. Ratkaisuja tehtäessä määräväksi kysymykseksi nousi Neuvosto-Venäjän valtiollinen etu ja bolshevikkien vallassa pysymisen turvaaminen.²⁴

Kansallisuuskysymys Neuvosto-Venäjällä

Alueellisen yhtenäisyyden säilyttämisen lisäksi myös itse Venäjän kansallisuus-suhteet olivat ongelmallinen kysymys. Venäjällä kohtasivat kaikki maailman valtauskonnot ja noin sata etnistä kansallisuusryhmää. Erityisesti muslimialueet olivat haaste kansallisuuspolitiikalle, sillä ne saivat ulkopuolista, rajantakaista tukea itsenäistymispyrkimyksilleen. Ongelmaa käsiteltiin maaliskuussa 1919 järjestetyssä VKP(b):n VIII edustajakokouksessa. Vastoin aikaisempia näkemyksiään bolshevikit päättivät muodostaa hajoavasta Venäjästä federatiivisen neuvostotasavallan. Ennen vallankumousta sosialistivallankumouksellisten (SR) esittämää federalismia oli pidetty kansallisuuksia erottavana ja keskusvaltaa heikentävänä ratkaisuna. Kansalaissodan ja intervention rampauttamassa valtakunnassa se alkoi kuitenkin näyttää ainoalta mahdollisuudelta pysäyttää hajoamisprosessi. Neuvosto-Venäjä oli määritelty jo vuonna 1918 hyväksytyssä perustuslaissa kansallisten alueiden muodostamaksi federaatioksi. Näin siitä tuli ensimmäinen moderni valtio, jonka muodostavat perusyksiköt, neuvostotasavallat olivat myös itse federatiivisia kansallisvaltioita.²⁵

Kansallisuuskysymys ja nationalismi eivät olleet bolshevikille kuitenkaan pelkästään ongelma, vaan myös osa sen ratkaisua. Stalin julisti jo vuonna 1918 bolshevikkien tavoitteeksi nostaa jälkeenjääneet vähemmistökansallisuudet sosialismia rakentavan venäläisen työväenluokan tasolle. Kansallinen autonomia ymmärrettiin vähemmän kehittyneiden kansallisuuksien modernisoimisen keinoksi. Autonomioiden muodostamisen avulla vähemmistökansallisuuksille taattaisiin kansankieliset koulut, oikeusistuimet, hallinnolliset organisaatiot sekä sosiaaliset ja poliittiset instituutiot.²⁶

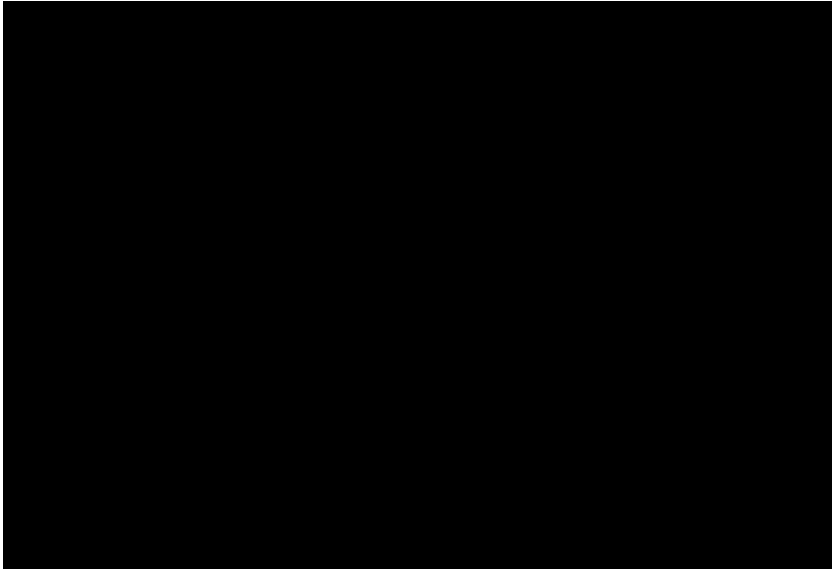
Stalin palasi kysymykseen takapajuisista vähemmistökansoista puolueen X edustajakokouksessa maaliskuussa 1921. Kokous hyväksyi päätöslauselman

23 Mts., 85–87.

24 Mts., 87–91, 94–98.

25 Pipes 1964, s. 111–112.

26 Smith Jeremy 1999, s. 24–25.

*V.I. Leninillä
(ylhällä keskellä) oli
keskeinen rooli
Karjalan Työkansan
Kommunin
perustamisessa. Stalin
(ylhällä vasemmal-
la) taas ratkaisi
suomalaisten ja
venäläis-karjalaisen
opposition välillä
1920-22 käydyin
valtataistelun
suomalaisten eduksi.
Toimeenpanevan
keskuskomitean
puheenjohtaja M.J.
Kalinin (ylhällä
oikealla). Kuva
VKP(b):n VIII
puoluekokouksesta
Moskovassa 1919.*

korenizatsija -politiikan aloittamisesta.²⁷ Sen mukaan puolueen tehtävä oli auttaa vähemmistökansallisuuksia saavuttamaan Venäjän taso. Venäjän tehtävänä oli puolestaan auttaa vähemmistökansoja niiden oman kulttuurin, sivistyksen, kielen, talouden ja hallinnon kehittämisessä. Näitä tehtäviä hoitamaan oli valittava kansan kieltä taitavia ja sen kulttuurin ja psykologian tuntevia neuvosto-toimitsijoita. Erityinen huomio päätöslauselmassa kohdistettiin kansankielisen koulun- ja kulttuurilaitosten sekä lehdistön kehittämiseen.²⁸

Bolshevikkien valmius tehdä myönnytyksiä vähemmistökansoille oli yksi pääsyy siihen, että he voittivat kansalaissodan. Valkoiset taistelivat tsaarin vallan ja Venäjän yhtenäisyyden palauttamisen puolesta, joka jätti vain vähän jos lainkaan tilaa vähemmistökansojen vaatimille poliittisille uudistuksille. Stalin meni vuonna 1918 kansallisuusasiain kansankomissaarina jopa niin pitkälle, että hän julisti neuvostohallituksen sallivan islamilaisen lain käytön Dagestanissa, koska se oli osa alueen kansallista kulttuuritraditiota. Raja meni hänen mukaansa siinä, että autonomia ja kansallisten tapojen säilyttäminen eivät merkinneet itsenäisyyttä. Vastoin ennakko-odotuksia bolshevikit huomasivat kansalaissodan jälkeen joutuvansa aloittamaan sosialismin rakentamisen yksin. Vallankumousyritysten kukistuminen Euroopassa merkitsi sitä, että sosialismia oli ryhdyttävä rakentamaan yhdessä takapajuksen venäläisen talonpoikaiston kanssa sen sijaan, että siinä olisi voitu tukeutua ennakko-oletusten mukaisesti kehittyneisiin länsieurooppalaisiin valtioihin. Lisäksi talonpoikaiston osuus oli muutenkin ongelman muodostaneiden vähemmistökansallisuuksien keskuudessa vielä huomattavan paljon suurempi kuin Venäjällä. Tästä tehtiin kaksi johtopäätöstä X puoluekokouksessa vuonna 1921. Ensimmäinen oli uuden ta-

.

27 Korenizatsija tarkoittaa juurruttamista.

28 Mts. 26; Simon, 24.

louspolitiikan, NEP:n käyttöönotto talouden kehittämiseksi ja toinen oli korenizatsija-politiikan aloittaminen. Elleivät vähemmistökansojen talonpojat olleet valmiita samaistumaan Venäjstä muodostettavaan sosialistiseen neuvostovaltioon, oli heidän samaistumisensa kohteeksi luotava oma kansallinen valtioyksikkö. Ongelmaa ryhdyttiin ratkaisemaan federatiivisen valtiorakenteen pohjalta.²⁹

Myöhempiä tapahtumia ajatellen on kiinnostava havaita, kuinka korostetun aseman kielikysymys sai puoluekokouksessa. Stalinin jo vuonna 1913 esittämän ja bolshevikkien hyväksymän määritelmän mukaan yksi kansallisuuden perustunnusmerkeistä oli tietyllä alueella puhuttu yhteinen kieli. Kymmenennen puoluekokouksen päätöspuheenvuorossa Stalin kumosi kokouksessa esitettyjä syytöksiä siitä, että Valko-Venäjstä rakennettiin keinotekoisesti Venäjstä erillistä kansakuntaa. Hän vakuutti, etteivät syytökset pitäneet paikkansa, sillä valkovenäläinen kansakunta oli jo olemassa. Sillä oli oma, venäjstä eroava kielensä. Tästä johtuen, Stalin lisäsi, valkovenäläisten kulttuuria voidaan kohottaa vain oman kielen avulla. Koska kieli määriteltiin riittäväksi perusteluksi kansakunnaksi nimeämiseksi, ei valkovenäläisten heikko kansallinen identiteetti estänyt heidän kohottamistaan kansakunnaksi.³⁰

Puolueen virallisesti omaksuma linja ei saanut bolshevikkien jakamatonta kannatusta. Pipesin arvion mukaan jopa enemmistö puoluejohdosta oli todellisuudessa Leninin ja Stalinin läpi ajamaa kansallisuuspolitiikkaa vastaan. Se hyväksyttiin ainoastaan taktisena vetona. Lisäksi nopeasti kasvanut puolueen perusjäsenistö omasi vielä huonommat edellytykset ymmärtää harjoitettua politiikkaa. Vahva ja jakamaton, vallankumouksen tehneiden iso-venäläisten johtama Neuvosto-Venäjä merkitsi sille psykologista turvallisuuden tunnetta vihamielistä kapitalistista maailmaa vastaan. Asetelma synnytti erityisesti 1930-luvun terrorin näkökulmasta katsoen kummallisen tilanteen. Stalin oli 1920-luvulla yksi vähemmistökansallisuuksien pyrkimysten voimakkaimmista tuki-joista.³¹

Ensimmäinen konkreettinen yritys ratkaista kansallisen itsemääräämisoikeuden ongelmia alueellisen autonomian avulla oli maaliskuussa 1918 julkaistu ehdotus Tatarilais-Bashkirialaisesta Neuvostotasavallasta. Ehdotus oli ilmeisesti Muslimi-komitean laatima, mutta myös Stalin oli yksi sen neljästä allekirjoittajasta. Kansalaissodan kulku esti suunnitelman realisoitumisen, mutta siinä julkituotuja periaatteita toteutettiin keväällä 1918 Turkestanissa ja hieman myöhemmin Bashkiriassa ja Tatarstanissa molemmissa erikseen. Vuonna 1919 bolshevikit solmivat itsenäistä bashkiirien armeijaa johtaneen ja valkoisten rinnalla taistelleen kansallismielisen Zeki Validovin kanssa sopimuksen Bashkirian autonomisen tasavallan perustamisesta Venäjän federaation puitteissa. Syy Validovin puolen vaihtoon oli Koltshakin johtamien valkoisten vihamielinen suhtautuminen kaikkiin vähemmistökansojen yrityksiin saavuttaa itsemääräämis-

29 Smith Jeremy 1999, s. 26–27; Simon 1991, s. 21–22.

30 Smith Jeremy 1999, s. 27.

31 Pipes 1964, s. 277; Smith Jeremy 1999, s. 27–28; Vdovin 1995, s. 52–52; Kangaspuro 1998a, s. 124.

oikeus. Bolshevikille taas Validovin irrottaminen valkoisista tarjosi tilaisuuden vakiinnuttaa neuvostovalta alueella. Sopimuksen mukaan kaivokset, tehtaat ja rautatiet kuuluivat Venäjän federaation yhteishallinnon alaisuuteen. Silti sopimukseen kirjattu bashkiirin autonomian laajuus oli merkittävä.³²

Kansallinen väestö ja hallinnon johdossa olleet venäläiset ajautuivat perustetuissa autonomioissa lähes poikkeuksetta ristiriitoihin. Kysymys oli useimmiten vallasta, uusien edustuselinten ja virkapaikkojen kokoonpanosta ja laajemminkin kansallisen väestön oikeuksista. Moskova joutui sekaantumaan säännöllisesti autonomioiden asioihin paikallisen väestön oikeuksien turvaamiseksi. Volgan varrelle perustetulle saksalaiselle autonomialle annettiin paikallisten neuvostoviranomaisten kanssa syntyvissä kiistakysymyksissä jopa suora vetoamisoikeus Venäjän kansankomissaarien neuvostoon. Carrère d'Encausse on määritellyt Keski-Aasiassa asuneiden venäläisten omaksuman bolshevismien eräänlaiseksi paikallisesti tulkituksi, venäläisten kolonialistien tarpeisiin sovelletuksi siirtomaa-aatteeksi.³³

Vuoteen 1920 tultaessa tilanne Neuvosto-Venäjällä oli muuttunut. Valkoiset oli kukistettu ja liittoutuneet vetäytymässä. Tämä sinetöi bolshevikkien vallan ja vakiinnutti tulevan Neuvostoliiton rajat noudattamaan vanhan imperiumin rajoja kaikkialla muualla paitsi lännessä. Venäjän kehittynein osa Puola, Suomi ja Baltian maat olivat irronneet valtakunnasta. Vuodesta 1921 vuosikymmenen loppuun Neuvostoliiton alueilla oli suhteellisen laaja vapaus toteuttaa kansallista politiikkaa. Elettiin vallan ja valtakunnan vakiinnuttamisen vaihetta. Tämä vaati bolshevikkeja tekemään ideologisia kompromisseja ja poliittisia myönnytyksiä kansallismielisille voimille. Kysymys oli ennen kaikkea poliittisen tilanteen sanelemasta reaalipolitiikasta ja paljon vähäisemmässä määrin ideologisesti perustellusta kansallisuuspolitiikasta. Kansallinen itsehallinto oli jokaisen kansan ”absoluuttinen oikeus” niin kauan kuin se sopi yhteen bolshevikkien vallan lujittamiseksi ymmärretyyn sosialismin rakentamisen kanssa. Kansallismielisille tehtyjen myönnytysten raja vedettiin puolueen ja puna-armeijan organisoitumiseen. Keskitetty vallankäyttö ulotettiin myös ulko- ja puolustuspolitiikan kannalta keskeisille alueille. Nämä sekä talouden avainalat, kommunikaatio ja postilaitos alistettiin Venäjän vastaaville komissariaateille mm. Ukrainan neuvostotasavallan ja Venäjän federaation sopimuksessa 1919.³⁴

Toisaalta usko maailmanvallankumoukseen vaikutti oleellisesti Venäjän ja muiden neuvostotasavaltojen keskinäisten suhteiden järjestelyihin vuosina 1919–1921. Komintern perustettiin tätä silmälläpitäen vuonna 1919. Ukrainan neuvostotasavaltaa johtanut Kristian Rakovski oli samalla vastuussa Kieivissä sijainneen Kominternin eteläisen osaston työstä. Myös Ukrainan ulkoasiain ministeri Angelica Balabanov oli Kominternin sihteeristön jäsen.³⁵ Sama koski Suomen kanssa noina vuosina neuvotteluja käynyttä Maxim Litvinovia.

.

32 Carrère d'Encausse 1992, s. 92–93; Smith Jeremy, 47–50.

33 Smith Jeremy 1999, s. 47; Carrère d'Encausse 1992, s. 93–95.

34 Richard Pipes on yksi huomattavimmista tutkijoista, jotka ovat tulkinneet kansallisuuspolitiikkaa valtopoliittisen konseptin kautta; Myös Gerhard Simon pitää tätä tekijää merkittävänä seikkana. Simon 1991, s. 23; Carrère d'Encausse 1992, s. 98, 118–120.

35 Carrère d'Encausse 1992, s. 119.

Puolan keväällä 1920 alkanut hyökkäys Ukrainaanku muutti tilanteen. Bolshevikit havaitsivat tarvitsevansa ulkoministeriötä ja valtiosopimuksia neuvostovallan vakiinnuttamiseksi. Myös Kaukasuksen tilanne ja erityisesti itsenäisen Gruusian menshevikki-hallitus pakottivat neuvostohallituksen pohtimaan valtion normaaleja strategisia intressejä. Neuvosto-Venäjällä aloitettiin vuonna 1921 valtiollinen uudelleenorganisointi realistisemman poliittisen analyysin pohjalta. Maailmanvallankumouksen siirtyminen hamaan tulevaisuuteen asetti uudelleen myös kysymyksen Venäjän vuonna 1917 menettämien alueiden liittämisestä sen yhteyteen.

Kaukasuksella valtiollisen uudelleenjärjestelyn prosessi päättyi vuosina 1920–21 solmittuihin sopimuksiin ja Gruusian miehittämiseen puna-armeijan voimin. Sopimusten sanamuodon mukaan ne oli solmittu kahden tasaveroisen osapuolen kesken. Niiden pääsisältö koski taloudellista ja sotilaallista yhteistyötä. Sen sijaan diplomatian alalla yhteistyöstä ei ollut määräyksiä. Vain Ukrainan sopimuksessa oli maininta sen omista ulkopoliittisista intresseistä. Tosin diplomaattisessa kanssakäymisessä sillä ei ollut merkitystä. Se kävi selväksi maaliskuussa 1921 Puolan kanssa käydyissä rauhanneuvotteluissa. Myöskään länsi ei tunnustanut Ukrainan diplomaattista toimivaltaa. Helmikuussa 1922 Kremlissä järjestetyssä neuvonpidossa tilanne virallistettiin. Sinne kokoontuneet kahdeksan neuvostotasavaltaa tunnustivat Venäjän oikeuden edustaa niitä diplomaattisesti.³⁶

Olisi kuitenkin asioiden yksinkertaistamista väittää, että bolshevikkien alkuvaiheen kansallisuuspolitiikan ainoa motiivi oli valtapolitiikka. Mukana oli myös runsaasti marxilaiseen modernisaatiokäsitykseen perustuvaa edistysuskua. Vähemmistökansat oli sivistettävä ja modernisoitava, jotta ne kohoaisivat kulttuurisesti korkeammalle tasolle ja kypsyisivät sosialismin rakentajiksi. Tämä merkitsi myös vilpittömin mielin aloitettua vähemmistökansojen oikeuksien, kulttuurin ja hyvinvoinnin kohottamista.³⁷

Vuoden 1921 Neuvosto-Venäjältä voidaan hahmottaa kolme keskeistä piirrettä. Ensinnäkin se oli kansallisvaltio Venäjän perillinen. Se oli rajoiltaan yksiselitteisesti määritelty valtiollinen kokonaisuus. Toiseksi Neuvosto-Venäjä oli useamman historiallisen kansallisvaltion (Gruusia, Armenia ym.) federaatio. Niiden poliittisten uudistusten ja modernisaation eteneminen oli erottamattomasti sidoksissa niiden olemassaoloon kansallisvaltiona. Kolmanneksi Neuvosto-Venäjä sisälsi myös lupauksen uudesta valtiotyypistä. Se oli luomassa ainutkertaista ratkaisua valtion ja vallan legitimitetille, keskitetylle hallintojärjestelmälle, siihen kuuluvien kansojen yhteisille arvoille ja kansakuntien renessanssille. Neuvostoliitto ei voinut rakentua edeltäjänsä tapaan vanhan kansallisvaltion mallin perustalle, vaan se oli luotava uudentyypisenä kansakuntien neuvostovaltiona.³⁸

.

36 Mts., s.121–124.

37 Smith Jeremy 1999, s. x, xi; Simon 1991, s. 24.

38 Carrère d'Encausse 1992, s. 219.

Stalin ja kansallisuusasiat

Kansallisuuskysymyksen tärkeyden vuoksi sitä hoitamaan perustettiin oma komissariaatti (Narkomnats)³⁹ heti vallankumouksen jälkeen 25.10.1917 kokoon-tuneessa toisessa yleisvenäläisessä neuvostojen edustajakokouksessa. Sen joh-toon valittiin bolshevikkien kansallisuuspolitiikan spesialistiksi noussut Stalin. Komissariaattiin perustettiin kansallisuuksien osastot, jotka muodostivat helmi-kuusta 1918 lähtien päätöksentekoon oikeutetun kollegion. Kollegio pyrki käyttämään valtaa välillä jopa ohi varsinaisen kansankomissaari Stalinin. Tästä syntyneitä ristiriitoja ratkottiin kesäkuussa 1918 tehdyllä päätöksellä, jolla kollegion päätösvaltaa supistettiin ja sen kokoonpano pienennettiin kuudesta-toista yhdeksään jäseneseen. Ne kansallisuudet, joilla ei ollut edustusta kollegiossa, saivat läsnäolo-oikeuden sen kokouksiin ja äänioikeuden niitä itseään koske-vassa päätöksenteossa. Kollegion sisäisten ristiriitojen ratkominen annettiin puolueen keskuskomitealle ja kansankomissaarien neuvostolle.⁴⁰

Narkomnatsin organisaatiossa tapahtui jatkuvia muutoksia kulloinkin vallin-neen tilanteen mukana. Vuonna 1918 Narkomnatsiin kuului kahdeksan komissa-aria ja yksitoista osastoa, joiden johdossa olivat eri vähemmistökansoihin kuuluvat edustajat. Pienillä kansallisuuksilla ei ollut omaa edustusta komissa-riaatissa. Carrère d'Encausse huomauttaa, että aina ei kuitenkaan ollut aivan selvää, millä perusteella valinnat tehtiin. Puolalaisilla, latvialaisilla ja armenia-laisilla oli oma komissaarinsa, mutta ukrainalaisilla sen sijaan ei sitä ollut. Myös juutalaisilla ja Venäjän muslimeilla oli oma komissaarinsa, vaikka heitä ei tun-nustettu kansallisuudeksi.⁴¹ Ukrainan tapauksen selitys saattaisi olla se, että se mielsi itsensä itsenäiseksi neuvostotasavallaksi eivätkä sen asiat olleet näin olen Venäjän federaation sisäisiä kysymyksiä. Latvialaisten, puolalaisten ja armenialaisten edustusta taas voidaan ajatella perusteltavan vallankumousodo-tusten kautta. Juutalaiset ja muslimit muodostivat joka tapauksessa vaikutusval-taisen ja merkittävän ryhmän Neuvosto-Venäjällä, joten heidän edustuksensa voidaan motivoida myös reaali poliittisilla syillä.

Alkuun kansallisuusasiain kansankomissariaatin merkittävimmän työalan muodostivat saksalaisten miehittämien maiden asiat ja niistä saapuneiden pako-laisten avustaminen. Komissariaatin perustaminen sisälsi myös ajatuksen, että siinä edustettuina olevat kansallisuudet jäisivät Venäjän yhteyteen. Tässä mie-lessä se oli myös yksi Venäjän alueellisen yhtenäisyyden säilyttämisen välineis-tä. Sen toimintakyky vaihteli kuitenkin suuresti asiasta riippuen, sillä siihen kuului sekä kansallismielisiä ja separatistia pyrkimyksiä että keskusvallan lujit-tamista ajaneita henkilöitä.⁴²

Toukokuun 6. päivä 1920 perustettiin komissaarin johdolla työskentelevä kansallisuuksien neuvosto, johon kansallisuudet valitsivat edustajansa. Samalla

39 Narodnyi Komissariat po delam natsionalnostei.

40 Carrère d'Encausse 1992, s. 101–102.

41 Mts., 102.

42 Mts., 103.

komissariaatit korvattiin kansallisilla osastoilla, jollainen myös Karjalan Työkansan Kommuunille perustettiin. Vähemmistökansallisuudet, joilla ei ollut kansallista aluetta tai tasavaltaa, saivat vähemmistökansallisuuksien osaston. Poikkeuksen tästäkin muodostivat juutalaiset, jotka saivat oman osastonsa. Loppuvuodesta 1920 komissariaatin ja kansallisten autonomioiden keskinäisiä suhteita selvennettiin velvoittamalla autonomiat osallistumaan mm. keskuksen niitä koskevaan päätöksentekoon. Komissariaatti sai myös oikeuden nimetä pysyvän edustajan Venäjän kansallisten autonomioiden ja itsenäisten neuvostotasavaltojen hallitusten johtoon. Uudistukset merkitsivät tosiasiallisesti sitä, että keskuksen ote tasavalloista tiukentui. Kansallisuuksien oikeus kääntyä suoraan VTsIK:n puoleen poistettiin, kun Narkomnatsista tuli välittävä elin niiden ja korkeimman vallankäyttäjän väliin.⁴³

Narkomnatsin tasavaltoihin nimeämien edustajien tehtävä oli käyttää niissä keskusvallan ääntä. Edustajan määrääminen myös itsenäisten neuvostotasavaltojen hallituksiin johti vastalauseisiin. Ne joutuivat Narkomnatsiin nähden samaan asemaan Venäjän federaatioon kuuluneiden autonomisten tasavaltojen kanssa. Periaatteessa itsenäisten neuvostotasavaltojen ja Venäjän suhteen olisi pitänyt rakentua tasaveroisten osapuolten sopimusten perustalle. Carrère d'Encaussen mukaan järjestely ilmensi Narkomnatsin todellista tarkoitusta. Enemmän kuin kansojen parlamentti, se oli tulevan federatiivisen valtiomallin symboli ja realisoija. Se institutionalisoi kansallisuussuhteet federatiivisen valtiorakenteen raameihin. Narkomnatsin avulla kansallisuudet asetettiin hierarkkiseen, statukseltaan moniportaiseen järjestykseen, jonka avulla keskuksen ja alueiden välinen suhde muodostettiin. Kun Neuvostoliitto perustettiin 1922 ja sen perustuslaki vahvistettiin vuonna 1924, Narkomnats menetti merkityksensä. Neuvostohallitus ja sen eri elimet korvasivat erillisen kansallisuusasiain komissariaatin. Jäljelle jäi kansallisuuksien neuvosto, josta vuoden 1924 perustuslaki teki Neuvostoliiton toimeenpanevan keskuskomitean toisen kamarin. Sen asema säilyi samanlaisena myös vuosien 1936 ja 1977 perustuslaeissa.⁴⁴

Neuvostoliiton synty

Neuvosto-Venäjän edessä oli vallankumouksen jälkeen suunnaton jälleenrakennustehtävä. Talous oli raunioina paitsi sodan, myös Venäjän läntisten alueiden itsenäistymisen vuoksi. Vaikka jäljelle jääneet reuna-alueet olivat vähemmän kehittyneitä, ne olivat silti raaka-ainevarojensa vuoksi Venäjän taloudelle välttämättömiä. Vain 10 prosenttia energiaressursseista, 50 prosenttia viljasta ja 10 prosenttia sokeriruokoviljelmistä sijaitsi Venäjän alueella Ukraina, Donbass ja Kaukasus pois lukien. Lisäksi Venäjän tekstiiliteollisuus oli täysin riippuvainen Turkestanin ja Transkaukasian puuvillasta. Neuvostoliitolla oli valittavana kaksi mahdollisuutta talouden jälleenrakentamiseksi. Yksinkertaisin ja halvin

43 Mts., 104–105.

44 Mts., 105–106.

tapa olisi ollut hyödyntää olemassa olleita kolonialistisia rakenteita ja resursseja. Neuvostoliitto valitsi kuitenkin ideologisista syistä vaikeamman kehitystien. Se ryhtyi luomaan uutta teollisuutta myös reuna-alueille. Venäjän tehtäväksi ymmärrettiin reuna-alueiden taloudellisen ja kulttuurisen kehityksen kohottaminen samalle tasolle kuin millä se itse oli. Tämä loisi myös taloudelliset edellytykset tasa-arvoisen ja yhtenäisen neuvostovaltion kehitykselle.⁴⁵

Neuvostoliiton perustamisella ja uudella talouspolitiikalla (NEP) pyrittiin vastaamaan samaan ongelmaan. Maan taloudellinen rappio lisäsi entisestään reunamaiden itsenäistymispyrkimyksiä. Väestön tyytymättömyys kanavoitui niissä kahteen suuntaan. Toisaalta nationalistien liikkeiden ja aseellisen vastarinnan voimistumiseen ja toisaalta kansallisten kommunistipuolueiden kansallismielisyyden lisääntymiseen. Nationalismin kasvu muodostui merkittäväksi poliittiseksi tekijäksi erityisesti kolmella alueella. Keski-Aasiassa voimistui Basmashi-liikkeen sotilaallinen vastarinta, gruusialaiset bolshevikit lähentyivät kansallismielisiä maanmiehiään ja tataarijohtaja Sulttan Galijev kehitteli omina takeista alistettujen kansojen internationalismin oppia.⁴⁶

Leninin ja hänen tukijoidensa käsityksen mukaan tilanteen ratkaiseminen vaati kahta seikkaa. Talouden jälleenrakentaminen edellytti sekä sotakommunismien aikana luotujen rajoitusten löysäämistä että hallinnon yhtenäisyyden turvaamista. Yhtenäinen hallinto turvasi olemassa olevien resurssien tehokkaan hyödyntämisen ja esti myös talouden kehitystä haittaavan valtiollisen pirstoutumisen jatkumisen. Marxilaisen talousteorian mukaan taloudellinen yhdentymisen ymmärrettiin avaimeksi myös poliittiseen ja kulttuuriseen yhdentymiseen. Hallinnon yhtenäistäminen alkoi vuodesta 1921 lähtien kun itsenäiset neuvostotasavallat omaksuivat perustuslait, jotka yhdenmukaistivat niiden poliittisen systeemin Venäjän federaation mukaiseksi.⁴⁷

Neuvostoliiton perustamisen virallinen valmistelu alkoi 10.8.1922 kun puolueen keskuskomitea asetti komitean laatimaan ehdotusta federaation perustamisesta. Kansallisuusasiain komissaari Stalinilla oli merkittävä rooli sopimuksen luonnostelijana. Kuukauden työn jälkeen valmistuneessa ensimmäisessä versiossa federaatio aiottiin perustaa siten, että muut neuvostotasavallat olisivat liittyneet Venäjän federaatioon autonomisina tasavaltoina. Venäjän valtiokoneisto olisi muodostanut uuden federaation hallituselinten perustan. Stalinin ehdotuksen hyväksyivät Azerbaidžhanin, Valko-Venäjän ja Armenian puolueet. Ukraina ei kommentoinut itse ehdotusta, mutta ilmoitti pitävänsä parempana vallitsevan valtiorakenteen säilyttämistä, jossa sillä oli sopimukseen perustuva, muodollisesti tasavertainen asema Venäjän kanssa. Sen sijaan Gruusian puolueen keskuskomitea torjui ehdotuksen jyrkästi siitä huolimatta, että Moskovan edustaja oli paikalla varmistamassa oikeanlaisen päätöksen syntymistä. Moskovan ja Gruusian välille syntyi konflikti, jonka syvyyttä vanhempi tutkimus on puutteellisen aineiston perusteella ylikorostanut. Vaikka Gruusia ilmoitti, että se

45 Mts., s. 195–197.

46 Mts., 125.

47 Mts., 125–128.

ei ole vielä kypsä ehdotettuun valtiolliseen yhtenäistämiseen, se myönsi silti talous- ja yleisen politiikan yhtenäistämisen tarpeen. Tämä kuitenkin sillä varauksella, että kaikki sen autonomian tunnusmerkit säilytetään. Erimielisyyden seuraukset osoittautuivat kuitenkin suuremmiksi kuin itse erimielisyys. Gruusian ja Moskovan välinen kiista johti Stalinin ja Leninin välisen kiistan puhkeamiseen tästä niin kutsutusta Stalinin autonomisaatio-projektista.⁴⁸ Kiistan henkilöityminen Leninin ja Stalinin väliseksi ja laajeneminen alkuperäistä aihetta laajemmaksi, periaatteelliseksi kysymykseksi, on antanut sille Neuvostoliiton kehityksen vedenjakajan leiman.

Ensimmäiseen ehdotukseen tulleen kritiikin jälkeen Stalinin johtama komitea julkisti 6.10. toisen esityksen, jonka myös tasavallat hyväksyivät. Edellisen version tavoin myös uusi esitys perustui keskitettyyn, federalistiseen valtiorakenteeseen. Tämä ei myöskään ollut Leninin ja Stalinin kiistan ydin. Molemmat pitivät keskitetyn valtiojärjestelmän luomista välttämättömänä. Kiista koski pääasiassa taktiikkaa, sitä miten tavoitteeseen päästään. Lenin kritisoi Stalinia liian nopeasta yhtenäistämisen aikataulusta. Leninin mielestä Stalin ei ymmärtänyt, että lojaalisuus kansakuntaa kohtaan, ei luokkasolidarisuus, muodosti vähemmistökansallisuuksien identiteetin perustan. Vähemmistökansallisuudet olivat talonpoikaisyhteiskuntia, joiden identiteetti ei voinut rakentua työväenluokan kansainvälisen yhtenäisyyden aatteelle. Jos kansallisten erojen poistamiseen pyrittäisiin liian nopeilla hallinnollisilla päätöksillä, saattaisi siitä olla seurauksena kansojen vastareaktio, Lenin varoitti.⁴⁹

Stalinin taipuminen autonomiakysymyksessä johtui Carrère d'Encaussen mukaan pikemminkin realistisesta tilannearviosta kuin mielen muutoksesta Leninin kritiikin edessä. Stalin oli pragmaatikko. Hän ei halunnut ryhtyä etukäteen tappioon tuomittuun taisteluun. Stalin ymmärsi, että Venäjä tulee joka tapauksessa saamaan kaikista lakeihin kirjoitetuista tasa-arvoa korostavista muutoksista huolimatta hallitsevan aseman perustettavassa federaatiossa. Leninillä ei ollut myöskään huomauttamista Stalinin Gruusiaa koskevan suunnitelman perusosaan. Gruusialaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet sitä. He vaativat samanlaista statusta kuin Ukrainalla oli sen sijaan, että heidät liitettäisiin Neuvostoliiton Transkaukasian federaation osana. Myöhemmin vuoden lopussa kun gruusialaisten valitukset keskusvallan edustajien toimenpiteistä vain voimistuivat, Lenin lähetti oman edustajansa Aleksei Rykovin ottamaan tilanteesta selvää. Rykovin laatima raportti pakotti Leninin arvioimaan tilanteen uudelleen. Hän kirjoitti sen tuloksena tunnetut muistiinpanonsa kansallisuuskysymyksestä, jotka hän lähetti myös Trotskille. Leninin oli tarkoitus esittää niiden mukaiset uudet ajatuksensa XII puoluekokouksessa, mutta halvaus esti aiheen. Hänen heräämisensä oli tapahtunut muutenkin liian myöhään. Gruusian vastustuksesta huolimatta puolueen erikoiskomitea julkaisi 21.11.1922 julistuksen Neuvostoliiton perustuslaista. Sen allekirjoitti ensimmäisenä Ukraina. Sitä seurasivat Valko-Venäjä, Transkaukasian federaatio ja Venäjän federaatio. Neuvos-

48 Mts., 129–130.

49 Mts., 130–131; Smith Jeremy 1999, s. 180–189.

toliitto syntyi 30.12.1922. Perustuslaki hyväksyttiin VTsIK istunnossa 6.7.1923. Sitä ennen asiaa oli käsitelty huhtikuussa kokoontuneessa puolueen XII edustajakokouksessa. Kokous torjui Stalinin johdolla opposition vaatimukset luoda vähemmän keskitetty valtiomalli ja voimistaa venäläisen nationalismin vastaista taistelua. Leninin kritiikkiin perustuneet muutosehdotukset ja arvostelu torjuttiin korostamalla kansallisuuskysymyksen toissijaisuutta suhteessa luokkakysymykseen. Se oli viimeinen puoluekokous, jossa kansallisuuskysymyksestä keskusteltiin vielä suhteellisen vapaan ilmapiirin vallitessa. Neuvostoliiton perustamisprosessi sai päätöksensä, kun perustuslaki hyväksyttiin lopullisesti toisessa yleisliittolaisessa neuvostojen kongressissa 31.1.1924.⁵⁰

Perustuslain mukaan ylintä lainsäädäntövaltaa käytti Yleisliittolainen neuvostojen kongressi, joka valitsi yleisliittolaisen toimeenpanevan keskuskomitean (TsIK SSSR) käyttämään sen valtaa istuntojen välisenä aikana. Sen tehtäviin kuului korkeinta toimeenpanovaltaa käyttävän Neuvostoliiton kansankomissaarien neuvoston (SNK SSSR) valinta. Yleisliittolainen SNK muodostui puhemiehestä, varapuhemiehestä, ulkoasiain komissaarista, sota- ja laivasto, ulkomaankaupan-, yhteysasiain, posti- ja lennätin, työläisten ja talonpoikain tarkastuksen, työ-, jakelu- ja finanssiasian kansankomissaarista, korkeimman kansantalousneuvoston puheenjohtajasta ja puheoikeudella olevasta tshekan päälliköstä. Kullakin neuvostotasavallalla oli puolestaan omat kansankomissaarien neuvostonsa. Ne muodostuivat maa-asian, jakeluasiain, talousasiain, työasiain, sisäasiain, oikeusasiain, valistusasiain, terveysasiain, työläis-talonpoikais tarkastuksen ja sosiaalisen turvallisuuden kansankomissariaateista sekä korkeimman kansantalousneuvoston puhemiehestä. Lisäksi niihin kuuluivat neuvovalla puheoikeudella yleisliittolaisten komissariaattien edustajat. Tasavaltojen jakeluasiain, finanssi, työ ja työläis-talonpoikain tarkastuksen komissariaatti sekä korkein kansantalousneuvosto olivat alistettu suoraan yleisliittolaisille kansankomissariaateille. Tasavalloilla oli näin kolmenlaisia kansankomissaarien neuvostoja: federatiivisia, tasavaltojen ja yhteisiä.⁵¹

Ainoastaan maa-asiaain, sisäasiain, oikeusasiain, valistusasiain, terveysasiain ja sosiaalisen turvallisuuden kansankomissariaatit kuuluivat välittömästi neuvostotasavaltojen oman toimivallan piiriin. Perustuslaki takasi itsenäisille neuvostotasavalloille myös muodollisen eroamisoikeuden liitosta. Se mitätöitiin kuitenkin määräyksellä, jonka mukaan muutoksia sopimukseen voitiin tehdä ainoastaan yleisliittolaisessa hallituksessa.⁵²

Keskeinen federatiivista liittotasavaltaa yhtenäistävä tekijä oli puolueen johdava asema vallankäytössä. Puolueen rakenne ei noudattanut federalistista vaan keskusjohtoista, demokraattisen sentralismin mallia. Kansallisten tasavaltojen ja autonomioiden puolueilla oli VKP(b):n aluejärjestöjen asema. Keskuskomitean yhteyteen perustetut kansalliset osastot, mm. suomalaisten järjestöjen keskustoimikunta, olivat väliaikainen ratkaisu puolueen ongelmien voittamiseksi.

50 Carrère d'Encausse 1992, s. 131–133; Simon 1991, s. 24–25.

51 Pipes 1964, s. 275–276.

52 *ibid.*

si vähemmistökansallisuuksien keskuudessa. Puolueen kansalliset osastot lakkautettiin viimeistään vuonna 1930.⁵³

Puolue pyrki lujittamaan otettaan kansallisista alueista, joissa puolueorganisaatio oli heikko, perustamalla alueellisia byroita. Turkestan on tästä yksi esimerkki. Siellä versonut nationalismi tukahdutettiin puoluepuhdistuksin ja lopulta kansallinen puolue hajotettiin. Sen tilalle perustettiin kesäkuussa 1920 Turkbyro. Sen tehtävä oli toimia keskuksen linkkinä Turkestaniin ja ehkäistä samalla entisenkaltaiset spontaanit kansallismielisyyden ilmaukset. Leninin mukaan Turkestanista oli tehtävä esimerkki koko Keski-Aasialle. Kun vaikeudet Keski-Aasiassa eivät kuitenkaan loppuneet ja väestö tuki aseellisia kapinoita, myös Turkbyro lakkautettiin ja sen tilalle perustettiin helmikuussa 1922 koko Keski-Aasian käsittävä keskuskomitean Keski-Aasian byro (Sredazburo). Sen johtajaksi valittiin Sergo Ordzhonikidze, jolla oli kokemusta mm. Gruusian liittämisestä neuvostovallan piiriin.⁵⁴

Vastaava prosessi toteutui myös Kaukasuksella. Sinne perustettiin vuoden 1920 alussa Azerbaidžhanin, Gruusian ja Armenian kommunistipuolueet. Ne saivat VKP(b):n alueellisen organisaation statuksen. Niitä johdettiin kuitenkin keskuskomitean Kaukasian byrosta (Kavbyro), jota johtivat Moskovan nimittämät henkilöt: Ordzhonikidze, Stasova, Beloborodov, Nazaretian ja Budu Mdivani. Kavbyron tehtävä oli luoda perusta Kaukasian taloudelliselle ja poliittiselle yhtenäistämiseksi. Tätä se ryhtyi toteuttamaan poistamalla tasavaltojen pystyttämät suojatullit ja perustamalla alueen yhteisen ulkomaankauppaorganisaation sekä kansantalousneuvoston. Kavbyro lakkautettiin helmikuussa 1922 ja sen entinen johto muodosti VKP(b):n Transkaukasian Aluekomitean (Zakraikom). Siitä tuli puolueen pysyvä elin, joka vei loppuun alueen poliittisen yhdenmukaistamisen, mukaan lukien Gruusian kommunistipuolueen puhdistuksen. Lopputuloksen sinetöi Transkaukasian Federaation perustaminen joulukuussa 1922 gruusialaisten vastustuksesta huolimatta.⁵⁵

Venäjänsä luoteisella alueella vastaava rooli oli vuonna 1922 perustetulla VKP(b):n keskuskomitean luoteisbyrolla (Sevzapbyro). Sen toimisto sijaitsi Pietarissa, jonka puoluesihteeriksi oli myös byron puheenjohtaja. Pietari oli myös luoteisen talousalueen keskus. Karjala liitettiin luoteisbyron alaisuuteen ja osaksi luoteista talousaluetta (Sevzapekoso) heti byron perustamisen jälkeen.⁵⁶

53 Carrère d'Encausse 1992, s. 153–155.

54 Mts., 144–145.

55 Mts., 146–147.

56 Levkojev 1995, s. 41–42.

■ Karjalan Työkansan Kommunin perustaminen

Venäjän takamaasta maailmansodan näyttämöksi

Karjalan strateginen asema muuttui merkittävästi vuonna 1916, kun sen läpi rakennettiin rautatie Muurmannin satamasta Pietariin. Rata liittyi alusta asti osaksi Venäjän sotilasstrategista suunnittelua. Sen oli määrä yhdistää pohjoiset alueet Venäjän ydinalueisiin. Jo pitkään suunnitellun Muurmannin radan rakentamista vauhditti kaksi seikkaa. Toinen oli 1910-luvulla alkanut metsätalouden korkeasuhdanne, joka teki pohjoisten metsien hyödyntämisen taloudellisesti houkuttelevaksi. Toinen oli ensimmäisen maailmansodan syttyminen. Saksan sodanjulistus sulki Venäjän Itämeren yhteyden ja Turkin liittyminen keskusvaltoihin sulki Dardanellien kautta menevän väylän. Avoimeksi jäi enää Vologdan-Arkangelin rata, jonka kuljetuskykyä hallitus ryhtyi vahvistamaan. Sen kuljetuskapasiteetti ei kuitenkaan riittänyt pohjoisen väylän ulkomaankaupan tarpeisiin.¹

Muurmannin radan suunnittelu aloitettiin Venäjän yleisesikunnan vaatimuksesta. Kulkulaitosministeriön esitys siitä valmistui vuoden 1914 lopussa. Se sisälsi kolme vaihtoehtoa, joista valittiin kaikkein pisimmän radan rakentamisen vaatinut Karjalan rata. Rata Petroskoista Jekaterinan satamaan oli kolme kertaa pitempi kuin ehdotettu lyhin reitti Rovaniemeltä. Karjalan läpi kulkevan reitin valinnan ratkaisivat armeijan strategiset edut. Se halusi, että rata vedetään suorinta reittiä pitkin Muurmanskiin, ja että se kulkee kiistatta venäläisellä maaperällä. Suomen reitti suljettiin pois epäluotettavana.²

Vastoin odotuksia tapahtunut maailmansodan pitkittyminen sai myös Ententen ja erityisesti Englannin kiinnostumaan Muurmannin radan rakentamisesta. Englanti ilmoitti heinäkuussa 1915, että se piti välttämättömänä radan rakentamista Aleksandrovskin³ satamasta Sorokan kautta Petroskoihin. Tämä sai Venäjän muuttamaan alkuperäistä suunnitelmaansa, jonka mukaan ratoja ei oltaisi yhdistetty toisiinsa. Siten suurpoliittisiin laskelmiin kytkeytynyt Muurmannin rata valmistui englantilaisten avustamana kevättalvella 1916. Muurmannin rannikosta tuli sotilaallisesti merkittävä kohde, jonne englantilaiset joukot varastoivat mm. runsaasti sotamateriaalia.⁴

Lokakuun vallankumous ja saksalaisten joukkojen sekaantuminen Suomen kansalaissotaan vetivät Karjalan tapahtumien polttopisteeseen. Karjalan alueel-

.

1 Juntunen 1997, s. 42–43.

2 Mts., 44.

3 Muurmanskissa.

4 Juntunen 1997, s. 45, 47, 49, 54–55.

la kansalaissodassa oli kysymys ennen kaikkea taistelusta pohjoisen satamien ja rautatien hallinnasta. Saksan yhteistyö Karjalan valloittamista suunnitelleiden suomalaisten kanssa hermostutti Lontoon amiraliteetin, joka pelkäsi Muurmannin joutuvan saksalaisten käsiin. Englantilaiset miehittivät kaupungin jo maaliskuun puolivälissä 1918, samaan aikaan kuin saksalaiset etenivät Baltiassa ja valmistautuivat nousemaan maihin Suomessa. Kenraali von der Goltzin Itämeren divisioona hyökkäsi huhtikuussa 10 000 miehen voimin Hankoon ja aloitti marssin kohti Helsinkiä. Kesäkuussa 1918 Englanti lähetti kenraali Charles Maynardin johdolla lisäjoukkoja Muurmanskiin. Niitä tarvittiin Lontoon arvion mukaan estämään saksalaisten ja valkoisten suomalaisten aikomus edetä Muurmannin radalle ja valloittaa Muurmanskin kaupunki. Sen menettäminen olisi eristänyt Venäjän liittolaisistaan, jonka lisäksi alueen satamiin koottu sotamateriaali olisi joutunut saksalaisten käsiin. Englanti vastusti tästä syystä myös Petsamon luovuttamista Suomelle.⁵

Suomen ja Baltian maiden itsenäistymisen myötä Neuvosto-Venäjä menetti niissä sijainneet strategiset sotilastukikohtansa, joka heikensi sen sotilaallista asemaa Itämerellä huomattavasti. Suomenlahden pohjukassa Kronstadtissa ollut Itämeren laivasto joutui neuvostovaltaan vihamielisesti suhtautuvien valtioiden muodostamaan pussiin. Erityisen uhkaavaksi tilanteen teki Venäjän kannalta Ententen laivastosaarto, lännen tukemien valkoisten venäläisjoukkojen menestys ja saksalaisten operaatiot Baltian maissa ja Suomessa.

Kuten tunnettua, Suomen valkoisen armeijan ylipäällikkö kenraali Mannerheim antoi Antreassa 23.2.1918 kuuluisan päiväkäskynsä, jossa maailmalle julistettiin Suomen tavoitteena olevan Vienan ja ilmeisesti koko Itä-Karjalan valloitus. Tämä olisi tuonut Suomen armeijan Muurmannin radalle. Tampereen valtauksen jälkeen Mannerheim tosin lausui Saksan lähettiläälle, että ”miekan-tuppipäiväkäskyn” tarkoituksena ei ollut julistaa Itä-Karjalan miehittämistä, vaan ainoastaan rohkaista itäkarjalaisia taistelussa bolshevikkeja vastaan. Saksalaisille antamastaan selityksestä huolimatta päiväkäsky vastasi Mannerheimin ja päämajan suunnitelmia. Niiden mukaan tarkoituksena oli paitsi Itä-Karjalan, myös Pietarin valtaus yhdessä saksalaisten kanssa. Suomalaisten Itä-Karjalaa koskevat vaatimukset tulivat kansainvälisesti tunnetuksi myös Saksan lehdistön kautta, kun Svinhufvud vaati haastattelussaan Kuolan ja Itä-Karjalan liittämistä Suomeen siten, että alue olisi sisältänyt myös osan Muurmannin radasta. Kun vielä C.W. Malmin retkikunta hyökkäsi Mannerheimin käskystä Itä-Karjalaan 21.3.1918, sattumalta samaan aikaan kuin Saksa aloitti suurhyökkäyksen länsirintamalla, ei ollut ihme että myös Britannia, Yhdysvallat ja Venäjä reagoivat siihen. Britannia varoitti huhtikuussa 1918 Suomea kahteen otteeseen siitä, että Muurmannille tapahtuvasta hyökkäyksestä seuraisi Ententen sodanjulistus.⁶

5 Mts., 82; Churchill 1970, s. 80–81, 96–98; Polvinen I, 1987, s. 279–280; Polvinen II, 1987, s. 11–12.

6 Polvinen I, 1987, s. 291–298.

Englantilaisten huoli Muurmannista ei ollut aiheeton. Ulkopoliittisista ja maantieteellisistä syistä johtuvat vaikeudet estivät Saksaa kuitenkaan ryhtymästä alkuvuoden ja elokuun 1918 välillä suunniteltuihin sotilaallisiin operaatioihin Pietarin, Itä-Karjalan ja Muurmannin suunnalla. Saksan alkuvuodesta 1918 laatimissa suunnitelmissa Suomi muodosti Saksan johtaman Itä-Euroopan pohjoisen pilarin. Niiden mukaan Suomesta tulisi Jäämereltä Mustaanmereen ulottuvan Saksan johtaman valtioketjun pohjoisin rengas. Venäjän osalta Saksan tavoitteena oli hankkia itselleen määräävä asema Baltian maissa ja irrottaa Suomi Venäjän vaikutuspiiristä Pietarin ja Muurmannin uhkaamiseksi sen kautta. Sen jälkeen kun Saksa olisi saavuttanut Narvan ja Karjalan kannaksen, se voisi saarrosta Pietarin. Saksa auttoi myös Ukrainan hallitusta bolshevikkeja vastaan. Keskusvallat olivat varmistaneet Ukrainan rauhansopimuksessa itselleen huomattavat poliittiset ja taloudelliset edut, ennen muuta viljan saannin. Euroopan suurpolitiikka liitti Suomen, Pietarin ja Karjala-Muurmannin alueen osaksi samaa aina Atlantilta Mustanmeren rannoille ulottuvaa sotilaspoliittista kokonaisuutta.⁷

Brest-Litovskissa maaliskuussa 1918 tehty rauhansopimus synnytti uuden asetelman suurvaltasuhteisiin. Venäjä irrottautui Saksan vastaisesta liittoumasta ja Saksa vapautui sodasta itärintamalla. Saksa ymmärsi hyvin, että erillisrauha olisi voimassa vain niin kauan kuin bolshevikit pysyivät vallassa. Ympärysvaltujen intressit olivat päinvastaiset. Ne pyrkivät säilyttämään Saksan vastaisen itärintaman ja tukivat muistakin, mm. taloudellisista etunäkökohdista johtuen valkoisia Venäjän sisällissodassa. Liittoutuneiden toimet Muurmannilla huolestuttivat Saksan ulkoministeriötä. Se ei ollut kuitenkaan valmis vaarantamaan juuri solmittua rauhansopimusta Venäjän kanssa tukemalla suomalaisten tunkeutumista Karjalaan. Suurpolitiikka saneli sen, että Suomen toivoma Saksan tuki aluelaajenuksilleen idässä jäi pelkäksi toiveeksi. Liittoutuneiden karkottaminen Muurmannilta ja Muurmannin radan kontrollointi kuuluivat Saksan päämääriin, mutta juuri sillä hetkellä sille oli enemmän hyötyä rauhan ylläpitämisestä Venäjän kanssa. Suomalaisten tukeminen Itä-Karjalassa olisi johtanut väistämättä sotatoimien puhkeamiseen saksalaisten ja venäläisten joukkojen välillä. Saksan hallitus pelkäsi, että se voisi synnyttää myös sisäpoliittisia ongelmia. Britannia taas vastusti Suomen Karjalaa koskevia vaatimuksia, koska se tuki Venäjän jakamattomuudesta tiukasti kiinni pitäneitä valkoisia venäläisiä. Suurpolitiikan käänneet jättivät haaveet suur-Suomesta tyhjän päälle ilman minikään suurvallan tukea. Suomen oli tehtävä tästä omat johtopäätöksensä. Liittoutuneiden kanta sai myös Mannerheimin varovaisemmaksi. Hänen käsityksensä mukaan Itä-Karjalan ratkaisu vaati Entente-valtojen suostumuksen. Suomessa omaksuttiin uusi taktiikka, jonka mukaan Britannialle ryhdyttiin korostamaan Itä-Karjalan itsemääräämisoikeutta.⁸

7 Mts., 253–259; Polvinen II, 1987, s. 21, 39, 46–51.

8 Polvinen I, 1987, s. 299–300.

Heimosotaretkistä Karjalan kommuuniin

Suomen itsenäistymisen jälkeen alkanut kansallisen identiteetin rakentaminen tapahtui ristiriitaisissa merkeissä. Kansalaissota 1918 oli jakanut kansan kahtia, punaiseen työväestöön ja valkoiseen talonpoikaistoon. Kansalaissodan ja valkoisten voittoa seuranneen terrorin ja vankileirien jälkeen kansakuntaa yhdistävän, luokkarajat ylittävän identiteetin rakentaminen oli vaikeaa.

Sen yksi ainesosa oli heimopolitiikka ja Karjalan kysymykseen kytkeytynyt vahva bolshevismien vastaisuus. Karjalan kysymyksellä on ollut Suomen historian eri aikoina vaihteleva rooli. Hannes Sihvon mukaan karelianismi on historian eri vaiheissa ilmennyt poliittisena karelianismina, kulttuurikarelianismina ja militanttina, jopa sotakarelianismina. Viimeksi mainitulla karelianismin muodolla oli epäilemättä vahva rooli maamme itsenäistymisen jälkeisinä vuosina.⁹

Timo Soikkanen erottaa valkoisen Suomen ensimmäisten vuosien idänpolitiikassa kaksi eri suuntausta. Ensimmäinen on kansalliselta perustalta lähtenyt, heimopolitiikkaan liitetty bolshevismien vastainen taistelu Virossa, Inkerisissä ja Karjalassa. Toista suuntausta edustaa yleiseen kansainväliseen bolshevismien vastaiseen taisteluun liittynyt ja Pietarin valloitus suunnitelmiksi konkretisoitunut toiminta. Sen näkyvimpänä edustajana oli valtionhoitaja Mannerheim.¹⁰ Suomen Karjalan politiikassa nämä kaksi ulkopoliittikan suuntausta loimituivat toisiinsa. Ensimmäiset vuoden 1918 taistelut Vienan Karjalassa olivat välitöntä jatkoa Suomen kansalaissodalle. Pääesikunta ei suostunut kesällä 1918 kuitenkaan tukemaan vakinaisin asevoimin Vienan Karjalan valloitussoota aktivistien painostuksesta huolimatta. Englannin johtama vienankarjalainen Karjalan Rykmentti ajoi jääkärikapteeni Toivo Kuisman johtamat vapaaehtoiset joukot veristen taistelujen jälkeen Suomeen myöhäissyksyllä 1918. Myöskään Saksa ei ollut valmis tukemaan Suomen Itä-Karjalan politiikkaa. Se oli solminut Neuvosto-Venäjän kanssa juuri Brest-Litovskin rauhansopimuksen.¹¹

Loppuvuodesta 1918 tilanne parani hieman bolshevikkien kannalta. Saksan vallankumous näytti lähestyvän ja Brest-Litovskin pakkorauha rakoili maailmansodan lopputuloksen alkaessa hahmottua. Vallankumousodotukset nousivat neuvostojohdon piirissä taas korkealle. Erityisen voimakkaasti näitä heijastelivat Trotskin esiintymiset. Syksyllä pitämässään puheessa punaupseerikurssilaisille hän julisti Saksan vallan horjuvan ja Ukrainan, Puolan, Suomen ja Baltian maiden odottavan Neuvosto-Venäjää vapauttajakseen. Jälkimmäiset muodostaisivat yhdistävän siteen Neuvosto-Venäjän ja tulevan Neuvosto-Saksan välille. Saksan ja ns. reunamaiden vallankumousten piti olla alku ”Euroopan proletaaristen tasavaltojen liiton muodostamalle Euroopan kommunistiselle federaatiolle”.¹²

Sodan hävinneen, kapinoivan Saksan keisari Vilhelm II luopui kruunustaan 9.11.1918. Valtaan nousivat sosialidemokraatit, mutta he eivät vastanneet neu-

9 Immonen 1987, s. 15; Alapuro 1988, s. 200; Sihvo 1994, s. 49.

10 Soikkanen 1991, s. 106.

11 Vahtola 1997, s. 19.

12 Polvinen II, 1987, s. 63.

vostojohtajien toiveisiin läheisten suhteiden solmimisesta. Bolshevikit suuntasivat toiveensa tämän jälkeen Rosa Luxemburgin ja Karl Liebknechtin johtamiin spartakisteihin. He perustivat joulukuussa 1918 pitämässään puoluekokouksessa Saksan kommunistisen puolueen, joka yritti toteuttaa jo tammikuussa 1919 vallankumouksen. Hallitus ja vapaaehtoisjoukot murskasivat spartakistien kapinan nopeasti Berliinissä. Hallituksen joukot onnistuivat miehittämään Münchenin kuitenkin vasta toukokuussa 1919.¹³

Venäjän reunamaissa, itäisessä Euroopassa tilanne oli toinen. Sitä myöten kun saksalaiset vetäytyivät Ukrainasta ja Baltian maista, puna-armeija täytti niiden jättämän sotilaallisen tyhjiön. Saksalaisten Baltian maihin perustamat maaneuvostot luhistuivat saman tien saksalaisten joukkojen poistuessa sieltä. Konstantin Pätsin johtama Viron kansallinen väliaikainen hallitus aloitti uudelleen toimintansa 11.11.1918 saksalaisten lähdettyä, mutta joutui perääntymään bolshevikkien 22.11.1918 alkaneen hyökkäyksen alta maan länsiosiin ja Tallinaan. Baltian neuvostovaltiot perustettiin joulukuussa 1918. Eversti J. Laidoner johti Pätsin hallituksen joukkojen taistelua, mutta huonolla menestyksellä. Tukea ryhdyttiin hakemaan ulkoapäin. Katseet kääntyivät läntisten voittajavaltosten ja Suomen suuntaan.¹⁴

Juuri valtionhoitajaksi nimitetyn Mannerheimin johtama Suomi vastasi myönteisesti Pätsin avunpyyntöön. Suomen motiivina oli ainakin kolme syytä. Ensinnäkin Viron puhdistaminen bolshevikeista olisi sopiva manifesti Englannille Suomen uudesta läntisestä ulkopoliittisesta orientaatiosta. Toiseksi Suomelle ystävällismielisen hallituksen auttaminen valtaan Virossa vastasi Suomen linjaa strategisesti turvallisten ulkorajojen luomisesta Venäjää vastaan. Ja kolmanneksi Viro muodostaisi arvokkaan tukikohdan suunnitellulle kansainväliselle hyökkäykselle Pietariin bolshevikkien kukistamiseksi.¹⁵

Vuodenvaihteessa 1919 aloitettu kansainvälinen bolshevismiin vastainen Viron retki oli menestys. Kenraalien Laidonerin, Koltshakin ja suomalaisten joukot löivät helmikuun loppuun mennessä puna-armeijan. Hyökkäyksen jatkamista Pietaria vastaan Suomi ei ollut kuitenkaan valmis käynnistämään, koska asiasta ei oltu päästy sopimukseen Ententen ja valkoisten venäläisten kanssa. Venäläiset eivät olleet valmiit tunnustamaan Suomen ja Baltian maiden itsenäisyyttä eikä Entente ollut valmis takaamaan sopimusta vastoin venäläisten liittolaistensa kantaa. Lisäksi sisäpoliittiset syyt, ennen kaikkea vasemmiston voimakas vastustus, esti Englantia ryhtymästä laajempiin sotilaallisiin toimenpiteisiin Neuvosto-Venäjää vastaan. Sinänsä Mannerheim ja Suomen ulkopoliittinen johto suhtautuivat suopeasti venäläisten suunnitelmiin Pietarin valtauksesta, jos ehdoista vain päästäisiin yhteisymmärrykseen.¹⁶

Bolshevikit eivät kuitenkaan tienneet sitä, että vihollisen ei ollut päässyt sopimukseen hyökkäyksen aloittamisesta. Neuvostojohdon tukalaa tilannetta lisäsi myös puna-armeijan heikko taistelumoraali. Luoteisrintaman tilannetta pidet-

13 Mts., 72–75.

14 Mts., 76–78.

15 Mts., 115.

16 Mts., 116, 132.

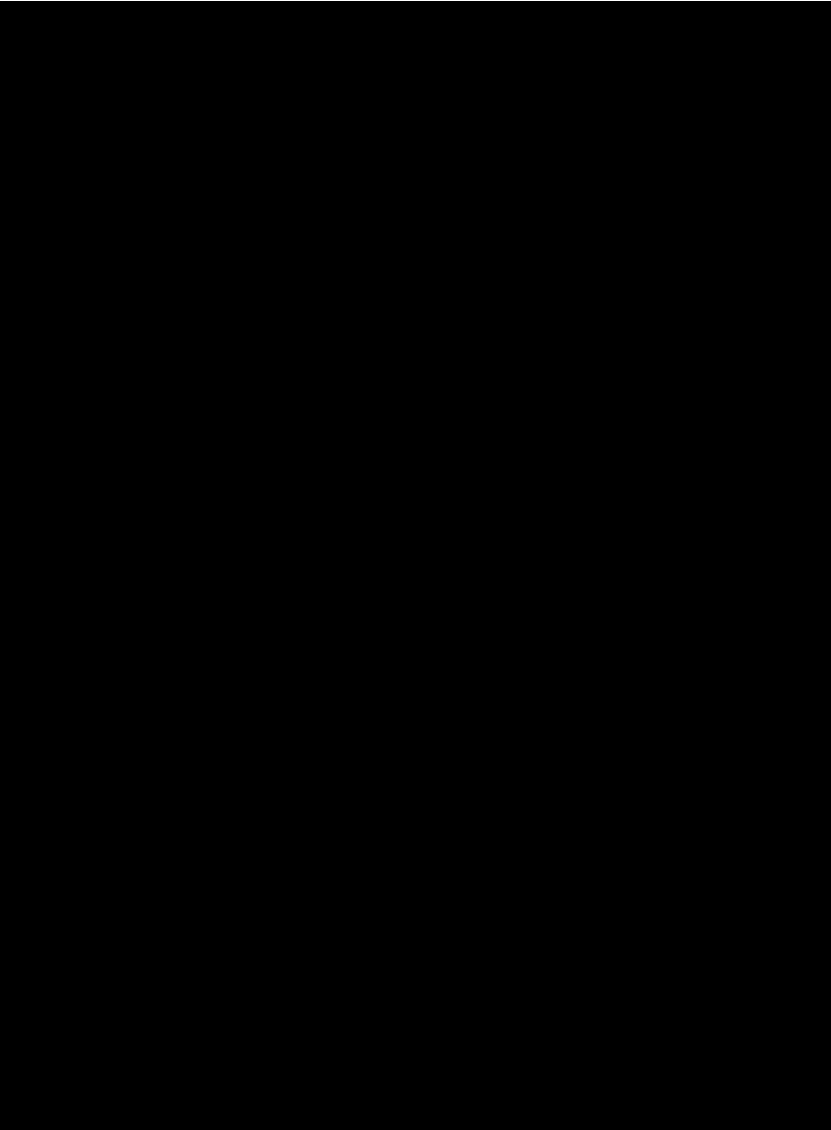
tiin Moskovassa niin huonona, että sota-asian kansankomissaari Trotski lähetettiin palauttamaan järjestys rintamalle. Puna-armeija järjesti myös Karjalan kannaksella sotaharjoituksia pohjoisesta tulevan uhkan vastapainoksi. Myös suomalaisia puna-armeijalaisia otti osaa harjoituksiin. Trotski vannoi puheissaan, että jos Suomi hyökkäisi, puna-armeija olisi valmis marssimaan Helsinkiin ja pystyttämään sinne työväenvallan. Lisäksi SKP antoi 19.2.1919 julkilausuman, jossa se kehotti Suomen työläisiä yleislakkoon ja armeijaa kapinaan, mikäli Mannerheim yrittäisi hyökätä Pietariin.¹⁷

Aivan tuulesta temmattu Trotskin uhkaus puna-armeijan valmistautumisesta marssimaan Helsinkiin sodan syttyessä ei ollut. Pietarin puoluejohtaja Grigori Zinovjev oli kutsunut vuoden alussa SKP:n sotilaslinjan johtajan Jukka Rahjan, Mauno Heimon ja Lauri Letonmäen puheilleen. Miehet sopivat, että suomalaiset puna-armeijalaiset mobilisoidisiin helmikuun ensimmäiseen päivään mennessä Suomeen hyökkäystä varten. Jukka Rahjan tehtäväksi annettiin johtaa ne Helsinkiin. Heimo ja Letonmäki puolestaan lähetettiin tammikuun alkupuolella Ruotsiin järjestämään siellä olleet suomalaiset punakaartilaiset valmiiksi sodan varalle. SKP:lle myöhemmin kirjoittamassaan raportissa Heimo totesi, ettei hänellä ollut mitään syytä epäillä Suomeen suunnitellun hyökkäyksen toteutumista. Hänen käsityksensä perustui paitsi siihen mitä Pietarissa oli sovittu, myös siihen, että puna-armeija oli hyökännyt saksalaisten perääntymisen jälkeen vastaavalla tavalla myös Viroon ja Latviaan. Myös Suomeen suunnitellun hyökkäyksen ajankohta on ilmeisesti johdettavissa saksalaisten joukkojen perääntymisaikataulusta. Viimeiset joukot poistuivat Suomesta joulukuun puolivälissä 1918 ja upseerit tammikuussa 1919. Tammikuussa alkoi myös spartakistien kapina Saksassa.¹⁸ Raportti ei kerro miksi suomalaisten puna-armeijalaisten hyökkäys peruttiin. On kuitenkin ilmeistä, että Baltian rintamatilanteen muuttuminen helmikuun alkuun mennessä ja Saksan vallankumousyrityksen epäonnistuminen eivät jättäneet mahdollisuutta aloittaa vallankumousyritystä Suomessa. Päin vastoin. Taistelukykyisiksi osoittautuneita suomalaisia tarvittiin Pietarin puolustamisessa.

Venäjän sisäinen voimasuhde muuttui keväällä 1919 valkoisten menestyksen myötä. Myös kenraali Maynard aloitti huhtikuussa etenemisen pohjoisesta Muurmannin rautatietä pitkin kohti Petroskoita. Hänen johtamiensa brittiläisten, ranskalaisten, serbien, italialaisten, venäläisten ja karjalaisten joukkojen päämääränä oli vallata Pohjois-Venäjän hallitukselle mahdollisimman laaja ja edullinen alue ennen kuin Entente vetäytyisi Venäjältä. Aktivistien ja Mannerheimin silmissä kansainvälinen tilanne näytti kypsältä Pietarin ja Karjalan valloittamiseen. Suomen hallitus ei kuitenkaan suostunut Pietaria vastaan tehtävään hyökkäykseen siitä johtuen, että venäläiskenraalit ja Entente eivät antaneet takeita Suomen itsenäisyydelle. Pietarin valloituksen sijaan hallitus myön-

17 Mts., 162–163.

18 Mauno Heimo Pietarissa 20.12.1921 Suomen Kommunistisen Puolueen keskuskomitealle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1921 g., d. 109, l. 294–295; Katso myös Kangaspuro 1998c, s. 342–343.

*Toivo Antikainen
(vasemmalla) oli
1919 puna-armeijan
Muurmanskin
rintaman oikeus-
komissaari ja Eyolf
Mattson pohjoisella
rintamalla taistelleen
puna-armeijan
suomalaisen 6.
pataljoonan
komissaari.
Mattsonista tuli
myöhemmin Karjalan
Jääkäripataljoonan
ensimmäinen
komentaja.*

tyi ns. pienemmän Aunuksen ohjelman toteuttamiseen. Sen tavoitteena oli Itä-Karjalan valtaus vapaaehtoisin joukoin ja paikallisen kansannousun tuella. Aktivistit uskoivat, että liittoutuneet ja valkoiset venäläiset voitaisiin asettaa tapah-
tuneen tosiasian eteen ja pakottaa heidät hyväksymään Karjalan liittäminen
Suomeen sen jälkeen kun Aunus, Petroskoi ja Lotinanpelto oli valloitettu.¹⁹

Mannerheimin ja pääesikunnan laskelmissa huhtikuussa 1919 käynnistynyt
Aunuksen retki liittyi myös Pietarin valloitus suunnitelmaan. Sen mukaan suo-
malaiset saisivat valkoiset venäläiset tunnustamaan Suomen itsenäisyyden ja
Karjalan liittäminen Suomeen valtaamalla Pietarin. Pietarista tulisi Suomen

19 Vahtola 1997, s. 41–55, 68, 162–163.

valtti bolshevikkien kukistumisen jälkeisissä neuvotteluissa. Retken aloittamisen ajankohtaan vaikutti myös se, että suomalaiset pelkäsivät Petroskoin ja Aunuksen joutuvan Maynardin joukkojen ja sitä myötä valkoisten venäläisten käsiin. Sen jälkeen haaveet suur-Suomesta olisi voitu unohtaa. Aunuksen sotaretkestä tuli siten sekä valloitusota suur-Suomen luomiseksi että Suomen kansalaissodan jatko Karjalassa.²⁰

Englanti yritti vielä keväällä 1919 saada aikaan kansainvälisen yhteisrintaman Pietarin valtaamiseksi. Se laati ns. Golovan -suunnitelman, jonka mukaan Pietari vallattaisiin Judenitshin johtamin venäläisin, virolaisin ja suomalaisin joukoin. Englannin Suomenlahdelle lähettämän laivaston komentaja amiraali Cowan neuvotteli hyökkäyksen käynnistämisestä myös Mannerheimin ja kenraali Laidonerin kanssa. Suunnitelmaan sisältyi myös yllä mainittu kenraali Maynardin joukkojen kevätoffensiivi. Yhteistoiminta kaatui viime kädessä Venäjän jakamattomuudesta kiinni pitäneisiin kenraaleihin. Lisäksi valkoiset venäläiset pelkäsivät suomalaisten venäläisvihaa. Judenitshin esikunnan laivastokomentaja Pilkin kirjoitti toukokuussa 1919 Koltshakin hallitukselle, että ellei suomalaisjoukkoja pidettäisi kurissa ja alistettaisi venäläisten johdettaviksi, he ”tuhoaisivat, ampuisivat ja teurastaisivat koko meidän upseeristomme, syylliset ja syyttömät, intelligentsijan, nuorison... kenet vain voivat, kuten he tekivät vallassaan punaisilta Viipurin”. Valkoiset venäläiset epäilivät, että Suomen liittyminen hyökkäykseen kaupunkia vastaan säikäyttäisivät sen puolustajat, jonka jälkeen toivo Pietarin puolustajien antautumisesta voitaisiin unohtaa.²¹

Suomalaisten Aunuksen sotaretki alkoi huhtikuussa 1919 ja päättyi saman vuoden heinäkuussa huomattaviin puna-armeijalle ja suomalaisille punaisille kärsittyihin tappioihin. Hallitus antoi tukensa retkelle, vaikka ei suostunutkaan lähettämään vakinaisia joukkoja alueelle. Aunuksenkarjalaisten suhtautuminen vapauttajina saapuneisiin retkeläisiin oli myös pettymys. He eivät olleet valmiit suomalaisten vapaussotaan. Myös valkoiset venäläiset kärsivät raskaita tappioita kesän ja syksyn taisteluissa. Tämän lisäksi Suomen sisäpoliittinen tilanne muuttui ratkaisevasti, kun K. J. Ståhlberg valittiin heinäkuussa Mannerheimin sijaan presidentiksi. Ståhlberg suuntautui Entente-maihin ja vastusti hyökkäystä Venäjän politiikkaa.²²

Myös Mannerheim tiesi, että päätös hyökkäyksestä olisi tehtävä ennen presidentin vaaleja. Hän kiirehti vielä 13.6. Lontoota päättämään tuen antamisesta hyökkäykselle ilmoittaen, että ellei hän etenisi heti Pietariin, hän voisi hävitä presidentin vaalin. Mannerheim oli vielä 1.7. valmis etenemään omin joukoin Pietariin, jos saisi siihen Englannin tuen. Englannin Director of Military Operations ilmoitti kuitenkin, että se ei tukisi materiaalisesti hyökkäystä vaikkakin olisi ”iloinen jos näkisi sen tapahtuvan”. Jos valloitus onnistuisi, Englanti lupasi kaupungille ruoka-apua. Suomen hallitukselle tämä ei kuitenkaan riittä-

20 Mts., 20–26, 41–45, 49–55, 68; Polvinen II, 1987, s. 154–161; Polvinen 1992, s. 16–20; Vihavainen 1990, s. 24–25.

21 Kettle 1992, s. 340–344, 467, 471–484; Polvinen II, 1987, s. 144–145.

22 Polvinen 1992, s. 16–20; Vahtola, s. 30–33.

nyt. Pietarin ja bolshevikkien valta oli tässä vaiheessa todella vaa'ankiellä. Lenin arvioi myöhemmin, että jos suomalaiset olisivat liittyneen syksyllä 1919 alkaneeseen valkoisten hyökkäykseen Pietaria vastaan, se olisi sinetöinyt kaupungin kohtalon. Ehkä kaikkein eniten tilanteen kehitykseen vaikutti kansainvälisen tilanteen muutos. Englanti ja Ranska päättivät vetäytyä Venäjältä. Baltian maat ja Suomalaiset ymmärsivät, että niiden on järjestettävä suhteensa Venäjään ilman ulkopuolista apua. Baltian maat solmivat rauhansopimuksen Venäjän kanssa alkuvuoteen 1920 mennessä ja Entente lopetti Venäjän saarron tammikuussa 1920. Venäjän ja lännen suhteissa alkoi uusi vaihe.²³

Tässä tilanteessa, ilmeisesti vuoden 1920 alussa Edvard Gylling kirjoitti Tukholmassa suunnitelman Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta. Asia ei ollut hänelle uusi. Hän oli ollut Suomen Kansanhallituksen valtuuskunnan jäsen edellä mainituissa vuoden 1918 neuvotteluissa Neuvosto-Venäjän kanssa. Kun punaisten tappio kävi väistämättömäksi, Gylling laati yhdessä Oskari Tokoin ja Yrjö Sirolan kanssa suunnitelman punakaartilaisten evakuoimisesta Karjalaan perustettavaan autonomiseen tasavaltaan.²⁴

Gylling palasi aiheeseen uudelleen loppuvuodesta 1919. Siihen hänet innoitti Vårdöstä ja Karjalasta Tukholmaan saapuneen nuoren filosofian ylioppilas Erkki Veltheimin²⁵ tuomat uutiset. Ilmeisesti suomalaisten punaisten pohdintojen ensimmäinen tulos oli kuitenkin ns. Pohjoinen sotasuunnitelma. Se oli suomalaisten punakaartilaisien Ruotsin komentajan Jussi Railon käsialaa. Suunnitelman mukaan suomalaiset, ruotsalaiset ja norjalaiset punakaartilaiset hyökkäisivät Suomen läpi Muurmannille valkoisten selustaan ja perustaisivat sen jälkeen Muurmannin-Karjalan alueelle kommuunin. Siitä muodostuisi skandinaavisen vallankumouksen alku. Suunnitelmaa ryhdyttiin toteuttamaan tammikuun puolivälissä 1920. Railo lähetti kaksi luottomiestään Suomen kautta Venäjälle sopimaan yhteistoiminnasta puna-armeijan, Karjalassa olleiden suomalaisjoukkojen ja SKP:n kanssa. Molemmat lähetit jäivät kuitenkin kiinni Suomessa. Muutenkin sotasuunnitelma oli vaila realismia. Gyllingin lisäksi myös Railo itse alkoi epäillä sen toteuttamiskelpoisuutta heti neuvottelijoiden matkaan lähtemisen jälkeen. Jo pitkään masennuksesta kärsinyt Railo teki itsemurhan tammikuun lopulla. Hänen tilalleen valittu Gylling lopetti sotilasoperaation valmistelut. Se oli menettänyt myös ajankohtaisuutensa, kun Entente päätti vetää interventiojoukkonsa Venäjältä. Puna-armeija valtasi englantilaisten vetäytymisen jälkeen Karjalan ja Muurmannin.²⁶

Poliittinen tilanne muuttui myös Suomessa. Maaliskuussa 1920 nimitetty Rafael Erichin hallitus asetti tärkeimmäksi tehtäväkseen rauhan solmimisen Neuvosto-Venäjän kanssa. Narkomindel hyväksyi 8.4.1920 Suomen tekemän

23 Kettle 1992, s. 473–474, 484; Polvinen 1992, s. 20.

24 Gylling, Hodgson 1974, s. 108–109.

25 Veltheim työskenteli lyhyen aikaa Karjalan Työkansan Kommuunin ulkomaankauppaosastolla. Sen jälkeen hänet lähetettiin Kominternin tehtävissä Englantiin. Veltheimin Englannin vaiheista tarkemmin: Tauno Saarela & Kevin Morgan 1998, s. 7–36.

26 Tukholman komitea. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1920g., d. 15, l. 18–20; Lackman on käsitellyt Pohjoista sotasuunnitelmaa EK:n papereiden perusteella. Lackman 1991, s. 49–54, 118–123.

ehdotuksen neuvottelujen aloittamisesta. Rajajoen (Sestra) neuvottelut alkoivat neljä päivää myöhemmin. Osapuolten näkemykset rauhansopimuksen ehtoista olivat kuitenkin liian kaukana toisistaan. Yksi keskeinen kiistakysymys oli Suomen vaatimus Itä-Karjalaan luotavasta neutralisoidusta demarkaatiolinjasta. Se olisi käsittänyt pääpiirteissään karjalaisten asuttamat alueet Muurmannin rautatien länsipuolella. Puna-armeijalle ehdotuksen hyväksyminen oli täysin mahdollista. Se korosti rautatien strategista merkitystä. Alueella tarvittiin joukkoja radan puolustamiseksi. Puna-armeijan pääesikunta muistutti, että suomalaiset olivat jo osoittaneet kykynsä hyökätä rataa vastaan. Sen mielestä suomalaisten vaatimuksia ei voitu perustella edes etnografisilla seikoilla. Olihan Suomi ollut aikaisemmin osa Venäjää ja sitä ennen osa Ruotsia.²⁷

Neuvottelut kaatuivat tuloksettomina venäläisten poistuttua 24.4.1920 Rajajoelta. Kansainvälisessä tilanteessa tapahtui kuitenkin äkkikäänteä vain kaksi päivää myöhemmin, kun Puola hyökkäsi yllättäen Ukrainaankin ja valloitti Kievin. Neuvostojohdosta epäiltiin, että hyökkäyksen takana oli laajempi, Englannin johtama interventio-suunnitelma. Se uskoi, että salaliitto selitti myös suomalaisten taipumattoman asenteen Rajajoen neuvotteluissa. Todellisuudessa hyökkäys oli yllätys myös Suomelle ja Englannille. Virhetulkinta tuotti kuitenkin positiivisen tuloksen. Koska Venäjä pelkäsi Suomen yhtyvän kuvitellun suunnitelman mukaiseen hyökkäykseen, sille tuli kiire käynnistää rauhanneuvottelut uudelleen. Uusi keskusteluyhteys syntyi 11.5.1920.²⁸

Edvard Gyllingin Moskovaan SKP:n puheenjohtaja Yrjö Sirolalle lähettämä suunnitelma Karjalan kommuunista²⁹ oli käännetty Narkomindelille jo 24.3., toisin sanoen hyvissä ajoin ennen Rajajoen rauhanneuvotteluja. Gylling mainitsee saatekirjeessään, että hän oli laatinut ehdotuksen rauhanneuvotteluja silmällä pitäen.³⁰ Ehdotuksen mukaan Karjalan kommuuni muodostettaisiin Kuolan niemimaan suomalaisalueista (Aleksandrovskin ujesti) sekä Kemin ja Aunuksen kuvernementeista. Kommuunista tulisi taloudellinen kokonaisuus, Venäjältä erillinen kansallinen autonomia ja skandinaavisen vallankumouksen alku. Sirolalle lähettämässään saatekirjeessä Gylling vertasi kommuunin Neuvosto-Ukrainaan ja Pohjoiseen Kommuuniin. Itse suunnitelmassa hän rinnasti sen Pietarin kommuuniin. Gyllingin korosti sitä, että Karjalan kommuunin olisi oltava taloudellisesti ja hallinnollisesti autonominen. Sen johtoon oli valittava alusta asti vain horjumattomasti kansallista autonomiaa kannattavia henkilöitä.

27 Shaposhnikov, natshalnika Polevogo Shtaba Revoljutsionnogo Voennogo Soveta Respubliki, Moskva 30.3.1920. AVP RF, f. 013, op. 3, papka 103, d. 2, l. 1; Generalnogo Shtaba, za Voennogo Komissara Shtaba Klin. 4.4.1920 za natshalnika Polevogo Shtaba Revoljutsionnogo Voennogo Soveta Respubliki. Em. delo.

28 Polvinen 1992, s. 24–25.

29 Karelskaja Kommuna. E. Gjullinga iz Stokgolma tov Sirola. AVP RF, f. 135, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 24, l. 19–24. Tämä alkuperäinen ehdotus on löytynyt vasta viime vuonna tutkijoiden käyttöön. Allekirjoittaneen lisäksi Kilin on käyttänyt väitöskirjassaan (1999, s. 44) sen puoluearkistossa Trotskin papereiden joukossa olevaa kopiota. Tukholmassa oleva Arvo Yläräkkolan ja muiden tutkijoiden käyttämä saksankielinen versio poikkeaa eräissä kohdin tästä esityksestä. Se on mahdollisesti nyt löytyneen ehdotuksen luonnos. Arvo Yläräkkola. Edvard Gylling. Itä-Karjalan suomalainen rakentaja (Helsinki 1976), s. 347–349.

30 Werter Genosse. AVP RF, f. 135, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 24, l. 24–25.

On ilmeistä, että nostamalla Ukrainan Karjalan autonomian esikuvaksi, Gyllingin halusi korostaa Neuvosto-Venäjän yhteyteen jäävän Karjalan laajaa itsehallintoa. Tosin viittaus Ukrainaan ei vielä kerro paljon siitä, miten Gylling ajatteli asian järjestää, sillä puna-armeija oli joulukuussa 1919 vallannut Ukrainan jo kolmannen kerran. Voidaan kuitenkin olettaa, että Tukholmaan ei ollut tullut vielä tässä vaiheessa kovin tarkkoja tietoja Venäjän ja neuvostotasavaltojen suhteiden järjestämisestä. Gylling edellytti, että vähintäänkin puolet kommuunin väestöstä oli oltava karjalaisia ja suomalaisia. Karjalaisten keskuudessa havaitun nationalismin vuoksi siellä olisi sallittava ”määrätyissä rajoissa tietty karjalainen nationalismi ja suomalainen ideologia”. Se toimisi vastalääkkeenä rajan takaa tehtävälle suomalaisagitaatiolle. Lisäksi se vaikuttaisi positiivisesti suomalaisiin pienviljelijöihin, jotka olisivat avainasemassa tulevassa vallankumouksessa.

Gylling ei ollut luopunut myöskään skandinaavisen vallankumouksen haaveestaan. Karjalan kommuunista tulisi sen levittämisen tukikohta. Sinne perustettaisiin myös noin 2000 miehen skandinaavinen puna-armeijan yksikkö ja sieltä voitaisiin harjoittaa sekä laillista että laitonta vallankumoustyötä Pohjolassa. Koska Karjala kuului taloudellisista ja maantieteellisistä syistä Pohjolaan, se liittyisi vallankumouksen jälkeen tähän uuteen neuvostotasavaltaan. Gylling uskoi, että vallankumous voitaisiin toteuttaa myös Skandinaviassa omin voimin Euroopan kehityksestä riippumatta. Koska Pohjola oli Neuvosto-Venäjän ja merien ympäröimä, se estäisi länttä lähettämästä kansainvälisiä interventiojoukkoja kukistamaan vallankumousta samalla tavalla kuin Saksa oli tehnyt Suomessa talvella 1918.

Tarton rauhansopimusneuvottelut

Gylling sai kutsun saapua Moskovaan Puolan Ukrainaan tekemän hyökkäyksen jälkeen. Hän matkusti Tukholmasta huhtikuun lopulla 1920 selvittämään tarkemmin suunnitelmaansa itse Neuvosto-Venäjän johtaja V. I. Leninille. Toukokuun alkupuolella käytyyn keskusteluun osallistui myös Yrjö Sirola. Neuvostovaltion ylimmän johdon kiinnostuksen syy suomalaisten ehdotukseen oli ilmeinen. Ulkoasiain kansankomissaari Georgij Tshitsherin³¹ oli tullut jo Rajajoen rauhanneuvotteluissa siihen johtopäätökseen, että ellei Karjalan kysymystä ratkaistaisi paikallista väestöä tyydyttävällä tavalla, rauhansopimus Suomen kanssa jäisi syntymättä.³²

Neuvostohallitukselle oli käynyt myös selväksi, että tilanne Pohjois-Karjalassa ei ollut sen hallinnassa. Tshitsherin oli kiirehtinyt jo maaliskuussa Pieta-

.

31 Georgij Vasiljevitsh Tshitsherin (1872–1930) oli alunperin menshevikki ja ammattidiplomaatti. Hän toimi Neuvosto-Venäjän ja Neuvostoliiton ulkoasiain kansankomissaarina vuosina 1918–30.

32 Tshitsherin Zinovjev (ilman päivystä). AVP RF, f. 135, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 6, l. 7; Tukholman komitea. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 15, l. 20.

*Lev Trotski (keskellä)
Punaisella torilla
elokuussa 1921. Hän
oli Neuvosto-Venäjän
ensimmäinen
ulkoasiainkomissaari,
mutta joutui
eroamaan Brest-
Litovskin
rauhansopimus-
neuvottelujen
tavoitteita
koskeneiden
erimielisyyksien
vuoksi. Georgij
Tshitsherin valittiin
hänen tilalleen
helmikuussa 1918.
Trotski jatkoi
vallankumouksellisen
sotaneuvoston
puheenjohtajana
vuoteen 1925. J.M.
Skljansk (vasemmal-
la) oli Trotskin
varamies ja S.S.
Kamenev (oikealla)
puna-armeijan
esikuntapäällikkö.
Stalinin vastustajaksi
noussut Trotski
erotettiin lokakuussa
1926 politbyrosta,
tammikuussa 1928
hänet karkotettiin
Kazakstaniin Alma
Ataan ja helmikuussa
1929 Turkkiin. Hänet
murhattiin Meksikos-
sa 1940 ilmeisesti
NKVD:n toimeksian-
nosta.*

rin puoluejohtaja Grigori Zinovjevia ryhtymään Karjalassa toimenpiteisiin suomalaisia vastaan. Tshitsherinin saamien tietojen mukaan neuvostovastainen mieliala oli yleistä karjalaisten keskuudessa. Zinovjevin kuukautta myöhemmin Pohjois-Karjalaan lähettämä Jaakko Mäen johtama retkikunta vahvisti tietojen

pitävän paikkansa. Mäen raportin mukaan venäjänkieliset propagandistit valittivat, että väestö suhtautui heihin paikoin jopa vihamielisesti.³³

Tilanne oli Moskovan näkökulmasta kestämätön. Narkomindel ryhtyi valmistelemaan Karjalan kysymykseen ratkaisua, joka mahdollistaisi rauhan solmimisen Suomen kanssa. Perusratkaisu kypsyi ilmeisesti Gyllingin Moskovassa käymien keskustelujen aikana toukokuun alussa, viimeistään kuitenkin 11.5. jolloin Narkomindel ehdotti Suomelle uusia rauhanneuvotteluja. Politbyro koontui 18.5. Läsnä oli lähes koko silmäätekevä johto: Lenin, Nikolai Krestinski, Josef Stalin, Lev Kamenev ja Lev Trotski. Pietarin puoluejohtaja Zinovjev kuitenkin puuttui. Politbyro valitsi komitean laatimaan ehdotusta Karjalan Kommuunista. Sen kokoonkutsuja oli NKVD:n varajohtaja M. F. Vladimirk ja jäseniksi valittiin Narkomindelin L.M. Karahan sekä Petroskoin, suomalaisten kommunistien ja Saksalaisen Työkansan Kommuunin edustajat.³⁴

Myös Pohjois-Karjalan sotilaallinen tilanne oli muuttunut toukokuun aikana. Puna-armeija miehitti alueen ja Uhtuan väliaikainen hallitus pakeni Suomeen. Narkomindel ilmoitti 23.5. Suomen ulkoministeriölle lähettämässään nootissa, että tilanne oli neuvostojoukkojen kontrollissa. Siinä kerrottiin myös, että neuvostohallitus oli ryhtynyt toimenpiteisiin Karjalan autonomian perustamiseksi.³⁵

Tässä vaiheessa nousivat näkyviin eri neuvosto-organisaatioiden väliset linjariidat. NKVD:n Vladimirk ei pitänyt kiirettä komitean koollekutsumisessa ja Trotskin sijainen J. M. Skljansk vaati Narkomindeliltä selitystä Karjalan kommuunin perustamissuunnitelmista. Suomalaiset kommunistit puolestaan vaativat hermostuneina Narkomindeliltä komitean työn aloittamista. Se oli myös Narkomindelin edun mukaista, sillä sen oli saatava neuvostoelinten virallinen päätös aikaan Karjalan kysymyksessä ennen rauhanneuvottelujen aloittamista. Narkomindel vaati Vladimirskaa kutsumaan komitea koolle ja vakuutti Sota- ja laivasto-asiaain komissariaatille, että Karjalan kommuunin perustaminen ja tilanteen rauhoittuminen tätä kautta oli neuvostovallan edun mukainen toimenpide.³⁶

Tämän jälkeen kommuunin perustamisvalmistelut etenivät nopeasti. Narkomindel ja Yrjö Sirola hyväksyivät politbyrolle ja VTsIK:lle esitettäväksi tarkoitettua Vladimirsikin päätöslauselman jo 27.5. Suomi ilmoitti samana päivänä hyväksyvänsä rauhansopimusneuvottelujen aloittamisen Tartossa 10.6.1920. Aikataulu Karjalan kommuunin perustamiseksi vähänkään uskottavalla tavalla oli varsin kireä. Vladimirsikin päätöslauselma vastasi pitkälle Gyllingin suunnitelmaa. Politbyro hyväksyi päätöslauselman lukuun ottamatta Karjalan Työkansan Kommuunia johtavan vallankumouskomitean (revkom) kokoonpanoa. Vladimirsikin ehdotuksen mukaan vallankumouskomitean viidestä jäsenestä vähin-

33 Tshitsherin Zinovjevu 19.3.1920. AVP RF, f. 135, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 6, l. 6; Tshitsherin Zinovjevu (ilman päiväystä). Em. delo, l. 7.

34 Protokol politbjuro ot 18.5.1920. RTSHIDNI, f. 17, op. 3, d. 79.

35 Churchill 1970, s. 182

36 Narkomindel Vladimirskomu 20.5.1920. AVP RF, f. 135, op. 4, 1920 g., papka 6, d. 28, l. 3; Narkomindel ot 24.5.1920 Skljanskomu. Em. delo, l. 2.

*V.M. Kudzhjev oli Karjalan
vallankumouskomitean jäsen
ja puoluesihtööri 1920–22.
Hän vastusti Karjalan
autonomiata ja johti karjalais-
venäläistä oppositiota.*

täänkin kolme³⁷ olisi ollut suomalaisia, yksi olisi edustanut venäläistä väestöä ja yksi Karjalassa sijainnutta 7. puna-armeijan osastoa. Pietarin ohjauksessa olleet Aunuksen kuvernementin neuvostoelimet sivutettiin ehdotuksessa käytännössä katsoen kokonaan.³⁸

VKP(b):n Aunuksen kuvernementin aluekonferenssi valitsi 25.–28.5., vain muutama päivä ennen politbyron kokousta, oman viisimiehistön organisaatiokomiteansa järjestämään Karjalan asioita. Toimenpiteelle oli pyydetty jo huhtikuussa Pietarin vallankumouskomitean hyväksyntä. Syntyi tilanne, jossa Pietarin (Zinovjev) ja Aunuksen kuvernementin neuvosto- ja puolue-organisaatiot toimivat omalla tahollaan ja Moskova omallaan. Politbyro kokoontui 1.6., mutta ei päässyt yksimielisyyteen Karjalan vallankumouskomitean kokoonpanosta. Asia siirrettiin keskuskomitean orgbyron (organisaatiobyro) päätettäväksi yhdessä Pietarin puoluejohtaja Zinovjevin, Narkomindelin Tshitsherinin ja NKVD:n Vladimirskin kanssa. Myöskään tämä ei tuonut lopullista ratkaisua

37 Huomiota kiinnittää, että karjalaisia ei mainita ehdotuksessa lainkaan. Sen mukaan vallankumouskomiteaan valitaan kaksi suomalaista kommunistia ja yksi edustaja Karjalan suomalaisesta väestöstä. Jälkimmäisellä tarkoitettiin ilmeisesti kuitenkin karjalaisia, sillä suomalaisten osuus väestöstä oli häviävän pieni ja komiteaan valittiin myös karjalainen Vasili Kudzhjev.

38 Narkomindel NKVD Vladimirskomu 27.5.1920. AVP RF, f. 135, op. 4, 1920 g., papka 6, d. 28, l. 4; Doklad o sozdanii Karelskoi Trudovoj kommuny 1920. AVP RF, f. 135, op. 4, papka 6, d. 24, l. 7.

kysymykseen. Orgbyro kykeni nimeämään vallankumouskomitean viidestä jäsenestä vain kolme. Puheenjohtajaksi valittiin Gylling ja jäseniksi Jaakko Mäki sekä VKP(b):n Aunuksen aluekomitean sihteeri Vasili Kudzhijev. Jälkimmäinen oli myös aiemmin mainitun, toukokuussa valitun Aunuksen organisaatiokomitean jäsen. Kaksi paikkaa jäi myöhemmin täytettäväksi.³⁹

Karjalassa vallitsi tämän jälkeen kahden viikon ajan varsin sekava tilanne. Moskova oli valtuuttanut Gyllingin johtaman vallankumouskomitean toimimaan Karjalan Työkansan Kommuunin perustavan neuvostojen edustajakokouksen koollekutsujana, mutta Aunuksen kuvernementin organisaatiokomitea valmisteli samaan aikaan täyttää päätä omaa Petroskoihin 1.7. koolle kutsuttua yleiskarjalaista neuvostojen edustajakokousta. Valtakiista ratkesi vasta Tshitsherinin puututtua asiaan. Hän vaati kesäkuun puolivälissä Vladimirskia panemaan alaisensa järjestykseen. Tshitsherin lähetti seuraavana päivänä sähkeen Aunuksen kuvernementin organisaatioille ja tshekalle, jossa hän ilmoitti, että vain Gyllingin johtamalla vallankumouskomitealla oli oikeus kutsua koolle neuvostojen edustajakokous KTK:n perustamiseksi. Tämä ratkaisi muodollisesti valtakiistan, mutta Aunuksen organisaatiokomitean heinäkuun alkuun koollekutsumaa neuvostojen edustajakokousta ei ollut mahdollista enää peruuttaa. Vallankumouskomitea nimesi sen kommuunin perustamista valmisteleväksi kokoukseksi, jolloin se säilytti mahdollisuuden vaikuttaa tulevan varsinaisen perustavan kokouksen järjestelyihin.⁴⁰

Saadaksemme selville Moskovon motiivit Karjalan Työkansan Kommuunin perustamiseksi, on lähtökohdaksi otettava NKVD:n varajohtaja Vladimirskin päätöslauselma.⁴¹ Se oli VKP(b):n politbyron hyväksymä ja sitä käytettiin VTsIK:n tekemän Karjalan kommuunin perustamispäätöksen perusteluna. Gyllingin ehdotuksen lisäksi Vladimirskin päätöslauselma on myös ainoa löytynyt laajempi kommuunin perustamista käsittelevä dokumentti. Vladimirskin ja Gyllingin ero on tietenkin se, että Vladimirsk oli todellista valtaa käyttävän voimaministeriön varajohtaja ja hänellä oli neuvostovaltion korkeimman johdon valtuutus, kun taas Gyllingin asema oli täysin riippuvainen Narkomindelin suosiollisuudesta.

Vladimirskin ensimmäinen perustelu kommuunin perustamiseksi oli Suomen uhka. Se perustettiin bufferi -valtioksi Suomen ja Venäjän välille hillitsemään vaatimuksia Karjalan Suomeen liittämisestä. Autonomian perustamisella

39 Organizatsionnogo Bjuro po sozyvu sezda Severa 2.6.1920. Em. delo, l. 14; Protokol N:o 1 zasedanie organizatsionnogo bjuro po sozyvu sezda Vsekarelskogo izbrannogo Olonetskim Uezdom Ispolnitelnym Komitetom ot 23. Aprelja 1920. AVP RF, f. 135, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 19, l. 11–12; Politbyro 1.6.1920. RTSHIDNI, f. 17, op. 3, d. 85, l. 2; Otsherki istorii Karelskoi organizatsii KKPSS, s. 138–139, 142.

40 Narkomindel Vladimirskomu 13.6.20. AVP RF, f. 135, op. 4, 1920 g., d. 19, l. 23; Narkomindel v Prezidium VTsK Ksenofontovu 13.6.20. Em. delo, l. 22; Narkomindel, Tshitsherin Kapperu v Olonetskuju Gubtsheku 14.6.20. Em. delo, l. 24; Karjalan vallankumouskomitean määräys edustajakokouksen koollekutsumisesta ja edustajien valitsemisesta. Olonetskaja Kommuna, N:o 136, 20.6.1920, N:o 137, 21.6.1920.

41 Alla oleva Vladimirskin päätöslauselmaa koskevat tiedot perustuvat tähän dokumenttiin. Doklad o sozdanii Karelskoj trudovoj Kommuny 1920. AVP RF, f. 125, 1920 g., op. 4, papka 6, d. 24, l. 1–9.

oli myös tarkoitus hillitä suomalaisten aktivistien taitavasti hyödyntämää karjalaista nationalismia. Tässä yhteydessä Vladimirsk viittasi Uhtuan hallituksen perustamiseen ja sen toimintaan mm. Rajajoen rauhanneuvottelujen yhteydessä. Toinen perustelu oli se, että itsehallinto auttaa karjalaisten elintason ja sivistyksen kohoamista. Karjalaisten elinolosuhteiden parantaminen nähtiin alueen rauhoittamisen perusedellytykseksi. Karjalassa vallinnut jatkuva nälänhätä, Suomen parempi tilanne ja valkoisten aktiivinen propaganda, mm. lupaukset elintason välittömästä paranemisesta jos Karjala liitettäisiin Suomeen, olivat eräs kaikkein kiistattomimpia karjalaisten tyytymättömyyden aiheuttajia. Venäjän reunamaiden taloudellinen kehittäminen ja niiden kansojen kulttuurin edistäminen kuului tietenkin myös yleisiin puolueen kansallisuuspolitiikan perustehtäviin.

Kolmas Vladimirskin perustelu oli se, että Karjalan autonomiasta tulisi vallankumouksen levittämisen tukikohta Suomeen ja muihin Skandinavian maihin. Vallankumouksen lähetystehtävä sisältyi myös Gyllingin Tukholman esitykseen ja se lausuttiin julki myös myöhemmin useampaan kertaan. Valtiorajat ylittävien etnisten siteiden käyttäminen sosialismin aatteiden levittämiseen kuului myös muilla alueilla Neuvostoliiton politiikkaan. Tyypillisiä esimerkkejä tästä ovat Puolan ukrainalaisiin (länsiukrainalaisiin) vetoaminen Ukrainan esimerkin avulla ja Moldavian autonomian perustaminen bessarabialaisiin vaikuttamiseksi. Tässä suhteessa tapahtui selvä muutos kaksikymmentäluvun lopulla, kun neuvostoviranomaisten epäluuloisuus rajan takaa tulevaa porvarillista vaikutusta kohtaan lisääntyi.⁴²

Vladimirskin päätöslauselma jätti auki KTK:n rajojen määräämisen. Sen lähtökohta oli kuitenkin sama kuin Gyllingillä. Autonomian alueeksi suunniteltiin Kuolan niemimaan suomalaisia osia (Aleksandrovskin ujesti) sekä Aunuksen ja Arkangelin kuvernementtien karjalaisia osia. Vladimirsk esitti kuitenkin, että rajojen määrääminen jätettäisiin auki siihen asti kunnes KTK:n perustava kokous on järjestetty. Siihen asti kommuuni muodostettaisiin Aunuksen ja Arkangelin kuvernementtien alueista. Tämän seurauksena karjalaisista tuli kommuunin väestön enemmistö (60 %). Tämä sopi hyvin myös Tarton rauhansopimusneuvottelujen tarpeisiin. Rajojen väliaikainen, pakkotilanteessa tapahtunut määrääminen synnytti kuitenkin myöhemmin lopullista ratkaisua haettaessa monia ristiriitoja.

Kommuunin kansallisesta koostumuksesta johtuen KTK:n johtaminen annettiin Vladimirskin ehdotuksen mukaan Venäjällä toimineille suomalaisille puoluejärjestöille (Suomalaisjärjestöjen Keskustoimikunta) yhdessä Karjalan bolševikkien kanssa. Tarkkaan ottaen Suomalaisjärjestöjen Keskustoimikunta oli eri asia kuin SKP, vaikka molempien organisaatioiden johtajat olivat osittain samoja henkilöitä. Keskustoimikunnan toimisto oli Pietarissa Zinovjevien suojissa ja se organisoi VKP(b):hen kuuluneiden suomalaisten toimintaa. Tässä mielessä se oli eräänlainen VKP(b):n suomalainen alaosasto. Päätös antoi suo-

42 Martin 1996, s. 563–568.

malaisille punaisille virallisen statuksen toimia Karjalassa neuvostovallan edustajina. Tämä johti kuitenkin nopeasti kilpailutilanteeseen suomalaisten ja venäläisjohtoisten neuvostovallan elinten välillä Karjalassa toteutettavan politiikan sisällöstä.

Lähes väistämättömäksi ristiriitojen puhkeamisen teki se, että Karjalassa toteutettavaa kielipolitiikkaa ei määritelty päätöslauselmassa tarkemmin. Siinä puhuttiin suomen kielestä kansankielenä edes mainitsematta karjalan kielen olemassaoloa. Myöskään kansan/suomen kielen asemaa ei määritelty täsmällisesti. Suomen kielen nimeäminen kansankieleksi oli epäilemättä Gyllingin ja Sirolan aikaansaannosta. Vladimirskilla oli tuskin ollut aikaa perehtyä Karjalan kielioloihin. Päätöslauselman mukaan Karjalaan perustettaisiin suomenkielisiä sanomalehtiä, ensimmäiset Petroskoihin ja Kemiin, avattaisiin kansankielisiä kouluja, aloitettaisiin suomenkielinen opettajankoulutus ja perustettaisiin suomalaisia kirjastoja sekä lukutupia.

Päätöslauselmassa omistettiin yllättävä paljon huomiota myös sotilasasioille. Aivan niin kuin Gylling oli Tukholman paperissaan ehdottanut, Karjalaan aiottiin perustaa 2000 miehen sotilasyksikkö, joka toimisi skandinaavisen vallankumouksen ydinjoukkona. Päätöksen toimeenpano annettiin suomalaisille (keskustoimisto) ja puna-armeijan seitsemännelle joukko-osastolle. Saattaa olla, että puna-armeijan samaan aikaan saavuttamat voitot Puolaa vastaan käydyssä sodassa ja sen lähestyminen Varsovan portteja nostivat sotilasasiat merkitystään suuremman huomion kohteeksi myös Vladimirskin päätöslauselmassa. Vallankumoustoiveet ja usko puna-armeijaan olivat joka tapauksessa taas korkealla.

Ratkaiseva syy autonomian perustamiseen oli kuitenkin neuvostohallituksen halu rauhoittaa Suomen vastainen raja ja vakiinnuttaa neuvostovalta Karjalassa. Kysymys ei ollut myöskään vain Suomesta vaan laajemminkin Neuvostoliiton ulkopoliitikasta Itämeren alueella. Tshitsherin totesi Rajajoen rauhanneuvottelujen jälkeen, että Neuvostoliiton ulkopoliittisten suhteiden normalisoiminen Itämeren alueen valtioihin riippui ratkaisevasti rauhansopimuksen syntymisestä Suomen kanssa. Se vaati ratkaisun aikaansaamista Karjalan kysymyksessä.⁴³ Tarton rauhanneuvotteluissa oli siten kysymys Neuvostoliiton kannalta myös paljon suuremmista asioista kuin vain Suomen ja Neuvostoliiton välisistä suhteista ja siihen liittyvästä Karjalan kysymyksestä.

VTsIK antoi julistuksen Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta 8.6.1920 ja Tarton rauhanneuvottelut alkoivat 12.6.1920. Rauhansopimuksen lopullinen versio allekirjoitettiin 14.10.1920. Karjalan Työkansan Kommuunin perustaminen antoi neuvostovaltuuskunnalle edun, mutta neuvottelujen onnistumista se ei vielä taannut. Kiistakysymykseksi jäi lopulta se, miten Karjalalle myönnetty autonomia otetaan huomioon rauhansopimuksessa. Venäläiset eivät halunneet antaa suomalaisille minkäänlaista rauhansopimukseen kirjattua oikeutta puuttua sisäisenä asianaan pitämäänsä kysymykseen. Toisaalta taas rauhansopimusta ei näyttänyt syntyvän ilman, että asiasta todettaisiin jotain itse sopi-

.
43 Tshitsherin Zinovjevu (ilman päiväystä). AVP RF, f. 135, 1920g., op. 4, papka 6, d. 6, l. 7.

mustekstissä. Neuvottelut juutuivat paikalleen lähes kuukaudeksi. Uusi tilanne syntyi heinäkuussa, kun puna-armeija löi puolalaiset ja Neuvosto-Venäjä solmi rauhansopimukset Latvian (12.7.1920) ja Liettua (11.8.1920) kanssa. Suomi arvioi tilanteen uudelleen. Ensinnäkin se luopui vaatimasta kansanäänestystä Itä-Karjalan itsehallinnosta ja lopulta se lakkasi myös vaatimasta miehittämiensä Repolan ja Porajärven liittämistä alueeseensa. Ainoa alue, jonka Suomi neuvotte- luissa sai, oli tsaarin jo 1864 lupaama Petsamo.⁴⁴

Sen jälkeen kun Suomi luopui vaatimasta Itä-Karjalalle itsenäisyyttä,⁴⁵ on- gelmaksi jäi autonomian oikeudellinen status. Suomi vaati, että itsehallinnosta on sovittava rauhansopimuksessa, mutta Venäjä torjui ehdottomasti kaikki tämänsuuntaiset vaatimukset. Karjalan Kommuuni oli perustettu alueen säilyt- tämiseksi neuvostovallan alaisuudessa, ei sen irrottamiseksi Neuvosto-Venäjäs- tä. Neuvottelut ajautuivat pattitilanteeseen elokuun lopussa.

Väinö Tanner kävi Paasikiven ehdotuksesta syyskuun alussa epävirallisia keskusteluja neuvostovaltuuskunnan johtaja P. M. Kerzhentsevin kanssa kompromissiratkaisun löytämiseksi. Lopulta miehet myös pääsivät ratkaisuun. Kerzhentsev esitti syntyneen ratkaisun J.V Vennolalle 4.9.1920 ultimaatumin muodossa. Tanner oli ehdottanut Kerzhentseville tällaista menettelyä rauhan- sopimusneuvottelujen jouduttamiseksi. Suomalaiset saivat vastausaikaa kolme päivää. Kerzhentsevin keskusteluissa molempien suomalaisneuvottelijoiden kanssa oli noussut esille Itä-Karjalan itsehallinnolle myönnettävät takuut. Suo- men hallituksen 6.9. muotoilemien neuvotteluohjeiden mukaan valtuuskunnan oli vaadittava Arkangelin ja Aunuksen karjalaiselle väestölle Venäjän lakien ta- kaamia vähemmistökansallisuuksien oikeuksia. Toiseksi oli vaadittava, että vä- estön asumasta alueesta muodostetaan ”autonominen maakunta, jonka yleisillä vaaleilla valittava edustajakokous säätää lakeja maakunnalle ja määrää sen hal- linnosta”. Ellei jälkimmäistä kohtaa kuitenkaan hyväksyttäisi, olisi vaadittava, että ”nimenomaan vakuutetaan” alueen väestöllä olevan oikeus kansankieliseen kulttuuri- ja sivistyselämään, vapaa oikeus uskonnon harjoittamiseen sekä yh- teiskunnalliseen ja taloudelliseen toimintaan.⁴⁶

Vennola yritti vielä viime hetkellä ennen vastausajan umpeen menemistä saa- da neuvostovaltuuskuntaa suostumaan siihen, että Itä-Karjalan itsehallinnon periaatteet kirjattaisiin itse rauhansopimukseen. Kerzhentsev kieltäytyi edel- leenkin ehdottomasti. Sen sijaan hän ilmoitti, että Neuvosto-Venäjä oli valmis antamaan itsehallinnosta ilmoituksen, joka liitettäisiin neuvottelupöytäkir- jaan.⁴⁷ Kerzhentsevin tarjoaman kompromissin valmistelu oli itse asiassa jo aloitettu. Tshitsherin oli kutsunut Gyllingin ”kiireesti” Moskovaan Narkomin- delin käytettäväksi 31.8. päivätyllä kirjeellä. Samana päivänä (6.9.) kuin Suo-

44 Postanovlenie Vserossijskogo Tsentralnogo Ispolnitelnogo Komiteta ob obrazovanii Karelskoj Trudovoj Kommuny 8.6.1920. Istorija Karelii v dokumentah i materialah, s. 55–56; Polvinen 1992, s. 26, 38, 45, 56–59.

45 Tavoitteena oli lopulta sen liittäminen Suomeen, mutta vaatimus kansanäänestyksestä ja sillä ratkaistavasta alueen itsenäisyydestä oli osa diplomaattista peliä.

46 Jääskeläinen 1961, s. 306–307.

47 Mts., s. 307–308.

men hallitus antoi yllä mainitut uudet ohjeet rauhanneuvottelijoilleen ja hyväksyi kakkosvaihtoehdona sen, että Itä-Karjalan autonomiasta annettaisiin neuvostohallituksen ”vakuutus”, Tshitsherin lähetti asiaa koskevan kirjeen politbyrolle. Hän korosti, että Muurmannin rautatien vuoksi oli välttämätöntä löytää ratkaisu, jolla estetään suomalaisia sekaantumasta Karjalan asioihin. Hän ilmoitti politbyrolle, että Narkomindel oli kutsunut Gyllingin Moskovaan ja että tämä oli aloittanut tänään (6.9.) asiaan perehtymisen. Tshitsherin ehdotti, että politbyro ”valtuuttaisi Gyllingin yhdessä Narkomindelin kanssa valmistelemaan tekstin julistukseksi, jonka VTsIK:n puhemies julkaisee”. Tarton rauhanneuvotteluissa vallitsevan tilanteen vuoksi asiassa ei Tshitsherinin mukaan ”saanut viivytellä päivääkään”.⁴⁸

Hänen mukaansa oli välttämätöntä ratkaista ainakin kaksi keskeistä Karjalan kommuunia koskevaa kysymystä. Ensimmäinen oli Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean asema. Koska Aunuksen kuvernementti ei ollut yhdistynyt kommuuniin, oli Petroskoissa kaksi kilpailevaa organisaatiota. Tämä aiheutti jatkuvia sisäisiä konflikteja. Narkomindelin mukaan sekä Gylling että suomalainen lehdistö kritisoivat Aunuksen kuvernementin toimeenpanevaa komiteaa ja tapaa, jolla kommuunin hallinto oli järjestetty. Toinen ratkaisua vaativa kysymys oli kommuunin taloudellinen itsehallinto. Venäjän korkein kansantalousneuvosto (VSNK) oli päättänyt Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean lausunnon perusteella, että Karjalan neuvostoelinten oikeuden vastasivat kuvernementin toimeenpanevan komitean oikeuksia. Tämä tarkoitti sitä, että Karjalan kommuunilla ei olisi ollut taloudellista itsehallintoa eikä kansantaloudesta päättäviä elimiä. Tämä vastasi tilannetta kaikkien Venäjän federaation autonomisten tasavaltojen ja alueiden hallinnossa. Niiden itsehallinto koski lähinnä koulutusta, oikeudenkäyttöä, terveydenhuoltoa ja sosiaaliturvaa. Gylling vastusti Tshitsherinin mukaan jyrkästi tällaista Karjalan autonomian heikentämistä. Hän ilmoitti olevansa asiasta Gyllingin kanssa samaa mieltä. Tshitsherinin mielestä Karjalan autonomia oli pelkkää ”tyhjää puhetta” ellei sille annettu kaikkia tarpeellisia taloudellisen itsehallinnon elimiä. Hän arvioi, että näiden kysymysten myönteinen ratkaisu vaikutti keskeisellä tavalla Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisten suhteiden kehitykseen.⁴⁹ Autonomioiden asemaa yleisemminkin ajatellen Tshitsherinin politbyrolle kirjoittama kommentti on paljastava.

Neuvostohallituksen suuresta halusta päästä sopimukseen Suomen kanssa kertoo se, että myös nämä Tshitsherinin esitykset otettiin huomioon. VTsIK antoi Karjalan kommuunin itsehallintoa korostaneen julkilausuman 8.9. Julkilausumaa mukailnut Tarton rauhansopimukseen liitetty neuvostovaltuuskunnan puheenjohtajan ilmoitus Itä-Karjalan itsehallinnosta esitettiin suomalaisille 21.9.1920. Ilmoituksessa ei mainittu lainkaan sanaa Karjalan Työkansan Kom-

48 Tshitsherin Ravitshu v Petrosovetu 31.8.20. AVP RF, f.135, op. 4, 1920 g., papka 6, d. 28, l. 9; Tshitsherin v Politbjuro TsK RKP 6.9.1920. AVP RF, f. 0135, op. 3, papka 103, d. 9, s. 1–2.

49 Tshitsherin v Politbjuro TsK RKP 6.9.1920. AVP RF, f. 0135, op. 3, papka 103, d. 9, l. 1–2; Pipes 1964, s. 248.

muuni, vaan siinä puhuttiin Itä-Karjalasta. Venäläisten tulkinnan mukaan kysymys oli kuitenkin samasta asiasta. Suomen kannalta muotoilu oli tärkeä siksi, että näin se vältti tunnustamasta Gyllingin johtaman kommuunin, mutta sai mielestään oikeuden valvoa Itä-Karjalan itsehallinnon toteutumista. Venäläiset eivät luonnollisestikaan missään vaiheessa hyväksyneet tätä tulkintaa.⁵⁰

22.9.1920, vain päivä sen jälkeen, kun neuvostovaltuuskunta oli antanut Itä-Karjalan itsehallintoa koskevan ilmoituksen, VTsIK:n puhemiehistö hyväksyi Tshitsherinin ja Gyllingin vaatiman päätöslauselman, jossa Karjalalle määrättiin perustettavaksi kaikki sen itsehallinnon toteuttamiselle ja vapaalle kehitykselle tarpeelliset elimet.⁵¹ Gyllingin yhdessä Narkomindelin kanssa Tarton rauhansopimusneuvottelujen tarpeisiin valmistelemaat julkilausumat loivat perustan KTK:n itsehallinnolle. Neuvosto-Venäjänsä tarve saada aikaan rauhansopimus Suomen kanssa pakotti sen poikkeuksellisiin järjestelyihin Karjalan autonomian muodostamisessa. Ilman Suomen muodostamaa uhkaa ennen kaikkea Muurmannin rautatietä kohtaan Karjalan autonomia ei olisi missään tapauksessa syntynyt ainakaan toteutuneessa laajuudessa. Moskova määritteli Karjalan autonomian laajuuden sen vuoksi konkreettisemmin kuin se muuten olisi todennäköisesti tehnyt. Karjalaiset eivät olisi vähälukuisuutensa ja suhteellisen kehittymättömän poliittisen valmiutensa vuoksi kyenneet yksin muodostamaan riittävää painostustekijää keskusvaltaa kohtaan. Ilman ulkopoliittista ulottuvuutta myöskään suomalaiset punaiset eivät olisi saaneet niin keskeistä roolia Karjalassa kuin mihin he nyt joutuivat. Rauhansopimusneuvottelujen aikaisella poliittisella prosessilla oli ratkaiseva vaikutus siihen, että Karjalalle myönnettiin Gyllingin vaatima laaja taloudellinen autonomia ja että sille perustettiin kansantalouden neuvosto. Tämä oli selvä poikkeama yleisestä linjasta. Gylling arvioi neuvostovaltuuskunnan Tartossa antaman lausuman takaavan KTK:lle niin laajan kansallisen itsehallinnon taloudessa, hallinnossa ja kulttuurissa, että se riittäisi ainakin 50 vuodeksi eteenpäin.⁵²

Tarton rauhansopimusneuvottelut olivat tappio Suomelle, mikäli lähtökohtana pidetään sen neuvottelutavoitteita. Neuvosto-Venäjä puolestaan sai lähes sen, mitä se neuvotteluista haki. Sen tekemät myönnytykset liittyivät yllä mainittuun Karjalan kommuunin autonomian laajuuden määrittelyyn. Siihen liittyi myös neuvostovaltuuskunnan antama, rauhansopimukseen liitetty kansainvälisoikeudellisesti kiistanalaiset julkilausumat Itä-Karjalan itsehallinnosta ja Inkeristä. Suomalaisvaltuuskunnan neuvottelijat Paasikivi ja Vennola eivät realistena pitäneet niitä juuri minkään arvoisina.⁵³ Rauhansopimusneuvottelujen todelliseksi voittajaksi jäi Gylling. Mitä kireämmiksi neuvottelut menivät ja mitä ahtaammalle neuvostovaltuuskunta joutui, sitä enemmän Gylling sai tavoitteistaan läpi. Oli Venäjän etujen mukaista antaa alue mieluummin suomalaisten

50 Deklaratsija VTsIK Karelskomu narodu 8.9.1920. AVP RF, f. 135, op. 4, 1920 g., papka 6, d. 27, l.1; Jääskeläinen 1961, s. 311; Polvinen 1992, s. 77, 86.

51 NKID Revvoensovetu respubliki 3.2.1921. AVP RF, f.135, op. 5,1921 g., papka 9, d. 24, l. 6.

52 Gylling, SKP:n 4. konferenssin pöytäkirja 25.7.–7.8.1921. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1921 g., d.17, s. 199–201, 207.

53 Jääskeläinen 1961, s. 315.

kommunistien käsiin laajoin itsehallinto-oikeuksin kuin luopua siitä tai yrittää rauhoittaa se puna-armeijan voimin.⁵⁴ Tarkasteltaessa Gyllingin 1920-luvun toimintaa on myös helppo havaita, että Tarton rauhansopimus oli yksi Karjalan autonomian kulmakivistä. Siihen vetoaminen osoittautui monta kertaa painavaksi argumentiksi Moskovan kanssa käydyissä kiistoissa. Tämä teki kuitenkin Karjalan aseman herkäksi suurpolitiikan suhdanteiden muutoksille.

.

54 Katso myös Kilin 1999a, s. 86–87.

■ Taistelu autonomiasta

Karjalan kansa

Karjalan hallinnollinen ja osittain myös henkinen kahtiajako sekä ylipäänsä kehittymättömät liikenneyhteydet ja muu yhteiskuntarakenteen ylläpitävät erityisesti Pohjois-Karjalassa lokalistista identiteettiä. Karjalaisten yhteisen identiteetin muodostumiselle ei ollut syntynyt edellytyksiä. Venäjän Karjalassa kansallisen aatteen herättäjät (Hrochin B vaihe) astuivat kuvaan vasta 1900-luvun ensimmäisinä vuosina, kun vienankarjalaiset jättivät vuonna 1905 n. 3000 allekirjoittajan vetoituksen duumalle karjalaisten oikeuksien laajentamisesta.¹ Siirtymävaihe B-vaiheesta C-vaiheeseen on Hrochin mukaan kansallisten liikkeiden kehityshistoriassa ratkaiseva jakso. Siirtyminen vaiheesta toiseen voi tapahtua sekä ennen että jälkeen kansallisvaltion muodostamisen. Useimmiten se tapahtuu kuitenkin vasta valtion muodostamisen seurauksena. Väistämätöntä se ei kuitenkaan ole, niin kuin useat ns. kolmannen maailman esimerkit osoittavat. Yhtenäisen kansakunnan identiteetin synty ei tapahdu automaattisesti kansallisvaltion perustamisen seurauksena.²

Venäjä siirtyi vaiheeseen B vasta maaorjuuden lakkauttamisen (1861) jälkeen. Se loi edellytykset talonpoikaisen lokalismin murtumiselle, maantieteelliselle ja sosiaaliselle liikkuvuudelle ja sitä seuranneelle talonpoikien emansipoitumiselle. Talonpoikien puoleen kääntynyt kansallishenkinen sivistyneistö alkoi saada vastakaikua poliittiselle valistustyölleen. Suurin osa Venäjän vähemmistökansoista saavutti tämän vaiheen vasta ensimmäisen maailmansodan ja lokakuun vallankumouksen aikana.³

Venäjän Karjalan kansallinen herätys oli nopea. Sen siirtyminen B vaiheesta C:hen tapahtui lokakuun vallankumouksen jälkeisten ulkovaltojen interventioiden ja niiden organisoimien kansannousujen pakottamana. Muurmannin rautatien rakentaminen ja valmistuminen 1916 vaikutti oleellisella tavalla tähän.⁴ Kun Karjalan sisäsyntyinen kehitys ei rikkonut lokalistista staattisuutta, tunkeutui ulkopuolinen maailma Karjalaan ja mursi sen väkivalloin. Oman kansallisvaltion muodostaminen ei kuitenkaan saavuttanut missään vaiheessa Karjalassa kovin laajaa kannatusta. Suomen vaikutuksen alaisessa Pohjois-Karjalassa kysymys oli aluksi autonomian tavoittelusta Venäjän ja sittemmin Suomen yhteydessä. Aunuksen Karjalassa vaihtoehtoina olivat lähinnä status quon säilyttäminen ja autonomian synnyttäminen osaksi Venäjää.⁵

.

1 Hroch 1985, s. 22–23; Jääskeläinen 1961, s. 14; Churchill 1970, s. 24.

2 Hroch 1985, s. 22–23.

3 Kaiser 1994, s. 46–7.

4 Juntunen 1997, s. 38, 44–6, 147; Jääskeläinen 1961, s. 20.

5 Churchill 1970, s. 25–6, 30, 35–37, 42–49, 55; Jääskeläinen 1961, s. 74–5.

Gylling jakoi karjalaiset kolmeen ryhmään. Vienankarjalaiset (n. 30 000) hän määritteli pääasiassa metsätyöväestöön lukeutuviksi köyhiksi pikkutalollisiksi. Heitä Gylling piti yhteiskunnallisesti ”luokkatietoisimpina ja edistyneimpinä”. Jouduttuaan englantilaisten vetäytymisen jälkeen riitoihin valkoisten venäläisten kanssa, he tukeutuivat suomalaisiin. Uhtuan hallitus oli kuitenkin pettänyt Gyllingin mukaan puna-armeijan kanssa tekemänsä puolueettomuussopimuksen. Sen mukaan Uhtuan hallituksen olisi pitänyt pysyä puolueettomana valkoisten suomalaisten ja Neuvosto-Venäjän kiistoissa.⁶ Osa vienankarjalaisista oli paennut Suomeen, osa taas ryhtynyt rakentamaan Karjalan Työkansan Kommuunia.⁷ Toinen karjalaisten ryhmä oli Gyllingin mukaan ”lähes puhdasta suomea puhuva” Repolan, Porajärven ja Paatenen seudun väestö. Kansallinen liike oli vaikuttanut myös kahdessa ensin mainitussa, Suomeen liitetyssä kunnassa. ”Kulakkiaines” oli liittynyt Suomeen mielellään, mutta köyhempi väestö oli pakotettu siihen, Gylling määritteli tilanteen ideologisen kaavan mukaisesti. Näiden kolmen kunnan väestömääräksi Gylling arvioi 15–20 000 henkeä.⁸

Aunuksenkarjalaiset olivat kolmas ja suurin ryhmä. He muodostivat noin puolet karjalaisesta väestöstä, 50–55 000 henkeä. Heidän keskuudessaan sosiaaliset erot olivat kaikkein suurimmat. Varakkaampi talonpoikaisto oli aloittanut Gyllingin mukaan jo v. 1918 yhteistoiminnan suomalaisen porvariston kanssa. Väestö oli jakaantunut valkoisiin ja punaisiin, ja ”kun valkosuomalaiset ajettiin Aunuksesta pois, pakeni suuret määrät valkoisia karjalaisia heidän mukanaan”. Toisaalta taas ”paikoitellen on kiukku omia valkoisia ja suomalaisia kohtaan kova”. Aunuksen punaisia tukenut karjalaisväestö, joka ”on jäänyt henkiin valkoiselta terrorilta, on mukana Neuvostovallan rakennustyössä”, Gylling vakuutti. Ongelmana oli kuitenkin se, että he olivat myös eniten venäläistyneitä.⁹

Gyllingin arvio vastaa melko pitkälle sitä, mikä esimerkiksi Karjalan Sivistysseuran näillä seuduilla liikkuneiden raportojien kertomusten perusteella on voitu todeta. Niiden mukaan kansallinen tietoisuus oli melko kehittynyt Vienan Karjalassa. Hyvänä esimerkkinä tästä oli raporttien mukaan Oulangan väestö, joka oli jopa ajanut pois ”intovenäläisen pappinsa ja poliisinsa”. Tilanne oli täysin toisenlainen erityisesti Aunuksen Karjalan eteläosissa. Suomalaisten poliittiseen toimintaa suhtauduttiin siellä suurella epäluuloisuudella. Yksittäisiä henkilöitä lukuun ottamatta suurin osa väestöä vastusti alueen liittämistä Suomeen.¹⁰ Edellä sanottu kuvaa hyvin myös asetelmaa, joka syntyi Karjalan Työkansan Kommuunia perustettaessa. Aunuksen kihlakunnan toimeenpaneva ko-

6 Valtaa Vienan Karjalassa vuosina 1918–19 pitänyt Karjalan rykmentti suhtautui epäluuloisesti sekä valkoisiin suomalaisiin että venäläisiin. Se karkotti yhdessä suomalaisista koostuneen Muurmannin legioonan kanssa suomalaiset valkoiset joukot alueelta. Liittoutuneet lakkauttivat Karjalan rykmentin separatistisena koska sitä epäiltiin liian punaiseksi. Churchill 1970, s. 99–102, 107.

7 Gylling, SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja 1921, s. 202. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

8 Gylling, em. ptk., s. 197, 202.

9 Gylling, em. ptk., s. 198, 203.

10 Churchill 1970, s. 35–36.

mitea korosti Karjalan yhteyttä Venäjään eikä pannut painoa karjalaisten kansallisille pyrkimyksille. Gyllingin havaintojen mukaan kansallisesti itsetietoisessa karjalaisessa väestössä oli kaikesta huolimatta myös sellaisia, jotka suhtautuivat positiivisesti uuteen järjestelmään.¹¹

Suomalainen vai venäläinen

Neuvosto-Venäjällä käytiin vuosina 1920–1922 yleisemminkin kamppailua keskuksen ja periferian, Venäjän federaation ja autonomisten neuvostotasavaltojen välisten suhteiden järjestämisestä. Pääosa keskusvallan viranomaisista ei ymmärtänyt federalistisen valtion toimintaperiaatteita. He suhtautuivat välinpitämättömästi uusiin itsehallinnollisiin alueisiin ja tasavaltoihin. Richard Pipesin mukaan virkakoneiston suhtautumisessa vähemmistökansoihin heijastui vanhan imperiumin taakka. Jakamattoman Venäjän imperiumi jatkoi elämäänsä valtiobyrokratian toiminnassa. Tämä johti siihen, että mm. Ukrainan ja Venäjän keskinäisten suhteiden järjestämiseksi joulukuussa 1920 solmittu sotilas- ja talousliitto jäi kuolleeksi kirjaimiksi. Periaatteessa se olisi taannut Ukrainan omille komissariaateille täydet toimivaltuudet ja estänyt Venäjän viranomaisia antamasta Ukrainaa koskevia määräyksiä ilman sen kansankomissaarien neuvoston hyväksyntää. Sen vastapainoksi, että Ukraina oli alistanut osan keskeisiä komissariaattejaan Venäjän vastaaville komissariaateille, Venäjä tunnusti sen itsenäiseksi ja suvereeniksi valtioksi. Ukrainalla oli sopimuksen mukaan mm. oikeus säilyttää oma ulkoasiain komissariaatti ja ylläpitää diplomaattisuhteita. Venäjän viranomaiset ylittivät kuitenkin säännöllisesti valtuutensa, joka kiristi maiden välisiä suhteita. Ongelma kärjistyi lopulta niin pitkälle, että Ukraina lähetti asiaa koskevan virallisen protestin Moskovaan. Yksi huomattavimmista ukrainalaisten etujen puolustajista oli vanha bolshevikki Mykolan Skrypnik.¹²

Myös Gruusian ja Neuvosto-Venäjän välille puhjenneet erimielisyydet johduivat samankaltaisista asioista. Venäjän kannalta maiden välille solmitun sopimuksen heikkous oli siinä, ettei se luonut alueelle yhtenäistä rautatiehallintoa ja postilaitosta. Tämä aiheutti taloudellisia ongelmia, sillä Gruusian, Azerbaidžhanin ja Armenian toisiinsa sidottu yhteysverkosto ei toiminut hallinnon hajauttamisen vuoksi. Lenin antoi puolueen Kavbyrota johtaneelle Sergo Ordzhonikidzelle tehtäväksi luoda alueelle yhtenäinen taloudellinen infrastruktuuri ja hallinto. Ordzhonikidze aloitti yhtenäisen rautatie-, posti ja lennätinverkon sekä ulkomaankaupan organisaation luomisesta. Hän ei edes keskustellut asiasta kansallisten kommunistipuolueiden kanssa, joka sai Gruusian kommunistipuolueen keskuskomitea lähettämään protestin Moskovaan. Käynnistyi prosessi, joka sai lopulta myös Leninin muuttamaan käsitystään toteutetusta kansallisuuspolitiikasta. Sitä seurasi myös tunnettu Leninin ja Stalinin yhteentörmäys,

11 Gylling, SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja 1921, s. 203. I B SKP, Kansan Arkisto.

12 Pipes 1964, s. 263–265.

jonka kuluessa Lenin moitti Stalinia mm. isovenäläisyydestä ja karkeiden menettelytapojen käytöstä.¹³

Kansallisten autonomioiden perustamisen alkuperäinen tarkoitus oli ollut sitoa reunamaat Venäjään ja estää valtakunnan hajoamisprosessin jatkuminen.¹⁴ Vähemmistökansoille neuvostotasavaltojen ja autonomioiden perustaminen merkitsi pitkän kamppailun tuloksena saavutettua kansallisten oikeuksien tunnustamista. Näistä kahdesta ristiriitaisesta motiivista syntynyt autonomioiden rakenne loi pysyvän jännitteen reunamaiden ja keskusvallan välille. Karjalassa ongelma pelkistyi kahteen institutionaaliseen kysymykseen. Mitkä olivat sen talouselinten toimivaltuudet suhteessa Moskovan ja Pietarin talouselimiin ja mikä oli Karjalan vallankumouskomitean ja Pietarista ohjeensa ottaneen Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean keskinäinen suhde. Tilanteen teki vielä monimutkaisemmaksi se, että Karjalan puoluekoneisto rakentui pääasiassa Petroskoissa asuneista venäläisistä koostuneen vanhan VKP(b):n Aunuksen kuvernementin puoluekomitean perustalle. Se vastusti yksiselitteisesti Karjalan autonomian perustamista. Paikalliset neuvostovallan edustajat ja Moskovasta lähetetty Gyllingin johtama vallankumouskomitea ajautuivat yhteentörmäyskurssille Karjalassa harjoitettavan politiikan peruskysymyksestä. Vallankumouskomitean tehtävä oli perustaa Karjalaan itsehallinto, jota paikalliset puolue-elimet vastustivat.

Tarton rauhansopimusneuvottelujen vuoksi kiireessä tapahtunut Karjalan Työkansan Kommuunin perustaminen oli jättänyt lähes kaikki käytännön kysymykset ratkaisematta. Kommuunilla ei ollut lopullisesti määrättyjä rajoja, ei yhteisiä hallintoelimiä eikä päätöksiä siitä, miten kansallinen itsehallinto järjestetään. Helmikuussa 1921 kokoontunut ensimmäinen yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous sai tämän kaiken eteensä. Erimielisyydet konkretisoituivat kahteen kysymykseen. Mikä suomalaisten rooli tulee olemaan ja minkälaista kielipolitiikkaa Karjalassa ryhdytään toteuttamaan.

Karjalan vallankumouskomitea suunnitteli elokuun alussa 1920, että se korvaisi vähitellen Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean ja sen kansantalouselin neuvosto muutettaisiin Karjalan korkeimmaksi kansantalouselin neuvostoksi. Vallankumouskomitean toinen suomalainen jäsen Jaakko Mäki ja lähes kaikki sen toimitsijat vastustivat kuitenkin Gyllingin esittämää mallia. Heidän mielestään oli perustettava kokonaan uusi korkein kansantalouselin neuvosto, jotta alkeellisin ja byrokraattisin menetelmin työskentelevistä venäläisistä toimitsijoista päästäisiin eroon. Venäläisten tehottomaksi havaittu työskentelytapa oli suomalaisten mielestä korvattava mitä pikimmin modernilla länsieurooppalaisella työn organisaatiolla.¹⁵

13 Mts., 266–268; Smith huomauttaa, että aloite Transkaukasian federaation luomisesta ei tullut vain Moskovasta, vaan Kavbyrolla oli siinä aktiivinen, jopa aloitteen tekijän rooli. Smith Jeremy 1999, s. 194–199.

14 Pipes 1964, s. 248.

15 Karjalan vallankumouskomitean pöytäkirja 10.8.1920. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 146, l. 11–12 ob; Karjalan vallankumouskomitean toimihenkilöiden neuvottelukokouksen pöytäkirja 14.8.1920. Em. delo, l. 13.

Suomalaisten vallankumouskomitean työntekijöiden keskuudessa vallitsi vielä elokuussa 1920 kaiken kaikkiaan epäusko ja hämmennys siitä, mitä Karjalan kommuuniin perustaminen todellisuudessa tarkoitti. Venäjällä jo parin vuoden ajan VKP(b):n suomalaisissa järjestöissä toiminut Verner Forstén halusi tarkistaa vielä Gyllingin selostuksen jälkeen, oliko ”Gylling siis todella sitä mieltä, että Karjalan Työkansan Kommuunilla tulisi olemaan itsenäinen hallinto-oikeus omissa asioissaan?” Gylling vakuutti, että vallitseva poliittiset olot olivat suotuisat ”pitkälle menevien vapauksien” hankkimiselle Moskovasta. Laajan autonomian perustamista edesauttoi hänen mukaansa myös se, että vallankumous ei ollut vielä toteutunut Skandinavian maissa. Karjalaa tarvittiin esimerkiksi Suomelle ja muulle Skandinavialle.¹⁶

Venäjälle vasta saapunut Gylling oli paljon optimistisempi kuin siellä jo pidempään työskennelleet suomalaiset. Karjalan aseman epämääräisyys, itsehallinto-oikeuksien perustuminen henkilöiden välisiin puheisiin ja sopimuksiin, herätti muissa suomalaisissa epäilyjä. Forstén puki ne ja itse asiassa erään läpi koko neuvostovallan säilyneen ongelman sanoiksi. Hän korosti kirjallisten, sitovien sopimusten merkitystä ”etteivät ajalliset, kenties erheelliset virtaukset ja henkilövaihdoksesta riippuvat mielipiteet voisi tätä kehitystä ja sen mukaista olojen järjestelyä väliaikaisesti viivyttää ja estää”. Suomalaiset olivat yksimielisiä siitä, että vallankumouskomitean oli saatava valtuutus myös taloudellisen itsehallinnon järjestämiseen. Heidän kriittinen suhtautumisensa venäläisiin viranomaisiin perustui ennen kaikkea SKP:n teollisuuskomitean¹⁷ toiminnasta saatuihin kokemuksiin.¹⁸

Kansallinen itsehallinto herätti voimakasta vastustusta Karjalassa. Ensimmäinen toimenpide, jolla vallankumouskomitea ryhtyi lujittamaan otettaan oli sen suomalaisten toimitsijoiden 10.8.1920 ja koko komitean 20.8.1920 virallisesti tekemä päätös hajottaa Kemin kihlakunnan toimeenpaneva komitea. Sen tilalle perustettiin Kemin kihlakunnan vallankumouskomitea. Päätös oli seurausta Karjalan vallankumouskomitean kesäkuussa Kemissä saamasta tylästä vastaanotosta, kun se oli yrittänyt perustaa sinne Karjalan Työkansan Kommuunin pääkaupungin. Kemin neuvostoviranomaiset olivat kieltäytyneet kaikesta yhteistyöstä ja ilmoittaneet ottavansa ohjeita vastaan ainoastaan Arkangelin kuvernementin viranomaisilta.¹⁹

Gyllingin näkemykset venäläisistä viranomaisista lähenivät nopeasti muiden suomalaisten käsityksiä. Siihen vaikutti merkittävästi hänen käymänsä neuvot-

16 Karjalan vallankumouskomitean ja sen toimitsijoiden neuvottelukokous 11.8.1920. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 146, l. 13ob–14ob.

17 SKP perusti 8.9.1918 teollisuuskomitean. Se otti haltuunsa Venäjän korkeimman kansantalousneuvoton myöntämien varojen turvin isännättömiä teollisuuslaitoksia paikkakunnilla, joilla oli enemmän suomalaisia ja pyrki näin tarjoamaan heille työtä. Verner Forstén kuului komitean johtokolmikkoon. Katso tarkemmin Saarela 1996, s. 80–82.

18 Karjalan vallankumouskomitean ja sen toimitsijoiden neuvottelukokous 11.8.1920. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 146, l. 13ob–14.

19 Karjalan vallankumouskomitean teollisuus- ja liikenneosaston toimitsijain kokous 10.8.1920. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 146, l. 13ob; Postanovlenie Kemsogo uezdrevkoma o rospuske uezdnogo ispolkoma i perehode vlasti k revkomu (tehty viimeistään 29.10.1920), Sovety Karelii..., s. 75.

telut Karjalan taloudellisen itsehallinnon järjestämisestä Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean kanssa. Kysymys oli siitä, käyttikö taloudellista valtaa itsehallinnon toteuttamiseksi luotu vallankumouskomitea vai itsehallintoa vastustanut kuvernementin kansantalousneuvosto. Neuvotteluissa päädyttiin ratkaisuun, jonka mukaan vallankumouskomitea nimeäisi puheenjohtajiston valvomaan kuvernementin kansantalousneuvoston työtä.²⁰

Vallankumouskomitean ja kansantalousneuvoston neuvottelut olivat vaikeat. Gyllingin näkemyksen mukaan vallankumouskomitealla oli valtuudet puuttua Aunuksen kuvernementin kansantalousneuvoston toimintaan, mutta sen puheenjohtaja Stepan Sobolev²¹ oli jyrkästi toista mieltä. Hän ilmoitti suomalaisille, että Karjalan vallankumouskomitealle oli myönnetty ainoastaan kuvernementin toimeenpanevan komitean oikeudet. Niihin ei kuulunut taloudellista valtaa. Se tarkoitti sitä, että Sobolevin johtama Aunuksen kuvernementin kansantalousneuvosto asioisi ainoastaan keskuksen kanssa. Sobolevin näkemys oli sikäli oikea, että Neuvosto-Venäjän korkein kansantalousneuvosto oli tehnyt asiasta tätä koskeneen päätöksen Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean (IK) antaman lausunnon perusteella.²²

Toimivaltakiistan ratkaisemiseen tarvittiin ulkoasiain komissaari Tshitsherinin apua. Hän ilmoitti politbyrolle 6.9.1920 lähettämässään kirjeessä, että Karjalan itsehallinto oli pelkkää tyhjää puhetta ellei se koskisi myös taloutta. Tshitsherin perusteli muiden autonomioiden itsehallintomallista poikennutta vaatimustaan sillä, että Tarton rauhanneuvottelujen lopputulos riippui asian positiivisesta ratkaisusta. Gylling oli jyrkästi Karjalan autonomian rajoittamista vastaan ja suomalainen lehdistö käytti propagandassaan hyväkseen Aunuksen kuvernementin IK:n vastahankaisuutta, Tshitsherin varoitti politbyrota.²³

Ulkopolitiikka painoi vaa’assa enemmän kuin neuvostohallituksen tasavaltujen itsehallinnon määrittelyssä yleisesti omaksuma linja. VTsIK päätti 22.9., että Karjalalle luodaan kaikki itsehallinnolle ja vapaalle kehitykselle tarvittavat elimet. Se ratkaisi myös Aunuksen toimeenpanevan komitean ja vallankumouskomitean valtakiistan. Gyllingin johtaman vallankumouskomitean todettiin käyttävän korkeinta valtaa Karjalassa kunnes ensimmäinen neuvostojen edustajakokous kokoontuu valitsemaan uudet johtoelimet. VTsIK ja SNK hyväksyivät kuukausi tämän jälkeen, 14.10.1920 päätöksen, jolla Karjalalle muodostettiin oma, koko Karjalan taloutta johtava kansantalousneuvosto. Sen puheenjohtajaksi valittiin Gylling.²⁴

20 Karjalan vallankumouskomitean ja sen toimitsijain neuvottelukokous 11.8.1920. RTsHIDNI, f. 516, 1920 g., op. 2, d. 146, l.14ob.

21 Stepan Antonovitsh Sobolev, venäläinen, oli liittynyt VKP(b):n jäseneksi elokuussa 1917. Hän toimi Aunuksen kuvernementin TsIK:ssa ja eri neuvostotalousjärjestöissä. Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 575.

22 Karjala vallankumouskomitean toimihenkilöiden neuvottelukokous 14.8.1920. RTsHIDNI, f. 516, 1920 g., op. 2, d. 146, l. 15ob; Tshitsherin v Politbjuro TsK RKP 6.9.1920. AVP RF, f. 0135, op. 3, papka 103, d. 9, l. 1–2.

23 Tshitsherin v Politbjuro TsK RKP 6.9.1920. AVP RF, f. 0135, op. 3, papka 103, d. 9, l. 1–2.

24 V svjazi s obrazovaniem Karelskoj Trudovoj Kommuny VTsIK 22 sentrjabrja 1920. Pervyi Vsekarelski sezd sovetov, s. 265–266; Gylling, em. ptk, s. 137–139; Churchill on päätellyt oikein, että kiistan ratkaisuun tarvittiin ehkä Moskovan väliintuloa vallankumouskomitean

Keskuksen tekemät päätöslauselmat olivat kuitenkin yksi ja paikallinen käytäntö toinen asia. Niin kauan kuin Aunuksen IK oli Petroskoissa ja vallankumouskomitea joutui käyttämään sen virkamiehistöä hyväkseen, vallitsi kommunissa tosiasia kaksoisvalta. Vaikka Gyllingin vallankumouskomitealle oli delegoitu ylin toimeenpanovalta, ei sillä ollut voimaa ja resursseja käyttää sitä. Aunuksen IK hoiti käytännössä edelleenkin Aunuksen kuvernementin – Petroskoi mukaan lukien – hallintoa ja taloutta. Näin vallankumouskomitean hoidettavaksi jäivät vain Arkangelin kuvernementista kommuuniin liitetyt alueet. Lisäksi vallankumouskomitean valtuutus loppuisi VTsIK:n päätöksen mukaan siihen, kun ensimmäinen yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous kokoontuisi valitsemaan kommuunille neuvostoelimet. Tämä tarjosi vallankumouskomiteaan tyytymättömille tilaisuuden revanssiin.

Vallankumouskomitea päätti ratkaista Aunuksen kuvernementin IK:n muodostaman ongelman vaatimalla sen poismuuttoa Petroskoista. Narkomindel antoi jälleen kerran tukensa vallankumouskomitealle. Se ilmoitti VTsIK:lle pitävänsä Aunuksen IK:n poismuuttoa Petroskoista välttämättömänä, koska sen toiminta vaikeutti merkittävästi vallankumouskomitean työtä. Narkomindel huomautti, että oli Neuvosto-Venäjän omien intressien mukaista ettei Suomelle anneta aihetta syyttää sitä sopimusten rikkomisesta. Narkomindel muistutti, että Karjalan kommuunille on myönnetty laaja itsehallinto Tarton sopimuksessa. Kirjeessä korostettiin myös sitä, että suomalaiset nationalistit käyttivät hyväkseen kaikkia Karjalan asukkaiden ja venäläisten organisaatioiden välisiä erimielisyyksiä.²⁵

Ulkopolitiikka ja suomalaisten vallankumousodotukset vaikuttivat suoraan myös muihin, jopa Karjalan metsätalouden kehittämistä koskeneisiin ratkaisuihin. Gyllingin vallankumouskomitea vastusti Neuvosto-Venäjän korkeimman kansantalousneuvoston suunnitelmaa myöntää NEP-politiikan mukaisia toimilupia ”suomalaisille kapitalisteille” Karjalan metsävarojen hyödyntämiseksi. Gylling korosti Narkomindelille lähettämässään kirjeessä, että se lisäisi valkokuomalaisten vaikutusta karjalaiseen väestöön. Tämä olisi erityisen vaarallista vallitsevissa oloissa, jolloin vain osa karjalaisista oli neuvostovallan puolella ja toinen osa vastusti sitä aktiivisesti, jopa aseellisesti. Lisäksi tällaisella ratkaisulla olisi Gyllingin mukaan kielteinen vaikutus Suomen ja muiden Skandinavian maiden työväenliikkeeseen. Hän muistutti, että neuvostovaltaa propagoitiin karjalaisille ja Skandinavian maiden työväenliikkeelle sillä, että kommuunin perustaminen oli pelastanut Karjalan metsävarat suomalaisten kapitalistien valloitusaikeilta. Konsessio-politiikka veisi uskottavuuden koko Karjalan kommuunilta. Gylling korosti, että norjalainen insinööri H. Langstedt oli parhailaan Karjalassa tekemässä suunnitelmaa alueen metsätalouden järjestämisestä. Gylling pyysi Moskovalta varoja metsätalouden kehittämissuunnitelmien to-

.....
hyväksi. Hän ei vain osannut arkistolähteiden puuttumisen vuoksi yhdistää asiaa Narkomindeliin ja Tarton rauhansopimusneuvotteluihin. Churchill 1970, s. 196.

25 Narkomindel v presidium VTsIK (ilman päiväystä, mutta on todennäköisesti tammikuulta 1921). AVP RF, f. 135, op. 5, 1921 g., pakka 9, d. 24, l. 5.

teuttamiseksi ja lupaa värvätä Suomesta ja Skandinavian maista ammattitaitoisia työvoimaa.²⁶

Karjalan venäläisopposition tilaisuus koitti helmikuussa 1921 kokoontuneessa ensimmäisessä yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. Se ei epäröinyt. Karjalassa käyty kiista itsehallinnosta ei ollut ainutlaatuinen ilmiö Neuvosto-Venäjällä. Se heijasteli bolshevikkien keskuudessa yleisemminkin vallinnutta erimielisyyttä kansallisten autonomioiden perustamisen tarpeellisuudesta. Asiasta oli käyty kiivas kiista jo vuoden 1919 puoluekokouksessa. Vasemmisto-oppositiota edustanut Pjatakov vastusti jyrkästi kansallisten autonomioiden perustamista aikaisemman linjansa mukaisesti. Kansalaisyhteiskunnan kokemus oli osoittanut hänen mukaansa sen, että kansojen itsemääräämisoikeuden vaatimusta käytettiin reunamaissa vastavallankumouksellisia voimia koivana tunnuksena. Pjatakovin mukaan vallankumouksen voiton jälkeen itsemääräämisoikeus oli irrelevantti vaatimus. Se on vain ”diplomaattista peliä, tai vielä pahempaa, jos me otamme sen tosissamme”, hän julisti Buharinin tukemana.²⁷

Lenin ja Stalin olivat kiistassa johtavia vähemmistökansojen itsemääräämisoikeuden puolustajia. Sen jälkeen, kun puolueen enemmistö asettui tukemaan heidän linjaansa, kysymys oli ennen kaikkea siitä, miten kansallinen itsemääräämisoikeus järjestetään vaarantamatta neuvostovaltion yhtenäisyyttä.²⁸ Karjalan itsehallintoa vastustaneiden Vasili Kudzhijevin ja muiden Aunuksen kuvernementin TsIK:n jäsenten näkemykset vastasivat VKP(b):ssa laajaa kannatusta nauttineen vasemmisto-opposition linjaa. Tämä kävi ilmi sekä Karjalan autonomian luonnetta että kielipolitiikkaa koskevissa kiistoissa.

Gyllingistä marionettihallitsija

Ensimmäinen yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous järjestettiin Petroskoissa 11.–18.2.1921. Kokouksen avannut Gylling nosti puheessaan esiin kolme seikkaa: Karjalan kommuuni oli osa Venäjän federaatiota, sen tehtävä oli vallankumouksellista naapurinsa Pohjois-Euroopassa ja kohottaa Karjalan talous ja kulttuuri korkeammalle tasolle.²⁹ Puheiden jälkeen oli aika siirtyä päätöksiin. Ne olivat katkera tappio suomalaisille. He hävisivät kaksi tärkeää äänestystä: äänestyksen toimeenpanevan komitean johtopaikoista ja kielikysymyksestä. Gylling ei kuitenkaan tyytynyt takaiskuun. Hän kääntyi jälleen keran Narkomindelin puoleen hyökkäämällä rajusti Karjalan venäläisiä puolue- ja neuvosto-organisaatioita vastaan. Hän korosti, että Aunuksen kuvernementin johto oli ollut aina Karjalan Työkansan Kommuunia vastaan ja pitänyt sitä ainoastaan väliaikaisena ratkaisuna. Petroskoilaiset kommunistit, joista suurin osa

26 E. Gjulling v Moskve v Narkomindelü 16.12.1920. AVP RF, f. 135, op. 4, papka 6, d. 28, l. 23.

27 Buharin muutti kantaansa myöhemmin ja tuki puolueen enemmistöä vuoden 1923 edustajakokouksessa. Martin 1996, s. 16–20.

28 Martin 1996, s. 19.

29 I Vsekarelski sezd sovetov rabotshih, krestjanskih i krasnoarmejskih deputatov 11–18 fevralja 1921 (Petrozavodsk 1990), s. 91.

I Yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen edustajat ryhmäpotretissa Petroskoissa 1921. Karjalalle valittiin neuvostoelimet väliaikaisesti valtaa käyttäneen, Edvard Gyllingin johtaman vallankumouskomitean jälkeen. Kokouksessa käytiin myös ensimmäinen avoin linjataistelu autonomian tulevaisuudesta. Enemmistöinä olleet pitivät autonomiaa ainoastaan väliaikaisena, Tarton rauhansopimusneuvottelujen varten perustettuna luomuksena. Suomalaisilla oli pidemmälle menevät tavoitteet.

oli entisiä Aunuksen kuvernementin ”residenssejä”, olivat näytelleet johtavaa roolia kokouksessa ja saaneet puolelleen myös osan karjalaisista. Kokouksessa hyväksytyillä päätöksillä oli ”tuhoisa vaikutus karjalaisen väestön mielialoihin”, Gylling syytti. Niillä tähdättiin autonomian lakkauttamiseen. Se ilmeni mm. vaatimuksena yhdistää Aunuksen kuvernementti kokonaisuudessaan³⁰ Karjalan Työkansan Kommuuniin.³¹

Venäläisten johtama puolue ryhmä oli myös laatinut johtoelemistä äänestettäessä suosituslistan, jolta se oli tiputtanut pois kaikki autonomiaa kannattaneet karjalaiset muutamaa ”vain vaivoin sille saatua” lukuun ottamatta, Gylling syytti. Vallankumouskomitean suomalaisille kävi vielä huonommin. Vain Gylling itse ja vallankumouskomitean toinen jäsen Jaakko Mäki valittiin Karjalan TsIK:n jäseneksi. Lisäksi puolue ryhmä pudotti Mäen pois todellista valtaa käyttävän toimeenpanevan komitean puhemiehistön jäsenten suosituslistalta. Gyllingistä tuli ainoa suomalainen puhemiehistön jäsen. Puolue ryhmän juttauksen tuloksena toimeenpanevaan komiteaan valittiin Gyllingin arvion mukaan enemmistö, ”joka oli nähtävästi valmis lakkauttamaan kommuunin”. ”Allekirjoittanut valittiin puheenjohtajaksi, mutta päätös tehtiin ainoastaan ulkopoliittisen näkökulman säilyttämiseksi.”³² Kokouksen kansallisuusjakaamaa Gyl-

30 Gylling tarkoitti tässä kansallisista syistä kommuunin ulkopuolelle jätettyjä venäläisiä alueita.

31 Predsedatel E. Gjulling v narondyh komissariat inostrannyh del (ei päiväystä, mutta asiayhteydestä käy ilmi, että kirje on lähetetty heti kokouksen jälkeen, ennen kuin Suomi luovutti Repolan ja Porajärven kommuunille). AVP RF, f. 135, op. 5, 1921 g., papka 9, d. 22, l. 63.

32 Em. delo, l. 63–66.

ling ei voinut kuitenkaan syyttää tuloksesta. Sadasta äänivaltaisesta edustajasta karjalaisia ja suomalaisia oli enemmistö, 52. Venäläisiä oli 47, joten puoluejärjestön johto oli tarvinnut muutaman edustajan ”loikan” saadakseen tavoitteensa läpi.³³

Gylling arvioi, että erityisesti Kemin ujestista ja rajakunnista saapuneet edustajat tulisivat kokouksen päätösten vuoksi tiivistämään yhteyksiään valkoiisiin. Hän ilmoitti jäävänsä toimeenpanevan komitean puheenjohtajan tehtävään ja Karjalaan vain vastentahtoisesti. Hänellä oli siihen kaksi syytä. Ensimmäinen oli se, että Karjalaan komennetut suomalaiset kommunistit olisivat joutuneet pulaan nykyisen, heihin kielteisesti suhtautuvan venäläisen johdon alaisuudessa. Toinen oli se, että suomalaisten kommunistien poistuminen Karjalasta ”turmelisi poliittisen tilanteen”. Erityisen kielteinen vaikutus sillä olisi hänen arviionsa mukaan Suomeen ja rauhansopimuksen määräysten mukaan kommuuniin liitettäviin Repolan sekä Porajärven kuntiin. Gylling esitti Narkomindelille, että keskusjohdon oli ryhdyttävä tilanteen korjaamiseksi seuraaviin toimenpiteisiin:

- 1) Oli määrättävä mahdollisimman lyhyt aika, jonka kuluessa Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean oli poistuttava Petroskoista.
- 2) Keskuksen oli luotava VKP(b):n keskuskomitean päätöksen mukaisesti välittömästi yhtenäinen puoluejärjestö Karjalaan.³⁴
- 3) VTsIK:n 3.2. tekemä päätöstä (Karjalan rajamuutoksista)³⁵ oli valmistettava siinä hengessä, että alueen kansallinen koostumus ei muutu merkittävässä määrin.³⁶

Kesäkuussa järjestetyssä SKP:n edustajakokouksessa Gylling kuvaili Karjalan tilannetta edelleenkin synkin värein. Karjalan neuvostojen edustajakokous oli ollut ”pieni edistysaskel”, koska TsIK:lle oli annettu laajat valtuudet. Kuluneen puolen vuoden aikana oli kuitenkin käynyt ilmi, että mikään oleellinen ei ollut muuttunut. Karjalaisia ei saatu vedettyä neuvostovallan puolelle ja venäläiset määräsivät asioista, Gylling valitti. Hän vaati, että oli tehtävä yksiselitteinen päätös jätetäänkö kommuuni venäläisten puoluejärjestöjen johdettavaksi vai pyritäänkö todella tilanteeseen, jossa karjalaiset saavat itse määrätä asioitaan.³⁷

Gylling varoitti vajaa puoli vuotta ennen Vienan Karjalan kansannousua, että karjalaisten poliittinen mieliala oli hälyttävä. Aunuksen pakolaiset olivat alkaneet tiedustella joulun 1920 tienoilla kotiinpaluun mahdollisuuksia ja maaliskuuhun mennessä suurin osa heistä oli Gyllingin arvion mukaan palannut. Hän

33 Sovetyj Karelii 1993, s. 472–473.

34 Karjalan puoluejärjestöstä vastasi Aunuksen kuvernementin puoluejärjestön perustalle synnytetty Aunuksen-Karjalan puoluejärjestö.

35 Palaan rajakysymykseen luvussa Rajakiista.

36 Predsedatel E. Gjulling. V narodnyj komissariat inostrannyh del (ei päiväystä, mutta asiayhteydestä käy ilmi, että kirje on lähetetty heti kokouksen jälkeen, ennen kuin Suomi luovutti Repolan ja Porajärven kommuunille). AVP RF, f. 135, op. 5, 1921 g., papka 9, d. 22, l. 63–67.

37 Gylling, SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja 1921, s. 204–205. I B SKP, Kansan Arkisto.

arvioi, että virallisesti oli palannut noin tuhat ja epävirallisesti parituhatta henkeä. ”Mutta he eivät ole palanneet Karjalan Työkansan Kommuunin aktiivisiksi työntekijöiksi, ei meidän, vaan valkoisten miehinä”. Siitä kertoi se, että ”Toisin paikoin pysyvät äänettöminä, ikään kuin jotain odottaen, toisin paikoin valituttavat itseään neuvostoihin.” Tilanne oli hänen mukaansa samanlainen muissakin kihlakunnissa. ”Karjalainen väestö on mukana, ei puhu mitään, mutta äänestää kaikkien kommunistien ehdotusten puolesta. Tässä näkyy johdonmukainen politiikka. Se osoittaa, että karjalaiset suhtautuvat välinpitämättömästi neuvostorakennustyöhön, valmistautuvat johonkin tai odottavat muutosta.”³⁸ Vaikka Gylling ei tiennyt mitä oli tulossa, olivat hänen tekemänsä johtopäätökset väestön mielialoista oikeat. Muutos, johon Gylling arveli karjalaisten valmistautuvan, oli suomalaisten aktivistien kesästä asti organisoima Karjalan kapina. Heidän muodostamiensa aseellisten joukkojen, Karjalan metsäsissien riveissä taisteli parhaimmillaan noin 2500 miestä.

Venäläiset toteuttivat Gyllingin mielestä ”neuvostopolitiikkaa venäläisessä kansallisessa hengessä”. Hän ei uskonut tällä politiikalla olevan menestymisen mahdollisuuksia. Jos kommuunille aiottiin saada paikallisen väestön kannatus, oli karjalaiset aktivoitava itse työhön. Esteenä oli kuitenkin venäläisten hallitsema puolueorganisaatio. Gylling vetosi SKP:hen saadakseen tukea kiistassa Kudzhijevin ”venäläisnationalistista” linjaa vastaan. Hänen mielestään tilanne oli niin vakava, että se jätti jäljelle vain kaksi mahdollisuutta. Joko suomalaisten oli lähdeittävä Karjalasta ja jätettävä se venäläisten hoitoon tai sitten heidän oli saatava toiminnalleen Moskovan täysi valtuutus. Jälkimmäinen ratkaisu vaati sitä, että Karjalan johtotehtäviin oli saatava lisää suomalaisia työntekijöitä. Gylling vakuutti uskovansa, että myös Moskova toivoi suomalaisten jäävän Karjalaan, sillä se uskoi että ”työ Karjalassa on vähän niin kuin suomalaisten kommunistien urakka.”³⁹

Gylling myönsi, että syytökset suomalaisten Karjalassa harjoittaman politiikan nationalistisuudesta pitivät paikkansa. ”Väitös nationalistisuudesta on oikea. Mutta tässä on kysymys vallankumousta hyödyttävän nationalismin herättäminen. Sanotaan, että piru on ajettava ulos Belsebuubilla. Muu ei tässä tehoa. Kaikessa kommunismissa esiintyy vissi määrä nationalismia.” Hänen mielestään karjalaiset oli saatava suomalaisten liittolaisiksi ”nationalistisine tunteineen”. Ortodoksisemmin marxilaiseen kansainvälisyyden periaatteeseen suhtautuvia hän taivutteli vakuuttamalla, että vaaraa ei ole jos nationalismi ei vain mene liian pitkälle.⁴⁰

Jaakko Mäki sen sijaan vastusti Gyllingin nationalistista, ”irti Venäjästä” politiikkaa. Karjalan puoluejärjestön venäläisistä molemmat olivat silti samaa mieltä. Gylling oli Mäen mielestä valittu kommuunin johtoon ainoastaan venäläisten ”maskiksi”. Hänen mielestään osa venäläisistä oli ”juonittelijoita ja

.

38 Ibid.

39 Em. ptk., s. 203, 207–208.

40 Em. ptk., s. 207–208.

lurjuksia”, osa pelkkiä ”jäsenkirjakommunisteja”, jotka vain ”juovat ja renttui-levat kovasti”. Suomalaisten oli kuitenkin pysyttävä Karjalassa, sillä muuten kommuuni lakkautettaisiin. Myös Mäen mukaan perusongelma oli siinä, että venäläiset pitivät lähes kaikkia johtotehtäviä käsissään. Hänen mukaansa venäläiset olivat kuitenkin ”suomenkielisten karjalaisten keskuudessa vanhastaan vihattuja, eivät nauti sen luottamusta.” Myös Mäen mielestä karjalaisten kansallistuntoa oli kohotettava. Se oli herätettävä vallankumouksellisessa hengessä siten, että se palvelisi neuvostovaltaa. SKP:n ja suomalaisten roolin hän halusi rajoittaa mahdollisimman pieneksi. Karjalan merkitys SKP:lle oli se, että siitä voisi kehittyä ”Suomen vallankumoukselliselle liikkeelle tukikohta ja reservin sijoituspaikka ja Neuvosto-Venäjälle suojalinnake valko-Suomea vastaan”.⁴¹

Gylling ei kuitenkaan saanut SKP:lta haluamaansa tukea. Se samoin kuin VKP(b) oli jakautunut kahtia kansallisuuskysymyksessä. SKP:n puheenjohtaja Kullervo Manner edusti selkeästi zinovjevilaista vasemmisto-opposition kantaa. Mannerin mielestä oli parempi, että Karjalan Työkansan Kommuuni kehittyisi venäläiseen eikä suomalaiseen suuntaan. Hän epäili ymmärtävätkö venäläiset itsekään (Moskovassa) kuinka pitkälle karjalaiset olivat venäläistyneet. Kaikki Karjalan kauppa-, vesi- ja rautatiet sekä kulttuurisiteet olivat Venäjälle. Manner vastusti vaatimusta karjalaisissa herätettävästä kansallistunnosta ja -kulttuurista. Se merkitsisi ”suomalaista kansalliskulttuuria, joka ei ole oikea, emmekä me kommunisteina saa siihen eksyä”. Hän uskoi, että olisi parasta unohtaa kansalliset pyrkimykset ja antaa Karjalan johto Pietarissa toimineelle VKP(b):n suomalaiselle keskuselimelle. Hänen mielestään Gyllingin ja Mäen esille nostamissa ongelmissa heijastui suomalaisia kommunisteja Venäjällä kohdannut pettymys. ”Tunnen varsin hyvin suomalaiset punikit, jotka Venäjällä ovat”, Manner vakuutti. ”Osa heistä tuumaa, että ryssä on aina ryssä, ja että suomalaiset punikit ovat jotain erikoista muuta. Näytetäänpä noille venäläisille, miten Karjalan Työkansan Kommuuni oikein rakennetaan.”⁴² Vaikka kysymys oli ennen kaikkea erilaisista poliittisista arvioista, ei ole epäilystäkään etteikö Manner olisi tässä suhteessa tuntenut omiansa.

Karjalan siirtäminen Pietarissa toimivan VKP(b):n suomalaisen keskustuomiston alaisuuteen olisi merkinnyt sen alistamista Mannerin ja muiden hänen hengenheimolaistensa – viime kädessä Pietarin puoluejohtaja Zinovjevin – käsiin. Tämä pyrkimys oli selvästi nähtävissä myös lokakuussa 1921 perustetun VKP(b):n keskuskomitean luoteisbyron (Zinovjev oli sen puheenjohtaja) pyrkimyksissä alistaa Karjalan kommuuni omaan ja samalla Pietarin holhoukseen. Se olisi merkinnyt autonomian lyhyttä loppua, johtanut samaan lopputulokseen, jota Aunuksen kuvernementin neuvosto- ja puoluejärjestöt ajoivat. Karjalan merkitys oli Mannerin mielestä siinä, että se on ”Neuvosto-Venäjään nähden ... bufferi-valtio”. ”Sillä taitetaan lahtari-Suomen ulkopoliitiikan kärki Neuvosto-Venäjään nähden.” J.K. Lehtinen VKP:n suomalaisten järjestöjen keskustuomistosta antoi Mannerille sivustatukea. Näyttää siltä, että myös O.V.

41 Mäki, em. ptk., s. 208–210, 214.

42 Manner, em. ptk., s. 212, 215.

Kuusinen oli vielä tässä vaiheessa pikemminkin Mannerin kuin Gyllingin linjalla.⁴³

Karjalan poliittinen tilanne kärjistyi jo syksyllä 1921 kriisiksi. VKP(b):n keskuskomitean suomalaisten järjestöjen keskustoimisto⁴⁴ kutsui Gyllingin ja Mäen Pietariin käsittelemään erimielisyyksiä. Kokouksesta laaditun muistion mukaan syy oli molemmissa osapuolissa. Suomalaiset pyrkivät ”liioittelemaan asemaansa ja tavoittelivat liian laajaa itsehallintoa”. Venäläiset taas vähätelivät itsehallinnon merkitystä, pitivät sitä ainoastaan väliaikaisena ratkaisuna ja pelkäsivät karjalais-suomalaisen nationalismin nousua. Ilmeisesti siitä johtuen, että Gylling ei edelleenkään saanut näkemyksilleen tukea SKP:sta, hän ja Kominternissa Leninin luottomieheksi noussut O.V. Kuusinen lähettivät 20.8. omissa nimissään kirjeen VKP(b):n keskuskomitealle. He ilmoittivat, että valittavana oli kaksi vaihtoehtoa. Joko VKP(b) määrää suomalaiset pois Karjalasta, tai sitten heille annetaan kiistaton mandaatti kommuunin johtamiseen.⁴⁵ Ennen kuin Moskova ehti reagoida millään lailla Karjalan sisäiseen, Neuvosto-Venäjän mittakaavassa asiaa tarkastellen melkoisen harmittoman oloiseen kiistaan, puhkesi Vianan Karjalan kapina. Kommuunin sisäinen välienselvittely väistyi taka-alalle.

Karjalan vai suomen kieli

Autonomioiden itsehallinnon määrittelyn lisäksi myös kielikysymys aiheutti yleisesti ristiriitoja. Tavoite perustaa yhtenäinen, etniset ja kansallisuusrajat ylittävä sosialistinen valtio nosti esiin vaatimuksen myös koko maata yhdistävästä kielestä. Koska yhtenäinen valtio aiottiin alunperin muodostaa liittämällä muut tasavallat autonomisina alueina ja tasavaltoina Venäjän federaatioon, oli luonnollista ajatella että venäjän kielestä tulisi valtion kieli. Vaatimukset kansallisten kielten asettamisesta etusijalle olivat ristiriidassa tämän kanssa.

Kominternin puheenjohtaja Grigori Zinovjevillä, joka Pietarin puoluejohtajana vaikutti aktiivisesti myös Karjalan asioihin, oli kysymyksestä vahva mielenpide. Hän vastusti marraskuussa 1920 Ukrainan kielen korottamista valtionkieleksi vaatimalla kielten vapaata kehitystä. Käytännön elämän piti ratkaista kumpi kieli, ukraina vai venäjä, jäisi käyttöön. Kulttuurisempi, syvemmälle juurtunut ja elinvoimaisempi voitaisi. Zinovjevin näennäisen neutraali asenne ukrainan kieltä kohtaan merkitsi vallitsevan käytännön, venäläistämisen aiheut-

43 Mäki syyti Kuusisen ja Mannerin kantaa ”ultrabolshevistiseksi”, vaikkakin ihanteelliseksi. Mäki, SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja 1921, s. 214. 1B SKP, Kansan Arkisto; Manner, em. ptk., s. 212–213; Lehtinen, em. ptk., s. 213.

44 Suomalaiset perustivat VKP(b):n keskuskomitean ohjeiden mukaan 1919 VKP(b):n suomalaisten järjestöjen keskustoimiston. Myös monilla muilla vähemmistökansallisuuksilla oli vastaava elin VKP:n keskuskomitean yhteydessä. VKP(b):n keskuskomitea nimitti suomalaisen keskustoimiston ensimmäisen toimikunnan jäseniksi Väinö Jokisen, Kustaa Rovion ja Kalle Lepolan. Katsaus SKP:n KK:n toimintaan 1.9.1919–1.3.1920. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1020 g., d. 9, l. 1–5.

45 Tshlen tsentralnogo komiteta kommunistitsheskoj partii Finlandii O. V. Kuusinen i predsedatel Karispolkoma E. Gjulling Moskva 29-go Avgusta 1921. Tsentralnomu komitetu RKP. RTSHIDNI, f. 17, op. 60, d. 983, l. 39–40; Doklad tsentralnogo bjuro Finskih organizatsi RKP o svoej dejatelnosti za ljul, Avgust i Sentjabr 1921 goda. Em. delo, l. 30–32.

tamien eriarvoistavien yhteiskunnallisten rakenteiden säilyttämistä. Oleellinen kysymys oli se, miksi venäjän kielen oppiminen takasi talonpoikien lapsille paremman tulevaisuuden kuin ukrainan kielen käyttö. Ukrainan kielen vastustuksen taustalla oli myös ajatus, että sen käyttö ainoastaan hidastaisi toivottua kehitystä kohti neuvostovaltion yhteistä kieltä, venäjää. Lisäksi useimmat Zinovievin lailla ajattelevat uskoivat venäjänkielisen kulttuurin edustavan korkeinta kulttuurin tasoa valtakunnassa. Kielikiistassa heijastui myös prosessi, jossa Neuvosto-Venäjältä ryhdyttiin luomaan modernin, työväenluokkaisen kaupunkikulttuurin perustalle rakentuvaa poliittista yhteisöä. Tämä lähtökohta yhdistettynä kansalais sodasta saatuihin kokemuksiin sai bolshevikit määrittelemään ukrainaa puhuvan maaseudun takapajuiseksi ja vastavallankumoukselliseksi. Vallankumouksen kannatus ja venäläisyys olivat suurinta Ukrainan kaupungeissa ja teollisuuskeskuksissa. Useimmat venäläisyhteisöissä asuneet ukrainalaiset olivat myös itse venäläistyneet. Sitä pidettiin todisteena kehityksen väistämättömästä suunnasta.⁴⁶

Kielipolitiikan kiistakysymyksiin kuului myös se, minkä murteen pohjalle uusi kirjakieli luodaan. Usein valintaan liittyi poliittisia konnotaatioita. Karjalassa vaihtoehtoina oli joku kolmesta karjalan murteesta tai suomi. Suomen valinta ilman suurempia kiistoja Karjalan toiseksi viralliseksi kieleksi johtui ennen kaikkea ulkopolitiikan tarpeista ja suomalaisten punaisten keskeisestä roolista Karjalan johdossa. Sinänsä Moskovan päätöksillä tai Tarton rauhansopimuksen määräyksillä ei tehty kielivalintaa karjalan ja suomen välillä, sillä niissä puhuttiin ainoastaan alueen asukkaiden äidinkielestä. Heinäkuussa 1920 koontunut I yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous hyväksyi päätöslauselman, jossa kansanvalistustyötä päätettiin ryhtyä toteuttamaan suomen kielellä. Myös karjalan kirjakielen luomisella oli jonkin verran kannatusta. VKP(b):n Aunuksen kihlakuntakomitea oli suunnitellut jo vuonna 1919 karjalankielisen sanomalehden perustamista ja Aunuksen kuvernementin sanomalehti Olonetskaja zvezda oli julkaissut jonkin aikaa karjalankielisiä sivuja. Karjalankielisten tekstien julkaiseminen ei sinänsä ollut uusi asia, sillä kirkollinen Karjalan veljeskunta oli julkaissut vuosina 1908–1914 yli 30 uskonnollista karjalankielistä kirjasta ja yhtä lehteä. Niiden kyrillinen kirjoitustapa perustui Aunuksen kuvernementissa ja Etelä-Karjalassa puhuttuun livvin murteeseen.⁴⁷

Ensimmäisen yleiskarjalaisen edustajakokouksen päätöksessä suomen kielen valintaa perusteltiin sillä, että se oli jo valmis kirja- ja sivistyskieli. Karjalaisten kulttuuritason kohottamisen uskottiin onnistuvan sen avulla paljon nopeammin kuin odottamalla uuden kirjakielen luomista.⁴⁸ Suomen kielen valintaan liittyi myös Gyllingin ajatus Karjalan roolista Skandinavian ja erityisesti Suomen vallankumouksen kehtona. Suomen kielen puolesta puhui myös Pohjois-Karjalan

46 Liber 1992, s. 38–39.

47 Anttikoski 1998, s. 30, 35–36; Nakaz Karelskomu revkomu otsherednye zadatshi revkoma” 1.3.7.1920. Vsekarelskij... 1990, s. 38.

48 Rezoljutsija po dokladu otdelo narodnogo obrazovanija, I Vsekarelski sedz sovetov rabotshih, krestjanskij i krasnoarmejskij deputatov 11.–18.2.1921. Vsekarelski ... 1990, s. 224; Anttikoski 1998, s. 34–35.

poliittinen tilanne. Sen väestö oli aiheuttanut eniten ongelmia neuvostovallalle. Vienankarjalaiset eivät ymmärtäneet venäjää ja heidän murteensa oli hyvin lähellä ellei lähes kokonaan suomea. Tästä johtuen venäläiset olivat epäonnistuneet täydellisesti vienankarjalaisten keskuudessa tehtävässä poliittisessa työssä ja alueelle oli lähetetty suomalaisia punaisia.⁴⁹ Suomalaisia tarvittiin ennen kaikkea neuvostovallan pystyttämiseen Pohjois-Karjalassa.

Karjalan autonomian perustamisen ja kielipolitiikan lähtökohdissa on paljon yhteistä vuonna 1924 perustetun Moldavian ASNT kehityksen kanssa. Romania oli vallannut ensimmäisessä maailmansodassa Venäjältä Bessarabian, jonka menetystä Neuvosto-Venäjä ei koskaan hyväksynyt. Moldavian ASNT:n tehtävä oli viedä vallankumous Bessarabiaan ja palauttaa se sitä kautta takaisin Neuvostoliiton yhteyteen. Tästä syystä Moldavian kieleksi valittiin Bessarabian moldavialaisten puhuma kieli. Tätä Neuvostoliiton pyrkimystä käyttää hyväkseen valtiolliset rajat ylittäviä etnisiä yhteyksiä nimitettiin myös Piedmont -politiikaksi. Sillä viitattiin Piedmondin kokoavaan rooliin Italian vapaussodissa. Ainakin moldavialaiset ja ukrainalaiset myös käyttivät Piedmont-vertausta puhuessaan omasta roolistaan Bessarabian ja Länsi-Ukrainan suhteen.⁵⁰ Vaikka Gylling ei käyttänyt sanaa Piedmont, on ajatuksellinen yhteys selvä. Karjalasta oli tarkoitus luoda suomalaisten työläisten Piedmont.

Verrattuna muissa tasavalloissa tapahtuneeseen kansallisen kielen valintaan Karjalan ratkaisu pysyi yleisen linjan puitteissa. Vallankumousodotukset, mutta myös pragmaattiset syyt johtivat siihen, että osaa arabialaisin ja kyrillisin kirjaimin kirjoitetuista kielistä ryhdyttiin muuttamaan latinalaisin kirjaimin kirjoitettaviksi. Vallankumouksen jälkeen muodostettavan yhteisen kielen kehittäminen olisi helpompaa, jos kaikissa kielissä käytettäisiin samaa latinalaista aakkostoa. Myös kirjakielen perustaksi otettavan murteen valinta tapahtui monissa tasavalloissa samalla lailla poliittisin perustein kuin Karjalassa. Esimerkiksi Uzbekistanin kirjakielen perustaksi valittiin kehittyneimpien ja eniten venäläisten kanssa tekemisissä olleiden keskusalueiden kaupunkiasukkaiden murre. Uzbekistanin kansallismieliset kannattivat sen sijaan ns. puhtaampia ja tyypillisempiä murteita kirjakielen perustaksi.⁵¹

Karjalassa kielipolitiikan perusteet päätettiin helmikuussa 1921 kokoontuneessa I yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. Itse kokouksessa kysymys ei näyttänyt herättäneen suuria erimielisyyksiä. Tätä voidaan pitää josain määrin yllättävänä, sillä päätöksen henki oli samansuuntainen kuin mitä Pietarin puoluejohtaja Zinvojev oli paria kuukautta aikaisemmin esittänyt puhuessaan ukrainan kielen asemasta Ukrainassa. Karjalan kielipäätöksen lähtökohdaksi hyväksyttiin kahden kulttuurin ja kielen vapaa kilpailu karjalaisten sieiluista. Suomi ja venäjä määriteltiin muodollisesti tasaveroisiksi kieliksi. Päätöksen mukaan venäläisten kieli oli venäjä, mutta karjalaisten kieli oli joko

49 Kaikissa KTK:n perustamista valmistelleissa asiakirjoissa lähdetään siitä, että suomalaiset työskentelevät vienankarjalaisten parissa, koska venäläiset eivät tulleet siellä ymmärretyiksi ja heihin suhtauduttiin siellä torjuvasti.

50 Martin 1996, s. 566–567.

51 Crisp 1989, s. 26; Akiner 1989, s. 104.

suomi tai venäjä heidän omasta valinnastaan riippuen. Valistustyötä väestön keskuudessa tehtäisiin sillä kielellä, jota he parhaiten ymmärsivät. Jo yksin tämä heikensi suomen kielen asemaa, koska suurin osa lukutaitoisista karjalaisista oli oppinut lukemaan venäjäksi. Suomen kielen tasaveroinen asema mitoitettiin myös siten, että se määriteltiin tosiasiaassa paikalliseksi, lähinnä Pohjois-Karjalassa asuvan pienen vähemmistön sivistyskieleksi. Venäjän kieli sen sijaan määriteltiin vallitsevan tilanteen mukaan karjalaisten enemmistön sivistyskieleksi.⁵²

Voi olla, että suomalaisten huono venäjän osaaminen oli yksi syy siihen, että he eivät kiinnittäneet huomiota kielipäätökseen. Toinen syy saattoi olla se, että Gyllingin alustuksen perustalta tehty päätös ”Karjalan Työkansan Kommuunin organisaatiosta ja tehtävistä” vei heidän päähuomionsa.⁵³ Kiista kommuunin itsehallinnollisten elinten organisoimisesta ja niiden toimivaltuuksista oli sillä hetkellä suomalaisten huomion keskiössä. Lisäksi myös Gyllingin valmistelussa päätöksessä määrättiin kielipolitiikan järjestämisestä. Sen mukaan kommuunin hallinto oli järjestettävä niin, että väestö saattoi hoitaa asiansa kummalla tahansa valitsemallaan kielellä, ”venäjäksi tai karjalaksi (suomeksi)”. Myös kommuunin ja yleisliittolaisten neuvostoelinten tärkeimmät päätökset, asetukset ja lait oli sen mukaan julkaistava molemmilla kielillä.⁵⁴

Käytäntö oli kuitenkin toinen kuin päätökset. Gylling joutui toteaman jo keuhalla 1921, että kansan kielen käyttöoikeus kommuunin virkakielenä oli jäänyt ”kuolleeksi kirjaimeksi”. Kansallinen väestö ei ymmärtänyt virkakirjeitä ja virastojen kanssa asioiminen oli muutenkin hankalaa. Ongelma johtui siitä, että kommuunin hallinto koostui lähes kokonaan aiemmin Aunuksen kuvernementin IK:n palveluksessa olleista venäläisistä virkamiehistä. Hallintokoneisto jatkoi toimintaansa entiseen tapaan niin kuin mitään ei olisi tapahtunut. Poliittinen taistelu kommuunin todellisesta luonteesta yhdistyi kysymykseen suomen kielen ja suomalaisten asemasta kommuunissa. Gylling kytki ne avoimesti yhteen. Ryhmittyminen autonomian kannattajiin ja vastustajiin tapahtui kaikki nationalismin tunnusmerkit täyttävien piirteiden mukaan. Venäläisyyteen suuntautuneet pitivät autonomiaa vain väliaikaisena ratkaisuna ja vastustivat suomalaisten erikoisasemaa kommuunin johdossa. Suomalaisuuteen suuntautuneet kansallismieliset taas vaativat itsehallinnon realisoimista.

Lokakuussa 1921 kokoontunut II yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous vahvisti kielipolitiikan jatkumisen entisellään. Myös kysymys karjalan kielen asemasta nousi esille. Ajatus karjalan kirjakielen luomisesta hylättiin vetoamalla murteiden moninaisuuteen ja erilaisuuteen. Edustajakokous vahvisti edellisessä kokouksessa tehdyn päätöksen, jonka mukaan ”riippuen kunkin

52 Rezoļjutsija po dokladu otdelo narodnogo obrazovanija, I Vsekarelski sedz sovetov rabotshih, krestjanskih i krasnoarmejskih deputatov 11.–18.2.1921. Vsekarelski ... 1990, s. 224.

53 Rezoļjutsija po dokladu ”Organizatsija i zadatshi Karelskoj Trudovoj Kommuny”. Rezoļjutsija po dokladu otdelo narodnogo obrazovanija, I Vsekarelski sedz sovetov rabotshih, krestjanskih i krasnoarmejskih deputatov 11.–18.2.1921. Vsekarelski ... 1990, s. 200–204.

54 Em. ptk, s. 202–203.

kansalaisen omasta tahdosta ja kiintymyksestä toiseen tai toiseen kulttuuriin”, jokaisella on oikeus valita kummalla valtiollisella kielellä hän haluaa valistusta sivistystyötä harjoitettavan. Suomenkielisten opettajien määrää päätettiin lisätä niin paljon, että suomi voitaisiin ottaa tulevaisuudessa oppiaineeksi kaikkiin venäjänkielisiin kouluihin.⁵⁵

Syksyllä 1921 Pohjois-Karjalassa puhjennut kapina pani asetelman kuitenkin uusiksi. Se viimeistään osoitti, että kommuunissa harjoitettu kansallisuuspolitiikka oli epäonnistunut pahoin. Sen sijaan että kommuunin perustaminen olisi vakiinnuttanut neuvostovallan myös Pohjois-Karjalassa, talonpojat olivat nousseet kapinaan. Kommuunin sisäiset kiistat saivat uuden ulottuvuuden, joka pakotti keskuksen puuttumaan niihin. Kapinan jälkeen kysymys ei ollut enää vain Karjalassa harjoitetusta kansallisuuspolitiikasta, vaan valtakunnan yhteinäisyydestä ja turvallisuuspolitiikasta.

Kommuunin johtoelimet kokoontuivat tekemään johtopäätöksiä tapahtuneesta jo helmikuun alussa, paria viikkoa ennen kuin viimeiset kapinalliset oli karkotettu Karjalasta. Asian käsittely aloitettiin Karjalan TsIK:n puolueyhmän kokouksessa 9.2.1922. Gylling oli valmistellut sen hyväksyttäväksi päätöslauselman ”Kielen lähentäminen kansaan”. Se ei kuitenkaan kelpvannut enemmistölle, joka hylkäsi ehdotuksen ja päätti asettaa työryhmän valmistelemaan kysymystä.⁵⁶

Karjalan TsIK kokoontui välittömästi puolueyhmän kokouksen jälkeen. Valistusasiain kansankomissariaatin suomenkielisen osaston johtaja Verner Forsten esitti kokouksessa, että suomenkielisen valistustyön parantamiseksi sille osoitettaisiin kolmasosa kansanvalistustyön budjettiin osoitetuista varoista. TsIK:n enemmistö katsoi kuitenkin, ettei kansallisissa rajapiireissä ollut mitään syytä voimistaa vain suomenkielistä valistustyötä. Sen mukaan työtä karjalaisen keskuudessa oli tehostettava molemmilla kielellä.⁵⁷

Kudzhijevin ja Gyllingin arviot kapinan syistä ja siitä tehtävistä johtopäätöksistä menivät täysin ristiin. Kudzhijevin mukaan syynä oli ollut valkoisten agitaatio, joka oli kohdannut otollisen maaperän suomalaisten herättämässä karjalaisessa nationalismissa.⁵⁸ Gylling taas esitti täsmälleen vastakkaisen arvion. Kapinan perussyö oli se, että Karjalassa ei ollut toteutettu riittävän kansallismielistä politiikkaa. Hänen mielestään vienankarjalaiset ”eivät tunteneet olevansa isäntiä synnyinmaassaan”. Kommuunin johto oli kiinnittänyt huomionsa vain Aunuksen ja Petroskoin kihlakuntien talonpoikiin ja laiminlyönyt Kemin kihlakunnan talonpoikien taloudelliset ja sivistykselliset tarpeet. ”Tämän politiikan seurauksena me menetimme osan talonpojista banditismille”, Gylling ar-

55 II:n Yleiskarjalaisen Neuvostojen Edustajakokouksen Kansanvalistusosaston selostuksen johdosta hyväksymästä päätöslauselmasta. (hyväksytty 10.10.1921). Kokoelma ”Punainen Karjala”, s. 41.

56 Protokol N:o 26 zasedanija plenuma Karelskogo oblastnogo komiteta RKP(b) ot 16. fevralja 1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 25.

57 Ibid.

58 Tätä koskevat Kudzhijevin näkemykset: Kudzhijevin puhe Petroskoin suomalaisen kollektiivin ylimääräisessä kokouksessa su. 12.2.1922. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1921 g., 113 (ei listan numeroita); Protokol N:o 26 zasedanija plenuma Karelskogo oblastnogo komiteta RKP(b) ot 16. fevralja 1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 25–25ob.

vosteli. Hän vaati, että tilanne oli korjattava ryhtymällä toteuttamaan ”karjalaisella nationalismilla kommunismin” tunnuksen mukaista politiikkaa. Kuten arvata saattaa, vaatimus ei herättänyt ihastusta.⁵⁹

Kudzhijev, joka itse oli aunuksenkarjalainen, syytti suomalaisia punaisia ulkokohtaisesta kirjaviisauteen perustuvasta Karjalan ja sen väestön tuntemuksesta. Hänen mukaansa tämä oli syynä suomalaisten ja karjalaisten kommunistien erimielisyyksiin. Kudzhijev korosti Kemin kihlakunnan ja Aunuksen kuvernementin talonpoikien välillä vallitsevan kulttuurisen ja kielellisen eron suuruutta. Kemin kihlakunnassa kieli oli säilynyt puhtaampana kuin muualla Karjalassa. ”Jos tsaarin venäläistytämispolitiikka olisi saanut jatkua 20-30 vuotta, luultavasti kemiläisetkin olisivat venäläistyneet”, Kudzhijev arveli. Suurin osa Aunuksen ja Petroskoin kihlakuntien talonpojista oli niin venäläistyneitä, että venäjänkielinen agitaatio saa niissä paremman vastaanoton kuin suomalainen, hän huomautti.

Kudzhijev muistutti suomalaisia myös historian, kulttuurin ja uskonnon vaikutuksesta karjalaisten identiteettiin. Nikolai II aikana karjalaisilla oli ollut käsitys, että suomalaisia oli vihattava, koska he eivät tunnustaneet tsaaria ja uskoivat toiseen jumalaan. Karjalaisten osoittamasta suoranaisestä suomalaisvihamielisyydestä oli saatu näyte jo heinäkuussa 1920 kokoontuneessa pelkästään karjalaisista koostuneessa I yleiskarjalaisessa edustajakokouksessa. Kudzhijevin esittämästä kimmastuneet suomalaiset vaativat häneltä vastausta siihen, ”rakastivatko karjalaiset sitten venäläisiä sortajiaan enemmän”. Tätä keskustelua Kudzhijev ei pöytäkirjan kertoman mukaan ryhtynyt käymään.

Venäläistäminen oli mennyt Kudzhijevin mielestä joka tapauksessa niin pitkälle, että sitä ei voitu kääntää enää takaisin. Jos Aunuksen kihlakuntaan perustettaisiin enemmän suomenkielisiä kouluja niin kuin Gylling vaati, kokisivat karjalaiset sen tyrkyttämisenä. Karjalaiset ”itse eivät ole tahtoneet olla suomalaisen sivistyksen piirissä”. Sellainen politiikka voisi johtaa ”Aunuksen asukkaiden sielussa uinuvan pedon, nationalismin virkoamiseen”. Kudzhijev muistutti, että nationalismin peto oli näyttänyt kyntensä jo vuodenvaihteen kapinassa. Hän vaati, että Karjalassa oli noudatettava ”hienovaraista kielipolitiikkaa”. Kemin kihlakunnassa oli työskenneltävä suomen ja Aunuksen kihlakunnassa venäjän kielellä. Etelä-Karjalassa väestön oli annettava itse valita haluamansa kieli. Perussääntönä oli kuitenkin pidettävä sitä, että ”niiden jotka eivät selviydy suomen kielellä, on lähestyttävä venäläistä kulttuuria”.

Siitä Gyllingin ja Kudzhijevin välillä ei sinänsä vallinnut erimielisyyttä, että osa karjalaisista oli pitkälle venäläistyneitä ja että heidän keskuudessaan oli myös epäluuloisuutta suomalaisia kohtaan. Gylling myönsi, että suomalaistamispolitiikka oli tästä syystä vaikeuksissa Aunuksen ja Petroskoin kihlakunnissa.⁶⁰ Kudzhijevin linja olisi merkinnyt karjalaisten enemmistön jo melko pit-

59 Protokol N:o 26 zasedanija plenuma Karelskogo oblastnogo komiteta RKP(b) ot 16. fevralja 1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 25ob-26.

60 Gylling, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 9.8.-16.8.1922, s. 16. I B SKP, Kansan Arkisto.

källe edenneen venäläistymisen jatkumista. Hänen vaatimuksensa siitä, että kieli- ja kulttuurivalinta oli tehtävä luonnollisen kehityksen kautta ilman, että ryhdyttäisiin toteuttamaan sen enempää venäläistämisen kuin suomalaistamispolitiikkaa, vastasi puolueen vasemmisto-opposition piirissä esitettyjä näkemyksiä. Kudzhijev vastusti suomenkielisen valistustyön lisärahoitusta, koska se rikkoisi vapaan valinnan periaatteita vastaan. Gyllingin esittämä tunnus ”karjalaisella nationalismilla kommunismiin” oli suorastaan vaarallinen, koska sen toteuttaminen lisäisi karjalaisten venäläis- ja suomalaisvastaisuutta. ”Ei nationalismia vaan internationalismia”, Kudzhijev vaati.

Samana päivänä 12.2.1922 kun suomalaisella kollektiivilla oli ylimääräinen kommuunin tulevaisuutta käsitellyt kokous, kokoontui myös kielikysymyksen ratkaisua varten perustettu työryhmä. Kudzhijev oli sen puheenjohtaja, Fedor Pottojev sihteeri ja muina jäseninä olivat Gylling, Georgij Tereshkin⁶¹ ja Aleksandr Leskov. Työryhmän voimasuhteet ratkaistiin heti ensimmäisessä äänestyksessä, jolla päätettiin otetaanko käsittelyn pohjaksi Gyllingin vai Kudzhijevin päätösehdotus. Kudzhijevin ehdotus hyväksyttiin äänin 4–1.⁶²

Gyllingin ja Kudzhijevin ehdotusten oleellinen ero koski karjalan ja suomen kielten käyttöönoton velvoittavuutta ja aikataulua. Gyllingin esityksessä kaikki hallintoelimet keskusvirastoista kihlakuntiin olisi velvoitettu käsittelemään asioita suullisesti myös karjalan kielellä. Päätöstä rikkovat toimitsijat olisi viety oikeuteen. Myös Kudzhijevin esitys olisi velvoittanut virastot käsittelemään suulliset asiat karjalan kielellä, mutta vasta sitten kun niihin oli palkattu riittävä määrä kaksikielisiä virkamiehiä. Niin kauan kuin heitä ei ollut, oli käytettävä perustettavaa kääntäjätoimistoa. Toinen olennainen ero esitysten välillä koski keskusvirastojen ja kihlakuntien johtaviin virkoihin nimitettävien kielitaidon vaatimusta. Gyllingin ehdotuksessa lähdettiin siitä, että niihin voitiin valita ainoastaan karjalan- tai suomenkielentaitoisia henkilöitä. Kudzhijevin esityksessä kaksikielisyys määriteltiin lisäansioksi, ei virantäytön edellytykseksi.⁶³

Siitä sen sijaan vallitsi yksimielisyys, että kihlakuntien hallintokielenä on venäjä tai suomi sen mukaan kumpaa väestö ymmärtää paremmin. Siten Aunuksen kihlakunnan hallintokieleksi nimettiin venäjä ja Uhtuan kihlakunnan suomi. Kansanvalistuksen ja opetuksen kielen valintaperiaatteeksi komissio vahvisti yksimielisesti väestön vapaan valintaoikeuden. Tavoitteena oli tehdä karjalaisista sekä suomen- että venäjätaitoisia.⁶⁴

Gylling jäi työryhmän äänestyksissä yksin siitä huolimatta, että sen kaikki muut jäsenet olivat karjalaisia. Gyllingin esityksen hylkääminen ei ole kuitenkaan yllättävää, kun otetaan huomioon miten radikaaleja muutoksia se olisi aiheuttanut Karjalan hallinnossa. Jo pelkästään vaatimus suomen osaamisesta johtaviin virkoihin nimittämisen edellytyksenä ja kieltä osaamattomien viran-

61 Toimeenpanevan komitean oikeusosaston päällikkö.

62 Komission kokouksen pöytäkirja 12.2.1922. Tsentralnyj gosudarstvennyj arhiv istorikopolititsheskoi dokumentatsii, Sank-Peterburg, f. 16, op. 2, d. 11811, l. 3–4. Julkaistu Aleksei Levkojev, Mikä kirjakieli karjalaisille? Karjalan Heimo 11–12/1994.

63 Ibid.

64 Ibid.

omaisten uhkaaminen oikeudella ja erottamisella olisi johtanut suurpuhdistukseen. Ilmeisesti tämä oli myös Gyllingin tarkoitus. Siitä kertovat hänen Moskovaan lähettämänsä valitukset venäläisen virkakoneiston toiminnasta ja esitykset siitä, että kommuunin johto oli saatava yksiselitteisesti suomalaisten käsiin.

Työryhmän hyväksymä Kudzhijevin esitys käsiteltiin muutamaa päivää myöhemmin VKP(b):n Karjalan aluekomitean kokouksessa. Se joutui äänestämään. Gyllingin tunnus ”karjalaisella nationalismilla kommunismiin” tuomitettiin äänin 3–2.⁶⁵ Esitys kansankielisen opetuksen määrärahojen lisäämisestä kolmasosaan koko valistusbudjetista hylättiin. Sen sijaan aluekomitea lupasi lisätä tarkemmin määrittelemättömällä summalla kansankielisen opetuksen rahoitusta (4–1, Gylling vastaan). Kudzhijevin esitykselle rakentunut työryhmän hyväksymä päätöslauselma kielen lähentämisestä kansaan hyväksyttiin äänin 3–2. Vastaan äänestivät Gylling ja Komu. Gyllingin esitys Karjalan autonomian lujittamisesta ja sen muuttamisesta autonomiseksi neuvostotasavallaksi päätettiin yksimielisesti viedä ylempien elinten ratkaistavaksi. Siitä olikin turha kiistellä Karjalassa, koska asia päätettiin joka tapauksessa Moskovassa.⁶⁶

Asia annettiin 6.3.1922 Stalinin johdolla kokoontuneen VKP(b):n keskuskomitean orgbyron käsiteltäväksi. Samalla kun se käsitteli Karjalan tulevaa asemaa, sen oli otettava kantaa myös muihin kiistakysymyksiin kielikysymys mukaan lukien.⁶⁷ Orgbyro teki päätökset suomalaisten kannan mukaisesti. Se velvoitti Karjalan osoittamaan suomenkieliseen koulutyöhön kolmasosan valistustyön budjetista. Lisäksi se vahvisti suomen kielen tasaveroisen aseman venäjän kanssa. Kaikissa virastoissa oli voitava hoitaa asiat sekä venäjäksi että suomeksi.⁶⁸

Kielikysymyksen määrittely tuli ajankohtaiseksi uudelleen 1923, kun KTK päätettiin muuttaa Karjalan autonomiseksi sosialistiseksi neuvostotasavallaksi. Venäjän federaation SNK:n poliittisesti tärkeä pieni neuvosto (malyi soveta narodnyh komissarov RSFSR) teki vielä päivää ennen 25.7.1923 tapahtunutta VTsIK:n ja SNK:n päätöslauselman hyväksymistä korjauksen Karjalan kieli-suhteita koskevaan pykälään. Korjatun version mukaan ”karjalan-suomen ja venäjän kielet ovat tasaveroisessa asemassa ASSR:n alueella”.⁶⁹ Pykälän sisältö oli poikkeuksellinen siinä mielessä, että kansallisen kielen aseman nostaminen jonkin tasavallan viralliseksi kieleksi oli harvinaista.

Esimerkiksi Ukrainan TsIK ja SNK hyväksyivät vasta 6.7.1927 päätöslauselman, jolla ukrainan kieli julistettiin tasaveroiseksi venäjän ja muiden kielten kanssa. Ukrainassa elettiin silloin kansallismielisyyden aallonharjalla. Tätä ku-

.

65 Enemmistön muodostivat Kudzhijev, Danilov ja Smolikov. Komu ja Gylling jäivät vähemmistöön.

66 Protokol N:o 26 zasedanija plenuma Karelskogo oblastnogo komiteta RKP(b) ot 16. fevralja 1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 30–30ob.

67 Tästä enemmän s. 128–130.

68 Protokol N:o 150 zasedanija Orgbjuro TsK RKP(b) ot 6.3.1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 6–8.

69 Protokol zasedanija malogo soveta narodnyh komissarov RSFSR ot 24-go ijulja 1923. GARF, f. 130, op. 7, d. 94, l. 1; Yleisvenäläisen toimeenpanevan keskuskomitean ja kansankomissaarien neuvoston päätös Karjalan Autonomisesta Sosialistisesta Neuvostotasavallasta 25.7.1923. Kokoelma Punainen Karjala, s. 71.

vaa myös se, että paria kuukautta ennen kyseisen päätöksen hyväksymistä Harkovissa kokoontunut kielitieteilijöiden konferenssi oli esittänyt ukrainan kirjoitustavan muuttamista kyrillisestä latinalaiseksi. Tällä haluttiin korostaa Ukrainan eurooppalaisuutta ja itsenäisyyttä suhteessa venäjään.⁷⁰

Rajakiista

Karjalan Työkansan Kommuunin rajoista ja pääkaupungista päättäminen oli vähintäänkin yhtä suuren erimielisyyden aihe kuin kielikysymys. Kiista koski välittömästi erästä kommuunin ydinkysymystä, tulisiko siitä myös taloudellisesti elinkelpoinen alue vai jäisikö se ainoastaan Tarton rauhansopimusneuvottelujen varten perustetuksi väliaikaiseksi luomukseksi. Rajojen määräämisellä ratkaistiin myös väestösuhde, olisivatko venäläiset vai karjalaiset enemmistönä kommuunissa. Kysymys kommuunin pääkaupungista liittyi samaan ongelmaan. Karjalan kansallisen liikkeen ydin oli Pohjois-Karjalassa, jonka ainoa kaupunki oli Kemi. Petroskoi oli Aunuksen kuvernementin vanha taloudellinen ja hallinnollinen keskus. Se oli myös vanhan venäläisvallan symboli.

Kun VTsIK teki päätöksen KTK:n perustamisesta Aunuksen ja Arkangelin kuvernementeista, jätettiin rajojen lopullinen määrittely tuonnemmaksi. Ratkaisun saneli Tarton rauhansopimusneuvottelujen alkamisesta johtunut kiire. Kommuunin uskottavuus vaati, että sen rajojen määrittelyssä huomioitiin kansallisuussuhteet ja että se otettiin huomioon myös hallinnossa. Jälkimmäisen seikan Moskova ratkaisi sivuuttamalla paikalliset venäläisenemmistöiset neuvostoelimet ja nimittämällä Gyllingin johtaman vallankumouskomitean kommuunin johtoon. Rajojen lopullisessa määräämisessä oli kuitenkin otettava huomioon myös Venäjän federaatiossa suoritettava hallinnollinen alueuudistus. Lisäksi Aunuksen kuvernementtiin kuului runsaasti venäläisenemmistöisiä alueita, joiden liittäminen kokonaisuudessaan kommuuniin olisi tehnyt karjalaisista vähemmistön. Tämä oli perussy siihen, miksi Karjalan vallankumouskomitea ja Aunuksen kuvernementin IK eivät päässeet yksimielisyyteen rajojen määräämisestä. Kommuunin rajoista ja pääkaupungista käydyssä kiistassa oli kysymys sekä raadollisesta valtataistelusta että kommuunin identiteettiin liittyvästä symboliikasta.

Kiistan osapuolet selostivat näkökantojaan elokuun alussa Moskovassa Leninin puheenjohtolla kokoontuneelle SNK:lle. Stepan Sobolev oli Aunuksen IK:n edustaja ja Vasili Kudzhijev edusti Karjalan vallankumouskomiteaa. SNK ja VTsIK tekivät neuvonpidon tuloksena 4.8.1920 päätöksen KTK:n rajoista. Kommuuniin liitettiin sekä uusia karjalaisia alueita että venäläisten asuttamia kuntia Vienanmeren ja Valkeanmeren rannoilta sekä Muurmannin rautatien alueelta. Päätös vastasi vallankumouskomitean kantaa, joka oli vaatinut alueita taloudellisista syistä. Tämän jälkeen karjalaisten osuus KTK:n väestöstä oli 61,2 prosenttia.⁷¹

70 Dingley 1989, s. 180.

71 Postanovlenie VTsIK i SNK ot 4 avgusta 1920 g., Vsekarelski sezd ... Petrozavodsk 1990, s. 263–264; Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 146.

Aunuksen kuvernementin johto ei kuitenkaan hyväksynyt Moskovassa tehtyä päätöstä rajoista sen enempää kuin Karjalan vallankumouskomitean toimintaakaan. Helmikuussa 1921 kokoontunut Annuksen kuvernementin neuvostojen edustajakokous lähetti voimakkaan protestikirjeen VTsIK:lle Moskovaan, jossa vaadittiin muuttamaan päätöstä rajoista. Kirjeen mukaan oli vakava virhe, että ”puhtaasti venäläinen kaupunki” Petroskoi liitettiin Gyllingin johtaman vallankumouskomitean ”valloitushenkisestä” vaatimuksesta Karjalaan. Päätös horjutti alueen kansallisuusrauhaa ja loi maaperää karjalaisten ja venäläisten suhteiden kehittymiselle ”vihamielisiksi”. Kokousta johtaneiden venäläisten mielestä kommuunin rajat piti määrätä kulkemaan puhtaasti kansallisuusrajaa pitkin. Näin Petroskoi olisi jäänyt venäläisten keskuksesi ja Annuksen kuvernementin pääkaupungiksi.⁷²

Aunuksen kuvernementin neuvostojen edustajakokous vetosi myös suoraan NKVD:n Vladimirskiin. Kokous vastusti jyrkästi vallankumouskomitean vaatimusta kuvernementin pääkaupungin siirtämisestä pois Petroskoista joko Vytegraan tai Lotinanpeltoon. Edustajakokouksen mukaan kuvernementin keskuksen siirtäminen Petroskoista muualle merkitsisi kuoliniskua kommuunin ulkopuolelle jätettäväksi aiotuille Äänisen itäisille venäläisalueille, Puudosille ja Vytegralle. Niiden erottamista Petroskoista pidettiin mahdottomana ajatuksena.⁷³ Kysymys oli Gyllingin jo pitkään jatkuneesta yrityksestä karkottaa kilpailijansa, Annuksen kuvernementin IK pois Petroskoista.

Aunuksen kuvernementin johdon ensisijainen vaatimus oli, että kuvernementti yhdistettäisiin kokonaisuudessaan Karjalan kommuuniin. Sitä perusteltiin taloudellisilla ja hallinnollisilla syillä. Gylling puolestaan vastusti ehdottomasti tätä, koska venäläisistä tulisi sen myötä väestön enemmistö. Se olisi tarkoittanut hänen mukaansa kommuunin lakkauttamista kansallisena autonomiana. Gylling vaati Narkomindelille lähettämässään kirjeessä, että uusien rajojen määrittämisellä ei muuteta ”merkittävästi vallitsevaa kansallisuussuhdetta”.⁷⁴

Aunuksen kuvernementti ei ollut kuitenkaan ainoa, jonka kanssa Karjalan kommuunilla oli aluekiistoja. Rajanveto pohjoisessa aiheutti erimielisyyksiä Muurmannin kuvernementin kanssa. Syynä olivat ennen kaikkea taloudelliset intressiristiriidat. Muurmannin kuvernementti ehdotti syksyllä 1921 Luoteisalueen talousneuvostolle (SevzapEKOSO), että Karjalan kommuuniin liitetyt Vienanmeren rannan venäläiset kunnat ja Kemin kaupunki liitettäisiin sen alueeseen. Karjalan edustajat vastustivat ehdotusta jyrkästi, sillä alueet olivat sen metsätaloudelle tärkeitä. Vienanmeren rantojen sahat saivat puutavaran Suomen rajalla olleista kunnista ja Vienanmeren satamat olivat Karjalalle taloudellisesti tärkeitä. Ulkopolitiikka osoittautui jälleen kerran vipusimeksi, joka käänsi ti-

72 Parshutov, Bogdanov, Semenov iz Petrozavodsk 2.2.1921 v VTsIK. GARF, f. 1235, op. 96, d. 450, l. 30.

73 Parshutov, Bogdanov, Semenov tov. Vladimirskom 9.2.1921. GARF, f. 1235, op. 96, d. 450, l. 25–26.

74 Predsedatel E. Gjulling v Narodnyj komissariat inostrannyh del (ilman päiväystä). AVP RF, f. 135, op. 5, papka 9, d. 22, l. 63–64.

lanteen Karjalan eduksi. Luoteisalueen talousneuvosto siirsi asian valmistelun Moskovaan, jotta siellä tutkittaisiin ”kuinka paljon asia on diplomaattinen kysymys”.⁷⁵

Tämän jälkeen Karjalan johto lähetti kysymyksestä muistion kansallisuusasiain kansankomissariaattiin. Siinä vedottiin pääasiassa ulkopoliittisiin seikoihin. Karjalaiset rajakunnat olivat taloudellisesti ja hallinnollisesti sidottuja Kemiin. Yhteyden katkeaminen Kemiin heikentäisi neuvostovaltaa rajaseuduilla. Kirjeessä muistutettiin raja-alueen poliittisesti ongelmallisesta tilanteesta. Karjalaiset olivat jatkuvan valko-suomalaisen propagandan kohteena ja rajakunnissa toimi parhaillaankin ”valko-suomalaisten bandiittien” joukkoja.⁷⁶ Kirjeessä huomautettiin, että asiasta oli ollut maininta myös VTsIK:n päääänenkannattajassa, Izvestijassa -lehdessä 17.11.1921.⁷⁷

Kirje oli epäilemättä Gyllingin käsialaa. Siinä muistutettiin, että päätöstä oli harkittava huolella Suomen ja Venäjän ulkopoliittisen kriisin vuoksi. Kommunin alueen supistaminen loisi maaperää Suomen väitteille, että Venäjä yrittää ”asteittain likvidoida KTK:n”.⁷⁸ Jälleen kerran ulkopoliittikka, Neuvostoliiton halu säilyttää Tarton rauhansopimuksella saavutettu vakaus painoi punnuksen Karjalan autonomian puolelle. Muurmanni sai tyytyä entisiin rajoihinsa. Tapaus on myös yksi osoitus Gyllingin pelisilmästä, kyvystä käyttää Karjalan ulkopoliittisesti arkaluontoista asemaa omien tavoitteidensa ajamiseen.

VTsIK nimitti kesällä 1922 erikoiskomission ratkomaan KTK:n ja Aunuksen kuvernementin valta- ja rajakiistaa. Komissio kuuli asiassa molempia osapuolia ja teki sen perusteella ratkaisuesityksen. Siinä suositeltiin Gyllingin näkemyksen mukaisesti, että Petroskoista tehdään kommunin pääkaupunki. Komissio perusteli esitystään jälleen ulkopoliittikalla. Kommunista oli luotava vahva bufferi Venäjän ja valkoisen Suomen väliin. Siksi oli välttämätöntä, että alueen taloudellinen ja hallinnollinen keskus Petroskoi oli myös sen pääkaupunki. Ennen kaikkea Petroskoilla oli komission mielestä sotilasstrateginen merkitys kommunin etelä- ja keskiosien puolustamisessa. Komissio esitti myös, että Aunuksen kuvernementin TsIK siirtyy välittömästi Petroskoista Lotinanpeltoon, niin kuin Gylling oli jo pitkään vaatinut. Ehdotus merkitsi Aunuksen kuvernementin ensisijaiseksi ratkaisuksi tarjoaman vaihtoehdon hylkäämistä. Se oli esittänyt KTK:n pääkaupungin siirtämistä joko Kemiin tai Sorokkaan ja kommunin rajojen määräämistä etnistä rajaa perustana käyttäen. Tämä olisi tarkoittanut sitä, että kommuuni olisi muodostunut lähinnä Keski- ja Pohjois-Karjalan karjalaisista kunnista. Vaihtoehto olisi myös jättänyt Aunuksen kuvernementin eloon ja Petroskoin kommunin ulkopuolelle.⁷⁹

75 Vypiska iz protokola N:o 1 zasedanija oblast. sevsapekoso TsK RKP ot 17.10.1921. AVP RF, f. 135, op. 5, pakka 9, d. 22, l. 144.

76 Kysymyksessä oli Vienan Karjalan kapina.

77 Narodnyi komissariat po Natsionalnym delom. Predstavitelstvo Karelskoj Trud. Kommuny, 18. nojabrja 1921 g.. AVP RF, f. f. 135, op. 5, pakka 9, d. 22, l. 142–143.

78 Ibid.

79 Doklad komissii VTsIK v prezidium VTsIK po Karelsko-Olonetskomu voprosu 29.6.–1.8.1922. RTsHIDNI, f. 17, op. 14, 1922g., d. 318, l. 4–5; Post. prezidiuma VTsIK 31.7.1922. AVP RF, f. 135, op. 6, pakka 14, d. 6, l. 67.

Ter-Gabrieljanin johtama komissio joutui toteamaan pian, että kaikki kiistakysymykset kiertyivät tavalla tai toisella kommuunin kansallisen koostumuksen ympärille. Se taas riippui ratkaisevasti siitä, liitetäänkö Puudosin alue kommuuniin niin kuin Aunuksen kuvernementin johto vaati. Tässä kysymyksessä komissio asettui taloudellisiin syihin vedoten Aunuksen kuvernementin kannalle. Se esitti Aunuksen kuvernementin lakkauttamista ja Puudosin sekä muiden Aunuksen kuvernementtiin kuuluneiden kuntien liittämistä muutamaa lukuun ottamatta Karjalan kommuuniin. Komission laskelmien mukaan tämä olisi muuttanut kansallisuussuhteen niin, että aikaisemmin vähemmistönä olleista (40 %) isovenäläisistä tulisi 60 prosentin osuudella väestön enemmistö. Komission mielestä se, että karjalaiset jäivät omassa tasavallassaan 40 % vähemmistöön, ei vielä merkinnyt ”merkittävää laskua” heidän osuudessaan. Taloudelliset tekijät painoivat kansallisuuskysymystä enemmän.⁸⁰

VTsIK:n puhemiehistö teki komission suositusten mukaisen päätöksen 31.7.1922. Siihen sisältyi kuitenkin varaus, jonka mukaan rajoja voitaisiin muuttaa myöhemmin mikäli Venäjän federaation hallinnollinen alueuudistus sitä edellyttää. Päätöksen mukaan Aunuksen kuvernementti ja sen hallintoelimet oli lakkautettava 18.9.1922 mennessä.⁸¹ Vaikka kommuunin kansallisuussuhteen muuttuminen merkitsi tappiota Gyllingille, oli Aunuksen kuvernementin ja sen johtoelinten lakkauttaminen vastaavasti merkittävä voitto.

Seuraavan kerran rajakysymykseen palattiin kesäkuussa 1923, kun VTsIK:n puhemiehistö käsitteli Karjalan kommuunin muuttamista autonomiseksi sosialistiseksi neuvostotasavallaksi (KASNT). Puhemiehistö valitsi työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia perustuslaki ja määrätä rajat uudelle tasavallalle. Tällä kertaa komission jäseneksi valittiin myös Gylling. Maxim Litvinovin valinnalla varmistettiin Narkomindelin tuleminen kuulluksi.⁸² Ongelmana oli tällä kertaa Karjalan etelärajan määrittäminen, jonka suhteen Pietarin kuvernementilla oli etuja valvottavanaan. Karjalan TsIK:n puhemiehistö käsitteli rajakysymystä hyvissä ajoin ennen kuin VTsIK ja SNK kokoontuivat päättämään KASNT:n perustamisesta. Karjalan johto ilmoitti luopuvansa vanhasta tavoitteestaan liittää myös Muurmanskin kuvernementti alueeseensa. Solovetskin saaret se sen sijaan ilmoitti haluavansa itselleen. Syynä oli talouden kehittäminen, sillä saarien vankityövoimaa käytettiin Kemian kihlakunnan alueella runsaasti. Etelärajaksi Karjala ehdotti Syvärijokea ja Äänisjärven rantaviivaa.⁸³

VTsIK ja SNK muuttivat 25.7.1923. Karjalan Työkansan Kommuunin Karjalan Autonomiseksi Sosialistiseksi Neuvostotasavallaksi, mutta eivät tehneet

80 Doklad komissii VTsIK v prezidium VTsIK po Karelsko-Olonetskomo voprosu 29.6.–1.8.1922. RTSHIDNI, f. 17, op. 14, 1922g., d. 318, l. 4–5; Protokol zasedanija Komissii VTsIK po Karelsko-Olonetskomo voprosu 30. Ijunja 1922 god. Em. delo, l. 2-3.

81 Post. prezidiuma VTsIK 31.7.1922. AVP RF, f. 135, op. 6, papka 14, d. 6, l. 67; Yleisvenäläisen toimeenpanevan komitean dekreetti 18.9.1922 Aunuksen kuvernementin lakkauttamisesta. Kokoelma ”Punainen Karjala”, s. 56.

82 Komission kokoonpano oli Kursk (koollekutsuja), Beloborodov, Litvinov, Klinger ja Gylling. Protokol 36 zasedanija prezidiuma VTsIK Sovetov 27.6.1923. AVP RF, f. 135, op. 7, 1923 g., papka 19, d. 9, l. 44.

83 Sekretar TsIK Jushtshiev v Karelskoj Oblastnoj Admin. Kom. pri Sov. Uprav. 7.7.1923 GARF f. 6984, op. 1, d. 59, l. 8.

rajamuutoksia. Siihen päätettiin palata myöhemmin. Kysymykseen saatiin ratkaisu joulukuussa 1923, kun VTsIK hyväksyi Karjalan esityksen ja määräsi ”lopullisella” päätöksellä sen etelärajaksi Syvärijoen. Solovetskin saaria Karjalalle ei kuitenkaan annettu.⁸⁴ Lopullinen päätös ei osoittautunut kovin pitkäikäiseksi. Leningradin kuvernementin TsIK lähetti heti vuoden 1924 alkupuolella Kremlin nootin, jossa se ilmoitti vastustavansa jyrkästi Karjalan etelärajasta tehtyä päätöstä. Nootin mukaan Leningrad menetti päätöksessä taloudellisesti tärkeitä alueita, jotka jäivät Syvärijoen ja Karjalan ASNT:n rajaksi lopulta muodostuneen alueen väliin. Rajakysymys otettiin Leningradin protestin vuoksi käsittelyyn uudelleen keväällä 1924. Ratkaisevat neuvottelut käytiin Moskovassa, jossa I. A. Nikitin edusti Karjalaa täysin valtuuksin. Tällä kertaa päätöksestä myös tuli lopullinen.⁸⁵

Nikitin palasi Moskovasta Petroskoihin tappion kärsineenä. Karjalan lopullisiksi muodostuneet rajat oli piirretty tavalla, jota se oli vastustanut edellisten vuosien aikana monin tavoin. Ne olivat lähes täsmälleen samat, joita VTsIK:n komissio oli ehdottanut jo syksyllä 1922. Karjalaan liitettiin useita venäläisiä kuntia Puudos mukaan lukien ja se menetti Leningradin kuvernementille VTsIK:n sille jo kerran antamat karjalaisenemmistöiset alueet. Se ei myöskään saanut Muurmannin kuvernementtia. Autonomiseksi neuvostotasavallaksi korotettu Karjalan kommuuni menetti merkittävän osan kansallisesta piirteestään, kun karjalaiset ja suomalaiset jäivät 40 prosentin vähemmistöksi.⁸⁶

Karjalan rajoista päättäminen kuvaa sitä Neuvostoliiton kehityksessä yhä hallitsevammaksi noussutta piirrettä, jossa keskuksen taloudellishallinnolliset intressit syrjäyttivät paikallisen edun. Uusien taloudellisin perustein synnytettyjen hallinnollisten alueiden luominen oli 1920-luvulla koko Neuvostoliitossa toteutetun aluehallinnon uudistuksen peruslähtökohta. Tämän mukaisesti Leningradin (luoteisen talousalueen keskus) intressit sivuuttivat Karjalan edun kaikissa kolmessa keskeisessä kiistakysymyksessä. Ensinnäkin Muurmannin kuvernementti jäi osaksi Leningradin aluetta. Toiseksi Karjala menetti etelässä siihen jo kerran liitetyt kunnat siitä huolimatta, että niiden väestön enemmistö oli karjalaisia. Ja kolmanneksi Karjalaan liitettiin Äänisen itäpuoliset venäläiset kunnat.

Vuoden 1924 päätöksistä kuvastuu myös se, että Moskovalla ei ollut enää syytä olla ulkopoliittisista syistä yhtä varovainen Karjalan kysymyksen kanssa kuin vielä vuotta aikaisemmin. Kapina oli päättynyt ja Suomen aloitteesta Karjalan kysymystä käsitelleet pysyvä kansanvälinen tuomioistuin ja Kansainliitto olivat päättäneet, että ne eivät voi puuttua asiaan. Päätös oli voitto Neuvostoliit-

84 Postanovlenie Vserossijskogo Tsentralnogo Ispolnitelnogo Komiteta ob ustanovlenii Juzhnoi granitsy Avtonomnoi Karelskoj Sotsialistitsheskoj Sovetskoj Respubliki. GARF, f. 6984, op. 1, d. 59, l. 13; Iz postanovlenija VTsIK i SNK SSSR 25.7.1923 ”Ob Avtonomnoj Karelskoj Sovetskoj Sotsialistitsheskoj Respublike”. Sovety Kareli..., s. 99–100.

85 Leningradski Gubernski Ispolnitelni Komitet Sovetov Prezidium. Organizatsionno-instruktorski otdel. Epäselvä päiväys, mutta asia käsiteltiin VTsIK:n komissiossa 7.4.1924. GARF, f. 6984, op. 1, d. 59, l. 3; Tshlen prezidiuma KarTsIK N. Arhipov, sekretar Jushtshiev v prezidium VNIK RSFR t. Jegorovu 13.2.1924. Em. delo, l. 6.

86 Sidorova 1986, s. 13, 36.

tolle, joka oli pelännyt kysymyksen kansainvälistymistä ja vastustanut jyrkästi minkä tahansa kolmannen osapuolen sekaantumista siihen.⁸⁷ Karjalan kapinoiden pakolaisille myönnetyn armahdusajan loppuminen vuonna 1926 vei Narkomindeliltä viimeisenkin syyn seurata entiseen tapaan Karjalan kysymystä. Sen seurauksena mm. Narkomindelin Karjalan edustusto lakkautettiin ja rajavalvonta siirrettiin yksinomaan NKVD:lle.⁸⁸

Läskikapinasta vallankumous

Syksyllä 1920 solmittu Tarton rauhansopimus loi uuden tilanteen Karjalan kysymykseen. Suomi vaihtoi rauhansopimuksessa 1918–1919 valtaamansa Repolan ja Porajärven Petsamoon. Vapaa pääsy Jäämerelle ja reaali politiikka veivät voiton heimoaateesta ja suur-Suomesta. Tämä jätti tyytymättömyyden kytemään aktivistipiireihin.⁸⁹ Karjalan kommuunia ja samalla Tarton rauhansopimusta vastaan suunnattu oppositiotoiminta oli alkutekijänä joulukuussa 1920 tapahtuneelle ”Karjalan Keskushallituksen” muodostamiselle. Se perustettiin Vienan ja Aunuksen Karjalan pakolaishallitusten sekä Repolan ja Porajärven kuntien edustajien yhteisessä kokouksessa. Toimintamuodoksi tuli aluksi propaganda, mutta se ei riittänyt kaikille. Repolan nimismies, aktivisti H.H. (Bobi) Siven ja Vienan Karjalan väliaikaisen hallituksen joukkojen komentaja, kapteeni K. Henricksson-Mata ryhtyivät valmistelemaan aseellista kapinaa Karjalan kommuunia vastaan jo lokakuussa 1920. He toivoivat saavansa painostettua myös Suomen hallituksen tukemaan sitä niin kuin oli tapahtunut edellisen vuoden Aunuksen sotaretessä.

Suunnitelma oli epärealistinen ja se epäonnistui. Suomen hallitus takavarikoi Repolaan kätkeytetyt aseet. Kapinan lässähtäminen jo alkuunsa oli suuri pettymys aktivisteille. Bobi Siven teki itsemurhan protestiksi Suomen petokselle ja Tarton rauhansopimukselle. Hänestä tuli aktivistien ja AKS:n marttyyrisankari. Suomalaisten joukkojen vetäytyessä helmikuun toisella viikolla 1921 Repolasta ja Porajärveltä, kunnissa perustettiin rauhansopimuksen ehtojen mukaisesti omat 50 miehiset miliisijoukot. Muodollinen valtuuksien siirto Suomelta Venäjälle tapahtui 14.2.1921. Yli kuukauden ajan kunnat kieltäytyivät kuitenkin tunnustamasta Karjalan kommuunia siksi autonomiseksi alueeksi, johon rauhansopimuksessa viitattiin. Lopuksi puna-armeija miehitti Repolan ja Porajärven, vangitsi niiden asettamat miliisit ja perusti niihin neuvostohallinnon. Suomalaiset protestoivat tapahtunutta vastaan ja hallitus lähetti nootin Narkomindelille. Tapahtuma toimi aktivistien silmissä aseelliseen kapinaan Karjalassa tähdänneen toiminnan oikeuttajana.⁹⁰

Valtiollisella tasolla kiistaa käytiin nootein. Suomi syytti Neuvosto-Venäjää rauhansopimuksen niiden kohtien rikkomisesta, joissa puhuttiin Itä-Karjalan it-

87 Jääskeläinen 1961, s. 322–323; Vihavainen 1997, s. 46–47.

88 Kilin 1999a, s. 109.

89 Churchill 1970, s. 100, 183.

90 Mts. 189–191; Jääskeläinen 1961, s. 316–317.

sehallinnon järjestämisestä. Erimielisyydet koskivat lähinnä Suomen oikeutta valvoa sopimuksen noudattamista ja Repolalle ja Porajärvelle kahdeksi vuodeksi annettua oikeutta järjestää itse miliisivoimansa. Kriisin taustalla vaikutti kuitenkin myös aivan perustavanlaatuisen ristiriita, sillä Suomi ei tunnustanut Karjalan Työkansan Kommuunia Tarton rauhansopimuksessa tarkoitetuksi Itä-Karjalan itsehallinnoksi.⁹¹ Näillä toimenpiteillä Suomi kielsi rauhansopimuksen solmimisen jälkeen syntyneen tilanteen legitimitetin ja loi osaltaan otollisen ilmapiirin aktivistien Karjalassa nostattamalle kapinalle. Karjalaisille oli nälkä kuitenkin paljon painavampi syy nousta rajan takaa organisoituun aseelliseen kapinaan kuin kiistat valtiosopimusten noudattamisesta.

Joulukuun alussa 1921 kapinaa Pietarissa selostanut Jaakko Mäki myönsi, että ”tällä kertaa onkin osa Karjalan väestöstä ollut myötätuntoisia lahtarien puuhille”. Hän ei kuitenkaan pitänyt elintarvikepulaa niin pahana, että se olisi saanut väestöä nousemaan kapinaan ilman ulkopuolisten agitaattorien yllytystä.⁹² Mäen nälänhätää vähättelevä selostus oli joko poliittisesti motivoitu tai sitten hän ei tuntenut Vienan Karjalan tilannetta. Jälkimmäinen vaihtoehto ei tunnu kuitenkaan kovin uskottavalta, koska hän työskenteli VKP:n Karjala-Muurmannin komitean sihteerinä.

Paljon suurempi nälänhätä ei olisi voinut enää olla. Gylling ilmoitti keväällä 1921 Narkomindelille, että jopa kokonaisia kyläneuvostoja oli loikannut nälkää pakoon Suomen puolelle. Tshitsherin ryhtyi itse toimenpiteisiin. Hän pyysi saamiinsa tietoihin vedoten leivän lähettämistä välittömästi Petroskoihin ja sai lupauksen 23 vaunullisen toimittamisesta sinne. Se ei riittänyt kovin pitkäksi aikaa. Jo toukokuun lopussa Karjalan suurimman tuotantolaitoksen, Onegan tehtaan työläiset käynnistivät yhdessä petroskoilaisten kanssa leipämellakat. He osoittivat sankoin joukoin kaduilla mieltä ja vaativat leipää. Mielenosoittajat uhkasivat hyökätä neuvostotoimitsijoiden kimppuun, ellei tilanne paranismi nopeasti. Heinäkuussa kommuunin johto kääntyi hädässään suoraan Leninin puoleen, joka lupasi auttaa elintarvikkeiden hankkimisessa Petroskoihin. Tilanne oli kuitenkin lokakuussa edelleenkin yhtä katastrofaalinen. Sitä pahensi se, että osa Karjalaan lähetetystä leivästä ei ollut saapunut koskaan perille. Karjalan kansallisuuksien asioiden neuvoston edustaja V.T. Gurjev vetosi epätoivoisesti Moskovassa elintarvikkeiden jakelusta vastanneisiin viranomaisiin. Ellei leipää toimitettaisi heti Aunukseen ja Kemiin, ei sen kuljettaminen Pohjois-Karjalan kaukaisimpiin osiin onnistuisi enää keväällä. Silloin osaa väestöstä odottaisi varma nälkäkuolema.⁹³

Vienan Karjalan kapina alkoi samoihin aikoihin kuin Karjalan johto vetosi elintarvikeavun saamiseksi maanlaajuista nälänhätää vastaan taistelleeseen

91 Jääskeläinen 1961, s. 318–319.

92 J. Mäen selostus. Pöytäkirja N:o 47 VKP:n Pietarin suomalaisen kollektiivin kokouksessa 3.12.1921. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1921 g., d. 109, l. 187.

93 Narkomindel 9. Aprelja 1921 zamnarkomvneshtorga tov. Lezhaevu. AVP RF, f. 135, op. 5, papka 9, d. 26, l. 2–3; Pottojev 27.5.1921 Palmfetu (Palmfeld). Em. delo, l. 22; Pottojev 4.7.1921 Petrozavodsk prjamo Leninu. Em. delo, l. 50; Tshlen kollegii Karelskogo Predstavitelstva pri Narkomnatse v Narkoprod 26.10.1921. GARF, f. 1318, op. 10, d. 9, l. 394.

Moskovaan. On helppo uskoa, että vähäväkisen Karjalan pyynnöt eivät olleet ensimmäisenä elintarvikkeiden jakelusta vastanneiden viranomaisten listoilla. Tämän ymmärsi myös Karjalan johto, joka tehosti pyyntöjään vetoamalla ulkopolitiittisiin syihin ja Suomen uhkaan. Ensimmäiset taistelut puhkesivat marraskuussa 1921. Karjalan Metsäsisseiksi itsensä nimittäneet joukot valtasivat laajan alueen Pohjois-Karjalaa, suuremman kuin Karjalan väliaikaisen hallituksen hallussa oli ollut vuonna 1920. Enimmillään jääkärimajuri Paavo Talvelan johtamiin kapinallisten joukkoihin kuului noin 3000 miestä, joista suomalaisia vapaaehtoisia oli noin 500. Puna-armeijan ja viime kädessä Toivo Antikaisen johtamien suomalaisten suksijoukkojen lyömät viimeiset kapinalliset vetäytyivät Karjalasta Suomen puolelle 20.2.1922.⁹⁴

Kapinalliset noudattivat Aunuksen sotaretken mallia ja vetosivat Suomen hallitukseen tuen saamiseksi. Vaikka hallitus ei tehnyt virallisesti päätöksiä kapinallisten tukemisesta, se ei myöskään estänyt aktivistien toimintaa. Diplomaattisella rintamalla ulkoministeri Holsti sen sijaan tuki kapinaa. Suomi esitti Neuvosto-Venäjälle, että Tarton rauhansopimus avattaisiin ja kapinalliset otettaisiin mukaan kolmikantaneuvotteluihin: Venäjä, Suomi ja kapinallisten edustajat. Litvinov torjui ehdotuksen jyrkästi ja vaati Suomea lopettamaan kapinallisten toiminnan alueeltaan. Trotski puolestaan liitti kapinan samaan aikaan valkoisten venäläisten Romaniasta Ukrainaan aloittamaan hyökkäykseen.⁹⁵

Suomi pyysi 26.11.1921 Kansainliittoa ottamaan tutkittavakseen Karjalan kansannousun synnyttämän tilanteen ja karjalaisten aseman yleensä. Se oli kuin punainen vaate neuvostohallitukselle, joka ei missään tapauksessa aikonut sallia länsivaltojen sekaantumista sisäisiin asioihinsa.⁹⁶ Tämä ja kapinallisten sotamenestys saivat neuvostohallituksen liikkeelle. Sota-asiaan kansankomissaari Trotski antoi 28.11.1921 Pietarin sotilaspöytäkirjan sotaneuvostolle käskyn ryhtyä ”valkokarjalaisten bandiittien” nopeaan ja lopulliseen likvidointiin. Puna-armeija oli keskittänyt joukot valmiiksi joulukuun lopussa. Trotskin käskyä säesti ulkoasiain kansankomissaari Tshitsherin 28.11.1921 päivätty nootti: ”Venäjän hallituksella on käytettävissään runsaasti keinoja tehdäkseen lopun Suomen KTK:a vastaan alullepannusta vaarallisesta seikkailusta”.⁹⁷

Uppiniskaisiksi jo aiemmin todettujen suomalaisten vastaukset eivät tyydyttäneet ulkoasiain kansankomissaaria. Lisäksi Tshitsheriniä huolestuttivat tiedot, joiden mukaan kapinalliset uhkasivat jo Muurmannin rataa. Oli aika korottaa panoksia. Tshitsherin ehdotti VKP(b):n politbyrolle 2.12.1921 lähettämässään kirjeessä, että hallituksen pitäisi heti alkuunsa lopettaa kaikki yritykset vetää Kansainliitto mukaan konfliktin ratkaisuun. Suomea olisi varoitettava, että se oli lähtenyt ”haudanvakavalle tielle”. Noottien lisäksi tarvittiin myös jotain kät-

94 Jääskeläinen 1961, s. 320–321.

95 Suomen Moskovan edustusto Ministeri Holstille. UM 94/2015 KD 1921, 9.12.1921. UM 11 A III.4.a.; Izvestija 28.12.1921.

96 Jääskeläinen 1961, s. 321.

97 Sähkösanoma. Moskova 29.11.21 Tshitsherinin nootti Suomen lähettiläälle Moskovassa. UM 11. A III 4.b.; Lackman 1993, s. 41.

tä pitempää. Tshitsherin ehdotti ”sotilaallista demonstraatiota Suomen rajoilla”. Tämä oli hänen mukaansa toteutettava välittömästi ja ennen kuin Kansainliitto antaa vastauksensa Suomen esitykseen. Tshitsherin vaati sotilasviranomaisia ja tshekaa ryhtymään heti toimenpiteisiin kapinan tukahduttamiseksi.⁹⁸

Politbyro käsitteli Karjalan kysymystä 3. ja 5.12.1921. Se hyväksyi pääpiirteissään kaikki Tshitsherinin ehdotukset. Politbyron jäsenistä ainakin Lenin ja Trotski antoivat ennakolta tukensa niille. Trotski ilmoitti politbyrolle lähettämässään kirjeessä, että tarpeellisiin sotilaallisiin toimiin oli jo ryhdytty. Tshitsherin toimitti välittömästi politbyron päätösten jälkeen (5.12.1921) ulkoministeri Holstille nootin, jossa neuvostohallitus uhkasi ryhtyä ”muihin toimenpiteisiin” turvatakseen, että Suomi noudattaa tekemäänsä rauhansopimusta ja lopettaa hyökkäyksen Karjalaan.⁹⁹

Vienan Karjalan kapina tuli kuin tilauksesta SKP:n kiväärilinjaa edustaneelle Pietarin johdolle. Tapahtumat ennakoivat Eino Rahjan laskelmien mukaan sotaa Suomen ja Venäjän välille. Se taas tarjoaisi mahdollisuuden lähettää suomalaiset puna-armeijalaiset tekemään aseellista vallankumousta Suomeen. SKP:n käytännön työtä Pietarissa johtanut Eino Rahja ja puolueen keskuskomitean sihteeri Leo Laukki-Tiura laativat pikavauhtia joulukuun alkupuolella Venäjän kommunistipuolueen keskuskomitean hyväksyttäväksi lähetetyn kapinasuunnitelman.¹⁰⁰

On ilmeistä, että tapahtumat alkoivat edetä kaksilla raiteilla. Diplomaatit lähettivät noottejaan, mutta tsheka ja puna-armeija olivat aloittaneet oman operaationsa niin kuin Tshitsherin oli ehdottanut. Eino Rahjan keskeinen rooli SKP:n kapinasuunnitelman valmistelussa ja toteutuksessa sopii kuvaan hyvin. Hänellä oli julkisen SKP:n johtajan roolin lisäksi myös vähemmän julkinen rooli tshekassa.¹⁰¹ On hyvin mahdollista, että aloite kapinasuunnitelmasta Rahjalle on tullut juuri tshekan linjaa pitkin. Tätä tukee myös se, että SKP:n ns. poliittinen johto näyttää olleen joko tietämätön tai ainakin täysin syrjässä koko operaatiosta.¹⁰²

Itse kapinasuunnitelma oli yksinkertainen. Pohjois-Suomen metsätyöläiset, työttömät ja entiset punaiset legioonalaiset aiottiin nostaa aseelliseen kapinaan. Aluksi heistä oli tarkoitus muodostaa punainen suksijoukko kapinan aloittami-

98 People's Commissar for Foreign Affairs Georgi Tshitsherin to the Politbyro of the C.C. of the RCP. Trotsky papers II 1920–1922, s. 637–638.

99 A minute in Comrade Lenin's writing. Trotsky papers II 1920–1922, s. 637; Trotsky to The Members of the Politbyro; Copied to: Comrades Tshitsherin, Skljaniski. Trotsky papers II 1920–1922, s. 639, 641; Georg Tshitsherin 5.12.1921 Ulkoministeri Holstille. UM 11. A III 4.b.

100 SKP:n kapinasuunnitelmaa koskevat tiedot ovat peräisin tästä dokumentista ellei toisin mainita. Eino Rahja, Sekretar TsK KPF Leo Laukki-Tiura v Tsentralnyj Komitet Rossijskoi Kommunistitsheskoj Partii. RTSHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105, s. 107–109; Rahja suunnitteli ja johti Aunuksen sotaretken aikana kesällä 1919 puna-laivaston hyökkäyksen Viteleeseen. Se aiheutti Aunuksen retkikunnalle katastrofaalisen tappion ja vaikutti merkittävästi koko sotaretken päättymiseen. Vahtola 1997, s. 419–426, 448.

101 Shifrotelegramma 18.12.1920, Tsheka finkapu E.A. Rahja. RTSHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105, l. 41.

102 Saarela 1996, s. 252–253.

sen lähtölaukaukseksi. Muualla Suomessa väestön mielialaa oli valmisteltava laajalla propaganda-kampanjalla kapinalle suotuisaksi. VKP(b):lta SKP pyysi suunnitelman hyväksymistä ja materiaalista apua: aseita ja varusteita kapinalisarmeijalle siihen asti, kunnes se liitettäisiin puna-armeijaan.

Ensin kapinasuunnitelma hyväksyttiin VKP(b):n keskuskomitean sihteeristöissä joulukuun 16. päivä 1921. Stalinin miehiin kuulunut Vjatseslav Molotov lähetti sen myös Vallankumouksellisen sotaneuvoston puheenjohtaja Lev Trotskille ”toimenpiteitä” varten. Trotskia puolestaan pyydettiin lähettämään suunnitelma Suomen kanssa neuvotteluja käyneelle Maxim Litvinoville.¹⁰³ Trotski ei aikaillut. Hän ilmoitti Litvinoville ja Molotoville vielä samana päivänä, että suomalaisista Pietarin sotakoululaisista muodostetaan 300 miehen osasto (ns. Antikaisen suksipataljoona). Puna-armeijalle Trotski antoi määräyksen ryhtyä kaikkiin suunnitelman vaatimiin toimenpiteisiin. Hänen mukaansa SKP:n kapinasuunnitelma oli ymmärrettävä ja itsestään selvä. Siihen ei hänen mielestään ollut mitään lisättävää.¹⁰⁴

Kun Trotski ja Molotov olivat hyväksyneet kapinasuunnitelman, oli Tshitsherinin aika toimia. Hän lähetti heti seuraavana päivänä jyrkkäsanaisen nootin Suomen Moskovan lähetystöön. Venäjä ilmoitti kutsuneensa pois sekakomiteansa ja uhkasi ryhtyä myös tätä jyrkempiin toimenpiteisiin, ellei Vienan Karjalan kapina lopu. Tshitsherinin apulainen tehosti vaikutelmaa kysymällä va. asiainhoitaja Boris Gyllenbögeltä keskustelun lopuksi, että ”emme kai me tämän takia kuitenkaan sotimaan rupea”. Gyllenbögel alkoi tuntea olonsa tuskaksi Moskovassa. ”Pidän tarpeellisena huomauttaa, että jos Suomen puolelta suurpiirteistä vaikkakin epävirallista aseellista toimintaa Karjalassa tulee esiintymään käy lähetystömme tänne jääminen luultavasti piakkoin mahdottomaksi.”¹⁰⁵

VKP(b):n KK:n virallinen päätös kapinasuunnitelman hyväksymisestä tapahtui jälkikäteen, 21.12.1921. Päätöksen mukaan Vienan Karjalassa puhjenneet taistelut osoittivat, että diplomatian rinnalle tarvittiin myös konkreettimpia, päätetyn mukaisia toimenpiteitä.¹⁰⁶ Tapahtumat vyöryivät omalla painollaan. SKP oli kuljettanut aseita Kurtin kylässä olleeseen Kuolajärven Osuuskaupan sivumyymälään marraskuusta 1921 lähtien. Knäsössä perustettiin joulukuussa Punainen Sissijoukko, joka ryhtyi ”tiedustelemaan lahtarien liikehtimistä”. Läskikapinan johtaja Juuso Matero (Jahvetti Moilanen alias Frans Johan Myyryläinen) oli sissijoukon komissaari. Joukon suuruus on suomalaislähteiden mukaan ollut noin 70 henkeä, mutta suurempiakin lukuja on mainittu. Joulukuussa aloitettiin myös kapinasuunnitelman mukainen pohjolan työläisten värvääminen puna-armeijaan. Suomeen levitettiin Materon nimissä Vienas-

.

103 Zav. Bjuro sekretariata Uvazhaemomu tov. Trotski 16.12.1921. RTsHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105.

104 Ot Predsedatelja Revoljutsionnogo Voennogo Soveta Respubliki Tovarishthu Litvinovu, Molotovu 16.12.1921. RTsHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105, s. 116.

105 Gyllenbögel, N:o 94/2015 KD 1921, 19.12.1921. Erittäin kiireellinen ulkoasiat HK, UM 11A.

106 Sekretariat TsK RKP. Srotshno sekretno 21.12.1921. RTsHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105, l. 76.

sa 15.12.1921 päivättyä lentolehtistä ”Toverit Pohjolan työläiset”.¹⁰⁷ Rahja ei ollut jäänyt odottelemaan toimettona VKP(b):n virallisia päätöksiä. Molotovin kirje Trotskille oli päivätty 16.12.21. On kuitenkin luultavaa, että kapina-suunnitelma oli käsitelty tshekassa ennen puoluekäsittelyä ja tieto sen päätöksestä oli saatettu Rahjan tietoon saman tien. On vaikea kuvitella, että hän olisi voinut ryhtyä tällaisiin toimenpiteisiin ilman tshekan myötävaikutusta.

Puna-armeijan kohta kuukauden jatkunut joukkojen keskitys alkoi hermostuttaa Holstia. Hän pyysi joulun alla Moskovaan lähettämässään sähkössä lähetystön asiainhoitajaa tiedustelemaan syytä tähän. Gyllenbögel sähkötti Holstille rauhoittavan vastauksen: ”Pysykää rauhallisina, mutta älkää turhaa leikkikö Karjalan asiassa...”¹⁰⁸ Tilanne kiristyi ja kansainvälistyi. Vuoden 1922 alussa Suomen UM:ään saapui huolestuttavia tietoja venäläisemigranttien liikkeistä. He värväsivät ainakin Berliinissä miehiä Karjalan kapinaan. Myös Pariisissa päämajaansa pitänyt venäläisemigranttien sotilasorganisaattori kenraali Müller oli nähty Berliinin värväystoimistossa.¹⁰⁹ Holsti sähkötti Suomen Euroopan lähetystöille ohjeen: ”Ehdottomasti estettävä venäläisiä poliitikkoja tai heidän edustajiaan pääsemästä Suomeen”. ”Karjalan asia muuten vaarassa. Myös on estettävä entisten saksalaisten upseerien pääsy jos on ajateltava heidän olevan venäläisten kanssa yhteydessä. Anomukset (vapaaehtoisten Karjalaan menijöiden) suoraan minulle.”¹¹⁰

Puna-armeijan joukkojen keskitys Kannaksella ja Aunuksessa jatkui yli vuoden vaihteen. Venäjän Suomen asiainhoitaja A. Tshernyhin mukaan syynä oli rajan yli Suomesta Karjalaan jatkuvasti saapuvat vapaaehtoiset. Puna-armeija teki tammikuun aikana myös muutamia Tshitsherinin kaipaamia ”demonstratiivisia hyökkäyksiä” rajan yli.¹¹¹ Suomen yleisesikunnan tiedustelu raportoi Holstille puna-armeijan suunnitelmista. Tiedustelumiesten mukaan Pietarin poliittinen johto oli pitänyt puna-armeijan ”joulukuisella manööverillä” saavutettuja tuloksia hyvinä. Kysymys oli ollut samasta joukkojen keskittämisestä, josta Holsti oli huolestuneena tiedustellut Gyllenbögeltä. Yleisesikunnan raportin mukaan Pietari oli aikonut järjestää uuden ”manööverin” 8.1.1922 Suomen ”vielä pahemmaksi pelottamiseksi”. Se oli kuitenkin peruttu tai lykätty korkeimman sodanjohdon vaatimuksesta siksi, kunnes lumi sulaa. Sotilaalliselta kannalta arvioiden joulukuun manööveri oli epäonnistunut pahoin talviolojen vuoksi. Tiedusteluraportti tiesi kuitenkin, että ”punaisissa upseeripiireissä pidetään sotaa Suomea vastaan keväällä välttämättömänä”. Puna-armeijan joukkoyksiköiden poliittinen valmistelu oli jo aloitettu sitä varten.¹¹²

107 Lackman 1993, s. 46, 50.

108 Luutnantti Erkko, ulkoasiainministeriö, Holstin puolesta. Ilman päiväystä, mutta hyvän joulun toivotuksista ja arkistoinnista käy ilmi ajankohta. UM 11.A.III.4.d.

109 Berliini 29.12.1921, Holma. Ulkoasiat, Helsingfors. UM 11.A.III.4.d.

110 Holsti N:o 28/566 sal D: 1921. 30.12.1921. Shifferi Euroopan lähetystöille. UM 11.A.III.4.d.

111 Katso esim.: Herra kansankomissaari (sähke Tshitsherinille ilman päiväystä, mutta viitataan tapahtumiin 6.1.1922) ja Ulkoasiat E.W-d N:o 152 Läh 2.2.1922 H.W. Järnfelt Moskova. UM 11.A.III.4.c.

112 Yleisesikunta osasto V N:o 189/V/22/sal. Helsinki 13.1.1922 kapteeni Malmberg. Ulkoasiain Herra Ministerille. Salainen. UM 11. A.III.4.e.

Eino Rahja nimitettiin Pietarin vallankumouksellisen sotaneuvoston jäseneksi vuoden 1922 alussa ja Antikaisen suksijoukko aloitti junamatkan Pietarista kohti Petroskoita tammikuun 5. päivä. Itse asevoimien esikuntapäällikkö S.S. Kamenev oli saattamassa lähtijöitä, joiden käyttöön hän oli luovuttanut myös henkilökohtaisen veturinsa. Ratkaisevat, Antikaisen suksijoukon voittoon päätyneet taistelut Karjalan kapinallisia vastaan käytiin Kiimasjärvellä 20.1. ja Pääköniemessä 27.1.1922.

Neuvostohallitus oli vaikean dilemman edessä. Toisaalta se pyrki normalisoimaan suhteensa ulkovaltojen kanssa ja toisaalta jatkamaan vallankumousta. Se oli tehnyt syksyllä 1921 aloitteen suurimmille teollisuusmaille Genevessä järjestettävästä konferenssista neuvottelemaan ulkopoliittisten suhteiden normalisoimisesta ja kauppasuhteiden elvyttämisestä. Ulkoministeri Tshitsheerin valmistautui esittelemään Genevessä länsivalloille neuvostohallituksen uutta rauhanomaisen rinnakkainelolon ulkopoliittikkaa. Neuvostoliiton aloite herätti ristiriitoja Ententen piirissä, mutta lopulta Cannesissa 6.1.1922 olleessa kokouksessa siihen vastattiin myönteisesti. Vielä tämänkään jälkeen konferenssin toteutuminen ei ollut itsestään selvyys. On kuitenkin varmaa, että neuvostohallitus ei halunnut vaarantaa ulkopoliittikkansa tärkeintä aloitetta, Geneven konferenssin toteutumista epätoivoisella vallankumousyrityksellä Suomessa. Mutta toisaalta se ei myöskään estänyt eikä yhtenäisen linjan puuttumisen vuoksi kyennyt estämään melkoisen improvisoitujakaan yrityksiä. Näistä on hyvä esimerkki Zinovjevin ja Buharinin Berliinissä maaliskuussa 1921 nostattama ja täydellisesti epäonnistunut vallankumousyritys.¹¹³ Pietarin puoluejohtajana ja

Puna-armeijan esikuntapäällikkö S.S. Kamenev (edessä oikealla) saattamassa Pietarissa tammikuussa 1922 Karjalan kapinaa kukistamaan lähetettyä suksijoukkoa. Se oli koottu suomalaista punaupseeri-koululaista. Joukko tunnetaan lähinnä SKP:n johtoon kuuluneen Toivo Antikaisen johtamasta Kiimasjärven retkestä, jossa tuhottiin mm. kapinallisten esikunta.

113 Service 1997, s. 158; VKP(b):n 11. Edustajakokous 27.3.–2.4.1922. Lenin, osa 10, s. 439–441.

Kominternin puheenjohtajana työskennelleen Zinovjevin 1920-luvun Saksan politiikkaa on luonnehdittu ultra-vallankumoukselliseksi.¹¹⁴ Kuvaan sopii hyvin myös se, että Rahjan veljesten johtama SKP:n sotilaslinja laati suunnitelmia aseellisesta vallankumouksesta juuri Zinovjevin siipien suojissa Pietarissa.

Tshernyh arvioi 18.1.1922 Helsingistä Tshitsherinille lähettämässään viestissä, että tilanne kehittyi Neuvosto-Venäjän kannalta suotuisasti. Hän kehotti Moskovaa pysymään lujasti vaatimustensa takana. Suomen kanssa ei ollut syytä aloittaa neuvotteluja ennen kuin kapinalliset oli lyöty Karjalassa ja Suomi oli hyväksynyt Neuvosto-Venäjän vaatimukset, ennen kaikkea suostunut ”lopettamaan karjalaisten riehunnan”. Tshernyh arvioi, että myös kansainvälinen tilanteen kehitys oli omiaan ”hillitsemään” Suomen hallitusta. Hän uskoi, että Karjalan tapahtumilla tuli olemaan myös laajempi vaikutus Neuvosto-Venäjän ulkopoliittiseen asemaan. Lopputulos määrittäisi Neuvosto-Venäjän suhteen ”Baltian rintamaan”. Suomen lyöminen Karjalassa ”hajottaisi liiton, jota se oli rakentanut ja lujittanut meitä vastaan”. Tällä Tshernyh tarkoitti ulkoministeri Holstin reunavaltio politiikkaa ja Puolan suunnitelmia luoda liitto Suomen ja Baltian maiden kanssa Neuvosto-Venäjää vastaan. Tshernyh uskoi, että suomalaisten lyöminen konfliktissa vaikuttaisi merkittävästi myös Suomen tulevaan Karjalan politiikkaan. Hänen arvionsa piti melko hyvin paikkansa. Holstin reunavaltio politiikan kaatumiseen tapahtumilla ei ollut niin suurta vaikutusta, mutta ei se myöskään aivan merkityksetön ollut. Ehkä suurin vaikutus tuli sitä kautta, että sosialidemokraattien ja kokoomuksen epäluulo Holstin reunavaltio politiikkaa kohtaan kasvoi niin suureksi, että ne kieltäytyivät ratifioimasta Puolan ja Baltian maiden kanssa solmittua Varsovan sopimusta.¹¹⁵

Sillä aikaa kun diplomaatit pohtivat konfliktin päättymisen seurauksia, vallankumouslinja toimi tahollaan. Helsingissä sijainneessa SKP:n Suomen byrossa suoraa toimintaa kannattaneilla ja Pietarista ohjeensa saaneilla oli vahva edustus. SKP:n organisaattorina toimi siihen aikaan rahjalaisiin lukeutunut Otto Vilmi. Myös suoraviivaisesta toiminnastaan tunnettu Hanna Malm oli Suomessa. Lisäksi byroseen kuulunut ja Suomen Zinovjeviksi itseään tuohon aikaan tituleerannut Arvo Poika Tuominen oli palannut vain vähän aikaisemmin Neuvosto-Venäjältä.¹¹⁶ SKP:n suunnitelman mukainen vallankumouspropaganda näkyi ennen kaikkea SSTP:n tammikuun julistuksissa, joiden laadintaan mainittu kolmikko osallistui. SSTP lähetti piirijärjestöilleen kirjeen, jossa se ennakoii Karjalan kysymyksen johtavan ”yhteiskunnan vastakohtien kärjistymiseen – niiden räjähtämiseenkin”. Tammikuun 17. päivä se antoi julistuksen, jonka mukaan puolue päätti aloittaa ”taistelun sodan ehkäisemiseksi”. Siitä syntyi odotettu ”taisteluliitto teollisuustyöläisten ja maaseudun työtätekevien kanssa”. Tämä ”armeija” tulisi ”kukistamaan kapitalismin”.¹¹⁷

114 Service 1997, s. 159.

115 A. Tshernyh Gelsingfors Tshitsherin 18.1.1922. AVP RF, f. 0135, op. 5, papka 106, d. 1, l. 15–16; Vihavainen 1997, s. 46–47.

116 Saarela 1996, s. 251.

117 Ibid.

Oltiin lähestymässä kapinasuunnitelman h-hetkeä. Antikaisen johtama suomalaisten puna-upseerien suksijoukko löi Karjalan kapinalliset kahdessa taistelussa: 20.1. Kiimasjärvellä ja 27.1. Pääköniemellä. Tammikuun 30. päivä Narkomindelin Jakub Ganetski ilmoitti Moskovassa Suomen vt. lähetystösiihteerille Eero Järnefeltille, että ”olemme tulleet itse sellaiseen tilanteeseen että meidän on varsin vaikeata selittää sotilasjohdolle, että voimme enää diplomaattista tietä pitemmälle päästä”. Tämän jälkeen Ganetski oli ilmoittanut haluavansa ”pestä kätensä” koko jutusta. Viimeistä ovea ei vielä kuitenkaan suljettu. Ganetski ilmoitti keskustelun päätteeksi Järnefeltille, että olisi ”aina käytettävissäni kun vaan sitä tarvitsen”.¹¹⁸

Keskustelu käytiin päivä sen jälkeen kuin Materon johtamat miehet olivat ryhtyneet toimintaan. Heidät lähetettiin Suomeen pieniin osastoihin jaettuna. Kurtille miehet saapuivat 29.1.1922, josta he hiihtivät seuraavaksi päiväksi Sallaan. Sieltä matka jatkui määränpäähän Värriön savotalle, jossa Juuso Matero julisti läskitynnyrin päällä seisten 2.2.1922 kapinan alkaneeksi.¹¹⁹ Myös puna-armeijan joukot olivat liikkeellä. Sadan-kahdensadan miehen suuruisiksi arvioitu venäläinen joukko-osasto ylitti rajan 31.1. parin kilometrin verran Kostamuksen kohdalla. Samana päivänä saapui Kuusamon pitäjän Paanajärven kylään nelimiehinen venäläinen aseistettu patrulli.¹²⁰

.

118 Maist. Järnefeltin ilmoitus 31.1.1922. UM 11.A III.4.c.

119 Lackman 1993, s. 51.

120 Ulkoasiat E.W-d (Eino Westerlund M.K.) N:o 152 Läh 2.2.1922 H.W. Järnefelt Moskova. UM 11.A III.4.c.

Antikaisen suksijoukon komentajat Pietarissa 1922 otetussa ryhmäkuvasa. Vasemmalta: 2. ryhmän komentaja E. Karjalainen, esikuntapäällikkö S. Susi, 1. ryhmän komentaja J. Heikkinen ja joukkueen komentaja T. Antikainen.

Karjalan kapinan kukistamisen jälkeen rykmentin komentaja Antikainen koulutti suomalaisia punaupseereita Pietarin kansainvälisessä sotakoulussa. Kuva vuodelta 1922.

Puna-armeijan liikehtiminen ja Jahvetti Moilasan sissipataljoonan reitti noudattelivat melko tarkkaan SKP:n kapinasuunnitelman kanssa samasta arkistomapista löytyneeseen karttaan merkittyjä hyökkäyslinjoja. Kartta on Pietarin sotilaspiirin tiedustelun kesällä 1921 laatima. Siihen on piirretty neljä hyökkäyslinjaa Suomeen. Ensimmäinen eteläinen linja kulki Aunuksesta Laatokan yli ja Karjalan kannaksen läpi. Näille alueille oli keskitetty vuodenvaihteessa 1921–22 huomattava määrä puna-armeijan joukkoja. Toinen hyökkäyslinja kulki Joensuun-Ilomantsin korkeudella, jolla kohtaa (Megrillä) puna-armeijan joukot ylittivät rajan tammikuun alussa. Kolmas linja kulki Repolan tienoilta kohti Kajaania. Tällä korkeudella puna-armeijan rajan ylitys tapahtui Kostamuksen kohdalla tammikuun lopussa. Neljäs karttaan piirretty linja oli se, jota Moilasan joukko hiihti. Se kulki Rukajärven tienoille kohti Sallaa.¹²¹

Kaikkiaan läskikapinallisten kolonnassa oli parhaimmillaan 400–500 henkeä. SKP:n keskuskomitea lähetti vielä 3.2.1922 päivätyn ohjekirjeen Suomen byrolle toimenpiteistä, ”mihin siellä olisi ryhdyttävä lahtarien rintaman takana,

.

121 Materialy strategitsheskoj razvedki Finljandija. Sostojanie vooruzhennyh sil k 1. ijulja 1921 g. Perioditsheski obzor razvedupra shtaba R.K.K.A. 1921. RTsHIDNI, f. 17, op. 84, d. 105, l. 56–8.

varsinkin jos, kuten näytti, retkestä kehittyisi julkinen sota”. Pohjois-Suomessa punaisten keskuudessa esiintyikin tiettyä valmiutta, erityisesti Kajaanissa ja Kuusamossa. Myös rajan takana Kuusamon korkeudella havaittiin punaisten suksijoukkojen liikehtimistä helmikuun 7. päivä.¹²² Sota ei kuitenkaan syttynyt SKP:n kiväärinlinjan odotuksista huolimatta. Puna-armeijalla ei ollut tarkoitustakaan aloittaa hyökkäystä. Sen iskut rajan yli olivat pikemminkin Tshitsherinin toivomia demonstratiivisia iskuja kuin tositoimiin viittaavia. Tästä kertoo myös Narkomindelin 10.2. antama vastaus Suomen noottiin. Ganetski ilmoitti Järnefeltille, että kapinoivien joukossa ei ole venäläisiä puna-armeijalaisia ja että he ”ovat saaneet ankaran määräyksen olla kulkematta rajan yli”. Seuraavana päivänä Venäjän asiainhoitaja Tshernyh ilmoitti ulkoministeri Holstille, että koska sotatoimet olivat päättyneet, voitiin konflikti ratkaista neuvottelutietä.¹²³

Vaikka taistelut loppuivat jo helmikuussa, näyttää osa Karjalan kapinallisista jatkaneen toimintaansa vielä syksyllä 1922. GPU:n Karjalan osaston johtaja Tarasjuk raportoi syyskuussa 1922 kahden pienehkön kapinallisryhmän olemassaolosta Pohjois-Karjalassa. Hän ehdotti, että aluetta lähetettäisiin puhdistamaan puna-armeijan yksiköitä ja että SKP:n keskuskomitean tehtäväksi annettaisiin koota vapaaehtoisista suomalaisista erikoisjoukko taistelemaan kapinallisia vastaan. Loka-marraskuussa 1922 GPU arvioi, että Karjalan pohjois- ja keskiosissa oli piilossa vielä noin 250 kapinallista. Joulukuussa tapahtuneen puna-armeijan suorittaman puhdistusoperaation jälkeen GPU:lla oli havainto enää 45 kapinallisesta. Loput olivat paenneet Suomeen.¹²⁴

Totinen yritys?

Mikä sitten oli VKP(b):n ja neuvostohallituksen rooli kapinassa. Asiasta on esitetty erilaisia tulkintoja, mutta tähän asti puuttuneet dokumentit ovat estäneet tutkijoita tekemästä täsmällisiä johtopäätöksiä.¹²⁵ Neuvosto-Venäjällä tapahtumiin vaikutti ainakin kolme eri tahoja, joilla kaikilla oli hieman toisistaan poikkeavat toiveet ja päämäärät. Yhtä mieltä neuvostojohto oli välttämättömyydestä tukahduttaa kapina mahdollisimman nopeasti. Kysymys kuului miten, kuka ja mitä sen jälkeen?

Narkomindelin tavoitteena oli hoitaa konflikti pois päiväjärjestyksestä diplomaattisin keinoin, päästämättä Kansainliittoa tai muuta kolmatta tahoja sekaantumaa siihen. Narkomindelin näkökulmasta puna-armeijan ”demonstratiivinen” käyttö antoi painoa sen diplomatialle. Ulkoasiain kansankomissaari Tshitsherinin diplomaattiset ponnistelut Euroopassa edellyttivät konfliktin nopeaa ratkaisua ja sen kansainvälistymisen estämistä. Tähän kuvaan sopii hyvin tulkinta, jonka mukaan Narkomindel ei välttämättä tuntenut lainkaan SKP:n

122 Lackman 1993, s. 47–48, 64.

123 Järnefeltin ilmoitus Moskovasta 10.2.1922. UM 11.A III.4.c. Noottien vaihtoa vuodelta 1922.

124 Vrid. natsh. Karoblotdelo GPU Tarasjuk 16.9.1922. Dokladnaja zapiska Karoblotdelo GPU v PP GPU PVO o polititsheskom polozhenii Kartrudkommuny osenju 1922. Neizvestnaja Karelija 1921–1940, s. 27; Natsh. Karoblotdelo GPU Dombrovski 24.2.1923 Ob”jasnitelnala zapiska Karoblotdelo GPU v GPU RSFSR o banditizme v Karelii za 1922 g. Mts., 29–30.

125 Saarela 1996, s. 252–253; Lackman 1993, s. 53–54; Salomaa 1992, s. 158.

kapinasuunnitelmaa ja jos tunsikin, se ymmärsi sen pikemminkin mielenosoituksellisten sotilasoperaatioiden jatkoksi kuin aseellisen vallankumouksen yrittäykseksi. On totta, että myös Tshitserin uhkasi Suomea voimankäytöllä neuvoteltujen kuluessa, mutta päätendenssinä olivat koko ajan diplomatian keinot. Jonkinasteinen muutos tässä tapahtui joulukuun alussa. Tshitsherin uhkasi Holstille lähettämässään nootissa Neuvosto-Venäjästä siirtyvän aikaisempaa kovempiin keinoihin. Selvä sodalla uhkaaminen tapahtui sen jälkeen, kun VKP(b) hyväksyi 16.12.1921 SKP:n vallankumoussuunnitelman. Tshitsherin ilmoitti seuraavana päivänä (17.12.) lähettämässään nootissa venäläisten vetäytyneen pois sekakomitean työstä ja uhkasi Suomea vielä pidemmälle menevillä toiminla.¹²⁶

Toinen toimija oli puna-armeija ja puoluejohto, joita molempia Trotski edusti. Muut kapinasuunnitelmaan liittyneet henkilöt olivat sihteeristön Molotov, joka oli puhdasverinen puolue mies, ja Narkomindelin Litvinov, joka myös kuului vanhoihin bolshevikkeihin. VKP(b):ssa vaikutti tuohon aikaan kaksi linjaa suhtautumisessa ulkopoliittikkaan ja maailmanvallankumouksen edistämiseen. Tämä linjaerimielisyys heijastui myös sen toimiiin Karjalan kapinan aikana. Neuvostojohto toimi ristiriitaisesti ja mahdollisesti myös osittain toisistaan tietämättä. Puolue miehet ja Tshitsherinin johtama Narkomindel noudattivat jossain määrin eri linjaa.¹²⁷ Tietenkin on myös mahdollista, että kysymys oli työnjaosta, mutta Tshitsherinin Trotskille lähettämä salainen kirje, jossa hän haukkui suomalaiset kommunistit Geneven konferenssin eli koko Neuvostoliiton ulkopoliittikan vaarantamisesta, puhuu edellisen vaihtoehdon puolesta.

Kolmas tapahtumien kulkuun vaikuttanut linja näyttää olleen VKP(b):n, tshekan ja Rahjan sotilaslinjan muodostama ultra-vallankumouksellinen akseli. Rahjalaiset toivoivat ja ilmeisesti myös uskoivat sodan syttymiseen tammi-helmikuun vaihteessa 1922. Se mitä tshekassa laskeskeltiin, ei selviä käytettävissä olevista dokumenteista. Voi olla, että suomalaiset olivat myös heille pelkkä ulkopoliittinen pelinappula. Suomalaisilla oli kuitenkin syy uskoa neuvostojohdon tukeen. Puna-armeijan joukkoja oli keskitetty Suomen rajoille ja SKP:n kapinasuunnitelmalli oli VKP(b):n ja Trotskin tuki takanaan. Se loi Rahjan laskelmien mukaan suotuisat edellytykset aseellisen vallankumouksen onnistumiselle Suomessa. Suunnitelma oli suoraa jatkoa aikaisemmin tehtyihin vallankumoussuunnitelmiin, joiden lähtökohta oli ollut Pohjois-Suomesta alkava ja sieltä jopa koko Skandinaviaan laajeneva vallankumous.

Otto Vilmin selostus SKP:n keskuskomitealle toiminnastaan ja tilanteesta Suomessa kapinan aikana on kaikessa konstailemattomuudessaan uskottava. ”Nousun” aikana Suomessa tehtiin mitä voitiin. ”Aseita ei ollut, joten sen suuntaiseen toimintaan ei voitu ryhtyä. Sodan varalta oli kuitenkin ryhdytty toi-

126 Järnfeltin sähkö Moskovasta 28.11.1921 ministeri Holstille; Ministeri Holsti UM 94/2015 KD 1921, 9.12.1921; Gyllenbögel. 19.12.1921. Erittäin kiireellinen ulkoasiat HK. N:o 94/2015 KD 1921. UM 11 A III.4.a; Georg Tshitsherin 5.12.1921 Ulkoministeri Holstille. UM 11. A III 4.b; Gyllenbögel. N:o 94/2015 KD 1921, 19.12.1921. Erittäin kiireellinen ulkoasiat HK. UM 11 A III.4.a.

127 Lackman osuu päättelyssään melko oikeaan. Lackman 1993, s. 56.

menpiteisiin. Rintaman takana olisi voitu tehdä suurta vahinkoa rautateiden rikomisella ja muulla samansuuntaisella toiminnalla.” Agitaatio talonpoikien keskuudessa oli ollut kuitenkin lähes toivotonta eivätkä työläisetkään olleet osoittaneet järin suurta innostusta SKP:n propagandaa kohtaan.¹²⁸

Myös Juuso Materon heti kapinan jälkeen 6.3.1922 laatima selostus SKP:n KK:lle kertoo samasta asiasta. Sen mukaan hän ei ollut ehtinyt kertoa Suomen puolella kapinaan nousseille tukkityöläisille syytä Venäjän puolelle pakenemiseen. ”Moni varmaan ihmetteli tänne rajan yli tuloa niin nopeasti. Syy oli se, että ei me tällä sakilla uskallettu käydä Suomessa suorittamaan niitä tehtäviä, joita ensin ajattelin. Sillä huomasin meidät sotilaallisesti heikoiksi... Poliittinen tilanne taas (oli) epäedullinen meidän ruvetaksemme Suomessa toimimaan sillä sotaa ei vielä Neuvosto-Venäjän ja Suomen välille ole julistettu.”¹²⁹

Vaikka SKP:n Pietarin johto ja erityisesti Rahjan johtama sotilasorganisaatio olivat tosissaan tekemässä kapinaa, ei samaa voida sanoa kaikista muista tahtoista. SKP:n keskuskomitean tammikuun kannanotoissa korostettiin Neuvosto-Venäjän ulkopoliittisia intressejä, joihin kuuluivat rauhanomaiset suhteet naapurimaiden kanssa. Julistuksissaan puolue kehotti Suomen työväkeä esittämään joukkovaatimuksia sen puolesta, että Suomi loisi muiden maiden tapaan ystävälliset suhteet Neuvosto-Venäjään.¹³⁰ SKP:ssa toimi näinä vuosina kaksi linjaa. Pietarista johdettu Rahjan kiväärilinja ja keskuskomiteassa vailla vaikutusvaltaa ollut, mutta realistisempaa linjaa noudattanut poliittinen linja. Myös Juuso Materon SKP:n keskuskomitealle 14.1.1922 lähettämä kirje viittaa vahvasti siihen, että läskikapina oli nimenomaan rahjalaisten operaatio.¹³¹ Voi olla, ettei Moskovassa oleskelleita Manneria ja Kuusista ollut edes vihitty hankkeeseen.

On myös ilmeistä, että Suomen sosialistisen työväenpuolueen (SSTP) nuori johto, joka vangittiin ”aseellisen kapinan” valmistelusta, joutui sijaiskärsijäksi. Mikään ei kerro siitä, että se olisi tiennyt Rahjan kapinasuunnitelmasta tai että se olisi valmistautunut konkreettisesti aseelliseen kapinaan. Eivät sen varaan laskeneet myöskään kapinasuunnitelman laatijat. Heidän toivonsa lepäsi sodan syttymisen ja puna-armeijan varassa. Tästä kertovat yhtäpitävästi rahjalaisten kannanotot sekä ennen että jälkeen läskikapinan.

Viimeinen heidän esittämänsä kapinasuunnitelma on tammikuulta 1924. Eino Rahja, Otto Vilmi ja Leo Laukki esittivät SKP:n keskuskomitealle vallankumoussuunnitelman, jonka onnistumisen edellytys oli sodan syttyminen Suomen ja Neuvostoliiton välille. Kolmikon kaavailujen mukaan vallankumous

.

128 Vilmi, Pöytäkirja SKP:n KK:n laajennetusta istunnosta 9.8.–16.8.1922. RTsHIDNI, f 516 op 2 1922, d 6, l. 21.

129 Juuso Materon kertomus 6.3.1922 ”Pohjolan punainen sissipataljoona”. RTsHIDNI f. 516, op. 2, 1922 g., d. 14, l. 39–52.

130 Saarela 1996, s. 251–252.

131 Juuso Matero Kanasessa 14.1.22 SKP:n KK:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1922g., d. 14, l. 14; Myös Kullervo Manner oli kesän 1921 puoluekokouksessa selvästi ”rahjalaisella” linjalla Suomessa toimineiden enemmistöä sekä Kuusista, Sirolaa, Gyllingiä ym. vastaan. Saarela 1996, s. 231–236; Kullervo Manner Moskovasta 19.1.1922 SKP:n KK:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1922g., d. 14, l. 20a-e.

tapahtuisi siten, että puna-armeijan raskas isku Suomeen demoralisoisi sen armeijan. Sen jälkeen Pohjois-Suomessa voitaisiin nostaa noin 15–20 000 metsä- ja uittotyöläistä aseelliseen kapinaan. Kun voitto näyttäisi varmalta, myös kansalaissodan lamaanuttama Etelä-Suomen teollisuusväestö olisi mahdollista saada yhtymään siihen. Keskuskomitea hylkäsi suunnitelman äänestämällä.¹³²

Neuvostohallituksella ei ollut valmiutta eikä halua Suomen vastaiseen sotaan. Sota ei sopinut myöskään sen ulkopoliittisiin suunnitelmiin Euroopassa. Kapinasuunnitelman ideoijana voidaan pitää melko suurella varmuudella SKP:n sotilaslinjan johtaja Eino Rahjaa yhdessä puna-armeijan ja tshekan vielä toistaiseksi tuntemattomiksi jäävien tahojen kanssa. Suunnitelman teki merkittäväksi se, että siitä riippumatta mitkä VKP(b):n sihteeristön, vallankumouksellisen sotaneuvoston puheenjohtaja Trotskin ja Narkomindelin Litvinovin motiivit olivat, erittäin korkea puolue- ja neuvostohallituksen taso oli antanut sille käytännön toimiksi materialisoituneen tukensa.

Läskikapina sijoittuu samaan joukkoon Kominternin piiristä alkunsa saaneita epäonnistuneita vallankumousyrityksiä kuin Saksan yritykset 1921 ja 1923 sekä Tallinnan kapina 1924. Vaikka läskikapinalle on mahdollista hahmottaa monta ulottuvuutta, oli sen selvä lähtökohta silti Vienan Karjalan kapina. Läskikapinan minimitavoitteena oli ilmeisesti Vienan Karjalan kapinan kukistamiseen liittyneen defensiivisen operaation suorittaminen, niin kuin mm. Matti Lackman on olettanut.¹³³ Maksimitavoitteet, aseellisen vallankumouksen toteuttaminen, voidaan taas lukea löytyneistä asiakirjoista.

Vienan Karjalan kapinan lopputulos ja sen varmistuminen, että Kansainliitto ei puutu Karjalan kysymykseen, pienensivät Neuvostoliiton tarvetta ottaa enää jatkossa huomioon Suomi-tekijä. Neuvostoliiton näkökulmasta Geneven kansainvälisen tuomioistuimen ja Kansainliiton päätökset merkitsivät sen tunnustamista, että Karjalan kysymys oli sen sisäinen asia. Tämä merkitsi uutta vaihetta Karjalan autonomian kehityksessä. Sen tulevaisuus kiinnittyi nyt aikaisempaa selvemmin osaksi Neuvostoliiton sisäistä kehitystä.

Stalinin ja Gyllingin liitto

Vienan Karjalan kapina oli keskeyttänyt syksyllä 1921 avoimeksi puhjenneen suomalaisten ja venäläis-karjalaisen opposition kiistan. Kapinan kukistamisen jälkeen samat perusongelmat odottivat ratkaisua entistä kärjistyneempinä. Suomalaiset ja Karjalan ensimmäiseksi puoluesihteeriksi valittu Kudzhijev tekivät täysin ristiriitaiset arviot kapinan syistä ja sen johtopäätöksistä. Kudzhijevin

132 VKP(b):n edustajan SKP:n 4. edustajakokoukseen heinäkuussa 1921 osallistunut Lashevitch ilmoitti puna-armeijan taistelevan Suomen vallankumouksessa suomalaisten rinnalla. SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja, 1921. RTsHIDNI, f. 516, op 2, 1921 g., d. 17, l. 63; Pettersson (Väinö Vuorio). Pöytäkirja SKP:n KK:n laajennetusta istunnosta 9.8.–16.8.1922, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1922 g., d. 6, s. 21–22; L. Laukki, em. Ptk. s, 22; Pöytäkirja SKP:n KK:n plenumissa tammik. 30 p:nä 1924. 1 B SKP, Kansan Arkisto; Saarela 1996, s. 238.

133 Lackman 1993, s. 53.

mukaan kapina osoitti, että suomalaisten punaisten politiikka oli epäonnistunut. Hänen mielestään oli käynyt selväksi, että kommuunilla ei ollut tulevaisuutta itsenäisen alueena.¹³⁴ Hän totesi, että Karjala-Aunuksen puoluejärjestön venäläiset olivat olleet koko ajan sitä mieltä, että kommuuni oli perustettu ainoastaan väliaikaiseksi ratkaisuksi Tarton rauhansopimusneuvotteluja varten.

Kommuunin olemassaoloa voitaisiin perustella Kudzhijevin mielestä vain sillä, että se edistäisi Suomen ja Skandinavian vallankumousta. Tähän liittyneet toiveet eivät olleet kuitenkaan toteutuneet. Gyllingin johtaman vallankumoussuunnitelman oli ollut tarkoitus perustaa ”ulkomaille” tukikohtien verkko vallankumouksen edistämiseksi, mutta sitä ei ollut koskaan toteutettu. Myös talouden kehittämisessä oli epäonnistuttu. Kommuunin asema oli käynyt tämän seurauksena kyseenalaiseksi, Kudzhijev summasi näkemyksensä. Hänen mielestään olisi parasta, että suomalaiset eivät liiemmästi puuttuisi Karjalan sisäisiin asioihin, vaan keskittyisivät ”Suomen ja sitä kautta maailman vallankumouksen lietsomiseen”. Kudzhijevin perustelut kuvaavat osuvasti bolshevikkien vasemmistosuuntauksen tuntoja. Heille kansallisuuspolitiikka oli toissijainen, maailmanvallankumouksen ja sen inkarnoituman Venäjän edun alle jäävä kysymys. Heille kansalliset alueet olivat vain osa Venäjää ja sen edustaman sosialismin edulle alistettua kokonaisuutta.

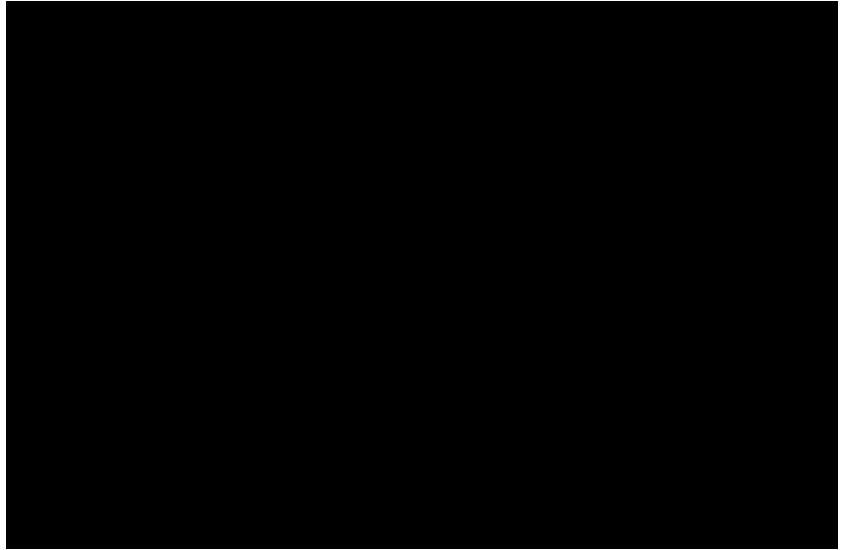
Gyllingille ja hänen kannattajilleen Suomen tai maailmanvallankumouksen edistäminen ei ollut juuri sillä hetkellä ajankohtainen. Heille samoin kuin yleisemminkin Neuvosto-Venäjän vähemmistökansoille ydinkysymys oli se, että neuvostovalta oli tehnyt mahdolliseksi yhdistää kansallinen vapautustehtävä ja poliittiset sekä sosiaaliset uudistukset. Suomalaisten silmissä siinsi punaisen suur-Suomen kuva, jonka toteuttamiseksi he rakensivat Karjalassa kansallista sosialismia. Suomalaiset uskoivat, että väestön voittaminen neuvostovallan puolelle edellytti ”nationalistisen politiikan toteuttamista kommunistisessa hengessä”, niin kuin Gylling oli asian muotoillut.

Kysymys Karjalan tulevaisuudesta konkretisoitui kiistaan, oliko Karjalaa ryhdyttävä suomalaistamaan vai pitäisikö jo hyvässä vauhdissa olleen venäläistymisen antaa jatkua. Suomalaistaminen merkitsi rajan vetämistä Karjalaa ympäröiviin venäläisiin alueisiin ja sen autonomian vahvistamista suhteessa Venäjän federaatioon. Niin sanotun luonnollisen kehityksen tien eli vähittäisen venäläistymisen jatkumisen valitseminen taas edellytti Karjalan integroitumista tiiviiksi osaksi Venäjän federaatiota. Tämä olisi vastannut kansallisuuspolitiikan julkilausuttua tavoitetta poistaa vähitellen kansalliset raja-aidat ja erot Neuvosto-Venäjän sisällä. Karjalassa puhjennut kiista kuvaa kansallisuuspolitiikkaan sisältynyttä yleisempää perusristiriitaa, miten toteuttaa yhtenäisyys moninaisuudessa. Teoreettisesti tämän taustalla oli käsitys siitä, että neuvostotasavaltojen perustalle rakentuva kansallisten kulttuurien kukoistus johtaa tulevaisuudessa dialektiikan lakien mukaan niiden häviämiseen ja uuden, korkeam-

.

134 Alla oleva perustuu Kudzhijevin osalta hänen puheeseensa: Tov. Kudzhijevin puhe Petroskoin suomalaisen kollektiivin ylimääräisessä kokouksessa su. 12.2.1922. RTSHIDNI, f. 516, op 2, 1921 g., d. 113.

Edvard Gylling ottaa vastaan puna-armeijan paraattia Petroskoissa 1922. Ilmapiiri oli tässä vaiheessa kireä. Suomalaiset syyttivät puna-armeijan venäläisvaltaisia joukkoja ymmärtämättömästä suhtautumisesta paikalliseen väestöön ja Vasili Kudzhijevin johtaman opposition tukemisesta.

malla tasolla olevan maailmankulttuurin syntymiseen.¹³⁵ Ongelmana oli vain se, että jäsenistöä ei saatu toimimaan teorian perustalta tehtyjen puoluepäätösten mukaan eikä todellisuus vastannut teoriaa.

Kudzhijev vastusti Karjalan suomalaistamista kahdella argumentilla. Toinen oli Vienan Karjalan kapina ja toinen Aunuksen ja Petroskoin karjalaisten venäläistyneisyys. Hän syytti, että suomalaisten politiikka oli ollut merkittävä osasy syy Vienan Karjalan kapinan puhkeamiseen. Suomalainen nationalismi oli houkutellut Kemin kihlakunnan talonpojat Suomen porvariston agitoimalle ”rosvo- retkelle”. Suomalaisten punaisten väitteet siitä, että kapinan syy olisi ollut Kemin kihlakunnan väestön heikko ja laiminlyöty asema Kudzhijev tyrmäsi paik- kansapitämättöminä. ”Mutta jos me joka kokouksessa vakuutamme, että karjalaisilla on oma kielensä, niin me viritämme nationalismia, jota on vaikea pitää sitten rajoissaan”, hän varoitti.

Erityisesti hän näki vaivaa sen todisteleminen, että Aunuksen ja Petroskoin kihlakuntien talonpojat olivat jo niin venäläistyneitä, että he itsekkin mieluiten käyttivät venäjän kieltä. He eivät halua joutua suomalaisen sivistyksen piiriin, Kudzhijev vakuutti. Väitteensä tueksi hän esitti, että jo ”Nikolai II aikana karjalaisella väestöllä oli käsitys, että oli vihattava suomalaisia, jotka eivät tunnusta tsaaria ja omaavat toisen jumalan”. Kudzhijev muistutti myös tapahtumista ensimmäisessä yleiskarjalaisessa edustajakokouksessa, jossa osa karjalaisista oli suhtautunut suomalaisiin ”vihamielisesti”. Etelä- ja Pohjois-Karjalan alueiden väestön erilaisuudesta johtuen niiden valistustyöhön oli suhtauduttava toisin kuin Kemin kihlakunnan karjalaisten. Olisi vääriin yrittää kääntää kehityksen pyörä taaksepäin ja ryhtyä palauttamaan ”tsaarinvallan tulella ja miekalla venäläistyttämiä” talonpoikia suomalaistamisella takaisin lähtökohtaansa. Kudzhi-

135 Stalin vastusti vielä 1930 ajatusta kansallisten kulttuurien nopeasta häviämisestä. Se oli tulevaisuuden kysymys. Stalin J. V. Teokset. Osa 12. s. 397–398.

jevin argumentointi venäläisyydestä edistyksenä ja karjalaisuudesta takapajuisuutena on täysin yhdenmukainen mm. ukrainalaistamista koskeneen kiistan kanssa.

Kudzhijev varoitti, että jos myös Aunuksen ja Petroskoin kihlakuntien karjalaisia ryhdyttäisiin suomalaistamaan Gyllingin esittämällä tavalla, siitä seuraisi helposti myös heidän ”sielussaan uinuvan pedon, nationalismin uudelleen virkoaminen”. Monet venäläiset olivat Kudzhijevin mukaan myös kyselleet huolestuneena, johtaako suomalaisen kouluverkon laajeneminen (v. 1922 oli 51 suomalaiskoulua) Petroskoin suomalaistumiseen 40 vuoden kuluttua. ”Samaa on Moskovassa tov. Stalin lausunut Petroskoin suomenkielisyydestä sen kokemuksen perusteella, mikä kansallisuuksien kehittämisen kannalta voidaan olettaa.” Kudzhijevin Stalinissa havaitsema epäilyksen siemen ei kuitenkaan riittänyt muuttamaan tilannetta. Siitä Gyllingin ja Kudzhijevin välillä ei sinänsä vallinnut erimielisyyttä, että osa karjalaisista oli pitkälle venäläistyneitä, ja että monet heistä suhtautuivat epäluuloisesti suomalaisiin. Gylling myönsi, että suomalaistamispolitiikka oli vaikeuksissa tästä syystä Aunuksen ja Petroskoin kihlakunnissa.¹³⁶

Kudzhijev ja VPK(b):n Luoteisbyron sihteeri Ivan Smirnov¹³⁷ ajoivat vielä helmikuussa 1922 Gyllingin vastustuksesta huolimatta läpi päätöksen Karjalan taloudellisesta ja poliittisesta alistamisesta Pietarille. Zinovjevilaiset näyttivät olevan niskan päällä. Päätöksen jääminen voimaan olisi estänyt Karjalan kommuunin itsehallinnon toteutumisen. Päätös kumottiin kuitenkin jo maaliskuussa. Sevzapekoso vahvisti, että Karjalan talouden välitön johto kuuluu sen omalle talousneuvostolle.¹³⁸

Kudzhijevin ja Gyllingin kiista oli tulossa päätökseensä. Tilanne oli umpikujassa, johon oli saatava aikaan ratkaisu. Moskova puuttui jälleen kerran peliin Gyllingin hyväksi. VKP(b):n keskuskomitean orgbyro otti Karjalan kysymyksen käsittelyynsä. Paikalla olivat sihteeristöstä mm. Stalin ja Molotov, keskuskomitean luoteisbyrosta Ivan Smirnov ja Karjalasta Kudzhijev sekä Gylling. Gylling sai tilaisuuden selostaa kokouksessa tilannetta. Käsittely keskittyi neljään peruskysymykseen.¹³⁹

.

136 Gylling, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 9.8.–16.8.1922, s. 16. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

137 Ivan Smirnov toimi vv. 1921–22 VKP(b):n Luoteisbyron sihteerinä, josta tehtävästä hänet erotettiin ja kutsuttiin Moskovaan. Hänet erotettiin puolueesta trotskilaisena Trotskin kukistumisen (1927) jälkeen. Puolueeseen takaisin hyväksymisensä jälkeen hän toimi Gorkin autotehtaan johtajana. Tästä tehtävästä hänet vangittiin v. 1933 samassa yhteydessä kun Zinovjev ja Kamenev erotettiin puolueesta ja karkotettiin Uralille. Smirnov tuomittiin elokuun 19. päivä 1936 alkaneessa Zinovjevin ja Kamenevin vastaisessa oikeudenkäynnissä. Conquest 1990, s. 26, 93, 97.

138 Proekt Post. Sevzapekoso po voprosu o vzaimootnoshenija mezhdru KTK sevzapekoso i oblastnymi hozjaistvennymi organami 19.3.1922. GARF, f. 130, op. 5, d. 983, l. 10; Levkojev 1995, s. 43

139 Protokol N:o 150 zasedanija Orgbjuro TsK RKP(b) ot 6.3.1922 goda, RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 6–20; Prjoket tov. Gjullinga. Em. delo, l. 46, 46ob; Tshlen tsentralnogo komiteta kommunistitsheskoj partii Finljandii O. V. Kuusinen i predsdatel Karispolkoma E. Gjulling Moskva 29-go avgusta 1921, Tsentralnomu Komitetu RKP(b). RTsHIDNI, f. 17, op. 60, d. 983, l. 39–40.

- 1) Oliko Karjalan autonomia todellinen vai diplomaattinen manööveri? Suomalaiset vaativat Karjalalle luvattua hallinnollisen, kulttuurisen ja taloudellisen itsehallinnon realisoimista.
- 2) Oliko Karjala kansallinen autonomia? Suomalaiset vaativat, että suomen kieli oli määrättävä tasaveroiseksi venäjän kanssa Karjalan hallinnossa, että karjalaisissa piireissä kouluopetus tapahtui suomen kielellä ja että siihen varattaisiin 1/3 Karjalan valistusasiain budjetista.
- 3) Kuka johti Karjalaa, suomalaiset vai venäläiset? Gylling vaati, että jos Karjalassa aiottiin todella toteuttaa kansallinen itsehallinto, oli keskuksen tehtävä selkeä päätös sen antamisesta suomalaisten johdettavaksi. Gylling esitti, että Karjalaan oli komennettava tätä varten Shotman (valittiin Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi), Eklund (GPU:hun)¹⁴⁰, Nuorteva (valittiin valistusasioiden kansankomissaariksi) ja Eino Rahja, jota aivan ilmeisesti ajateltiin Karjalan jääkäripataljoonan johtoon.
- 4) Esityksensä viimeisenä kohtana Gylling ehdotti, että Karjalan kommuunin status nostettaisiin autonomiseksi tasavallaksi.

Orgbyro hyväksyi kaikki muut Gyllingin ehdotukset paitsi kommuunin statuksen korottamisen autonomiseksi tasavallaksi. Se jätettiin odottamaan tulevia, Neuvostoliiton perustamisen mukanaan tuomia ratkaisuja. Joka tapauksessa suomalaiset olivat saaneet tärkeän voiton kiistassa Kudzhijevin johtamaa oppositiota vastaan. Stalinin asettuminen Gyllingin puolelle ratkaisi kokouksen lopputuloksen.

Pietarissa ja luoteisbyrossa vallalla olleita vasemmistomielipiteitä heijastellut Adolf Taimi syytti Stalinia nationalististen näkemysten tukemisesta. Syynä tähän oli se, että suomalaiset olivat välittäneet Stalinille virheellistä informaatiota. Taimen mukaan Stalin luotti ”liian paljon ... meikäläisten taitoon ja harkintakykyyn”. Meidän keskuudessamme on nimittäin sellaisiakin tovereita, jotka haluaisivat luoda ‘suur-Suomen’. Tämän aatteen yhtenä johtajana on tov. Gylling.” Taimi syytti Gyllingin ajavan Neuvosto-Venäjältä riippumatonta Karjalan tasavaltaa ja varotti, että Gyllingin nationalistinen suunta saattaisi SKP:n samanlaisen arvostelun kohteeksi kuin mihin muutamien muiden ”reunavaltioiden” kommunistipuolueet olivat joutuneet.¹⁴¹

Jälkimmäinen syytös viittasi parhaillaan käynnissä olleeseen Moskovan ja Gruusian kommunistipuolueen kiistaan Neuvostoliiton perustamisesta. Gruusialaiset puolustivat itsenäisen neuvostotasavallan statustaan ja vastustivat keskitetyn, Venäjän johtaman Neuvostoliiton perustamista. Tästä johtuen he joutuivat käytännössä koko neuvostojohdon yksimielisen arvostelun kohteeksi, johon myös Lenin yhtyi. Hänen tekemänsä uudelleen arvio Gruusian tilanteesta ja Neuvostoliiton perustamisesta tapahtui vasta myöhemmin vuoden lopussa. Taimen hyökkäys Gyllingiä vastaan kertoo ennen kaikkea Pietaria hallinneiden zinovjevilaisten näkemyksistä. Taimi oli tähän aikaan SKP:n edustaja kahdessa tärkeässä Zinovjevin johtamassa organisaatiossa. Hän oli sekä Kominternin

140 Sekretnaja perepiska 1923–1924. TsGARK, f. 690, op. 1, d. 1/3, l. 46.

141 Gylling, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 9.8.–16.8.1922, s. 16; Taimi, em. ptk., s. 23–24. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

toimeenpanevan komitean (IKKI) jäsen että VKP(b):n luoteisbyron vähemmistökansallisuusjaoston johtaja.¹⁴²

Orgbyron päätöstä seurasi joukko toimenpiteitä, joilla suomalaisten johtava asema Karjalassa varmistettiin. Karjalaan perustettiin yhtenäinen puoluejärjestö, joka syrjäytti Aunuksen kuvernementin puoluekomitean Karjalan asioiden hoidosta. Puoluesihteeriksi Kudzhijev erotettiin ja hänen tilalleen valittiin suomalainen Johan Järvisalo¹⁴³. Huhtikuun 21. päivä 1922 Stalinin luuta lakaisi luoteisbyrossa. Ivan Smirnov sai lähteä ja byron uudeksi sihteeriksi valittiin Stalinin oma mies Boris Pozern¹⁴⁴. Stalin varmisti keskuksen tahdon toteutumisen osallistamalla itse kokoukseen.¹⁴⁵ Elokuussa 1922 suomalaiset korjasivat uuden voiton. Aunuksen kuvernementti lakkautettiin. VTsIK antoi siitä virallisen päätöksen 18.9.1922.¹⁴⁶ Lopullisen iskun Kudzhijevin kannattajat saivat Karjalan aluejärjestön II kongressissa syys-lokakuussa 1922. Pozern oli läsnä varmistamassa asioiden sujumisen toivotulla tavalla.¹⁴⁷

Suomalaiset saivat haluamansa johtavan aseman Karjalassa Moskovan tuella. Sen tärkein motiivi suomalaisten punaisten tukemiseen Karjalassa oli ulkopoliittikka. Toisaalta orgbyron päätös Karjalan korenizatsija-politiikan toteuttamisesta vastasi melko pitkälle yleistä linjaa, jonka toteuttamisesta Stalin oli kansallisuusasian komissaarina vastuussa. Lisäksi yksikään suomalaisten vaatimuksista ei ylittänyt myös muualla toteutetun politiikan rajoja. Merkittävän linjaratkaisun Moskova teki siinä suhteessa, että se valitsi suomalaiset emigrantit alueen alkuperäisasukkaiden karjalaisten sijaan johtamaan autonomiaa. Tätä seurasi myös se, että suomalaisesta kulttuurista ja kielestä tehtiin Karjalan kansallisen kulttuurityön perusta. Vaikka ratkaisu ei ollut yleisen käytännön mukainen, ei se ollut myöskään ainutlaatuinen. Myös eräille pienille pohjoisille ja keskiaasialaisille kansoille valittiin vähemmistön tai naapurikansan kehittyneempi murre tai kieli kirjakielen perustaksi.

Suomalaisten punaisten lähtökohta sopi hyvin korenizatsija-politiikan yleislinjaan. He uskoivat, että Karjalassa ei voitu rakentaa sosialismia tukeutumalla vain sen mitättömän pieneen ja venäläisvaltaiseen työväenluokkaan. Ratkaiseva kysymys oli se, onnistutaanko karjalaiset talonpojat vetämään järjestelmän

.

142 SKP:n KK:n toimintakertomus helmik. – elok. 1922, s.1–2. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

143 Johan Emil Järvisalo, s. 1888 – 1929, valmistui v. 1907 ekonomiksi ja liittyi SDP:n jäseneksi. Toimi kansanvaltuuskunnan palveluksessa, jonka jälkeen emigroitui Neuvosto-Venäjälle. Oli toukokuusta 1920 Karjalan vallankumouskomitean sihteeri ja Kemian kihlakunnan puoluekomitean sihteeri. Kuoli luonnollisen kuoleman 1929. Järvisalosta enemmän esim. Veikko Airolan teoksessa Valoisaa ja pimeää. Otsherki istorii Karelskoi organizatsii KPSS, s. 584–585.

144 Boris Pozern oli liittynyt bolshevikkeihin v. 1903. Hän toimi luoteisbyron sihteerinä huhtikuusta 1922 toukokuuhun 1923. Sen jälkeen hän oli Leningradin puoluejärjestön sihteeri. Tästä tehtävästä hänet vangittiin ns. ”Leningradin ryhmän” jutussa v. 1937 ja ammuttiin 26.3.1939. Conquest 1990, s. 217–8, 435; Tucker, s. 470.

145 Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 165–166; Levkojev 1995, s. 43.

146 Yleisvenäläisen toimeenpanevan keskuskomitean dekreetti Aunuksen kuvernementin lakkauttamisesta. 18.9.1922. Teoksessa Kokoelma ”Punainen Karjala”, s. 56. Renvall 18B, KA.

147 Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–30, s. 9; Otsherki istorii Karelskoi organizatsii KPSS, s. 159, 165–166, 555; Churchill 1970, s. 195–196, 199–200. Levkojev 1995, s. 43.

puolelle. Gylling uskoi, että karjalaisten kansallisten pyrkimysten yhdistäminen kommuunin rakentamiseen oli eräs menestyksellisen politiikan perusedellytyksistä. Kysymys oli kansallisen sovinnon rakentamisesta, joka edellytti myönnöspolitiikkaa talonpoikia kohtaan. Yhteiskunnallisen modernisaation uskottiin johtavan vähitellen siihen, että maaseudun takapajuisuus väistyisi uuden yhteiskunnan tieltä. Gyllingille Karjalan Työkansan Kommuunin perustaminen oli prosessi, joka johti karjalaisten itsetietoisuuden nousemiseen ja sen talouden irrottamiseen Venäjän keskusvallalle alistetusta asemasta. Sen mihin kehitys pidemmällä tähtäimellä johtaisi, Gylling jätti avoimeksi kysymykseksi. Hänen mukaansa Tarton rauhansopimuksen yhteydessä annettu ilmoitus Itä-Karjalan itsehallinnosta meni paikallisen itsehallinto-oikeuden määrittelyssä niin pitkälle, ”että se voi tyydyttää karjalaisia ainakin puolen vuosisataa”. Kaiken kaikkiaan Gylling liitti Karjalan tulevaisuuden ajankohdasta riippuen enemmän tai vähemmän vahvasti läntiseen maailmaan ja Skandinaviaan. Karjalan Kommuunin perustamista koskevassa Tukholman suunnitelmassa se liitettiin osaksi Skandinavian neuvostotasavaltaa ja suomalaisten punaisten keskinäisissä puheissa se oli erottamaton osa perustettavaa punaista suur-Suomea.¹⁴⁸

148 Gylling, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 9.8.–16.8.1922, s. 191, 198–199, 201. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

■ Suomalainen karjalaistaminen 1920-luvulla

Karjalassa vuosien 1923–1928 aikana toteutetun politiikan johtotähtenä oli kansallisen yhtenäisyyden luomiseen tähtäävä reformipolitiikka. Tasavallan suomalaisjohto pyrki voittamaan talonpoikien ja erityisesti kapinaan nousseiden vienankarjalaisten luottamuksen. Talonpoikien aineellisia oloja parannettiin pääasiassa kehittämällä metsätaloutta. Myös syrjässä olleille rajaseuduille pyrittiin järjestämään metsätöitä. Toinen talonpoikien kannalta tärkeä uudistus oli maareformin käynnistäminen, jolla lakkautettiin sarkajako ja jaettiin lisää maata pienimmille tiloille. Karjalaisten kansalliset oikeudet nostettiin uudelle tasolle kansankielisellä kulttuuri- ja valistustyöllä sekä kohottamalla suomi venäjän rinnalle toiseksi viralliseksi kieleksi. Kansallisen sovinnon politiikan symbolina voidaan pitää Karjalan kapinoinhin osallistuneille talonpojille annettua amnestiaa. On selvä, että ilman Moskovan hyväksyntää tämä kaikki ei olisi ollut mahdollista. Mutta yhtä selvä on myös se, että monet ratkaisut ja käytäntö, joilla korenizatsija- eli karjalaistamispolitiikka toteutettiin, olivat paikallisten päätösten tulosta.

Kansallisen sovinnon politiikan voi arvioida onnistuneen melko hyvin. Karjalaisten taloudellinen ja kulttuurinen asema koheni ja tasavallan kaikinpuoliselle kehittämiselle luotiin perusta. Ehkä paras osoitus hallituksen onnistumisesta oli Vienan Karjalan kapinan jälkiselvittelyjen hoitamisesta saadut tulokset. Suomeen pakeni vuosina 1921–1922 noin 12 000 karjalaista. Heistä noin 4400 palasi takaisin jo vuonna 1922 ilman lupaa. Sen jälkeen julistetun 6741 pakolaista koskeneen armahduksen perusteella palasi takaisin vielä noin 4100 pakolaista. Lisäksi henkilökohtaisen armahduksen perusteella palasi noin 1850 pakolaista. Näiden Karjalan sisäasiain kansankomissariaatin tietojen mukaan yli 10 000 pakolaista noin 12 000:sta palasi takaisin muutaman vuoden kuluessa.¹

Taloudellinen itsehallinto

Karjalan vallankumouskomitean aloitteellisuus tuotti tulosta. Talousautonomia astui ison askeleen eteenpäin joulukuussa 1920 kun Gylling pääsi esittelemään suomalaisten laatimat suunnitelmat Leninille. Aika oli otollinen niiden toteuttamiselle, sillä Lenin valmistautui parhaillaan viemään läpi päätöksen Neuvosto-Venäjän siirtymisestä uuteen talouspolitiikkaan (NEP). Karjala saattoi myös luottaa edelleenkin Narkomindelin tukeen, jonka intresseissä oli pitää kiinni

1 Pottojev, Apuselostus amnestiakysymyksestä. P-K 9.1.1926.

Tarton rauhansopimuksen ja siellä annetun Itä-Karjalan itsehallintoa koskevan julistuksen hengestä ja kirjaimesta.²

Karjalan kommuunin teollistamisen ja talouden kehittämisen valmistelu alkoi suotuisissa merkeissä. Prosessin lopputuloksena oli VTsIK:n ja SNK:n 26.4.1921 tekemä päätös Karjalalle myönnettävistä budjettioikeuksista. Niistä muodostui autonomian kivijalka ja samalla Karjalan ja keskuksen jatkuvien kiistojen kohde. Gylling oli neuvotellut ratkaisun Leninin tuella, joka antoi ratkaisulle oman symbolisen merkityksensä. Päätöksen mukaan Karjalan kansantalouden johto kuului sen kansantalousneuvostolle, jonka alaisuudessa toimivat teollisuus-, maatalous-, työ-, kulkulaitos-, elintarvike- ja ulkomaankauppaosastot. Kommuuni sai vapautuksen kaikista yleisliittolaisista maksuista vuoteen 1924 asti ja sille myönnettiin merkittäviä lainoja mm. Kontupohjan paperitehtaan rakentamista ja elintarvikkeiden hankintaa varten. Lisäksi Karjalalla oli poikkeuksellinen oikeus tuoda ulkomailta tavaraa omaan tarpeeseensa summalla, joka oli 25 prosenttia siitä, mikä oli sen alueella vientiin tuotettujen tavaroiden arvo.³

VTsIK täydensi Karjalan talousoikeuksien toteuttamista koskevaa päätöstä 3.8.1923. Sen ja aikaisempien päätösten perusteella Karjalalle määrättiin osuus, joka sen piti maksaa yleisliittolaiseen budjettiin. Lopun tuloistaan se sai käyttää omiin tarkoituksiinsa. Vaikka Karjalan budjetti liitettiin laskennallisesti osaksi Venäjän federaation budjettia, sen ei tarvinnut noudattaa Venäjän ja liittovaltion budjetin rakennetta. Karjalalle jäi vapaus päättää itse, miten se jakoi käytettävissään olevat varat kansankomissariaattien kesken.⁴ Yleisestä linjasta poikkeaviin ja jossain määrin tulkinnanvaraisiin päätöksiin perustuneen talousautonomian kunnioittaminen ei ollut kuitenkaan aina keskusvirastoille itsestään selvä asia. Tämä oli yksi tärkeimmistä syistä, miksi Karjala piti tärkeänä saada itselleen kirjoitetun perustuslain, johon myös budjettioikeudet olisivat sisältyneet.

Talousautonomian institutionaalinen heikkous kävi ilmi heti Karjalan ASNT:n ensimmäisen budjetin käsittelyn yhteydessä. Venäjän federaation finanssiasian kansankomissariaatti katsoi, että Karjalalla oli varaa maksaa sovittua suurempi osuus yleisliittolaiseen budjettiin ja korotti yksipuolisella päätöksellä Karjalan osuuden 675 000 ruplasta 950 000 ruplaan. Tätä perusteltiin sillä, että eräät Karjalan budjetin menoerät olivat suhteellisesti laskien suurempia kuin vastaavat yleisliittolaiset menot keskimäärin. Karjala protestoi voimakkaasti päätöstä vastaan, koska se rikkoi päätöksiä sille myönnetystä talousautonomiasta. Karjala perusteli laajasti tasavallan taloudellisiin ja poliittisiin erityispiirteisiin vedoten, miksi se oli budjetoitunut tavanomaista enemmän rahaa

2 Postanovlenie SNK v zasedanii 27.4.1922. GARF, f. 130, op. 6, d. 65, l. 94.

3 VTsIK i SNK "O Karelskoj Trudovoj Kommune 28.4.1921. GARF, f. 1235, op. 96, d. 450, l. 12. 12ob; Postanovlenie Soveta Narodnyh Komissarov SNK v zasedanii 27.4.1922. GARF, f. 130, op. 6, d. 65, l. 94; V svjazi s obrazovaniem Karelskoj Trudovoj Kommuny VTsIK 22 sentjabrja 1920 g. obratilsja k karelskomu narodu s vozzvaniem. Pervyj vsekarelski sezd sovetov..., s. 266; Otsherki istorii Karelskoj organizatsija KPSS, s. 156–157; Kauppala 1992, s. 67–68; Autio 1997, s. 39.

4 Iz informatsii SNK KASSR v SNK RSFSR o bjudzhete Karelii na 1923/24 g 21 marta 1924. Sovety Karelii 1917–1992, s. 104.

kansanvalistustyöhön, terveydenhuoltoon, palkkoihin ja henkilökunnan sekä hallinnon menoihin.⁵ Karjalan taloudellinen itsehallinto oli itse asiassa prosessi, jossa se kävi jatkuvaa neuvottelua keskusviranomaisten kanssa siitä, miten tehtyjä päätöksiä on tulkittava, uudistetaanko määräajaksi tehdyt päätökset vai ei ja jos uudistetaan, niin muutetaanko niiden sisältöä jollakin tavalla.

Myös se asetti talousautonomialle tiukat rajat, että kaikki Karjalan yleisliittolaisesti merkittäviksi määritellyt päätökset oli alistettava Luoteisalueen talousneuvoston (Sevzapekoso) hyväksyttäväksi. Lisäksi Venäjän viranomaiset vahvistivat viime kädessä Karjalan budjetin, koska se oli liitetty osaksi Venäjän budjettia.⁶ Tämä merkitsi sitä, että säännöksiin talousautonomian toteuttamisesta sisältyi myös monia epämääräisiä, keskusviranomaisten tulkintoista riippuvia tekijöitä. Laaja talousautonomia oli turvattu niin pitkäksi aikaa kuin keskusviranomaiset näkivät sen tarpeelliseksi.

Karjalan talousautonomiassa oli kuitenkin kaksi merkittävää piirrettä, jotka tekivät siitä todellisen myös käytännössä. Ensinnäkin Karjalan budjetti ei rakentunut keskukselta saataviin avustuksiin, vaan sen omalla taloudellisella toiminnalla hankittuihin tuloihin. Kasvattamalla omaa talouttaan Karjala kykeni lisäämään budjettinsa tulorahoitusta. Toiseksi Karjalan budjetin rakenne ei ollut sidottu yleisliittolaisen tai Venäjän federaation budjetin rakenteeseen. Sillä oli oikeus päättää itse menojensa kohdistamisesta.

Karjalan budjetin tulorahoitus perustui lähes yksinomaan metsätalouteen ja sen oman metsätrustin Karellesin maksamiin veroihin. Sen osuus Karjalan tulorahoituksesta oli vuonna 1924 noin 80 prosenttia. Talouden kehittämisen suuri ongelma oli kuitenkin se, että yleisliittolaiset metsätrustit, Petroles ja Severoles eivät suostuneet vapaaehtoisesti maksamaan niille määrättyjä kantomaksuja. Trustit jopa hankkivat Moskovasta vapautuksen kantohintojen maksusta Karjalalle. Tämä oli jälleen ristiriidassa talousautonomiasta tehtyjen päätösten kanssa. Karjala ei antanut kiistassa periksi ja voitti vielä tämän erän. Sen finanssi-asiaain kansankomissaari V.P. Fomin piti tilannetta ongelmallisena. Kansankomissariaatti ei kyennyt valvomaan yleisvaltakunnallisia metsätrusteja samalla lailla kuin Karellesia. ”Petroles ja Severoles eivät oikein tahdo alistua verotettavaksemme”, hän totesi.⁷ Jo yksin tämä oli Karjalalle riittävä syy ryhtyä ajamaan yleisliittolaisia trusteja pois alueeltaan ja hankkimaan Karellesille monopolia metsätöihin. Gylling saattoi todeta jo vuonna 1927, että Karelles oli saanut haltuunsa kaikki muut sahat paitsi kolme Muurmannin rautatien omistamaa ja yhden Puudosissa sijainneen. Karjala hallitsi tässä vaiheessa noin 70 prosenttia alueensa tuotannosta.⁸

5 Iz informatsii SNK KASSR v SNK RSFSR o bjudzhete Karelii na 1923/24 g 21 marta 1924. Sovety Karelii 1917–1992, s. 104–106.

6 VTsIK i SNK ”O Korelskoj Trudovoj Kommune 28.4.1921. GARF, f. 1235, op. 96, d. 450, l. 12. 12ob; Postanovlenie Soveta Narodnyh Komissarov SNK v zasedanii 27.4.1922. GARF, f. 130, op. 6, d. 65, l. 94; Post. VTsIK i SNK RSFSR ob AKSSR 10.1.1924. GARF, f. 130, op. 7, d. 126, l. 407–408.

7 Karjalan finanssitoimitsijain kokous. P-K 19.8.1924; Karjalan taloudellinen asema. P-K 2.9.1924.

8 Karjalan hallituksen toiminnasta. P-K 22.3.1927; Kauppala 1992, s. 100.

Vuosina 1926–27 Karjala joutui ensimmäisen kerran sitten tasavallan rajojen määrittämisestä käydyin kiistan vastakkain sen tosiasian kanssa, että keskushallinnon taloudellinen intressi ajoi ohi sen oman edun. Neuvostoliiton kunnianhimoinen teollistamissuunnitelma pakotti sen lisäämään ulkomaisten koneiden ja laitteiden ostamista. Siihen tarvittiin valuuttaa, jota saatiin ainoastaan kasvattamalla raaka-aineiden vientiä. Moskovan katse kohdistui Karjalan metsäresursseihin. Karelles määrättiin tuottamaa puutavaraa lähes yksinomaan vientiä varten. Se oli ongelma tasavallan talouden kehittämiseksi, koska vientipuusta maksettu hinta verrattuna sisämarkkinoilta saatuun hintaan oli paljon alhaisempi. Puun vienti ulkomaille supisti Karjalan käytettävissä olevia varoja oman talouden kehittämiseen. Gylling vaati tästä syytä kesällä 1927, että keskushallinnon oli korvattava Karjalalle viennistä aiheutuvat tappiot. Karjalalle ryhdyttiin maksamaa tulonmenetyksestä johtuvia vientipalkkioita.⁹

Vaikka Karjalan taloudelliset menetykset korvattiin, teki ratkaisu sen talouden kuitenkin entistä riippuvaisemmaksi keskuksen poliittisista päätöksistä. Tätä vahvisti myös se, että Neuvostoliiton puuteollisuudelle ja sen myötä Karjalalle määrättiin oma metsätalouden viisivuotissuunnitelma. Koska metsätalous muodosti Karjalan talouden perustan,¹⁰ voidaan sanoa, että Karjalan talous sidottiin viimeistään vuoden 1927 ratkaisuille osaksi yleisliittolaista suunnitelmataloutta. Siis vuotta ennen ensimmäisen viisivuotissuunnitelman käyttöönottoa.

Tässä yhteydessä myös Karjalan budjettioikeudet arvioitiin uudelleen. Asian käsittely alkoi jo vuoden 1926 puolella. Karjala esitti, että budjettioikeuksien voimassaoloa pidennettäisiin ainakin viidellä vuodella. Neuvostoliiton rahasiain kansankomissariaatti hylkäsi kuitenkin ehdotuksen. Se ei nähnyt mitään syytä, miksi Karjalalla pitäisi olla muista autonomisista tasavalloista poikkeavat budjettioikeudet. Seuraavaksi asiaa käsitelti marraskuussa kokoontunut VKP(b):n luoteisbyro. Se oli ensimmäinen keskusvaltaa edustanut taho, jolta Karjala sai tukea vaatimukselleen. Päätös tehtiin kuitenkin muissa elimissä. Karjalan kannalta oli oleellista, että kysymys oli nyt riitautettu myös keskusvaltaa edustavan organisaation toimesta. Asian käsittely siirtyi politbyrolle, joka otti sen työjärjestykseensä toukokuussa 1927. Gylling esitteli Karjalan näkökannat kokouksessa. Läsna olivat myös Aleksandr Shotman (entinen Karjalan TsIK:n puheenjohtaja), N. Miljutin (valtiovarain kansankomissariaatti) ja B. Stomonjakov (ulkoasiain kansankomissariaatti). Politbyro päätyi kompromissiratkaisuun. Se päätti jatkaa Karjalan budjettioikeuksia, mutta vastoin Gyllingin viiden vuoden esitystä vain vuodella.¹¹

Gylling ei kuitenkaan luovuttanut. Hän otti asian uudelleen esille kesäkuussa 1927 kokoontuneessa kansallisuksien neuvostossa. Hän muistutti, että Karja-

9 Gylling, zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 7–8; Autio 1997, s. 51.

10 Karjalan budjetin tuloista metsätalouden osuus oli 1920-luvun lopussa 60–50 %. Autio 1997, s. 52.

11 Karjalan toimeenpanevan keskuskomitean II täysistunto. P-K 8.7.1926; Levkojev 1995, s. 48.

lan budjettioikeudet oli laadittu ”Vladimir Iljitshin (Lenin) tiiviin työhön osallistumisen tuloksena”. Vaikka Karjalan taloudellinen menestys perustui tietenkin metsään, ei se olisi ollut mahdollista ilman erikoisia budjettioikeuksia, Gylling korosti. Hän vakuutti kokoukselle, että budjettioikeuksien jatkaminen ainakin viidellä vuodella oli välttämätöntä, jotta Karjala voisi täyttää sille viisivuotissuunnitelmassa asetetut velvoitteet.¹² Kansallisuuksien neuvosto suhtautui myötäsukaisesti Karjalan näkökantoihin. VTsIK:n sihteeri A. Jenukidze vakuutti kokoukselle, ettei Karjalan ja Venäjän välillä ollut missään vaiheessa ollut suurempia riitoja. Pienemmät erimielisyydet taas oli kyetty ratkaisemaan rauhallisesti. Hän korosti, että Venäjän federaatio ja neuvostohallitus olivat aina suhtautuneet suurella herkkyydellä karjalaisten intresseihin.¹³

Politbyron päätöstä Karjalalle osoitettu sympatia ei kuitenkaan muuttanut. Kansallisuuksien neuvosto asetti kolmen hengen toimikunnan valmistelemaan päätöslauselmaa Gyllingin selostuksen pohjalta. Siihen valittiin A. Jenukidze, Ter-Gabrieljan¹⁴ ja Gylling. Sen valmistelema päätöslauselma hyväksyttiin VTsIK:n kansallisuuksien neuvoston puhemiehistössä 25.7. Siinä ei mainittu sanallakaan Karjalan budjettioikeuksista, vaikka Jenukidze oli tukenut epäsuorasti ja Ter-Gabrieljan suoraan niiden jatkamista. Tämä johtui ilmeisesti siitä, että Venäjän federaatiossa pohdittiin parhaillaan VTsIK:n puheenjohtaja Mihail Kalininin johtamassa työryhmässä laajemminkin Venäjään kuuluneiden autonomioiden asemaa ja mm. niiden perustuslakien laatimista. Gylling hävisi kamppailun. Neuvostohallitus pidensi Karjalan budjettioikeuksia, mutta ainoastaan vuodella niin kuin politbyro oli esittänyt.¹⁵ Tämä merkitsi käytännössä sitä, että lopullinen päätös Karjalan talousautonomian kohtalosta jäi pöydälle. Asia voidaan tulkita myös siten, että jo päätetyn ratkaisun toimeenpanoa vain lykättiin. Tätä vastaan puhuu kuitenkin se, että budjettioikeuksia jatkettiin myös elokuussa 1929 vuosiksi 1929/30.

Karjalalle perustuslaki

Eräs Gyllingin johtoajatuksista oli alusta asti ollut pyrkimys vahvistaa Karjalan itsehallinnollista asemaa suhteessa Venäjän federaatioon. Hän esitti maaliskuussa 1922 kokoontuneelle keskuskomitean orgbyrolle, että Karjala nimettäisiin autonomiseksi tasavallaksi. Se oli ainoa Gyllingin ehdotuksista, jota orgbyro ei silloin hyväksynyt. Ilmeinen syy siihen oli se, että Venäjän ja muiden

.

12 Gjulling, zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 7–8.

13 Jenukidze, zasedanie Soveta Natsionalnostei ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 32–33.

14 Ter-Gabrieljan oli Karjalan rajoista esityksen tehneen VTsIK:n asettaman komission puheenjohtaja 1922.

15 Resoljutsija Prezidiuma Soveta Natsionalnostei TsIK SSSR po dokladu pravitelstva KASSR 25.7.1927. Sovety Karelii, s. 125–126; Zasedanie Soveta Natsionalnostei ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 28–29, 32–33; Karjalan selostus kansallisuuksien neuvostossa. P-K 2.7.1927; Autio 1997, s. 84.

neuvostotasavaltojen suhteiden järjestäminen oli parhaillaan keskustelun alla. Gyllingin ehdotus oli lähellä tatarstanilaisen kansalliskommunisti Sultan-Galijejin puoli vuotta myöhemmin ehdottamaa mallia Neuvostoliiton perustamiseksi. Hänen mielestään kaikki Venäjän kansalliset autonomiset tasavallat ja alueet oli korotettava neuvostotasavalloiksi, jotka liittyisivät sitten suoraan perustettavaan liittovaltioon. Stalin vastusti ehdotusta siksi, että vähemmistökansojen autonomioiden eroaminen Venäjästä johtaisi puhtaasti venäläisten valtaelinten ja venäläisen Venäjän perustamiseen. Stalinin vastustuksen syy ei siis ollut se, että hän olisi Leninin myöhemmin esittämän syytöksen mukaan toiminut isovenäläisen shovinismien innoittamana. Stalin puolusti Leninin taivon tässä vaiheessa päättäväisesti vähemmistökansojen oikeuksia. Se mitä Stalin varoi, oli muihin liittovaltion osiin verrattuna ylivertaisen venäläisen Venäjän syntyminen, joka loisi kasvualustan liittovaltion yhtenäisyyden vaarantavalle venäläiselle nationalismille.¹⁶ Toisaalta oli myös selvä, että Venäjä tulisi saavuttamaan liittovaltion sisällä ennen pitkää johtavan aseman.

Gyllingin ehdotus Karjalan kommuunin muuttamisesta autonomiseksi tasavallaksi eteni Neuvostoliiton perustamisvalmistelujen tahdissa. Kansallisuusasiain kansankomissariaatti käsitteli Karjalan muuttamista ASNT:ksi 29.12.1922, samana päivänä kuin neljä neuvostotasavaltaa kokoontuivat Kremliin hyväksymään Tshitsherinin johtaman komission valmisteleman luonnoksen Neuvostoliiton perustuslaista. Stalinin lukema perustuslakiluonnos hyväksyttiin enemmistön äänin. Vastaa äänesti muutamia edustaja, joista suurin osa oli Gruusiasista. Karjalan ”perustuslain” muuttaminen puolestaan pysähtyi ulkopoliittisiin syihin. Kansallisuusasiain kansankomissariaatti totesi, että se ei ollut kompetentti tekemään päätöstä asiasta ”viimeaikaisten Karjalan ja Suomen välisten tapahtumien” vuoksi. Se siirsi kysymyksen ulkoasiain kansankomissariaatille.¹⁷

Neuvostoliiton tammikuuhun 1924 kestänyt perustamisprosessi ja sille laadittavan perustuslain käsittely nostivat kysymyksen Karjalan perustuslaista uudelleen tapetille. VTsIK hyväksyi Neuvostoliiton perustuslain 6.7.1923, Karjalan ASNT perustettiin 25.7.1923 ja III yleisliittolainen neuvostojen edustajakokous vahvisti Neuvostoliiton perustuslain 31.1.1924. Neuvostoliiton perustuslaki oli siinä mielessä ristiriitainen luomus, että sen kaksi keskeistä lähtökohtaa olivat toisaalta kansallisuuksien tasa-arvon tunnustaminen (federaatio) ja toisaalta keskitetty valtiomalli. Tasavaltojen oikeudet olivat heikosti määritellyt suhteessa liittovaltion oikeuksiin. Ristiriitaa selittää osaltaan se, että perustuslaki oli kompromissin tulos ja se ajateltiin väliaikaiseksi ratkaisuksi. Bolshevikkien tulevaisuuden visioissa häämötti kansakuntien häviäminen. Siinä vaiheessa myös federatiivinen valtiorakenne kävisi tarpeettomaksi ja sen tilalle muodostuisi yhtenäinen, keskusjohtoinen valtio. Tässä mielessä perustuslaki ja sen luoma valtiorakenne ymmärrettiin siirtymävaiheen ratkaisuksi.¹⁸ Vaikka sanaa federaatio ei mainittu perustuslaissa, oli siinä silti selkeät monikansallisen fede-

.

16 Martin 1996, s. 872–877.

17 Alukov Narkomnats. GARF, f. 130, op 5, d. 983, l. 8; Pipes 1964, s. 275.

18 Vdovin 1995, s. 18.

raation tunnusmerkit. Neuvostoliitto määriteltiin itsenäisten ja tasavertaisten valtioiden muodostamaksi liitoksi. Perustuslain mukaan tasavalloilla oli vapaa oikeus liittyä ja erota liitosta. Myös lainsäätämisyjärjestys oli tehty federatiiviseksi. Tasavaltojen rajoja ja liittovaltion ja tasavaltojen välisiä suhteita koskevaa lainsäädäntöä ei ollut mahdollista muuttaa ilman neuvostotasavaltojen suostumusta. Lisäksi lainsäädäntötyö tapahtui kahdessa kamarissa: liittoneuvostossa ja kansallisuuksien neuvostossa.¹⁹

Tasavaltojen ja autonomisten alueiden asema ja oikeudet vaihteli niissä vallitsevan poliittisen tilanteen ja strategisen aseman mukaan. Perustuslaki tunsu itse liittovaltion muodostaneet neljä sosialistista tasavaltaa (1925 niitä oli kuusi, kun Uzbekistan ja Turkestan erotettiin Venäjästä), joista Venäjä ja Transkaukasia olivat myös itse federaatioita. Sen lisäksi siinä mainittiin useita erilaisia autonomian muotoja. Oli autonomisia tasavaltoja, autonomisia alueita ja alueellisesti hajanaisia etnisiä ryhmiä, joille tunnustettiin vähemmistökansallisuus-oikeus. Autonomian taso vaihteli kansallisesta suvereeniteetista kulttuuriseen autonomiaan.²⁰

Neuvostoliiton perustuslain silmiinpistävä piirre oli kuitenkin keskusvallan oikeuksien korostus. Sen tarkoitus oli institutionalisoida keskuksen kontrolli periferiasta. Tässä mielessä perustuslaki oli yhtenäisen valtion rakentamisen

Petroskoissa lokakuussa 1922 järjestetty III Yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous sujui suomalaisten kannalta hyvin. Menestyksen takasi Moskovalta saatu tuki. Eturivissä Karjalan johtoa. Toinen vasemmalta Hohlov (valistusasiat), N. Arhipov (sisäasiat), E. Gylling, A. Leskov (kuului Gyllingin lähimpiin miehiin), A. Shotman (Karjalan TsIK:n puheenjohtaja), I. Danilov, Glazkov, Jaroshevitsch.

19 Carrère d'Encausse 1992, s. 133–136.

20 Ibid.

instrumentti. Keskuksen oikeudet olivat tarkasti määritellyt, mutta sen sijaan liittovaltion subjektien, tasavaltojen oikeudet vain huonosti tai ei lainkaan. Tästä johtuen keskusvallan oli helppo tulkita lakia niin, että se tarjosi sille mahdollisimman laajat toimivaltuudet yli tasavaltojen. Tämä oli myös kirjoitettu monessa suhteessa itse perustuslain tekstiin. Se mukaan liittovaltion lainsäädäntö ylitti aina tasavaltojen lainsäädännön. Tasavalloilla ei ollut myöskään veto-oikeutta liittovaltion lainsäädäntöön. Liittovaltion korkeimmalla oikeudella oli myös oikeus valvoa tasavaltojen lainsäädännön laillisuutta, mutta tasavalloilla ei ollut keinoja päinvastaiseen omien oikeuksiensa suojeluun. Kaikki tämä liittovaltion oikeuksien korostaminen edisti myös sen vallan kasvua.²¹

Eräs näiden keskushakuisten tendenssien taustalla vahvasti vaikuttanut motiivi oli neuvostoviranomaisten huoli talouden kehityksestä ja sen vaatimasta keskusvallan voimakkaammasta otteesta. Venäjän imperiumin hajoaminen valankumouksessa oli rikkonut myös vanhan taloudellisen infrastruktuurin. Tämän ”vahingon” korjaaminen, pyrkimys luoda maalle vahvempi taloudellinen perusta ja siihen tarvittava infrastruktuuri, oli yksi neuvostoviranomaisten 1920-luvun toimien ensisijaisista pyrkimyksistä.²²

Karjalan perustuslaki ja sen määrittäminen ASNT:ksi nousivat esille VTsIK:n kansallisuuksien neuvostossa 27.6.1923. Asiaa valittiin valmistelemaan työryhmän, jossa ulkopoliittista asiantuntemusta edusti Narkomindelin Maxim Litvinov. Koollekutsuja oli Kursk, ja muut jäsenet olivat A. Beloborodov, Klinger ja Gylling.²³ Työryhmä ei kuitenkaan kyennyt laatimaan ehdotusta perustuslaista ennen kuin 25.7.1923 kokoontunut VTsIK:n ja SNK:n yhdistetty istunto teki päätöksen Karjalan ASNT:n perustamisesta. Kysymys oli asetusteitse tapahtuneesta hallinnollisen autonomian perustamisesta. Karjalalle muodostettiin toimeenpaneva keskuskomitea, kansankomissaarien neuvosto, ja samat itsehallinnolliset kansankomissariaatit²⁴ kuin itsenäisillä neuvostotasavalloilla oli. Niiden tapaan Karjalalla oli myös oma kansantalousneuvosto sekä aikaisempiin päätöksiin perustuva, muita Venäjän autonomioita laajempi taloudellinen itsehallinto. Erona itsenäisiin neuvostotasavaltoihin oli se, että Karjalan kansankomissariaatit olivat vastuussa Venäjän federaation kansankomissariaateille.²⁵

Karjalan ja muiden Venäjän federaatioon kuuluneiden autonomisten tasavaltojen saamat oikeudet olivat itse asiassa samat kuin mitä niille esitettiin Stalinin syksyllä 1922 laatimassa perustuslain hylätyssä versiossa. Sen mukaanhan neuvostotasavallat olisivat liittyneet Neuvosto-Venäjään autonomisina tasavaltoina ja ne olisi alistettu yleisvenäläisen SNK:n, Työ- ja puolustusneuvoston

21 Mts., 136–137.

22 Mts. 138.

23 Vypiska iz protokola 36 zasedanija prezidiuma VTsIK Sovetov 27.6.1923. (Lähetetty Tshitsherinille). AVP RF, f. 135, op. 7, 1923 g., papka 19, d. 9, l. 44.

24 Karjalalle perustettiin sisäasiain, yhteiskunnallisen huollon, oikeusasiain, valistusasiain, terveydenhoitoasiain ja maa-asiain kansankomissariaatit.

25 Iz postanovlenija VTsIK i SNK SSSR ”Ob Avtonomnoj Karelskoj Sovetskoj Sotsialistitsheskoj Respublike” 25.7.1923. Istorija Karelii, s. 76.

sekä VTsIK:n alaisuuteen. Ehdotuksen mukaan neuvostotasavalloille olisi perustettu samat kuusi itsenäistä kansankomissariaattia, jotka mm. Karjala nyt sai.²⁶

Autonomiset neuvostotasavallat jäivät Neuvostoliiton perustamisprosessissa kuitenkin ilman perustuslakia, joka olisi määritellyt niiden oikeudet suhteessa keskusvaltaan. Ongelma nousi esille IV yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa lokakuussa 1923. Kokous asetti työryhmän valmistelemaan kysymystä.²⁷ Karjalan talousautonomian turvaaminen lain voimalla oli ehkä tärkein motiivi perustuslain puuttumisen esille nostamiseen. Edustajakokous antoi Karjalan TsIK:n ja SNK:n tehtäväksi valmistella esitys perustuslaiksi, jossa huomioitaisiin taloudellinen itsehallinto. Se nimettiin lähetekeskustelussa erääksi autonomian tärkeimmistä kulmakivistä. Suomen kielen tasaveroisen aseman turvaaminen venäjän kanssa oli toinen vahvasti esille noussut kysymys.²⁸

Perustuslain laatiminen ei kuitenkaan edistynyt. Vuoden kuluttua kokoontunut V Yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous valitsi kansankomissaarien neuvoston varapuheenjohtaja V.P. Fominin johtaman työryhmän laatimaan seuraavaan edustajakokoukseen mennessä luonnoksen perustuslaista. Työryhmä oli kuitenkin erimielinen siitä, kuinka laajaksi autonomia pitäisi määritellä. Se laati vuoden 1925 aikana kaksi luonnosta perustuslaiksi. Suurin erimielisyys koski talousautonomian määrittelyä. Tämä oli kuitenkin ensimmäinen kerta, kun Karjalan itsehallinto yritettiin määritellä kokonaisvaltaisesti ja täsmällisesti.

Erimielisyys talousautonomian määrittelystä perustuslaissa laajeni periaatteelliseksi, koko Karjalan itsehallinnon laajuutta ja juridista asemaa koskevaksi kiistaksi. Oleellinen kysymys oli se, miten Karjalan asema määriteltiin suhteessa Venäjän federaatioon. Fominin työryhmän laatiman perustuslain ensimmäisen version mukaan Karjalan talousautonomiasta olisi säädetty Neuvostoliiton itsenäisiä neuvostotasavaltoja koskevan eikä Venäjän federaation lainsäädännön perusteella. Siten Karjala olisi rinnastettu tärkeimmiltä osin itsenäisiin neuvostotasavaltoihin – ei Venäjän federaation autonomioihin. Perustuslakiluonnoksen toisessa versiossa kaikki yleisliittolaiseen lainsäädäntöön viittaava oli kuitenkin poistettu ja budjettioikeudet määriteltiin pelkästään Venäjän federaation lakien nojalla.²⁹

Yksimielisyyttä ei saavutettu myöskään tältä pohjalta. Tammikuussa 1926 kokoontunut VI yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous sai käsiteltäväkseen kolmannen ehdotuksen perustuslaista. Siinä ei määritelty lainkaan Karjalan budjettioikeuksia. Ne sivuutettiin mainitsemalla johdannossa VTsIK:n ja SNK:n 26.4.1921 (budjettioikeudet) ja 27.6.1923 (Karjalan ASNT:n perustaminen) tekemät päätökset. Fominin työryhmän molemmat ehdotukset oli hylätty

26 Stalinin ehdotuksen sisällöstä mm. Martin 1996, s. 872.

27 Kauppala 1992, s. 82.

28 Päätöslauselma toimeenpanevan komitean ja kansankomissaarien neuvoston toimintaselostuksen johdosta. P-K 18.10.1923; Edustajakokouksen päätökset. P-K 20–10.1923.

29 Projekt Konstitutsi KASSR 1925 g. NA RK, f. 689, op. 4, d. 1/1a, l. 4.

ja sen työ oli ajautunut umpikujaan. Uuden ehdotuksen esitteli oikeusasiain kansankomissaari G. G. Kopyrev. Hän totesi, että esitys oli puutteellinen, koska siihen ei ollut kirjattu mitään budjettioikeuksista. Syynä tähän oli se, ettei asia- ta ollut päästy yksimielisyyteen. Omana kantanaan Kopyrev ilmoitti olevan jok- seenkin samantekevää mitä perustuslaista päätettiin ja mitä siihen kirjattiin, koska ”perustuslakiluonnoksemme on pelkästään raaka-ainetta.” Kaikki riippui Moskovassa tehtävistä päätöksistä.³⁰

Edustajakokous lähetti ehdotuksen Moskovaan ilman, että budjettioikeuksia kirjattiin siihen. Asiaan päätettiin palata vuoden kuluttua pidettävässä VII yleis- karjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa, kun Venäjän federaatio oli en- sin hyväksynyt lain omalta osaltaan. Vähemmistöön jääneet saivat kuitenkin kirjattua päätökseen lausuman, jonka mukaan edustajakokous piti välttämättö- mänä, että Karjala säilyttää sille myönnettyt budjettioikeudet. Päätös velvoitti Karjalan toimeenpanevan komitean ja kansankomissaarien neuvoston teke- mään asiasta aloitteen Venäjän keskuselinten kautta.³¹ Tästä huolimatta ratkaisu oli selvä tappio itsehallinnon kannattajille.

Karjala ei ollut ainoa autonominen tasavalta, jonka aseman järjestäminen Venäjän federaatiossa aiheutti ongelmia. Myös Venäjän omien ulkosuhteiden hoitaminen mm. Ukrainan kanssa osoittautui monimutkaiseksi ennen kaikkea rajakiistojen vuoksi. VKP(b):n politbyro perusti kesäkuussa 1926 VTsIK:n pu- heenjohtaja Mihail Kalininin johtaman työryhmän etsimään ratkaisua ongel- miin. Sen tehtäviin kuuluivat myös Karjalassa käsitellyt perustuslailliset kysy- mykset. Tämä oli viimeinen kerta, kun kansallisuuspolitiikan peruskysymyk- sistä keskusteltiin toimeenpanevan komitean tasolla. Kalininin työryhmän aikaansaamat tulokset jäivät kuitenkin olemattomiksi. Se selittää myös sen, miksi Karjalan ja muiden autonomisten tasavaltojen perustuslakihankkeet kui- vuivat 1920-luvun lopussa kasaan.³²

Yhdenkään autonomisen tasavallan perustuslakia ei ratifioitu vuoden 1926 alkuun mennessä, koska ne vastustivat Venäjän federaation SNK:n haluamaa oikeutta antaa suoria määräyksiä niiden itsenäisille kansankomissariaateille. Myös Fominin työryhmän perustuslakiluonnoksissa keskuksen suoraa sekaan- tumista Karjalan itsehallinnon piiriin kuuluviin asioihin rajoitettiin. Niiden mu- kaan Venäjän federaation ja Neuvostoliiton elimillä olisi ollut oikeus ”olla teke- misissä” suoraan ainoastaan Karjalan TsIK:n, sen puhemiehistön ja SNK:n, mutta ei yksittäisten kansankomissariaattien kanssa.³³

Tasavaltojen kanssa syntyneistä erimielisyyksistä johtuen Kalininin työryh- mä lähetti asian VKP(b):n politbyrolle. Se käsitteli ongelmaa toukokuussa 1926 ja palautti asian takaisin työryhmälle. Tasavallat ja Venäjän federaatio kävivät

.

30 Konstitutsija ”Ob obrazovanii Avtonomnoj Karelskoj Sotsialititsheskoj Sovetskoj Respubliki (Tipografski ekzempljar) 1925. NA RK, f. 689, op. 4, d. 1/1a, l. 48; Karjalan autonomisen sosialistisen neuvosto-tasavallan perustuslaki 1926; Kopyrev, Karjalan perustuslaki. P-K 14.1.1926.

31 Päätöslauselma perustuslakiluonnosta käsittelevän selostuksen johdosta. P-K 4.2.1926.

32 Martin 1996, s. 877–878.

33 Konstitutsija ob obrazovanii Avtonomnoj Karelskoj Sotsialititsheskoj Sovetskoj Respubliki, razdel II, glava III, 16. NA RK, f. 689, op. 4, d. 1/1a, l. 48; Martin 1996, s. 882.

työryhmässä kovasanaista väittelyä autonomioiden oikeuksista. Autonomiat syyttivät Venäjää ja liittovaltiota yrityksestä anastaa niiden kansalliset oikeudet. Työryhmä lähetti seuraavan ehdotuksen päätöslauselmaksi politbyron vahvistettavaksi maaliskuussa 1927. Se sisälsi joukon pitkälle meneviä toimia, joilla keskus olisi tukenut taloudellisesti autonomioita ja lisännyt niiden taloudellisia oikeuksia. Esityksessä torjuttiin kuitenkin ajatus, että autonomiat nostettaisiin samaan asemaan kuin itsenäiset neuvostotasavallat. Politbyro lykkäsi asian käsittelyä aina helmikuulle 1928 asti, jonka jälkeen se siirsi sen ilman kommentteja Työläis-talonpoikais-tarkastuksen käsiteltäväksi. Lopputulos oli aivan päinvastainen kuin mihin autonomiset tasavallat olivat pyrkineet. Niiden itsehallinnolliset oikeudet kavennettiin vastaamaan alueiden oikeuksia. Karjala muodosti kuitenkin poikkeuksen. Se säilytti erityiset budjettioikeutensa vielä muutaman vuoden. Tämä ei kuitenkaan riittänyt entisenlaajuisen taloudellisen itsehallinnon säilyttämiseen. Karjala ja muut autonomiset tasavallat liitettiin osaksi laajempia venäläisenemmistöisiä talousalueita. Se sinetöi niiden taloudellisen itsehallinnon lakkauttamisen.³⁴

Kalininin työryhmän päätöslauselman juuttuminen maaliskuussa 1927 vuodeksi politbyron pöydälle siirsi jälleen kerran myös Karjalan perustuslain käsittelyn tuonemmaksi. Gylling selosti tilannetta maaliskuun lopussa 1927 kokoontuneessa VII yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. Hän ilmoitti, että edustajakokous ei taaskaan voi hyväksyä perustuslakia, koska ”budjettioikeudet eivät vielä ole saaneet lopullista muodollista ratkaisua”. Asia oli Gyllingin mukaan myös mutkistunut. Karjalan perustuslakia ei käsitelty enää vanhaan tapaan erikoiskysymyksenä, vaan yhdessä muiden autonomisten tasavaltojen perustuslakien kanssa. Paine yhdenmukaisiin ratkaisuihin oli kasvanut. Gylling oli kuitenkin edelleen toiveikas. Karjalan budjettioikeuksista oli voimassa Venäjän federaation SNK:n päätös, ”jossa todetaan välttämättömäksi säilyttää Karjalalle ne oikeudet, jotka sillä ovat olleet”. Gylling sai nyt myös yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokouksen tuen linjalleen. Kokous velvoitti Karjalan SNK:n jatkamaan perustuslain valmistelua niin, että budjettioikeudet tulisivat kirjatuiksi siihen ja perustuslaki voitaisiin hyväksyä seuraavassa edustajakokouksessa.³⁵

Gylling nosti asian esille myös kesäkuussa 1927 kokoontuneessa kansallisuuksien neuvostossa. Hänen mukaansa Karjalan ja muiden autonomisten tasavaltojen kannalta oli ”epätyydyttävä” tilanne, että itsehallinnollisia oikeuksia ei ollut kodifioitu perustuslain muotoon. Vaikka kansallisuuksien neuvosto ei ottanut kantaa perustuslain keskeiseen kiistakysymykseen budjettioikeuksista, se piti kuitenkin toivottavana, että VTsIK kiirehtisi työtä autonomisten tasavaltojen perustuslakien laatimiseksi.³⁶

.

34 Martin 1996, s. 883–885; Karjala liitettiin Leningradin johtamaan Luoteiseen talousalueeseen.

35 Tov. Gyllingin selostus Karjalan hallituksen toiminnasta VII yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. P-K 2.4.1927.

36 Gjulling, zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 17; Rezoljutsija prezidiuma Soveta Natsionalnostej TsIK SSSR po dokladu pravitelstva KASSR 25.7.1927. Sovety Karelii 1917–1992, s. 126.

Gyllingin arvio keskustelinten myötämielisestä suhtautumisesta Karjalan perustuslain hyväksymiseen on yllättävän optimistinen. Ilmeisesti sen taustalla oli kaksi seikkaa. Kalininin komissio oli juuri lähettänyt politbyrolle tasavaltojen kannalta myönteisen päätöslauselmaehdotuksen. Ehkä vielä merkittävämpi tekijä oli Karjalan saama lupaus säilyttää budjettioikeudet säätämällä niistä erikseen Venäjän federaation erikoislailla.³⁷ Gyllingin optimismi ei myöskään ollut aivan katteetonta. Karjala säilytti budjettioikeutensa aina vuoteen 1930 saakka. Tosin joka kerta vain vuodeksi kerrallaan uudistettuna. Sen taloudellista itsehallintoa rajoitettiin kuitenkin voimakkaasti vuodesta 1926 lähtien niin kuin edellä on kerrottu. Sen yritys luoda perustuslailliset puitteet itsehallintonsa takaamiseksi epäonnistuivat samalla lailla kuin kaikkien muidenkin tasavaltojen. Neuvostoliiton ja Venäjän federaation lait ja hallinnon kehittäminen palvelivat yhteisen valtiorakenteen luomista.

Punainen karelianismi

Gyllingillä oli selkeästi oma näkemyksensä Karjalan tulevaisuudesta osana Skandinaviaa ja läntistä kulttuuria. Samalla hän joutui käymään henkisen rajanvedon itäiseen, venäläiseen kulttuuriin. Gylling oli lausunut ajatuksen julki ensimmäisen kerran jo Tukholmassa kirjoittamassaan esityksessä Karjalan kommunin perustamisesta. Vaikka vallankumouksen välitön puhkeaminen Suomessa ja Skandinaviassa ei ollutkaan näköpiirissä, oli tällä visiolla kuitenkin pysyvä vaikutus suomalaisten punaisten toimintaan. Gylling määritteli Karjalan kansallisuuspolitiikan tehtäväksi tasoittaa ”tietä Pohjolan kansojen yhteistyölle ... (tulevassa) Skandinavian sosialistisessa työväen liittotasavallassa”. Valistustyön johtotehtävissä työskennellyt Heino Rautio puolestaan näki Karjalan siltaan, joka yhdistää ”tulevaisuuden työläis-Suomen neuvostotasavaltojen liittoon”. Suomalainen kulttuuri oli hänen mukaansa avainasemassa, koska Suomen työväenluokka oli ”työläissivistyksellisessä mielessä” korkeammalle kehittynyt kuin ”Karjalan korprien kätöksessä elänyt kansa”. Suomalaisella työväenluokalla oli siksi suunnannäyttäjän rooli Karjalan kehityksessä. Rautio uskoi, että Suomen vallankumouksen jälkeen luotaisiin ”kielirajojen mukaan Sosialistinen Karjala-Suomen neuvostotasavalta”.³⁸

Gyllingin ajattelusta nousee esille kansallisromanttisen kulttuurikarelianismin piirteitä, jotka yhdistyvät marxilaisen työväenliikkeen valtavirtaan. Gyllingin ajattelun kansallisromanttisen pilarin muodosti vakaumus laajasta ”suomenheimosten kansojen” erottamattomasta yhteydestä. Erityisesti Gylling korosti karjalaisten ja suomalaisten sukulaisuutta. Tähän yhdistyi käsitys laajemmasta Skandinavian maiden kansojen historiallisesta yhteydestä erotukseksi Venäjän kansoista. Hänen ajattelunsa marxilainen pilari taas perustui käsityk-

37 Autonomisten tasavaltain oikeuksien laajentaminen. P-K 13.9.1927.

38 E. Gylling, Eläköön Sosialististen neuvostotasavaltojen liitto. P-K 5.7.1924; Heino Rautio, Karjala ja Suomi. P-K 5.7.1924.

*Karjalan isäntä-
mieheksi kutsuttu
Gylling (keppi
kädessä) ja N.
Arhipov (oikealla)
kansaa tapaamassa.
Gylling kiersi
ahkerasti Karjalan
kyliä keskustelemas-
sa ihmisten kanssa.*

seen historian vääjäämättömästä kehityksestä kapitalismista kohti sosialismia. Venäjän vallankumous ja Euroopassa tapahtunut työväen liikehtiminen olivat lupaus kommunismin tulevaisuudesta.

Gyllingin ja muiden punaisten tapa perustella Suomen ja Karjalan yhteyttä yltyi parhaimmillaan tyypilliseksi nationalististen käsitysten viljelyksi. Gylling nimitti Suomen ja Neuvostoliiton välistä rajaa historialliseksi vääryudeksi ja luonnottomaksi, koska se erotti samaan ”heimoon” kuuluneet kansat toisistaan. ”Samanlaista on luontokin, samanlaisia metsät, järvet ja maisemat. Käsitämme, että tämän luonnottoman rajan poistaminen tulee sekä Suomen että Karjalan taloudelliselle ja kulttuurilliselle kehitykselle olemaan mitä suuriarvoisin.” Ainoa yhdistymisen tiellä ollut este oli yhteiskuntajärjestelmä. Tämä este poistuisi sitten, kun Suomessa tapahtuisi vallankumous.³⁹

Jo nämä lausunnot kertovat syyn siihen, miksi punaiset pitivät kiinni Suomen kulttuurista ja kielestä, miksi he ryhtyivät luomaan Karjalalle omaa, sen Venäjältä erottavaa identiteettiä. Gyllingin vertasi kesäkuussa 1927 kokoontuneessa kansallisuuksien neuvostossa Karjalan asemaa Suomen suuriruhtinaskunnan asemaan Venäjän vallan aikana.⁴⁰ Korenizatsija-politiikka merkitsi Gyllingille sitä, että se loi edellytykset Karjalan kansallisen (suomalaisen) kulttuurin ja itsemääräämisen vahvistamiselle. Tässä mielessä Karjalan korenizatsija-politiikan ja Suomessa 1800-luvun puolivälistä harjoitetun laajan kansanvalistus- ja valtiollisen rakennustyön rinnastamiselle on perusteet. Vaikka historiallinen tilanne oli erilainen, tuotti samankaltainen kansallisen rakennustyön prosessi samankaltaisia tuloksia. Kansallinen tietoisuus, valtiollinen itsehallintokoneisto ja kyky sekä tahto itsehallinnon toteuttamiseen kasvoivat.

39 Gylling, V Yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous. P-K 18.12.1924.

40 Gjulling, Soveta natsionalnostej ot 25. Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op. 1, d. 9/65, l. 5–6.

Karjalan valtiollisen kehityksen sitominen suomalaiseen kulttuuriin loi kasvualueen suomalaisen nationalismin kehitykselle. Se näkyi mm. ajoittain esiin nousseina vaatimuksina karjalaisten nopeammasta assimiloimisesta suomalaiseen kulttuuriin. Punainen Karjala -lehdessä ehdotettiin ensimmäisen kerran jo 1926 karjalaisten nimien suomalaistamisesta. Kirjoittajan mukaan karjalaisilla oli miltei poikkeuksetta venäläiset nimet, mutta kansa käytti niistä kuitenkin suomalaista muotoa. Venäläiset päätteet korvattiin suomalaisella -nen päätteellä. Markov oli Markkanen, Kononov Kononen, Teppojev Tepponen, Tikkojev Tikkanen jne. Myös etunimet voitaisiin kirjoittajan mukaan suomalaistaa samalla tavalla: Pjotr olisi Pekka, Mihail Mikko ja Georg Yrjö.⁴¹ Kirjoittajan näkemys heijasteli ilmeisesti tilannetta vienankarjalaisten keskuudessa, mutta sen yleistäminen Karjalan muihin osiin ei ollut perusteltua.⁴²

Gyllingille Karjalan kehittäminen kansallisen tasavaltana oli kokonaisvaltainen tehtävä. Hänen Uhtualla esittämänsä hallituksen selostus on valaiseva. Puhe oli myös vastaus arvosteluun, jota aiheutti vieläkin Moskovassa tehty päätös liittää Karjalaan sen väestösuhteen venäläisenemmistöiseksi kääntäneet Äänisentakaiset alueet. Gylling puolusti myös taloudellisten seikkojen huomioonimisen tärkeyttä rajojen määrittelyssä. Hänen mukaansa venäläisten laaja siirtolaisuus karjalaisten asuttamille alueille oli supistanut ”meidän taloudellisen alueemme” aikaisempaa pienemmäksi. Merkittävä osa karjalaisista oli venäläistynyt ja monissa kunnissa nuoriso ei ymmärtänyt enää lainkaan karjalaa. Tästä johtuen Karjalan autonomian rajojen määrittäminen pelkästään kielirajaa pitkin oli ollut mahdoton tehtävä. Jos niin olisi toimittu, olisivat Kemi, Petroskoi ja koko rannikkoalue jääneet Karjalan ulkopuolelle. Siksi rajat oli määrätty maantieteelliset seikat huomioon ottaen. Gylling muistutti uhtualaisia kuulijoitaan, että syy väärään väestösuhteeseen ei ollut kuitenkaan Karjalan talouden vaatimat rajat vaan Gyllingin aikoinaan vastustamien Äänisentakaisten alueiden liittämien sen alueeseen.⁴³

Gyllingin selostus kertoo siitä, että kansallisuuskysymys oli noussut Karjalassa akuutiksi ongelmaksi vuoden 1927 aikana. Erityisesti Gylling korosti kielikysymyksen vaikeutta. Ongelmana oli hänen mielestään karjalaisten venäläistyminen, joka oli erityisen voimakasta Aunuksen piirissä. Myös kaupunkeihin ja tehdasyhteisöihin muuttaneet karjalaiset olivat venäläistyneet. Nämä seikat ovat ”vaikeuttaneet suurella määrällä hallituksen työtä”, Gylling selitti. Hallitus oli kuitenkin asettanut tehtäväkseen tasavallan karjalaistamisen niin, että karjalaiset tunsivat olevansa kotonaan. Toinen tavoite oli maan muuttaminen täydellisesti työläisten ja talonpoikien vallaksi (vrt. hallituksen suunnitelmat taloudellisen ja poliittisen vallan hajauttamisesta alaspäin) ja kolmas tehtävä oli talouden kehittäminen.⁴⁴

Jälkimmäisessä tehtävässä Gylling arvioi Karjalan onnistuneen melko hyvin. Teollisuus ja erityisesti sahateollisuus olivat kasvaneet nopeasti ja tuotti varoja

41 K. Karjalainen, Karjalaisten nimistä ja sukunimistä. P-K 15.6.1926.

42 T. H., Onko suomenkielisissä kouluissa opetettava venäjän kieltä. P-K 5.1.1926.

43 Karjalan hallituksen toiminnasta. P-K 22.3.1927.

44 Ibid.

myös maatalouden kehittämiseen. Lisäksi suurin osa sahateollisuudesta oli saatu yleisliittolaisilta trusteilta Karjalan omiin käsiin. Tällä oli suuri merkitys sekä Karjalan budjetin tulorahoituksen turvaamiselle että sen talouden itsehallinnolle.⁴⁵

Gylling perusteli karelianistisia näkemyksiään Kommunisti-lehteen Suomen kansalaissodan kymmenvuotispäivän johdosta kirjoittamassaan artikkelissa. Gylling hahmotteli sitä, miten valoisa tulevaisuus suomensukuisille heimoille olisi koittanut, jos ne olisivat päässeet yhdistymään Suomen vallankumouksen voiton tuloksena. Hänen mielestään Suomella oli ”historiallinen tehtävä” auttaa vähemmän kehittyneiden ”heimoveljien taloudellista ja kulttuurista nousua”. Karjalaisten ja inkeriläisten lisäksi niihin kuuluivat myös ”idempänä Volgan varrella asuvat suomalaissukuiset heimot”. Sosialistisen Suomen roolina olisi Gyllingin mukaan ollut toimia ”Suomen heimoisten raatajien johtajana, nostajana ja tukijana”. Artikkeliki kertoo myös Gyllingin tulevaisuuden ajatuksista. Vaikka hän ei olettautunut, että vallankumous tapahtuisi heti, ei hän myöskään epäillyt sen toteutumista. Gylling ymmärsi toteuttavansa Karjalassa sitä tehtävää, joka punaisilta jäi Suomessa kesken. Hänen mukaansa Karjala kulki ”Suomen vallankumouksessa (1918) viitoitettua uraa”. Se osoitti suunnan, jota kohti ”suomenheimosten proletariien yhteistyö” kehittyisi sosialismin voittaessa Suomessa.⁴⁶

Julkaisemattomassa artikkelinsa versiossa Gyllingin puhui myös punaisesta suur-Suomesta. Se olisi syntynyt, jos punaiset olisivat voittaneet vuonna 1918. ”Yhdessä rajanaapurinsa karjalaisten ja inkeriläisten kanssa olisivat Suomen raatajat saaneet syntymään punaisen Suur-Suomen.”⁴⁷ Lehden päätoimittaja Yrjö Sirola poisti kuitenkin Gyllingin käyttämän punainen suur-Suomi muotoilun liian kansallishenkisenä.⁴⁸ Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun Gyllingiä moitittiin nationalismista. Nyt tilanne oli kuitenkin toinen kuin 1920-luvun alussa. Neuvostoliitossa oltiin siirtymässä uuteen vaiheeseen. Valtiolliset rajat ylittävää etnistä ja kulttuurista yhteyttä ei pidetty enää suotavana. Siitä oli tulossa todistus separatistisista pyrkimyksistä. Kansallisten kulttuurien piti jatkaa edelleenkin kukoistustaan, mutta neuvostoyhteiskunnasta ja sosialismista – ei rajan takaa kapitalismista – sisältönsä ammentaan.⁴⁹ Moskovan näkökulmasta ongelma oli siinä, että Karjalan korenizatsija -politiikka perustui suomen kieleen ja suomalaisella maaperällä syntyneeseen sekä kehittyvään kulttuuriin. Karjalan suomalainen väestö oli yksinään kuitenkin liian pieni ylläpitämään elinvoimaista suomalaista kulttuuria. Sen elinehto myös Karjalassa oli yhteys Suomen kulttuuriin.

.

45 Ibid.

46 Gylling, Kommunisti 1/1928, s. 31–3.

47 Ensimmäinen Sosialististen Tasavaltain välinen sopimus. Kirj. E. Gylling, s. 15. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

48 Y. Sirola Moskovasta Gyllingille, 15.12.1927. RTSHIDNI, f. 525, op. 1, d. 117, l. 9; Gylling 1928, s. 31.

49 Stalin hyökkäsi useampaan kertaan vuosina 1926–30 mm. Ukrainan ja Valko-Venäjän johtoa vastaan. Aluksi niitä syytettiin ”irti Moskovasta” politiikan harjoittamisesta ja myöhemmin itsenäisyyspyrkimyksistä. Simon 1991, s. 82.

Tämä poikkesi oleellisesti VKP(b):n jo X puoluekokouksessa v. 1921 omaksumasta lähtökohdasta. Sen mukaan Neuvostoliiton kehittyneimmän, vallankumouksen tehneen venäläisen työväenluokan – ei minkään reunavaltion vähemmistökansan – tehtävänä oli auttaa muita kansoja saavuttamaan korkeampi kehitysvaihe. Kehityksen lopputuloksena piti häämöttää kansojen yhteensulautuminen – ei erillinen kehitys.⁵⁰ Tässä suhteessa Gyllingin politiikan kulttuurinen lähtökohta poikkesi melkoisesti VKP(b):n virallisesti omaksumasta linjasta. Suomalaisille punaisille kehittyneintä proletaarista tasoa edusti suomalainen – ei venäläinen – kulttuuri. Lisäksi heidän horisontissaan häämötti Karjalan yhdistäminen punaiseen suur-Suomeen ja sitä kautta Skandinaviaan – ei suinkaan sulautuminen Venäjän slaavilaisten kansojen mereen.

Vaikka Gyllingin artikkeliin ei jäänyt mainintaa punaisesta suur-Suomesta, jäi siihen kuitenkin itse ajatus. Hän muistutti, että Neuvosto-Venäjän ja Suomen kansanvaltuuskunnan rajaneuvotteluissa oli sovittu uudesta kansallisuusrajaa pitkin määrättävästä rajasta. Voimassa oleva, suomalaiset ja karjalaiset toisistaan erottavasta rajalinja oli todettu yhteisymmärryksessä luonnottomaksi.⁵¹ Gyllingillä ei ollut mitään syytä olettaa, etteikö tämä Leninin hyväksymä neuvostohallituksen linja olisi ollut yhä voimassa.

Korpikylät ja unelma modernista yhteiskunnasta

Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan peruslähtökohtiin kuului asettaa kansat arvojärjestykseen sen mukaan, miten kehittyneitä ne olivat. Kehityksen mittariksi valittiin venäläisen työväenkulttuurin käsite. Tämä loi korenizatsija-politiikalle alusta asti myös venäläisnationalistisen ulottuvuuden. Se ilmeni selvästi keskusvallan tietyissä painotuksissa jo 1920-luvulla, mutta hallitsevaksi se nousi vasta vuoden 1934 käänteen jälkeen. Myös 1920-luvun alun vasemmisto-opposition nihilistinen tai muodollisen liberaali suhtautuminen vähemmistökansojen kulttuuriin heijasteli käsityksiä venäläisen kulttuurin ylivertaisuudesta.

Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka oli ensisijaisesti pragmaattista politiikkaa, jonka yhtymäkohdat bolshevikkien ennen vallankumousta harjoittamaan marxilaiseen teoretisointiin olivat melko löyhät. Kansallisuuspolitiikasta tuli oleellinen osa neuvostohallituksen vallankäyttöä. Kielipolitiikasta tuli korenizatsija-politiikan toteutuksen ja siitä käytyjen kiistojen keskeinen elementti. Se piti sisällään myös muita ulottuvuuksia kuin korenizatsija-politiikan julkilauseuttuihin tavoitteisiin kuuluneen kansankielisen koululaitoksen, lehdistön ja hallinnon luomisen. Vaatimus kansankieltä käyttävien, etnis-kulttuurisesti määriteltyjen kansallisvaltioiden perustamisesta oli ollut Euroopan nationalististen liikkeiden käyttövoimana jo noin sadan vuoden ajan.

50 Simon 1991, s. 24.

51 Gylling . Kommunisti 1/1928, s. 29.

Myös bolshevikit ottivat kielinationalismin käyttöönsä valtiollisen rakennustyön välineenä. Vähemmistökansojen integroiminen neuvostojärjestelmään aloitettiin luomalla heille kielellisesti ja kulttuurisesti kansallisiksi määritellyt itsehallinnolliset tasavallat tai alueet. Kansallisten neuvostotasavaltojen rakentaminen oli keskuksen keino ulottaa omat valtarakenteensa siitä suhteellisen irrallaan siihen asti olleeseen periferiaan. Erityisesti tämä koski Keski-Aasian ja Kaukasuksen kansoja, joiden yhteisöt rakentuivat usein patriarkaalisten heimo- ja klaanisiteiden perustalle. Näitä kansoja yhdisti usein islamilaisuus tai buddhalaisuus sekä joku suurista persialaisista tai turkkilaisista kielistä, yhteinen historia ja sosiaaliset traditiot. Kansallisvaltioita ei näiden kansojen keskuudessa juuri tunnettu. 1920-luvun alussa muutamien kulttuuriltaan ja traditioiltaan vahvimpien kansallisuuksien (turkkilais-islamilaiset ja mongolialais-buddhalaiset) ja kansallismielisten kommunistien keskuudessa syntyi ajatus laajempien valtiokokonaisuuksien luomisesta. Neuvostoviranomaiset vastustivat kuitenkin jyrkästi kaikkia tämänkaltaisia yrityksiä luoda kilpailevia valtiorakenteita keskusvallalle. Yhdistämisen sijaan näille kansoille ja heimoille luotiin erilliset, ne toisistaan erottavat kirjakielet ja niitä noudattelevat hallinnolliset rajat.⁵² Hallintokoneiston ulottumattomissa olleet kansat organisoitiin kansallisiksi tasavalloiksi. Keskusvallan näkökulmasta vähemmistökansojen traditionaalisten yhdyskuntien lakkauttamisessa oli kysymys periferiassa vallitsevan kaoksen lopettamisesta. Kansallisten tasavaltojen perustaminen oli välttämätön edellytys neuvostovallan ja hierarkkisen keskus-periferia suhteen muodostamiselle.

Laaja kansallinen sivistystyö oli korenizatsija-politiikan toinen puoli. Sen uskottiin luovan edellytykset koko liittovaltiota yhdistävän uuden neuvostoidentiteetin rakentamiselle. 1920-luvun kulttuurivallankumoukselle oli asetettu kaksi perustehtävää. Toinen oli kansan opettaminen lukemaan ja toinen oli kattavan koulutusjärjestelmän ja joukkotiedotuksen perustaminen. Koululle annettu tehtävä uuden ihmisen luomisesta synnytti polyteknisen koululaitoksen. Opilaille oli tarkoitus luoda luonnontieteisiin perustuva materialistinen maailmankatsomus sekä poistaa ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen ero. Koulutuksen perustehtävänä oli antaa kaikille samoihin arvioihin, normeihin, moraaliin ja ideologiaan perustuva sivistys.⁵³

Neuvostoliitto on tyypillinen esimerkki nationalismin tutkijoiden tekemästä huomiosta, jonka mukaan kansakunnan määrittäminen tapahtuu yleensä vasta valtion ja siihen kiinnittyvän nationalismin synnyn jälkeen. Valtio voi olla joko olemassa oleva tai nationalistisen liikkeen vasta tavoittelema kansallisvaltio, mutta se täytyy olla määritelty alue, johon nationalistinen retoriikka ja agitaatio voi kohdistua.⁵⁴ Neuvostoliiton prosessi oli kuitenkin siinä mielessä monimutkainen, että siihen vaikutti monta toistensa kanssa lomittain menevää identiteetin muotoa: kansallinen, uskonnollinen, luokka ja poliittinen identiteetti.

52 Carrère d'Encausse 1992, s. 176–183.

53 Mts., 189–190.

54 Hobsbawm 1994, s. 115.

Sosialismi voidaan palauttaa monilta osin uuden ajan edistyksen ja modernin ideaan. Kaupungin ja maaseudun, modernin ja patriarkaalisien vanhoillisuuden vastakohta oli yksi keskeisiä bolshevikkien käsitteellistämistä ongelmia. Sosialismi merkitsi kaupungistumista, teollisen ajan proletariaatin ja insinöörien johtamaa yhteiskuntaa, jossa pienomistukseen perustuva talonpoikainen maaseutu väistyi teollisen suurmaalouden tieltä. Siihen liittyi lukutaito, työväenluokkainen kulttuuri ja kaupunkisivistys. Venäjä oli kuitenkin kaukana tästä. Lewinin mukaan vallankumous merkitsi talonpoikien elämässä monessa suhteessa paluuta tehottomiin viljelystapoihin sekä vanhoihin sosiaalisiin ja kulttuurisiin käytäntöihin. Maaseutu ja kaupunki etäännyivät toisistaan. Modernisoitumisen sijaan talonpojat eristäytyivät tuntematonta sekasortoa edustavasta kaupungista traditionaaliseen kyläyhteisöön.⁵⁵

Vuonna 1897 Venäjällä eli kaupungeissa 12 969 000 ihmistä. Vuoteen 1914 mennessä määrän on arvioitu kaksinkertaistuneen noin 24 miljoonaan. Silti vielä vuonna 1926 yhä 4/5 osaa väestöstä eli maaseudulla. Kaupungit olivat leimallisesti venäläisiä. Esimerkiksi suurimmat Kieviissä vuonna 1926 asuneet kansallisuudet olivat venäläiset (32,6 %) ja juutalaiset (32,1 %). Ukrainalaiset olivat vasta kolmanneksi suurin ryhmä 25,4 prosentin osuudella. Maaseutu-kaupungeissa ukrainalaisten osuus oli korkeampi, mutta jäi silti 47,2 prosenttiin koko kaupunkiväestöstä. Kaikkiaan vain 11 prosenttia ukrainalaisista asui kaupungeissa vuonna 1926. Sen sijaan Ukrainan venäläisistä asui kaupungeissa peräti 50,2 ja juutalaisista 77,4 prosenttia. Vasta ensimmäinen viisivuotissuunnitelma toi tähän 1930-luvun alkuvuosina muutoksen. Pakkokollektivisointi ja teollisuuden työvoimapula tekivät ukrainalaisista kaupunkien enemmistökansan.⁵⁶

Karjalan tilanne oli monessa suhteessa hyvin samankaltainen. Sen kaupunkiväestön osuus kasvoi vuodesta 1897 vuoteen 1926 mennessä 2,8 -kertaiseksi 60785:een henkeen. Kaupunkilaisten osuus koko väestöstä jäi silti 22,5 prosenttiin. Karjala oli muun Neuvostoliiton tavoin täysin talonpoikainen yhteiskunta. Venäläiset hallitsivat 87 prosentin osuudella kaupunkien katukuvaa. Karjalaisista vain 4,7 prosenttia (4753 hlö) asui kaupungeissa, kun taas alueen venäläisistä (154017) ja suomalaisista (2544 hlö) joka kolmas oli kaupunkilainen.⁵⁷ Neuvostoviranomaisten silmissä karjalaiset olivat muiden vähemmistökansojen tavoin takapajuisia maalaisia. Vaikka Karjalan väkiluku lähes kaksinkertaistui vuosien 1926–39 välisenä aikana, ei kaupunkiväestön suhteellinen osuus noussut silti kuin 32 prosenttiin. Peräti 70 prosenttia väestönkasvusta johdettiin siirtolaisuudesta.⁵⁸ Kansallisuus- ja talonpoikauskysymys nivoutuivat myös Karjalassa mitä suurimmassa määrin osaksi samaa ongelmaa.

55 Lewin 1985, s. 298–299.

56 Simon 1991, s. 391; Lieber 1992, s. 54.

57 Laskettu: Vsesojuznaja perepis naselenija 1926 g. Tom. 1. M., Izdanie TsSU Sojuza SSR, 1928, s. 114–115.

58 Mts., 114–116; Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta, s. 24; Karelskaja ASSR 60 let, statistitsheski sbornik, s. 8.

Suomalaisten punaisten Karjalalle valitsema kehitystie oli rakentaa sen tulevaisuus metsätalouden perustalle. Se kohentaisi talonpoikien elinoloja tarjoamalla heille välttämättömiä lisäansiomahdollisuuksia. Talonpoikien metsätöistä saamat tulot loisivat myös perustan maataloustuotannon nykyaikaistamiselle. Maatalouden tulevaisuutta suunniteltiin muutenkin Suomesta mallia ottan. Viljanviljelyn uskottiin kannattavan suuremmissa määrin ainoastaan Aunuksen laakiolla. Muualla karjatalous muodostaisi perustan. Myös metsätalouden jalostusasteen nostamiseen ja koko tasavallan tuotantorakenteen monipuolistamiseen tarvittavat pääomat aiottiin kerätä vähitellen puunhakuista. Gylling piti Suomea monessa suhteessa esimerkkinä Karjalalle. Hänen mielestään Karjala voisi hyötyä Neuvostoliiton sisämarkkinoista samaan tapaan kuin Suomen autonomia oli aikanaan hyötynyt Venäjän markkinoista.⁵⁹

Teollistaminen oli muutenkin avainasemassa yhteiskunnan uudistamisessa. Se muuttaisi vähemmistökansojen maalaiset kaupunkilaisiksi proletaareiksi. Karjala ja muut kansalliset alueet muuttuisivat moderneiksi teollisuusyhteiskunniksi. Gylling piti metsätalouden perustyövoimana olleita, kausiluontoisesti metsänhakuissa työskennelleitä talonpoikia kuitenkin ”puoli-proletaareina”. Tämä loi hänen mukaansa riittävän sosiaalisen perustan sosialismin rakentamiselle.⁶⁰ Gylling arvioi Karjalan talonpoikia toisella mitalla kuin bolshevikit yleensä tekivät. Bolshevikeille talonpoika oli parhaimmillaan liittolainen ja modernisoitumisen myötä katoava luokka, joka ei kykenisi rakentamaan sosialismia. Gylling taas uskoi, että karjalainen pientalonpoika rakentaisi metsätöiden ohessa myös sosialismin. Siksi talonpojat eivät olleet hänelle samanlainen yhteiskunnallinen ongelma kuin bolshevikeille yleensä.

Karjalan talous- ja kansallisuuspolitiikka sitoutuivat yhteen viimeistään Vienan Karjalan kapinan jälkeen. Nälkä ja Pohjois-Karjalan väestön tarpeiden laiminlyönti olivat saaneet nämä tarttumaan tilaisuuden tulleen aseisiin. Siksi erityisesti pohjoiset ja kansalliset rajapiirit otettiin hallituksen erityisen huolen kohteeksi. Väestön toimeentulo pyrittiin takaamaan ennen kaikkea metsänhakuilla. Tässä tarkoituksessa myös joidenkin suomalaisten firmojen kanssa solmittiin konsessiosopimuksia. Suurin oli Repola Woodin kanssa vuonna 1923 solmittu sopimus.⁶¹ Tämä oli myös myönnytys Gyllingin taholta, joka oli vastustanut aluksi poliittisista syistä kaikenlaisia konsessioita metsäkapitalistien kanssa.

Keskuksen ja periferian suhteeseen oleellisesti vaikuttava tekijä on yhteys- ja liikenneverkoston kehittyneisyys. Vasta se luo edellytykset keskuksen institutionalisoidulle vallankäytölle periferiassa. Ilman toimivaa liikenneverkostoa keskus ei kykene realisoimaan valtaansa, joka perustuu viime kädessä sen monopolisoituun oikeuteen käyttää voimaa. Tämän neuvostovalta joutui huomamaan jo Vienan Karjalan kapinassa 1921–22, kun puna-armeija juuttui korpi-

59 Gylling, zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25 Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op.1, d. 9, l. 5–14.

60 Gylling, SKP:n 4. edustajakokouksen pöytäkirja 1921, s. 202. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

61 Autio 1997, s. 116–119.

hankiin. Teitä käyttävä armeija ei kyennyt karkottamaan suksilla liikkuneita kapinallisia Vienen Karjalan metsistä. Siihen tarvittiin suomalaisista punaisista muodostettu oma suksijoukko. Sotilaiden kapinan jälkeen tekemä johtopäätös oli se, että Pohjois-Karjalaan oli ryhdyttävä rakentamaan heti liikenneväyliä sen yhdistämiseksi Petroskoihin. Niin kauan kuin ainoat tiet johtivat Suomeen, oli alueen sitominen Neuvosto-Venäjäan vaikea tehtävä.⁶²

Myös Gylling tiedosti ongelman. Hän ehdotti Karjalan tilannetta käsitelleelle VKP(b):n orgbyron kokoukselle 6.3.1922, että jo aloitettu rautatielinja Sorokka-Tunkua-Tiksha rakennettaisiin loppuun. Koska Pohjois-Karjala oli valkokuomalaisen vaikutuspiirissä, oli liikenneyhteyden rakentaminen sinne Gyllingin mielestä välttämätöntä.⁶³ Tämä ja muut Karjalan tekemät esitykset rauta- ja maanteiden rakentamiseksi Muurmannin radalta länteen kaatuivat kuitenkin siihen, että kaikki liikennettä koskevat valtakunnallista merkitystä omaavat päätökset oli jätetty Moskovan vastuulle.⁶⁴

Karjala pyysi pitkin 1920-lukua tienrakennusrahoja myös Uhtuan ja Kemin välisen maantien rakentamiseen. Se olisi yhdistänyt Uhtuan alueen Kemin kaupunkiin ja Muurmannin rataan. Uhtuan elintarvikehuolto, postiyhteydet ja muu kanssakäyminen Karjalan keskushallinnon kanssa olisi parantunut huomattavasti. Tammikuussa 1925 kokoontunut V yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous päätti lopulta itse, että Kemin ja Uhtuan välille rakennetaan tie. Ratkaisua perusteltiin laajasti sen aiheuttamalla taloudellisella ja poliittisella hyödyllä. Tie tekisi mahdolliseksi säännöllisen postiyhteyden järjestämisen alueelle ja sanomalehtien levittämisen laajemmille talonpoikien joukoille. Syntyisi ensimmäistä kertaa edellytykset luoda tasavallan pohjois- ja eteläosat kattava yhteinen identiteetti siinä mielessä kuin mm. Benedict Anderson on kuvannut sen tietoista rakentamista (imagined community) joukkotiedotusvälineiden avulla. Kemin ja Uhtuan välisellä tiellä oli myös taloudellinen merkitys Uhtuan talonpojille. Rahdinajo helpottuisi ja nopeutuisi huomattavasti. Tien rakentaminen osoittaisi edustajakokouksen mielestä, että neuvostovalta oli ”talonpoikien todellinen ystävä ja etujen ajaja”.⁶⁵

Uhtuan piirin tilanne kertoo niistä ongelmista, joita alkeellinen liikenneverkosto aiheutti hallinnon järjestämiselle. Piiri oli käytännössä koko 1920-luvun kelirikon aikaan useita kuukausia eristettynä Kemistä ja Petroskoista. Jos lehdet tulivat perille, ne olivat monta kuukautta vanhoja ja usein merkityksensä menettäneitä. Kelirikko aiheutti ongelmia myös väestön elintarvikehuollon järjestämiselle, koska rajan sulkeminen oli katkaissut perinteiset kauppareitit Suomeen. Joulukuussa 1923 Uhtua oli jälleen ilman viljaa. ”Keskuksentakkin tulleiden tietojen mukaan meillä pitäisi olla viljaa huomattavasti ... mutta ei tänne vielä mitään ole tullut.” Kihlakunnan toimeenpaneva komitea oli ostanut viljaa

62 Karjalan Työkansan Kommuunin tarkka-ampujaprikaatin komentaja Meshevyh, sotakomis-
saari Suvorov ja Esikuntapäällikkö Gutsait, Rosvoliikkeen kukistaminen Karjalassa
lähiviikkojen asia. Karjalan Kommuuni 10.1.1922.

63 Projekt t. Gjullinga. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 46.

64 Juntunen 1997, s. 110–111.

65 Katsaus Vienen Karjalan oloihin. P-K 5.6.1924; Tosi viimeinkin. P-K 6.1.1925.

Suomesta, mutta kelirikko esti sen vetämisen rajalta perille. ”Toimitsijat ovat joutuneet mitä vaikeimpaan asemaan.” Myöskään posti ei ollut kulkenut Uhtualle pitkään aikaan, ”joten elämä tuntuu siltä, kuin tässä elettäisiin ‘riippumattoman tasavallan’ merkeissä.” Ainoa tietolähde ulkomaailmaan oli kesällä valmistunut radioasema. Myös muualla Pohjois-Karjalassa tilanne oli samankaltainen. Suomalaiset punaiset valittivat, että pitkät tietömät taipaleet hidastivat kaikkea edistystä Karjalassa.⁶⁶

Ensimmäisen sähkövalon syttyminen Uhtualla syksyllä 1924 oli merkkitapahtuma. Uusi aika oli alkanut. Suomalaiset ottivat Uhtuan sähköistämisestä kaiken propagandahyödyn irti. Punaisen Karjalan mukaan se oli ”oivallinen näyte siitä, että punikin sisulla sitä sentään yhtä ja toista saadaan aikaan”. Se oli ensimmäinen askel kohti Leninin kuuluisan iskulauseen toteuttamista, jonka mukaan sosialismi Venäjällä oli sama asia kuin koko maan sähköistäminen. Punaiselle Karjalalle tapahtuma symboloi sosialismin voittoa maaseudun takapajuudesta. Ja vaikka punainen lyhty ei enää palanutkaan vallankumouksen merkitseksi Helsingin työväentalon tornissa niin Uhtualla paloi punaisten valo. ”Uhtualla loistaa sähkövalot, ja ne valot loistavat Helsinkiin saakka ... Suomen lahtarien ja Karjalan kulakkien kiukuksi ja mieliharmiksi.”⁶⁷

Ristirahvas

Suomalaisten punaisten saamat ensimmäiset kokemukset karjalaisista talonpojista eivät olleet sen lohdullisempia kuin valkoisten heimosotaretkeläisten olivat olleet. Valistustyöhön Viteleen lähetetty J. K. Lehtinen raportoi kokemuksestaan Pietariin: ”On selvinnyt, että täällä on valistustyötä tehtävä piru viekөөn lujasti ennen kuin Aunuksen ristirahvas on noussut vähänkään siitä jumalattomasta pimeyden suosta, jonne se on korviaan myöten vajonnut.”⁶⁸ Lehtisen raportti kuvaa yleisemminkin sitä asetelmaa, josta korenizatsija -politiikkaa lähdettiin toteuttamaan. Uusien kansanvalistajien oli vedettävä takapajuiset maalaiset vaikka väkisin vuosisataisesta pimeydestä nykyaikaan johtavalle valtavyylälle. Suomalaiset punaiset ottivat tehtäväkseen opettaa karjalaiset lukemaan ja kirjoittamaan sekä vapauttaa heidät taikauskon ja uskonnon kahleista.

Kuva, jonka suomalaisten punaiset antavat karjalaisista valaisee sitä, minkälainen Karjalan maaseutu ja sen ihmisten elämä oli ulkopuolisen silmin. Tämän lisäksi se kertoo myös siitä, mitä asioita karjalaisten elämästä punaiset halusivat muuttaa. Nimeämällä se, mikä karjalaisissa oli ”jälkeenjäänyttä” asetettiin samalla valistustyön ja kansallisuuspolitiikan tehtävät. Suomalaisten antama kuva karjalaisista oli myös osa prosessia, jolla he loivat omaa identiteettiään erotukseksi karjalaisista. Näin tuli myös perustelu sille, miksi suomalaisilla oli erityis-

66 Nimimerkki X, Uhtuan uutisia. P-K 29.12.1923; Paanajärven kuulumisia. P-K 18.12.1924; Kuulumisia Kanasesta. P-K 18.12.1924; Poliittinen valistustyö Uhtualla. P-K 6.6.1925; II yleiskarjalainen kirjeenvaihtajien neuvottelukokous. P-K 22.7.1926.

67 Uhtualla palaa sähkövalo. P-K 2.10.1924.

68 J. K. Lehtinen Vitelestä 23.2.1920 tov. Väinö Jokiselle. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 133 (ei listan numeroa).

asema Karjalassa, mikä teki heistä karjalaisia soveliaampia johtamaan tasavaltaa. Kysymys on tyypillisestä representaatiosta, itsensä määrittelystä toisen määrittelyn kautta. Oleellista tässä prosessissa ei ole se, kuinka hyvin luotu kuva vastaa todellisuutta, vaan se minkälaiseksi toinen ja itse sen tuloksena määritellään.⁶⁹

Vastaava representaatio tapahtui myös suomalaisten ja venäläisten sekä ns. kansallisten (suomalaisten, karjalaisten ja vepsäläisten) ja venäläisten välillä. Luokitus kansalliseen ja venäläiseen väestöön palveli punaisten tarvetta mobilisoida karjalaiset toimimaan suomalaisten määrittelemien yhteisten (todellisten tai kuviteltujen) etujen puolesta. Karjalan kansallisuuspolitiikan onnistumisen edellytyksenä oli, että suomalaiset onnistuisivat luomaan koko kansallista väestöä yhdistävän identiteetin. Kielipolitiikalla oli tässä merkittävä rooli. Suomalaisten käsityksen mukaan yhteinen alkukieli suomi yhdisti muuten kulttuuriltaan ja sivistystasoltaan toisistaan melko etäällä olleet karjalaiset, vepsäläiset ja suomalaiset yhteen. Samaa tarkoitusta palveli myös Karjalan historian käsittely korostamalla suomalaisten ja karjalaisten yhteistä kohtaloa tsaarinvallan sortamina kansoina. Suomalaisten punaisten laajasti julkaisemat muistelmat Suomen ja Venäjän kansalaissodan (1917–22) taisteluista liittivät heidät osaksi neuvostovallan suurta symbolia, lokakuun vallankumousta. Sota on näytelty aina keskeistä roolia etnis-valtiollisten yhteisöjen muodostamisessa ja lujittamisessa. Neuvosto-Karjalan aluetta puolustaneet punaiset lunastivat taisteluissa paikkansa tasavallan johdossa.⁷⁰

Eräs suomalaisten kuvauksissa usein toistuva piirre karjalaisia ja venäläisiä kuvattaessa on heidän kyvyttömyytensä tehokkaaseen ja vastuulliseen työskentelyyn. Yksi jatkuvan ja epäilemättä oikeutetun kritiikin kohteena ollut instituutio oli keskusjohdon alainen postilaitos. Sen työntekijät saattoivat jättää postisäkit matkan varrelle tai viedä ne väärin paikkoihin. Suomenkielinen posti voitiin myös yksinkertaisesti jättää jakamatta, koska työntekijät eivät osanneet lukea osoitteita ja suhtautuivat muutenkin välinpitämättömästi työhönsä. Eräs tyypillinen kuvaus postin ja virkamieskunnan takapajuisuudesta ilmestyi Punaudessa Karjalassa kesäkuussa 1928. Paatenen postimestari Bogdanov nostettiin esimerkiksi virkavaltaisesta ja juopottelevasta toimitsijasta, joita Paatenella oli ollut ”jo ammoisista ajoista asti”. Närkästynyt kirjeenvaihtaja kertoi, että postimestaria ei näkynyt työpaikallaan vielä puoli yhdentoista aikaankaan (maanantai) aamupäivällä, kun ihmiset olivat saapuneet hoitamaan asioitaan postiin. ”Kävi ilmi, että Bogdanov asuu alakerrassa, mutta nukkui eikä tullut töihin.” Sama tilanne toistui taas viikon kuluttua. Tällä kertaa ihmiset eivät päässeet edes sisälle postiin, sillä ovi oli lukossa. Hieman myöhemmin selvisi, että Bogdanov oli vetämässä uistinta.⁷¹

69 Milesin mukaan toisen representaation prosessi johtaa hyväksymisen ja syrjimisen dialektiikkaan. Siinä toinen erotellaan itsestä, jotta se voidaan luokitella niiden kriteerien mukaan joilla luokittelija itse tulee representoiduksi. Miles 1994, s. 61.

70 Smith korostaa sodan merkitystä kansallisen tietoisuuden ja etnisen yhteytyden rakentajana. Smith A. 1991, s. 26–27.

71 Kustaa, Kesäinen kuva Paadenen postitoimistosta. P-K 17.6.1928.

Karjala on konkreettinen esimerkki siitä, minkälaisia vaikeuksia keskuksen ja periferian hierarkkisen suhteen realisoiminen ja yhteisen identiteetin synnyttäminen kohtaa ilman toimivia liikenneyhteyksiä ja joukkotiedotusta. Kemin kihlakunnan poliittinen tilanne teki ongelman erityisen vaikeaksi. Sekä suomalaiset punaiset että tsheka arvioivat realistisesti, että vasta äskettäin kapinoineet karjalaiset tuskin kääntyisivät kovin nopeasti neuvostovallan kannattajiksi. Punaisessa Karjalassa esitettiin tammikuussa 1924 avoimesti epäily, että pohjoisen talonpoikien keskuudessaan saattaisi yhä olla jonkinlaista pohjaa ”lahtari-kiihotukselle”. Etelä-Karjalan tilannetta pidettiin tässä suhteessa aivan toisenlaisena. Siellä ei valkoisten agitaatiolla olisi kaikupohjaa.⁷²

OGPU:n kesällä 1924 laatiman raportin mukaan ”kulakkien” esiintyminen oli huolestuttavinta Kemin piirin Tunkuan ja Njuhtshan kunnissa. Niiden väestö suhtautui avoimen vihamielisesti neuvostovaltaan ja kommunistipuolueeseen haukkuen niitä typeryksiksi ja vanginvartijoiksi. Suurin osa protestoijista oli Suomesta armahduksen myötä takaisin palanneita. Huolestuttavaa oli raportin mukaan se, että protestointi vaikutti kielteisesti myös muuhun väestöön. Tyytymättömyydelle loi pohjaa keho elintarviketilanne. Raportin mukaan 20–60 prosenttia talonpojista kärsi nälkää. Pohjoisen tilanne oli kaikkein huonoin. Ongelmana oli se, että vaikka Karjalaan oli lähetetty leipää muualta, sitä ei kyetty kuljettamaan perille. OGPU valitti, että nälkää näkevät eivät omistaneet hevosia. Ne taas joilla oli hevosia, eivät suostuneet viemään leipää nälkäisille rahdista maksettavan huonon hinnan vuoksi. Toinen ongelma oli OGPU:n mukaan se, että puolueella ja neuvostoviranomaisilla ei ollut ylipäänsä vaikutusta kylien elämään. Tilanne poikkesi tästä vain niillä paikkakunnilla, joiden lähelle oli sijoitettu puna-armeijan yksikkö. Niiden agitaattorit kävivät talonpoikien luona.⁷³

Puolueen ja neuvostovallan vaikutus karjalaiskylien elämään oli millä tahansa tavalla katsoen 1920-luvun loppuun asti olemattoman pieni. Puolueeseen kuului vuonna 1925 ainoastaan 218 (11,24% jäsenistöstä) karjalaista ja heistäkin osa asui kaupungeissa. Lisäksi puoluejäsenistön keskimääräinen sivistystaso oli tavattoman alhainen. Tätä kuvaa se, että Petroskoissa toiminut puoluekoulun suomalainen osasto ei löytänyt lokakuussa 1924 alkaneille kurseilleen edes kolmeakymmentä koulun yleissivistävät sisäänpääsyehdot täyttävää hakijaa. Vain 19 paikkaa kyettiin täyttämään. Ensimmäinen ilmoittautuminen oli tuonut 11 hakijaa, joista kaksi oli jouduttu hylkäämään. Toinen hylätyistä oli melkein lukutaidoton ja toinen ei tuntenut kuukausia eikä kelloa. Kuukauden kuluttua suoritettu hakukierros toi 10 uutta oppilasta, joista osa kykeni osaston johtaja Ivar Lassyn mukaan ”vain hyvin suurella vaivalla seuraamaan puoluekoulun työtä”. Hylättyjen joukossa oli ollut lukutaidottomia ja ”politiikasta aivan tietämättömiä tai lapsia (alle 19-vuotiaita)”. Koulun sisäänpääsyehdot eivät olleet kovin vaativat. Oppilailta edellytettiin luku- ja kirjoitustaitoa, ”poliittisen

72 Nimimerkki ”Karjalaisten puolesta J.V.”, Heidän hetkensä on tuleva. P-K 5.1.1924.

73 Informatsionnaja svodka rukovodstva KASSR v OGPU o polititsheskom i ekonimitsheskom polozhenii respubliki za pervuju nedelju fevralja 1924 g. Neizvestnaja Karelja 1921–1940, s. 50.

elämän ensimmäisiä aakkosia ja edes jonkinlaista osanottoa järjestötoimintaan tai neuvostotyöhön”. Venäläisen osaston taso oli Lassyn mukaan paljon korkeampi. Suomalaisen osaston ongelma oli hänen mukaansa myös se, että suurin osa puoluekoulun sisäänpääsyehdot täyttävistä karjalaisista ei osannut suomea. Tästä johtuen venäläisellä osastolla opiskeli peräti 14 karjalaista.⁷⁴

Tämä kaikki huomioon ottaen ei ole yllättävää, että neuvostovallan instituutioiden perustaminen karjalaiskyliin osoittautui välillä mahdottomaksi tehtäväksi. Kanasen kylä kuvattiin Punaisessa Karjalassa samanlaiseksi ”pimeyden ja taikauskon pesäksi kuin muutkin Karjalan saloseutujen kylät”. Suomenkielinen ensimmäisen asteen koulu oli aloittanut toimintansa siellä vasta syksyllä 1924. Kylässä ei ollut tästä johtuen kovin monta lukutaitoista talonpoikaa. Erityisen hankalaksi osoittautui löytää henkilö, joka täyttäisi kyläneuvoston puheenjohtajan kriteerit: poliittisesti sopiva ja lukutaitoinen. Muun hallinnon järjestäminen oli jo lähes ylivoimainen tehtävä.⁷⁵

Tilanne ei ollut epäselvä myöskään puoluesihteerin J. Järvisalolle. Kyläneuvostot eivät hänen mukaansa toimineet käytännössä lainkaan eivätkä talonpojat olleet edes kiinnostuneita niistä. Kyläneuvoston puheenjohtaja oli ainoa neuvostovallan edustaja, joka toimi edes jotenkin. Hänen tehtävänsä rajoittui verojen keräämiseen samaan tapaan kuin kylän vanhin oli tehnyt aikaisemmin. Osanotto kyläneuvostojen vaaleihin vuonna 1924 oli ollut Järvisalon mukaan niin heikko, että vaalitulokset olisivat lain mukaan pitänyt mitätöidä. Uusintavaaleja ei kuitenkaan järjestetty, koska se ei olisi hänen mukaansa muuttanut mitään. Järvisalo arveli karjalaisten välinpitämättömyyden johtuvan sotakommunismin oloissa toteutetuista vaaleista, ”joita ei voitu suorittaa kaikkein demokraattisimmassa muodossa, vaan toimitettiin jommoisenkin pakkotoimenpiteen muodossa”. Lisäksi osa karjalaisista oli vielä Suomessa pakolaisena eivätkä naiset perinteisten tapojen mukaan ottaneet lainkaan osaa yhteiskunnalliseen toimintaan. Tilanne olisi Järvisalon mukaan vuonna 1925 kuitenkin jo toinen, sillä listavaali piti korvata yksilövaalilla ja talonpoikia aiottiin muutenkin rohkaista osallistumaan neuvostotyöhön.⁷⁶

Neuvostovallan ulottaminen salokyläihin tapahtui kuitenkin tavattoman hitaasti. Kierrettijärven saarella sijainnut Vitsakylä eli vielä 1926 täysin omaa elämänsä, ”vanhojen taika- ja ennakkoluulojen vallassa”. Vitsataipaleen kunnan toimeenpanevalla komitealla ei ollut minkäänlaista vaikutusta kylän väestöön. Muutamia kokouksia se oli kylässä järjestänyt, mutta venäjän kieltä osaamaton väestö ei ollut ymmärtänyt mitä niissä oli puhuttu. ”Joku toimitsijoista (oli) tullut kylään ja tunnin, parin hiessä päin puhua paukuttanut, josta muutamaa harvaa lukuun ottamatta ei väestö ole ymmärtänyt sanaakaan.”⁷⁷

Myös havainnot karjalaisten vanhoista tavoista ja taikauskosta olivat yleisiä. Niiden vastustamisen päämotiiviksi esitettiin useimmiten erilaiset kansan-

74 Karelskaja organizatshii KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 78; Ivar Lassy, Neuvostopuoluekoulun suomalainen osasto. P-K 13.11.1924.

75 Kuulumisia Kanasesta. P-K 18.12.1924.

76 Neuvostojen uusintavaaleista. P-K 5.9.1925.

77 Vitsakylä. P-K 11.5.1926.

terveydelliset tai kansanvalistukseen liittyvät seikat. Ideologiset syyt nousivat harvemmin esille vaikka valistustyön yleiseksi tavoitteeksi oli asetettu tieteellisen maailmankatsomuksen levittäminen kansan keskuuteen. Sovinnollinen suhtautuminen uskontoon jälkeenjääneiksi määritellyillä alueilla oli bolshevikien yleinen linja aina vuoteen 1926 asti ja se jatkui pienin muutoksin aina NEP-kauden loppuun asti.⁷⁸ Punaisen 1920-luvun alkuvuosien valistustyössä ei pääsääntöisesti voida puhua marxilaisen maailmankatsomuksen levittämisestä.

Punaiset kiinnittivät myös melko paljon huomiota naisten heikkoon asemaan. Sen parantaminen oli oleellinen osa heidän näkemystään yhteiskunnallisesta edistyksestä. Muutoksen jarruna oli useimmiten perheyhteisö, joka piti naisen tiukasti perinteisessä asemassaan. Säämäjärveltä 1924 raportoinut O. Johansson kauhisteli kyläläisten tietämättömyyttä. Naiset pantiin tekemään kaikki raskaimmat työt. He polttivat kaskea ym. vaikka olisivat vasta synnyttäneet. Vastasyntyneitä lapsia suojeltiin sairauksilta taikauskaisilla tavoilla, paneamalla heidän kaulaansa nahkainen amuletti, jonka sisällä oli elohopeaa ja hiiren pesästä otettu musta kivi. Ongelmana ei kuitenkaan ollut vain yhteisön paine, vaan myös naisten omat asenteet. Suomalaisten kokemuksen mukaan naiset ja tytöt eivät halunneet monilla paikkakunnilla edes harkita lukemaan oppimista muusta koulutuksesta puhumattakaan. Myös töihin meno kodin ulkopuolelle oli monelle mahdoton ajatus. Punaisen Karjalan mukaan Vaarakylän nuoriso oli muutamaa poikaa lukuun ottamatta ”kokonaan vanhojen taikojen ja uskonnollisten tapojen kahleissa”. ”Tytöt ovatkin erikoisia jääräpäitä, heitä ei ole saatu ottamaan osaa vielä minkäänlaiseen valistustyöhön... Heitä ei muu huvita ja eivät he muuta huvia sano tarvitsevansa kuin yökesträn (yötanssin) puoli-hämärässä pirtissä.”⁷⁹

Karjalaisten monien juhlapäivien rytmittämä elämäntapa ei sopinut muutenkaan suomalaisten käsitykseen sosialismin rakentamisesta kurinalaisena, tuotannon kehittämiseen tähtävänä toimintana. Protestanttinen, tehdasteollisuuden kouluma työkultuurin törmäsi yhteen luonnon kiertokulun ja uskonnollisten pyhien rytmittämän talonpoikaisen elämäntavan kanssa. Myös uusien, neuvostovaltaa symboloivien juhlapäivien istuttaminen osaksi kylien elämää osoittautui vaikeaksi. K. Karjalainen valitti Punaisessa Karjalassa, että Paatenen kokoukset saattoivat alkaa jopa monta tuntia myöhässä ilmoitetusta ajasta. ”Vapun viettokin täällä myöhästyi kokonaisella päivällä.”⁸⁰

Solomannissa taas vietettiin 28.8.1924 vanhaa kirkollista elojuhlaa lähes koko sahan väen voimin, vaikka se ei ollut virallinen vapaapäivä. Töihin saapuvat Punaisen Karjalan mukaan ainoastaan ”tietoisimmat työläiset”. Juhlijat olivat varanneet braskaa (kiljua) tynnyreittäin, ja kun Petroskoista saapuneet miilitsit takavarikoivat ja sinetöivät tynnyreitä, siitä seurasi ”pikkuriitojakin”. Vierei-

.

78 Luukkanen 1994, s. 190–192.

79 O. J-n, Matka Säämäjärvelle. P-K 15.7.1924; Vaarakylän valistusoloista. P-K 9.12.1926; Sivullinen, Luvajärven nuoriso. P-K 15.2.1927.

80 K. Karjalainen, Kirje Paadenelta. P-K 5.6.1926.

sessä Rutsan kylässä miliisejä ei käynyt. Siellä olivat pikkupojatkin kännissä. Juhlijat järjestivät lehden mukaan lisäksi joukkotappeluita ja muuta häiriötä.⁸¹

Lukuisat praasniekat haittasivat suomalaisten näkemyksen mukaan koko Karjalan taloudellista kehitystä. Juhlinta aiheutti talonpojille ansioiden mene-tyksiä ja muuta aineellista ja moraalista vahinkoa. Ja mikä pahinta, myös pai-kalliset neuvostovallan edustajat sortuivat usein perusteellisesti tähän epäratio-naaliin käyttäytymiseen. Kentjärven kunnan toimeenpanevan komitean pu-heenjohtaja A. Lusgin oli ollut Puikkoniemen kylän praasniekoilla niin humal-lassa, ”että hänet oli paareilla kannettava” kotiin. ”Eipä odottaisi kunnan neuvostomieheltä moista menettelyä, ja vielä praasniekoissa.”, Punaisessa Kar-jalassa paheksuttiin. Kentjärven Jessun kylässä taas oli vietetty praasniekkoja peräti 250 vieraan voimin siitä huolimatta, että kuusi sen 11 talosta oli tuhoutu-nut tulipalossa paria kuukautta aikaisemmin. Kyläläiset syöttivät vieraansa mo-neen kertaan juhlien aikana. Kirjeenvaihtajan mukaan ongelmana oli kuitenkin se, että rahat suureelliseen juhlintaan oli otettu tulipalon tuhojen korjaamiseksi tarkoitetuista, ympäri Karjalaa kerätyistä varoista. Kaiken lisäksi samaan ai-kaan kuin juhlijat mässäilivät, saivat kylän omat lapset ”vedet silmissä katsella vieraiden hyvää ruokahalua”. Kirjoittaja vaati muutosta ”praasniekkahulluu-teen”. Juhlia järjestettiin neljä viisi kertaa vuodessa eivätkä niiden kustannukset olleet ”kyläen asukkaille suinkaan helpot kantaa”.⁸²

Myös metsätyöt kärsivät talonpoikien juhlainnosta. Pisungin metsätyömaan 80:stä hevosmiehestä 72 oli lähtenyt kesken savotan praasnikoimaan. ”Ja siellä sitä sitten rellattiin useita päiviä välittämättä ollenkaan hyvistä työmahdol-lisuuksista”. Hyvätkin ansiot olisivat mahdollisia jos talonpojilla vain ”riittäisi yritteliäisyyttä ja tahdonlujuuutta pysyä parhaana työaikana poissa noilta van-hanaikaisilta juhlilta, joissa usein tulee juoduksi ja syödyksi kaikki saannok-set”.⁸³ Karjalan maaperä ei ollut kovin hedelmällinen suomalaisen työväenliik-keen vaalimalle raittiusaatteelle. Kiestingin kylässä valmistettiin ja juotiin Pu-naisen Karjalan mukaan brashkaa niin yleisesti, että jopa pikkupojat olivat usein humalassa. Myös Juonnissa pidettyjen häiden kosteus antoi aiheen pahek-suvaan uutiseen. ”Pahimpia mellastelijoita piti useampia kertoja heittää ulos ta-losta. Kaikki mummotkin olivat mainituissa häissä täydessä pätkässä.”⁸⁴

Ongelma oli niin yleinen koko Neuvostoliitossa, että Stalin käynnisti maan-laajuisen raittiuskampanjan vuonna 1928.⁸⁵ Gylling puuttui ongelmaan yleis-karjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa seuraavana vuonna. Hän kytki juopottelun väestön alhaiseen sivistystasoon, korkeaan kuolleisuuteen ja huli-ganismiin. Sen yleisyydestä oli tullut hänen mukaansa este myös työn tuotta-vuuden kohottamiselle, joka oli Karjalassa muutenkin alhainen. Huliganismi oli kasvanut vuodesta 1927 vuoteen 1928 mennessä 70 prosenttia 1800:aan

81 Solomannista. P-K 4.9.1924.

82 Kentjärveltä. P-K 30.9.1924.

83 Rahvaan praasniekat metsätöiden jarruna. P-K 2.4.1927.

84 Surullisen kuuluisaksi alkaa tulla Kiestingin kylä. P-K 17.11.1925; Juonnin kuulumisia. P-K 4.1.1927.

85 Vihavainen 1998b, s. 312.

paljastuneeseen tapaukseen. Viinan salakauppatapaukset olivat ylittäneet jo alkuvuodesta 1928 edellisen vuoden määrän (971 tapausta).

Kokousedustajat eivät kuitenkaan suhtautuneet ongelmaan yhtä vakavasti. Pöytäkirjamerkinnän mukaan juopottelun ja huliganismin kasvua kuvanneet tilastot aiheuttivat ”naurua edustajien keskuudessa” sekä huudahduksia ”kehitymme!”. Myös Gylling itse joutui tunnustamaan hallituksen voimattomuuden. ”Jos suljemme väkijuomain myynnin, kasvaa viinan salakauppa. Jos myymme suurempia määriä, kohoaa huliganismi. Syynä kaikkeen on se, että taloudellinen vauraus ja väestön tulot kohoavat nopeammin kuin sen sivistysvaatimukset.”⁸⁶

Olojen vakiintuminen ja talonpoikien taloudellisen aseman paraneminen 1920-luvun puolivälistä alkaen lisäsi selvästi väestön tyytyväisyyttä. Kontokin kunnasta raportoitiin, että koulun avaaminen Teeriniemen kylään herätti suurta innostusta. Sen asukkailla oli nyt ensimmäistä kertaa mahdollisuus opiskella oman kylän koulussa. Ainoa kritiikin aihe oli Severolesin maksamien palkkojen pienuus. Sen aiheuttamaa nurinaa lukuun ottamatta kylän tilanne näytti Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajan mukaan neuvostovallan kannalta hyvältä. ”Väestö suhtautuu neuvostovaltaan myötämielisesti, koska se on hommannut talonpojille hevosia”. Myös Repolan kunnassa talonpojat ilmaisivat samasta syystä tyytyväisyytensä neuvostovaltaan.⁸⁷

Punaisessa Karjalassa ilmestyi 1920-luvun puolivälissä useita kirjoituksia, joissa puhuttiin karjalaisten syvästä ortodoksisuudesta ja pappien koulutusta vastustavasta asenteesta. Lehdessä vaadittiin, että kansasta oli kitkettävä pois ”oikeauskoisen kirkon siihen istuttama sivistyksen ja kaiken uuden kammo”. Tehtävä ei ollut helppo, sillä ”kansan pohjakerrokset ovat tavattoman epäluuloisia kaikkeen uuteen nähden ja varsinkin mikä koskee uskontoa”.⁸⁸ Vielä tässä vaiheessa väestön uskonollisuuteen suhtauduttiin kuitenkin pääsääntöisesti maltillisesti. Uskonnonvastaisen työn päämenetelmäksi määriteltiin valistustyö, joka vaati aikaa.⁸⁹

Neuvostoliiton yleisessä uskontopolitiikassa tiukennettiin kuitenkin jonkin verran linjaa vuosien 1925–27 aikana.⁹⁰ Tämä heijastui myös Karjalassa neuvostohallinnon ja uskovaisten aikaisempaa avoimempaa vastakkainasetteluna. Kiimasjärvellä käynnistettiin vuoden 1927 alkupuolella naisten johtama kampanja kylän suljetun kirkon avaamiseksi. ”Kierretään kylää, kerätään käsiä ja estetään nuorisoa menemästä luktupaan.” Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajan mukaan ongelma oli vain ”akkain” päissä, järkevästi ajattelevat pitivät parempana käyttää varat johonkin järkevämpään kuin kirkon ylläpitämiseen, esimerkiksi nuorisokoulun avaamiseen. Lehti vetosi kylän miehiin: ”Selittäkää miehet

86 Gylling, VIII Yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokous. Pöytäkirja. 1929, s. 29.

87 Teeriniemeltä. P-K 4.4.1925; Rajaseutu vaurastuu. P-K 7.8.1926.

88 Setä. Nuorison toiminnasta. P-K 1.10.1925.

89 Heino Rautio korosti varovaista suhtautumista uskontokysymykseen huhtikuussa 1925 kokoontuneessa I yleiskarjalaisessa lehtien kirjeenvaihtajien konferenssissa. P-K 9.4.1925; K. Karjalainen, Taistelu taikauskoa vastaan. P-K 29.5.1926.

90 Luukkanen 1994, s. 202–203.

naisillenne ja tyttärillenne, ettei tällaista ‘koulua’ ole tarvis avata, olkoon kiinni”. Kirkon avaaminen kaatui ilmeisesti neuvostoviranomaisten vastustukseen ja siihen, että kylästä ei löytynyt tarpeeksi halukkaita henkilöitä kirkon kustannusten maksamiseen. Myös Porajärvellä naiset olivat olleet liikkeellä kirkon avaamiseksi, mutta sielläkään he eivät saaneet kerättyä tarpeeksi vapaaehtoisia maksajia papin palkkaamiseksi.⁹¹

Uskontoon liittyvät konfliktit yleistyivät Karjalassa vasta vuosikymmenen taitteessa, kun Neuvostoliitossa alkoi kulttuurivallankumous. Yksi osa sitä oli uskonnonvastaisen toiminnan kiihdyttäminen ja sen keinojen radikalisointi.⁹² Myös Karjalassa ryhdyttiin kampanjoimaan voimallisemmin uskontoa vastaan. Tämä aiheutti talonpoikien vastareaktion. Toivo Alavirta raportoi keväällä 1931, että talonpojat olivat hyökänneen Paanajärvellä lukutuvanhoitajan järjestämää uskonnonvastaista kulkuetta vastaan ja purkaneet sisuaan ”suomalaisia punikkeja” vastaan. ”Papin vaikutuksenalaiset” karjalaiset syytivät suomalaisia siitä, että he komentelevat karjalaista rahvasta. Alavirta oli havainnut samantyyppisiä ilmiöitä myös pakkokollektivisoinnin aikana. Vastustajat olivat hyökänneet kollektivisointia Uhtualla johtaneita suomalaisia vastaan kansallismielisin tunnuksin. Vaikka tapaukset olivat Alavirran mukaan yksittäisluontoisia eikä avoimen kapinoinnin uhkaa ollut, oli osa väkeä silti passiivisella kannalla ja odotti ”lahtarien vielä voittavan”. Puolueen vaikutus oli Uhtuan piirissä edelleenkin kovin heikko. Kyläneuvostojen jäsenistä kuului puolueeseen alle 18 prosenttia ja nuorisoliittoon 17 prosenttia.⁹³ Vaikka neuvostovaltaa oli eletty jo kymmenen vuotta, ei sen vaikutus ollut vielääkään kovinkaan vahva maaseudulla. Puolueeseen kuului edelleenkin erittäin vähän talonpoikia, jonka lisäksi heidän poliittinen ja muu sivistyksensä oli alhainen.

Lukutaito uuden ihmisen luomisen edellytyksenä

Vuoden 1897 väestönlaskentatietojen mukaan Venäjän federaation asukkaista oli vain 29,6 % lukutaitoisia. Ukrainassa ja Valko-Venäjällä lukutaito oli hieman Venäjää alemmalla tasolla. Suurimmassa osassa neuvostotasavaltoja se oli alle kymmenen prosenttia. Karjalassa lukutaito oli hieman keskimääräistä korkeampi, 31,3 %. Tilasto antaa kuitenkin sikäli harhaanjohtavan kuvan, että Karjalassa kaupungeissa asuvat venäläiset olivat keskimäärin paljon lukutaitoisempia kuin karjalaiset, joista vain 10,4 % osasi lukea.⁹⁴

91 la, Kiimasjärveltä. P-K 12.4.1927; -a-, Kylästä - kylään. 5.5.1927.

92 Luukkanen 1994, s. 208–209, 213–216.

93 Alavirta, NKP(b):n Uhtuan PK:n sihteeri Karjalan aluekomitealle kesäkuussa 1931. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 580, l. 145–146.

94 Itogi vsesojuznoj perepisi naselenija 1959 g., s. 88f. Teoksesta Simon 1991, s. 49; Afanasjeva 1989, s. 42–43.

Lukutaito Neuvostoliiton tasavalloissa (%)

Vuosi	1897	1926	1939
Venäjän FSNT	29,6	60,9	89,7
*Karjalan ASNT			
-karjalaisten lukutaito	31,3	71,4	92,4
	10,4	34,0	
Ukrainan SNT	27,9 ⁽¹⁾	63,6	88,2 ⁽¹⁾
Valko-Venäjän SNT	32,0	59,7	80,8 ⁽²⁾
Azerbaidzhanin SNT	9,2	28,2	82,8
Gruusian SNT	23,6	53,0	89,3
Armenian SNT	9,2	38,7	83,9
Turkmenistanin SNT	7,8	14,0	77,7
Uzbekistanin SNT	3,6	11,6	78,7
Tadzhikistanin SNT	2,3	3,8	82,8
Kazakshtanin SNT	8,1	25,2	83,6
Kirgisian SNT	3,1	16,5	79,8
Koko Neuvostoliitto (*Karjala ei mukana)	28,4	56,6	87,4 ⁽³⁾

Lähde: Itogi vsesojuznoj perepisi naselenija 1959 g. SSSR (Moscow, 1962), s. 88f. Teoksesta Simon 1991, s. 49; Afanasjeva 1989, s. 42–43, 80.

⁽¹⁾ Mukana eivät ole Galitsia eikä Pohjois-Vukovaria

⁽²⁾ Mukaan lukien läntinen Valko-Venäjä ja Länsi-Ukraina

⁽³⁾ Mukaan lukien 17.9.1939 liitetyt alueet

Vallankumouksen jälkeen käynnistetty lukutaitokampanja oli suunnaton urakka. Vuoteen 1926 mennessä lukutaitoisen väestön osuus oli yli kaksinkertaistunut Venäjän federaation ja Ukrainan alueilla. Kehityssuunta oli sama kaikkialla muualla paitsi Tadzhikistanissa, jossa se nousi vain hieman 3,8 prosenttiin. Vaikka väestön lukutaito kasvoi Neuvostoliitossa 56,6 prosenttiin, oli se silti kaukana modernin yhteiskunnan tilanteesta. Koko Neuvostoliiton keskiarvoa painoi alas lähinnä Keski-Aasian tasavaltojen lukutaidottomuus. Vaikka väestön lukutaito nousi Karjalassa vuoteen 1926 mennessä selvästi korkeammaksi kuin koko Neuvostoliitossa ja Venäjän federaatiossa, jäi itse karjalaisen väestön lukutaitoisuus silti vain puoleen siitä, mikä tasavallan keskiarvo oli. Karjalaisien lukutaitoisuus kasvoi kuitenkin nopeasti. Vuonna 1930 jo 69 prosenttia heistä osasi lukea, kun koko väestön lukutaitoisuus oli 73 prosenttia. Vuonna 1939 Karjalan väestön yleinen lukutaito oli noussut jo yli valtakunnan keskiarvon 92,4 prosenttiin.⁹⁵

Lukutaidon yleisyyteen Karjalassa vaikuttivat merkittävästi koko 1920- ja 1930-luvun sukupuoli, kansallisuus ja se, asuiko henkilö maaseudulla vai kau-

95 Itogi vsesojuznoj perepisi naselenija 1959 g., s. 88f. Teoksesta Simon 1991, s. 49; Afanasjeva 1989, s. 42–43, 80.

pungissa. Karjalaisten patriarkaalinen perheyhteisö näkyi naisten huomattavan paljon heikompana lukutaitona kuin miesten. Myös maaseudun asukkaiden ja karjalaisten keskimääräistä heikompi lukutaitoisuus korreloivat vahvasti keskenään.

Karjalan lukutaitoisuus (%)	1897	1926	1933	1939
Koko väestö	31,3	71,4	84,5	92,4
Karjalaiset	10,4	36,9	73,8	–
Kaupunki	65,3	88,9	91,2	95,6
Maaseutu	26	65,6	80,4	90,8
Naiset	15,5	57,0	76,4	87,5
Miehet	48,0	85,9	92,3	96,7

Lähde: Afanasjeva 1989, s. 42–43, 73–74, 80.

Toinen merkittävä piirre oli se, että vielä vuonna 1926 peräti 76 prosenttia lukutaitoisista karjalaisista käytti venäjää, 9 prosenttia venäjää ja suomea ja vain 14 prosenttia osasi lukea ainoastaan suomen kielellä. Karjalassa 1920-luvun alkuvuosina toteutettu kielipolitiikka lisäsi venäjän käyttöä karjalaisten keskuudessa korenizatsija -politiikan tavoitteista huolimatta. Karjalaisten lukutaitoisuus oli lisääntynyt 10:stä lähes 37 prosenttiin, mutta neljälle viidestä kirjakieli oli venäjä.⁹⁶

Karjalan kielipäätösten mukaan paikallinen väestö sai päättää itse sen, kummalla kielellä opetusta annettiin ja kummalla kielellä hallinto toimi. Tämä yhdessä sen kanssa, että hallintokoneistossa oli edelleenkin runsaasti venäläis-mielisiä virkamiehiä johti siihen, että karjalaisten kulttuurinen ja kielellinen venäläistyminen jatkui. Suomi oli hallitseva kieli vain Uhtuan piirissä. Kehitys uhkasi jakaa karjalaiset kahtia, venäjää puhuvaan enemmistöön entisen Aunuksen, Petroskoin ja Kemin kihlakuntien alueella ja suomea puhuvaan pieneen vähemmistöön Uhtuan piirissä. Kehitys vastasi Karjalan autonomiaa alusta asti vastustaneiden näkemystä toivotusta kehityksestä. Ilman kansallista identiteettiä ja sitä ilmentävää kieltä Karjalan autonomialta häviäisi nopeasti pohja pois varsinkin kun karjalaiset olivat jääneet vähemmistöksi alueellaan vuoden 1924 rajamuutosten myötä. Toiseksi valtiolliseksi kieleksi määritelty suomi oli hyvää vauhtia marginalisoitumassa.

Karjalan toimeenpanevan komitean puhemiehistö hyväksyi elokuussa 1924 päätöksen, jonka mukaan karjalan kieltä tuli käyttää kaikissa karjalaisissa kihlakunnissa hallinto- ja opetuskielenä niille karjalaisille, jotka eivät hallinneet venäjän tai suomen kieliä. Myös Paatenen ja Aunuksen hallinto velvoitettiin nyt ottamaan työskentelyssään käyttöön karjalan kieli. Karjalan keskushallinto ja Petroskoin ja Kemin toimeenpanevat komiteat velvoitettiin järjestämään työnsä siten, että kaikki asiat voitiin hoitaa niissä karjalan kielellä. Samoin oikeusistui-met velvoitettiin ottamaan karjalaisissa kunnissa käyttöönsä karjalan kieli. Kar-

96 Afanasjeva 1989, s. 42–43.

jalan SNK:n tehtäväksi jäi nimetä virastot, joihin nimityksen edellytyksenä oli kaksikielisyys.⁹⁷ Päätös merkitsi karjalan murteiden käytön huomattavaa laajentamista hallinnossa ja kansanvalistuksessa. Sen toteuttaminen olisi johtanut siihen, että lähes kaikki suullisesti käsiteltävät virastoasiat olisi voitu hoitaa karjalan murteilla. Aikaisempien päätösten mukaan Pohjois-Karjalassa oli tavoitteena lähentää karjalan murretta suomeen, mutta Etelä-Karjalassa ja Aunuksessa karjalaisten kirjakielenä olisi pääsääntöisesti venäjä.

Karjalassa ei ollut kuitenkaan riittävästi sen enempää karjalan murteita osavia opettajia kuin virkamiehiäkään. Omaksuttu kielipolitiikka suosi venäjän kielen asemaa karjalaisten ensimmäisenä sivistyskielenä. Vuonna 1925 ainoastaan 22,9 % karjalaisista kouluista työskenteli suomen kielellä. Vuonna 1928–29 oli 13–40 -vuotiaiden keskuudessa vielä 21 000 (17 %) lukutaidotonta. Heistä oli karjalaisia ja vepsäläisiä 13 800 – 65,5 %. Valtaosa lukutaidottomista oli kuitenkin naisia, 15 900 henkeä – 76 %. Lisäksi Karjalassa oli 17 600 sellaista henkilöä, joiden oli vaikea ymmärtää lukemansa sisältöä. Suurin osa (60–70 %) karjalaisten lukutaidon opetuksesta tapahtui vielä 1920-luvun lopulla venäjäksi.⁹⁸

Aunuksen kihlakunnassa ei ollut toukokuussa 1924 vielä yhtään suomenkielistä koulua eikä myöskään poliittista valistustyötä tehty suomeksi. Sinne oli lähetetty kaksi suomenkielistä työntekijää, mutta jo syksyllä he olivat joutuneet vaikeuksiin hallinnon vastahankaisuuden vuoksi. Suomenkielisiä kouluja oli pyydetty moneen kuntaan, mutta kihlakunnan hallinto vastusti niiden perustamista. Myös sen valistusosaston ainoa suomenkielinen työntekijä aiottiin irtisanoa. Lisäksi suomalaiset valistustyöntekijät joutuivat toteamaan, etteivät Aunuksen kihlakunnan talonpojat ymmärtäneet suomeksi pidettyjä poliittisia se-lostuksia.⁹⁹ Vaikka viralliset päätökset torjuivat venäläistämisen, ei myöskään suomalaistamista sallittu. Suomalaiset tulkitsivat kuitenkin elokuussa 1924 tehdyn päätöksen ainoastaan välvaiheeksi kohti seuraavaa askelta. Heidän mukaansa karjalaiset olivat niin ”takapajuisella tasolla”, ettei heiltä voinut vielä vaatia ”selvän suomen kielen osaamista”. Karjalaisten ”takapajuisuuden” voittamiseen ja oman sivistyneistön luomiseen tarvittiin aikaa. Rahvaan murteelle oli annettava arvo ylimenokauden aikana, mutta tavoite oli että karjalaiset siirtyisivät ennen pitkää suomen kirjakielen käyttöön.¹⁰⁰

Paatenen kihlakunnassa oli syksyllä 1924 yhdeksän ensimmäisen asteen suomenkielistä koulua. Suurin osa rahvaasta eli kihlakunnan valistustyön johtaja Ahdin mukaan tietämättömyydessä. Hänen mukaansa tähän oli syynä venäjänkielinen, uskonnollinen opettajisto. Vaikka väestö puhui karjalaa ja alueella oli kyliä, joissa ei ollut yhtään venäjänkielentaitoista, ovat monet ”vanhoilliset piirit Paatenen keskuksessa nurjamielisesti suhtautuneet suomenkielisiin koulu-

97 Vypiska iz protokola zasedanija prezidiuma TsIK KASSR 9 avgusta 1924. Sovety Karelii 1917–1992, s. 111–112. Afanasjeva 1989, s. 42.

98 Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–30, s. 236, 240–241.

99 Aunuksen kuulumisia. P-K 1.5.1924; Aunuksen pakinaa. P-K 11.9.1924; Aunukselta ja Aunuksen takaa. P-K 7.10.1924.

100 Meidän kansallisuuspolitiikkamme (pääkirjoitus). P-K 30.10.1924.

hin ja valistustyöhön”. Tilanne ei ollut muuttunut miksiäkään vuoden kuluessa. Venäläismielisten vastarinta näytti vain kovenevan. Punaisen Karjalan mukaan kokoukset, illanvietot ja juhlat järjestettiin entistä useammin vain venäjänkielisinä. Ainoa suomenkielentaitoinen toimitsija oli kunnan toimeenpanevan komitean puheenjohtaja. Ainoa suomenkielinen opettaja puolestaan oli lähtenyt kunnasta pois jo huhtikuussa 1925, eikä kylän koulussa ollut enää sen jälkeen opetettu suomea. Myös Petroskoista Paatenelle lähetetyt karjalaiset toimitsijat käyttivät venäjää karjalan sijaan.¹⁰¹

Päätösten tekeminen karjalaistamisesta ei vielä tarkoittanut sitä, että niin olisi myös tapahtunut. Opetusasian kansankomissaarin sijainen Väinö Rautio valitti tammikuussa 1925, ettei Kemin kihlakunnassa ollut vielä edes selitetty opettajille, mitä karjalaistaminen on. Jotkut opettajat olivat vanhaa perua jopa kieltäneet lapsia puhumasta karjalaa. Myös Aunuksen kihlakunnassa tilanne oli hänen mukaansa samankaltainen. Vain Uhtuan kihlakunnassa päätökset ja käytäntö vastasivat toisiaan. Tosin Rukajärvellä vanhemmat olivat estäneet suomen kielen opetuksen aloittamisen ja suomenkielisen kirjallisuuden tilaamisen koululle.¹⁰²

Karjalan SNK otti 20.2.1925 tekemällään päätöksellä ensimmäisen askeleen siihen suuntaan, mitä Gylling oli vaatinut vuoden 1922 kielikiistasta asti. Koko Karjalan hallinto veloitettiin ottamaan käyttöön karjalan ja suomen kielet. Virastojen toimistohenkilökunta veloitettiin opettelemaan suomen tai karjalan kieli vuoden, vastuunalaiset toimitsijat puolentoista ja kansankomissaarit ja heidän sijaisensa kolmen vuoden kuluessa. Kieltä osaamattomat päätettiin erottaa siirtymäkauden jälkeen. Lisäksi molemmat kielet hallitseva toimistohenkilökunta päätettiin palkita yhden palkkaluokan palkankorotuksella. Aunuksen, Petroskoin ja Paatenen kihlakuntien toimeenpanevat komiteat veloitettiin ottamaan välittömästi käyttöön karjalan ja suomen kielet. Uhtuaa taas kehoitettiin ottamaan käyttöön myös venäjän kieli.¹⁰³

Vuoden 1925 päätös nosti suomen ja karjalan kielen määrääväksi tekijäksi etuisuuksien ja virkojen saamisessa. Samalla se teki venäjänkielisten virkailijoiden aseman uhatuksi. Kuka tahansa heistä saattoi joutua erotetuksi suomen- ja karjalankielisten virkailijoiden tieltä. Tilanne, jossa kieli muuttui kommunikaation välineestä etuisuuksien hankkimisen tai kieltämisen kriteeriksi loi tyyppillisen perustan kielinationalismin synnylle. Erityisesti tilanteesta hyötyivät suomalaiset. He olivat keskimääräistä paremmin koulutettuja ja olivat olleet aiemminkin tekemisissä nykyaikaisen hallinnon kanssa toisin kuin lukutaidottomat karjalaiset talonpojat.

101 Kansanvalistustyötä Keski-Karjalassa. P-K 10.5.1924; Paadenen pakinaa, nimim. -i. P-K 2.4.1925; Prihatsu. Kansankielen käytöstä Paadenella. P-K 21.5.1925.

102 Väinö Rautio, Koulujen karjalaistuttaminen. P-K 20-1-1925; kansallisuuspolitiikka. P-K 14.2.1925.

103 Karjalan- ja suomen kielen käytön laajentaminen Karjalassa. P-K 26.2.1925.

Karjalan kieli uudelleen

Vuodesta 1924 alkanut puhutun karjalan kielen käyttöalan laajentaminen nosti uudelleen esille myös ajatukset karjalan kirjakielen luomisesta. Tilanne herätti kysymyksiä myös Moskovassa. VTsIK:n kansallisuuksien neuvosto pyysi Karjalaa lähettämään lisäselvityksen päätöksestään hallinnon muuttamisesta kansankieliseksi. Karjala joutui selittämään Moskovalle poikkeuksellista kielipolitiikkaansa ja vakuuttamaan, ettei karjalaisilla todellakaan ollut omaa kirjakieltä, vaan he käyttivät suomea tai venäjää VTsIK:n 25.7.1923 tekemän päätöksen mukaisesti.¹⁰⁴

Vuonna 1924 tehtiin myös joitakin yrityksiä karjalankielisen julkaisutoiminnan käynnistämiseksi. Krasnaja Karelijassa¹⁰⁵ julkaistiin uutinen, jossa kerrottiin suunnitelmista ryhtyä julkaisemaan Karjalan Hieru -nimistä sanomalehtea karjalaisväestöä varten. Vuosina 1924–25 ilmestyi myös yksittäisiä karjalankielisiä Nuori vajethus ja Oma valdu -lehtien numeroita. Niissä käytettiin kyrillisin kirjaimin painettua livvin murretta.¹⁰⁶

Punainen Karjala torjui päättäväisesti kaikki pyrkimykset karjalan kielen luomisesta. ”Olemme kuulleet siellä täällä arveluja, että pitäisi muka luoda joku erikoinen ‘karjalainen’ kirjakieli. Sellainen järkeily on hölynpölyä”, lehden pääkirjoituksessa todettiin. Suomalaiset toistivat vanhoja argumentteja siitä, että karjalan eri murteiden pohjalta rakennettavasta kirjakielestä päädyttäisiin lopulta kuitenkin suomen kirjakieleen. Suomen kielen uudelleen keksimiseen oli turha ryhtyä, suomi oli jo valmis kulttuurikieli. Sitä oli käytettävä niiden karjalaisten opettamiseen, jotka eivät osanneet venäjää ja muiden opetuksessa taas oli käytettävä sitä kirjakieltä, jonka he itse valitsivat.¹⁰⁷

Kysymys karjalan kielestä jakoi karjalaiset kahtia jo aiemmin muodostuneita linjoja pitkin. Oman kielen luomisesta oltiin kaikkein kiinnostuneimpia Aunuksen Karjalassa, jonka murre erosi eniten suomen kielestä. Lehdissä julkaistut karjalankieliset kirjoitukset herättivät Aunuksen ja Paatenen kihlakuntien talonpojissa mielenkiintoa. Paatenella työskennellyt Ahti vakuutti Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajien konferenssissa, että ”karjalainen on innostunut omaan kieleensä, muut ovat hänelle vieraita”. Siksi karjalankielisten kirjoitusten julkaisemista oli jatkettava. K. Karjalaisen puolestaan totesi, että suomalaiset sanomalehdet eivät levinneet eivätkä edes voineet levitä Paatenelle, koska talonpojat eivät osanneet lukea suomea. Heidän kirjakielensä oli venäjä. Uhtuan piirissä tilanne oli toinen. Paananen vakuutti talonpoikien olevan sitä mieltä, että lehdissä oli julkaistava ainoastaan suomenkielisiä kirjoituksia, koska he eivät ymmärtäneet Aunuksen murretta. Tämä näkyi myös Punaisen Karjalan levikin kehityksessä. Se oli kasvanut kaikkialla, eniten Uhtualla. Aunuksen kihlakunta oli ainoa alue, jossa lehden levikki oli laskenut.¹⁰⁸

.

104 TsIK KASSR 23.9.1924 v otdel natsionalnostej VTsIK. GARF, f. 1235, op. 118, d. 1, l. 207.

105 Punaisen Karjalan venäjänkielinen sisarlehti.

106 Anttikoski 1998, s. 37.

107 Karjalaistuttaminen. P-K 13.1.1925.

108 I yleiskarjalainen lehtiemme kirjeenvaihtajien konferenssi. P-K 9.4.1925; I yleiskarjalainen lehtiemme kirjeenvaihtajien konferenssi. P-K 11.4.1925; Kirje Aunukselta. P-K 23.4.1925; K. Karjalainen, Kirje Paadenelta. P-K 5.6.1926.

Karjalan kielen luomisen tarve nousi säännöllisesti esille kielioloja koskeissa keskusteluissa. Kesällä 1926 järjestetyssä II yleiskarjalaisessa kirjeenvaihtajien konferenssissa eteläisessä Karjalassa työskennelleet toivoivat lisää karjalankielisiä kirjoituksia sanomalehtiin. Tämä pysyi vielä suomalaisten hyväksymissä rajoissa, mutta Anni Kukkosen ehdotus karjalankielisten juttujen kirjoittamisesta kyrillisiin kirjaimin meni liian pitkälle. Esitys tuomittiin lähes yksimielisesti. Kukkonen huomasi sohaisseensa arkaan paikkaan. Hän puolustautui selittämällä, ettei ollut tarkoittanut karjalan kirjakielen luomista, vaan esittänyt ainoastaan ”hätäratkaisua”.¹⁰⁹

Karjalan kielikysymystä määräävä tekijä oli kuitenkin venäjän kielen hallitseva asema. Se ei motivoinut karjalaisia opettelemaan suomea sen enempää kuin käyttämään ja arvostamaan omaa kieltään. Asetelmasta kertoo Heino Raution kuvaus Rukajärveltä. Talonpojat asettivat arkielämän kokemuksensa nojalla kyseenalaiseksi suomen tai karjalan opetteluun hyödyllisyyden. ”Min tähempä meille karjalaa lipo suomea pitäis opustaa. Eihän mäen karjalaks voi rautadorokalla piljettä ostua ei ‘Kerellesah’ ruatoh puuttua.” Rautio joutui myöntämään, että talonpojat olivat oikeassa. Jos heidät aiottiin motivoida suomen opiskeluun, oli sen käyttömahdollisuutta laajennettava huomattavasti.¹¹⁰

Kysymys karjalan kirjakielestä nousi esiin myös syksyllä 1927 järjestetyssä suomalais-karjalaisessa valistustyöntekijöiden I edustajakokouksessa. Karjalan ASNT:n edustajien esitys suomen valitsemisesta kaikkien Neuvostoliiton karjalaisten yhteiseksi kirjakieleksi ei innostanut tverin- ja novgorodinkarjalaisia, koska alueen väestö ei valistustyöntekijöiden omankaan kokemuksen perusteella ymmärtänyt suomea. He esittivät siksi ajatuksen oman tverinkarjalan kirjakielen luomisesta. Se taas olisi aiheuttanut vaikeuksia Karjalan ASNT:n kielipolitiikalle, sillä Keski-Karjalassa asuvan väestön enemmistö ja Tverin karjalaiset puhuivat lähes samaa murretta. Tämä olisi tehnyt uudesta karjalan kirjakielestä laajemmin puhutun kuin suomesta ja kasvattanut entisestään paineita suomen sivuuttamiselle myös Karjalan ASNT:ssä. Karjalan edustajat yrittivät välttää kaikin keinoin tällaisen asetelman syntymistä. He halusivat vakuuttaa tverinkarjalaiset suomen soveltuvuudesta karjalaisten yhteiseksi kieleksi lupamalla maksaa parin opiskelijan kustannukset Petroskoin suomenkielisessä pedteknikumissa ja II asteen koulussa. Punaisen Karjalan mukaan Karjalan esittämä kutsu otettiin vastaan suurella ilolla.¹¹¹

Suomen kielen käyttöä vastustettiin myös monissa Karjalan ASNT:n karjalaisissa kunnissa. Erityisen yleistä tämä oli Aunuksen piirissä, jossa monet kuntien toimeenpanevat komiteat eivät suostuneet edes käsittelemään suomenkielisiä virkakirjeitä. Tiutialta ja Pyhäjärveltä kirjeet lähetettiin takaisin ”kirjoittakaa venäjäksi” reunahuomautuksen kera. Säämäjärven kunnan toimeenpanevan komitean karjalainen puheenjohtaja D. Bogdanof taas kirjoitti Punaisen Karjalan

109 II yleiskarjalainen kirjeenvaihtajien neuvottelukokous. P-K 22.7.1926.

110 H. R., Perustehtävämme karjalaistuttamistyössä. P-K 21.8.1926; Myös esim. Anfimov, Kansankielisen toiminnan hyväksi. P-K 16.9.1926.

111 Suomalais-karjalainen valistustyöntekijöiden I edustajakokous. P-K 6.9.1927.

kirjeenvaihtajan mukaan nimensä kaikkiin asiakirjoihin venäjäksi ja ilmoitti, ettei edes aio opetella kirjoittamaan nimeään suomeksi.¹¹²

Punaisessa Karjalassa jouduttiin optimistisen uutisoinnin lomassa tunnustaman muutenkin, että monet karjalaiset käyttivät mieluiten venäjän kieltä. Syyksi tähän esitettiin tsaarinvallan harjoittama ”ankara ja kavalasti järjestetty venäläistämispolitiikka”. Se oli tukahduttanut melkein kokonaan ”rahvaan kansallisen vaiston”. Sen seurauksena erityisesti venäläisen asutuksen lähellä asuneet karjalaiset tunsivat jopa vastenmieliseksi puhua omalla kielellään ja halusivat selvittää asiansa mieluiten venäjäksi. Venäläinen sorto oli ollut kirjoittajan mielestä niin ovelaa, ”että väestö on saatu halveksimaan omaa kansallista kieltään”. Karjalaa puhuttiin ainoastaan kotioloissaan ellei vieraita ollut paikalla. Jos vieras kuitenkin halusi puhua karjalaa, sitä puhuttiin vain häpeillen. Asetelma oli mahdollista muuttaa vain jos karjalaiset heräisivät kansallisesti ja ymmärtäisivät, että karjalaisuus ei ollut mikään häpeä.¹¹³

Neuvostotoimitsijat oli veloitettu hoitamaan kaikki asiat suomen kielellä ja karjalan murteilla, mutta heidän motivoimisensa kielen opiskeluun ei ollut yksinkertainen tehtävä. Punainen Karjala uutisoi noin vuosi SNK asiaa koskeneen päätöksen jälkeen heinäkuussa 1926, että kielikurssi oli viety Petroskoissa vain ”ontuen läpi”. Syksyllä, lukukauden alussa kurssille oli ilmoittautunut lähes 200 opiskelijaa, mutta puolet heistä oli lopettanut heti ensimmäisten oppituntien jälkeen. Heidän tilalleen oli otettu uusia kielenopiskelijoita, mutta heistäkin monet keskeyttivät. Kevätlukukaudella kurseilla oli jäljellä enää 107 opiskelijaa, joista useimmat olivat aloittaneet opiskelun vasta kurssin puolivälissä kevätlukukaudella. Työpaikkansa puolesta pelänneet ”vanhoilliset” toimitsijat olivat lehden mukaan nyt tyytyväisiä siitä, että he olivat täyttäneet työpaikan säilymisen edellytyksenä olleen velvollisuutensa opiskella suomea. SNK:n päätöksen tarkoitusta tällainen muodollinen kurssien käyminen ei kuitenkaan toteuttanut.¹¹⁴

Karjalassa ei tietävästi vielä tässä vaiheessa tehty päätöstä kieltä osaamattomien virkamiesten erottamisesta. Tammikuussa 1926 pidetyssä neuvostojen edustajakokouksessa selitettiin, ettei suomen kielen oppiminen ollut vielä pakollista, mutta toivottavaa se oli. Siirtymistä pakolliseen suomen tai karjalan kielen osaamiseen kuitenkin suunniteltiin. Punainen Karjala uutisoi marraskuussa 1926, että Ukrainassa oli siirrytty sanoista tekoihin. Siellä oli erotettu 112 neuvostotoimitsijaa ukrainan kielen osaamattomuuden vuoksi. Lisäksi lehti kertoi, että Ukrainassa viimeksi järjestettyyn kielikokeeseen osallistuneesta 2000 toimitsijasta vain 165 läpäisi sen hyvin tiedoin. Karjalassa ja Ukrainassa oli tehty vuonna 1925 samansisältöiset päätökset kansallisen kielen pakollisesta käyttöönottamisesta ja virkamiesten kielenopiskelusta. Ukrainassa toteutetut virkamiesten erottamiset olivat VKP(b):n politbyron siunaama varoitus muille ukrainalaistamista vastustaneille toimitsijoille. Maaliskuussa 1926 toteutettiin

.

112 Tiutialla ja Pyhäjärvellä rikotaan Karjalan perustuslakeja. P-K 21.5.1925; Ei halua oppia. P-K 7.7.1925.

113 Kansallisen kulttuuriryön tehtävistä. P-K 23.7.1925.

114 Ärrä, Karjalaistuttamisesta Petroskoin mittakaavassa. P-K 22.5.1926.

vielä 63 erottamista ja vuoden 1927 lopussa 263 lisää. Toimitsijoiden kokonaismäärä huomioon ottaen ei voida missään mielessä puhua joukkopuhdistuksesta, vaan näytösluontoisesta toimenpiteestä.¹¹⁵

Vuosien 1926–27 kuluessa Karjalassa asetettiin tavoitteeksi karjalaisten asuttamien alueiden koulujen muuttaminen suomenkielisiksi. Tähän asti oli korostettu väestön omaa oikeutta valita kummalla kielellä he halusivat opetuksen tapahtuvan. Nyt tavoite asetettiin ylhäältä. Myös venäläisiä vaadittiin koulutettavaksi kaksikielisiksi.¹¹⁶ Päätöksen toteuttamiselle oli kuitenkin monta estettä. Yksi oli jo mainittu karjalaisten haluttomuus kielenvaihdokseen. Toinen oli monien vanhempien ylipäänsä vastahakoinen asenne lasten kouluun lähettämistä kohtaan. Lapset tahdottiin pitää mieluummin kotona tekemässä työtä tai lähettää metsätöihin kuin koulun penkille. Erityisen suurta vastustusta kohtasi tyttöjen kouluttaminen. Vanhempien lisäksi myös monet kouluun patisteltavat tytöt itse kokivat opiskelun turhaksi. Koulutus ei kuulunut karjalaiset talonpojan perinteiseen käsitykseen naisen asemasta. Myös kenkien ja lämpimien vaatteiden puute katkaisi monen lapsen koulutien syksyn tultua.¹¹⁷

Marraskuussa 1926 suomenkielisissä kouluissa opiskeli vain runsaat 2000 oppilasta. Tähänkään ei ollut päästy helposti. Suopohjan kylän koulussa ei Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajan mukaan ollut kysymys edes karjalaistamisen hitaudesta, vaan hitaasti edistyvästä venäläistämisestä. Karjalaisia lapsia opetettiin vanhaan tapaan lukemaan ja kirjoittamaan venäjäksi. Porajärven Lyysinvaaran kyläneuvoston puheenjohtaja taas auttoi mieluummin pappia kuin lukutaidottomia. Hän halusi kirjeenvaihtajan mukaan myös karkottaa karjalankieliset opettajat pois kylistä ja ottaa tilalle venäläisiä opettajia.¹¹⁸ Päätökset karjalaiskoulujen muuttamiseksi suomenkieliseksi tuotti kuitenkin myös tuloksia. Lu kuvuoden 1926-27 aikana suomalaisista ja karjalaisista lapsista sai opetusta joko karjalan tai suomen kielellä 37,7 prosenttia. Kahden vuoden kuluttua heidän osuutensa oli noussut jo 49 prosenttiin.¹¹⁹

Niin kuin olettaa saattaa, koulujen suomalaistamisen vastustus oli suurinta Aunuksen kihlakunnassa. Punainen Karjala raportoi kesäkuussa 1928 Vitelen ja Aunuksen piirien olevan ainoat paikat Karjalassa, joissa vanhoja, venäjänkielisiä opettajia ei ollut vielä korvattu uusilla neuvosto-opettajilla. Opetuskielen vaihtaminen merkitsi pääsääntöisesti vanhojen opettajien erottamista, joka herätti luonnollisestikin heidän vastarintansa. Vaikka Punaisen Karjalan kirjeenvaihtaja kehui väestön kannattavan suomenkielisten koulujen avaamista, koska se ymmärsi paremmin suomea kuin venäjää, puhuvat käytettävissä olevat osoit-

115 VI yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous, vastaukset kysymyksiin. P-K 12.1.1926; Ukrainisoinnin toteuttaminen. P-K 27.11.1926; Martin 1996, s. 104-105, 114-115.

116 Karjalan mies, Karjalaistuttamisen toteuttamisesta. P-K 19.4.1927.

117 Kiestingin Lohilahden kylästä. P-K 18.6.25; Kentjärven kuulumisia. P-K 7.7.25; Kouluolot Tshalkkaselässä. P-K 20.3.26; Kotkatjärven kunnan kuulumisia. P-K 20.3.26; Pismalahden elämästä. P-K 27.4.26; Valistustyöstä Kiimasjärvellä. P-K 13.11.1926; Nuorison elämästä Oulangan kylässä. P-K 18.11.1926.

118 Neuvosto-Karjalan nousu. P-K 6.11.1926; S-n, Matkahavaintoja Karjalan kylistä. P-K 6.2.1926; K-salmi, Sopimatonta menettelyä. P-K 6.2.1926.

119 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakokoukselle, s. 144.

timet toista. Eräs melko luotettavasti suuntaa antava mittari on Punaisen Karjalan tilaustiedot. Sen levikki Aunukseseen oli mainitun artikkelin ilmestymisen aikaan vain 15 lehteä, Säämäjärvelle sitä tilattiin 30 ja Alavoisten (Ilinskin) sahalle 34. Eniten sitä tilattiin Uhtualle, jonne lehteä meni 221 kappaletta. Väestösuhde huomioon ottaen ero on huima. Vuoden 1926 väestönlaskennan mukaan Aunuksen kihlakunnan väkiluku oli noin 2,5 -kertainen Uhtuaan verrattuna.¹²⁰

Suomen kielen käytön vaatimus sai 1920-luvun lopussa selkeästi kielinationalismin piirteitä. Siitä tuli Karjalan autonomian toteutumisen ja kansalliseen, erityisiä etuisuuksia saavaan väestönosaan kuulumisen symboli. Tasavallan johdon tavoitteena oli myös ”puhdistaa” kieli, juuria siitä pois enemmän tai vähemmän venäläistyneet murteet ja korvata ne suomen kielellä. Karjalaiselle väestölle ryhdyttiin rakentamaan tietoisesti yhtenäistä suomen kielen ja kulttuurin varaan rakentuvaa identiteettiä erotukseksi venäläisistä ja venäläistyneistä karjalaisista.

Kuvaava esimerkki suomen kielen symbolisen merkityksen rakentamisesta on Punaisessa Karjalassa julkaistu uhtualaisen talonpoika Tadei Bogdanovin vetoamus ”Aunuksen veljille -kurssilaisille”. Suomen kieli kuvataan siinä ulkoisesta sorrosta vapauttamisen, karjalaisten kansallisen yhdistämisen ja valoisampaan tulevaisuuteen johdattamisen välineenä.

”Meiltä oli (tsaarina aikana) riistetty yhteys myöskin Aunuksen veljien kanssa. Meidänkin välilläme tahdottiin lietsoa vihaa ja sortoa ... meidän päämäärämme on kulkea käsi kädessä kommunistisen puolueen johdolla sosialismiin. Hartain toiveemme on, että opitte puhumaan tätä meidän omaa kieltämme, joka lujittaa liittoa kanssamme yhtenäisyydeksi... Eläköön kommunistinen puolue! Eläköön kansojen veljeys! Eläköön veljesliitto: Viena ja Aunus!”¹²¹

Kielinationalismin ja sen mukana suomalaisen nationalismin perusta oli laskettu jo Karjalan autonomian perustamisprosessissa. Vuonna 1923 kokoontuneessa IV yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa esiintyneen valistusasiain kansankomissaari Ivar Lassyn selostuksen mukaan autonomian ”koko valtiollinen olemus sisältyy sen kulttuuriautonomiaan... ilman tätä ei Karjalan tasavallalla olisi omaa valtiollista tehtävää ... neuvostotasavaltojen liitossa”. Karjalan itsenäinen, keskuksesta riippumaton kansanvalistustyö oli tämän kulttuuriautonomian konkretisoituma. Lassy katsoi, että vaikka karjalais-suomalainen ja venäläinen väestö olivat ”täydellisen tasa-arvoisia”, olivat ensin mainitut oikeutettuja saamaan erityistä tukea valtiolta, johtuen heidän aikaisemmasta sorretusta asemastaan.¹²² Kulttuurivallankumouksen ja suuren murroksen luomassa ilmapiirissä radikaalien muutosten toteuttaminen kävi mahdolli-

120 Laskettu: Vsesozjuznaja perepis naselenija 1926 g. Tom. 1. M., Izdanie TsSU Sojuza SSR, 1928, s. 178–180; Pitkin Aunuksen aukeita. P-K 21.6.1928; Kuka pääsee ensimmäiseksi? P-K 21.6.1928.

121 Tadei Bogdanov, Aunuksen veljille – kurssilaisille. P-K 24.6.1928.

122 Lassy, teesit kansanvalistustyölle. P-K 18.10.1923.

seksi. Tärkein syy niihin oli kuitenkin se, että Moskovasta lähetetyissä ohjeissa kansallisia tasavaltoja kehoitettiin voimistamaan korenizatsija -politiikkaa.

Kansankielisen joukkotiedotuksen luominen

Joukkotiedotus ja yleinen lukutaito ovat kattavan koululaitoksen ohella yksi välttämätön edellytys kansallisen tietoisuuden synnylle. Karjalassa kansankielisen joukkotiedotuksen ensimmäiset askeleet otettiin, kun suomalaiset toivat mukanaan Petroskoihin kirjapainon ja perustivat Karjalan Kommuuni lehden 1920. Sen levikki ei sotakommunismien ja Karjalan muutenkin epävakaisissa oloissa voinut nousta kovin suureksi. Vuodesta 1923 lähtien ilmestyi Karjalan toimeenpanevan komitean ja puolueen aluekomitean äänenkannattaja Punainen Karjala ja sen venäjänkielinen sisarlehti Krasnaja Karelija. Lehtien levikki oli kuitenkin pieni väkilukuun suhteutettuna. Erityisen heikosti ne levisivät maaseudulle väestön lukutaidottomuuden ja heikkojen postiyhteyksien vuoksi. Punaisen Karjalan levikkiä haittasi myös se, että suurin osa lukutaitoisista talonpojista osasi lukea vain venäjäksi. Punaisen Karjalan levikki oli vuonna 1926 noin 765 lehteä ja seuraavana vuonna 793 lehteä. Petroskoin ja Uhtuan kihlakuntien osuus oli levikistä noin 4/5, kun Aunukseen levisi vuonna 1926 vain 41 ja vuonna 1927 62 lehteä. Karjalan itselleen tavoitteleman Muurmannin alueelle lehtiä meni 118 kappaletta.¹²³

Suurimpana syynä lehtien pieneen levikkiin pidettiin postilaitoksen heikkoa toimintaa. Uhtualta valitettiin, että valtaosa vanhoista tilaajista kieltäytyi jatkamasta enää tilausta, koska edellisen vuoden aikana vain muutama numero oli tullut perille ja jotkut olivat jääneet jopa kokonaan ilman lehtiä. Karjalan SNK päätti suorittaa tutkimuksen postinkulun ongelmien syistä, sillä ”postilaitos on lopullisesti saattanut romahdustilaan lehtiemme leviämiskysymyksen”.¹²⁴

Venäjän kielen hallitseva asema näkyi myös lehtien kirjeenvaihtajien verkoston kehityksessä. Punaisella Karjalalla oli vuonna 1927 oman ilmoituksensa mukaan 150–180 kirjeenvaihtajaa, kun taas Krasnaja Karelijalla heitä oli yli 700.¹²⁵ Myös väestösuhde huomioon ottaen venäjänkielisten kirjeenvaihtajien määrä oli lähes kaksinkertainen suomenkielisiin kirjeenvaihtajiin verrattuna.

Sanomalehtien levikki pysyi koko 1920-luvun vaatimattomalla tasolla. Venäjänkielisen Krasnaja Karelijan levikki oli vuonna 1928 vain 6000 ja Punaisen Karjalan 3000 kappaletta. Jälkimmäisen levikki oli tosin miltei nelinkertaistunut vuodessa, mutta lähtötaso oli vaatimaton. Molempien levikissä tapahtui hyppäyksenomainen nousu seuraavan kahden vuoden aikana. Krasnaja Karelijan levikki nousi vuonna 1931 noin 14 500:een ja Punaisen Karjalan 5500:een

123 Vaikka levikkitietoja ei ole kaikilta alueilta, voidaan niitä pitää melko tarkkoina, sillä mukana ovat sen tärkeimmät leviämisalueet. Levikki oli lehden mukaan sama vuonna 1925 kuin 1926. Lehtemme levikki eri seuduille. P-K 19.7.1927; Punaisen Karjalan selostus. P-K 19.7.1927.

124 Punaisen Karjalan selostus. P-K 19.7.1927; Y. Järveläinen, Mistä johtuu lehtemme levikimäärän aleneminen Uhtualla. P-K 20.8.1927; Postilaitos kansankomissaarien neuvoston käsiteltäväksi! P-K 20.8.1927.

125 Suomenkielinen kirjeenvaihtajaverkko Karjalassa. P-K 5.5.1927.

kappaleeseen.¹²⁶ Osittain kasvu selittyi samaan aikaan voimakkaasti kasva-
neella siirtolaisuudella Karjalaan. Voidaan olettaa, että ainakin Punainen Karja-
la sai runsaasti uusi lukijoita amerikansuomalaisista. Se levisi edelleenkin pää-
asiassa Petroskoihin ja Karjalan pohjoisiin piireihin. Uhtualla sen levikki oli
vuoden 1931 alussa 1264 kappaletta, kun se oli Aunuksen piirissä vain 185.
Krasnaja Karelija oli siellä valtalehti noin 600 kappaleen levikillä. Aunuksen
piirissä vallinnutta suhtautumista Punaiseen Karjalaan kuvaa myös se, että sillä
ei ollut siellä yhtään vakituista kirjeenvaihtajaa.¹²⁷

Vuoden 1931 jälkeen Punaisen Karjalan tilausmäärä kasvoi tasaisesti aina
vuoden 1932 joulukuuhun asti, jolloin se saavutti noin 5800 kappaleen levikin.
Yli puolet lehdistä meni Uhtuan piiriin ja Petroskoihin. Vuoden 1934 tammi-
syyskuun välisenä aikana, jolloin suomalaisvastainen kampanja käynnistyi, sen
levikissä tapahtui jyrkkä, noin 1000 lehden pudotus. Suomalaisien syksyllä
1935 tapahtuneen syrjäyttämisen jälkeen tilausten määrä kääntyi taas nousuun
ja palasi tammikuuhun 1936 mennessä kahden vuoden takaiselle lähtötasolle.
Yksittäisistä paikkakunnista kuitenkin Aunuksen ja Rukajärven piireissä leviki-
ki jäi kolmanneksen pienemmäksi kuin se oli ollut vuoden 1934 alussa. Suoma-
laistamisen vastustus oli ollut niissä kaikkein näkyvintä. Myös Uhtuan levikki
jäi noin 10 % lähtötasoa pienemmäksi. Sen sijaan Petroskoissa ja Kontupohjas-
sa levikki jopa kasvoi hieman ilmeisesti niihin vuosina 1931–33 muuttaneiden
suomalaissiirtolaisten ansiosta.¹²⁸

Punainen Karjala kaksinkertaisti levikkinsä tammikuun 1928 ja joulukuun
1932 välisenä aikana. Krasnaja Karelijan levikin kaksinkertaistuminen tapahtui
vuotta lyhyemmässä ajassa. Tammikuuhun 1936 mennessä sen levikki oli jo
nelinkertaistunut verrattuna tilanteeseen tammikuussa 1928, kun taas Punaisen
Karjalan levikki polki paikallaan. Punaista Karjaa tilattiin tammikuussa 1933
yksi kappale 20 karjalaista ja suomalaista asukasta kohti. Krasnaja Karelijan
levikki oli myös tällä tavalla mitattuna paljon suurempi. Sitä tilattiin tammi-
kuussa 1936 noin yksi lehti kymmentä venäläistä asukasta kohti. Suhdelukua
vääristää kuitenkin se, että Krasnaja Karelijalla oli tammikuussa 1936 hallitseva
asema myös useissa karjalaisissa piireissä: Aunuksen, Seesjärven, Prääzän,
Petrovskin, Paatenen ja Soutjärven vepsäläisten piirissä. Lehtien levikki korre-
loi selvästi alueella puhuttua kielimurretta. Livviköiden ja lyydiläisten keskuu-
dessa Punainen Karjala ei saavuttanut missään vaiheessa vankkaa jalansijaa.¹²⁹

Lehtien pienen levikin aiheuttamaan ongelmaan toivottiin ratkaisua radiosta.
Koko Karjalan alueen kattavat yhtenäiset lähetykset alkoivat Petroskoin radio-
aseman avaamisen jälkeen 6.11.1926. Ohjelman sisältö päätettiin Petroskoissa,
mutta itse asema oli yleisliittolaisen posti- ja lennätinhallituksen alainen. Lähe-
tyksiä vastaanottamaan kykeneviä radioita toimitettiin aluksi 37 eri paikkakun-

126 Afanasjeva 1989, s. 128.

127 Lehtien levityskamppailu. P-K 5.3.1931; T. Huttunen, Huomio kansankielisen sanomaleh-
distön ja kirjallisuuden levittämiseen Aunuksen piirissä. P-K 27.5.1931.

128 Laskettu Punaisen Karjalan ilmoittamista levikkitiedoista: P-K 5.3.1931, 17.1.1932,
10.12.1932, 18.9.1934, 4.3.1936; Afanasjeva 1989, s. 128.

129 Ibid; Anttikoski 1998, s. 42.

nalle. Uhtuan kihlakuntaan ne tosin päästiin asentamaan vasta ”rekikelin vaikiinnuttua”. Odotukset joukkotiedotuksen ulottamisesta syrjäisimpiinkin kyliin olivat korkealla. Enää surkea postiyhteys ja kelirikko eivät estäisi Petroskoin äänen kuulumista syrjäkylillä. Radiolähetykset sitoivat Karjalan myös osaksi Neuvostoliittoa. Nyt kansa saattoi ensimmäistä kertaa elämässään kuulla myös Moskovan johtajien puheita ja muuta sieltä lähetettyä ohjelmaa. Petroskoin radioaseman ensimmäisiä lähetyksiä olikin ”Moskovan puheitten ja konserttien siirtäminen kaikkien kuultaviksi torilla”. Muiden teollisuusvaltioiden tapaan radiosta oli tulossa Neuvostoliiton tärkein massamedia ¹³⁰

Punaisen Karjalan kuvaus radion tulosta Säämäjärvelle kertoo siitä entusiastisesta teknologisen edistyksen ihailusta, joka luonnehti yleisemminkin aikakauden edistyksen käsitystä. Juttu oli otsikoitu ”Suurpuhuja”.

”Selittivät radion laittajat talonpojille, että nyt sitä ruvetaan kuuntelemaan puhetta Moskovasta. Sitä ei kyllä tahdottu uskoa ennen kun nähtiin ja kuultiin... jo kauan ennen sitä oli lukutupa täynnä... Ihmeteltiin suuresti ja epäiltiin, että voiko nyt tuollainen vehje oikein puhua. Joukkoa täytyi oikein hillitä, kun se liiaksi innostui. Ei tahtonut pysyä suu kiinni, kun sellaista ihmettä odotettiin. Todettiin, että kyllä neuvostohallitus sentään muistaa talonpoikiakin, ei saatu tsaarin aikana nähdä ja kuulla mitään uusista keksinnöistä.”¹³¹

Rukajärveltä tulleessa kuvauksessa ”suurpuhujasta” tehtiin neuvostovallan symboli. Radio oli asetettu entisestä kirkosta tehtyyn klubiin. Keskikylän korkeimmalla paikalla oli pystyssä kaksi radiomastoa, joiden päässä liehuivat punaliput. ”Tämä onkin suuri todistus Neuvosto-Karjalan rahvaan noususta. Entinen kirkko, jossa papit virittelivät kahleita kansalle, on nyt muutettu... valistuskeskukseksi... Ei tarvitse mennä kuin klubiin, niin saa kuulla esitelmiä ja konsertteja ym. uutisia Moskovasta saakka.”¹³²

Toiveet osoittautuivat kuitenkin haaveiksi. Petroskoin lähetykset eivät kuuluneet Uhtuan piirissä vielä kuusi vuotta myöhemminkään. Ongelmana olivat myös jatkuvasti rikki olleet radiovastaanottimet.¹³³

Karjalan jääkäripataljoonan perustaminen

Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisen jälkeen myös sen rajojen varjotoinnin järjestäminen tuli ajankohtaiseksi. VKP(b):n suomalaisten järjestöjen keskuustoimiston sihteeri Toivo Alavirta lähetti asiasta muistion Petroskoihin jo marraskuussa 1920. Siinä kommuunille suunniteltiin omia, yleiseen asevelvollisuuteen perustuvia rajavartiojoukkoja. Asevelvolliseksi olisi kutsuttu kaksi

130 Karjalan radio. P-K 2.11.1926; L-g, Kiimasjärven kuulumisia. P-K 11.11.1926; Service 1997, s. 191.

131 Mukana ollut, Suurpuhuja. P-K 6.11.1926.

132 T. J. Rukajärven elämästä. P-K 30.11.1926.

133 Puolueen Uhtuan piirin konferenssi. P-K 2.10.1927.

ikäluokkaa vuodeksi kerrallaan. Niistä laskettiin saatavan kokoon 1200–1300 miehen joukko, joista puolet olisi rajavartiotehtävissä ja puolet reservissä. Suunnitelma ei sisältänyt mitään vallankumoushankkeisiin viittaavaa, vaan päin vastoin Alavirta kantoi huolta siitä, että joukkojen perustaminen ei rasittaisi liikaa talonpoikien omaa elinkeinoa ja alueen taloutta. Hän totesi talonpoikien suhtautuvan muutenkin vastentahtoisesti armeijaan menoon. Aikaisemmista kutsunnoista saadun kokemuksen mukaan monet pakenivat mieluummin Suomeen kuin astuivat palvelukseen.¹³⁴

Karjalan vallankumouskomitean tärkeimpänä motiivina perustaa omat rajajoukot oli Aunuksen kuvernementin tshekan alaisten joukkojen ja paikallisen väestön tulehtuneet suhteet. Karjalan vallankumouskomitean mielestä venäläisten joukkojen taitamaton suhtautuminen karjalaiseen väestöön oli suurin syy rajajoukkojen ja paikallisen väestön jatkuviin konflikteihin. Asiaa käsiteltiin loppuvuodesta 1921 myös kansallisuuksien neuvostossa. Se asettui kiistassa Karjalan vallankumouskomitean puolelle. Kansallisuuksien neuvosto huomautti tshekan puhemiesistölle lähettämässään kirjeessä, että jokainen oikeuselinten konflikti paikallisen väestön tai Suomesta palanneiden pakolaisten kanssa aiheutti ongelmia. Se johti Suomen diplomaattiseen asioihin puuttumiseen ja loi maaperää Suomesta tehtävälle agitaatiolle Neuvosto-Karjalassa. Kansallisuuksien neuvoston mielestä oli välttämätöntä, että rajajoukkojen itsenäinen asema Karjalassa lakkautetaan ja kommuunin toimeenpanevalle komitealla luodaan riittävä yhteys niihin. Sen mielestä myös tshekan oli toteutettava Karjalassa yhtenäistä poliittista linjaa. Tämän turvaamiseksi se esitti, että kommuunin toimeenpanevalle komitealle annetaan oikeus vahvistaa tshekan Karjalan päällikön nimitys. Kansallisuuksien neuvoston esittämät järjestelyt myös toteutettiin jonkin ajan kuluttua.¹³⁵

Toinen syy siihen, miksi suomalaiset ryhtyivät ajamaan Karjalaan oman kansallisen puna-armeijan yksikön perustamista, oli puna-armeijan sekaantuminen Karjalassa käytyyn valtakamppailuun. Karjalaan sijoitetut yksiköt eivät tunnustaneet kommuunin toimeenpanevalle komitealla olevan minkäänlaista sananvaltaa niiden asioihin. Puna-armeijan ja kommuunin johdon välit kärjistyivät siihen pisteeseen, että Gylling pyysi huhtikuussa 1921 kansallisuusasian komissariaatilta tukea sotilaiden ”sabotoivaa” toimintaa vastaan. Hän vaati, että ne oli alistettava kommuunin neuvostoelinten alaiseksi.¹³⁶

Gyllingillä oli aihetta syytöksiinsä. Puna-armeijan pääesikunta (Vserossijski Glavnyj Shtab) lähti helmikuussa 1921 laatimassaan suunnitelmassaan siitä, että Karjalaan sijoitetut joukot olisi alistettu Aunuksen kuvernementin toimeenpanevalle komitealle eikä Gyllingin johtamalle toimeenpanevalle komite-

134 VKP(b)n suomalaisten järjestöjen keskuustoimisto, Toivo Alavirta 4.11.1920 Tov. O. Sipolalle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1920 g., d. 146 (ei listan numeroa).

135 Zamnarkomnats v Prezidium VTsIK (ei päiväystä, mutta ajalla marras-joulukuun puoliväli 1921). GARF 1318, op. 10, d. 6, l. 14; Predstavitelstva Karelii 28.11.1921 v Revkomu Karelii. GARF, 1318, op. 10, d. 3, l. 425.

136 Gjulling, Petrozavodsk 14.11.1921 v Narkomnats, Karpredstavitelstvo Narkomindel MSK. AVP RF, f. 135, op. 5, papka 9, d. 22, l. 148.

alle. Joukkojen sotakomissariaatilla olisi ollut alemman tason (ujesti) valtuudet. Tämä olisi merkinnyt Aunuksen kuvernementin aseman vahvistamista. Gylling ehdotti, että Karjalan sotakomissariaatille annettaisiin kuvernementin sotakomissariaatin oikeudet, ja että se olisi suoraan Leningradin sotilaspiirin alainen. Sisäisen järjestyksen ylläpito taas kuuluisi suoraan kommuunin itsehallinnon piiriin. Narkomindel tuki voimakkaasti Gyllingin esityksiä Venäjän vallankumoukselliselle sotaneuvostolle lähettämässään kirjeessä. Se vetosi jälleen kerran Tarton rauhansopimukseen ja VTsIK:n 22.9.1920 antamaan julistukseen Karjalan itsehallinnosta muistuttamalla, että niiden mukaan Karjalan kommuunin miliisiasiat kuuluvat sille myönnetyn itsehallinnon piiriin.¹³⁷

Gyllingille oli syntynyt oma suhdeverkostonsa Moskovaan, jota kautta hän ryhtyi edistämään asiaa. Narkomindelin anglo-amerikkalaisen osaston päällikkönä työskenteli vastikään Yhdysvalloista saapunut Santeri Nuorteva. Yhdysvalloissa ollessaan hän oli hoitanut Neuvosto-Venäjän diplomaattisia asioita ja hankkinut kommuunille tukea Yhdysvaltojen suomalaisyhteisöltä Karjalan kommuunin valtuutettuna. Toinen tärkeä henkilö oli pietarinsuomalainen ammattivallankumouksellinen Aleksandr Shotman.¹³⁸ Gylling pyysi 4.4.1922 Nuortevaa ottamaan Shotmaniin yhteyttä, jotta hän toimisi VTsIK:ssä Karjalan jääkäripataljoonan perustamisen puolesta. Gylling pyysi myös, että Shotman keskustelisi asiasta Eino Rahjan kanssa, jonka VKP(b):n orgbyro oli juuri päättänyt komentaa Gyllingin pyynnöstä Karjalaan.¹³⁹

Jääkäripataljoonan perustaminen jäi kuitenkin Suomen ja Neuvostoliiton välisten diplomaattisten neuvottelujen jalkoihin. Karjalan kapinan jälkiselvittelyt olivat vielä menossa eikä Kansainliitto ollut antanut asiasta ratkaisuaan. Suomi vaati jälleen kerran Neuvostoliitolta punaisten poistamista rajavartiojoukoista ja neutraliteettivyöhykkeen luomista maiden välille. Puna-armeija ei voinut hyväksyä tätä. Vallankumouksellisen sotaneuvoston Narkomindelille lähettämän ilmoituksen mukaan erityisesti talvisaikaan hiihtotaitoiset ja maaston tuntevat punaiset olivat korvaamattomia rajajoukoissa. Myös Narkomindelissä päädyttiin huhtikuussa samalla kannalle. Asiasta antoi kesäkuussa lausuntonsa vielä Karjala-Muurmannin vallankumouksellinen sotaneuvosto, joka korosti punaisten suomalaisten sotilaallista ja poliittista merkitystä Pohjois-Karjalassa ja kommunistisen liikkeen toiminnalle Suomessa.¹⁴⁰

Karjalaisten suunnitelmat astuivat askeleen lähemmäksi toteutumistaan huhtikuussa 1923, kun VKP(b):n 12. edustajakokous hyväksyi periaatteen kansallisten joukko-osastojen perustamisesta tasavaltoihin. VTsIK ja SNK antoivat päätöksensä alueellisista joukko-osastoista ja niiden koulutuksen järjestämisestä elokuussa 1923. Sotilashallinnon ohjeiden mukaan kansallisten joukko-osas-

137 NKID Revvoensovetu Respubliki 3.2.1921. AVP RF, f. 135, op. 5, papka 9, d. 24, l. 6.

138 Kostiainen on kirjoittanut Nuortevan vaiheista erillistutkimuksen. Kostiainen 1983, s. 126–131.

139 Gjulling, Petrozavodsk 4.4.1922. Prosba peredat Nuorteve. AVP RF, f. 135, op. 6, papka 14, d. 6, l. 38; Katso orgbyron päätöksestä luku 5.4.2.

140 A. Tshernyh Gelsingfors, 29.4.1922 tshlenu kolegii NKID – Moskva Ganetskomu. AVP RF, f. 0135, op. 5, papka 106, d. 2, l. 32; Protokol zasedanija Karelsko-Murmanskogo Voennorevoljutsionnogo komiteta ot 15.6.1922. Em. delo, l. 71–80.

tojen komennuskielenä oli niiden äidinkieli, mutta päällikkökunnan oli ehdottomasti osattava venäjää. Se oli puna-armeijan ylimmän johdon komentokieli.¹⁴¹

Kun Karjalan kommuuni muutettiin autonomiseksi tasavallaksi heinäkuussa 1923, sen pyrkimykset saivat lisää pontta. Jo Vienan Karjalan kapinan aikana oli käynyt selväksi, että Karjalaan tarvittiin erikoiskoulutuksen saaneita joukkoja. Puna-armeijan Karjalan joukkojen johdon tammikuussa 1922 antaman lausunnon mukaan ”Karjalan rajattomissa metsissä loputtomien ylipääsemättömien soiden, järvien, jokien ja purojen keskellä eivät mitkään sotatoimet kesällä ole ajateltavissa. Ei ole teitä, ei sähkösanomatoimistoja, ei postiyhteyttä”. Näissä oloissa oli mahdollista vain ”pieni sodankäynti” talvella, kun hiihtäminen mahdollisti liikkumisen. ”Karjalassa voivat menestyksellä käydä sotaa vain ne, jotka tuntevat metsät ja helposti kestävät pakkasta.”¹⁴²

Karjalan sotilasjohto vaati, että Karjalaan oli rakennettava kunnollisia maan- ja rautateitä, joihin yhdistyy posti- ja televerkosto. Muurmannin elintärkeä rata oli turvattava. Henkisen maanpuolustuksen perusta oli väestön elinolojen kohottaminen ja yhteyksien katkaiseminen Suomeen, jonne Pohjois-Karjalan ainoa tieverkosto johti.¹⁴³ Puna-armeijan arvio oli yhdenmukainen sen kanssa, mitä Gylling esitti muutamia kuukausia myöhemmin VKP(b) keskuskomitean orgbyrossa siitä, miksi Vienan Karjalan kapina oli puhjennut ja mitä tulevien kapinoiden välttämiseksi olisi tehtävä.

Karjalan joukko-osaston perustamisen valmistelut etenivät Karjalassa 26-vuotiaan suomalaisen punaupseeri Eyolf Mattsonin johdolla. Hän oli nuoresta iästään huolimatta jo kokenut punakomentaja, joka toimi Karjalan rajavartioston esikuntapäällikön apulaisena. Mattson laati joulukuussa 1923 muistion Karjalan johdolle ”jääkäriprikaatin” perustamisesta. Siinä esitettiin, että Mattsonille myönnettäisiin yhdessä sotakomissariaatin kanssa valtuudet valita prikaatille tarvittava henkilökunta. Ehdotuksen mukaan Karjalan toimeenpaneva komitea olisi vahvistanut valittavan (ylimmän) sotilasjohdon. Loviisan punaisena nimismiehenä 1918 toiminut Mattson oli vakuuttunut sinne maihinnousun tehneiden saksalaisten sodankäyntitaidoista. Hän esitti, että jääkäriprikaatin olisi hyödynnettävä Saksan armeijan jääkäriprikaatin organisointitapaa. Mattson vaati, että oli opittava ”Von der Goltzin rautaisen divisioonan upseerien suomalaisille jääkäreille antamasta koulutuksesta Suomen armeijan rakentamisessa”. Prikaatin perustamiseen tarvittava sotilastietämys oli hankittava Suomesta. Hän ehdotti, että Karjalan TsIK pyytäisi sotilasvakoilua toimittamaan hänelle aineistoa ”Suomen jääkäriprikaatissa olevilta agenteilta”.¹⁴⁴

Karjalan TpKK:n puheenjohtaja Shotmanin ja Gyllingin neuvottelut Moskovan kanssa jääkäripataljoonan perustamisesta etenivät tahmeasti. Asiaa käsitel-

141 Salomaa 1992, s. 270.

142 Karjalan Työkansan Kommuunin tarkka-ampujaprikaatin komentaja Meshevyh, sotakomissaari Suvorov ja Esikuntapäällikkö Gutsait, Rosvoliikkeen kukistaminen Karjalassa lähiviikkojen asia. Karjalan Kommuuni 10.1.1922.

143 Ibid.

144 Matson 3.12.1923 predsedateljam TsIK i O.N.K – AKSSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 1/3, l. 178.

Karjalan Jääkäripataljoona perustettiin 1925. Sen komentajaksi tuli Eyolf Mattson. Hänen mielestään yksikön organisoimisessa oli otettava oppia von der Goltzin "rautaiselta armeijalta" ja sen kouluttamilta suomalaisilta jääkäreiltä. Kuvassa pataljoonan Petroskoin joukko-osastoon vuonna 1926-27 kuuluneita jääkäreitä. Toinen osasto sijaitsi Aunuksessa.

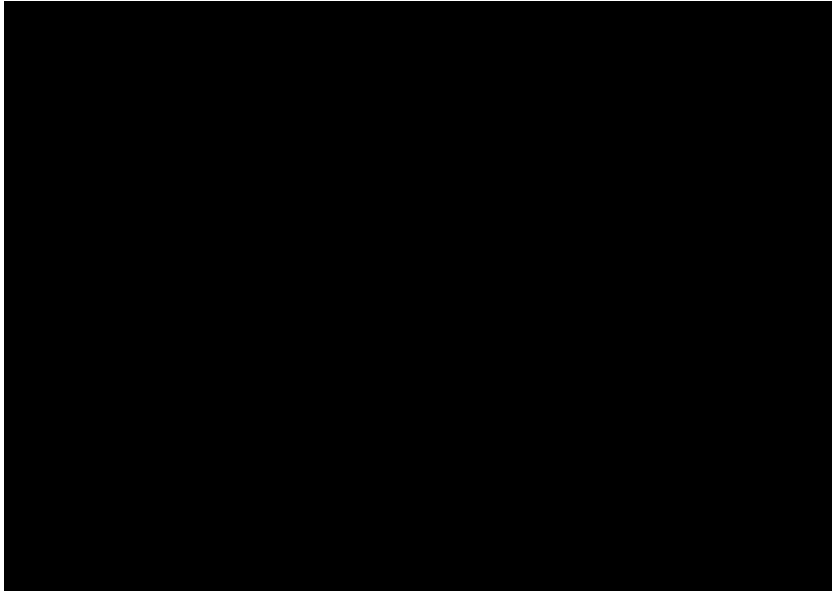
tiin Moskovassa eri neuvosto- ja puolue-elimissä useampaan kertaan kevään 1924 aikana, mutta päätöksentekoa lykättiin joka kerta. Syyskuussa 1924 päätökseen tarvittavat selvitykset olivat käsillä. VKP(b):n Karjalan aluekomitean ensimmäinen sihteeri Johan Järvisalo toi kysymyksen Karjalan aluekomitean viralliseen käsittelyyn. Hän esitti kaksi syytä pataljoonan perustamiselle. Ensimmäinen oli tarve muodostaa Karjalan luonnonolosuhteisiin soveltuvat alueelliset joukot Suomesta mahdollisesti tulevaa hyökkäystä vastaan. Toinen oli kansallisen joukko-osaston merkitys karjalaisen talonpoikaiston lukutaidon ja yleissivistyksen kohottamisessa sekä poliittisessa kasvatuksessa. Molemmat olivat armeijalle tyypillisesti annettavia kansallisen rakentamisen tehtäviä. Pataljoonan aiheuttamien kustannusten kattaminen oli kuitenkin ratkaisematta. Niihin aluekomitea pyysi Moskovalta mahdollisimman suurta panosta. Aluekomitea toivoi, että pataljoona perustettaisiin vielä vuoden 1924 aikana.¹⁴⁵

Karjalaisten aikataulu ei aivan pitänyt, mutta lokakuussa 1925 Vallankumouksellinen sotaneuvosto antoi päiväkäskyn, jolla pataljoonan kassanhoitajaksi ja majoitusmestariksi nimitettiin 23-vuotias punaupseeri Juho Turtia. Mattson nimitettiin pian tämän jälkeen jääkäripataljoonan komentajaksi.¹⁴⁶ Tammikuun lopussa 1926 jääkäripataljoonan alipäällystökurssilta valmistuivat ensimmäiset omat kouluttajat, jonka jälkeen käynnistettiin kutsunat.¹⁴⁷ Ennen prikaatiksi

145 Prezidium Karelskogo OK ot 16.9.1924. GAOPDF RK, f. 3, op. 1, d. 434, l. 24, 24 ob.

146 Salomaa 1992, s. 271, 273.

147 Kutsunta Karjalassa. P-K 19.1.1926; E.I. Karjalan vartijat. P-K 9.2.1926.

*Jääkäripataljoonasta
tehtiin prikaati
vuonna 1931.
Mattson (kuvassa
oikealla) palasi sen
komentajaksi samana
vuonna. Leningradin
sotilaspiiri oli
komentanut hänet
vuonna 1928 muualle
pataljoonassa
puhjenneiden
kansallisten
ristiriitojen vuoksi.
Gylling ja Mattson
keskustelevat
Petroskoin urheilu-
stadionilla fyysis-
kulttuurisen päivän
juhlassa 1932.
Stadion oli nimetty
Karjalan puoluesih-
teeri Kustaa Rovion
mukaan.*

vuonna 1931 tapahtunutta laajentamista pataljoonan miehistöstä noin 500 oli sijoitettu Petroskoihin ja noin 300 Aunukseen. Molemmissa osastoissa oli noin 70 upseeria.¹⁴⁸ Vuonna 1933 jääkäriprikaatin kokonaisvahvuus oli kasvanut noin 1500:aan mieheen.¹⁴⁹

Karjalan johto näki, että jääkäripataljoonalla oli erittäin tärkeä kansanvalitukseellinen ja kansallista identiteettiä luova rooli. Sen oppituvissa eri karjalan murteita puhuvat ja paikallisiin (kylä)identiteetteihin sitoutuneet talonpojat opetettiin puhumaan kansallisen väestön yhdistäjäksi valittua suomen kieltä. Vasta vähän aikaa sitten kahdesta erillisestä hallinnollisesta alueesta perustetun Karjalan ASNT maantieteellinen kokonaisuus hahmottui jääkäripataljoonan avulla tasavallan asukkaille. Pataljoonan alueellinen puolustustehtävä loi Aunuksen ja Arkangelin kuvernementeista syntyneestä Karjalan ASNT:sta maantieteellisesti rajatun ”isänmaan”. Pottojev kiteytti pataljoonaan kohdistetut toiveet toteamalla, että sillä on ”suuri merkitys ystävyysiteiden lujittamisessa Karjalan eri alueiden väestön kesken uhtualainen tapaa aunuksilaisen ... liitto ja yhteishenki käy entisestään lujemmaksi”.¹⁵⁰

Neuvostoliiton poliittiset kriisit heijastuivat Karjalassa pääsääntöisesti ensimmäisenä jääkäripataljoonaan. Se oli alistettu Leningradin sotilaspiirille eikä Karjalan poliittisen johdon vaikutusvalta juuri ylettynyt kasarmeihin. Jääkäri-

148 Salomaa 1992, s. 271, 273.

149 Takala 1992, s. 156.

150 Punaisen armeijan kansallinen joukko-osasto perustetaan Karjalaan. P-K 27.8.1925; Grigorjev, Järvisalo ja Pottojev, Kutsunta Karjalassa ja keskustelu. P-K 19.1.1926; E.I. Karjalan vartijat. P-K 9.2.1926; Paasi korostaa neljän eri tekijän merkitystä alueen syntyprosessissa. Nämä ovat alueen rajojen määrittäminen, niiden symbolinen muodostuminen, alueen instituutioiden muodostaminen ja alueellisen elementin syntyminen alueellisissa rakenteissa ja sosiaalisessa tietoisuudessa. Paasi 1996, s. 33.

pataljoona ehti lyhyen kymmenvuotisen olemassaolonsa (1925–35) aikana kokea kolme kriisiä, 1927–28, 1931 ja 1934–35, joista viimeinen johti sen lakauttamiseen. Ensimmäinen niistä oli ehkä eniten sisäsyntyinen, Karjalan kansallisuuspolitiikan toteuttamisesta käytyyn kamppailuun liittynyt. Karjalan suomalaisjohdon ja venäläis-karjalaisen opposition konflikti heijastui myös jääkäripataljoonan. Osa karjalaisista vastusti sitä, että karjalaisia opetettiin pataljoonassa lukemaan suomen kielellä. He vaativat venäjän kielen käyttöä jääkäripataljoonassa.¹⁵¹

Pataljoonan ongelmia käsiteltiin Karjalan puoluejohdossa moneen kertaan. Aluekomitean byro päätti joulukuussa 1927 siirtää tarkoituksenmukaisuussyistä Mattsonin pois komentajan tehtävistä. Asiaa käsiteltiin uudelleen huhtikuussa ja elokuussa 1928 aluekomitean byron suljetuissa kokouksissa. Ne pitivät aiemmat päätökset voimassa ja nimittivät lopulta Antti Koivusen ”virheellistä politiikkaan harjoittaneen komentajan” (Mattsonin) tilalle jääkäripataljoonan komentajaksi. J. H. Heikkinen nimitettiin samassa yhteydessä territoriaalilinnon päälliköksi. Päätöksen tärkeyden vuoksi kokouksessa oli poikkeuksellisesti läsnä myös VKP(b):n Leningradin aluekomitean sihteeri, aiemmin puna-armeijassa työskennellyt E. Osipov. Pataljoonan tilanne rauhoittui sen jälkeen, kun Leningradin sotilaspiiri siirsi Mattssonin vuoden 1928 lopussa muihin tehtäviin.¹⁵²

Seuraava kriisi puhkesi keväällä 1931. Karjalaiset rajapiirit ja jääkäripataljoona joutuivat GPU:n puhdistuksen kohteeksi. Pataljoonasta siirrettiin yllättäen siviiliin viisi suomalaista komentajaa: pataljoonan päällikön sijainen, Yrjö Pavlov,¹⁵³ punajääkäri Aarne Kivekäs (oikealta nimeltään Aarne Sippola),¹⁵⁴ Bruno Oksanen, Toivo Sutelainen¹⁵⁵ ja Laitala. Kaiken lisäksi oli liikkunut huhuja, että myös pataljoonan päällikkö, Mattsonin tilalle valittu Koivunen siirrettiisiin tehtävistään.¹⁵⁶ Vilmin onnistui kuitenkin pitää Pavlovia lukuun ottamatta muut punakomentajat pataljoonan riveissä. Pavlov valittiin Karjalan TsIK:n sihteeriksi, mutta vangittiin jo syksyllä 1932. Myös Sutelainen vangittiin samassa yhteydessä ”suomalaisena vakoilijana”.¹⁵⁷ Kun jääkäripataljoona muu-

151 Tihonov, Kansallisuuskysymys N-pataljoonassa. P-K 14.6.28.

152 Protokol zakrytogo zased. Bjuro Kar. OK 6.4.1928. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 236, l. 16; Protokol Bjuro Karelskogo OK VKP(b) ot 11.8.28. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 238, l. 16; Rogovin 1997, s. 321; Salomaa 1992, s. 275–276.

153 Yrjö Pavlov oli jääkäriprikaatin esikuntapäällikkö, komentajan sijainen ja OGPU:n ”OO-upseeri”, joka valvoi yhtymän ja sen upseeristo toimintaa. Hän oli Terijoella v. 1898 syntynyt suomalainen, jossa oli toiminut liikkeenharjoittajana. Salomaa 1992, s. 282–283.

154 Aarne Sippola, neuvostonimeltään Kivekäs oli Helsingin Jyryn tunnettu pitkän matkan juoksija, joka menestyi hyvin myös Neuvostoliitossa. Hänet valittiin joulukuussa 1932 ”venäläisten” järjestämän suomenkielisen sotilaskurssin johtajaksi. Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta N:o 1 11.1.1932; Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta N:o 12, 25.4.1932; Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta N:o 32, 22.12.1932. 1 B SKP, Kansan Arkisto; Salomaa 1992, s. 108.

155 Toivo Sutelainen palveli vielä 1933 Petroskoissa jääkäriprikaatin kaaderi- ja koulutusosaston (4. osasto) päällikkönä. Samalla hän toimi Osoaviahimin kiertävänä ohjaajana. Salomaa 1992, s. 283.

156 O. Vilmi 20.4.1931 Petroskoista UB:lle, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1931 g., d. 25.

157 Itogi i blizhajshie zadatshi provedenija natsionalnoj politiki na Ukraine i praktika provedenija natspolitiki v AKSSR. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 7, l. 21; Ruotsin alamainen,

*Karjalan Jääkäri-
prikaatin ratsujoukon
paraati Petroskoissa
1932. OGPU:n
epäilyn varjo oli jo
laskeutunut suoma-
laisten puna-
komentajien ylle.
Ensimmäiset
vangitsemiset ja
erottamiset olivat
tapahtuneet edellisen
vuoden keväällä.*

tettiin prikaatiksi loppuvuodesta 1931, myös Koivunen sai väistyä komentajan tehtävistä niin kuin oli huhuttu. Kivekäs jäi palvelukseen aina syksyyn 1935 saakka, jolloin hänet vangittiin yhdessä monen muun kanssa.

Karjalan Territoriaalihallinnon päällikkö Heikkonen epäili, että GPU oli iskenyt huhtikuussa 1931 suomalaisten komentajien kimppuun siksi, että he olivat palvelleet ”ulkomaisessa armeijassa”. Hänen tietämänsä mukaan vastaavat toimenpiteet oli tarkoitus ulottaa myös muihin joukko-osastoihin. Vilmi epäili, että siirtojen takana olisivat ”kolmen kirjaimen pojat”.¹⁵⁸ Hän kirjoitti Heikkosen yllyttäneen moskovalaisia juttelemaan ”suurten sotaherrojen” kanssa, jotta voitaisiin selvittää, oliko pojista annettu väärää tietoa.¹⁵⁹

insinööri Edvard Malcolm Mobergin juttu. Ilm.rek. N:o 2729/34, 31.12.–34, s. 18. EK-Valpo I, 6. Amp. XLI E, kansio 730.

158 Salaisen poliisin GPU:n nimeä ei mielellään lausuttu turhaan. Siitä käytettiin yleisesti nimitystä ”kolme kirjainta”.

159 O. Vilmi 20.4.1931 Petroskoista UB:lle, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1931 g., d 25; Matti (Hannes Mäkinen) Petroskoista 22.10.1935 (Pojalle (Arvo Tuominen, UB). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 27, l. 107.

■ Talousautonomian lakkauttaminen

Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma

Kun NEP-politiikka käynnistettiin vuonna 1921 ajateltiin, että uuden talousjärjestelmän luominen vaatii myös uuden, sivistyneemmän ihmisen syntyä. Se ajateltiin pitkäksi kehitysprosessiksi, jossa vanha aasialais-venäläinen takapajuisuus korvataan uudella eurooppalaisella mentaliteetilla, kulttuurilla ja järjestelmällisyydellä. Leninin vaati Venäjän sivistämistä tai ”länsimaistamista” niin kuin hän sitä itse nimitti, vaikka pakolla. Carrère d’Encaussen mukaan Leninin politiikan ero Staliniin verrattuna oli se, että hän uskoi kasvatuksellisten menetelmien käyttämiseen. Hän uskoi, että taloutta ja yhteiskuntaa voitiin kehittää sivistämällä kansa. Stalin käänsi ajatuksen toisin päin. Uusi talousjärjestelmä synnyttäisi uuden kansan. Myös tässä mielessä vuosi 1929 oli selkeä käännekohta Neuvostoliiton historiassa. Carrère d’Encausse on huomauttanut, että NEP:n lopettaminen oli uusi vaihe kuitenkin vain Venäjän federaatioon kuuluneille kansoille. Monille vähemmistökansoille se merkitsi ainoastaan siirtymää kulttuurivallankumouksen paineesta taloudelliseen painostukseen.¹

Moshe Lewin on arvioinut, että bolshevikkien tavoittelema yhteiskunnan nopea, ylhäältäpäin ohjattu modernisointi oli mahdoton tehtävä. Muinaisen venäläisen talonpoikauskulttuurin tapojen mukaan eläneitä talonpoikia, joiden arkipäivään kuuluivat paikalliset kristilliset tavat, magia ja noituus yhdistettynä lututaidottomuuteen, oli mahdoton muuttaa parissa vuodessa kaupunkilaiseksi, teollisen tuotannon vaatimat tekniset valmiudet omaavaksi työvoimaksi. Hyppy noituudesta korkeampaan matematiikkaan oli liian suuri. Puhumattakaan siitä sosiaalisesta ja taloudellisesta vahingosta sekä kulttuurisesta shokista, joka pakkotoimilla aiheutettiin.²

Myöskään Neuvostoliiton kehittymätön tuotantokapasiteetti ei olisi ilmeisesti riittänyt suunniteltujen mittavien teollistamisprojektien toteuttamiseen. Sen raskaan teollisuuden tuotanto jäi talousvuonna 1926/27 vielä alle puoleen vuoden 1913 tasosta. Harkkoraudan tuotanto esimerkiksi oli vain neljännes siitä. Ainoa vaihtoehto teollistamistavoitteiden toteuttamiselle oli valtion voimakas panostus siihen. Mutta niin kuin Alec Nove on huomauttanut, tämä ei vielä merkinnyt stalinistisen terrorijärjestelmän väistämätöntä syntyä. Jopa vielä vuonna 1929 valitun talouden kehitysstrategian sisällä oli myös muita vaihtoehtoja kuin vuosina 1930–33 tapahtunut talonpoikien tuhoaminen ja vuosien

1 Lenin elintarvikeverosta 1921, valitut osa 10, s. 318–323; Carrère d’Encausse 1992, s. 171–172.

2 Lewin 1985, s. 302.

1937–38 suuri terrori. Vaihtoehtoisten strategioiden olemassaolosta kertovat jo pelkästään tunnetut kiistat ensimmäisen viisivuotissuunnitelman tavoitteista ja sen ylimitoitettujen tuotantotavoitteiden neuvostojohdossa herättämä vastustus.³

Valtion vahva interventio kansantalouteen oli 1920- ja 1930-luvuilla varsin yleistä kaikissa teollistuvissa maissa. Yhdysvalloissa se tapahtui New Dealin muodossa, Saksassa, Italiassa ja Japanissa taas fasistisena korporativismina. Neuvostoliiton ero muihin teollistuviin maihin oli siinä, että se ei ollut saavuttanut kapitalistisen teollisuusyhteiskunnan kehitystasoa. Teollistuminen oli Venäjällä vasta alullaan, kun sen poliittinen vallankumous tapahtui. Muissa maissa valtion interventio talouteen tapahtui markkinoiden ohjailun muodossa. Neuvostoliitossa se johti siihen, että valtionhallinto ryhtyi johtamaan suoraan tuotantoa poliittisena valtiotaloutena.⁴

Tällaisella suunnitelmatalouden mallilla oli useita seurauksia. Ensiksikin se synnytti raskaasti ja joustamattomasti toimineen jakelusysteemin. Toiseksi se loi tuotantolaitosten johtajien keskuuteen välttelyn ja kiertelyn puolustusmekanismin. Määräykset täyttämään pyrkinyt ja niistä saadut edut ja kunniamerkit halunnut johto aliarvioi tuotantokapasiteettia, yliarvioi työvoiman tarvetta sekä varastoi resursseja ja tuotantoa piilotetuiksi reserveiksi ylimitoitettujen tuotantovaatimusten varalta. Kolmanneksi järjestelmän väistämätön seuraus oli korruption jatkuminen ja laittomat markkinat. Neljänneksi, vaikka jokaiseen teolliseen vallankumoukseen kuuluu byrokratian kasvu, Neuvostoliiton valtiollinen teollistaminen kasvatti sen muita maita suurempiin mittasuhteisiin.⁵

Samalla kuin neuvostojohdo käänsi kasvonsa teollistamiseen ja tuotantolaitoksille valittiin vuonna 1929 yksilöjohtajat, se käänsi selkänsä työläisille. Puolue, ammattiliitot ja muu neuvostokoneisto valjastettiin tuotantotavoitteiden aina vain nopeampaan täyttämiseen ja tuotantokustannusten alentamiseen. Neuvostoliiton kaltaisessa matalan tuotantoteknologian maassa tämä tapahtuu lähes poikkeuksetta työläisten työvelvoitteita ja työkuria kiristämällä. Yksilöjohtajuuteen siirtyminen puolestaan merkitsi tässä tilanteessa lujan, diktaattorimaisen johdon asettamista tuotantolaitoksiin. Tuloksia haluttiin hinnalla millä hyvänsä.⁶

Lewinin tulkinnan mukaan neuvostojohdo ei ollut sitoutunut missään vaiheessa koko sydämeästään NEP-politiikkaan. Hallituksen talouspolitiikka ei tähännyntä vuodesta 1925 lähtien enää NEP:n toimivuuden edistämiseen.⁷ Erityisesti puolueen vasemmisto epäili talonpoikaispolitiikkaa ja vaati lisäpanostusta teollistamiseen. Neuvostohallitus otti askeleita tähän suuntaan jo seuraavana vuonna. Se teki vuonna 1926 ensimmäisen laajemman intervention siihen asti

3 Nove 1994, s. 28, 199; Davies 1994, s. 136–137; Lewin 1985, s. 28–31.

4 Lewin 1985, s. 28–31.

5 Mts., 29–30.

6 Mts., 226–227, 236.

7 Volkogonovin mukaan joulukuussa 1925 järjestetty 14. puoluekokous oli käännekohta. Volkogonov 1991, s. 106–112.

paikallisesti johdettuihin tasavaltojen talouksiin. Karjalassa Moskova sekaantui puutavaratrusti Karellesin toimintaan. Se pakotettiin vastoin Karjalan johdon kantaa ja tasavallan etua täyttämään yleisliittolaista vientikiintiötä. Stalinin vuonna 1925 esittämän käsityksen mukaan vain yksi sadasta puolueen jäsenestä todella kannatti NEP-politiikkaa konfliktien välttämiseksi talonpoikien kanssa. Ylivoimainen enemmistö heistä olisi mieluiten ryhtynyt avoimeen taisteluun kulakkeja vastaan. Hallitus tuntui kuitenkin luottavan siihen, että talonpojille tehdyt myönnytykset takaisivat maataloustuotannon jatkuvan kasvun. Erityisesti toivo pantiin keskisuurten talonpoikien tuotannon kohoamiseen. Kolhoo-seihin ja muihin osuuskunnallisiin muotoihin ei juurikaan panostettu.⁸

Neuvostovallan juurruttaminen vähemmistökansojen asuttamalle reuna- maiden maaseudulle oli vielä vaikeampaa kuin talonpoikaiskapinoiden ja maanvaltausten ravistelemalle Venäjälle. Venäjän talonpoikaiskapinat olivat luoneet sosiaaliselle vallankumoukselle edes jonkinlaisen perustan. Erityisen ongelmallinen alue oli väestöltään suuri ja luonnonvaroiltaan rikas Keski-Aasia. Sen paimentolaiskansojen intressiristiriidat eivät olleet ensi sijassa yhteisön sisäisiä sosiaalisia ristiriitoja vaan heimojen keskinäisiä tai niiden ja parhaat maat vallanneiden venäläisten kolonialistien välisiä konflikteja. Toinen alueen ongelma koski kastelujärjestelmää, jonka hallintaan varallisuuden kertyminen pitkälti perustui. Alueelle perustettiin vuosina 1921–1926 maan uudelleenjaon ja vedenjakelun kontrolloimiseksi köyhien talonpoikien komiteoita. Neuvostovalta aiottiin juurruttaa Keski-Aasiaan niiden avulla. Osittain tässä myös onnistuttiin. Toimenpiteet rauhoittivat maaseudun ja veivät kapinallisilta kannatuspohjan. Talonpoikaisyhteisöjen traditionaalisia sosiaalisia ja poliittisia siteitä neuvostovallan toimet eivät kuitenkaan juuri horjuttaneet. Talonpojat lähettivät neuvostoihin vanhaan tapaan yhteisöjensä perinteisesti edustaneet henkilöt, jotka toimivat niissä rinnan köyhien komiteoiden edustajien kanssa.⁹

Pakkokollektivisoinnin aloittaminen vuonna 1928 voidaan ymmärtää siinä mielessä tämän politiikan jatkoksi, että se viimeistään toi ”luokkataistelun” maaseudulle, rikkoi sen vanhat sosiaaliset siteet ja elämäntavan.¹⁰ Pakkokollektivisoinnissa tapahtui myös lähes kirjaimellisesti kahden kansan, kaupunkilaisten venäläisten ja maaseudun vähemmistökansallisuuksien yhteentörmäys. Samalla voidaan puhua myös kahden sivilisaation yhteentörmäyksestä. Kaupunkien ja maaseudun tuotantotapa, sisäinen organisoituminen, kulttuuri ja jopa uskonnollisuuden ilmeneminen erosivat toisistaan merkittävästi. Kollektivisoinnilla talonpojat aiottiin siirtää tehokkaamman suurtuotannon ja modernin sosialistisen maailman piiriin. Se pienentäisi maaseudun ja kaupungin välistä

8 Neuvostovalta noudatti muslimialueilla vuosien 1921–1926 välisenä aikana sovinnollista politiikkaa. Myös Pohjoiset ja Kauko-Idän kansat saivat olla melko rauhassa vuoteen 1926 asti, jolloin ilmaantuivat ensimmäiset merkit keskusvallan pyrkimyksistä voimistua otettaan niiden taloudesta ja laajemminkin elämästä. Carrère d’Encausse 1992, s. 201–202, 212–213; Lewin 1996, s. 116; Lewin 1985, s. 93–95; Fitzpatrick 1994, s. 29; McCauley 1996, s. 69–70.

9 Carrère d’Encausse 1992, s. 201–207.

10 Lewin 1996, s. 91.

kuilua ja antaisi keskukselle tiukemman otteen periferiasta. Tulokset eivät kuitenkaan vastanneet millään lailla asetettuja tavoitteita.¹¹

Pakkokollektivisoinnin motiiviksi on nähty kaksi tekijää, sekä poliittinen että taloudellinen. Ensimmäinen oli puolueen kouristuksenomainen yritys saada hallinnollinen ja poliittinen ote maaseudusta. Toinen oli tehokkaan, sosialistisen suurmaatalouden luominen. 1920-luvun lopulla tapahtunut kaupunkien kasvu ja viennin kasvattaminen lisäsivät huomattavasti viljan kysyntää ja nostivat sen markkinahintoja. Aluksi hallitus yritti ratkaista ongelman poikkeustoimiksi tarkoitetuilla, mutta sittemmin säännöllisiksi muuttuneilla viljan pakko- luovutuksilla. Tämä seurauksena maaseudulle jäi yhä vähemmän viljaa ruokaa, rehua ja siemeniä varten. Tämä puolestaan vähensi maaseudulta saadun viljan määrää noin 15 prosentilla vuosina 1927–28.¹²

Myös vuosien 1928–29 elintarvikehankinnat epäonnistuivat. Elintarvikepula (jalosteet ja liha) kasvatti kaiken lisäksi viljan suhteellista kulutusta entisestään. Puoluejohto päätti ratkaista ongelman jatkamalla pakkotoimia. Hallitus jatkoi viljan pakko- luovutuksia ja käynnisti pakkokollektivisoinnin sekä kulakkien vastaisen kampanjan. Stalinin mukaan maa ei voinut edetä sosialismiin, jos vain sen toinen jalka (teollisuus) oli sosialistinen, mutta toinen (maatalous) oli kapitalistinen. Jo aikaisemmilla toimilla pahasti häiriintynyt maataloustuotanto joutui sekasortoon. Tämä aiheutti vuosien 1931–32 ennätysmäisen huonon viljasadon, jota pahensi vielä huono sää. Sato jäi pienemmäksi kuin kertaakaan vallankumouksen jälkeen lukuun ottamatta vuoden 1921 nälänhätää. Tilannetta pahensi myös se, että viralliset tilastot liioittelivat sadon määrän 20–30 prosenttia suuremmaksi kuin mikä se oli todellisuudessa. On arvioitu, että noin 6–7 miljoonaa talonpoikaa kuoli 1930-luvun ensimmäisellä puoliskolla nälänhädän ja pakkokollektivisoinnin seurauksiin. Tarkkaa lukua uhreista ei mahdollisesti saada koskaan tietää. Tunnettu neuvostokirjailija Feodor Abramov kommentoi arviota, jonka mukaan Stalinin vainoissa olisi kuollut jopa 20 miljoonaa ihmistä: ”20 miljoonaa, se on epätarkka. Ei ihmisiä ole koskaan laskettu Venäjällä. Sikoja, hevosia, kuutiometrejä puuta kyllä, mutta ei ihmisiä”.¹³

Ensimmäisestä viisivuotissuunnitelmasta vuonna 1928 alkanut vallankumous ylhäältäpäin merkitsi suunnatonta yhteiskunnan rakennemuutosta. Vuosina 1926–1939 kaupunkiväestön määrä yli kaksinkertaistui 26,3 miljoonasta 56,1 miljoonaan. Valtava määrä talonpoikia muutti kaupunkien tuotantolaitosten työvoimaksi. Heidän osuutensa kaupunkiväestön kasvusta oli noin kaksi kolmasosaa, 18,5 miljoonaa henkeä.¹⁴

Karjalan pakkokollektivisointi

Karjalan 1920-luvun maatalouspolitiikassa otettiin monessa suhteessa oppia Suomen kehityksestä. Karjalan maa-asian kansankomissaari Fedor Pottojev va-

11 Nove 1994, s. 28; Lewin 1985, s. 270.

12 Wheatcroft and Davies 1994, s. 117.

13 Wheatcroft and Davies 1994, s. 116–117; Nove 1993, s. 28–31; Feodor Abramov, *Novyi Mir* 5/1989. Teoksesta Nove 1993, s. 28.

14 Wheatcroft and Davies 1994, s. 69.

kuutti vielä 1920-luvun alussa, että Karjalan maataloudesta oli mahdollisuus kehittää kannattavaa toimintaa hyödyntämällä Suomen kokemusta. Pohjoisessa oli keskityttävä karjatalouteen, mutta etelässä olisi mahdollista harjoittaa myös varsinaista viljanviljelyä. Gylling korosti, että pääpaino oli pantava karjatalouden kehittämiseen. Hänen tarkoituksensa oli rakentaa tasavallan talouden perusta metsätalouden ja sitä tukevan maatalouden varaan.¹⁵

Eräs ensimmäisenä asetetuista tehtävistä oli viljelystapojen nykyaikaistaminen. Karjalan maatalouden ongelmien ratkaisua ei haettu kommuuneista tai muista kollektiivisen viljelyn muodoista, vaan ensisijaiseksi tehtäväksi asetettiin maanjaon toteuttaminen. Epätarkoituksenmukainen maanjako, kaukana asumuksista sijaitsevat, yhteisviljelyksessä ja hajallaan olevat, pieniin sarkoihin jaetut pellot nähtiin pahimmaksi esteeksi maanviljelyn järkipäiselle kehittämiselle.¹⁶

Karjalan 1920-luvun maatalouspolitiikka osoittautui melko toimivaksi. Maataloustuotannossa tapahtui selvää nousua ja myös viljelty peltopinta-ala kasvoi. Talonpojat sijoittivat osan metsätöissä ansaitsemistaan varoista maatalouden kehittämiseen. Kylvöala ylitti vuoden 1917 tason, 44 000 ha jo 1923. Vuonna 1928, ennen kollektivisoinnin aloittamista viljeltyä peltoa oli 55 400 ha.¹⁷ Pakkokollektivisointi käänsi kehityksen myös Karjalassa taaksepäin. Viljellyn peltopinta-alan määrä laski vuosina 1931–33. Alimmalle tasolle se laski vuonna 1932, jolloin se oli noin 51 785 ha. Vuoden 1928 taso saavutettiin vasta vuoden 1934 aikana.¹⁸ Myös maaseudun luotto-, kulutus-, kone- ym. osuuskuntajärjestöjen toiminta kehittyi voimakkaasti vuosien 1926–29 aikana. Huhtikuussa 1929 maatalousosuuskunnat kattoivat peräti 41,7 prosenttia talonpojista. Koko Neuvostoliitossa niiden osuus oli 26,6 prosenttia.¹⁹

Maanjako näyttää aiheuttaneen myös jonkin verran ristiriitoja, koska sen avulla pyrittiin tasaamaan talonpoikien maat suurempia pelto- ja niittymaita hallinnoivien kustannuksella. Esimerkiksi Vuokkiniemellä maanjako pysähtyi vuonna 1928 kokonaan ”varakkaampien” talonpoikien vastustukseen. He eivät hyväksyneet myöskään köyhälistökomitean ehdottamaa pakolaisten maiden jakoa. Ehdotuksen mukaan sellaiset talonpojat olisi jätetty ilman uutta heinämaata, joilla oli ”omaa maata niin paljon, että voivat elättää kaksi lehmää”. Asiasta äänestettiin yleisessä kokouksessa, jossa oli läsnä 124 kyläläistä. Karjalan kapinoiden aikana valkoisten puolella ollut kylä ei ollut punertunut. Valkoisilla oli yhä edelleen henkinen yliote sen väestöstä. Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajan mukaan kylän varakkaat talonpojat olivat keränneet kaikki voimansa ja taivutelleet myös osan köyhiä puolelleen. Jopa osan sellaisia, jotka olisivat saa-

15 Pottojev, Maatalouskysymys. P-K 15.10.1923; Maatalousasiain kansankomissaari Pottojev. P-K 18.10.1923; Gyllingin selostus Neuvostojen edustajakokoukselle. P-K 24.12.1924.

16 Kyläasutus Karjalassa. P-K 24.7.1924.

17 Nikitin a 1993, s. 25, 28.

18 Kylvöalan vähenemistä 1932 selitettiin sillä, että tilastot olivat tarkentuneet kollektivisoinnin edistyessä. Toinen selitys voisi olla se, että viljellyn peltopinta-alan laskussa näkyy yli 500 ”kulakkitalouden” karkottaminen vuonna 1931. Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakokoukselle, s. 95.

19 Nikitina 1993, s. 30–31.

neet maanjaossa lisämaita. Kyläkokous äänesti 62 – 41 maanjakoa vastaan. Tyhjää äänestäneitä oli 21. Pakolaisten maat sen sijaan päätettiin jakaa köyhälistökomitean ehdotuksen mukaisesti. Siihen tehtiin kuitenkin sellainen muutos, että lisämaata saavien listalta poistettiin ne talonpojat, jotka olivat äänestäneet maanjakoa vastaan.²⁰

Kollektivisoinnin tarpeellisuus ja ajankohta herättivät Karjalassa alusta asti epäilyksiä. Ne vain kasvoivat ongelmien myötä. Kun kollektivisointi aloitettiin vuoden 1928 alussa, Karjalassa oli 3 kommuunia ja 12 maatalousarttelia. Niihin kuului yhteensä 69 taloutta. Lisäksi oli 19 kalastuskolhoosia, joissa oli 154 jäsentä. Kollektiivitalat olivat myös koko Neuvostoliiton mittakaavassa harvinaisuus. Vuoden 1928 puolivälissä vähemmän kuin kaksi prosenttia tiloista oli liittynyt noin 33 000 kollektiivitalouteen.²¹

Varsinainen pakkokollektivisointi alkoi heinäkuussa 1929, kun VKP(b):n keskuskomitea asetti kollektivisointitavoitteet. Koko Neuvostoliiton tavoitteeksi tuli 73 ja Karjalan 25 prosenttia tiloista. Entisenlaisen maatalouspolitiikan jatkaminen näytti Karjalassa edelleenkin mahdolliselta. Päätöksen perusteella Karjalassa säilyisi yksityisten pientilojen hallitseva asema. Karjalan SNK kiirehti tästä syystä elokuussa 1929 maanjaon suorittamista loppuun syksyyn 1931 mennessä. Samassa yhteydessä oli määrä perustaa myös kollektiivisia talouksia ja siirtyä kolmivuoroviljelystä monivuoroviljelyyn.²² Karjalassa näytti olevan kaikki edellytykset jatkaa kansallisen sovinnon politiikkaa.

VKP(b):n politbyro päätti kuitenkin kiihdyttää kollektivisoinnin vauhtia koko maassa vuoden 1929 toisella vuosipuoliskolla. Kampanjan uutena piirteenä oli päätös takavarikoida elintarvikkeiden luovutusta vastustavien kulakkien omaisuus. Talonpojat nousivat laajaan, viranomaiset yllättäneeseen vastarintaan. Neuvostoliiton presidentti Mihail Kalinin ja Stalin saivat yli 90 000 kirjetä kulakeiksi määritellyiltä talonpojilta, jotka valittivat omaisuutensa laittomasta, mielivaltaisesta ja monesti myös väkivalloin suoritetusta takavarikoinnista. Talonpojat vastasivat pakkotoimiin samalla mitalla. Neuvostoviranomaisiin kohdistuneiden väkivaltaisuuksien ja tuhopolttojen määrä nousi epätavallisen korkeaksi. Ja mikä pahinta hallituksen kannalta, valtion viljanhankintatavoitteet jäivät taas saavuttamatta. Puolue oli jälleen saman ongelman edessä kuin aikaisemminkin: miten turvata kaupunkien elintarvikehuolto vuodeksi 1930–31. Politbyro teki tammikuussa 1930 päätöksen viedä kollektivisointi loppuun viljanviljelyalueilla vuoteen 1931 ja muilla alueilla pääsääntöisesti vuoteen 1933 mennessä.²³

Karjalassa kollektivisoinnin pääkysymys ei ollut kuitenkaan viljantuotanto vaan se, miten maaseutu saataisiin palvelemaan tehokkaimmin metsätalouden kehittämistä. Kysymys pelkistyi viime kädessä työvoiman saannin turvaamiseen. Karjalan kollektivisointi ja kulakkien vastainen taistelu liitettiin keskus-

20 Pikakuvia Soutjärveltä. P-K 12.5.1927; Vuokkiniemen kuulumisia. P-K 5.7.1928.

21 Fitzpatrick 1994, s. 40; Nikitina 1993, s. 30–31.

22 Maankäytön järjestely. P-K 11.8.1929.

23 Fitzpatrick 1994, s. 42–44; Nikitina 1993, s. 38.

komitean 1929 tekemässä päätöksessä suoraan metsätyötavoitteiden täyttämiseen. Aikaisemmin määrättyistä tavoitteista jälkeenjääminen selitettiin kulakkeiden sitkeästä vastarinnasta johtuvaksi. Oli kulakkien agitaation syytä, että talonpojat eivät menneet ajoissa metsätöihin, yrittivät nostaa palkkoja ja olivat jopa lakkoilleet.²⁴

Politbyron vuoden 1930 päätöksen mukaan Karjalan täyskolektivisointi oli toteutettava syksyyn 1933 mennessä. Karjala päätti toteuttaa sen kuitenkin 14 piirissä jo saman vuoden aikana. Se koski 24178 talonpoikaistaloutta, 60,2 % niiden kokonaismäärästä. Karjalassa oli aluekomitean laskelman mukaan yhteensä 1047 kulakkitaloutta. Niiden osuudeksi arvioitiin 1,3 – 1,7 prosenttia piiristä riippuen. Eniten niitä laskettiin olevan Aunuksen piirissä, 132 taloutta. Seuraavaksi tulivat Sorokka, Suurlahti, Vitele ja Kantalahti. Kaikkiaan Karjalassa oli noin 6590 äänioikeuden menettänyttä henkilöä. Tämä luku on ilmeisesti aika lähelle sitä aikuisväestön määrää, joka joutui kulakkina pakkotoimien kohteeksi. Kulakkien osuus talonpoikien määrästä arvioitiin Karjalassa huomattavan paljon pienemmäksi kuin keskimäärin Neuvostoliitossa. OGPU oli antanut yleisohjeen, jonka mukaan 3–5 prosenttia kaikista talonpoikaistalouksista oli likvidoitava kulakkitalouksina. Syy Karjalan pienempään kulakkiarvioon johtuu epäilemättä maaseudun karusta todellisuudesta. Sieltä oli ylipäänsä mahdoton löytää kovin monta kulakkea niin kauan kuin ei puhuttu ns. poliittisista kulakeista.²⁵

Karjalan ASSR:n Gosplan (valtion suunnitteluelin) arvioi kulakkien määrän uudelleen vuonna 1931. Sen mukaan Karjalan 41 874:sta talonpoikaistaloudesta oli kulakkitalouksia 600 (1,4%).²⁶ Vaikka laskettaisiin, että kussakin taloudessa olisi asunut seitsemän henkeä, ei kulakkeja ja heidän perheenjäseniään olisi tämän mukaan ollut kuin korkeintaan 4200 henkeä. Kulakkeja vastaan lietsottu hysteria ei ollut missään suhteessa heidän todelliseen asemaansa Karjalassa.

Kulakiksi määrittämisen raja oli matala. Uhtuan piirissä oli vuonna 1930 puoluesihteri Alavirran mukaan seitsemän kulakkea. Uhtualainen kulakki viljeli keskimäärin puolitoista hehtaaria peltoa, hänellä oli kymmenisen hehtaaria niittyä, yksi hevonen ja pari lehmää sekä muutama muu kotieläin. Näiden ”taloudellisten” kulakkien lisäksi piiristä oli löytynyt myös kahdeksan heitää köyhempää ”poliittista kulakkea”. Näin päästiin yhteensä 15 kulakkiin, jotka kaikki oli tuomittu joko rahdinajoon Uhtuan ja Kemin välille tai metsätöihin. Poliittisista kulakeista huolimatta piiristä ei löytynyt Karjalalle kiintiöityä määrää (1,3–1,7%) kulakkeja. Lähtökohtana pidetty luku olisi edellyttänyt 20–25 kulakin löytämistä Uhtualta.²⁷

24 VKP(b):n keskuskomitean päätöslauselma (Vahvistettu VKP(B):n KK:n Orgbyrossa 29.7.1929), s. 6. Renvall 18B, KA.

25 Laskettu seuraavasta dokumentista: Iz svodki orginstruktorskogo otdelo Karelskogo obkoma VKP(b) o hode kollektivizatsii v Karelii 14.3.1930 g. Iz istorii raskulatsh..., s. 4, 50–52; Fitzpatrick 1994, s. 54.

26 Nikitina 1993, s. 88.

27 VKP(b):n Uhtuan piirikomitean sihteeri Alavirran selostus VKP(b):n Karjalan AK:lle kesäkuussa 1931. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 580, l. 122, 131.

Kulakeiksi ja varakkaiksi määritellyille henkilöille määrättiin kesällä 1929 ja tammikuussa 1930 tehdyillä päätöksillä työvelvollisuus, jonka toimeenpano annettiin syyttäjänviraston ja NKVD:n tehtäväksi. Määräyksiä vastaan rikkovat voitiin tuomita rikoslain 58 ja 61 pykälän mukaan sakkoihin tai enintään kuuden kuukauden vapauden menetykseen. Vakavammissa tapauksissa oli mahdollisuus langettaa kolmen vuoden leirituomio. Erityisen suuri heikennys ihmisten oikeusturvaan oli se, että kyläneuvostoille annettiin oikeus määrätä sakkorangaistuksia niskuroijille.²⁸

Pakkokollektivisointi aiheutti myös Karjalassa vastarintaa ja hämmennystä. Karjalan aluekomitea raportoi keskuskomitealle vuonna 1929 neuvostovastaiten esiintymisten huomattavasta 230 prosentin kasvusta edelliseen vuoteen verrattuna. Suurimpana syynä tilanteeseen pidettiin elintarvikepulaa. Arvion paikkansapitävyyteen viittaa se, että kaikkein eniten olivat kasvaneet köyhien talonpoikien tyytymättömyyden ilmaukset. Niitä oli kolme ja puoli kertaa enemmän kuin edellisenä vuonna. Kulakkien neuvostovastaiten esiintymisten kasvuksi kirjattiin ainoastaan kaksinkertainen määrä tapauksia.²⁹

Syksyllä 1929 käynnistetty kulakkien vastainen kampanja muutti kuitenkin tilanteen. Aunuksesta ja Vitelestä raportoitiin, että kampanjan ensimmäisen vaiheen aikana 1.10.1929 – 15.2.1930 tapahtui 185 neuvostovastaista esiintymistä. Suurin osa, 159 oli kulakkien tekemiä. Eniten oli vastustettu metsätöihin menoa, joita oli 55 rekisteröityä tapausta. Kulakeille määrätyn maatalousveron vastustamista oli tapahtunut lähes yhtä paljon. Niitä oli 50 tapausta. Myös suoria hyökkäyksiä neuvostovallan edustajia vastaan oli tapahtunut. Kyläneuvostojen työntekijöitä oli uhkailtu 9 kertaa ja 3 neuvostotyöntekijää oli piesty.³⁰

Tämä kertoo sen, että kulakkien vastaisella taistelulla ainakin kärjistettiin maaseudun sosiaalisia ja poliittisia suhteita. Toinen asia sitten on, saavutettiinkö sillä toivottu tulos kulakkivaikutuksen vähentämiseksi. Taloudellisen tilanteen lisäksi myös poliittinen tilanne näyttäisi kehittyneen aivan päinvastaiseen suuntaan kuin oli tarkoitus. Talonpoikien epäluuloisuus kollektivisointia ja neuvostovaltaa vastaan vain kasvoi. Tästä kertovat myös Punaisen Karjalan kirjeenvaihtajien raportit maaseudulta.

Sallan piirissä talonpojat epäoivivat lehden mukaan Pariisin kommuuni -nimiseen kolhoosiin liittymistä, koska he halusivat ensin katsoa menestyykö se. ”Monia seudun talonpoikia estää liittymästä myös vaatimus väkijuomien käytön lopettamisesta”, lehdessä raportoitiin.³¹ Myös puolueen heikkous oli ongel-

28 Tsirkuljar prokuratury, Narkomatov justitsii i vnutrennih del Karelskoj ASSR utshastkovym prokuroram, narodnym sudjam i sledovateljam, natshalnikam RAO o realizatsii reshenii TsIK i SNK respubliki po privletsheniju na lesozagotovki kulatskih i zazhitotshnyh hozjajstv. (Ennen 7.1.1930). Iz istorii raskulatsh..., s. 14–16, 256–257.

29 Doklad o rabote Karelskogo oblastnogo komiteta VKP(b) v tsentr i L-gradskomu oblastnomu komitetu VPK(b) (Ei päiväystä, mutta laadittu vuonna 1929). GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 352, l. 8.

30 Iz dokladnoj zapiski Olonetskogo rajkoma partii v Karelski obkom VKP(b) o sostojanii raboty po nastupleniju na kapitalistitsheskie elementy derevni – ob antisovetskikh vystuplenijah v Olonetskom i Vidlitskom rajonah, 15 fevralja 1930 g. Iz istorii raskulatsh..., s. 32.

31 Suurempi huomio kollektiiviseen talouteen. P-K 18.9.1929.

ma. Kirjeenvaihtajan raportti kertoi, että Kieretin kylässä jopa puoluejärjestö jarrutti kollektivisointia. Edes sen talonpoikaisjäsenet eivät olleet liittyneet kolhoosiin. Puoluejärjestöllä ei ollut muutenkaan mitään vaikutusta kyläneuvoston toimintaan muusta kylän elämästä puhumattakaan, Punainen Karjala kritisoi. Myös syy tilanteeseen selviää artikkelin lopusta, jossa kerrotaan ketä kovin sanoin kritisoidun puoluejärjestön jäsenet olivat. Puoluejärjestöön kuului vain kolme jäsentä. Yksi oli itseopiskeluun keskittynyt lukutuvan hoitaja ja kaksi muuta olivat invalidisoituneita talonpoikia. Tilanne ei ollut paljon suotuisampi myöskään Niskan kylässä. Siellä kiertänyt huhu kollektivisoinnin aloittamisesta nosti ”patavanhoilliset ainekset takajaloilleen”, minkä jälkeen kyläläiset kääntyivät myös suonviljelyosuuskuntaa vastaan. Myös suomalaisten punaisten Aunuksen piiriin perustama kommuuni Taisto oli henkitorissaan. Kaikki karjalaiset talonpojat olivat eronneet siitä eikä jäljelle ollut jäänyt muita kuin suomalaiset. Kaiken lisäksi talonpojat toivoivat kolhoosin hajoavan saadakseen sen maat itselleen.³²

Karjalassa käynnistettiin tammi-maaliskuussa 1930 erikoistoimenpiteet kollektivisoinnin nopeuttamiseksi. Aluekomitea päätti mobilisoida köyhät ja keskivarakkaat talonpojat ”säälimättömään taisteluun kulakkia vastaan”. Käyttöön oli otettava ”kaikki proletarisen diktatuurin painostuskeinot”. Kulakeilta kiellettiin muun muassa mahdollisuus saada mitään ”tuotantovälineitä” erottamalla heidät osuuskunnista ja heille säädettiin korkea erikoisvero. Linjaa kiristettiin 21.3. Myös pelottelu, painostus ja kovennetut ”erikoistoimenpiteet” otettiin käyttöön. Jälkimmäinen tarkoitti hallinnollisesti langetettavia rangaistuksia. Niihin kuuluivat muun muassa metsätöitä ja kollektivisointia koskevia määräyksiä vastustavien ”kulakkien” tuomitseminen kylissä järjestetyissä ”näytös-oikeudenkäynneissä”. Aluekomitea kehotti oikeuselimä voimistamaan muutenkin painostustoimenpiteitä kulakkeja vastaan.³³

Tammikuussa 1930 uutisoitiin myös ensimmäinen kulakkien ammuttavaksi tuomitseminen. Soutjärven piirin Pogostan kylän talonpoika P. M. Jegorov teloitettiin ja hänen poikansa I. P. Jegorov sai 8 vuoden eristysvankeustuomion hyökkäilyistä kyläneuvoston puheenjohtaja Longinia vastaan. Edes kaikki puoluejäsenet eivät aina ymmärtäneet kulakkien vastainen taistelun tarpeellisuutta. Uhtuan piirikomitean sihteeri Uno Vistbackaa syytettiin ”oikeistosuuntaa” edustavaksi, koska hän ei ollut löytänyt piiristään enempää kuin yhden ainoan kulakin. Lisäksi Vistbacka oli yrittänyt kumota aluekomitean tarkastaja Väinö Rautiaisen raportin, jossa kritisoitiin Uhtuan puoluejärjestöä ”luokkalinjan vääristelystä”.³⁴

32 Sairas kyläsolu. P-K 19.9.29; Akka, Kollektivisoimispäivän vastaista provokatsioonia. P-K 16.10.29; Kommuuni ”Taisto” on hajoamistilassa. P-K 11.1.1930.

33 Maatalouskampailusta v. 1930. (Vahvistettu VKP(b):n AK:n Sihteeristön istunnossa 23.1.1930, Pöytäkirja N:o 47), s. 109. VKP(b):n Karjalan Aluekomitean tärkeimpiä päätöksiä. Renvall 18B, KA; Luokkalinjan noudattamisesta ja hyökkäyksestä kapitalistisia aineksia vastaan. (Vahvistettu VKP(b):n Karjalan Aluekomitean Sihteeristön istunnossa 21.3.1930. Pöytäkirja N:o 50, § 7), Mts., 125.

34 Kulakkiterroristeja tuomittu. P-K 8.1.30; Uhtuan puoluejärjestön taistelukuntoisuus. (Pääkirjoitus). P-K 6.2.1930.

Syksyllä 1929 Karjalan kolhooseihin kuului 415 taloutta. Tammikuussa 1930 alkaneen kulakkien vastaisen kampanjan avulla kollektivisoitujen talouksien määrä nousi 1.4.1930 mennessä 6242:een. Tavoite oli toteutumassa hyvää vauhtia. Vuoden 1930 loppuun mennessä Karjalassa piti olla kollektivisoitu 7262 köyhää ja keskivarakasta taloutta (18,5 % kaikista talouksista).³⁵ Koko maassa tammi-maaliskuussa pakolla kollektivisoitujen tilojen määrä nousi 4:stä noin 14 miljoonaan. Kampanja johti kuitenkin koko Neuvostoliiton maaseudun katastrofaaliseen tilaan. Puolueen oli peräännyttävä. Pravda julkaisi maaliskuussa 1930 Stalinin artikkelin, jossa tuomittiin ”kollektivisoinnin ylilyönnit” ja 14.3.1930 politbyro vieritti vastuun epäonnistumisesta alemman tason puoluevirkeilijöille. Kun päätös oli julkistettu, talonpojat käyttivät tilaisuutta hyväkseen ja erosivat joukoittain kolhooseista. Kollektivisoitujen tilojen määrä romahti maaliskuun 57 prosentista parissa kuukaudessa lähes puoleen, 28 prosenttiin.³⁶

Sama näytelmä toistui myös Karjalassa. VKP(b):n Karjalan aluekomitea tuomitsi huhtikuussa 1930 omat toimensa, joita se oli vielä kaksi viikkoa aikaisemmin vaatinut toteuttamaan säälimättä. Päätöksen mukaan kollektivisoinnissa oli rikottu ”vapaaehtoisuusperiaatetta”, talonpoikia oli uhkailtu Solovetskiin lähettämällä ja osuuskunnista erottamisilla yms.³⁷ Melkein kolmasosa (n. 1900) kollektivisoiduista talouksista erosi kolhooseista. Tämä ei silti pysäyttänyt kollektivisointia kokonaan. Kolhooseihin liitettiin huhtikuussa kymmenen päivän kuluessa 428 uutta taloutta. Ennen joukkoeroa Karjalan talouksista oli kollektivisoitu 15,3 prosenttia (koko Neuvostoliitossa 57 %), mutta kesäkuussa 1930 niiden osuus oli laskenut 12,1 prosenttiin. Koko Neuvostoliitossa 14 miljoonasta kollektivisoidusta taloudesta erosi 9 miljoonaa.³⁸ Suuri rynnistys oli epäonnistunut. Maaseudun lisäksi myös puolueessa vallitsi hämmennys ja sen johdossa käytiin väittelyä linjan oikeellisuudesta.

Tammi-maaliskuussa 1931 käynnistyi toinen pakkokollektivisoinnin aalto. Kollektivisoitujen tilojen määrä nousi Neuvostoliitossa 30 prosentista 42 prosenttiin ja vuoden 1931 loppuun mennessä jo yli puolet tiloista ja noin 60 prosenttia kylvälästä oli kollektivisoitu. Myös Karjalan OGPU käynnisti helmimaaliskuussa operaation ”kulakki- ja neuvostovastaisten aineiden” poistamiseksi kylistä. Sen aikana vangittiin ainakin 90 ihmistä, joista rajaseuduilta parikymmentä. Vangituista teloitettiin seitsemän. Lisäksi rajaseudulta karkotettiin vuoden 1931 alussa 552 talonpoikaisperhettä, noin 3133 ihmistä. Perheenpää vangittiin. Karjalassa toteutettua kulakkien vastaista kampanjaa johdettiin Leningradin sotilaspiiriin OGPU:sta, jolle Karjalan ja piirien komissioidit raportoivat puhdistusten etenemisestä.³⁹ Pari kuukautta tämän jälkeen puhdistetulle raja-

35 Nikitina 1993, s. 45–46.

36 Fitzpatrick 1994, s. 63; Conquest 1990, s. 18–19.

37 Kollektivisoinnin kulusta ja edelleen tehtävistä. (Vahvistettu VKP(b):n Karjalan Aluekomitean Byron istunnossa 7.4.1930. Pöytäkirja N:o 53, § 12), s. 117. Renvall 18B, KA.

38 Conquest 1990, s. 18–19; Nikitina 1993, s. 45–46.

39 Nikitina 1993, s. 124–126, 135–137.

seudulle ryhdyttiin perustamaan Venäjän federaation SNK:n puolustuskomission päätöksen mukaisesti puna-armeijalaisten kolhooseja.⁴⁰

Tammikuusta huhtikuuhun 1931 Karjalassa kollektivisoitiin lähes 5000 uutta talonpoikaistaloutta. Niiden osuus nousi 33 prosenttiin. Saamiensa ohjeiden mukaisesti VKP(b):n Karjalan aluekomitea päätti 7.5.1931 viedä kollektivisoinnin loppuun jo vuosina 1932–33. Vauhtia kiihdytettiin, ja touko-kesäkuun aikana 1931 kollektivisoitiin 7000 uutta talonpoikaistaloutta. Vuoden loppuun mennessä kollektivisointiaste oli noussut 58,1 prosenttiin.⁴¹ Tämän jälkeen kollektivisointi pysähtyi lähes kokonaan. Kollektivisoituja talouksia oli vuoden 1932 lopussa saman verran kuin sen alkaessa. Sen sijaan kolhoosien peltopinta-alan osuus suhteessa yksityisesti viljellyn pellon alaan kasvoi 1931–1932 noin 42 prosentista 59 prosenttiin. Kollektivisoitujen tilojen määrä ei kasvanut, mutta koska yksityistilojen viljelemä peltopinta-ala pieneni noin 3000 hehtaarilla, kasvoi ”maatalouden sosialistisen sektorin” suhteellinen osuus. Tämä merkitsi kuitenkin sitä, että viljellyn peltoalan kokonaismäärä pieneni, joka ei ollut tietenkään tarkoitus.⁴² Myös Karjalassa vuodet 1931–33 olivat pahimman nälänhädän aikaa.

Kollektivisointi edistyi hitaasti myös seuraavina vuosina. Kollektivisoitujen talouksien määrä nousi vuosina 1933–34 vain hieman 65,5 prosenttiin.⁴³ Yksi

Neuvostoliitossa järjestettiin 1931 neuvostojen puhdistuskampanja. Siihen liittyi usein myös perinteistä juhlakulkuetta muistuttanut agitaatiokulkue. Kuvassa Latvian kylän kulkue. Puhdistuksessa neuvostoista erotettiin suuri joukko eri tavoin tehtäviinsä kykenemättömiksi määriteltyjä sekä pakkokollektivisointia vastustaneita edustajia.

40 Kilin 1999a, s. 145–146.

41 Nikitin a 1993, s. 56, 58–9, 61.

42 Mts., 74, 76.

43 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukselle, s. 93, 108.

syy tähän oli epäilemättä se, että toisistaan pitkienkin matkojen päässä sijainneet pientilat oli vaikea liittää kolhooseiksi muuten kuin paperilla. Toukokuussa 1935 maatalousasioista Karjalan aluekomiteassa vastannut sihteeri Jukka Petrov⁴⁴ raportoi VKP(b):n KK:n maatalousosaston Josifoville, että Karjalan kollektivisointiaste oli 83 prosenttia. Aunuksessa se oli peräti 93 prosenttia ja ”kansallisessa rajapiirissä Kalevassa 91 prosenttia”.⁴⁵ Karjalan talonpojista oli kollektivisoitu vuonna 1937 jo 93,1 prosenttia. Jäljellä oli enää noin 4 400 yksityistalonpoikaa.⁴⁶

Vuodesta 1930 lähtien Neuvostoliiton viljanviljelyalueille perustetut Kone- ja Traktoriasemien (KTA) poliittiset osastot olivat VKP(b):n keskuskomitean käsi maaseudulla. KTA:n johtavien työntekijöiden nimitykset vahvistettiin suoraan VKP(b):n KK:n maatalousosastossa. Karjalan ensimmäinen KTA perustettiin Aunuksen vasta vuosi sen jälkeen kun ensimmäiset asemat oli perustettu muualle Neuvostoliitton. Karjalassa suurimmilla metsäpunteilla ja metsätyöasemilla sekä niiden puoluejärjestöillä oli periaatteessa samankaltainen poliittinen rooli kuin KTA:lla muualla Neuvostoliitossa. Myös Muurmannin rautatien poliittisen osaston ja Stalinin kanavan kontrolloiva rooli Karjalan elämässä kasvoivat 1930-luvulla voimakkaasti. Kesällä 1933 Karjalassa toimi viisi KTA:a. Vain kolmessa oli poliittinen osasto. Krasnaja Karelija mainitsi Aunuksen KTA:n poliittisten osaston suurimmaksi ansioksi sen, että se oli ”paljastanut kulakkien vehkeilyt ja ajanut pois kollektiivitalouksista luokkaviholliset ja sosialistisen tuotannon hajottajat”. Lisäksi aseman alaiset kollektiivitaloudet olivat luovuttaneet sille jopa etuajassa viljan valtionosuuden ja luontaispalkkion.⁴⁷ Kaiken kaikkiaan KTA:n rooli jäi Karjalassa melko vähäiseksi jo pelkästään niiden vähälukuisuuden vuoksi.

Kolhoosit metsätöitä varten

Maaliskuussa 1930 Karjalan hallitus laajensi täydellisen kollektivisoinnin koskemaan kaikkia raja- ja metsätalouksiin. Päätöksen lähtökohta oli, että kolhoosit rakennetaan palvelemaan metsätalouden tarpeita. Tässä suhteessa kollektivisoinnilla saavutettiin se mitä haettiin. Kollektiivitalonpojista tuli parissa vuodessa metsäyhtiöiden tärkein työvoimareservi. Vuonna 1930 paikallisen työväestön osuus oli 34,5 prosenttia metsäyhtiöiden työvoimasta, mutta jo

44 Petrov, Ivan Stepanovitsh, (1900–61), karjalainen. VKP(b):n jäsen vuodesta 1920, Uhtuan vallankumouskomitean sihteeri 1922–23 ja sen jälkeen puheenjohtaja. Ura jatkui Komso-molin johtotehtävien kautta puolueen johtoon. Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 568; GAOPDF K, f 3, op 3, d 195, l. 17, 23.

45 Zav. s/hoz. otdelom Karelskogo Oblastkoma VKP(b) Petrov 29.5.1935 v TsK VKP(b) Selhozotdel – tov. Josifovu. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 31.

46 Kauppala 1992, s. 143.

47 Sekretar Karoblastkoma VKP(b) Rovio, Zav. s/hoz. otdelom Obkoma VKP(b) Petrov 29.5.1935 s Selhozotdel TsK VKP(b), Narkomzemu SSSR – tov. Tsernovu. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 29; VKP(b):n XII yleiskarjalaisen aluekonferenssin yhteenvedot. Aineisto alustajille, selostajille ja propagandisteille, s. 54–56. Renvall 17B, KA; Aunuksen Karjalan ensimmäinen kone- ja traktoriasema. P-K 8.4.1931.

vuonna 1933 sen osuus oli noussut 70 prosenttiin. Kollektiivitalouksien osuus oli tästä määrästä kolme-neljäsosaa.⁴⁸

Lopusta vastasivat vakituiset metsätyöläiset, joista merkittävä osa oli suomalaissiirtolaisia. Näin suureen kolhoosilaisten käyttöön metsätöissä päästiin vain pakkotoimin. Karjalan SNK velvoitti 29.2.1932 Karjalan Kolhoosiliiton solmimaan teollisuusjärjestöjen kanssa sopimukset ”kolhoosilaisten ansiotyöhön siirtymisestä”.⁴⁹ Kolhoosilaisista tehtiin kahden talousjärjestön välisiä oikeudetonta kauppatavaraa, sillä laki työkurista (1931) kriminalisoi työ-sopimusten rikkomisen. Lisäksi Karjalan aluekomitea päätti ottaa käyttöön tal-velle 1932 rikosoikeudelliset toimenpiteet paitsi kulakkeja, myös ”kulakkien perässä kulkevia” talonpoikia vastaan. Sama koski kyläneuvostoja, kolhoosien hallintoja, taloudellisia järjestöjä, työvoiman värvääjiä ja piirien toimeenpane-vien komiteoiden valtuutettuja, jotka eivät kykene värväämään metsätöihin tar-peeksi työvoimaa.⁵⁰ Karjalan päätökset olivat paikallinen sovellus yleisliitto-laisista työkuria kiristävästä ohjeista ja lainsäädännöstä.

Karjalan metsäyhtiöt saivat kolhooseista paitsi metsätöihin tottunutta myös selvästi normaalia halvempaa työvoimaa. Kolhoosilaisten ja kulakkeina ran-gaistujen työvoiman käyttäminen oli nopea tapa toteuttaa vaadittu palkkaku-lujen alentaminen. Karellesin ja Karjalan kolhoosiliiton sopimuksen mukaan kolhoosit velvoitettiin lähettämään jäsenistään koottuja työprikaateja metsätyö-maille ja -tuotantolaitoksiin. Kolhoosilaisen päiväpalkka oli vuonna 1929 kes-kimäärin 85,5 kopeekkaa, kun se oli ilman hevosta työskennelleellä metsätyö-läisellä lähes 3 ruplaa.⁵¹ Tosin mm. Kiestingissä metsätyömiehen keskipalkka jäi vuonna 1930 1,85 ruplaan.⁵² Kolhoosien kanssa tekemillään sopimuksilla metsäyhtiöt säästivät vähintäänkin 50 prosenttia palkkakuluissa. Tämä on mal-liesimerkki siitä, miten Neuvostoliiton työvoimavaltaisen ja matalan teknolo-gian tuotannon tehostamispyrkimykset johtivat suoriin heikennyksiin työnteki-jöiden asemassa. Lisätuotto hankittiin suoraan työntekijän kustannuksella.

Keskuksen Karjalalle määräämät valtavat metsänhakuutavoitteet aiheuttivat kroonisen työvoimapulan. Se merkitsi palkkatason nousua niin kauan kuin talonpojilla oli oikeus solmia itse työsopimuksensa yhtiöiden kanssa. Moskova painosti Petroskoita ja Petroskoi metsätyömaiden johtoa hakkuutavoitteiden täyttämiseen hinnalla millä hyvänsä. Metsätyömaiden ja -yhtiöiden ainoa keino kilpailla talonpoikien työvoimasta oli nostaa palkkoja. Tämä taas vei pohjan asetetulta tavoitteelta alentaa tuotantokustannuksia.⁵³ Metsätyömailla törmäsi-

48 Postanovlenie TsIK i SNK KASSR o kolhoznom stroitelstve i likvidatsii kulatshestva kak klassa v respublike, 5 martra 1930. Iz istorii raskulatsh..., s. 42–43; Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakokoukselle, s. 35.

49 KASNT:n KUN päätös N:o 126 ”a”, 29.2.1932. TpKK:n TA, 20.3.1932, N:o 8.

50 Toimenpiteet metsätöiden kiihdyttämiseksi. NKP(b):n AK:n byron päätös helmikuun 28 p.v. 1932. P-K 3.3.32.

51 Nikitina 1993, s. 44, 55.

52 VKP(b):n Kiestingin piirikomitean sihteeri VKP(b):n Karjalan aluekomitealle (ei päiväystä, mutta on vuodelta 1932 – M.K.). GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 579, l. 45.

53 Vuonna 1929 tuotantokustannusten alentamisvaatimus oli 7 %. Karellesin koneiston puhdistus. P-K 17.10.1929.

vät vastakkain keskusjohtoinen suunnitelmatalous ja suhteellisen vapaat työvoimamarkkinat.

Punaisessa Karjalassa ongelma hahmotettiin siten, että osa talonpojista oli vaurastunut metsätöissä niin paljon, ettei heidän ollut enää pakko lähteä ajoitihin millä hinnalla tahansa. Tarjottu palkka oli vuonna 1929 liian pieni. Talonpojat olivat tottuneet edellisvuosien korkeampaan ansiotasoon. Metsätöissä ansaitut rahat he olivat laittaneet tilojensa rakennusten ja tuotannon kohentamiseen.⁵⁴ Periaatteessa tilanne oli juuri sellainen, mihin Karjalan hallitus oli pyrkinyt. Karjalan metsätaloudesta oli tullut talonpoikien vaurastumisen lähde samaan tapaan kuin Suomessa ja Ruotsissa. Tässä valossa asiaa tarkastellen voidaan sanoa, että Karjalan johto oli onnistunut melko hyvin talouspolitiikassaan. Gylling oli todennut jo vuoden 1922 venäläis-karjalaisen opposition kanssa käymiensä kiistojen aikana, että talous ratkaisee 80–90 prosenttia Karjalan ongelmista, loppu oli ratkaistavissa oikealla kansallisuuspolitiikalla.⁵⁵

Viisivuotissuunnitelmaan siirtymisellä oli laajakantoiset seuraukset kansallisuuspolitiikkaan myös Karjalassa. Tarve työn tuottavuuden nostamiseen asetti Karjalan johdon entistä jyrkemmin vastakkain talonpoikaisen elämäntavan kanssa. Mahdollisuus jatkaa siihen asti toteutettua väestöä hyödyttäviin taloudellisiin uudistuksiin ja kansalliseen kulttuurirakennustyöhön perustunutta politiikkaa heikkeni huomattavasti. Punaisessa Karjalassa ilmestyi vuodesta 1929 lähtien useita kirjoituksia, joissa vaadittiin monta päivää kestäneiden, ”kostneiden” kirkollisten pyhien vieton lopettamista. Praasnikoiminen haittasi kaksinkertaiseksi nostetun metsätyötavoitteen toteuttamista. Lehdessä laskettiin, että talonpoikien juhlinnan vuoksi menetettiin vuosittain monia kymmeniä työpäiviä kesken kaikkein kiireisintä aikaa. Talonpojat jättivät työnsä ja ajoivat vetohevosilla jopa useita kymmeniä kilometrejä kylille päästäkseen viettämään viikonkin kestäviä juhlia. Jos tämä olisi tapahtunut vain kerran tai pari vuodessa, se ei olisi artikkelin mukaan vielä häirinnyt kovin pahasti työtä, ”mutta kun tätä tapahtuu yhtä päätä, monia kertoja talven mittaan, samoin kesällä, niin siitä muodostuu yksi pahimpia tuotannon jarruja”. Johtopäätös oli, että tuotantotavoitteiden saavuttaminen vaati uskonnon vastaisen työn tehostamista ja valistustyötä. Talonpojille oli selvitettävä kuinka vahingollista raskas juopottelu oli myös heidän taloudelleen ja terveydelleen.⁵⁶

Myöskään vuoden 1930 metsätyöt eivät sujuneet, vaikka työvoimaa oli hankittu tarvittava määrä. Muualta värvätyt työläiset olivat ammattitaidottomia eivätkä ansainneet edes sen vertaa, että olisivat voineet maksaa omat elinkustannuksensa. Työläiset jäivät velkaa metsätrusteille eikä metsänhakuissa päästy tavoitteisiin. Metsätrustit eivät myöskään olleet itse ryhtyneet toimenpiteisiin vakituisten metsätyöläisten hankkimiseksi kaikista päätöksistä huolimatta. Yksi syy tähän oli ilmeisesti halu säästää palkkakuluissa käyttämällä töissä kolhoosi-

54 Kirjeenvaihtaja. Mietteitä metsätyövoiman muualta hankinnan johdosta. P-K 31.8.29; Iikka, Artteli vieraalla asialla. P-K 24.10.29.

55 Protokol zasedanija plenuma Karelskogo oblastongo komiteta RKP ot 16 fevralja 1922 goda. RTsHIDNI, f. 17, op. 112, d. 296, l. 28ob.

56 Praasnikoita vastaan. P-K 7.9.1929.

laisia ja pakkotyövankeja. Myöskään Moskovasta ei saatu luvattuja varoja suunnitelmissa olleiden metsätyöläiskylien rakentamiseen. Käytössä olleet asuinparakit olivat kurjassa kunnossa: ”katot vuotavia, terveydellisesti epätydyttävät, luhistuivat, käymälöitä puuttui, valoa vähän” jne.⁵⁷

Kolhoosilaisten ja muun paikallisen väen metsätöihin värvääminen oli niin totaalista, että se aiheutti ongelmia muilla aloilla. Teollisuuteen, kalastukseen, rakennustuotantoon ja maatalouteen syntyi työvoimapula. Myöskään pakottaminen ei tehonnut toivotulla tavalla. Aiemmin mainitun päätöksen mukaisesti ”kapitalistisille aineksille” oli määrätty työvelvoitteita ja sakkoja, elleivät he täyttäneet saamiaan metsätyönormeja. Kulakkeja ei ollut kuitenkaan löytynyt kaikkialla tarpeeksi, sillä kahdessa prokuraattoriipiirissä oli metsätöitä suorittamaan tuomituista 68 prosenttia köyhiä ja keskivarakkaita talonpoikia. Lisäksi ”kulakit” olivat onnistuneet ”yksittäistapauksissa” lietsomaan vastarintaa metsätöihin menoa, sosialistista kilpailua ja iskurityötä vastaan. Aluekomitea pani myös huolestuneena merkille, että työläisten velkaantuminen metsätrusteille ja hakkuutavoitteiden saavuttamiseksi suoritetut ”erikoistoimenpiteet” olivat synnyttäneet poliittisen vastareaktion. Oli syntynyt ”määrätynlainen pohja kulakkeen agitatsioonille”, joka oli antanut myös ”määrätyn poliittisen leiman” työläisten ajattelulle.⁵⁸

Vuosi 1931 oli vielä vaikeampi. Karjalan metsätyösuunnitelma oli yli puolet suurempi kuin edellisenä vuonna. Tavoite aiottiin saavuttaa lisäämällä ulkopuolisen työvoiman määrää ja kiristämällä työn tuottavuutta 25 prosenttia edellistä vuotta suuremmaksi. Palkkoja oli tarkoitus korottaa samaan aikaan 8,3 prosenttia.⁵⁹ Keskuksen määräämiä suunnitelmia oli kuitenkin mahdoton toteuttaa. Se merkitsi silloisessa ilmapiirissä sitä, että syylliset epäonnistumiseen oli nimettävä paikalliselta tasolta. Karjalan TsIK:n puheenjohtaja Nikolai Jushtshiev lietsoi helmikuussa 1931 vainoharhaista kulakkien vastaista hysteriaa selityksenä ongelmille. Kulakit olivat hänen mukaansa sekaantuneet kyläneuvostojen uusintavaaleihin niin hienolla tavalla, että sitä ei edes huomattu. ”Toverit, eikä jarrutus metsätöihin lähdössä ole lähtöisin kulakista, vaikkakin kulakin politiikka on tässä suhteessa ollut sängen hienoa. Ne vaikeudet, mitä meillä on ollut väestön varojen mobilisoinnin alalla ovat myöskin alkuisin kulakista, ollen ne hyvin hienosti järjestettyjä. Monissa kohdin on kulakki toiminut hidastuttaen suunnittelemaamme työvauhtia, vaikka me emme tätä useasti huomaakaan.”⁶⁰

Karjalan kaikki yritykset työvoimapulan ratkaisemiseksi laahasivat askeleen jäljessä Moskovan vuosi vuodelta nostamista tuotantotavoitteista. Karjalan SNK määräsi v. 1931 metsäyhtiöt värväämään palvelukseensa 15 000 vakituista metsätyöläistä, jotta hakkutavoitteisiin päästäisiin. Heidän määränsä kasvoi vuonna 1932 noin 6770 henkeen. Myös tämä yritys valui kuitenkin hiekkaan.

57 VKP(b):n Karjalan aluekomitean II täysistunnon aineisto ja päätökset (31.7–2.8.1930), s. 13–14. Renvall 17B, KA.

58 Mts., 18–19.

59 Mts., 47.

60 Jushtshiev, KASNT:n IX Yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous Tiedonantoja 12. Neuvostokokouksen edustajille, s. 28. Renvall 17B, KA.

Kahden vuoden kuluttua vakituisia metsätyöläisiä oli jäljellä enää puolet tuosta määrästä. Myöskään sesonkityövoiman värväyksessä ei onnistuttu sen paremmin. Vuonna 1932 Karjalaan olisi tarvittu 101 200 sesonkityöläistä, mutta Moskova myönsi luvan vain 60 400:n työläisen värväämiseen. Tällä ei ollut lopultaakaan merkitystä, koska metsätrстит onnistuivat värväämään vain 37 400 työläistä – vajaa 40 prosenttia tarvittusta määrästä. Seuraavana vuonna sesonkityöläisten tarpeeksi laskettiin 8000 edellisellä kerralla pyydettyä suurempi määrä, mutta värväyslupa saatiin 8000 pienemmälle määrälle. Tälläkin kertaa tarvittusta työvoimasta onnistuttiin värväämään vain 40 prosenttia. Sama ongelma jatkui myös seuraavina vuosina.⁶¹

Karjalan kollektivisointi toteutettiin metsätalouden työvoimapulan ratkaisua silmälläpitäen. Tiettyyn rajaan asti siinä myös saavutettiin tuloksia. Kolhooseihin liitetyt talonpojat voitiin velvoittaa metsätöihin vientisuunnitelmien täyttämiseksi. Tarkennetun viisivuotissuunnitelman mukaan Karjalan olisi pitänyt lisätä metsänhakkuita vuodesta 1929 vuoteen 1933 viisinkertaiseksi. Vaikka tavoitteeseen ei päästy kaikista ponnisteluista huolimatta edes likimain, kaksinkertaistuivat metsänhakuut (7779 kkm) silti vuoteen 1933 mennessä. Tulos ei tyydyttänyt Moskovaa.⁶²

Karjala tuotti huomattavan osan Neuvostoliiton puutavaran viennistä. Sen osuus siitä oli vuonna 1932 peräti 15 prosenttia.⁶³ Puun vienti oli merkittävä valuutan tuoja Neuvostoliitolle. Sen kaikista vientitulosta puunviennin osuus oli kolmanneksi suurin, runsas 15 %. Se oli lähes yhtä suuri kuin öljytuotteiden osuus. Kaikista Neuvostoliiton vuoden 1932 metsätöistä Karjalan osuus oli 4,7 prosenttia, sahauksesta 4,6 prosenttia ja paperintuotannosta 5,3 prosenttia. Metsäpinta-alasta Karjalan osuus oli vain 1,45 prosenttia.⁶⁴ Karjala ei siten ollut Neuvostoliitolle strategisesti tärkeä alue vain Leningradin, Muurmannin radan ja Suomen rajan vuoksi, vaan myös koko teollistamisen toteutumisen kannalta. Se taas edellytti ulkomaisten koneiden ja laitteiden tuonnin lisäämistä, joka maksettiin raaka-aineiden viennistä saaduilla valuuttatuloilla.

Kansallinen vai sosiaalinen ristiriita

Bolshevikkien valtaan nousun jälkeen tuotantolaitoksissa kokeiltiin lyhyen aikaa työväen itsehallintoa ja työläiskontrollia, mutta se vei hyvin pian koko tuotannon sekasortoon. Lenin ajoi käyttöön vuodesta 1918 lähtien yksilöjohtajuuden, joka ei kuitenkaan vielä NEP:n aikana kehittynyt täyteen mittaansa. Sitä rajoittivat ”punaisten johtajien” riippuvuus porvarillisista spesialisteista, tuotantolaitosten puoluekollektiiveista ja ammattiliittojen painostuksesta.⁶⁵

61 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukselle, s. 191–195.

62 Karjalan hakkuulukuihin ei ole laskettu mukaan BBK:n kanavahallinnon tuotantoa. Se kuului OGPU/NKVD:n hallintaan eikä sitä näin ollen käsitelty Karjalan talouteen kuuluvana. VKP(b):n XII:ta Yleiskarjalaiselle konferenssille. Aineistoa ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämisestä KASNT:ssa, s. 12.

63 Nikitina 1993, s. 82.

64 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukselle, s. 23.

65 Lewin 1985, s. 251.

Karjalan metsätyömailla ei ammattiliittojen ja muiden työnjohdon valtaa rajoittavien tekijöiden vaikutus liiemmin tuntunut. Suuri osa työmaiden johdosta oli ”Nikolain aikaisia” johtajia, joiden toimintaan metsäyhtiöiden ylimmän johdon vaihtuminen kommunisteiksi ei kovinkaan paljon 1920-luvulla vaikuttanut. Myöskään uusien omistajien päällimmäisiin huoliin ei kuulunut työläisten oikeuksien turvaaminen, vaan tuotantosuunnitelmiin pääseminen. Metsätyömailla ei pääsääntöisesti ollut ammattiliittoja tai puoluejärjestöjä eikä yhteys Petroskoihin ollut muutenkaan kovin tiivis. Punaiseen Karjalaan työmailta lähetetyistä jutuista voi huomata, että monin paikoin vallitsi tyypillinen työnjohdon ja työntekijöiden välinen ristiriita. Monessa tapauksessa tähän sekoittui myös kansallisuuskysymys. Työnjohto oli useimmiten venäläinen, mutta työntekijät karjalaisia ja suomalaisia. Tälle akselille sijoittuvat kiistat nostivat esille vanhan sortajakansa (venäläinen) vastaan sorretut (karjalaiset ja suomalaiset) asetelman. Tämän lisäksi erityisesti suomalaisten ja muiden kansallisuuksien välillä on havaittavissa selvä työn tekemiseen, työntekijöiden oikeuksiin ja itseymmärrykseen liittynyt kulttuurinen ristiriita.

Tästä kertoneita työmailta lähetettyjä kirjeitä julkaistiin säännöllisesti Punaisen Karjalan palstoilla 1920-luvulla. Sohjanan tukkityömaan kirjeenvaihtajan mukaan työtä johtivat ”röyhkeät, entisiä virkojaan tavoittelevat pikkunilkkit”. Vaikka työläiset tekivät lähes rajatonta työpäivää, ”niin pomo haukkuu laiskaksi”. Muutenkin työläisiä kohdeltiin mielivaltaisesti ja myös potkuja oli annettu epäkohdista valittaville. Ruoka oli ala-arvoista eivätkä työläiset tienneet ammattiliitoista mitään. Suomalaiset ja karjalaiset eivät voineet edes selvittää ongelmia työnjohdon kanssa, koska se oli venäjänkielinen. Kieliongelma aiheutti ongelmia myös Pistojärvellä. Työläiset valittivat, että edes alimmaksi työnjohdoksi ei palkattu karjalaisia, joilla olisi ollut yhteinen kieli metsätyöläisten kanssa.⁶⁶ Myös Karellesin Kontupohjan työmaalla elämä sujui entiseen tapaan. Työläisten asunnot olivat ”vihoviimeisiä... melkein kuin ulkona asuttavia”. Lisäksi työnjohtaja Romanovski juopotteli työaikana ja teetti työtä neuvostopyhien aikana, mutta pisti työmaat kiinni vanhan ajanlaskun mukaan vietettävänä kirkkopyhinä.⁶⁷

NEP:n lakkauttaminen ja ensimmäisen viisivuotissuunnitelman mukanaan tuomat muutokset aiheuttivat yleistä tyytymättömyyttä talonpoikien lisäksi myös työläisten keskuudessa. Heiltä vaadittiin aikaisempaa suurempi työpanos ilman, että palkkaa nostettiin vastaavassa suhteessa. Monessa tapauksessa uusien työn tuottavuutta mittaavien normien käyttöönotto piti palkat samana tai jopa laski niitä, vaikka työtahtia kiristettiin. Hallitus vastasi työläisten tyytymättömyyteen lujittamalla tuotantolaitosten johdon valtaa. Maaliskuussa 1929 johdolle annettiin oikeus kurinpitorangeistuksiin erottaminen mukaan lukien ilman, että päätös alistettiin ensin konflikti- ja sovitteluelinten käsittelyyn. Ammattiliittojen kaksi vuotta aikaisemmin torjuma, vuoden 1922 työläinsäädäntöä

66 ”Kirjeenvaihtaja”, Sohjanan tukkityömailta. P-K 30.3.1926; Talven ansiotöistä Pistojärvellä. P-K 27.3.1926.

67 B-e, Kontupohjan työmailta. P-K 27.3.1926.

rikkonut päätös vietiin nyt läpi. Ammattiliitot menettivät merkittävän osan mahdollisuuksistaan edunvalvontaan.⁶⁸

Karjalassa suhtautumisessa työläisten ja työnjohdon välisten konfliktien ratkaisuun tapahtui käänne jo vuonna 1927. Työasiain kansankomissaari Ilja V. Hrisanfovin selostuksen mukaan työpaikkojen konfliktit olivat kääntyneet huijaan kasvuun. Vuoden 1927 aikana sovitteluelinten käsittelyyn oli tullut 90 % enemmän työriitoja kuin edellisellä vuotena. Kun työriidat oli ratkaistu vuonna 1926 suurimmaksi osaksi ammattiliittojen hyväksi, niin nyt ne oli ratkaistu pääsääntöisesti laitosten hallinnon hyväksi. Tähän oli syynä se, että vielä edellisellä vuonna talouselimillä oli ollut resursseja tehdä myönnytyksiä työntekijöille, mutta vuonna 1927 aloitetun ”ankaran säästäväisyyskomennon vallitessa” se ei Hrisanfovin mukaan ollut enää mahdollista.⁶⁹ Hrisanfovin selostus kertoo paitsi tyypillisestä työnjohdon ja työntekijöiden ristiriidasta, myös neuvostojärjestelmän laajemmasta rakenteellisesta ongelmasta. Valtio toimi työriitojen sovittelijan roolissa, mutta oli tuotantolaitosten omistajana samalla itse kiistan toinen osapuoli.⁷⁰ Siten ei ollut yllättävää, että päädyttiin Hrisanfovin kuvaamaan tilanteeseen. Valtio-omistajan vaatimat tuotantolaitosten säästöt otettiin työläisten työtahtia kiristämällä ja leikkaamalla palkka- ym. työvoimakustannuksia. Tästä aiheutuneet työriidat puolestaan ratkaistiin valtiokoneiston avulla valtio-omistajan itsensä eduksi. Työntekijäpuolen mahdollisuus kollektiiviseen edunvalvontaan taas estettiin lainsäädännöllä.

Ammattiliittojen ja puolueorganisaatioiden rooli muuttui merkittävästi 1930-luvun alussa. Samalla kuin ne käänsivät kasvonsa tuotantoon, ne käänsivät selkänsä jäsenistölleen. Kun ne asettivat tärkeimmäksi tehtäväkseen tuotantotavoitteiden täyttämisen hinnalla millä hyvänsä, niistä tuli osa tuotantolaitosten ja valtion tavoitteille alistettua koneistoa. Ne irtosivat mentaalisesti aikaisemmasta työläisjärjestön perustastaan. M. Kaganovitsh teki selväksi vuonna 1934 tuotantolaitosten johtajille pitämässään puheessa, että tilanne työpaikoilla oli muutettava viimeistään nyt. Johtajasta oli tultava todellinen työpaikan auktoriteetti. ”Maakin tärisee” kun hän saapuu tehtaaseen, Kaganovitsh kuvaili uusien neuvostojohtajien roolia.⁷¹ Oltiin luomassa stalinistista johtajatyyppejä.

Tuotantolaitosten johtajien yksinvalta täydellistyi siten, että vuonna 1932 he saivat oikeuden päättää kurinpitotoimenpiteenä työntekijöiden ja heidän perheidensä säännöstelykorteista, asumisesta ja muista tuotantolaitokseen sidotuista eduista. Tilanteessa jossa koko maa oli ajautunut nälänhädän kouriin, tämä antoi johdolle mahtavan vallan. Vuonna 1935 ammattiliitot menettivät myös oikeuden solmia valtakunnallisia kollektiivisia työsopimuksia. Sen jälkeen niiden rooli rajoittui lähinnä työkurin ylläpitämiseen ja sosiaalivakuutuksen sekä lomavieton järjestämiseen liittyviin tehtäviin. Vuonna 1938 kurinpitorangais-

68 Lewin 1985, s. 252.

69 Työasiain kansankomissaarin tov. Hrisanofin selostus. P-K 29.9.1927.

70 Moshe Lewin ja monet muut ovat kiinnittäneet huomiota neuvostojärjestelmän kaiken kattavaan byrokratisoitumiseen. Byrokraattinen koneisto alkoi elää vähitellen omaa elämänsä. Lewin 1995, s. 123–126, 171–185.

71 Lewin 1985, s. 252–253.

tusten joukkoon lisättiin myös mahdollisuus evätä työntekijältä sosiaaliturvaan liittyneet edut.⁷²

Kepin lisäksi työläisille tarjottiin myös porkkanaa. 1930-luvun alussa Neuvostoliitossa luovuttiin vallankumouksen ajan keskeisiin periaatteisiin kuuluneesta egalitarismista ja käyttöön otettiin erilaiset palkitsemisjärjestelmät, urakkatyö ja eripalkkaisuus, joka levitti nopeasti palkkahaitarin. Tämä loi yhteiskuntaan uuden tilanteen. Tasa-arvoisten työläisten valtiosta tuli yhä selkeämmin kunkin statuksen mukaan eriytynyt yhteiskunta. Mitä korkeampi status ihmisellä oli, sitä paremmat materiaaliset edut hän oli oikeutettu saamaan.⁷³

Vuosikymmenen taitteesta lähtien toteutetut uudistukset johtivat siihen, että työläisten tyytymättömyyden ilmaisuille ja protestoinnille ei jäänyt enää hyväksyttäviä institutionaalisia väyliä. Osa sosiaalisesta tyytymättömyydestä purkautui paikallisina, etnisinä konflikteina. Vuosikymmenen vaihteessa radikaalimaksi muuttunut korenizatsija -politiikka loi tälle otollisen maaperän. Karjalassa se oli synnyttänyt kaksi tai jopa kolme kansallisuuden mukaan määräytynyttä palkkaluokkaa samoissa työtehtävissä työskennelleille. Amerikansuomalaisten spesialisteiksi nimettyjen työläisten kanssa oli tehty omat erikoissopimukset, joiden perusteella heille maksettiin kaikkein korkeinta palkkaa. Lisäksi heidän käytössään olivat erikoiskaupat ja useilla heistä oli mukanaan myös jonkin verran valuuttaa ja rahaksi realisoitavia, haluttuja länsimaisia tavaroita. Toisen ryhmän muodostivat kansalliset työläiset, joille osa tuotantolaitoksista maksoi korotettua palkkaa. Karjalan SNK teki vuonna 1932 päätöksen, jonka mukaan suomea osaaville virkamiehille maksetaan 20 prosentin kielilisiä. Kolmannen ja alimman palkkaluokan muodostivat kaikki muut työläiset.⁷⁴ Karjalan suurin kansallisuus venäläiset joutuivat muita selvästi huonompaan asemaan Neuvostoliitossa harjoitetun korenizatsija -politiikan vuoksi.

Neuvostotasavaltoihin luotiin kansalaisten etniseen alkuperään perustunut rakenteellinen eriarvoisuus. Tämä vaikutti vahvasti ihmisten etnisen tietoisuuden ja siten myös nationalismin syntyyn. Kansalliseen ryhmään kuuluminen, Karjalassa suomalaisuus ja karjalaisuus, antoi ihmisille muihin verrattuna monin tavoin etuoikeutetun aseman. Kansallisen väestön mahdollisuus saada korkeampaa palkkaa ja edetä sosiaalisessa hierarkiassa tasavallan sisällä oli paljon suurempi kuin muilla. Liittovaltion tasolla tilanne oli edelleenkin toinen. Venäjä oli keskuksen kieli ja venäläiset vahvasti edustettuna sen koneistossa. Kansallisten tasavaltojen päätöslauselmissa ja lehdistössä muistutettiin säännöllisesti venäläisten menneisyyden taakasta, joka oli hyvitettävä vähemmistökansallisuuksia suosivalla korenizatsija -politiikalla. Karjalan johto pyrki rajoittamaan venäläisten muuttoa tasavaltaan, heille kiintiöitiin heidän suhteellista osuuttaan pienempi määrä opiskelupaikkoja ja heidän mahdollisuutensa edetä työuralla pysähtyi usein kansallisen väestön suosimiseen. Suuri joukko venäläistä sivisty-

.

72 Ibid.

73 Ibid.

74 KASNT:n KKN:n päätös N:o 805 10.11.1932. TpKK:n TA N:o 31–32/33, s. 10–12; Näiden erikoiskauppojen (Insna) johdon ja siirtolaisten välillä oli jatkuvaa kärhämää. Esim. Siirtolaishallinnon päällikön sijainen Aronen 26.9.1933 Gyllingille. NA RK, f. 685, op. 1, d. 1/3, l. 62; Niemi 1944, s. 117–118.

neistöä menetti työpaikkansa, kun heidän tilalleen valittiin kansalliseen väestöön kuuluvia. Tämä koski erityisesti opettajia, mutta jonkin verran myös virkamiehiä. Venäläisten keskuudessa syntyi tyypillinen perusta sosiaalisesta ja yleisestä yhteiskunnallisesta tyytymättömyydestä alkunsa saavalle nationalismin kasvulle. Venäläisille aika ennen Karjalan suomalaistamista oli ”hyvää aikaa”.

Venäläisten ja jossain määrin myös karjalaisten tyytymättömyys kohdistui 1930-luvulle tultaessa lisääntyvässä määrin tasavaltaa johtaviin suomalaisiin. Tästä on hyvä esimerkki Solomannin sahan tehdaskomitean valintakokous. Puoluejärjestö ehdotti, että yhdeksänhenkiseen tehdaskomiteaan valittaisiin kolme suomalaista. Työläiset hylkäsivät heistä kuitenkin kaksi koska sahan johdoto oli suomalaisten käsissä. Suomalaiset pitivät kokouksen enemmistöä edustaneiden työläisten mielestä ”liiaksi silmällä tuotannon etua”. Vielä keväällä 1930 sahan työväestä oli noin 60 prosenttia suomalaisia, mutta kesäkuuhun mennessä heidän määränsä oli pienentynyt puolella. Syynä näyttää olleen työkuultuuriin ja taloudellisiin kysymyksiin liittyneet suomalaisten ristiriidat tehtaan johdon ja venäläisten sekä karjalaisten työläisten kanssa. Ammattitaitoiset suomalaiset olisivat halunneet nostaa ansioitaan urakatöillä ja uusilla työmenetelmillä, mutta eivät saaneet tahtoaan läpi. Työvoimapulan vaivaamassa maassa oli helppo vaihtaa työpaikkaa. Passilaki ei ollut vielä voimassa. Suomalaiset siirtyivät elintarvikepulan vaivaamalta sahalta muualle etsimään parempia ansioita. Heidän tilalleen palkattiin venäläisiä työläisiä. Karjalan hallituksen suunnitelma tehdä Solomannin sahasta kansallisten työläisten keskuspaikka oli epäonnistunut. Punainen Karjala syytti tästä sahan puoluejärjestöä. Se oli suhtautunut lehden mukaan välinpitämättömästi kansallisuuskysymykseen.⁷⁵

Myös ammattiliittojen uusi rooli aiheutti arvostelua työläisten keskuudessa. Petroskoin suomenkielisten puoluejäsenten maaliskuussa 1929 pitämän kokouksen mukaan ammattiliitot olivat menettäneet merkitystään, koska ne eivät enää osallistuneet palkkaneuvotteluihin. Lisäksi uutta palkkapolitiikkaa arvosteltiin epäsolidaarisiksi, koska vain ylimpien palkkaryhmien palkkoja oli korotettu. Tyytymättömyyttä aiheutti myös neuvostospesialistien ammattitaidottomuus ja virkavaltaisuus. Suomalaisten mukaan jopa kapitalistisissa maissa specialistit ottivat paremmin huomioon työläisten rationalisointiehdotukset kuin Neuvostoliitossa. Osansa saivat myös puolueen jäsenet, joiden arvosteltiin asettuvan työselkkauksissa liian usein johdon puolelle.⁷⁶ Myös Punaisen Karjalan Kontupohjan kirjeenvaihtaja arvosteli ammattiliittojen syrjäyttämistä työehtosopimusneuvotteluista. Paperitehtaan työehtosopimukset oli hyväksytty puolueen suljetussa kokouksessa. Tämä ei vastannut kirjoittajan näkemystä demokratiasta ja ammattiyhdistystoiminnasta.⁷⁷ Tapauksista käy selvästi ilmi, miten osapuolten avoimesta intressien puolustamisesta ja ristiriitojen sovittelusta siirryttiin valtiojohtoisten tuotantolaitosten ja puolueen saneluun.

75 Solomannista. P-K 25.10.1928; Kansallisuuskysymyksestä Solomannin sahalla. P-K 4.6.1930; Kansallisuuskysymys Solomannissa. P-K 10.6.30.

76 Petroskoin suomenkielisten puolueen jäsenten piirikokouksesta. P-K 2.3.29.

77 Ammatti- ja aputyöläisten palkoista Kontuohjassa. P-K 30.3.1929.

Talousautonomian menetys

Karjalan ja muiden neuvostotasavaltojen tulevaisuus ratkaistiin vuosien 1926–27 aikana liikkeelle pannuilla prosesseilla. Neuvostoliitossa vietiin päätökseen vuosikymmenen alussa aloitettu hallinnon ja siihen liittynyt aluejaon uudistus, joilla luotiin rakenteelliset edellytykset taloudellisen suunnittelun voimistamiselle. Maa jaettiin laajoihin taloudellisiin alueisiin, joista Leningradin johtama luoteinen talousalue oli yksi. Se merkitsi alueiden tuotannollisen erikoistumisen ja keskinäisen taloudellisen integraation vahvistamista. Tämä konkretisoitui jo pitkään valmistellun ensimmäinen viisivuotissuunnitelma hyväksymisessä VKP(b):n 15. puoluekokouksessa joulukuussa 1927.

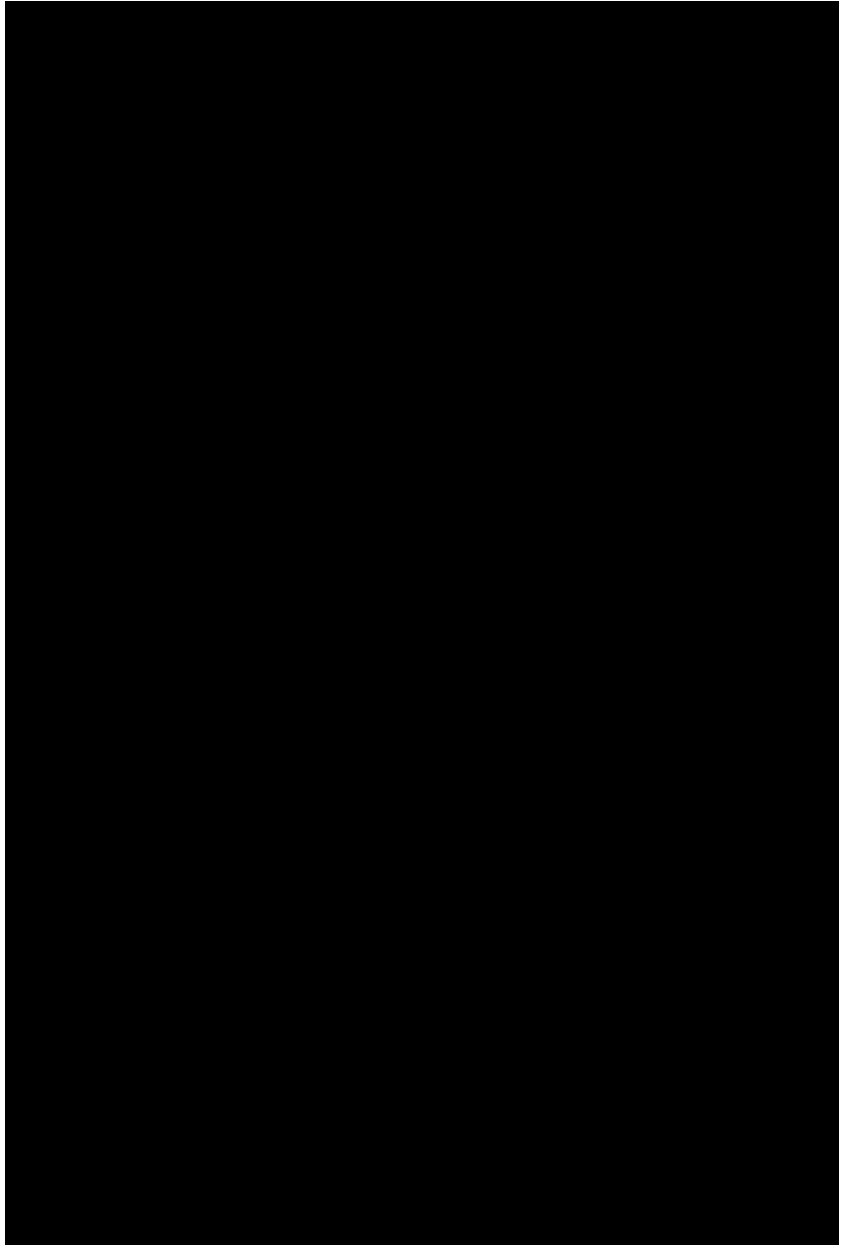
Gylling ja Karjalan TsIK:n puheenjohtaja Santeri Nuorteva vaativat luoteisen talousalueen perustamista koskeneissa keskusteluissa vuosina 1926–27 Karjalan budjettioikeuksien laajentamista, mutta eivät kuitenkaan asettuneet vastustamaan järjestelyä kokonaisuudessaan. Karjalan johto uskoi ilmeisesti, että sen autonomiset oikeudet säilyisivät vähintäänkin entisen laajuisina. Karjala pyrki tekemään erillisen, sen budjettioikeudet takaavan sopimuksen liittymisestään luoteiseen talousalueeseen. Sen suunnitelmiin kuului vuonna 1927 myös oma hallinnollinen uudistus. Sen mukaan valtaa olisi hajautettu alaspäin ja keskusjohtoisuutta vähennetty kaikin puolin paikallisen osallistumisen ja aloitteellisuuden lisäämiseksi. Karjalan mielestä Neuvostoliitossa tapahtunut keskusjohtoisuuden lisääntyminen, byrokratian kasvu ja monopolitrustit haittasivat talouden järkevää hoitamista ja sosialismin rakentamista. Keskittäminen ja byrokraatia synnyttivät ihmisissä välinpitämätöntä suhtautumista neuvostorakennustyöhön, todettiin Punaisen Karjalan pääkirjoituksessa. Hallinnonuudistuksella oli määrä vahvistaa myös kansallista autonomiaa. Yksi osa tähän tähtäävää toimintaa oli uudelleen esille nostettu ehdotus Muurmannin kuvernementin liittämistä Karjalaan. Karjalan johdon näkemyksissä oli mukana vahvasti samoja elementtejä, jotka sisältyivät Nikolai Buharinin 1920-luvun lopussa esittämään kritiikkiin Stalinin linjaa vastaan. Buharin arvosteli Stalinia ”byrokraattis-feodaalisen” valtion luomisesta, ylisuunnittelusta ja kaiken alhaaltapäin tulevan, spontaanin aloitteellisuuden tukahduttamisesta.⁷⁸ Karjalan ja Moskovan suunnitelmat talouden kehittämisestä erosivat merkittävästi toisistaan. Karjala pyrki jatkamaan taloutensa kehittämistä itsehallinnon pohjalta niin, että se kytkeytyisi markkinamekanismin avulla osaksi koko Neuvostoliiton taloutta molempia hyödyttävällä tavalla.

VKP(b):n keskuskomitean luoteisbyro lakkautettiin syksyllä 1927 aluejako-uudistuksen yhteydessä. Samassa yhteydessä 1.8.1927 VTsIK ja Venäjän SNK muodostivat lakkautetusta luoteisbyrosta ja Leningradin kuvernementin aluekomiteasta Leningradin alueen ja VKP(b):n Leningradin aluekomitean. Siihen

.

78 Komissija TsIKa SSSR po rajonirovaniju proizvodit sledujushtshie raboty 2.4.1924. GARF, f. 6984, op. 1, d. 9, l. 10; Gjulling, zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25. Ijunja 1927 goda. NA RK, f. 690, op. 1, d. 9, l. 6–8; Karjalan toimeenpanevan komitean II täysistunto. P-K 8.7.1926; Tärkeä hanke. P-K 30.12.1926; Kysymys neuvostokoneiston säännöstelemisestä Karjalassa. P-K 22.3.1927; Levkojev 1995, s. 47–48; Lewin 1995, s. 176–177.

*Karjalan edustajat
Neuvostoliiton
toimeenpaneavassa
keskuskomiteassa
Moskovassa 1920-
luvun lopussa.
Eturivissä vasemmal-
ta puoluesihteeeri
Johan Järvisalo,
Aleksander Shotman,
I.V. Danilov, Y.
Nikitin (ylhäällä
vasemmalla) ja N.V.
Arhipov.*

liitettiin Novgorodin, Pihkovan, Tsherepovetsin, Muurmanskin ja Leningradin alueet. Vaikka Karjalaa ei liitetty Leningradin aluekomiteaan, se liitettiin silti osaksi luoteista talousaluetta.⁷⁹

Ratkaisu näytti takaavan Karjalan itsehallinnollisten oikeuksien säilymisen. Muodollisesti asia oli näin, mutta todellisuudessa tilanne osoittautui Karjalan

.
⁷⁹ Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 198–199.

kannalta erittäin hankalaksi. Karjalan alueella toimineet, Leningradista johdetut yritykset (mm. Sevzaples ja Muurmannin rautatie) irtosivat kokonaan Karjalan kontrollista. Ongelmaa käsiteltiin huhtikuussa 1928 kokoontuneessa Karjalan aluekomiteassa. Paikalla oli keskuskomitean edustajana Leningradin aluekomitean toinen sihteeri Boris Pozern. Puoluesihteeri Järvisalon mukaan tilanne oli ollut luoteisbyron aikana parempi, koska Karjalalla oli ollut byrossa omat edustajansa. Nyt kun byron valta oli siirretty Leningradin aluekomitealle, johon Karjala ei kuulunut, oli tämä vaikutuskanava luoteisen talousalueen kehitykseen ja Karjalassa toimineisiin keskusjohtoisiiin trusteihin katkennut. Järvisalo esitti tilanteen korjaamiseksi, että Karjalan ja Leningradin suhde järjestettäisiin uudelleen antamalla Leningradin aluekomitealle samat oikeudet Karjalan suhteen kuin luoteisbyrolla oli ollut. Pozern ilmoitti keskuskomitean jo keskustellessaan ongelmasta. Hän uskoi sen suhtautuvan esitykseen suopeasti. Pozern ei puhunut vastoin parempaa tietoaan. VKP(b):n politbyro delegoi 28.6.1928 Leningradin aluekomitealle vallan johtaa VKP(b):n Karjalan aluekomitean työtä. Samalla Karjala sai valita omat edustajansa Leningradin aluekomiteaan.⁸⁰ Karjala pyrki vaikuttamaan siihen pöytäan jossa päätöksiä tehtiin, mutta ei osannut ennakoita miten suuresti viisivuotissuunnitelmiin siirtyminen oli muuttanut poliittista tilannetta.

Kysymyksessä ei siis varsinaisesti ollut Leningradin kaappaus, vaan pikemminkin Karjalan epäonnistunut yritys palauttaa itselleen osa alueellaan toimineille yrityksille menettämästään vallasta. Kysymys ei myöskään ollut erityisesti Karjalaa vaan koko Neuvostoliittoa koskevasta hallinnon uudelleenjärjestelystä. Se loi kaikkien autonomioiden ja tasavaltojen hallinnolle uudet raamit. Karjala oli liitetty luoteisen talousneuvoston (Sevzapekoso) ja Leningradin aluekomitean johtamaan talousalueeseen ilman, että sillä oli edes muodollista vaikutusvaltaa niiden tekemiin itseään koskeviin päätöksiin. Neuvostoliitossa alkanut taloudellinen keskittyminen johti vääjäämättömästi myös keskuksen toivomaan poliittisten rakenteiden yhdentymiseen.⁸¹ Kansallisille, itsehallinnollisille ratkaisuille jäi entistä vähemmän tilaa.

Karjalan sisäisen piiri- jaon uudistaminen jäi sen omaksi huoleksi. Tehtävänä oli kuntien määrän supistaminen 55:stä 26:ksi piiriksi. Karjalan hallituksen lähtökohtana olivat paitsi taloudelliset tekijät, myös se että uusista hallinnollisista alueista muodostuisi mahdollisimman pitkälle kansallisesti homogeenisia kokonaisuuksia. Tätä perusteltiin sillä, että kansankielisen hallinnon järjestäminen olisi näin helpompaa. Piiri- jaolla vahvistettiin myös tietoisesti hallinnollisessa mielessä Karjalan kansallista luonnetta. Vaikka venäläiset muodostivat väestön enemmistön, piirien enemmistö oli uudistuksen jälkeen kansallisia. Karjalaisia piirejä tuli 10, venäläisiä 8, vepsäläisiä 1 ja sekapiirejä 7. Niistä oli 3 venäläis- ja

80 Protokol IV-go Plenuma Kar. Oblastnogo Komiteta VKP(b) ot 22.–22. Aprelja 1928 goda. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 229, l. 21–25; Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 198–199; Olen aikaisemmin olettanut, että Karjalan alistaminen Leningradin aluekomitean alaisuuteen oli Leningradin ja/tai Moskovan aloite. Kangaspuro 1996, s. 126.

81 Simonin mukaan suunnitelmatalouteen siirtymisen vaikutukset suuntautuivat alusta asti kansallisten autonomioiden itsehallintoa vastaan. Simon 1991, s. 109, 199.

2 karjalaisenemmistöistä.⁸² Tämän ansiosta kansalliset muodostivat aina enemmistön mm. tärkeässä puolueen aluekomitean sihteerien neuvottelukokouksessa. Karjalaisten piirien suuri määrä kasvatti muutenkin kansallisten osuutta hallinnossa.

Neuvostoliitossa ryhdyttiin perustamaan vuonna 1929 myös uusia metsätalousalueita. Niistä tehdyt suunnitelmat herättivät Karjalan huolen siitä, mikä uudistuksen vaikutus tulisi olemaan sen talousautonomiaan. Huoli ei ollut aiheuton. Venäjän korkeimman kansantalousneuvoston (VSNH) työryhmän laatiman suunnitelman mukaan osa Karjalan eteläosista olisi lohkaistu Laatokan ja Syvärin metsätyöpiireiksi ja liitetty Leningradin metsätalouspiiriin. Karjala protestoi esitystä vastaan jyrkästi. Se syytti VSNH:ta siitä, ettei se ollut ottanut lainkaan huomioon sitä, että Karjala on autonominen tasavalta. Vastalauseessa korostettiin sitä, että Karjalalta lohkaistavaksi aiotuilla alueilla oli suuri merkitys sen metsätaloudelle. Lisäksi alueella asui 50 000 ihmistä, joista 43 000 kuului karjalais-suomalaiseen väestöön. Se oli 38 prosenttia koko Karjalan kansallisesta väestöstä. Karjala ilmoitti ”vastustavansa kategorisesti alueen siirtämistä, sillä se merkitsisi samaa kuin Karjalan autonomisen tasavallan likvidointi”. Siitä Karjalassa oltiin kuitenkin tyytyväisiä, että työryhmä ehdotti Muurmannin alueen liittämistä sen alueeseen.⁸³

Karjalan ja VSNH:n kiista koski samoja alueita, joista Karjala oli kiistellyt jo 1920-luvun alussa Leningradin kuvernementin kanssa. Myös ristiriidan logiikka oli sama. Keskuksen näkökulma oli puhtaasti yleisliittolaisen talouden järjestämisen perspektiivi, kun taas Karjala tarkasteli kysymystä alueensa kokonaisvaltaisen kehittämisen ja kansallisen itsehallinnon säilyttämisen näkökulmasta. Karjalassa oltiin taas peruskysymysten äärellä. Onko Karjalassa riittävän laaja kansallinen väestö ja säilykö se taloudellisesti elinkelpoisena kokonaisuutena. Karjalan protestit tuottivat siinä suhteessa myönteisen tuloksen, että se sai pitää alueensa eteläosat. Muurmannin alueen se sen sijaan jälleen menetti aivan samoin kuin vuosikymmenen alussa. Leningrad ei ollut valmis luopumaan siitä vastikkeetta.

Kysymys ei ollut kuitenkaan viime kädessä keskusviranomaisten nurjasta tai ymmärtämättömästä asenteesta Karjalan autonomiaa kohtaan vaikka myös sitä saattoi esiintyä. Keskuksen toimet Karjalan taloudellisen itsehallinnon rajoittamiseksi johtuivat perimmältään itse järjestelmän toimintalogiikasta. Karjalan talousautonomia perustui VTsIK:n joko määräaikaiksiin tai toistaiseksi hyväksymiin asetuksiin. Tämä aiheutti jatkuvan tarpeen neuvotella talousautonomian rajoista. Lisäksi keskusvirastoilla on yleensä luontainen pyrkimys toimivaltansa laajentamiseen. Asetelman teki monimutkaiseksi myös se, että keskushallin-

82 Kysymys neuvostokoneiston säännöstelemisestä Karjalassa. P-K 22.3.1927; VII yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokouksen päätöksiä: Päätöslauselma neuvostokoneiston rationalisoinnista koskevassa kysymyksessä. P-K 9.4.1927; Toveri Gyllingin selostus Karjalan uudesta piirijaosta. P-K 19.7.1927; Neuvostokoneistomme uusiminen. P-K 23.7.1927; Kansallisuuskysymys Karjalassa. P-K 11.4.1929.

83 Vypiska iz protokola fraktsii SNK AKSSR ot 28 Maja 1929 goda. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 328, l. 21–22.

nossa kaikki eivät aina tuntuneet muistavan tai ymmärtävän, että Karjalalla oli laajempi talousautonomia kuin muilla autonomisilla tasavalloilla. Osa yleisliittolaisista ja Venäjän federaation autonomioilleen antamista määräyksistä ei ollut sovellettavissa Karjalaan, mikäli haluttiin kunnioittaa sen oikeuksia. Tämä taas edellytti Karjalalta jatkuvaa, aktiivista ”lobbausta” ja usein myös peräänantamatonta oikeuksistaan kiinni pitämistä.

Karjalassa vaikutti lähinnä kaksi tekijää, jotka loivat paineita sen taloudellisen itsehallinnon rajoittamiseen. Ensimmäinen oli Muurmannin rautatie, joka oli ollut tärkeällä sijalla jo Karjalan kommuunin perustamisprosessissa. Rautatien ympärille oli rakennettu laajaa taloudellista toimintaa harjoittanut Muurmannin rautatien kombinaatti. Moskovasta johdetun kombinaatin ja Karjalan toimivalta- ja intressiristiriidat olivat jatkuvana kiistan aiheena koko 1920-luvun.

Toinen tekijä olivat Karjalan metsävarat ja Neuvostoliiton toiseksi suurimmaksi puutavaran vientitrustiksi noussut Karelles. Karellesilla oli niin hallitseva asema Karjalassa, että se vaikutti ratkaisevasti koko Karjalan taloudelliseen ja myös laajemmin sen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Karjalan budjetin tulorahoituksesta noin 50–60 prosenttia tuli 1920-luvun lopussa Karellesilta saaduista tuloista.⁸⁴ Karellesin säilyminen Karjalan omassa päätäntävällässä oli sen edellytys, että autonomiaa voitiin kehittää paikalliset tarpeet ja olosuhteet huomioiden.

Karjalan hallitus onnistui rajoittamaan Muurmannin rautatien kombinaatin toimintaoikeutta tasavallan alueella. Työn ja puolustuksen neuvoston (STO) vuonna 1923 ja muiden Moskovassa hyväksytyjen päätösten mukaan kombinaatti ei voinut laajentaa taloudellista toimintaansa Karjalassa ilman sen hallituksen suostumusta. Lisäksi kombinaatin olisi pitänyt sopeuttaa toimintansa Karjalan hallituksen taloudellisten suunnitelmien mukaan. Kolmas tärkeä rajoitus oli se, että kombinaatti ei voinut päättää yksin siirtolaisten asuttamisesta Karjalaan. Tätä varten oli perustettu Karjalan, Muurmannin kuvernementin ja Muurmannin rautatiekombinaatin edustajista koostunut Karjalan-Muurmannin kolonisaatiokomitea.⁸⁵

Rautatiet olivat olleet 1800-luvulta lähtien väylä, jota pitkin uudisasutus oli levinnyt niin Siperiaan kuin Keski-Aasiaan. Näin oli tapahtunut myös Karjalassa Muurmannin radan myötä. Siksi yhteinen Karjala-Muurmannin kolonisaatiokomitea oli Karjalan johdolle tärkeä kansallisuuspolitiikan toteuttamisen väline. Sen avulla hallitus kykeni säätelemään asutettavien siirtolaisten kansallista koostumusta ja sitä, mihin heidät asutettiin ja kenen tarpeita heidän asuttamisensa palveli. Karjalan näkökulmasta tämä tarkoitti venäläisten siirtolaisuuden ja Muurmannin kombinaatin taloudellisen toiminnan rajoittamista. Tämä johti siihen, että Karjala jäädettiin käytännössä kolonisaatiokomitean työn. Se taas puolestaan aiheutti ristiriitoja sekä komitean sisällä että Karjalan ja keskusviranomaisten välillä.

84 Autio 1997, s. 52.

85 Predsedatel Sovnarkoma AKSSR Gjulling predsedatelju Sevzapekoso t. Mostovenko 4.2.1927. NA RK, f. 690, op. 1, d. 7/48, l. 19, 19ob.

Venäjän federaation talouden suunnittelukomitea (GOSPLAN RSFSR) teki tammikuussa 1926 päätöksen Karjalan ja Muurmannin alueen siirtolaisuuden laajentamisesta. GOSPLAN antoi siirtolaisuuden järjestämisen yksin Muurmannin rautatien siirtolaisuusosaston hoidettavaksi. Sen lisäksi Karjalan maa-asiaain kansankomissariaatti määrättiin avustamaan Muurmannin rautatien siirtolaisuusosastoa uusien siirtokuntien elintarvike ja muun huollon järjestämisessä. Päätös rikkoi aikaisempia siirtolaisuuden järjestämisestä ja Karjalan itsehallinnosta tehtyjä päätöksiä. Gylling protestoi voimakkaasti sitä vastaan.⁸⁶

Tapaus kertoo eräästä keskeisimmästä Karjalan autonomiaan liittyneestä ongelmasta. Se on myös yksi osoitus Neuvostoliitossa alusta asti vaikuttaneesta rakenteellisesta tendenssistä voimistaa keskusvaltaa. Keskusvirastot pyrkivät laajentamaan hallinnollisin päätöksin toimivaltuuksiaan autonomioiden ja neuvostotasavaltojen kustannuksella. Venäjän GOSPLAN:in vuoden 1926 päätökseen sisältyi monta Karjalan kannalta huolestuttavaa piirrettä. Ensinnäkin se olisi vienyt Karjalalta mahdollisuuden vaikuttaa siirtolaisten kansalliseen koostumukseen. Toiseksi siirtolaisuuden huomattava kasvattaminen rautatien kombinaatin tuotantolaitosten kehittämiseksi olisi siirtänyt resursseja ja talouden painopistettä paikallisesti johdetusta teollisuudesta yleisliittolaiseen. Kolmanneksi, Karjalan itsenäinen maa-asiaain kansankomissariaatti olisi alistettu palvelemaan rautatien kombinaatin harjoittamaa, yleisliittolaisten intressien määräämää siirtolaisuuspolitiikkaa. Tämä olisi supistanut oleellisesti Karjalan itsehallinnollisia oikeuksia, sillä aikaisempien päätösten mukaan Karjalan uudisasutuksesta vastasi sen maa-asian kansankomissariaatti.

Karjalan protesti jähdytti päätöksen toteuttamisen ja käynnisti monta vuotta jatkuneen kiistan Karjalan hallituksen, keskusviranomaisten ja rautatien kombinaatin välillä.⁸⁷ Gylling ehdotti vuonna 1928 Karjalan Moskovan edustaja Pottojeville, että yhteinen Muurmannin rautatien kolonisaatiokomitea pitäisi lakkauttaa ja siirtää sen tehtävät Karjalan maa-asiaain kansankomissariaatille ja Muurmannin alueen vastaaville elimille.⁸⁸

Ihmisten lisäksi rautatietä pitkin saapui myös teollisuus. Muurmannin rautatien hallintojohtaja A. M. Arnoldov linjasi kombinaatin tavoitteet vuonna 1927 täysin Moskovan näkökulmasta. Hänen mukaansa siirtolaisuuden oli edistettävä yleisliittolaisia teollistamisen ja maatalouden kehittämistavoitteita. Kansallisuuskysymys oli hänen mielestään sivuseikka tämän rinnalla. Myös kombinaatin suunnitelmat teollisuustuotannon laajentamiseksi herättivät Karjalassa huolta. Kombinaatti oli laatinut omat Karjalan taloussuunnitelmista erilliset suunnitelmat hallitsemansa alueen talouden ja mm. Shellesin toiminnan kehittämiseksi. Gylling kehotti maaliskuussa 1928 Pottojevia pitämään Moskovassa huolta, ettei Karjalan alueelle synny teollisuuskombinaattia, joka ei ”ole alistet-

86 Ibid.

87 Protokol zasedanija prezidiuma VTsIK ot 28.11.1927. GARF, f. 1235, op. 121, d. 355, l. 37; RSFSR federalnyi Komitet po zemelnomu delu pri prezidume VTsIK 16.7.1927. GARF, f. 1235, op. 121, d. 355, l. 38.

88 Edv. Gylling Pottojeville 9.2.1928. NA RK, f. 690, op. 1, d. 216, l. 28–29ob.

tu Karjalan talouselinten valvontaan”.⁸⁹ Jo pelkästään suunnitelmat Karellesin kanssa kilpailevan rautatien metsätrusti Shellesin toiminnan laajentamisesta Karjalan alueella olivat punainen vaate Karjalan hallitukselle.

Muurmannin rautatien kombinaatin ja Karjalan kiistat jatkuivat käytännössä yhtäjaksoisesti läpi vuosien 1926–30. Kombinaatin teollisuustoiminta tuotti tappiota eikä siirtolaisuustoimintaa käytännössä ollut. Kiista siirtyi uuteen vaiheeseen vuonna 1929, kun Työläis-talonpoikais-tarkastus (RKI) ryhtyi tutkimaan kombinaatin toiminnan puutteellisuuksia. Se toimitti raporttinsa Venäjän federaation maa-asiain kansankomissariaatin kollegiolle, joka käsitteli asiaa kesällä 1929. Karjalan edustajat esittivät raporttiin tukeutuen kombinaatin lakkauttamista ja sen toimintojen liittämistä Karjalan vastaaviin elimiin, mutta enemmistö oli sitä vastaan. Karjalan yksi tärkeimpiä tavoitteita oli Shellesin häätäminen pois alueeltaan ja sen sahojen saaminen Karellesille. Karjala syytti kombinaatin hallussa olleiden laajojen metsäalueiden, sen siirtolaistoiminnan ja Shellesin haittaavan tasavallan kehitystä. Tämän jälkeen asiaa käsiteltiin VTsIK:n kansallisuuksien neuvostossa. Se esitti kombinaatin lakkauttamista, sen toimintojen siirtämistä Karjalan maa-asian kansankomissariaatille ja Shellesin tuotannon siirtämistä Karellesille. Eri virastojen ristiriitaisia intressejä ja politiikkaa kuvaa, että vielä tämän jälkeen Tie- ja yhteysasiain hallinto riitautti päätöksen ja vei sen STO:n käsittelyyn. Se päätti, että Shelles jatkaa toimintaansa. Asia ei ollut vielä tämänkään jälkeen lopullisesti ratkaistu. Karjalan hallitus protestoi puolestaan STO:n päätöstä vastaan Kansallisuuksien neuvoston aiemmin tekemään päätökseen vedoten. STO otti asian uudelleen käsittelemään ja muutti päätöstään Karjalan haluamalla tavalla. Lopullisen pisteen asialle pani Neuvostoliiton SNK, joka päätti 2.11.1930 lakkauttaa kombinaatin ja liittää sen toiminnot Karjalan vastaaviin talousyksiköihin.⁹⁰

Moskovan oli sikäli helppo lakkauttaa kombinaatin ja Shellesin toiminta Karjalassa vuonna 1930, koska tilanne oli muuttunut ratkaisevasti vuoteen 1928 verrattuna. Karjalan aloitteen alkuperäinen motiivi oli ollut lakkauttaa sen intresseistä piittaamattoman yleisliittolaisen trustin toiminta alueellaan. Samalla se olisi saanut Shellesin merkittävät metsä- ja tuotantoresurssit omaan haltuunsa. Vuoden 1930 lopussa tehdyllä päätöksellä ei ollut enää tätä Karjalan tavoittelemaa vaikutusta.

Toinen Moskovaa Karjalassa kiinnostanut asia olivat sen metsäresurssit. Puutavara oli Neuvostoliiton kolmanneksi tärkein vientituote.⁹¹ Neuvostoliiton puuteollisuudelle ja siinä yhteydessä Karjalalle oli määrätty jo vuonna 1927 viisivuotinen vientikiintiö – metsätalouden viisivuotissuunnitelma. Joulukuussa 1927 järjestetyn Glavlesbumin (Metsä- ja paperiteollisuuden päähallinto) vientitrustien erikoiskokouksen päätöksillä Karellesille määrättiin aikaisempiin suunnitelmiin verrattuna lähes kaksinkertaiseksi korotettu vientikiintiö vuosille

89 Ibid; NKP(b):n aluekomitean täysistunto. P-K 18.10.1928; Juntunen 1997, s. 122–123.

90 Muurmannin rautatien kombinaatin likvideeraamisesta. P-K 11.7.1929; Muurmannin rautatien ja siirtolais-, asutus- ja teollisuuskombinaatin likvidoinen. P-K 21.10.1930; Juntunen 1997, s. 124; Kauppala 1992, s. 93–94.

91 Osokina 1995, s. 88.

1928–1932.⁹² Lisäksi Karellesilta kiellettiin kokonaan puun myynti Neuvostoliiton sisämarkkinoille vientiin tarvittavan puutavaran turvaamiseksi. Päätös oli vakava takaisku Karjalan taloudelle. Puutavaran vienti keskusjohdon määräämin dumping-hinnoin oli tappiollista, mutta myynti sisämarkkinoille olisi kannattanut taloudellisesti.⁹³

Karjala ja Moskova olivat erimielisiä myös siitä, millä perusteella Karjalan metsänhakuutavoitteet mitoitetaan. Moskova laski Karjalalle asetetut kiintiöt suhteessa sen metsävaroihin. Karjalan omat laskelmat puolestaan perustuivat siihen, mitkä olivat sen käytettävissä olleet tuotantoresurssit. Neuvostoliiton teollistamisen tarpeista johtunut vaatimus kasvattaa jyrkästi puun vientimääriä johti siihen, että Karjalalle määrättiin ylisuuria tuotantotavoitteita. Samalla Karjala menetti myös mahdollisuuden tuotantorakenteensa monipuolistamiseen. Vielä vuonna 1929 Gylling esitti kuitenkin vaatimuksia Karjalan metsätalouden jalostusasteen nostamisesta ja raakapuun viennin supistamisesta. Hänen tulevaisuuden suunnitelmansa perustuivat itsehallinnon tarjoamaan mahdollisuu-teen kehittää Karjalaan kannattavaa metsäteollisuutta. Siihen sijoitetuille pääomille oli Karjalan kansantalousneuvoston päätöksen mukaan saatava vähintäänkin viiden prosentin tuotto, jotta se loisi perustan talouden kehittämiseksi.⁹⁴

Karjalan hallituksen suunnitelmilta putosi kuitenkin pohja pois viisivuotis-suunnitelman aloittamisen myötä. Karjalan kaikki resurssit valjastettiin Moskovasta asetettujen metsänhakuu- ja uittokiintiöiden täyttämiseen. Siitä huolimatta, että tavoitteiden toteuttamisesta jäätiin useimmiten melko kauas jälkeen, niiden täyttämisen yrittäminenkin halvaannutti lähes koko muun yhteiskunnan. Seurauksena oli talouden yksipuolistuminen ja muiden tuotannon alojen, mm. maatalouden taantuminen resurssi- ja työvoimapulasta johtuen.⁹⁵ Karjalasta oli tulossa keskuksen kolonisoima, puutavaraa ja muita raaka-aineita tuottava siirtokunta.

Merkittävä takaisku Karjalan talousautonomialle oli Karellesin alistaminen Moskovan johtamaksi yleisliittolaiseksi trustiksi syyskuussa 1930.⁹⁶ Tämän jälkeen Karjalan hallituksella ei ollut enää välitöntä sananvaltaa alueensa suurimman yhtiön toimintaan. Hallitus menetti sen myötä lopullisesti mahdollisuutensa vaikuttaa tasavallan elinkeinorakenteen ja sen mukana yhteiskuntapolitiikan peruskysymyksiin. Sen tehtäväksi jäi yrittää enää luoda edellytykset Moskovasta ja Leningradista johdettujen metsäyhtiöiden toiminnalle.

92 Uusi vientikiintiö oli vuodelle 1927–28: 194 000 kkm, 1928/29: 250 000 kkm, 1929/30: 280 000 kkm, 1930/31: 300 000 kkm, 1931/32: 320 000 kkm. V. Sokolovski predstavitel Karrespubliki pri Prezidiume VTsIK, Moskva v dekabrije 1927 predsedatelju sovnarkoma AKSSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 2/6, l. 61ob.

93 V. Sokolovski predstavitel Karrespubliki pri Prezidiume VTsIK Moskva v dekabrije 1927 predsedatelju sovnarkoma AKSSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 2/6, l. 61ob.; Gylling, VIII yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen pöytäkirja, 1929, s. 18–22.

94 Kratkaja zapis o zasedani 5-go dekabnja 1927 g. Syrevoj podkomissii pri Glavlesbume o syrevyh vozmozhnostjah lesoeksporta. NA RK, f. 690, op. 1, d. 2/6, l. 63–64; Gylling, VIII yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen pöytäkirja, 1929, s. 18–22.

95 VKP(b):n Karjalan aluekomitean II täysistunnon aineisto ja päätökset (31.7.–2.8.1930), s. 18–19. Renvall 17B, KA.

96 Autio 1997, s. 83.

Karjalan poikkeusjärjestelyllä 1920-luvun alussa saamat budjettioikeudet eivät sopineet yhteen valtiomonopolistisen talousjärjestelmän kanssa, jota Neuvostoliitossa oli ryhdytty voimallisesti rakentamaan ensimmäisen viisivuotissuunnitelman myötä. Oli vain loogista, että keskus otti ne uudelleenarvioinnin kohteeksi. Niiden peruminen oli osa jo pitemmän aikaa jatkunutta kehitystä, joka viimeisteli myös Karjalan siirtymisen lopullisesti osaksi yleisliittolaista suunnitelmataloutta. Budjettioikeuksien lakkauttamista ei voida pitää edes erityisesti Karjalaa vastaan suunnattuna toimenpiteenä. Se oli osa yleistä talouden keskittämistä ja yhdenmukaistamista, jonka seurauksena kansallisten autonomioiden oikeudet supistuivat.⁹⁷ Ensimmäisen kerran Karjalan budjettioikeudet oli kyseenalaistettu jo 1926, kun Neuvostoliiton finanssiasiaain kansankomissariaatti kieltäytyi myöntämästä sille erioikeuksia muihin tasavaltoihin verrattuna.⁹⁸ Tästä lähtien Karjala joutui käymään budjettioikeuksien jatkamisesta enemmän tai vähemmän vaikeita neuvotteluja käytännössä joka vuosi aina niiden lakkauttamiseen asti.

Karjalan talousautonomia lakkautettiin VTsIK:n yleisliittolaista talous- ja verouudistusta koskeneella päätöksellä 30.7.1930. Päätös sisälsi kaksi periaatteellisesti tärkeää kohtaa. Karjala menetti sen perusteella tärkeimmän osan teollisuuttaan (mm. koko metsä-, paperi ja metalliteollisuuden) yleisliittolaisille elimille. Lisäksi Karjalan erityiset budjettioikeudet lakkautettiin ja sen budjetti liitettiin osaksi Venäjän federaation budjettia.⁹⁹

Neuvostohallituksen hyvää tahtoa Karjalaa kohtaan taas osoittaa se, että sille luvattiin uudistusten rajoissa melko paljon. Päätöksen mukaan Venäjän tuli hyvittää Karjalalle verouudistuksen ja yritysten menetyksen seurauksena tapahtuva verotulojen menetys. Päätöksessä puhuttiin jopa Karjalan erikoisten budjettioikeuksien säilyttämisestä siltä osin, kuin ne koskivat Karjalan oman budjetin menorakennetta. Lisäksi Yleisliittolaisen korkeimman kansantalousneuvoston, Venäjän federaation valtion suunnittelukomitean ja Karjalan hallituksen tuli laatia suunnitelma Karjalan luonnonvarojen laajemmasta hyödyntämisestä ja tasavallan teollistamisesta. Petroskoihin päätettiin myös avata Karjalan jo pitkään havittelema kansallinen pedagoginen instituutti ja tieteellinen tutkimusinstituutti.¹⁰⁰

Oleellista päätöksessä oli kuitenkin se, että Karjala joutui riippuvaiseksi Venäjän federaation sille myöntämistä avustuksista. Siihen asti Karjalan budjetin rahoitus oli perustunut sen omaan taloudelliseen toimintaan. Ero aikaisempaan oli tässä mielessä ratkaiseva. Syntyi tilanne jota suomalaiset olivat pelänneet jo vuonna 1920 kun he vaativat, että Karjalalle oli muodostettava omat taloudellisen itsehallinnon elimet. Niillä oli ollut tarkoitus estää Karjalaa joutumasta riippuvaiseksi keskusvallan vaihtuvista poliittisista suhdanteista ja virkamiesten

97 Simon 1991, s. 104–105, 109.

98 Karjalan toimeenpanevan komitean II täysistunto. P-K 8.7.1926.

99 Postanovlenie III sessii Vserossijskogo Tsentralnogo Ispolnitelnogo Komiteta po dokladu (Gjullinga – M.K.) pravitelstvu Karelskoj ASSR 30.7.1930. GARF, f. 1235, op. 125, d. 284(1), l. 7, 15–16.

100 Mainittu päätös, l. 11–14.

mielivallasta. Budjettioikeudet kumonneen päätöksen nurja puoli tuli päivänvaloon välittömästi. Venäjän federaation finanssiasian kansankomissariaatti su-pisti yksipuolisella päätöksellä Karjalan valmisteleman budjetin loppusummaa. Sen mielestä Karjalan tulonmenetykset ja niiden mukaan määräytyvä Venäjän federaation avustus Karjalalle oli paljon pienempi kuin mitä se oli itse laskenut. Karjala protestoi ankarasti Venäjän sanelupoliitiikkaa vastaan. Gylling syytti 23.4.1931 lähettämässään virallisessa protestissa keskusvaltaa siitä, ettei se täyttänyt taloudellisia velvoitteitaan Karjalaa kohtaan. Tästä johtuen myöskään Karjala ei kyennyt täyttämään keskuksen sille asettamia taloudellisia tehtäviä, Gylling huomautti.¹⁰¹

VTsIK:n perusti erikoiskomission käsittelemään ongelmaa. Se kokoontui jo kaksi viikkoa Karjalan vastalauseen lähettämisen jälkeen. Komission työjärjes-tyksen mukaan asia käsiteltiin Karjalan protestina siitä, että Venäjän federaation finanssiasioiden kansankomissariaatti oli rikkonut Karjalan erityisiä budjetti-oikeuksia. Karjalan hallitus vetosi VTsIK:iin, että se muuttaisi Venäjän federaa-tion päätöstä Karjalan budjetista. Karjala sai valituksensa läpi ja sen budjettia suurennettiin sen pyytämällä tavalla.¹⁰² Tapaus kertoo sekä virkamiesten mieli-vallasta että keskuksen ailahtelevista poliittisista suhdanteista. Vaikka Karjala voitti tämän taistelun, se osoitti että sen itsehallinnon perusta oli murennettu. Sen kohtalo oli tästä lähtien aivan toisella tavalla riippuvainen keskusvallan ja virkamiesten harkinnasta kuin aikaisemmin.

Karjalan talous sidotaan pakkotyöleireihin

Yksi syy lisää miksi Karjalan aluekomitea oli tyytymätön Muurmannin rauta-tiekombinaatin metsätrusti Shellesin toimintaan oli se, että se käytti mielellään USLON:in vankityövoimaa talonpoikien sijaan. Solovetskin leireillä oli vuon-na 1928 noin 25 000 vankia, joista huomattava osa työskenteli Karjalan alueel-la. Shellesin olisi pitänyt sopia vankityövoiman käytöstä ammattiliiton kanssa, mutta se ei piitannut sopimuksista. Ansiomahdollisuutensa menettänyt paikalli-nen väestö oli tyytymätön tilanteeseen. Myös Karjalan hallitus oli valmis hyö-dyntämään vankityövoimaa, mutta sen näkökulma siihen oli toinen kuin Shellesin. Vankityövoiman käyttö ei saanut viedä ansiomahdollisuuksia talon-pojilta.¹⁰³ Karjalan hallituksen politiikan ensisijaisiin päämääriin kuulunut tal-onpoikien aseman parantaminen ei ollut Zhellesin intresseissä.

Vuonna 1930 Karjalan metsänhakuista ja tienrakennustöistä oli jo merkittä-vä osa USLON:in vastuulla. Se vastasi mm. Karjalan pitkään vaatiman Kemín

101 Gylling 23.4.1931. Doklad o realizatsii reshenii VTsIK i SNK RSFSR ot 30.7.1930 3-oj sessii VTsIK XIV Sozyva i Prezidiuma VTsIK ot 3.1.1931 v otnoshenii Karelii. GARF, f. 1235, op. 125, d. 284(2), l. 81–84.

102 Protokol zasedanija komissii tov. Prjadtshenko po rassmotreniju rjada voprosov po Karelskoj ASSR ot 8. Maja 1931. GARF, f. 1235, op. 125, d. 284(3), l. 11.

103 Svodka o nenormalnostjah v rabote Zhellesa 15.10.1928. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 232, l. 46; Sekretar Arhgubkoma VKP(b) Bergavinov 10-go Nojabrja 1928 v TsK VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 224, l. 63.

ja Uhtuan välisen maantien rakentamisesta ja yli 10 prosentista alueen metsätöistä. USLON oli myös Karjalan toiseksi suurin kalatalousyritys. Sen tuotanto-suunnitelma vastasi 40 prosenttia koko tasavallan suunnitelmasta. USLON:in suuresta taloudellisesta merkityksestä johtuen Karjala oli ollut autonomian perustamisesta asti kiinnostunut liittämään vankilasaaret alueeseensa. Sen työvoiman hyödyntäminen Karjalassa olisi tullut rationaalimmalla tavalla järjestetyksi, jos se olisi ollut myös hallinnollisesti osa Karjalaa.¹⁰⁴

VTsIK:n hallinnollinen komissio suositteli syyskuussa 1930 saarten luovuttamista Karjalalle sen tekemän ehdotuksen mukaisesti. Komissio perusteli ehdotustaan metsätalouden vaatimuksilla. Jos Solovetskin saaret liitettäisiin Karjalaan, jopa 55–60 prosenttia vangeista voitaisiin panna työskentelemään metsätalouden parissa. Vaikka pakkotyövoiman käyttö oli lisääntynyt metsätoissa tasaiseen tahtiin, ei VTsIK:n puhemiehistö kuitenkaan hyväksynyt esitystä. Solovetsk jäi osaksi pohjoista aluetta.¹⁰⁵

Vankileirin kohtalon ratkaisi ilmeisesti NKVD:n päätös rakentaa pakkotyövoimalla kanava Karjalan läpi Ääniseltä Vienanmerelle. Vienanmeren-Itämeren kanavan (BBK) rakennustyöt alkoivat 1931 ja kanava otettiin käyttöön kesällä 1933. Siitä kehittyi itsenäinen, jatkuvasti laajentunut taloudellinen ja poliittinen mahtitekijä Karjalan sisälle. Tätä korosti se, että kanava oli alusta asti osa Neuvostoliiton sotilasstrategista infrastruktuuria. Itämeren laivaston olisi pitänyt kyetä suunnitelmien mukaan käyttämään kanavaa. Tähän kanavasta tosin tuli liian pieni.¹⁰⁶ Kanavan päänsinöörinä oli Neuvostoliiton työleirihallinnon varajohtaja ja se kuului muutenkin NKVD:n suurhankkeiden joukkoon. Kanavan roolia Karjalan tasavallassa symboloi osuvasti se, että Stalinille nimetyin kanavan vihkiminen käyttöön tapahtui Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvostotasavallan perustamisen vuosipäivänä 25.7.1933.¹⁰⁷ Karjalan ASNT:n vuosijuhla jäi pelkäksi kuriositeetiksi sen rinnalla, että kanavan avajaisristeilylle osallistuivat mm. J. Stalin, Sergei Kirov, Kliment Voroshilov ja joukko muita maan korkeimpaan johtoon kuuluneita. Koko Neuvostoliiton lehdistö kirjailija-liittoa myöten oli valjastettu ylistämään rakennustyön saavutuksia.

Kanavan valmistuttua Neuvostoliiton SNK päätti 17. 8.1933 organisoida sen toiminnot ja hallinnon uudelleen. Se oli ollut siihen asti pelkästään NKVD:n johtama pakkotyöleiri, mutta nyt se valjastettiin toteuttamaan Gosplanin ja Neuvostoliiton SNK:n taloussuunnitelmia. Päätöksen mukaan kombinaatin johtajaksi valittiin edelleenkin NKVD:n edustaja. Hän oli elokuussa 1933 puuteollisuuden hyvin tunteva Lazar Josifovitsh Kogan.¹⁰⁸ Kanavan taloudellinen merkitys näkyy myös sen varajohtajien valinnassa. Heitä oli kaksi. Toinen

.

104 Administrativnaja Komissija pri Prezidume VTsIK 6.9.1930. GARF, f. 1235, op. 125, d. 290, l. 7, 7ob.

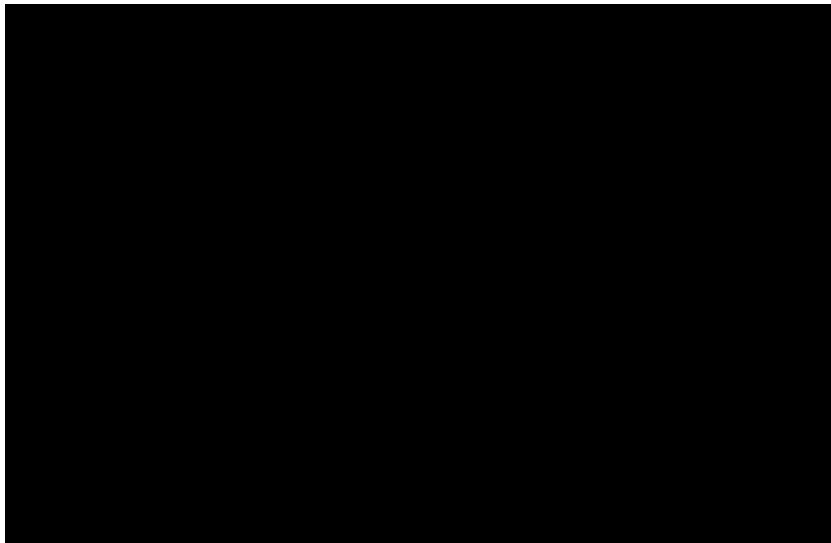
105 Ibid; Prezidiuma VTsIK 20.9.1930 g. GARF, f. 1235, op. 125, d. 290, l. 1.

106 Katso tarkemmin kanavan sotilasstrategisesta merkityksestä ja puna-armeijan intresseistä Kilin 1999a, s. 122–127.

107 Haapalainen, Neuvosto-Karjalan 15-vuotiselta taipaleelta, s. 7.

108 Lazar J. Kogan siirrettiin Moskovaan, kun Rapoport valittiin hänen tilalleen. Kogan toimi mm. elokuusta 1936 joulukuuhun 1937 Neuvostoliiton puuteollisuusasiain kansankomisariaatin varajohtajana. Conquest 1985, s. 56.

*Neuvostoliiton
puolustusasiain
komissaari K.E.
Voroshilov (vasem-
malla) ja VKP(b):n
Leningradin
puoluejohtaja S.M.
Kirov Stalinin
kanavan
avajaisristeilyllä
8.6.1933. NKVD:n
johtama kanavan
kombinaatti kavensi
Karjalan itsehallin-
toa ja sitoi sen
talouden pakko-
työhön. Aikakauden
vaihtumista symboloi,
että kanavan
suurelliset avajaiset
järjestettiin Karjalan
ASNT:n perustamisen
vuospäivänä.*

oli Neuvostoliiton metsäasiain kansankomissariaatin (NKLesä) ja toinen vesiasian kansankomissariaatin (NKVoda) edustaja. Kun kombinaatti valmistui, sille nimitettiin uusi johtajisto. Rakennusvaiheessa sen varajohtajana ansioitunut ja Leninin kunniamerkillä 4.8.1933 palkittu Jakov Davidovitsh Rapoport¹⁰⁹ ylennettiin 17.8. kanavan johtajaksi. Varajohtajaksi ja pääinsinööriksi nimitettiin K.A. Verzhbitski, ja toiseksi varajohtajaksi, joka samalla oli kanavan leirihallinnon johtaja, D.V. Uspenski. NKVD:n päällikköä Genrih Jagodaa pyydettiin antamaan metsäasiain kansankomissariaatin edustaja Loboville ja vesiasiaain kansankomissariaatin edustaja N.M. Jansonille jatkoajaksi tehtäväänsä.¹¹⁰

Kanavan kombinaatista muodostettiin itsenäinen taloudellinen ja poliittinen valta keskelle Neuvosto-Karjalaa. Karjalan päättävillä elimillä ei ollut oikeutta puuttua sen toimintaan, mutta se vaikutti taloudellisesti ja Karjalan johtoon valittujen edustajiensa kautta merkittävästi Karjalan kehitykseen. Kombinaatille annettiin tehtäväksi rakentaa alueelleen lisää sähkövoima-asemia, kemiallinen

109 Jakov Davidovitsh Rapoport syntyi juutalaiseen toimihenkilöperheeseen vuonna 1899 ja liittyi puolueeseen jo 1917. Hän hankki maineensa OGPU:n vankileirien johtajana Vienanmeren-Itämeren kanavaa rakentaessaan. Näistä ansioista johtuen hänet nimitettiin uuden NKVD:n suurimmaksi pakkotyöprojektiksi mainitun Volgostroin johtajaksi v. 1937. Tehtävänä oli padota Volga-joki suurta tekoallasta ja sähkövoima-asemaa varten. Mukanaan Karjalasta Rapoport vei suuren joukon BBK:n kanavan rakentamisessa käytettyä työvoimaa. Hän oli 1930-luvun alusta aina 1940-luvulle koko Neuvostoliiton vankileirijärjestelmän Gulagin varajohtaja. Karjalan Komsomolin tulevan ykkössihteerin, KGB:n johtajan ja VKP(b):n puoluejohtajan Juri Andropovin ura alkoi tästä NKVD:n Volgan kanavan rakentamis- ja patoamisprojektista. Rapoport palasi 1940 keväällä jälleen Karjalaan BBK:n kanavan laajennustyöhön. Juri Andropov seurasi hänen mukanaan Komsomolin ykkössihteerin virkaan. Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)..., GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d 195, l. 23; Beichman ja Bernstam 1984, s. 40–42, 48–49.

110 Postanovlenie SNK SSSR "O Belomorsko-Baltijskom Kombinate" 17.8.1933. Gulag v Karelii, s. 89; Postanovlenie TsIK SSSR "O nagrazhdenii ordenami sojuza SSR rabotnikov, inzhenerov i rukovoditelej stroitelstva Belomorsko-Baltijskogo Kanala imeni tov. Stalina" 4.8.1933; Postanovlenie SNK SSSR "O meroprijatijah v svjazi s organizatsiej Belomorsko-Baltijskogo Kombinata" 17.8.1933. Gulag v Karelii, s. 72, 90.

kombinaatti, paperitehtaita ja sahoja sekä tutkia ja ryhtyä hyödyntämään mineraaleja ja muita luonnonvaroja. Sen tehtäviin kuului myös asutustaajamien perustaminen ja ”socialistisen tyypin kaupungin rakentaminen” vapautetuille vankeille.¹¹¹ Enimmillään rangaistusvankeja oli kanavan rakennusvaiheessa vuosina 1931–33, jolloin heidän määränsä nousi n. 140 000:een.¹¹² Vuonna 1936 vankien määrä oli pudonnut noin 40 000:een. Tosin näin pieni vankien määrä jäi vain väliaikaiseksi ilmiöksi.¹¹³

Pakkotyöväkien asuttaminen Karjalaan aiheutti monia sosiaalisia ja myös poliittisia ongelmia. Joulukuussa 1933 kanavan hallinto ilmoitti Gyllingille, että se oli perustanut 9.12.1933 mennessä useita taajamia, joissa asui 7325 ihmistä, pääasiassa entisiä talonpoikia ja kulakkeja. Miehiä heistä oli 2245, naisia 2032 ja lapsia 3048.¹¹⁴ Karjalan hallituksen rooliksi jätettiin heidän elin- ja kulutustarvikkeistaan huolehtiminen. Nälkää näkevän Karjalan edellytykset täyttää tehtävä oli huono. Gylling pyysi Neuvostoliiton SNK:lta apua, mutta turhaan.¹¹⁵

Stalinin kanavan valmistumisen jälkeen Karjalan metsä- ja voimatalouden sekä teollisuuden kehittämisen päävastuu annettiin NKVD:lle. Stalinin kanavan kombinaatti ja Neuvostoliiton puuteollisuusasiain kansankomissariaatti sopivat syys-lokakuussa 1933 käydyissä neuvotteluissa, että kombinaatti ryhtyy toteuttamaan Neuvostoliiton metsänhakkukuusuunnitelmia. Samoissa neuvotteluissa sovittiin myös siitä, että kanavan hallinto osallistuu mm. Karellesille ja Sevzaptranslesille annettujen vientituotantosunnitelmien toteuttamiseen.¹¹⁶ Päätös merkitsi pakkotyövoiman käytön huomattavaa laajentamista Karjalan metsäteollisuudessa. Se ei voinut olla vaikuttamatta myöskään yleiseen töiden järjestämisen tapaan ja työkuulttuurin kehitykseen sitä rappeuttavalla tavalla.

Karjalan metsävaroista peräti 30 prosenttia sijaitsi kanavan kombinaatin alueella. Voidaan sanoa, että se oli Karellesin ohella Karjalan merkittävin yksittäinen talousmahti. Kaksi vuotta toiminnan aloittamisen jälkeen, 10.7.1935 Neuvostoliiton SNK:n päätti voimistaa edelleenkin kombinaatin roolia Karjalan metsäteollisuudessa. Sille perustettiin metsähallintoalueet Poventsan, Uukujärven, Karhumäen ja Paatenen metsäasemista sekä osista Rukajärven, Sorokan ja Tunkuan metsäasemia. Niiden pinta-ala oli yhteensä 2800 ha.¹¹⁷ Päätös merkitsi

.

111 Postanovlenie SNK SSSR ”O Belomorsko-Baltijskom Kombinate” 17.8.1933. Gulag v Karelii, s. 89.

112 Iz doklada natshalnika BBLAGa S. Firina na torzhestvennom zasedanii kommunistitsheskoj akademii i instituta sovetского stroitelstva ob itogah stroitelstva BBK 11.3.1934. Kokous on ollut lokakuussa 1933, mutta päätöslauselma julkaistiin Krasnaja Karelijassa 11.3.1934. Gulag v Karelii, s. 77–78.

113 Prikaz po BBK OGPU o postanovlennyh pered kombinatom gosudarstvennyh zadatshah 10.9.1933. Gulag v Karelii, s. 91.

114 Pismo upravlenija BBK predsedatelju SNK KASSR E Gjullingu o sostave i razmeshtsheni pribyvshih v zony kombinata trudopoledentsev 10.12.1933. Gulag v Karelii, s. 99.

115 Otnoshenie SNK KASSR v SNK SSSR o prodlenii dejstvija postanovlenija sojuznogo pravitelstva ”o Igotah i pomoshthi pereselentsam iz zony zatopenija BBK”. Predsedatel SNK AKSSR E. Gjulling 1.6.1934. Gulag v Karelii, s. 102.

116 Gulag v Karelii, s. 209.

117 Belomorsko-Baltijski kombinat NKVD. Srednjaja Karelija – zona kanala im. tov. Stalina – v. obshtshem plane Karelskoj ASSR v. tretem pjatiletii, s. 11. Renvall 18B, KA; VKP(b):n XII:ta Yleiskarjalaiselle konferenssille. Ainehistoa ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämistä KASNT:ssa, s. 12. Renvall 17B, KA; Postanovlenie SNK SSSR ”O lesnoj territorii Belomorsko-Baltijskogo Kombinata” 10.7.1935, Gulag v Karelii, s. 109.

sitä, että viimeistään tämän jälkeen huomattava osa Karjalan metsätoista suoritettiin pakkotyövankien voimin. Stalinin kanavan kombinaatin osuus Karjalan metsätoista oli noussut vuosina 1938 ja 1939 jo yhtä suureksi kuin Karellesin ja muiden Narkomlesin alaisten metsätrustien. Molemmat organisaatiot hakkasivat noin 6,5 miljoonaa kuutiometriä puuta. Ratkaisu vankityövoiman suuremmasta hyödyntämisestä tehtiin tietoisesti, sillä 1930-luvun puolivälin jälkeen Narkomles vähensi taloudellista panostustaan Karellesiin vaikka metsätyötavoitteet kasvoivat.¹¹⁸

Lisäksi kombinaatti suunnitteli vuonna 1934, että se rakentaa lähivuosina paperitehtaat Segezhaan ja Puudosiin. Segezhan ja Puudosin paperitehtaiden tuotannon piti olla kaksi kertaa suurempi kuin Kontupohjan paperitehtaan tuotanto oli ollut v. 1933 (24 690 tonnia).¹¹⁹ Segezhan selluloosatehdas valmistui 1938 ja Puudosiin valmistui metallurginen kombinaatti.

OGPU suunnitteli myös kahden Karjalan oloissa huomattavan suuren kaupungin perustamista. Karhumäestä suunniteltiin 50 000 asukkaan ja Nadvoitsasta 25 000 asukkaan kaupunkia. Petroskoin kaupungissa oli samaan aikaan noin 33 000 asukasta.¹²⁰ Karhumäestä oli tulossa Karjalan suurin ja Nadvoitsasta seitsemänneksi suurin kaupunki. Vuonna 1938 Nadvoitsaan oli sijoitettu myös 2352 lapsivangin työkoulu ja sen puuteollinen tuotantolaitos. Lisäksi siellä toimi vesivoima-asema.¹²¹

OGPU aloitti vuonna 1933 rakennustyöt myös Ylä-Syväriellä, Tulomajoella ja Sorokassa, joihin oli valmistumassa satama. Matkozenskajaan suunniteltiin alumiinitehtaan rakentamista. Kaikkiaan kanavan hallinnolla oli 22 pakkotyöleiriä, joista Segezhan paperitehtaan rakennustyömaa oli suurin. Vielä vuonna 1938 siellä työskenteli 8087 vankia. Kaikkiaan leireillä oli sinä vuonna 83 810 vankia. Vuonna 1936, ennen suuren terrorin käynnistymistä määrä oli ollut lähes puolet pienempi, 43 232 vankia.¹²² Tämä tarkoittaa sitä, että pelkästään Stalinin kanavan työleireillä olevien vankien määrä oli noin viidennes koko Karjalan väkiluvusta. Heidän lisäksi tulevat muiden työkohteiden, pääasiassa metsätyömailla työskennelleet vangit. Pakkotyövankien määrä suhteessa Karjalan siviiliväestöön oli niin suuri, että se ei voinut olla heijastumatta koko tasavallan elämään.

118 Kilin 1999a, s. 138.

119 VKP(b):n XII:ta Yleiskarjalaiselle konferenssille. Ainehistoa ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämisestä KASNT:ssa, s. 13; Tov. Rapoportin selostuksesta XII aluepuoluekonferenssille. VKP(b):n XII yleiskarjalaisen aluekonferenssin yhteenvedot, s. 36; Belomorsko-Baltiysjki kombinat NKVD. Srednjaja Karelija – zona kanala im. tov. Stalina – v. obshtsem plane Karelskoj ASSR v. tretem pjatiletii, s. 41. Renvall 18B, KA.

120 Tov. Rapoportin selostuksesta XII aluepuoluekonferenssille. VKP(b):n XII yleiskarjalaisen aluekonferenssin yhteenvedot, s. 38; VKP(b):n XII:ta Yleiskarjalaiselle konferenssille. Ainehistoa ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämisestä KASNT:ssa, s. 9. Renvall 17B, KA; Perepis naselenija KASSR 1933 g., v. 1, s. 8–19. Pokrovskaja, s. 72 ja Takala 1992, s. 153.

121 Svedeniija o sostave strukturnyh podrazdeleni Belbaltkombinata NKVD SSSR. Gulag v Kareli, s. 147.

122 Iz dokladnoj zapiski natshalnika Vohr BBK NKVD Nazarova v Belomorsko-Baltiysjki Rajkom VKP(b) o borbe s pobegami zakljutshennyh. 18. avgusta 1936 g. Gulag v Karelii, s. 128; Svedeniija o sostave strukturnyh podrazdeleni Belbaltkombinata NKVD SSSR. Ne ranee 1 aprelja 1938 g. Gulag v Karelii, s. 147.

■ Suomalastaaminen

Stalinilainen kulttuurivallankumous

Talouden uuden vaiheen rinnalla Neuvostoliitossa käynnistettiin kulttuurivallankumoukseksi nimetty vaihe. Kansallisuuspolitiikassa se merkitsi entistä radikaalimpaa vähemmistökansojen kulttuurin ja aseman korostamista heidän omissa tasavalloissaan. Moskova omaksui aktiivisen roolin korenizatsija -politiikan edistämisessä. VTsIK kritisoi jatkuvasti kesäkuusta 1929 marraskuuhun 1931 Venäjän federaation kuuttatoista autonomista tasavaltaa ja aluetta päättämättömästä korenizatsija -politiikan toteuttamisesta. Komia kehoitettiin vuonna 1929 toteuttamaan täydellinen komilaistaminen muutaman kuukauden sisällä. Pohjois-Kaukasian autonomiset alueet määrättiin muuttamaan koko hallinnollinen työskentely kansankieliseksi jo lokakuussa 1928. Venäläisiä erotettiin viroistaan monilla alueilla seurauksista piittaamatta ja heidän tilalleen nimitettiin kansallisia siitä riippumatta, olivatko nimitettävät ammatillisesti päteviä vai eivät. Kysymys nousi esille myös Karjalassa vuonna 1928.¹

Monissa kansallisissa tasavalloissa asetettiin tavoitteeksi valtion koko virastotyön kääntäminen kansankieliseksi. Ukrainassa tätä oli yritetty jo 1920-luvun puolivälissä. Uzbekistanissa tehtiin joulukuussa 1928 päätös, jolla kiellettiin muiden kuin uzbekistanin kieltä osaavien henkilöiden palkkaaminen valtion virkoihin 1.10.1929 alkaen. Eurooppalaiset veloitettiin opettelemaan uzbekistanin kieli työstä erottamisen uhalla. Puolueen Keski-Aasian byro vahvisti päätöksen. Sen toteuttaminen jäi kuitenkin puolitiehen ja vuoden 1933 jälkeen se oli käytännössä unohdettu.²

Keskuksen vuosina 1928–32 kiihdyttämä korenizatsija -politiikka jäi tuloksiltaan melko laihaksi. Tähän oli kaksi perussyötä. Ensimmäinen oli venäläisten ja venäläistyneiden työntekijöiden tehokas vastarinta. Se johti monta kertaa myös siihen, että heidän hallitsemansa virastot ja tuotantolaitokset vastustivat kokonaisuudessaan uudistuksia. Toinen oli se, että vähemmistökansojen parista ei ollut ehtinyt kasvaa vielä riittävästi koulutettuja työntekijöitä, jotka olisivat voineet korvata tehtäviä hoitaneet venäläiset. Ammattitaitoisen venäläisten työvoiman korvaaminen kansallisilla ”nostokkaila” johti monilla alueilla suuriin ongelmiin. Epäpätevät kansalliset työntekijät haittasivat tuotantotavoitteita täyttämään pyrkineiden laitosten toimintaa. Lisäksi heissä henkilöityi korenizatsija -politiikan institutionalisoima kansallinen eriarvoisuus, joka provosoi työpaikoilla kansallisia ristiriitoja.³

1 Martin 1996, s. 288–290; Simon 1991, s. 74.

2 Martin 1996, s. 293–294.

3 Mts., 309; Simon 1991, s. 73–75, 119.

1930-luvulle tultaessa Stalin nosti isovenäläisen shovinismien tuomitsemisen rinnalle paikallisen nationalismin vastaisen taistelun. Alkoi ”kahden rintaman” taistelu. Isovenäläistä shovinismia vastustettiin kurinpitorangaistuksilla ja viemällä yksittäisiä tapauksia oikeuteen. Paikallista nationalismia vastaan otettiin käyttöön heti järeimmät aseet. Useita vähemmistökansallisuuksien näkyviä johtajia tuomittiin 1920-luvun lopulla julkisissa oikeudenkäynneissä paikallisesta nationalismista. Sultan-Galijeville vuonna 1923 annettu tuomio oli yksi ensimmäisistä. Keskusvalta kiinnitti selkeästi suuremman huomion paikallisen nationalismin kuin isovenäläisyyden vastustamiseen. Käytännössä venäläisen shovinismien vastustaminen jäi kansallisten alueiden huoleksi.⁴

Kulttuurivallankumouksen keskeisiin piirteisiin kuului myös traditionalismin, talonpoikaisten arvojen ja uskonnon vastustaminen. Neuvostoliittoa oli määrä luoda pakkokollektivisoinnin ja teollistamisen avulla modernin yhteiskunnan aineellinen perusta. Kulttuurivallankumouksen tehtävä oli täydentää prosessi modernisoimalla kansa. Tavoitteeksi asetettiin lukutaidottomuuden täydellinen poistaminen ja ihmisten vapauttaminen uskonnon sekä taikauskon kahleista. Oli luotava uusi ihminen. Vanhan sivistyneistön ja virkamiehistön oli väistyttävä uuden neuvostointelligentsian tieltä. Tämän lähtölaukaus oli vuonna 1928 käynnistetty teknistä sivistyneistöä vastaan suunnattu ns. Shahtyn näy-tösoikeudenkäynti.⁵

Suomalaisen punaisen ja opettajan silmin Karjalan sivistämiseksi oli tehtävä vielä paljon työtä. Heino Rautio⁶ kirjoitti asiasta Punaisessa Karjalassa maaliskuussa 1928 otsikolla ”Sivistysvallankumous voittaa”. Sosialismin voitto ei ollut hänen mukaansa ylipäänsä mahdollista ilman sivistystä. Jos asioita katsottiin ”suoraan silmiin”, oli karjalaisissa kylissä vallinnut tilanne hänen mielestään lohduton.

”Raakuutta puheessa ja teoissa, tietämättömyyttä, synkkää taikauskoa, juoppoutta, rentuילua, siivottomuutta... Vanha yksityisedun tavoittelu elää hyvin voimakkaana ... kaiken yllä mainitun itseoikeutettuna seura-laisena ilmenee byrokraattisuutta järjestöissämme, laitoksissamme ja vi-rastoissamme...”

”Olen nähnyt humalaisia vanhuksia, miehiä, naisia, nuorukaisia ja lapsia hoipertelevan karjalaisen kylän raitilla. Olen nähnyt kansamme elävän tylsistyneenä liian, saasta ja syöpäläisten keskellä... Tiedän, että yhtä paljon kuin uskotaan vetehisiin, hiisiin ja metsähiisiin, sekä kaikessa hiljaisuudessa niitä palvotaan, yhtä paljon luotetaan yksityisetuילuun, rikastumiseen ... Orjamoraalin olennaisimpana ilmiönä olen nähnyt luhua ‘herralta’ mielistelyä ja salakavalaa ‘herravihaa’ jota ylläpitävät

4 Simon 1991, s. 76–77.

5 Liber 1992, s. 117–119, Lewin 1985, s. 107, 232–233; Luukkanen 1997, s. 52–56.

6 Heino Rautio oli valmistunut Kajaanin opettajankoulutusseminaarista. Hän pakeni kansalaissodan jälkeen Venäjälle, toimi mm. 1920-luvun alkuvuosina SKP:n johtotehtävissä ja tuli Karjalaan sen jälkeen valistusasian kansankomissariaatin ja kirjapaino Kirjan johtaviin tehtäviin. Hän osallistui kiivaasti kielikiistaan suomen kielen venäläistämistä vastaan mm. kirjoittamalla 1932 ”Suomen kielen runtelijoita vastaan” nimisen pamfletin. Hänet vangittiin jo marraskuussa 1935 ja teloitettiin 17.10.1938. Tiedot: Arhiv Ministerstva Bezopasnosti Karelii, delo N:o 8602.

vielä monet toimisijoistamme röyhkeällä, jopa joskus mielivaltaisella esiintymisellään, halveksuvalla kansan kohtelulla...

Tämä vastavallankumouksen saasta on meidän puhdistettava ja saatava tilalle uutta... Tehtävä on vaativampi kuin mikään tarun jättiläisen urotyö. Se ei tule tehdyksi päätöslauselmilla... tarvitaan pitkäaikaista ponnistelua...”⁷

Raution ajatuksista on tunnistettavissa suomalainen kansanvalistaja. Hänelle sivistysvallankumouksen olemus oli nuorison kasvattaminen korkeatasoisessa koululaitoksessa. Nuoriso ratkaisi Karjalan tulevaisuuden, sillä vain nykyaikaisen koulutuksen saaneet ihmiset kykenisivät nostamaan tasavallan uuteen aikaan.

Kysymys Karjalan itsehallinnosta pelkistyi 1920-luvun puolivälin jälkeen kahteen ongelmaan. Toinen oli jokavuotinen taistelu tasavallan budjettioikeuksien säilyttämisestä ja toinen oli kielipolitiikan toteuttamiseen konkretisoitunut karjalaistaminen. 1920-luvun karjalaistaminen tarkoitti pääasiassa sitä, että hallintokoneistossa ja koululaitoksessa otettiin käyttöön puhuttu karjala ja suomen kirjakieli. Karjalaistamisen sisältö eli kuitenkin koko ajan. Se muuttui sitä enemmän suomalaistamiseksi, mitä pidemmälle karjalaistaminen eteni. Tällainen karjalaistamisen tulkinta ei saanut kuitenkaan missään vaiheessa karjalaisten jakamatonta hyväksyntää. Karjalan budjettioikeudet ja kielikysymys olivat näkyvästi esillä myös Neuvostoliiton kansallisuuksien neuvoston istunnossa heinäkuussa 1927. Niiden lisäksi käsiteltävänä olivat metsätalouden, työvoimapulan ja kansallisen työväestön vähäisyyden ongelmat.⁸

Kansallisuuksien neuvosto hyväksyi melko yleisluontoisen päätöslauselman Karjalassa toteutettavasta kansallisuuspolitiikasta.⁹ Karjalaa kehoitettiin:

- nopeuttamaan valtiokoneiston kansankieliseksi muuttamista,
- lisäämään kansallisen väestön osuutta hallinnossa,
- kasvattamaan karjalaisten osuutta työväestöstä,
- hankkimaan lisää siirtotyöläisiä metsätöihin ja huolehtimaan samalla siitä, että he eivät muuta tasavallan kansallista koostumusta
- turvaamaan kaikille karjalaisille mahdollisuus opiskella äidinkielellään (so. koulujen suomalaistaminen¹⁰)
- lisäämään kansallisen väestön määrää ylemmissä oppilaitoksissa, jonka turvaamiseksi Venäjän korkein ammattikasvatushallitus velvoitettiin helpottamaan suomalaisten ja karjalaisten pääsyä oppilaitoksiin
- lujittamaan Karjalan jääkäripataljoonaa kansallisena joukko-osastona

Keskuksen aikaisempaa aktiivisempi rooli kansallisuuspolitiikassa näkyi Karjalassa ennen kaikkea siten, että se joutui raportoimaan Moskovalle useita kertoja vuodessa karjalaistamisen etenemisestä. Tämän lisäksi sekä VTsIK että VKP(b):n

7 Heino Rautio, Sivistysvallankumous voittaa. P-K 29.3.1928.

8 Zasedanie Plenuma Soveta Natsionalnostej TsIK SSSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 9/65, l. 1–19.

9 Rezoljutsii Prezidiuma Soveta Natsionalnostej TsIK SSSR po dokladu pravitelstva KASSR ot 25 Ijulja 1927 g. Sovety Karelii, s. 125–126.

10 Ukrainan Skrypnik nosti keskustelussa esille kysymyksen karjalan ja suomen kielten suhteesta. Zasedanie Plenuma Soveta Natsionalnostei TsIK SSSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 9/65, l. 15–16, 23–28.

keskuskomitea lähettivät omia tarkastajiaan Karjalaan selvittämään tilannetta. Petroskoista vuosina 1927–1928 Moskovaan lähetetyt raportit kertovat rauhallisesti etenevästä karjalaistamisesta. ”Koneiston karjalaistamisen vastustusta ei ilmene”, Nuorteva raportoi maaliskuussa 1928 tilannetta hieman kaunistellen.¹¹

Karjalan valistusasiain kansankomissariaatti aloitti koulujen suomalaistamisen vuonna 1928. Alkuvuodesta 1928 karjalan kieltä opetuksessa käytävissä ensimmäisen asteen kouluissa opiskeli 76 prosenttia karjalaisista lapsista – 8413 lasta. Venäläisistä lapsista kävi koulua 68 prosenttia. Suomenkielisiä kouluja oli kaikkiaan 115 kappaletta, joka oli noin kolmasosa karjalaistetuista kouluista. Koulujen suomalaistaminen eteni suunniteltua hitaammin, koska entisten Kemin ja Aunuksen kihlakuntien viranomaiset eivät toteuttaneet päätöksiä. Syksyllä 1928 kouluja olisi pitänyt suomalaistaa 39 lisää, jonka jälkeen karjalaisten piirien kouluista olisi 70,3 prosenttia antanut opetusta suomeksi. Tavoitteena oli kansallisten piirien koulujen täydellinen suomalaistaminen.¹²

Todellisuus karjalaisissa kylissä ei ollut kuitenkaan sitä miltä se tilastojen valossa näytti. Säämäjärven karjalaiskylissä lukutaitoa opetettiin kaikista päätöksistä huolimatta kahdessa koulussa venäjäksi eivätkä kaikki kyläläiset olleet muutenkaan innokkaita opiskelemaan suomea. Myös Vieljärvellä vastustettiin suomen kielen opiskelua. Kyläneuvoston puheenjohtaja yksinkertaisesti kieltäytyi suomalaistamasta kouluja. Myös entinen puheenjohtaja oli ollut suomalaistamista vastaan. Toinen este lasten koulun käynnille oli yhä edelleenkin köyhyys. Vanhemmilla ei ollut varaa lasten lämpimiin vaatteisiin ja eväisiin. Lisäksi monet ottivat lapsensa mukaan ansiotöihin.¹³ Koulu ei tuonut metsäsavotoille töihin aikoville pojille leipää ja tyttöjen katsottiin selviävän lehmän lypsystä ilman lukutaitoakin. Myöskään suomen kielen pakolliseksi määrätty opetus venäläisissä kouluissa ei sujunut. Suomen opettamista pidettiin toisarvoisena eikä sen oppimista arvosteltu normaalin oppiaineen tapaan. Punaisessa Karjalassa kritisoitiin sitä, että ketään ei jätetty esim. luokalle suomen kielen ala-arvoisen osaamisen vuoksi. Kysymys oli todellisesta pakkosuomesta, jota vastustettiin kouluissa laajasti ja tuloksellisesti. ”Jos opettaja vaatii liikaa, koulun johto ja oppilaat vastustavat”, lehti kuvasi tilannetta.¹⁴

Kansalliset ristiriidat Karjalassa

Pakolla karjalaistaminen ja sen muuttuminen yhä selkeämmin suomalaistamiseksi aiheutti tyytymättömyyttä karjalaisten ja venäläisten keskuudessa. Säämäjärvi kuului aktiivisesti suomalaistamista vastustaneisiin karjalaisiin kuntiin.

11 A. Nuorteva, doklad o hode rabot po korenizatsii apparata Avtonomnoj Karelskoj SSR na 1-oe Marta 1928. GARF, f. 1235, op. 123, d. 201, l. 69–70.

12 Nopeaa edistystä valistusosalalla. P-K 5.2.1928; Koulujemme karjalaistuttaminen. P-K 1.4.1928; Gappojevin selostus lähimmistä tehtävistä valistustyön alalla. Karjalan toimeenpanevan komitean IV täysistunto. P-K 16.6.1928.

13 Lylyn Lykkääjä. Säämäjärven kirje. P-K 25.2.1928; Nimimerkki: -n. Suunnitelmat ja käytäntö eivät lyö aina yhteen. P-K 10.5.1928.

14 Kalle K. Suomen kielen opetuksesta. P-K 5.10.1928; Suomenkielen opetus venäjänkielissä kouluissa. P-K 7.9.1929.

Siellä kieltäydyttiin avoimesti sekä perustamasta suomenkielisiä kouluja että järjestämästä neuvostotoimitsijoille pakollisia suomen kielen kursseja. Kun Petroskoi sai painostettua säämäjärveläiset vihdoin järjestämään kielikurssin, sille ilmoitautui Punaisen Karjalan mukaan ”suurella rytkäällä suuri joukko, mutta vastenmielisyys opiskeluun lopetti sen lyhyeen.” Ainoastaan kolme kursilaista jatkoi opiskeluaan loppuun asti. Heistäkin kaksi oli talonpoikia. Neuvostotoimitsijat loistivat poissaolollaan.¹⁵

Paatenessa taas venäjänkieliset opettajat saivat syksyllä 1927 koko kylän boikotoimaan suomenkielistä I asteen koulua. Siellä opiskelivat vain lastenkodin lapset. Karjalan valistusasiain kansankomissariaatti oli voimaton. Se kehotti SNK:a ryhtymään hallinnollisiin toimenpiteisiin Petroskoin, Kemin ja Aunuksen kihlakuntien valistusoastojen johtajia vastaan, koska he eivät toteutaneet kansankomissariaatin ohjeita karjalaistamisesta.¹⁶ Otteet kovenivat molemmin puolin.

Koulujen suomalaistaminen ja sen seurauksena tapahtuneet venäjänkielisten opettajien irtisanomiset nostivat osan opettajista ja karjalais-venäläisen opposition avoimeen vastarintaan. Karjalan valistusasiain kansankomissariaatti oli valmistellut opettajien erottamista kevästä 1928 lähtien. Piirien toimeenpanevat komiteat olivat saaneet tehtäväkseen laatia luettelot erotettavista. Tämän tuloksena syntyi lista 67 erotettavasta ja 59 siirrettävästä ensimmäisen asteen opettajasta. Karjalaistaminen oli kuitenkin merkitty erottamisen syyksi ainoastaan 17 tapauksessa. Suurin ryhmä olivat ”kelpaamaton opettajaksi”. Se tarkoitti yleensä joko poliittisia syitä (papin tytär, entinen upseeri), ammatillista epäpätevyyttä tai juoppoutta. Opettajien ammattijärjestö ja oppositio esittivät jyrkkiä vastalauseita. Erottamislista otettiin uudelleen käsittelyyn. Viidentoista opettajan osalta erottamisen syyt todettiin laittomiksi. Lisäksi valistusasiain kansankomissariaatti poisti listalta kohun jälkeen vielä 12 opettajaa lisää. Erotettavaksi aiottujen lopulliseksi määräksi tuli näin 43 opettajaa.¹⁷

Karjalan valistustyöntekijöiden ammattiliitto asetui irtisanottujen tueksi. Se syytti valistusasiain kansankomissariaattia työlakien rikkomisesta ja vaati, että karjalaistamisen vuoksi virastaan poissiiirrettäville opettajille oli ilmoitettava siirrosta kolmea vuotta aikaisemmin. Hyökkäys sai vahvaa tukea työläis- ja talonpoikaistarkastuksen venäläiseltä kansankomissaarilta Maksim Grigorjeviltä. Grigorjev vaati karjalaisen valistusasiain kansankomissaari Nikolai Gappojevin¹⁸ erottamista ja uhkasi panna hänet, Grishkinin (kansankomissaarin sijainen) ja kaikkien 26 piirikomitean jäsenet ”telkien taakse” lakien rikkomisesta.¹⁹ Karjalaistamisen vastustaminen polarisoitui venäläisten johtamiin instituu-

.

15 Karjalaistuttamisen toteuttaminen. P-K 6.1.1927; ”Nuori Lusifer”, Valistustoiminta Säämäjärvellä. P-K 5.5.1927.

16 Opettajakonferenssi Paadenella. P-K 25.9.1927; Vastuuseen ohjeiden toteuttamattomuudesta. P-K 28.9.1927.

17 Grigorjev. Karjalan opettajakunnan joukkoerottamisista ja -siirroista. P-K 16.10.1928.

18 Nikolai Akimovitsh Gappojev (1897–1938) oli karjalainen ja liittyi VKP(b):n jäseneksi vuonna 1919. Otsherki istorii karelskoj organizatsii KPSS, s. 219, 540.

19 I Grishkin, tshlen VKP(b) 10.10.1928 v Prezidium kontrolnogo Komissii. NA RK, f. 690, op. 1, d. 2/6, l. 137–144; M.H., Minkäläisissä käsissä on valistustyöntekijäin liitto Karjalassa? P-K 11.10.1928.

tioihin. Sekä valistustyöntekijöiden ammattiliitto että Karjalan RKI olivat venäläisjohtoisia, mutta karjalaistamisen toteuttamista taas johtivat suomalaiset ja heidän linjaansa tukeneet karjalaiset. On merkille pantavaa, että erottamiskäytännössä opposition kanssa vastakkain joutuneet Gappojev ja Grishkin siirtyivät myöhemmin rintamalinjan toiselle puolelle.

Punaisen Karjalan mukaan opettajien erottaminen oli välttämätöntä karjalaistamisen toteuttamiseksi. Lehdessä ei ymmärretty muutenkaan asiasta nousutta kohua. Erottamisilla haluttiin päästä ainoastaan eroon ”papeista ja pappien perinnöstä, upseereista ja juopottelijoista, vanhurskaista yms.”. Työlakiin ja muihin muutoseikkoihin vetoaminen oli lehden mielestä vain yritys hämärtää asian ydin. Kysymys oli karjalaistamisesta. Sitä oli jatkettava vastarinnasta huolimatta.²⁰

VKP(b):n Karjalan aluekontrollikomitea ja työläis- talonpoikaistarkastus tekivät asiasta päätöksen lokakuun puolivälissä Grigorjevin puheenjohtajalla. Gappojev sai pitää virkansa, karjalaistamisen vuoksi tehtävät opettajien siirrot katsottiin laillisiksi, mutta kaikki erottamiset määrättiin käsiteltäväksi uudelleen. Päätöksen mukaan kaikissa tapauksissa oli noudatettava lakeja eikä erottamisia saanut siten toteuttaa ilman ammattiliiton suostumusta.²¹ Paitsi että ratkaisu vastasi voimassa olleita lakeja, se oli myös karjalaistamista vastustaneen opposition voitto. Se kykeni kanavoimaan vastarintansa neuvostoinstituutioiden viralliseksi politiikaksi. Lainsäädäntö tarjosi oikeuslaitokselle ja ammattiliitoille monia keinoja toimia tällaisessa tapauksessa. Lisäksi oppositio onnistui tekemään tyhjäksi Karjalan hallituksen päänavauksen korenizatsija-politiikan kiihdyttämiseksi. Vaikka venäläismieliset eivät voineet vastustaa julkisesti karjalaistamista, eivät he myöskään aikoneet luopua työpaikoistaan ja asemastaan.

Toisen tärkeän voiton venäläis-karjalainen oppositio korjasi kesällä 1928 taapahtuneessa Karellesin hallinnon puheenjohtaja Herman Saxmanin erottamisessa. Kiihkeänä suomalaistajana tunnettu Saxman kärsi alkoholiongelmasta. Hän aiheutti skandaalin esiintymällä humaltuneena Karjalan TsIK:n kokouksessa. Oppositio sai hyvän syyn käynnistää kampanja Saxmanin erottamiseksi. Krasnaja Karelija käytti tilaisuutta hyväkseen. Se hyökkäsi sekä Saxmania että muita juopottelevia suomalaisia johtavia tovereita vastaan. Lehden kirjoittelua puitiin myös puolueen aluekomitean kokouksissa, jossa vastakkain olivat lehden päätoimittaja Ivan Jegorov ja puoluesihteerin Järvisalo. Järvisalo syytti Krasnaja Karelijaa alentavan likaisella kirjoittelullaan aluekomitean arvovaltaa. Saxmania ei voitu enää pelastaa, mutta Karellesin johtajan paikan suomalaiset aikoivat pitää itsellään. Punaisessa Karjalassa vaadittiin, että myös uudeksi johtajaksi oli valittava kansalliseen väestöön kuuluva. Ehdokkaaksi nostettiin Karellesin Uhtuan metsäpiirin johtaja Juuso Matero. Suomessa metsätyön johtajana toiminutta vanhaa läskikapinan johtajaa pidettiin tehtävään sopivana, koska ”hän ei ole riippuvainen vanhoista spesialisteista”.²²

20 Opettajakuntamme uusimisesta Karjalassa. P-K 6.10.1928.

21 Grigorjev. Karjalan opettajakunnan joukkoerottamisista ja -siirroista. P-K 16.10.1928.

22 Protokol 5-go plenuma Karobkoma VKP(b) ot 18 Ijulja 1928. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 229, l. 7ob; Hallinnon puheenjohtajan vaihdon Karellesissa. P-K 24.6.1928; Matti Anttonen, Karellesin hallinnon puheenjohtajan toimen täyttämistä. P-K 7.7.1928.

Toisin kuitenkin kävi. Karellesin johtajaksi valittiin Stepan Sobolev. Entinen Aunuksen kuvernementin toimeenpanevan komitean puheenjohtaja Sobolev oli yksi Karjalan Työkansan Kommuunin aikaisen venäläis-karjalaisen opposition keskeisimmistä johtajista. Hän oli vastustanut kaikin keinoin Gyllingin pyrkimyksiä Karjalan autonomian lujittamiseksi. Oppositiolle Sobolevin valinta oli epäilemättä riemun aihe. Se sai nyt oman miehensä Karjalan merkittävimmän yrityksen johtoon.²³

Sobolevin nimitystä seurasi Punaisen Karjalan ja Karellesin johdon pitkään jatkunut julkinen kärhämöinti yhtiön toiminnasta, sen harjoittamasta henkiöstöpolitiikasta ja siihen liittyvästä kieli- ja kansallisuuspolitiikasta. Yksi kiistan aihe oli Karellesin Solomannin sahalle Saxmanin aikana spesialistin tehtäviin nimitetyn Ekmanin erottaminen. Punainen Karjala syytti sahan ja Karellesin johtoa Ekmanin vainoamisesta. Pian uutisoitiin, että myös Karellesin johtajaehdokkaana mainittu Matero ja E.P. Laatikainen olivat joutuneet yhtiön ”entisten ihmisten” hampaisiin. Suomalaiset vaativat Karellesin puhdistamista näistä ”työläisiä vainoavista vieraista aineksista”. Solomannin sahan puoluejärjestön sihteerin suomalaiset saivat erotettua vuoden 1929 puhdistuksessa, mutta se ei ratkaissut Ekmanin kohtaloa. Siitä päätti sahan ja Karellesin johto.²⁴

Suomalaistaminen kärjisti kansallisia ristiriitoja paitsi suomalaisten ja venäläisten, myös suomalaisten ja karjalaisten välillä. Aunuksen piirin lisäksi myös Keski-Karjalassa Paatenessa ja Rukajärvellä vastustettiin päättäväisesti suomalaistamista. Karjalaisten tyytymättömyys kohdistui punaisiin suomalaisiin, joihin henkilöityi niin pakkokollektivistointi kuin muukin neuvostovallan politiikka. Kansantuomarina Seesjärven piirissä työskennellyt G. Westerlund valitti toukokuussa 1929 Gyllingille, että alueella ”vallitsee kansallisuusviha” karjalaisten ja suomalaisten välillä. Karjalaiset olivat ”viimeiset kaksi vuotta jarruttamalla jarruttaneet karjalaistuttamista ... suomalaisia haukutaan mitä rohkeimmalla tavalla”. Jopa lapset haukkuivat suomalaisia. Heidän oli joskus ”jopa vaarallista mennä ulos esim. klubille, ettei vaan saisi puukkoa tai kirvestä selkäänsä, varsinkin praasniekka -aikana, jolloin ovat humalassa”. Gylling antoi tapausten sihteeristönsä tutkittavaksi. Se piti parempana, ettei Westerlund jäänyt ”nykyisessä tilanteessa” enää entiseen toimeensa. Paateneeseen hän voisi kyllä jäädä, jos löytäisi itselleen muuta työtä tai ottaisi vastaan työpaikan esim. Karellesista.²⁵

Myös Kontupohjan kansallinen sekapiiri oli herkkä etnisille ristiriidoille. Paperitehtaan rakennustyömaa ja itse tehdas osoittautuivat varsinaiseksi kiistojen keskittymäksi. Rakennustyömaalla puhkesi syksyllä 1927 kansallisen muodon saanut kiista irtisanomisista. Punainen Karjala julkaisi monen palstan jutun ve-

.

23 Tov. Stepan Soboljev. P-K 8.7.1928.

24 Kielen opiskelusta Karellesissa. P-K 19.10.1928; Tov. Ekmanin vainoaminen Solomannissa. P-K 5.4.1929; Karellesissa tarpeen täyspuhdistus. P-K 24.4.1929; Puhdistus välttämätön. P-K 25.4.1929.

25 G. Westerlund, Paadene 12.5.1929 tov. Gyllingille. NA RK, f. 690, op. 1, d. 2/6, l. 177-184; KASNT:n KKN:n siht. apulainen H. Rautio tov. G. Westerlundille 12.6.1929. Em. delo, l. 185ob.

näläisen tehdashallinnon suorittamista suomalaisten ja karjalaisten työläisten irtisanomisista. Sinänsä irtisanomisia pidettiin ymmärrettävinä, koska rakennustyöt olivat vähentyneet. Erotetut olivat kuitenkin väärinä työläisiä. Rakennustyömaan johdon olisi pitänyt erottaa mieluummin ”Venäjältä tulleita, joilla oli kotona talonpoikaistalous”. He saattoivat aina palata kotitilalleen. Suomalaisilla ja karjalaisilla työläisillä ei sen sijaan ollut talven kynnyksellä paikkaa minne mennä eikä muuta tulonlähdettä kuin palkkatyö. Lehti epäili myös, että rakennushallinto sabotoi kansallisuuspolitiikan toteuttamista, syrji suomalaisia ja yritti estää kansallisten työläisten kerääntymisen Kontupohjaan.²⁶

Karjalan keskuskansantalousneuvosto otti asian tutkittavakseen. Sen puheenjohtaja Aleksandr Leskov ja J.H. Lumivuokko antoivat asiasta kahden viikon kuluttua lausunnon. Siinä kumottiin syytökset suomalaisten syrjinnästä. Lausunnon mukaan oli luonnollista, että ”ammattityöläiset eivät olleet halukkaita siirtymään oman työn jälkeen huomattavasti parempiin palkkoihin seka- ja apuoihin”. Tutkimuksissa oli käynyt myös ilmi, että yksi suurin syy venäläisen työnjohdon ja suomalaisten työläisten konflikteihin olivat kielivaikeudet. Suurimpana esteenä kansallisten työläisten määrän lisäämiseen pidettiin sitä, että rakennushallinnossa ei ollut tarpeeksi suomen kielen taitoista työnjohtoa.²⁷

Kontupohjan tapaus on esimerkki siitä, miten työpaikkojen ristiriidat ja työyhteisön organisaatiosta johtuva hierarkkinen rakenne heijastuivat kansallisuussuhteisiin. Rakennushallinnon johtoa edustaneet olivat venäläisiä ammattihenkilöitä, joiden työtä korenizatsija -politiikan tuoma velvoite palkata kielitaidottomia karjalaisia ja suomalaisia hankaloitti. Työnjohdon näkökulmasta venäläiset olivat suomalaisia käyttökelpoisempia työntekijöitä siitä huolimatta, että jälkimmäiset olivat usein ammattimiehiä. Tällä oli merkitystä erityisesti niissä tilanteissa, joissa työnjohto käytti valtaansa työsuhteiden ja palkan määrittelyyn. Etujärjestöluonteensa menettäneistä, venäläisten hallitsemista ammattiyhdistyksistä ei näissä tapauksissa ollut apua kansallisille työntekijöille.

Vähemmistökansallisuuksiin kuuluneiden työläisten lähes ainoaksi puolustuskeinoksi jäi etniseen syntyperään sidottuihin oikeuksiin ja tasa-arvoisuuteen vetoaminen. Koska Kontupohjan tapauksessa työläisten määrän vähentämisen tarvetta ei asetettu kyseenalaiseksi, kiista kohdistui siihen, keitä ja millä perusteella irtisanottiin. Ristiriita pelkistyi kansallisuuksien väliseksi konfliktiksi. Suomalaiset ja venäläiset työläiset joutuivat tilanteeseen, jossa heidän kansallisuutensa keskeinen tunnusmerkki kieli nousi määrääväksi tekijäksi sen suhteen kuka sai pitää työpaikkansa. Konfliktilla oli siinä mielessä myös institutionaalinen perusta, että Kontupohjan rakennushallinto suosi venäjänkielisiä ja Karjalan hallitus taas karjalan ja suomenkielisiä työläisiä.

Asetelma pakotti jokaisen yksilön tiedostamaan kansallisen identiteettinsä, jonka määrääväksi tekijäksi nousi kieli. Kieli sai laajemman merkityksen kuin mikä oli sen varsinainen käyttö kommunikoinnin välineenä. Siitä tuli kansalli-

26 Kontupohjan tapauksen johdosta. P-K 15.10.1927; Karjalaistuttamista Kontupohjassa. P-K 15.10.1927.

27 ”Karjalaistuttamista” Kontupohjassa. P-K 27.10.1927.

suuden symboli. Kansallisuuden merkitystä taas korosti se, että korenizatsija - politiikan tuomat edut ja oikeudet oli sidottu siihen. Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka yhdistettynä vallinneeseen sosiaaliseen todellisuuteen synnytti hedelmällisen kasvualustan sekä venäläisten että vähemmistökansojen nationalismin kasvulle.

Oppositio iskee

Linjariita kansallisuuspolitiikan toteuttamisesta pelkistyi suomalaisten ja venäläis-karjalaisen opposition vuosina 1927–1929 käymään taisteluun eri organisaatioiden johtopaikoista. Suomalaisten päälle alkoi kerääntyä synkkiä pilviä vuoden 1928 alussa. Karellesin johtoa ja opettajien erottamista koskeneissa kiistoissa koettujen tappioiden lisäksi TsIK:n puheenjohtaja Santeri Nuorteva joutui luopumaan tehtävistään vakavan sairauden vuoksi toukokuussa 1928. Asemiaan vahvistanut oppositio jatkoi hyökkäyksiään vajaan vuorokauden suomalaisjohtoa vastaan. Järvisalo ja Gylling tekivät lujasti töitä saadakseen valittua Nuortevan paikalle suomalaisen.

Asiaa yritettiin hoitaa vanhaan tapaan Moskovan tietä pitkin. Ensimmäisen kerran sitä valmisteltiin SKP:n politbyrossa 8.8.1928, kolmea kuukautta ennen valtakamppailussa ratkaisevaksi tiedettyä Karjalan aluepuoluekonferenssia. Politbyron kokoukseen osallistuivat käytännöllisesti katsoen kaikki Karjalan johtavat punaiset: Gylling, Järvisalo, Lumivuokko ja Vilmi. Myös Karjalan entinen valistusasian kansankomissaari Sirola oli läsnä. Karjalan edustajat ehdottivat Gyllingin valintaa Nuortevan tilalle. Häneltä vapautuvalle SNK:n puheenjohtajan paikalle valittaisiin taas SKP:n puheenjohtaja Kullervo Manner. Hänet oli valittu jo edellisenä vuonna Karjalan TsIK:n jäseneksi, joten aivan tuulesta temmattu ehdotus ei ollut. SKP tyrmäsi kuitenkin ajatuksen sillä perusteella, että puolue tarvitsi Manneria omaan työhönsä. Manner suhtautui itsekin ajatukseen kielteisesti. Vaihtoehtoisena ehdotuksena nousi esille Yrjö Sirolan nimi, mutta hänen valintaansa politbyro ei ollut vielä valmis ottamaan kantaa. Sirola itse ilmoitti olevansa valmis ryhtymään tehtävään.²⁸

Sirolan ehdokkuudesta käytiin SKP:n ja Karjalan edustajien välillä pitkä kiista. SKP:n mielestä oli tärkeämpää pitää Sirola puolueen tehtävissä kuin valita hänet Karjalan presidentiksi. Karjalan edustajat eivät kuitenkaan luovuttaneet. He lähettivät SKP:lle VKP(b):n Karjalan aluekomitean virallisen pyynnön saada Yrjö Sirola Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi. Sirola itse ilmoitti asianmukaisen empimisen jälkeen, ettei voinut kieltäytyä tehtävästä jos hänet siihen valittaisiin. SKP:n päätös pysyi kielteisenä.²⁹ Gylling ei kuitenkaan tapansa mukaan antanut periksi. Hän vetosi yhdessä Järvisalon kanssa Manneriin selittäen vaikean poliittisen tilanteen vaativan Sirolan paluuta Karjalaan. Tämä ja ilmeisesti VKP(b):n Karjalan aluepuoluekonferenssissa tapahtunut opposition esiin-

28 Pöytäkirja N:o 20 SKP:n KK:n PB:n kokouksesta 8.8.1928., 1 B SKP, Kansan Arkisto.

29 Pöytäkirja N:o 45 SKP KK:n PB:n sihteeristön kokouksesta 16.11.1928. Em. kokoelma; Pöytäkirja N:o 45 SKP KK:n PB:n sihteeristön kokouksesta 16.11.1928. Em. kokoelma; Pöytäkirja N:o 23 SKP:n KK:n PB:n kokouksesta 24.11.1928. Em. kokoelma.

tyminen tehosivat. Manner otti asian uudelleen käsiteltäväksi SKP:n politbyrossa uuden vuoden aattona 1928. Paikalla oli jo toisen kerran myös O.V. Kuusinen. Hän toimi pääasiassa Kominternin tehtävissä eikä osallistunut kuin poikkeustapauksissa SKP:n johtotyöskentelyyn. Järvisalo selosti Karjalan tilannetta ja varmemmaksi vakuudeksi myös Gylling oli lähettänyt kokoukselle kirjallisen informaation. Tällä kertaa politbyro päätti ”lisäinformaation perusteella suostua Karjalan aluepuoluekomitean aikaisemmin tekemään pyyntöön saada Y. Sirola Karjalan toimeenpanevan komitean puheenjohtajaksi”.³⁰

Sirolan valinta uuteen tehtävään piti olla tämän jälkeen selvä. Hänet oli valittu näyttävästi Karjalan puoluekonferenssin presidiumin jäseneksi.³¹ Edessä oli 8.1.1929 alkanut ja Karjalan johdon kannalta hyvin sujunut Yleiskarjalainen neuvostojen VIII edustajakokous. Se valitsi Sirolan TsIK:n jäseneksi, joka oli edellytys TsIK:n puheenjohtajaksi valituksi tulemiselle. Uudenvuodenaaton ja 31.1.1929 välisenä aikana tapahtui kuitenkin jotain, joka sai Moskovan puuttumaan asiaan. VKP(b) käytti isännän ääntään ja ilmoitti Mannerille vastustavansa Sirolan valintaa. Manner ilmoitti tämän jälkeen SKP:n sihteeriöstölle, että oli suostunut Sirolan valintaan sen vuoksi, ”että oletin VKP(b):n tovereiden olevan samaa mieltä vaikeuksista Karjalassa kuin Karjalan toverit ja pitävän välttämättömänä tai ainakin suotavana Sirolan nimittämistä toimeenpanevan komitean puheenjohtajaksi”.

Manner ilmoitti muuttaneensa mielensä siksi, että ”VKP(b):n KK ei kuitenkaan katsonut suotavaksi Sirolan nimittämistä mainittuun toimeen vaan päinvastoin päättävästi katsoi sen nykyisissä oloissa poliittisesti epätarkoituksenmukaisena”. Tämä merkitsi Mannerin mukaan sitä, että ”karjalaiset toverit” olivat arvioineet tilanteen väärin. Hänen mielestään Sirolan ei pitäisi myöskään jatkaa enää entisessä tehtävässään Karjalan valistusasian kansankomissaarina. Sirolasta olisi enemmän hyötyä Moskovassa kuin Karjalassa. Sihteeristö totesi tilanteen ja jätti asian muodollisesti pöydälle.³²

Mannerin lausunnosta voi lukea, että joku toinenkin kuin suomalaiset pelasivat Moskovan kortilla. Punaiset pyrkivät säilyttämään Karjalan entiseen tapaan ”suomalaisten läänityksenä”, mutta tuuli oli kääntynyt Kremlissä. VKP(b):n keskuskomitea tai joku taho siellä halusi estää sellaisen tilanteen jatkumisen, että suomalaisilla olisi ollut Karjalassa värisuora: SNK:n ja TsIK:n puheenjohtajuus sekä puolueen ensimmäisen sihteerin paikka. Se, että VKP(b):n keskuskomitea esti Sirolan valinnan TsIK:n puheenjohtajaksi ja pani myös Mannerin pyörtämään jo kertaalleen tekemänsä päätöksen merkitsi sitä, että Moskovalla oli tiedossa sopivampi ehdokas. Hän oli aunuksenkarjalainen Nikolai A. Jushtshiev. Hänen uransa oli alkanut Gyllingin vastaisen opposition dominoiman Aunuksen kuvernementin vallankumouskomitean jäsenyydellä. Ennen va-

30 Pöytäkirja N:o 25 SKP:n KK:n PB:n kokouksesta 31.12.1928. Em. kokoelma.

31 Tämä oli tapahtunut vastoin SKP:n kantaa. Sillä oli vielä tuossa vaiheessa voimassa kielteinen päätös Sirolan valinnasta TpK:n puheenjohtajaksi. Pöytäkirja N:o 25 SKP:n KK:n PB:n kokouksesta 31.12.1928. Em. kokoelma.

32 Pöytäkirja N:o 4 SKP KK:n PB:n sihteeristön kokouksesta 31.1.1929. Em. kokoelma.

lintaansa Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi hän toimi venäläisvaltaisen Kemín toimeenpanevan komitean puheenjohtajana.³³

Suomalaisten ja venäläis-karjalaisen opposition varsinainen välienselvittely tapahtui joulukuussa 1928 kokoontuneessa Karjalan aluepuoluekonferenssissa. Molemmat osapuolet olivat valmistautuneet siihen huolella viimeistään kesästä lähtien. Oppositio oli valinnut hyökkäyksensä kohteeksi puoluesihteerin Järvisalon. Aseena sillä oli Saxmanin erottamisesta saadun esimerkin innoittamana syytös Järvisalon ja yleisemminkin johtavissa tehtävissä olleiden suomalaisten juopottelusta. Myös Gylling sai osansa arvostelusta. Häntä syytettiin Järvisalon juopottelun läpi sormien katselusta. Suomalaisten harmiksi venäjänkielinen Krasnaja Karelija ja sen päätoimittaja Ivan Jegorov olivat pitäneet asiasta yllä julkista keskustelua jo jonkin aikaa. Karjalan aluekomitea taas tuomitsi lehden harjoittaman tasavallan ”johdon auktoriteettia alentavan kohukirjoittelun”, mutta Jegorovia se ei hätkäyttänyt. Hän piti välttämättömänä kirjoittaa ”puoluejäsenten juopottelusta ja johdon hävyttömyyksistä”, jotta paljastukset auttaisivat puoluejärjestöä pääsemään selvemmille vesille.³⁴ Opposition hyökkäykselle antoi painoa Stalinin julistama juopottelun vastainen kampanja. Ja vaikka syytökset suomalaisten juopottelusta eivät varmasti olleet aivan perättömiä, on vaikea uskoa että se olisi ollut vain heidän syntinsä.

Puoluekonferenssissa Jegorov toimi opposition hyökkäyksen kärkenä. Hän kritisoi Järvisaloa sekä kyvyttömäksi hoitamaan puolueen ensimmäisen sihteerin tehtävää että muutenkin sopimattomasti käyttäytyväksi. Hänen mukaansa Järvisalo ja muu puoluejohto suhtautuivat myös liian maltillisesti kulakkien vastaiseen taisteluun. Järvisalo oli esittänyt Jegorovin mukaan ”oikeisto-oppoportunistisen teorian” siitä, että Karjalassa ei muka ollut samanlaisia kulakkeja kuin Kubanilla, Siperiassa ja muilla Neuvostoliiton viljanviljelyalueilla. Karjalassa ei ollut tästä syystä ryhdytty Jegorovin mukaan tarpeeksi päättävään taisteluun kulakkeja vastaan. Hän syytti aluekomiteaa ja Järvisaloa myös yrityksistä tukahduttaa Krasnaja Karelijan kritiikki syyttämällä sitä sensaatiohakuiseksi. Suomalaiset yrittivät Jegorovin mukaan vain peittää oikeutetun kritiikin väittämällä, että sen motiivina olivat kansalliset erimielisyydet. Karjalassa ei ollut hänen mukaansa minkäänlaisia kansallisia ristiriitoja. Koko väite niistä oli pelkkää suomalaisten keksintöä. Lopuksi Jegorov vaati aluekomitean johdon uudistamista.³⁵

- ...
- 33 Nikolai Aleksandrovitsh Jushtshiev (1895–1938) valittiin lokakuussa 1923 Karjalan ASNT:n TsIK:n jäseneksi ja TsIK:n vastuunalaiseksi sihteeriksi. Ennen TsIK:n puheenjohtajaksi valintaansa hän toimi Kemín kihlakunnan TsIK puheenjohtajana. Vuonna 1934 tapahtuneen TsIK:n puheenjohtajan tehtävästä erottamisensa jälkeen hänet komennettiin Ilinskin eli Alavoisten metsätyömaan johtajaksi. Sieltä hänet vangittiin 1937 ja teloitettiin 1938. Karjalan TsIK:n uusi kokoonpano. Punainen Karjala 7.4.1927; Sovety Karelii 1917–1992, s. 465; Otsherki istorii Karelskoi organizatsii KPSS, s. 178, 584; KASNT:n TpKK:n IX kokoonpanon V ylimääräisen istunnon päätös 18.1.1934. TpKK:n TA N:o 2/1934, s. 10.
- 34 Protokol 5-go plenuma Karobkoma VKP(b) ot 18 Ijulja 1928. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 229, l. 7ob; Protokol IX Vsekarelskoj partijnoi konferentsii 17.–23.12.1928. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 225, l. 69–70.
- 35 Protokol IX Vsekarelskoj part... GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 225, l. 30–31.

Järvisalo ja aluekomitea saivat voimakasta tukea Karjalan GPU:n päällikkö Rudolf K. Nelkeltä. Nelke käytti pitkän puheenvuoron, jossa hän kumosi kohta kohdalta Jegorovin syytökset. Myös Leningradin aluekomitean toinen sihteeri Pozern antoi vahvan ja hieman erikoisella tavalla muotoillun tukensa Järvisalolle. Pozern muistutti, että Karjalan aluekomitean sihteeriä ei valittu vain aluekomiteaa varten, vaan hänellä oli myös määrätty rooli Neuvostoliiton ulkopolitiikassa. Hänen oli siksi tiedettävä, mitä Suomessa oli tekeillä ja tunnettava Suomen poliittista elämää. Kyetäkseen toimimaan kotikentällään Karjalassa puoluesihteeriltä vaadittiin Pozernin mukaan myös toisenlaatuisia edellisestä melkoisesti poikkeavia ominaisuuksia. Karjalan ilmeisen vaikeiksi luokiteltujen olosuhteiden vuoksi puoluesihteerin täytyi olla ”ammattimainen ryyppymies” ja riittävän sisukas hallitsemaan lujalla kädellä puolueen johtavia organisaatioita. Tällaiset ominaisuudet täyttävää sihteeriä ei ole helppo löytää, Pozern huomautti. Järvisalossa ne kuitenkin yhtyivät. Vaikka hän olisikin syyllistynyt joihinkin virheisiin ennen puoluekonferenssia, ei häntä pitänyt arvostella vain sen perusteella. Hänen toimintaansa oli arvioitava pidemmällä aikaperspektiivillä, Pozern vaati.³⁶

Aluekomitean valinnasta jouduttiin kuitenkin äänestämään. Karjalan ammatiliittoneuvoston kulttuuriosaston puheenjohtaja Trifon Fomin teki VKP(b):n Petroskoin kaupunkikomitean nimissä etukäteen valmistellun esityksen Järvisalon jättämisestä aluekomitean ulkopuolelle. Esitykselle olivat antaneet kannatuksensa etukäteen Poventsan, Sorokan, Puudosin, Suurlahden ja Seesjärven puoluejärjestöt. Kurvinen puolestaan esitti listan Järvisalon valintaa kannattavista järjestöistä: Tunkuan, Kemijoen, Uhtuan, Repolan ja Rukajärven piirit.³⁷

Pozern puuttui tässä vaiheessa uudelleen asioiden kulkuun. Hän ilmoitti, että Järvisalon jättäminen valitsematta heijastuisi kielteisesti Neuvostoliiton kansainvälisiin suhteisiin. Lisäksi hän ilmoitti keskustelleensa kysymyksestä Leningradin puoluesihteerin Kirovin kanssa. Kirovin viesti kokoukselle oli, että aluekomitean sihteerin oli oltava suomalainen. Järvisalo valittiin sen jälkeen aluekomiteaan 47 äänellä. Hänen äänimääränsä jäi kuitenkin melko alhaiseksi, jos sitä verrataan eniten ääniä saaneisiin: Gylling 78, Sirola 77, Nelke 76 ja Gappojev 62.³⁸

Järvisalon valinta aluekomitean vastuunalaiseksi sihteeriksi ei ollut vielä tällä selvä. Valinnan suoritti Pozernin johtama ns. ”vanhojen neuvosto”, jossa äänioikeutta käyttivät konferenssin puheenjohtajistoon valitut ja piirisihteerit. Pozern asetti koko VKP(b):n keskuskomitean auktoriteetin Järvisalon valinnan taakse. Hän ilmoitti ennen äänestystä, että puolueen keskuskomitealla oli lopullinen päätös valinnasta, koska se vaikutti ulkopolitiikkaan. Tämän jälkeen kokous päätti ”jättää Järvisalon väliaikaisesti aluekomitean vastuunalaiseksi sihteeriksi”. Päätökseen kirjattiin myös keskuskomitean ilmoitus, jonka mukaan se ei katsonut mahdolliseksi, että Järvisalo jatkaisi pidemmällä tähtäimellä tehtä-

36 Em. ptk., I. 36–38.

37 Em. ptk., I. 110.

38 Ibid.

vässään. Keskuskomitea suositteli tehtävään Nikolai Gappojevia.³⁹ Ilman Pozernin voimakasta painostusta päätös olisi varmasti ollut toinen. Tämä oli myös viimeinen kerta, kun ulkopoliittinen Suomi -tekijä toimi punaisten eduksi.

Vaikka Järvisalon valinta puoluesihteeriksi tapahtui Pozernin painostuksesta johtuen ilman äänestystä, ei yhdeksänjäsenisen aluekomitean byron valinnasta syntynyt edes muodollista yksimielisyyttä. Järvisalo valittiin alimmalla äänimäärällä byron yhdeksänneksi jäseneksi.⁴⁰ Ilman Pozernin sekaantumista puoluekonferenssin kulkuun oppositio olisi jatkanut kesällä alkanutta suomalaisten asemien vyörytystä. Moskovan suhtautumisessa oli tapahtunut kuitenkin siinä suhteessa muutos, että keskuskomitean ehdokas Järvisalon seuraajaksi ei ollut enää ”suomalainen vallankumouksellinen”, vaan Järvisalon ja suomalaisten arvostelua puoluekonferenssissa myötäillyt Nikolai Gappojev. Karjalan tilanne oli normalisoitumassa Moskovan silmissä. Se ei nähnyt enää pidemmällä tähtäimellä suomalaisilla punaisilla roolia Karjalan johdossa. Tähän viittaa sekä aluekomitean sihteeristä tehty päätös että aiemmin mainittu Jushtshievin valinta Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi.

Tämä ei tarkoita sitä, että Karjalan geopoliittinen asema Suomen naapurina olisi jäänyt vaille Moskovan huomiota. VTsIK:n kansallisuuksien neuvoston osaston kakkosmies Shigajev korosti Karjalaan tekemänsä tarkastusmatkan raportissa Suomen Neuvostoliitolle aina 1920-luvun alun sotaretkestä asti muodostamaa uhkaa. Hän suhtautui myös melko epäluuloisesti karjalaisten lojaaliuteen neuvostovaltaa kohtaan. Heidät teki epäilyttäväksi yhteydet rajan yli Suomeen ja se, että suuri joukko karjalaisia oli taistellut kapinoiden aikana puna-armeijaa vastaan. Lisäksi monet olivat paenneet kapinan jälkeen Suomeen ja palanneet vasta muutama vuosi sitten takaisin. Shigajev raportoi, että aktiivisimmat kapinan osanottajat olivat jääneet Suomeen ja tekivät sieltä propagandatyötä karjalaisten keskuudessa. Osa vaati suur-Suomea ja osa ”Karjalaa karjalaisille”.⁴¹

Rajaseutujen poliittinen tilanne vaati kiinnittämään niihin erikoishuomiota, Shigajev vaati. Tässä suhteessa Karjalan erikoiset budjettioikeudet puolustivat hänen mielestään paikkaansa. Se ei kuitenkaan yksin riittänyt. Shigajev vaati tehostamaan taistelua luokkavihollisia ja kulakkeja vastaan sekä puhdistamaan kyläneuvostot. Kopion raportistaan hän lähetti VKP(b):n keskuskomitean sihteerille V. Magidoville, jonka vastuualueeseen Karjala kuului.⁴²

Magidov matkusti vajaa kuukausi Shigajevin jälkeen tarkastamaan Karjalan puoluejärjestöjen tilaa. Petroskoissa oli meneillään puoluekonferenssin jälkiselvittelyt. Kun itse puoluekonferenssi oli käynyt pääasiassa varjonyrkkeilyä eri henkilöiden elämäntapakysymyksistä, olivat politiikan linjakysymykset nyt avoimesti esillä. Muodollinenkin konsensus kansallisuuspolitiikan toteuttami-

39 Em. ptk., I. 138.

40 Ibid.

41 Shigajev 30.1.1929, Doklad o rezultatah obsledovanija Sovetskoj raboty v Karelskoj ASSR. GARF, f. 1235, op. 124, d. 223, l. 30–35.

42 Ibid.; Shigajev, zam. zav. otd. nats.rajonnogo VTsIK TsK VKP(b) tov. Magidovu. GARF, f. 1235, op. 124, d. 223, l. 16.

sesta oli murtunut. Suomalaiset syytivät venäläisiä shovinismista, karjalais-
tamisen vastustamisesta ja välinpitämättömästä suhtautumisesta autonomiaan.
Punaisen Karjalan päätoimittaja Lauri Letonmäki palasi niinkin vanhaan asiaan
kuin Puudosin liittämiseen Karjalaan. ”Miksi Puudos piti liittää Karjalaan,
vaikka se haittaa autonomian toteuttamista ja vaikeuttaa sen työtä”. Punaisessa
Karjalassa ilmestyi hieman tämän jälkeen kaksi toimituksellista artikkelia, jois-
sa ehdotettiin Karjalan kansallisen luonteen vahvistamista ”harkitsemalla
vissien väliaikaisesti autonomian alueeseen liitettyjen alueitten (Puudos) siirtä-
mistä takaisin Neuvostoliiton muihin piireihin”.⁴³ Keskustelu liittyi myös aiem-
min käsiteltyyn keskuksen suunnitelmaan Karjalan rajojen muutoksista ja Kar-
jalan vaatimukseen Muurmannin liittamisestä alueeseensa. Letonmäki oli siinä
suhteessa oikeassa, että päätös Puudosin liittamisestä Karjalaan oli tehty ”väli-
aikaisena” ratkaisuna. Lisäksi Puudosin piirin puoluekonferenssiedustajat oli-
vat osallistuneet aktiivisesti Järvisalon syrjäyttämisyrytykseen. Se ei lisännyt
suomalaisten luottamusta siihen, että alue sopeutuisi poliittisesti Karjalan kan-
salliseen autonomiaan.

Venäläiset puolestaan syytivät suomalaisia Karjalan johtopaikkojen kahmi-
misesta, karjalaisten syrjinnästä ja koulujen sekä ylipäänsä karjalaistamisen
varjolla tapahtuvasta kaiken kattavasta suomalaistamisesta. Lisäksi suomalai-
sia syytettiin haluttomuudesta oppia ja puhua venäjää. He pitivät Karjalaa oma-
na läänityksenään ja uhkailivat poislähdöllä, elleivät asiat suju niin kuin he ha-
lusivat, Petroskoin kaupunkikomitean sihteeri Vasili Protasov syytti. Puolue-
konferenssiin viitaten suomalaisia syytettiin myös siitä, että he torjuivat kaiken
heihin kohdistuvan arvostelun väittämällä sitä kansalliseksi vainoamiseksi.
Protasov myönsi, että monet venäläiset opettajat ja virkamiehet vastustavat
karjalaistamista. He pelkäsivät menettävänsä sen seurauksena työpaikkansa.
Myös kysymys karjalan ja suomen kielten keskinäisestä asemasta herätti edel-
leenkin erimielisyyksiä.⁴⁴

Valtataistelun kortit jaettiin uudelleen huhtikuussa 1929, kun Järvisalo kuoli.
Puoluekonferenssin päätöksen mukaan Gappojevin valinta puoluesihteeriksi
piti olla selvä asia. Asetelma oli kuitenkin muuttunut konferenssista käydyin
jälkipyykin aikana. Puolueen tarkastuskomissio heitti pari päivää ennen puo-
luesihteerin valintakokousta Gappojevin päälle epäilyksen varjon opposition
toimintaan sekaantumisesta.⁴⁵ VKP(b):n sihteeristön puolesta Karjalan varti-
jaksi pantu Magidov astui kuvaan mukaan. Hän julkaisi 11.6.1929 Punaisessa
Karjalassa tunteikkaan surunvalittelun Järvisalon kuoleman johdosta. Karjalan
aluekomitean byro kokoontui viikkoa myöhemmin valitsemaan uutta vas-
tuunalaista sihteerää. Länänä oli myös Boris Pozern, joka esitteli kysymyksen.

43 Protokol Karelo-finskogo otkrytogo rajonogo sobranija tshlenov VKP(b) 27.3.1929.
GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 349, l. 97-98; Kansallisuuskysymys Karjalassa. P-K 11.4.1929;
Kansallisuuskysymys Karjalassa. P-K 19.4.1929.

44 Protokol soveshtshaniija sekretarej rajkomov VKP(b) po voprosu o karelizatsii pri
Karobkome VKP(b) 23 Marta 1929 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 351, l. 1-9.

45 Pozernin johtama tarkastuskomissio vaati juuri ennen puoluesihteerin valintaa tapahtuneessa
tarkastuksessa Gappojevilta lisäselvitystä suhtautumisestaan puoluekonferenssissa esiinty-
neeseen opposition. P-K 15.6.1929.

Valinnasta jouduttiin äänestämään, sillä ehdokkaita oli kaksi. Toinen oli pietarinsuomalainen Kustaa Rovio ja toinen keskuskomitean työntekijä V. Magidov. Rovio valittiin äänin 6 – 2 kahden pidättyessä äänestyksestä. Pöytäkirjasta ei käy ilmi mikä oli Pozernin kanta valintaan, mutta monestakin syystä voi olettaa, että Rovio oli hänen ehdokkaansa. Rovio oli ollut Leningradissa toimineen VKP(b):n luoteisbyron suomalaisen osaston sihteeri (Kirov oli ollut byron puheenjohtaja). Byron lakkauttamisen jälkeen hänet oli valittu Lännen Vähemmistökansallisuuksien Kommunistisen Yliopiston (LVKYO) Leningradin osaston rehtoriksi. Joka tapauksessa keskuskomitea oli antanut Karjalan aluekomitean johtamisen Leningradin puoluejärjestölle, jonka kakkosmies Pozern oli. Myöskään Magidovin tukijat eivät selviä pöytäkirjasta.⁴⁶ Voi kuitenkin melko turvallisesti olettaa, että tässä asetelmassa hänen on täytynyt saada tukensa oppositiolta. On myös todennäköistä, että keskuskomitean puoli vuotta aikaisemmin puoluekonferenssille antama ilmoitus siitä, että sillä on viimeinen sana Karjalan puoluesihteerin valinnassa, oli edelleenkin voimassa. On vaikea kuvitella, että näillä edellytyksillä olisi voitu valita väärää miestä tehtävään.

Puoluekonferenssin jälkeen alkanut puoluepuhdistus tarjosi Karjalan puoluejohdolle loistavan tilaisuuden hankkiutua eroon opposition johtomiehistä. Ensimmäinen opposition menetys oli Karjalan ammattiliittoneuvoston puheenjohtaja Ivan Vlasovin erottaminen tehtävistään. Hänen tilalle valittiin karjalainen Vasili Averkijev. Suomea puhunut Averkijev tuli tehtävään Leningradin aluekomitean miehenä.⁴⁷ Hänellä tuli olemaan myöhemmässä vaiheessa tärkeä rooli Karjalan valtataistelussa.

VKP(b):n keskuskomitea oli valinnut keskuskontrollikomitean jäsenistä kolmen hengen komission suorittamaan Karjalan puoluejohton tarkastusta. Siihen kuuluivat Pozern, Medvedev ja Konstantin Polin (Karjalan edustaja). Kaikki johtavissa tehtävissä työskennelleet, puoluekonferenssin oppositioon jollain tavoin kytkeytyneet joutuivat tarkkaan syyniin. Gappojev pelattiin ulos aluekomitean sihteerin vaalista, kun hän myönsi tuntevansa ”myötätuntoa” joitakin oppositioon kuuluneita kohtaan, vaikka sanoikin pitävänsä sen toimintatapaa vääränä. Komissio moitti Krasnaja Karelijän kansallisuuspolitiikkaa koskevaa kirjoittelua ja erityisesti sen toimittaja Tjutkovia. Myös maa-asiaiden kansankomissaari Vasili Voroninilla ja aluekomitean organisaatio-osaston johtaja Zahar Denisovilla epäiltiin olleen yhteyksiä oppositioon.⁴⁸

46 Zasedanija Bjuro Karelskogo Obkoma VKP(b) 19 Ijunja 1929. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 328, l. 82; protokol zasedanija Bjuro Karelskogo Obkoma VKP(b) 21 Ijunja 1929; S. Nuorteva kuollut. P-K 2.4.1929; Tov. Järvisalon muisto. P-K 11.6.1929; NKP(b) Karjalan aluekomitean uusi vastuunalainen sihteeri. P-K 4.7.1929.

47 V.P. Averkijev syntyi Vitelen Rajakonnussa 1894. Nuorena hän oli työskennellyt isänsä kanssa metsätöissä Itä-Suomessa, jonka peruja hänen hyvä suomenkielentaitonsa oli. Vuodesta 1914 lähtien hän työskenteli Pietarissa, jossa liittyi heinäkuussa 1917 punakaartiin. Averkijev osallistui myös Suomen kansalaissotaan Antrean rintamalla. Kansalaissodan jälkeen hän organisoi puna-armeijalaisena neuvostovaltaa Karjalassa ja toimi puolue tehtävissä Leningradin kuvernementissa. Tov. V.P. Averkijev. P-K 12.4.1929.

48 Mitä ensimmäinen tarkastustilaisuus osoitti. P-K 11.6.1929; Kolmas puhdistuskokous. P-K 13.6.1929; Viides puhdistuskokous. P-K 15.6.1928.

Komissio antoi tuomionsa syyskuussa 1929, välittömästi sen jälkeen kuin VKP(b):n keskuskomitea ja orgbyro olivat käsitelleet Karjalan tilannetta. Karjalan ja Leningradin puoluejohtoa kehoitettiin nujertamaan oppositio välittömästi.⁴⁹ Karjalassa ryhdyttiin jakamaan puoluerangaistuksia, komennuksia uusiin tehtäviin ja koulutukseen. Krasnaja Karelijan toimittaja Tjutkov sai muistutuksen mm. ”kevytmielisestä suhtautumisesta hänelle aikaisemmin annettuihin puoluerangaistuksiin”. Ammattiliiton entinen puheenjohtaja Ivan Vlasov siirrettiin kahdeksi vuodeksi alempiin tehtäviin ja aluekontrollikomitean entinen puheenjohtaja Maksim Grigorjev sai muistutuksen. Grigorjev oli ollut keskeisessä asemassa aiemmin mainitussa venäjänkielisten opettajien joukkoeroittamisen estämisessä. Muodollisesti puoluerangaistukset annettiin muista syistä kuin oppositioon kuulumisesta. Myös toiselta puolelta kärjekästä arvostelua esittänyt Lauri Letonmäki sai muistutuksen harkitsemattomasta suhtautumisesta kaupunkikomitean päätöksiin.⁵⁰

Varsinaisesti oppositioon osallistumisesta rangaistiin entistä aluekomitean agitaatio-propaganda-osaston johtaja Pavel Birjukovia, entistä kaupunkikomitean agitaatio-propagandaosaston johtaja Vasili Protasovia, entistä ammattiliittoneuvoston kulttuuriosaston johtaja Trifon Fominia, Onegan tehtaan ammattiliittotoimitsija Nikolai Pavlovskia sekä aluekomitean Vasili Voroninia, Zahar Denisovia, Vasili Kyikovia ja Varakinia. Nikolai Gappojevista tehtiin suurin syyllinen ”ryhmätaistelun” syntymiseen. Hänen virheekseen luettiin se, että hän oli ollut puoluekonferenssin aikaan aluekomitean vastuunalaisen sihteerin sijainen ja tiennyt opposition valmistautumisesta kokoukseen, mutta ei ollut ryhtynyt kuitenkaan vastatoimenpiteisiin. Päin vastoin hän oli asiallisesti ottaen hyväksynyt sen toiminnan. Gappojev päätettiin siirtää kasvamaan lähettämällä hänet työskentelemään ”suuressa proletaarisessa järjestössä”. Hänen tiensä vei Leningradin alueelle. Kaikkiaan 18 johtotehtävissä ollutta henkilöä sai puoluerangaistuksen. Heistä 5 erotettiin tehtävistään. Opposition johtajana puoluekonferenssissa toimineesta Krasnaja Karelijan päätoimittaja Ivan Jegorovista ei sen sijaan annettu mitään tietoja julkisuuteen. Hän siirtyi konfliktin jälkeen opiskelemaan Moskovaan journalistiseen instituuttiin.⁵¹

Karjalan suomalaistaminen

Rovion päätöslauselma

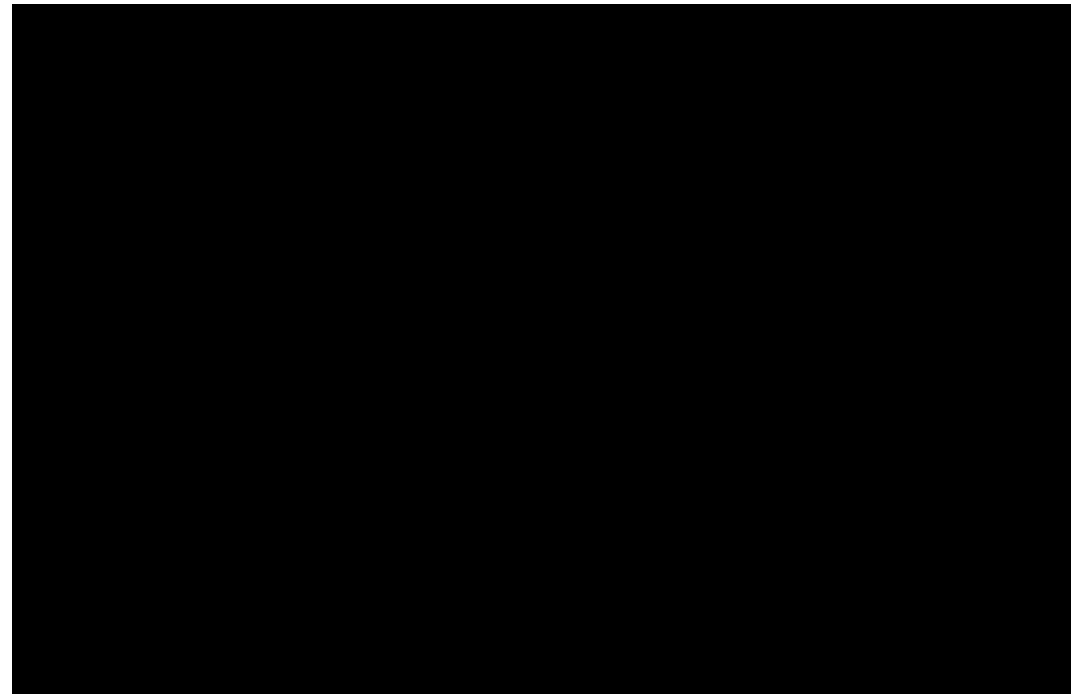
VKP(b):n keskuskomitea ja organisaatiobyro käsitelivät Karjalan tilannetta heinäkuussa 1929, heti Rovion puoluesihteeriksi valinnan jälkeen. Puoluesihteerin paikasta kilpailleet Rovio ja Magidov esittelivät asian. Keskuskomitea

.

49 Päätöslauselmasta seuraavassa luvussa.

50 Yhteenveto Karjalan puoluejärjestön johtavan kantajoukon puhdistuksesta. P-K 8.9.1929.

51 Yhteenveto Karjalan puoluejärjestön johtavan kantajoukon puhdistuksesta. P-K 8.9.1929; Petroskoin IX puoluekonferenssi. Tov. Polinin selostus aluekontrollikomitean ja TTT:n työstä. P-K 20.4.1930; Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS, s. 545–546; Afanasjeva 1989, 113.

antoi tukensa Karjalan johdon linjalle ja vaati ajankohdan hengen mukaisesti nopeuttamaan karjalaistamista. Toisaalta sen päätöslauselma jätti takaportin auki myös oppositiolle varoittamalla ”jossain määrin tapahtuneesta nationalististen mielialojen ilmenemisestä” Karjalassa. Tämä oli kuitenkin enemmän yleiseksi retoriikaksi tulkittava lause kuin erityisesti Karjalalle osoitettu varoitus. Syyksi nationalistisiin mielialoihin nähtiin yleisen kaavan mukaan se, että pakkokollektivisointi aktivoi ”porvarilliset kulakkiaineokset aktiiviseen vastarintaan”, jolla he pyrkivät ”kansallisen eripurin lietsomiseen”. Vastalääkkeeksi tarjottiin ”internationalistista” kasvatusta.⁵²

Keskuskomitea velvoitti myös Leningradin ja Karjalan aluekomiteat ryhtymään järjestöllisiin toimenpiteisiin opposition välittömäksi nujertamiseksi. Keskuskomitean päätös osoittautui kuitenkin kuolemansuudelmaksi. Se nimittäin antoi Karjalan Leningradin aluekomitean poliittiseen valvontaan. Leningrad sai oikeuden tarpeen tullen sekaantua myös suoraan Karjalan asioihin, antaa sille ”välttämätöntä avustusta”.⁵³ Tämä oli luonnollinen jatko kesällä 1928 tehdyille päätökselle, jolla Leningradin aluekomitealle annettiin lakkautetun luoteisbyron oikeudet.

Vaikka Karjalan kehitys näytti kulkevan enemmän kuin koskaan suomalaisten ohjaamaan suuntaan, kavensivat tehdyt ratkaisut oleellisesti keinovalikoimaa, jolla he saattoivat toteuttaa politiikkaansa. Karjalan alistaminen Leningra-

Karjalan Staliniksi kutsuttu Kustaa Rovio (eturivissä toinen vasemmalta) valittiin 1929 Järvisalon kuoleman jälkeen Karjalan puoluesihteeriksi. Karjalan suomalaistaminen perusteltiin VKP(b):n Karjalan aluekomiteassa syksyllä 1929 hyväksytyssä, Rovion valmistelemissä päätöslauselmassa. Kuvassa Rovio Sorokan puoluekokousedustajien kanssa 1930.

.

52 VKP(b):n keskuskomitean päätöslauselma. (Vahvistettu VKP(b):n KK:n Orgbyrossa 29.7.1929), s. 8–9. Renvall 18B, KA.

53 Em. lähde, s. 5, 9.

din aluekomitean valvontaan ja sen liittäminen luoteiseen talousalueeseen muuttivat merkittävästi sen tosiasiallista hallinnollista asemaa. Se oli ollut aikaisemmin Venäjän federaatioon kuulunut itsehallinnollinen alue, jolla oli ollut omat edustajansa VKP(b):n keskuskomitean luoteisbyrossa samalla lailla kuin Leningradilla ja muilla siihen kuuluneilla alueilla. Nyt siitä tehtiin pelkkä Leningradin alueen kansallinen autonomia. Tämä merkitsi Karjalan hallinnollisen statuksen alenemista kohti autonomisten alueiden asemaa.

Karjalan aluekomitean ja aluekontrollikomitean yhteiskokous hyväksyi 10.–12.8.1929 ns. Rovion teesit, eli päätöksen ”Kansallisuuspolitiikan tämän hetken tehtävät Karjalan Autonomisessa Sosialistisessa Neuvostotasavallassa”. Siitä tuli Karjalan suomalaistamisen ohjelma. Sen jälkeen kun Rovio oli palannut Moskovasta voittajana, hänen oli helppo viedä karjalaistamisen uusi suunta läpi. Opposition tyytymättömyys ilmeni lähinnä Magidovin Rovion menettelytapoja koskevana kritiikkinä. Päätöslauselman sisältöä olisi ollutkin vaikea arvostella sen jälkeen kun keskuskomitea oli antanut tukensa Rovion linjalle. Magidovin mukaan Rovio oli valmistellut päätöslauselman yksin, ilman että sitä varten valittu toimikunta oli päässyt osallistumaan työhön millään tavalla.⁵⁴ Hänen arvostelunsa ei vaikuttanut kuitenkaan päätöslauselman sisältöön tai sen hyväksymiseen.

Karjalaistamisen kiihdyttämistä perusteltiin sillä, että tuloksia oli saavutettu aivan liian hitaasti. Rovion päätöslauselmassa vaadittiin, että kaikilla Karjalan hallintoelinten ja laitosten johtopaikoilla oli ryhdyttävä tekemään tilaa kansallisesta väestöstä rekrytoitaville uusille toimihenkilöille.⁵⁵ Uusi linja merkitsi kahta tärkeää muutosta verrattuna aikaisempaan. Virastoissa suullisten asioiden käsittelyssä ja koulujen oppitunneilla käytetty karjala päätettiin korvata suomen kielellä. Suomesta oltiin tekemässä virallista hallintokieltä ja kansallista väestöä yhdistävää kielistandardia. Lisäksi venäjänkielisiä toimihenkilöitä ja opettajia ryhdyttiin erottamaan viroistaan ja heidän tilalleen valittiin suomenkielisiä. Rovion päätöslauselma tarkoitti siirtymistä karjalaistamisesta suomalaistamiseen sekä vakuuttamisen ja kasvatuksen keinoista pakottamiseen.

Rovion päätöslauselma kertoo myös siitä, miten paljon Karjalan suomalaisjohdon ja VKP(b):n johdon käsitykset kansallisuuspolitiikan tavoitteista erosivat toisistaan. Samalla se kertoo yleisemminkin korenizatsija- politiikan radikalisoimisen aiheuttamasta ongelmasta. Moskovan rohkaisemien kansallisten tasavaltojen henkinen itsenäisyys Venäjältä ja venäläisyydestä kasvoi sen sijaan, että ne olisivat suuntautuneet yhteisen neuvostoidentiteetin omaksumiseen. Sekä Karjala että Moskova lausuiivat ”muodoltaan kansallinen, sisällöltään sosialistinen kulttuuri” mantran nimiin, mutta määrittelivät sen sisällön eri näkökulmista. Kun Stalin korosti kansallisuuskysymyksen alistaisuutta luokkataistelulle ja vallankumoukselle, korostettiin Rovion päätöslauselmassa kansallisuuspolitiikan itsenäistä roolia. Sen mukaan vähemmistökansojen oi-

54 NKP(b):n Aluekomitean ja Aluekontrollikomitean täysistunto. P-K 17.8.1929.

55 Kansallisuuspolitiikan tämän hetken tehtävät Karjalan Autonomisessa Sosialistisessa Neuvostotasavallassa. Tov. Rovion selostuksen johdosta hyväksytyt teesit, s. 16. Renvall 18B, KA.

keuksien ja itsenäisyyden tunnustaminen, kansojen yhteenliittymisen vapaaehtoisuuden kunnioittaminen ja kaikkien kansallisuuksia vastaan tähdätyjen pakkotoimenpiteiden jyrkkää kieltäminen olivat olleet bolshevikkien voiton avaimia kansalaissodassa.⁵⁶

Rovio korosti, että vallankumous ja Neuvostoliiton perustaminen eivät vielä sinänsä merkinneet kansallisuusongelmien ratkaisua oikealla tavalla. Ne loivat vasta sen edellytykset. Hänen mukaansa Neuvostoliiton ja kansallisuuksien neuvoston perustaminen, jossa ”ovat edustettuina kaikki kansalliset tasavallat ja kansalliset alueet täydellisen tasa-arvoisuuden perustalla”, oli ”avain kansallisuuskysymyksen oikeaan ratkaisuun”.

Karjalan suomalaisille ”muodoltaan kansallinen sosialismi” oli määräävä suhteessa Stalinin ”sisällöltään sosialistiseen”. Suomalaistaminen merkitsi punaisille suomalaisen sosialismin rakentamista Karjalassa. Se liittyi erottamattomasti toiveeseen Suomen vallankumouksen jälkeen syntyvästä punaisesta suur-Suomesta, johon Karjala yhdistettäisiin. Stalinin ja puoluejohdon käsitys oli, että neuvostososialismi rakentui maan kehittyneimmän ja voimakkaimman, ts. venäläisen työväenluokan kulttuurin varaan. Siten kansallinen politiikka ymmärrettiin viime kädessä lähinnä kansankieliseksi valistustyöksi, jolla vähemmän sivistyneet kansat pääsisivät osallisiksi korkeammasta venäläisestä sivistyksestä. Kansallisen kulttuuripolitiikan olemus – muodoltaan kansallinen – taas rajoittui lähinnä kansankielisen valistustyön tekemiseen, kansantanssien esittämiseen ja muuhun kansantaide- ja käsityöperinteen vaalimiseen. Kansallinen kulttuuri oli lähinnä kuori, jonka sisällä venäläinen sosialismi kehittyi yleisliittolaiseksi järjestelmäksi ja kulttuuriksi. Koska sisältö oli asian oleellinen puoli, ilmaisi määritelmä samalla Venäjän ja vähemmistökansojen välisen suhteen hierarkian. Kansallisten ristiriitojen ratkaisemiseksi harjoitettu politiikka loi uusia, monella tasolla vaikuttaneita ristiriitoja ja voimisti osaa vanhoista.

Karjalan suomalaisjohdolla ei ollut mitään aikomusta siirtää kansallisuuspolitiikan painopistettä venäläisen sosialismin suuntaan, päinvastoin. Rovion päätöslauselman mukaan oikean kansallisuuspolitiikan toteuttamisen tiellä olivat ”kansallisuuksien sortokauden ajalta” periytyvät esteet, joita ei voitu ”poistaa lyhyenä aikana eikä yhdellä iskulla”.⁵⁷ Karjalassa valmistauduttiin tekemään tilit lopullisesti selviksi suomalaistamisen esteenä olleen venäläismiellisyyden kanssa. Kansallisten tasavaltojen ja Moskovan välille pari vuotta myöhemmin puhjenneen kriisiin yksi perustekijä nousi selvästi esille myös Rovion päätöslauselmassa, kun hän perusteli suomalaistamisen oikeutusta. Kysymys oli Karjalan kansallisen identiteetin ongelmallisesta määritelmästä. Siitä oliko se osa itäistä kulttuuria ja venäläistä sosialismia vai osa läntistä kulttuuripiiriä. Stalinin silmissä länsi ja läntinen kulttuuri samaistuivat vuosikymmenen taitetta lähestyttäessä yhä selkeämmin Neuvostoliiton vastakohdaksi. Tämä näkyi selvästi mm. siinä miten Stalin arvosteli Ukrainan kansallismielistä politiikkaa ja länteen suuntautumista.

.
56 Em. lähde, s. 16–17.

57 Em. lähde, s. 18.

Rovion mukaan Karjalan historia osoitti, että ”karjalaiset kuuluvat länsi-suomalaisten kansallisuuksien heimoihin, so. Suomen varsinaiselle väestölle läheisiin heimoihin”. Niihin kuuluivat karjalaisten lisäksi myös ”tsuudit (vepsäläiset) ja muutamat muut kansallisuudet SNTL:n pohjoisosissa”. ”Osa karjalaisia asuu Itä-Suomessa, Tverin ja Novgorodin lääneissä”, hän summasi tilannetta. Karjalaisten ja suomalaisten välillä ei Rovion mukaan ollut myöskään selvää kielellistä rajaa. Mitä pohjoisemmaksi Karjalaa mentiin, sitä enemmän karjalan kieli muuttui suomen kaltaiseksi. Tämä oli lisätodistus siitä, että jako suomalaisiin ja karjalaisiin oli vain ehdollinen, historian saatossa ja venäläisen sortopoliitiikan seurauksena syntynyt.⁵⁸

Suomalaistaminen oikeutettiin Karjalan venäläistämisen historialla. Rovion mukaan tsaarin aikainen venäläistäminen oli kohdistunut yhtä lailla sekä Suomeen että Karjalaan. Mutta koska se oli aloitettu Karjalasta ja Itä-Suomesta, oli se ehtinyt edetä siellä myös kaikkein pisimmälle. ”Tsarismen politiikka ... pyrki tappamaan Karjalassa kaiken valtiollisuuden idun, tukahduttamaan kansallisen kulttuurin ja kielen, pitämään väestön tietämättömyydessä ja loppujen lopuksi kaiken mahdollisuuden mukaan venäläistyttämään sitä. Tämän politiikan tuloksena olikin Karjalan kansan kehittymättömyys ja poliittinen takapajuisuus.”⁵⁹

Suomalaisten punaisten tehtävänä oli korjata tämä ”historiallinen vääryys” Leninitä saamalla valtakirjallaan, niin kuin he asian tulkitsivat. Ei ole varmasti sattuma, että Rovio puhui tsaarin tukahduttamista Karjalan valtiollisuuden iduista. Myös Gylling oli puhunut samasta asiasta verratessaan Karjalan valtiollista asemaa Suomen autonomiaan ennen itsenäisyyden saavuttamista. Karjalan Venäjältä eroava valtiollisuus perusteltiin suomalaisten ja karjalaisten yhteisellä (kulta-ajan) historialla, jonka venäläinen sortovalta oli painanut unohduksiin. Suomalaistamisen tehtävä oli elvyttää karjalaisten kansallinen itsetietoisuus tämän yhteisen menneisyyden perustalta. Karjalaisille ryhdyttiin rakentamaan tietoisesti suomalaiseen kulttuuriin perustuvaa kansallista identiteettiä. Sen aineksina käytettiin valikoituja osia historiasta, Kalevalan runoilla perusteltua yhteistä kantakulttuuria ja suomen kieltä. Suomen kielestä tehtiin kansalliseen väestöön kuulumisen tunnusmerkki. Ne karjalaiset, jotka käyttivät karjalan murteita tai puhuivat mieluummin venäjää leimattiin venäläistyneiksi tai venäläismielisiksi. Kansallisuuspolitiikan eräs päätehtävä oli heidän palauttamisensa suomenkielisen kulttuurin piiriin.⁶⁰ Päätöslauselman rakentaminen suomalaisten ja karjalaisten yhteisen menneisyyden varaan on tyypillinen nationalistinen tapa vedota ”kultaiseen menneisyyteen” eri kansanosien yhdistämiseksi kansakunnaksi.⁶¹ Rovion päätöslauselma täyttää kaikki yleisesti tunnetut kulttuurisen, poliittisen ja kielinationalismin hyödyntämisen tunnusmerkit.

Päätöslauselma heijastaa selvästi myös Suomen akateemisessa maailmassa vallinneita käsityksiä Suomen kansallisesta historiasta ja Suomen sekä Karjalan

58 Em. lähde, s. 18–19.

59 Em. lähde, s. 21.

60 Em. lähde, s. 22–23.

61 Smith 1997, s. 38–39.

historiallisesta yhteydestä. Tämä viittaa siihen, että Gyllingin olisi osallistunut sen kirjoittamiseen. Hän oli joka tapauksessa Lauri Letonmäen ja Heino Raution ohella ainoita Karjalassa vaikuttaneita punaisia, joiden saattoi olettaa tuntevan Suomessa näistä asioista käytävän keskustelun. Gylling oli myös itse puhunut ja kirjoittanut monta kertaa näistä kysymyksistä ja hän oli päätöslauselmaa valmistelleen toimikunnan jäsen.

Päätöslauselma on luettava myös Karjalan autonomian puolustuspuheeksi tilanteessa, jossa viisivuotissuunnitelmaan siirtymisen seuraukset murensivat sitä pala palalta. Autonomian oikeutusta perusteltiin kahdella seikalla. Ensimmäinen oli koko neuvostovallan symboliksi korotettuun Leniniin ja hänen johtamansa VTsIK:n vuoden 1920 päätökseen vetoaminen. ”Tällä päätöksellä ... luotiin perusta kansalliselle kehitykselle työtätekevien joukkojen itsemääräämisoikeuden perustalla.” Toinen perustelu oli Karjalan väestön ja talouden ”omaleimaisuus”. Tämä oli syy siihen, miksi Karjalalle oli perustettu laajat toiminta-alueet omaavat itsehallintoelimet siitä huolimatta, että se kuului Venäjän federaatioon.⁶²

Karjalan autonomisen aseman ankkuroiminen sen kansalliseen ja taloudelliseen erityisyyteen nosti väestön kansallisen koostumuksen ratkaisevaan asemaan. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman tehtävä oli poistaa ”talouden omaleimaisuus”, josta johtuen autonomian olemassaolon perusteluksi jäi enää kansallisen väestön määrä ja sen kulttuurin elinvoimaisuus. Siksi suomalaistamispolitiikka sai koko autonomian tulevaisuuden kannalta suuremman merkityksen kuin sillä muuten olisi ollut.

Pakolla suomalaistaminen

Suomalaistamisen hegemoninen vaihe kesti kolme vuotta. Se alkoi syyskuussa 1929 Rovion teesien hyväksymisestä ja päättyi toukokuussa 1933 hyväksytyyn Kirovin päätöslauselman käynnistämään vastaiskuun. Suomalaistamisen lähtökohtana oli ajatus, jonka mukaan suomalaisilla ja karjalaisilla oli ollut yhteinen kantakieli ja kulttuuri ennen kuin ne joutuivat Venäjän vaikutuksen alaisiksi ja lopulta sen alistamaksi. Tavoitteeksi asetettiin tämän ”historiallisen vääryyden” korjaaminen ja karjalaisten palauttaminen puhtaan suomalaisen kulttuurin piiriin, yhteiseen alkukotiin. Siten koko suomalaistamisen lähtökohta oli ristiriidassa Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan pitkän tähtäimen tavoitteiden kanssa. Suomalaistamista ei seurannut karjalaisten kulttuurinen lähentyminen Venäjään vaan Suomeen.

Rovion päätöslauselmassa uskottiin, että Karjalan modernisoiminen, talouden kasvu ja sivistystason nousu poistaisivat vähitellen karjalaisten ja suomalaisten kulttuurisen eron. ”Varsinkin sen jälkeen kun meidän kansallinen koulumme valtaa piiriinsä 100 prosenttisesti kaikki lapset ja kun koulumme pääsevät entistä korkeammalle tasolle, tuo eroavaisuus vähin erin tulee häviämään,

62 Kansallisuuspolitiikan tämän hetken tehtävät Karjalan Autonomisessa Socialistisessa Neuvostotasavallassa. Tov. Rovion selostuksen johdosta hyväksytyt teesit, s. 21. Renvall 18B, KA.

eri murteet lähenevät suomen kirjakieltä ja se vakiintuu kansan käytettäväksi jokapäiväisessä elämässä.” Suomen kieli määriteltiin karjalaisten ja vepsäläisten ainoaksi oikeaksi kirjakieleksi. Tätä ei edes yritetty perustella kieli-tieteellisesti sen syvällisemmin kuin, että kieli- ja äänneoppien läheisyys todistivat karjalan ja suomen kielet sukulaiskieliksi. Loput perustelut olivat puhtaasti kielinationalismiin liittyviä.⁶³

Tavoitteeksi oli jo aikaisemmin asetettu, että suomen kielestä tulee koko karjalaisen väestön käyttökieli. Mutta Karjalan suomalaisjohdolla oli myös pidemmän tähtäimen tavoite. Venäläisiin kouluihin laajennetulla pakollisella suomen kielen opetuksella pyrittiin siihen, että muutaman vuoden kuluttua myös venäjänkieliset koululaiset pystyisivät ”työskentelemään vapaasti suomen kielellä”. Tavoitteena oli tehdä suomesta vähitellen koko Karjalan käyttökieli. Vaikka tavoite oli kunnianhimoinen ja jopa utopistiselta kuulostava, se ei ollut kuitenkaan täysin ainutlaatuinen eikä myöskään radikaalein muutos neuvostotasavaltojen kielipoliitikassa niin kuin aiemmin mainittu Uzbekistanin esimerkki osoittaa. Kysymys suomen kielen opetuksen järjestämisestä venäläisissä kouluissa oli ollut esillä vuodesta 1928 lähtien. Venäläisten motivoiminen opiskelemaan suomea osoittautui kuitenkin ylivoimaiseksi tehtäväksi. Myös pätevien kieltenopettajien puute oli suuri ongelma.⁶⁴

Rovion päätöslauselman hyväksymisen jälkeen ei tuhlattu aikaa. Lähes kaikki päätökset koskivat tästä eteenpäin jollakin tavalla suomenkielisten työntekijöiden määrän lisäämistä ja heidän nostamista johtaviin tehtäviin. Aluekomitean sihteeristö päätti, että Karjalan kaikkiin oppilaitoksiin valittavista uusista opiskelijoista vähintäänkin puolet oli oltava kansallisia. Lisäksi oppilaitoksiin voitiin järjestää suomalaiset osastot tai valita oppiaineiden opetuskieleksi suomi.⁶⁵

Heinäkuussa 1930 sihteeristö antoi salaiseksi merkityn määräyksen kansanvalistusasiain kansankomissariaatille. Komissaari oli Ivan Grishkin.⁶⁶ Sen mukaan kaikki karjalaisten alueiden alkeiskoulut ja lukutaidon opetus oli muutettava suomenkieliseksi. Venäjän kieli jäi yhdeksi oppiaineeksi muiden joukkoon. Suomen kieli päätettiin ottaa käyttöön karjalaisilla alueilla myös poliittisessa valistustyössä. Suomenkielisiin kouluihin ryhdyttiin värväämään myös tverin-karjalaisia ja inkeriläisiä. Heistä toivottiin saatavan Karjalalle lisää kipeästi kaivattuja suomenkielisiä työntekijöitä.⁶⁷

63 Em. lähde, s. 19, 22.

64 Kalle K. Suomenkielen opetuksesta. P-K 5.10.1928; V. S. Suomen kielen opetuksesta venäläisissä kouluissa. P-K 20.12.1928; Kaupunginneuvoston pleenumi. P-K 8.2.1929; Grishkin, Valistustyön karjalaistuttaminen. P-K 27.4.29.

65 Kaaderien valmistamisesta. (Vahvistettu VKP(b):n AK:n Sihteeristön istunnossa 25.9.1929. Pöytäkirja N:o 32, § 6), s. 97. Renvall 18B, KA.

66 Ivan Petrovitsh Grishkin oli karjalainen. Yrjö Sirolan ollessa valistusasiain kansankomissaari Grishkin toimi hänen sijaisenaan. Tämän jälkeen hänet valittiin VKP(b):n Karjalan aluekomitean propaganda ja agitaatio-osaston vastaavaksi sihteeriksi. 1930-luvulla hän kuului karjalais-venäläisen opposition keskuhenkilöihin. NKVD vangitsi hänet kesällä 1937 neuvostomaatalouskoulun rehtorin tehtävistä kansanvihollisena. Spisok N:o 2. Vragov naroda ... GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 65.

67 Po dokladu Narkomprosa. Utv. zas. Sekretar Karobkoma VKP(b) ot 3.7.30. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 435, l. 15.

Päätöksellä tveriläisten ja inkeriläisten opiskelijoiden Karjalaan värväämisestä oli kuitenkin myös toinen motiivi. Jos se olisi onnistunut, se olisi tukenut Karjalan laajempia kielipoliittisia tavoitteita. Karjalaisten alueiden valistustyöntekijöiden keskuudessa oli keskusteltu jo jonkin aikaa siitä, millä kielellä valistustyötä tulisi tehdä Karjalan ASNT:n ulkopuolella. Karjala tarjosi siihen suomea, josta aiottiin tehdä kaikkien Neuvostoliitossa asuneiden karjalaisten yhteinen kieli. Se olisi vahvistanut Karjalan asemaa ja tehnyt siitä Neuvostoliiton ”suomenheimoisien” kansojen kulttuurisen kehdon. Suomalaiset punaiset olisivat päässeet toteuttamaan ”historiallista tehtävänsä” suomalais-ugrialaisten kansojen parissa.

Karjalan aluekomitean sihteeristön syyskuussa 1929 tekemä päätös oppilaitosten kansallisista kiintiöistä oli ensimmäinen askel, jolla karjalaistamista ryhdyttiin toteuttamaan hegemonistisia tavoitteita ajavana politiikkana. Kansalliselle väestölle luotiin etuoikeutettu asema. Se merkitsi vastaavasti sitä, että järjestelmä syrji usein paremmin koulutettuja venäläisiä heidän syntyperänsä vuoksi. Tämä synnytti väistämättä kansallisia jännitteitä. Se loi perustan sekä venäläisten tyytymättömyydestä että kansallisen väestön kohonneesta itsetunnon ja etujen puolustamisesta syntyvälle nationalismille. Sen sijaan, että kansallisuuspolitiikka olisi vahvistanut ajatusta yhdestä tasa-arvoisesta neuvostokansasta, se antoi tasavaltojen nimikkokansallisuuksille etuoikeutetun aseman. Kunkin henkilön etnisestä alkuperästä – ei neuvostokansalaisuudesta – tuli hänen yhteiskunnalliseen asemaansa merkittävästi ja eri alueilla eri tavalla vaikuttava tekijä. Tataarit nauttivat etuoikeutetusta asemasta Tatarstania ASNT:ssa, mutta Venäjällä työskennellessään he joutuivat usein valtaväestöä kurjempaan asemaan.

Karjala ryhtyi noudattamaan uutta linjaa tinkimättömästi. Jopa niin tiukasti, että siltä jäi käyttämättä oppilaspaikkoja Neuvostoliiton korkeimmissa oppilaitoksissa. Rovion mukaan Karjala sai lukuvuonna 1929–30 korkeimpiin oppilaitoksiin 20 opiskelupaikkaa. Niihin voitiin lähettää kuitenkin vain kaksi opiskelijaa, koska ”sivistyksen puutteessa eivät lähettämämme kandidaatit läpäisseet alkeista”. Karjalaisten koulusivistyksen alkeet oli vasta luotu. Muutenkin koulutetun työvoiman puute oli suomalaistamisen ja Karjalan taloudellisen kehityksen pullonkaula. Rovio otti asian esille SKP:n puoluekonferenssissa syyskuun 1930. Hän valitti, että opettajien puute estää viemästä koulujen suomalaistamista loppuun. Koska ei ollut ”kykeneviä opettajia, täytyy ottaa sellaisia kuin saadaan”. Karjalan välitön toimitsijatarve oli Rovion mukaan 400 henkeä. ”Näille on palkat ja määrärahat tiedossa, kunhan saadaan vähänkin kykenevät henkilöt”.⁶⁸

Syksyyn 1929 mennessä kansallisten osuus oli noussut hallitsevaksi Karjalan ylimmässä poliittisessa hallinnossa: TsIK:n ja SNK:n työntekijöistä peräti 62,5 prosenttia oli kansallisia. Sen sijaan Karjalan varsinaiset voimatekijät, talousjärjestöt kuten Karelles (6,4 % kansallisia), valtionpankki (4,5 % kansallisia) ja

68 Rovio, SKP:n 8. puoluekonferenssin pöytäkirja Moskovassa elokuun 29. p. – syyskuun 15. 1930, s. 248. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

oikeuslaitos sekä turvallisuuselimet pysyivät vankasti venäläisten käsissä. Valistusasiain ja oikeusasiain kansankomissariaattien henkilökunnasta yli 30 prosenttia oli kansallisia, mutta muissa ei ollut päästy kunnolla edes alkuun.⁶⁹

Piirien neuvostojen kansallisuusjakauma alkoi olla Karjalan aluekomitean mielestä tyydyttävä. Niiden jäsenistä oli vaihdettu peräti 63 prosenttia vuodenvaihteen 1929–30 uusintavaaleissa. Tämän tuloksena kansallisten osuus piirien toimeenpanevien komiteoiden työntekijöistä nousi 70,9 ja kyläneuvostojen työntekijöistä 82,7 prosenttiin. Myös TsIK:n kursseilla oli koulutettu ahkerasti uusia työntekijöitä neuvostoja varten. Niiltä valmistuneista 562 työntekijästä 66 prosenttia oli kansallisia. Neuvostopuoluekoulussa opiskelleista kansallisten osuus oli puolet.⁷⁰

Myös kansallisen työväestön ja kaupunkilaisten pieni määrä oli ongelma. Tällanne aiottiin korjata valikoivalla siirtolaispolitiikalla ja kiintiöimällä kansalliselle väestölle tietty määrä uusista työpaikoista. Tehdaskoulujen oppilaista, oppisopimuskoulutukseen otettavista ja uusista työntekijöistä kiintiöitiin kansalliselle väestölle 50–60 prosenttia. Kansallisten osuus päätettiin kohottaa myös eräissä tuotantolaitoksissa yli 50 prosenttiin. Niistä oli tärkein Kontupohjan paperitehdas, joka oli Karjalan merkittävin yksittäinen tuotantolaitos. Siellä kansallisten työntekijöiden osuus aiottiin nostaa vähintäänkin 60 prosenttiin. Tavoitteen saavuttaminen edellytti melkoista muutosta tehtaalla. Lokakuussa 1929 sen työntekijöistä oli ainoastaan vajaa kolmannes kansallisia. Tällä kertaa päätöksä ei aiottu jättää paperille niin kuin monta kertaa aikaisemmin oli tapahtunut. Aluekomitea totesi asioiden etenevän tyydyttävästi ainakin Kontupohjassa ja Alavoisten⁷¹ (Ilinsk) sahan tehdaskouluissa, joissa oppilaiksi oli kelpuutettu v. 1929–30 pelkästään kansallisia. Myös venäläisvaltaisen Onegan tehtaan tehdaskoulun paikoista oli täytetty peräti 45,5 prosenttia kansallisilla oppilaila.⁷²

Koulujen ja oppilaitosten suomalaistaminen oli ainoa alue, jonka kehitykseen Karjalan johto oli täysin tyytyväinen. Vuonna 1931 alkaneelle pedagogisen instituutin ensimmäiselle kurssille valittiin 254 oppilasta, joista hieman yli puolet oli kansallisia. Myös piireihin oppivuonna 1929–30 lähetetyistä uusista opettajista oli yli puolet (545/946:sta) kansallisia. Pedagogisesta instituutista valmistuneiden lisäksi Karjalaan onnistuttiin värväämään kansallisia opettajia myös muualta. Kiire näkyi kuitenkin laadussa. Vain 114:llä (6%) alkeis- ja keskikoulun opettajalla 1700:sta oli korkeamman asteen sivistys. Keskikoulusivistys oli 947:llä (56,5%) ja päättämätön keskikoulu tai alempi sivistys 639:llä (37,5 %).

69 VKP(b):n Karjalan aluekomitean toimintaselostus tammikuu 1929 – huhtikuu 1930, s. 61. Renvall 17B, KA.

70 Em. lähde, s. 39.

71 Alavoinen oli Aunuksen ja Goltsan lisäksi vuonna 1933 ainoa asutuskeskus 17:sta, jossa karjalaiset olivat suurin väestöryhmä. Alavoisissa heitä oli 702 (53,4 %), Aunuksessa 1331 (65,9 %) ja Goltsassa 276 (73,6 %). KASNT. Lyhyt tilastollis-taloudellinen hakemisto 1923–1933, s. 25.

72 VKP(b):n Karjalan aluekomitean toimintaselostus tammikuu 1929 – huhtikuu 1930, s. 58, 60–61.

Lisäksi kolmasosa opettajista oli työskennellyt alalla vähemmän kuin kolme vuotta. Puolueen (9 %) ja Komsomolin (28 %) jäseniä heistä oli hieman yli kolmasosa. Vanhasta opettajakunnasta oli erotettu 102 opettajaa.⁷³ Ilmeisesti opettajapula pelasti opettajat laajemmalla puhdistukselta.

Karjalassa avattiin vuosina 1931–34 myös viisi uutta teknikumia. Yhdeksään jo toiminnassa olleeseen teknikumiin perustettiin 6 uutta osastoa. Niiden 2275:sta opiskelijasta oli lähes puolet kansallisia. Tämä vastasi melko tarkkaan heidän osuuttaan väestöstä, vaikka ei yltänytkään kansallisille kiintiöityyn 50 prosentin osuuteen. Sen sijaan vuonna 1932 perustetussa Kommunistisessa maatalouskorkeakoulussa ja Leningradin metsäteknillisen akatemian maatalousinstituutissa kansallisten osuus nousi vuonna 1934 jo yli puoleen.⁷⁴ Valmistuneiden määrä ja laatu ei vastannut kuitenkaan lainkaan teknisen ja muun korkeamman koulutuksen saaneen työvoiman tarvetta.

Kaikki karjalaisten alueiden koulut oli siirretty suomenkieliseen opetukseen vuoteen 1933 mennessä. Kun suomalaistaminen oli aloitettu vuonna 1929, kansankielisen (karjalan- ja suomenkielisen) opetuksen piirissä oli ollut 58,8 prosenttia karjalaisista.⁷⁵ Koulujen suomalaistaminen ei tuottanut suurempia vaikeuksia Pohjois-Karjalassa, jossa karjalan ja suomen kielen ero oli pienin. Suurimmat ongelmat syntyivät eteläisessä Karjalassa, pääasiassa entisen Aunuksen kuvernementin alueella. Siellä jouduttiin luopumaan suorasta siirtymisestä suomenkieliseen opetukseen. Linjaksi valittiin kielen ”yksinkertaistaminen” ja paikallisten murteiden ”lähentäminen” toisiinsa.⁷⁶ Sen uskottiin antavan väestölle valmiudet siirtyä myöhemmin kokonaan suomenkieliseen opetukseen.

Gylling panee itsensä peliin

Karjalan SNK käsitteli kolme vuotta Rovion päätöslauseلمان hyväksymisen jälkeen, 10.11.1932 Gyllingin johdolla laadittua yhteenvetoa karjalaistamisen edistymisestä. Tilastot osoittivat, että tulokset olivat jääneet laihoiksi. Niihin vedoten SNK hyväksyi suunnitelman karjalaistamisen nopeuttamisesta vuosina 1933–35.⁷⁷ Neuvostotasavalloissa elettiin korenizatsija -politiikan huippuvaihetta. Moskova kehotti lukuisin kirjein ja ohjein tasavaltoja kiihdyttämään korenizatsija -politiikkaa. Samaan aikaan olivat näkyvissä myös kaikki merkit suunnan muutoksesta. Vuoden 1932 lopussa aloitettiin Ukrainan nationalismin voimallinen arvostelu, OGPU toteutti laajat puhdistusoperaatiot Karjalassa ja muissa kansallisissa tasavalloissa ja sen epäluuloisuus vähemmistökansoja kohtaan näkyi muutenkin monin tavoin.

73 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukselle, s. 143–144. Renvall 17B, KA.

74 Em. ptk, s. 145–146.

75 Neuvosto-Karjala 15-vuotias, teesit ja aineistoa selostajille. VKP(b):n Karjalan aluekomitean kulttuuri- ja leninismin propagandaosasto, s. 54. KA, Renvall 17B, KA.

76 Material po narkomprosu, prarobotannyj Komissiej OK VKP(b) po osnovanii materialov obsledovanija natsrajonov (25.4.–25.6.1931). GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 579, l. 7.

77 Post. N:o 272 SNK AKSSR 10.10.1932; Postanovlenie N:o 805 SNK AKSSR 10-go Nojabrja 1932 goda ”O sostojanii karelizatsii apparatov Narkomatov i vedomost i perspektivnyj plan karelizatsii na 1933/34/35 g.g.”. NA RK, f. 690, op. 6, d. 4/14, l. 184–185.

Rovio (oikealla) ja Gyllin (vieressä) tervehtivät vappukulkuetta Petroskoissa. He muodostivat Karjalan todellisen voimakaksikon, joiden asemaa oppositio kykeni horjuttamaan vasta Leningradin tuella 1933.

Tämä ei saanut suomalaisia kuitenkaan epäröimään, jos he ylipäänsä edes tunnistivat muutoksen merkit. Karjalan SNK:n päätöksessä todettiin, että karjalaistamisesta oli kahden edellisen vuoden aikana tehty viisi VKP(b):n Karjalan aluekomitean, TsIK:n puhemiehistön ja SNK:n päätöstä. Kansankomissariaatit ja virastot eivät olleet ryhtyneet silti mihinkään ”käytännön toimenpiteisiin niiden keskus- ja paikkakuntalaitosten ja koneistojen karjalaistamiseksi”. Ne suhtautuivat tehtävään edesvastuuttoman välinpitämättömästi. Päätöksen taustamateriaaliin kuuluvan tilaston mukaan kansallisten osuus vaihteli vastanneiden kansankomissariaattien, virastojen ja talousjärjestöjen ryhmässä 40 prosentista 10 prosenttiin. Poikkeuksetta suurin kansallisten osuus oli ylimmässä johtavien työntekijöiden ja pienin alimmassa teknisten työntekijöiden ryhmässä. Tämä merkitsi sitä, että kansallisten osuus jäi melko pieneksi koko työntekijämäärästä.

Kansallisten työntekijöiden sijoittuminen paremmin johtaviin kuin alempiin tehtäviin kertoo myös siitä, että koulutettua kansallista työvoimaa ei yksinkertaisesti ollut olemassa. Muussa tapauksessa voisi olettaa, että johtavassa asemassa olleiden kansallisten vahva asema olisi heijastunut myös alempien työntekijöiden ryhmien koostumukseen. Toisaalta kansallisten hegemoninen asema rajoittui ns. julkilausumapolitiikkaan. He johtivat hallitusta ja puoluetta, mutta heiltä puuttuivat välineet taloudellisten ja yhteiskunnallisten prosessien ohjailuun, jos muu koneisto toimi haluttomasti tai heidän linjaansa vastaan.

Luvut kertovat myös sen, että karjalaistamista toteutettiin ylhäältä alaspäin. Tässä mielessä tilanne ei ollut muuttunut lainkaan sitten Karjalan kommuunin perustamisen 1920. Se oli tapahtunut nimittämällä Gylling Karjalan vallankumouskomitean johtoon ilman, että hänellä ja muilla punaisilla olisi ollut merkit-

tävämpää tukea väestön keskuudessa. Heidän oli voitettava työllään väestö puolelleen tai ainakin neutraloitava se poliittisesti. Vuosikymmenen lähestyessä loppua tasavallan poliittinen johto oli suomalaisten käsissä, mutta itse päätavoite, itsehallinnollisesti vahvan kansallisen tasavallan luominen oli etäännyttämässä. Vuonna 1929 aloitettu suomalaistaminen oli puhdasta kulttuuripolitiikkaa. Sen avulla yritettiin viedä eteenpäin prosessia, jonka toteuttamiselle ei ollut luotu aineellisia ja henkisiä edellytyksiä. Tässä mielessä, ylhäältä alaspäin toteutettuna tahtoprosessina, se heijasteli vallitsevaa hallitsemistapaa.

Karjalan SNK:n arvio karjalaistamisesta 1.10.1932 mennessä saaduista tuloksista oli murskaava:

- monissa kansankomissariaateissa ei ollut edes suunniteltu karjalaistamista eikä kansallisten suunnitelmallista kouluttamista ollut toteutettu
- päätöstä, jonka mukaan Karjalan kansankomissariaattien ja virastojen oppilaitoksista valmistuvien oli osattava sekä venäjän että suomen kieltä, ei ollut toteutettu
- useissa keskiasteen oppilaitoksissa ja teknikumeissa kansallisille opetettiin useita oppiaineita edelleenkin venäjän kielellä päivävästaisistä päätöksistä huolimatta
- Leningradissa ja Moskovassa opiskelleita kansankielisiä opiskelijoita ei päätöksistä huolimatta ollut vielä luetteloitu (Karjalaan värväämisen helpottamiseksi, M.K.)
- kansankomissariaatit ja virastot eivät olleet ryhtyneet parantamaan karjalaisten ja vepsäläisten suomen kielen taitoa eivätkä toisaalta opettamaan suomalaisille spesialisteille venäjää.⁷⁸

Tilanne oli määrä korjata vuosille 1933–35 tehdyllä karjalaistamissuunnitelmalla. Sen ydinajatus oli suomalaistamisen voimistaminen läpi yhteiskunnan. Kansallisten osuus aiottiin nostaa vuoteen 1935 mennessä kansankomissariaattien ja virastojen ryhmässä peräti 55 prosenttiin. Tavoite oli radikaali, sillä niiden työntekijöistä oli vain viidesosa kansallisia.⁷⁹ Karjalan kansallisuuspolitiikka oli siirtymässä vaiheeseen, jossa sen vaikutukset olisivat alkaneet näkyä myös varsinaisen karjalaisen väestön yhteiskunnallisessa asemassa. Suomalaiset olisivat säilyttäneet edelleenkin johtavan asemansa, mutta myös karjalaisten rooli olisi vahvistunut huomattavasti. Karjalasta olisi tullut kansallisen väestön hallitsema suomenkielinen tasavalta.

Karjalaistamisen pullonkaula oli koulutetun kansallisen väestön vähäinen määrä. Koulutettuja suomalaisia punaisiakaan ei ollut käytettävissä rajattomasti. Siksi SNK uudisti toukokuussa 1932 tekemänsä päätöksen, jolla teknikumit ja muut oppilaitokset velvoitettiin nostamaan kansallisten kiintiö 60 prosenttiin oppilaspaikoista. Vanha kiintiö oli ollut 50 prosenttia, mutta senkin täyttäminen oli ollut ylivoimainen tehtävä useille oppilaitoksille. Päätös heikensi huomattavasti, venäläisten koulutusmahdollisuuksia kansallisen tasa-arvon toteuttamisen nimissä. Karjalan väestön 65 prosentille jätettiin vain 40 prosenttia koulutuspaikoista.⁸⁰

.
78 Ibid.

79 Ibid.

80 Ibid.

Muualla opiskelevat karjalaiset, suomalaiset ja inkeriläiset päätettiin luetteloida ja velvoittaa palaamaan Karjalaan. Kysymys oli tyypillisestä periferian ongelmasta. Leningradiin ja Moskovaan opiskelemaan lähteneet eivät enää halunneet palata takaisin syrjäiselle kotiseudulle. Myös Karjalan oppilaitosten suomalaistamista päätettiin jatkaa ilman kompromisseja. SNK velvoitti valistusasian kansankomissariaattia ”toteuttamaan ankara kontrolli siitä, että opettaminen kansallisissa ryhmissä KASNT:n kaikissa oppilaitoksissa suoritetaan suomen kielellä, sallien venäjä vain poikkeustapauksissa”. Poikkeukseksi hyväksyttiin se, että oppiaineeseen ei yksinkertaisesti ollut saatavilla suomenkielistä opettajaa. Kaikille keski- ja korkeakoulun päättävälle asetettiin vaatimus osata molempia kieliä. Tämä olisi ollut pitkä askel kohti tavoitetta tehdä suomesta Karjalan yleiskieli. Niille jo koulunsa päättäneille, jotka eivät osanneet toista kieltä, oli valistusasiain kansankomissariaatin järjestettävä lisäkursseja. SNK hyväksyi houkuttimeksi molempien kielten taidon hankkimiselle erityisen kielilisan. Molemmat kielet hallitseville työntekijöille päätettiin maksaa 25 prosentin palkankorotus heti seuraavan kuukauden alusta, 1.12.1932 alkaen. Kannustuslisä perustui VTsIK:n puhemieshistorian kuukautta aikaisemmin tekemään päätökseen.⁸¹

Koska koulutuksesta ei ollut odotettavissa välitöntä apua akuuttiin ongelmaan, velvoitti SNK ”kaikki kansankomissariaattien ja virastojen johtajat ryhmään toimenpiteisiin parhaiden kansallisten työläisten ja specialistien nostamiseksi johtavaan työhön”. Varmemmaksi vakuudeksi Gylling päätti henkilökohtaisesti ryhtyä johtamaan tasavaltansa suomalaistamista. TsIK:n puhemieshistoria velvoitettiin yhdessä Työasiain kansankomissariaatin kanssa valmistelemaan kuukauden kuluessa esitys ”lopullisesta ja yhtenäisestä karjalaistamisen suunnitelmasta” SNK:n puheenjohtajan (Gyllingin) hyväksyttäväksi. Sen tuli kattaa kaikki taloudelliset järjestöt, virastot ja joukkotyön tekijät.⁸²

Ellei Gylling ollut tähän mennessä asettanut kaikkea peliin, teki hän sen viimeistään nyt. Tiukat kiintiöpäätökset ja määräykset korenizatsija -politiikasta kertovat siitä, että SNK:n arvion mukaan karjalaistamisen tie vapaaehtoisuuteen luottaen oli kuljettu loppuun. Syy siihen, että päätökset teki SNK eikä muodollisesti ylintä päätösvaltaa käyttänyt TsIK:n puhemieshistoria⁸³, johtui varmaan ainakin osittain Gyllingin roolista. Hän johti SNK:n päätöksentekoa, mutta TsIK:n puheenjohtajistossa hän oli vain yksi sen monista jäsenistä. Siellä puhetta johti vastoin suomalaisten kantaa tehtävään valittu Jushtshiev.

Stalin päästää amerikansuomalaiset Karjalaan

Työvoimapulan lisäksi Karjalan suomalaisjohtolla oli toinenkin suuri ongelma. Miten estää venäläisten osuuden kasvu väestöstä tilanteessa, jossa tuotanto-

81 Ibid; Zam. Zav. Otd. Nats. VTsIK Badrejev 4.5.1933 Sekretarju TsIK Karelskoj ASSR. GARF, f. 1235, op. 124, d. 165, l. 22, 22ob.

82 Postanovlenie N:o 805 SNK AKSSR 10-go Nojabrja 1932 goda ”O sostojanii karelizatsii apparatov Narkomatov i vedomost i perspektivnyj plan karelizatsii na 1933/34/35 g.g.”. NA RK, f. 690, op. 6, d. 4/14, l. 184–185.

83 Yleisliittolaisella tasolla päätöksentekijä oli useimmiten VTsIK:n puhemieshistoria ja sen kansallisuusneuvosto.

suunnitelmien toteuttaminen vaati suurten siirtotyöläismäärien tuomista Karjalaan muualta Neuvostoliitosta. Tilanteen teki entistä vaikeammaksi se, että Karjala oli menettänyt itsenäisen kaaderi- ja siirtolaispolitiikan harjoittamisen välineet. Kaaderipolitiikan ylin päätävältä oli siirretty VKP(b):n Leningradin aluekomitealle. Väestösuhteen kehitykseen taas vaikutti kaikkein eniten Karjalassa toimivien yritysten työvoiman värväys. Myös tässä suhteessa vuosina 1930–31 tapahtunut Karjalan hallituksen johtamien yritysten siirtäminen yleisliittolaisiksi valtionyrityksiksi oli takaisku.

Karjalalle viisivuotissuunnitelmassa määrättyjen, moninkertaiseksi nostettujen metsänhakuutavoitteiden täyttäminen vaati suurta ulkopuolisen työvoiman käyttöä. Kysymys oli määristä, joiden vaikutus kansallisuussuhteen kehitykseen oli ratkaiseva. Karjalan aluekomitean sihteeristö arvioi ulkopuolelta tuotavan työvoiman tarpeeksi 60 000 tukinkaatajaa ja 40 000 uittotyöläistä. Karjalan johto päätti kääntää tilanteen edukseen. Siirtolaiset päätettiin värvätä muualla Neuvostoliitossa asuvista suomensukuisista kansoista, pääosin Moskovan ja Tsherepovetsin alueen karjalaisista sekä inkeriläisistä talonpojista.⁸⁴ Karjalaan värvättiin vuosina 1926–33 noin 98 600 siirtotyöläistä. Jos he olisivat olleet suunnitelman mukaisesti kansallista väestöä, olisivat venäläiset jääneet niukasti vähemmistöön. Kansallisen väestön osuus olisi noussut lähes kaksinkertaiseksi, noin 210 000:een ja venäläisten määrä olisi jäänyt selvästi alle 200 000:n luonnollinen väestönkasvukin huomioon ottaen.⁸⁵

SNK asetti Karellesin ja muiden Karjalassa toimineiden yritysten työvoiman tuonnille vuonna 1931 uuden ehdon. Sen mukaan vähintäänkin 75 prosenttia muualta Neuvostoliitosta värvättävästä työvoimasta tuli olla kansallisia.⁸⁶ Todellisuudessa niin tämä kuin muutkin Karjalan hallituksen siirtolaisuutta ja työläisten elin- ja työoloja koskeneet päätökset jäivät vaille seurauksia. Yleisliittolaiset trustit eivät juuri piitanneet Karjalan hallituksen päätöksistä eikä sillä ollut myöskään keinoja pakottaa yrityksiä noudattamaan määräyksiään.⁸⁷ Trusteille oli tärkeintä saada riittävästi mitä tahansa työvoimaa tuotantokiintiöiden täyttämiseksi. Karjalan kansallisuussuhteesta huolehtiminen tuskin kävi edes Moskovan piiskaamien yritysjohtajien mielessä, sillä epäonnistumisen seuraukset olivat yleensä tyltyt.

Väestötilaston mukaan Karjalaan saapui muualta vuosina 1926–33 noin 98 000 henkeä. Heistä oli valtaosa vuosien 1931–32 siirtolaisia. Tämän valossa Karjalan aluekomitean sihteeristön arvio tarvittavan työvoiman määrästä piti

84 Vakituisten metsätyöläiskaaderien muodostamisesta. (Vahvistettu VKP(b):n Karjalan AK:n Sihteeristön istunnossa 1.2.1930, Pöytäkirja N:o 48, § 2), s. 99. Renvall 18B, KA.

85 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukouselle, s. 17; Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvosto-Tasavallan lyhyt tilastollis-taloudellinen hakemisto 1923–1933, s. 24.

86 1. Yleiskarjalaisen siirtolaiskysymyksistä järjestetyn neuvottelukokouksen hyväksymä päätöslauselma KASNT:n KKN:n siirtolaishallinnon selostuksen ja Karellesin ja Rakennusyh-tymän apuselostuksien – asunto- ja elinehtojen järjestäminen siirtolaisille – johdosta. Vahvistettu KASNT:n KK:n päätöksellä 26.12.1931. TpKK:n TA N:o 3, 25.1.1932, s. 3–4.

87 Tämä on luettavissa useista vuosien 1930–35 SNK:n ja VKP(b):n aluekomitean päätöksistä.

paikkansa hyvin. Muuttajista suurin osa oli kuitenkin venäläisiä. Heidän osuutensa väestöstä kasvoi vuodesta 1926 (153 967 – 57,1%) vuoteen 1933 (224 441 – 60,3 %) mennessä yli 70 000 hengellä. Suomalaisten osuus kasvoi samaan aikaan (v. 1926: 2544 – 0,9 %) vajaalla 10 000:lla ja karjalaisten (v. 1926: 100 781 – 37,4 %) vajaalla 8000:lla hengellä.⁸⁸ Päätökset kansallisten siirtolaisten värväämisestä jäivät toteutumatta jokseenkin täydellisesti. Tämä ei ollut sattuma. Siihen oli kaksi syytä. Ensimmäinen oli rakenteellinen, Karjalan talousautonomian menettämiseen liittynyt syy. Karjalassa määräsivät yleisliittolaiset trustit ja keskushallituksen virastot – ei sen oma hallitus. Toinen taas liittyi Neuvostoliiton hallituksen ja turvallisuusviranomaisten tietoiseen politiikkaan.

Kaikki yritykset lisätä suomalaisten määrää Karjalassa olivat punainen vaate Neuvostoliiton turvallisuusviranomaisille. Karjalan hallitus yritti saada loppuvuodesta 1929 Moskovasta luvan värvätä alueelleen noin 15 000 ammattitaitoista metsätyöläistä. Gylling perusteli pyyntöä sillä, että ammattitaitoisten työläisten tuottavuus oli kaksi-kolme kertaa suurempi kuin sesonkityövoiman. Suomesta olisi värvätty 300 työläistä perheineen, Tverin Karjalasta noin 3000 työläistä ja Yhdysvalloista, Kanadasta ja Leningradin alueelta 10 000 työläistä. Jos perhekooksi arvioidaan viisi henkilöä, tämä olisi merkinnyt noin 75 000 karjalaisen ja suomalaisen lisäystä Karjalan väkilukuun.⁸⁹

Ehdotus Suomesta värvättävistä metsätyöläisistä pysähtyi heti alkuunsa. Gylling vakuutti Moskovalle, että Pohjois-Suomesta värvättävät työttömät olivat vankkoja vasemmistolaisia. Ei ollut epäilystäkään, etteivätkö he tulisi puolustamaan neuvostovaltaa. OGPU ja Narkomindel eivät vakuuttuneen Gyllingin perusteluista. Narkomindel oli huolissaan siitä, että suomalaisilla tulisi säilymään rajantakaiset perhe- ja sukulaissiteet. Lisäksi heidän saapumisensa Karjalaan heikentäisi Suomen vasemmistoa. Se epäili myös sitä, että suomalaisten asenne muuttuisi kielteiseksi Neuvostoliittoa kohtaan, jos he joutuisivat Neuvosto-Karjalassa huonompiin olosuhteisiin kuin mihin he olivat tottuneet Suomessa. Tappio olisi kaksinkertainen. Lopullisen päätöksen asiasta tekivät OGPU ja Neuvostoliiton raha-asiain kansankomissariaatti. OGPU:n kanta oli tiukka. Se ilmoitti helmikuussa 1930 vastustavansa kaikkea suomalaisten värväystä Neuvostoliitton, myös Yhdysvaltojen ja Kanadan suomalaisten.⁹⁰ Kysymys tuntui olevan loppuun käsitelty.

Tilanne muuttui kuitenkin syksyllä 1930 VKP(b):n XVI edustajakokouksen jälkeen. Se hyväksyi periaatteen, jonka mukaan ulkomaalaisia spesialisteja voi-

88 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakokoukselle, s. 17; Karjalan Autonomisen Sosialistisen Neuvosto-Tasavallan lyhyt tilastollis-taloudellinen hakemisto 1923–1933, s. 24.

89 E. Gjulling i Zav. Upravldelom SNK AKSSR D. Redkin 18.12.1929 v Sovete Narodnyh Komissarov RSFSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 17/181, l. 5–6; Takala 1993, s. 14.

90 E. Gjulling i Zav. Upravldelom SNK AKSSR D. Redkin 18.12.1929 v Sovete Narodnyh Komissarov RSFSR. NA RK, f. 690, op. 1, d. 17/181, l. 5–6; Rotshtein, tshlen kollegii i upolnomotshennyj NKID pri pravitelstve RSFSR 5.1.1930 v upravlenie delomi SNK i EKOSO RSFSR. Em. delo, l. 11; SSSR OGPU pri SNK otd. inostrannyj 12.2.1930 g. Hatsh. 2. otdelenija. Em delo, l. 15.

tiin värvätä avustamaan maan teollistamista. Karjalan suunnitelma suomalais-
ten värväyksestä otettiin uudelleen käsittelyyn. Neuvostoliiton SNK hyväksyi
20.9.1930 tekemällään päätöksellä 785:n ja 5.2.1931 tekemällään päätöksellä
2000:n amerikansuomalaisen miehen värväämisen Karjalaan. Määrät olivat täs-
mälleen samat kuin mitä Karjala oli pyytänyt.⁹¹

Gylling käynnisti helmikuun päätöksen jälkeen amerikansuomalaisten vär-
vöksen SKP:n ja Kominternin avulla. Hän pyysi O.V. Kuusista ja Kullervo
Manneria hoitamaan asian Kominternissa niin, että se vahvistaa Neuvostoliiton
hallituksen päätökset 2785 amerikansuomalaisen värväämisestä Karjalaan en-
nen 1.10.1931. Lisäksi Gylling pyysi Kominternia nimittämään Matti Tenhusen
värvöksen organisaattoriksi Amerikan mantereelle.⁹² Näin meneteltiin. Tenhu-
nen perusti New Yorkiin sekä miehiä että laajasti taloudellista tukea Karjalalle
keränneen Neuvosto-Karjalan Teknillisen Avun toimiston. Kanadan Torontoon
perustettiin John Latvan johtama ”sivukonttori”.⁹³

Neuvostohallituksen päätös ei kuitenkaan tyydyttänyt OGPU:ta. Se pysäytti
maahanmuuton loppuvuodesta 1931 runsaaseen tuhanteen siirtolaiseen. Sen ja

.

91 KASNT:n siirtolaishallinnon ulkomaansektorin lausunto siirtolaiskysymyksestä Neuvosto-
Karjalassa. Petroskoissa 15.5.1932. NA RK, f. 685, op. 1, d. 1/3, l. 115; KASNT:n Työasiain
kansankomissariaatti. Kansallinen kaaderiosasto, Leino 27.7.1930 KASNT:n Keskustoi-
meenpanevalle komitealle. Suunnitelma v:n 1931 lokak. mennessä ottaa ammattityöläisiä
sekä vakituisia maataloustyöläisiä KASNT:aan alla osotettava määrä. NA RK, f. 685, op. 1,
d. 1/3, l. 13–15.

92 Gylling Petroskoista 2.3.1931 tov. Kuusiselle ja Mannerille Moskovaan; Manner 24.5.1931
Gyllingille. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, g. 1931, d. 25.

93 Kero 1983, s. 32–33, 45.

*Elokuvateatteri
Triumpf Petroskoissa
oli usein suurempien
kokousten
järjestämispaikka.
Kuvassa Triumpf
vuodelta 1931 IX
Yeiskarjalaisen
neuvostojen
edustajakokouksen
koristuksessa.
Kokouksessa
käsiteltiin mm.
siirtolaiskysymystä.
Kaikki Karjalan
hallituksen suunnitel-
mat ratkaista
kansallisuuspolitiikan
ja työvoimapulan
ongelmia suomalais-
ten siirtolaisten
avulla kuitenkin
epäonnistuivat.*

X Yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen kunniaksi järjestettiin myös hiihtäjien juhlaparaati. Hiihtäjien välineet olivat epäilemättä peräisin Petroskoin kuuluisalta suomalaiselta sukstehtaalta.

Karjalan johdon välille syntyi puoli vuotta kestänyt kiista siitä, kumman päätöksiä Neuvostoliitossa noudatetaan, hallituksen vai OGPU:n.⁹⁴ Turvallisuusviranomaisten tekemä päätös oli tuskin sattuma. Vaikka käytettävissä ei olekaan dokumentteja, jotka kertoisivat yksiselitteistä syytä tapahtumiin, kaikki viittaa ulkopoliittikkaan. Ensinnäkin OGPU:n aikaisemmin esittämät perustelut vastustaa suomalaisten värväämistä Karjalaan liittyivät heidän muodostamaansa turvallisuusriskiin. Ja toiseksi maahanmuuton pysäyttäminen tapahtui samaan aikaan kuin kansainvälinen jännitys ja sen mukana myös Suomen ja Neuvostoliiton väliset suhteet kiristyivät.

Suomi ja Neuvostoliitto olivat käyneet jo alkuvuodesta 1931 asti sanasotaa pakkokollektivisoinnista ja inkeriläisten pakkosiirroista. Neuvostoliiton Helsingin lähettiläs I.M. Maiski arvioi kesäkuussa 1931, että Suomi ei tulisi säilyttämään puolueettomuuttaan mahdollisen Neuvostoliittoa vastaan alkavan sodan aikana.⁹⁵ Varsinainen kansainvälinen kriisi puhkesi syyskuussa 1931, kun Japani aloitti sotatoimet Kiinan Mantshurian valloittamiseksi. Se oli esiintynyt jo pidemmän aikaa aggressiivisesti Itä-Aasiassa. Japanin toimet pitivät Neuvostoliiton varuillaan. Mantshurian kriisi kiristi niiden väliset suhteet äärimmilleen. Tilanne heijastui myös Neuvostoliiton ja sen naapurivaltioiden jo ennestään huonoihin suhteisiin.⁹⁶

94 Sekretar Karelskogo OK VKP(b) Rovio , Moskva 20.4.1932. Generalnomu sekretarju TsK VKP(b) Tov. Stalinu. GAOPDF, f. 3, op. 3, d. 296, l. 24, 26.

95 Kilin 1999a, s. 116.

96 Selen 1974, s. 65.

VKP(b):n Leningradin aluekomitean sihteeri Kirov lähetti tammikuussa 1932 Roviolle tilannetta valaisevan kirjeen. Siinä esitettiin ”GPU:n ja Leningradin sotilasläänin näkemys maahanmuuttajista Kanadasta”.⁹⁷ OGPU:n Leningradin päällikkö F. D. Medvedevin ja Leningradin sotilassotilasläänin vallankumouksellisen neuvoston jäsen Slavinin viesti oli selvä. Suunnitelma 10 000 uuden ulkomaalaisen siirtolaisen Karjalaan tuomisesta jo saapuneiden 2000 suomalaisen lisäksi ei käynyt päinsä. Erityisesti he paheksuivat sitä, että Karjala ei ollut sopinut turvallisuusviranomaisten kanssa sitä mille alueille suomalaiset sijoitettiin.

Medvedev ja Slavin vaativat, että suomalaisia ei saanut päästää lainkaan rajapiireihin eikä myöskään Muurmannin rautatien ympärillä olevalle 60 kilometrin vyöhykkeelle (30 km itään ja 30 km länteen) Sorokan, Tunkuan ja Karhumäen piireissä. Myös ne alueet olivat kiellettyjä, joilla olivat käynnissä Stalinin kanavan rakennustyöt tai joilla muuten työskenteli pakkotyövankeja. Kontupohjan ja Kemin piireihin ei saanut asuttaa enää lisää suomalaissiirtolaisia niiden suuren taloudellisen (Kontupohjan paperitehdas ja sähköasema) ja sotilaallisen (Kemin satama ja Uhtuan tie) merkityksen vuoksi.

Leningradin ohjeiden noudattaminen olisi ollut paha takaisku suomalaistamiselle. Karjalan johdon linjana oli nimenomaan vahvistaa kansallisia piirejä asuttamalla niihin lisää karjalaisia ja suomalaisia. Turvallisuusviranomaisten määräysten noudattaminen olisi tarkoittanut sitä, että rajapiirien metsätöihin sijoitettu uusi venäläinen ja muita kansallisuuksia edustava väestö olisi horjuttanut niiden kansallista koostumusta. Kirje kertoo myös siitä, että turvallisuuspolitiikkaa alettiin jo ainakin 1930-luvun alusta asti käsitellä myös väestön etninen koostumus huomioon ottaen. Tosin on syytä muistaa, että kansallisuuskysymys oli otettu aina huomioon armeijan laskelmissa. Edellisen kerran sillä oli ollut merkittävämpi rooli Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisen valmisteluissa.

Rovio matkusti huhtikuussa 1932 pääkallopaikalle Moskovaan selvittämään ongelmaa. Hän tapasi VKP(b):n sihteeristön jäseniä ja Narkomindelin edustajan. Kun tapaamiset eivät tuottaneet tulosta, hän kirjoitti viimein suoraan Stalinille.⁹⁸ Rovio ihmetteli, miksi OGPU ei ollut missään vaiheessa keskustellut Karjalan johdon kanssa päätöksestään pysäyttää amerikasiirtolaisuus. Rovion mukaan Karjalassa ei edes tarkkaan tiedetty miksi OGPU toimi niin. Hän esitti Stalinille laskelmat siitä, kuinka tuottoisaa amerikansuomalaisten värväys oli ja kuinka suurella innolla nämä olivat ryhtyneet rakentamaan sosialismia. Samalla hän yritti kumota OGPU:n epäilyksiä epäluotettavista ulkomaalaisista vähättelemällä takaisin palanneiden määrää. Vain 73 siirtolaista 3228:sta oli palannut – ”merkityksetön prosentti”.⁹⁹

.

97 Kirovin kirjeeseen liittyvät tiedot artikkelista Takala 1993, s. 14.

98 Sekretar Karelskogo OK VKP(b) Rovio, Moskva 20.4.1932-g Generalnomu sekretarju TsK VKP(b) Tov. Stalinu. GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 296, l. 24. Takala on julkaissut tästä kirjeestä muita osia Careliassa N:o 3/1993.

99 Sekretar Karelskogo OK VKP(b) Rovio, Moskva 20.4.1932-g Generalnomu sekretarju TsK VKP(b) Tov. Stalinu. GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 296, l. 25.

Siirtolaisten avulla Karjalasta voitaisiin kehittää ”todella mallikelpoinen sosialistinen tasavalta, joka vallankumouksellistaisi esimerkiksi myös naapurimaitansa Suomea ja muita Skandinavian maita”. Rovio pyysi, että Stalin määräisi OGPU:n ja Narkomindelin päästämään loputkin amerikansuomalaiset Karjalaan. Vastavetona Leningradin turvallisuusviranomaisten asiaan puuttumiselle Rovio pyysi, että Stalin antaisi VKP(b):n Karjalan aluekomitealle ja SNK:lle oikeuden päättää itse mihin se asuttaa amerikansuomalaiset. Lisäksi Rovio pyysi Stalinilta lupaa värvätä Karjalaan entisten lisäksi vielä 6000 uutta amerikansuomalaista. Heistä muodostettaisiin Karjalaan vakinainen, kansallinen kaaderisto. Valuuttakuluja tämä ei aiheuttaisi.¹⁰⁰

Lopuksi Rovio vetosi Staliniin Karjalan tunnettuna ”tukijana”. Hän ilmoitti keskustelleensa myös VKP(b):n sihteeristön jäsenen Nikolai Jeshovin (tuleva NKVD:n päällikkö) kanssa, joka oli luvannut ottaa kysymyksen sihteeristön käsitteelyyn. ”Tietäen, että Te olette aina tukenut Karjalaa, päätin pyytää Teidän apuunne tässä meille tärkeässä kysymyksessämme, jolla on Karjalalle suuri poliittinen merkitys”, lopetti Rovio kirjeensä.¹⁰¹

Rovion todistelut amerikansuomalaisten suuresta merkityksestä Karjalan metsätalouden kehitykselle eivät olleet katteettomia. On ilmeistä, että taloudelliset hyötynäkökohdat ja kansainvälisen jännityksen lientyminen avasivat taas tien Atlantin takaa Karjalaan. Japanin hyökkäysuhka ei realisoitunut ja läntiset reunavaltiot ratifioivat kesään 1932 mennessä hyökkäämättömyyssopimukset Neuvostoliiton kanssa. Vuoden 1932 loppuun mennessä Karjalaan oli saapunut 706 uutta amerikansuomalaista.¹⁰² Vuoden 1933 alkuun mennessä heitä oli saapunut jo noin 4000 henkeä, valtaosa vuosina 1931–35 Karjalaan muuttaneista. Arviot Karjalaan saapuneiden amerikansuomalaisten kokonaismäärästä vaihtelevat noin 6000–6500 välillä¹⁰³

Väestötilaston mukaan Karjalassa asui 1933 hieman yli 12 000 suomalaista. Siihen ei laskettu mukaan Karjalan jääkäripataljoonassa¹⁰⁴ palvelleita, työleireille passitettuja loikkareita¹⁰⁵ ja osaa siihen mennessä saapuneista noin 4000:sta amerikansuomalaisesta¹⁰⁶. Tämä ja väestölaskentatiedot huomioon ottaen voidaan päätellä, että vuosina 1926–1933 Karjalassa oli muita kuin Yhdysvalloista ja Kanadasta tulleita suomalaissiirtolaisia noin 5500–6500.

Karjalan puoluejohtaja Gennadi Kuprijanovin vuonna 1939 tekemän muistion mukaan Karjalassa asui 1934 yhteensä noin 15000 suomalaista. Heistä noin

100 Em. kirje, l. 27.

101 Ibid.

102 Luettelo saapuneista ryhmistä. NA RK, f. 685, op. 1, d. 1/3, l. 95.

103 Takala 1993, s. 17; Kero 1983, s. 58.

104 Jääkäripataljoonan vahvuus oli n. 1500 miestä. Suomalaiset muodostivat suuren osan sen upseeristosta, mutta väestötilastoon sillä ei ollut suurtakaan merkitystä. Takala 1992, s. 156.

105 Olen kirjoittanut loikkareista Venäjän arkistotietojen perusteella liseniaatintyössäni, Kangaspuro 1996; Katso myös Kostiainen 1988.

106 Loppuvuodesta 1930 toukokuuhun 1932 mennessä Karjalaan oli saapunut 3228 amerikansuomalaista. Voidaan olettaa, että osa heistä ehti saada neuvostokansalaisuuden ja olevan mukana 1933 väestölaskennan luvuissa. KASNT:n siirtolaishallinnon ulkomaansektorin lausunto siirtolaiskysymyksestä Neuvosto-Karjalassa. Petroskoissa 15.5.1932. NA RK, f. 685, op. 1, d. 1/3, s. l. 117.

11 000 oli Suomesta ja ympäri Neuvostoliittoa saapuneita ja 4681 amerikkansuomalaista. Tämän lisäksi Karjalaan oli saapunut vuosina 1931–34 ilman lupaa noin 5000 loikkaria.¹⁰⁷ Heidät mukaan lukien suomalaisia oli enimmillään Karjalassa vuoden 1934 paikkeilla runsaat 20 000 henkeä. Se oli noin viisi prosenttia Karjalan väkiluvusta.¹⁰⁸ Yhteensä Neuvostoliittoon oli saapunut noin 12 000 suomalaisloikkaria.¹⁰⁹

Suomalaisten loikkareiden saapuminen loppui käytännössä kokonaan vuoden 1933 lopussa ja amerikkansuomalaisten siirtolaisuus kesällä 1935. Oskar Corgan (Sevander) muutti Yhdysvalloista Karjalaan 1934 ja myös Kanadan Tekninen Apu vaipui toimeettomana unohduksiin. Karjalan siirtolaishallinto lakkautettiin syksyllä 1935 samassa prosessissa, jossa Gylling menetti virkansa. Viimeinen tähän liittyvä episodi näyteltiin 1939. Kominternin pääsihteeri Georgi Dimitrov lähetti Leningradin puoluejohtaja Andrei Zhdanoville kyselyn ”Suomalaisen väestön neuvostovastaisesta toiminnasta Kanadassa”. Kysymys oli suomalaissiirtolaisten protestoinnista terrorin jalkoihin jääneiden maanmiestensä puolesta. Karjalan puoluesihteeri Gennadi Kuprijanoville annettiin tehtäväksi kerätä asiasta aineistoa VKP(b):n keskuskomitealle. Tämän jälkeen VKP(b):n keskuskomitean organisaatiobyro määräsi, että puolueen Kominternin edustajien oli hoidettava Kanadan Teknisen Avun virallinen lakkauttaminen. Organisaatiobyro päätti ryhtyä torjumaan Karjalaan kohdistuvaa neuvostovastaista ”parjausta” lehdistön vastakampanjalla. Kuprijanov antoi oman panoksensa tähän 24.4.1939 ilmestyneessä Pravdassa artikkelissaan ”Karjalan metsissä”.¹¹⁰

Neuvostoliiton turvallisuusviranomaisten suhtautumisessa suomalaissiirtolaisiin näkyy syvä epäluottamus heitä ja ylipäättänsä vähemmistökansoja kohtaan. Väestöpolitiikka ja kansallisuuspolitiikka olivat OGPU:lle osa turvallisuuspolitiikkaa. Väestö, jolla oli sukulaisuussiteet ja kulttuurinen yhteys potentiaaliseen vihollismaahan, oli turvallisuusviranomaisten silmissä epäluotettava. OGPU:lle puheilla Neuvostoliitosta kansalliset ristiriidat voittaneena ja koko kansainvälisen työväenliikkeen isänmaana ei ollut muuta kuin propagandatarvo. Sille Neuvostoliitto oli ytimeltään isovenäläinen maa, jonka ei ollut luottaminen rajaseutujen vähemmistökansoihin. Venäläinen nationalismi oli henkisen maanpuolustuksen keskeisen elementin.

.

107 Neuvostoliiton Suomen rajalle sijoitettujen rajavartiojoukkojen tilaston mukaan se suoritti vuosina 1930–34 yhteensä 12 950 laittomasti rajan yli tulleen pidätyksen. Karjalan lisäksi heitä sijoitettiin eri puolille Neuvostoliittoa, mm. Leningradin, Muurmanskin ja Siperian alueille aina Keski-Aasiaa myöten. Takala 1992, s. 158; Kostiainen 1988, s. 123.

108 Myös SKP:n NKVD:lta 1935 saaman informaation mukaan loikkareita oli n. 10 000. Leningradista (ilmeisesti T. Tokoi) 3.4.1935 ilman allekirjoitusta Lasselle (L. Lamminen). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935, d. 36; Sekretar Karelskogo OK VKP(b) G. Kuprijanov 5.4.1939 v TsK VKP(b) sekretariata – tov. A.A. Andrejev. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 276, l. 6, 11.

109 Karjalan väkiluku oli 1.1.1933 väestölaskennan mukaan 372 100 henkeä.

110 Projekta postanovlenija orgbyro TsK VKP(b) po zapiske t. Dimitrova v TsK VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 276, l. 1–2; Sekretar Karelskogo OK VKP(b) G. Kuprijanov 5.4.1939 v TsK VKP(b) sekretariata – tov. A.A. Andrejev. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 276, l. 3–13; Takala 1993, s. 24.

Suuri kielisota

Neuvostoliittoon syntyi vuosiin 1925–26 mennessä suuri määrä kirjakieliä, jotka käyttivät useita eri kirjoitusyhteisöjä: kyrilliikkaa, latinalaisia aakkosia, arabialaisia, mongolialaisia, gruusialaisia, armenialaisia, hebrealaisia jne. Yhteisen kielen puuttuminen ja kirjakielten moninaisuus oli huomattava ongelma yhtenäisen neuvostoidentiteetin luomiselle. Virallisen hallintokielen puuttuminen vaikeutti myös keskushallinnon toiminnan tehostamista ja keskusvallan kontrolloiman koulujärjestelmän ja opetusohjelman luomista. Venäläiset opettajat eivät kyenneet opettamaan kansankieltä käyttäneitä vähemmistökansoja. Ne joutuivat turvautumaan vanhojen opetusohjelmien ja käytäntöjen mukaan opettaneeseen opettajistoon. Se taas esti yhteisiin arvoihin ja ideologiaan perustuvan opetusohjelman käyttöönoton. Keskuksen mahdollisuus kontrolloida oppimateriaalia ja opetuksen sisältöä oli heikko. Lisäksi useilla eri kielillä ylläpidetty hallinto ja propaganda tulivat kalliiksi.¹¹¹ Yhteisen kirjakielen puuttumisen myötä Neuvostoliitolta puuttui yksi kansakunnan rakentamisen perusinstrumenteista.

Harjoitettu kielipolitiikka vahvisti federalistista valtiorakennetta. Vähemmistökansat identifioituivat ensisijaisesti omiin kansallisiin tasavaltoihinsa, joissa tuli toimeen omalla äidinkielellä. Tässä suhteessa bolshevikkien kansallisuuspolitiikka toimi hyvin. Vaikka vähemmistökansat eivät olleet halukkaita sitoutumaan yhtenäiseen sosialistiseen valtioon, ne sitoutuivat omiin neuvostotasavaltoihinsa. Tämä oli ymmärretty bolshevikkien keskuudessa kuitenkin vain väliaikaiseksi ratkaisuksi. Lopullinen päämäärä oli luoda yhtenäinen, keskusjohtoinen valtiorakenne. Kysymys oli viime kädessä modernin, keskusjohtoisen kansallisvaltion luomisen ongelmista.

Karjalassa kielikysymys ajankohtaistui uudelleen sitä kautta, että Neuvostoliiton valistustyöstä vastaavissa elimissä ja kansallisuuksien neuvostossa ryhdyttiin vuosina 1927–29 järjestämään Tverin, Novgorodin ja Pihkovan karjalaisten kansankielistä valistustoimintaa. Ensimmäiseksi oli päätettävä millä kielellä se tapahtuisi. Oliko sitä varten luotava oma karjalan kirjakieli vallitsevan käytännön mukaisesti vai käytettävä suomea niin kuin Karjalan johto esitti.

Kysymystä käsiteltiin ensimmäisen kerran laajemmin Neuvostoliiton kansallisuuksien neuvoston istunnossa kesällä 1927. Gylling pyrki todistelemaan kokoukselle, että Karjalan harjoittama kielipolitiikka oli ainoa mahdollinen ratkaisu. Kirjakielen kehittäminen jostain karjalan murteesta johtaisi kuitenkin lopulta suomen kielen syntymiseen, koska suomi oli syntynyt Uhtualla puhutusta murteesta. Santeri Nuorteva puolestaan vakuutti epäilijöille, ettei suomen kieli ollut silta porvarillisen Suomen vaikutuksen leviämiseksi karjalaisten keskuuteen. Hän uskoi, että heimosotaretkien kokemus oli antanut karjalaisille pysyvän rokotuksen Suomen propagandaa vastaan. Gylling ja Nuorteva saivat voimakasta tukea Ukrainan edustaja Mykola Skrypnykiltä. Hän kannatti ehdotusta, jonka mukaan Venäjän hallituksen olisi käytettävä Karjalan kirjapainoja ja kan-

111 Carrère d'Encausse 1992, s. 187–188.

sanvalistuksen henkilöresursseja myös Pihkovan ja Novgorodin karjalaisten parissa tehtävässä työssä. Myös VTsIK:n sihteeri Jenukidze piti ajatusta hyvänä.¹¹² Tällaiseen ratkaisuun päätyminen olisi laajentanut huomattavasti suomalaisen kulttuurin vaikutusta ja suomen kielen käyttöä Neuvostoliitossa. Suomalaiset punaiset osoittautuivat todellisiksi kansallisromantikoiksi.

Karjalan hallitus lähetti syksyllä 1929 Jukka Vihkon Tveriin järjestämään suomenkielistä opettajankoulutusta ja opettajia sen karjalaisiin kouluihin. Lisäksi Tveristä päätettiin värvätä 20–30 oppilasta opiskelemaan Karjalan teknikumeluihin. Aivan pelkkää kansallisromanttista idealismi suomalaisten punaisten kielipolitiikka ei kuitenkaan ollut, vaan sen taustalla oli myös itsekäs motiivi. Suomenkielisen kulttuurin piirissä olleita karjalaisia oli Rovion laskelmien mukaan vain noin 200 000 henkeä. Se oli liian vähän, että suomenkielisen kulttuurin statusta voitaisiin nostaa. Venäjän federaation hallitus tulisi näillä näkymin vastustamaan yliopiston perustamista Petroskoihin väestömäärän pienuuteen vedoten. Jos suomenkielisen kulttuurin piiriin saataisiin mukaan myös Tverin karjalaiset, kansallisen väestön määrä nousisi lähes 400 000:een, Rovio laskeskeleli. ”Tällaiselle väestömäärälle on jo tarkoituksenmukaista järjestää korkeakoulu.” Korkeakoulun perustaminen oli välttämätöntä, koska ilman sitä kansalliselle kulttuurille ei voitaisi luoda vankkaa, tieteeseen perustuvaa pohjaa, Rovio perusteli.¹¹³

VKP(b):n Karjalan aluekomitea ryhtyi viemään asiaa eteenpäin. Joulukuussa kokoontunut Karjalan toimeenpaneva komitea teki asiasta esityksen Venäjän TsIK:lle ja SNK:lle.¹¹⁴ Aluksi aloite näytti etenevän myötätuuleen. Tverin piirikunnan toimeenpaneva komitea päätti helmikuussa 1930, että karjalaisten keskuudessa tehtävä kulttuurityö siirretään ”karjalais-suomalaiselle” kielelle. On ilmeistä, että päätöksessä näkyi Vihkon ja muiden Karjalan lähettiläiden työn jälki. Seuraavaksi asiaa käsiteltiin Venäjän valistusasiain kansankomissariaatissa, joka torjui tveriläisten päätöksen. Heille päätettiin ryhtyä luomaan D.V. Bubrihin esityksen mukaan omaa Tolmatshun murteeseen ja latinalaiseen kirjaimistoon perustuvaa kirjakieltä.¹¹⁵

Ratkaisu yllätti Karjalan johdon. Punaisen Karjalan otsikko ”Tverin karjalaisille oma kirjakieli?” kuvaa päätöksen aiheuttamaa hämmennystä. Karjalaan tieto oli tullut leningradilaisen Krasnaja Gazetan uutisen välityksellä. Punaisen Karjalan mukaan sen perusteella oli mahdollista ymmärtää päätöksen tarkoittavan sitä, että myös Karjalan ASNT:n karjalaisille aiottiin luoda oma kieli. ”Että kysymys ei kuitenkaan ole Karjalan karjalaisista, se on itsestään selvää...” Jutun kirjoittaja oli varma, että keskus ei asettuisi ”professori Bubrihin ja tveriläisten toimitsijoiden kannalle”. Lehdessä vihjattiin mahdollisuuteen, että hankkeen takana olisivat samat voimat jotka olivat nostaneet Karjalassa ”Karelskoe

.

112 Zasedanie Soveta Natsionalnostej ot 25 Ijunja 1927 goda. NARK 690, op. 1,d. 9/65, l. 22, 27–28, 33.

113 Rovio, Yliopisto saatava Karjalaan. P-K 17.8.1929.

114 Punaisen Karjalan numero 18/1929 liite. Karjalan Toimeenpanevan Keskuskomitean kahdeksannen kokoonpanon kolmannen istuntokauden päätökset.

115 Anttikoski on kiinnittänyt huomiota siihen, että poliittisista ulottuvuuksistaan huolimatta päätös oli kielitieteelliseltä kannalta katsoen perusteltu. Anttikoski 1998, a. 46.

Bratstvon¹¹⁶ ajoista asti esille ajatusta karjalan kirjakielen laatimisesta. Kirjoittaja muistutti, että puolue oli tuominnut ajatuksen monta kertaa ”taantumuksellisenä”.¹¹⁷

Myös aloite yliopiston perustamisesta Petroskoihin pysähtyi Moskovassa. Rovio nosti kysymyksen esille syksyllä 1930 kokoontuneessa SKP:n puoluekonferenssissa. Hän esitti, että Leningradissa sijainnut Lännen vähemmistö-kansallisuuksien kommunistinen yliopisto¹¹⁸ siirrettäisiin Petroskoihin.¹¹⁹ LVKYO oli tärkeä opinahjo myös Karjalalle. Se rekrytoi sieltä huomattavan osan uusista opettajistaan ja neuvostotoimitsijoistaan. Vaikka LVKYO:n siirto ei toteutunut, perustettiin Petroskoihin vuonna 1931 kuitenkin pedagoginen instituutti opettajankoulutuslaitokseksi.¹²⁰

Vastoin odotuksia ylin neuvostojohto hyväksyi Punaisen Karjalan taantumukselliseksi leimaaman Bubrihin esityksen karjalan kirjakielen luomisesta. Suomalaiset joutuivat huomaamaan vielä monta kertaa kuinka mahdoton muuttuikin mahdolliseksi. Tverinkarjalaisia varten luotu kirjakieli ei ollut kuitenkaan millään lailla poikkeuksellinen ratkaisu. Se vastasi Neuvostoliiton yleistä kielipoliittista linjaa. Tehtävä annettiin Bubrihin johtamalle työryhmälle. On myös huomattava, että työryhmä lähti liikkeelle vain tverinkarjalaisten kirjakielen luomisesta. Bubrihin esityksissä ei otettu vielä tässä vaiheessa kantaa siihen, mikä asema suomen kielellä tulisi olemaan Karjalan ASNT:ssä.¹²¹ Se nousi esille ilmeisesti asian poliittisen valmistelun yhteydessä.

VTsIK:n puhemiehistö käsitteli ensimmäisen kerran kysymystä Neuvostoliitossa asuvien karjalaisten kielestä kesäkuussa 1930. Heinäkuussa se oli esillä kansallisuuksien neuvostossa. Karjalan ASNT:ta ja Leningradin sekä Moskovan alueita pyydettiin tekemään ehdotuksensa kieliongelmasta.¹²² Tammikuussa 1931 VTsIK:n kansallisuusasiain osaston kakkosmies Takojev lähetti edustajansa Karjalaan tekemään erikoistutkimuksen sen kielioloista. Takojev halusi tietää, käytettiinkö karjalaisten kylien hallinnossa ja opetuksessa suomea vai karjalaa. Karjalan kielipoliitiikka joutui uudelleenarvioinnin kohteeksi.¹²³

116 Ortodoksimunkkien 1800-luvun lopulla perustama Karjalan veljeskunta -järjestö, joka vastusti suomalaisen vaikutuksen kasvua Karjalassa.

117 Tverin karjalaisilleko ”oma kirjakieli”? P-K 23.5.1930.

118 LVKYO:n siirtäminen Petroskoihin kuului sikäli SKP:n toimialaan, että se valitsi sinne opiskelijat Suomesta, nimitti suomalaisen sektorin opettajat, laati sen opetussuunnitelmat ja teki esityksen koulun suomalaisen sektorin johtajasta.

119 Rovio, SKP:n 8. puoluekonferenssin pöytäkirja Moskovassa elokuun 29. p. – syyskuun 15. 1930, s. 249. 1B SKP, Kansan Arkisto.

120 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakoukselle, s. 145. Renvall 17B, KA.

121 Professor Bubrih, O perspektivah sozdanija i razvitija literaturnogo Karelskogo jazyka. (Ilman päiväystä oleva 1.3.1930 olleen kokouksen muistio). GARF, f. 1235, op. 125, d. 294, l. 14, 14ob; Protokol soveshtshanija po Karelskoj pismennosti pri komnatse NKP RSFSR ot 1-go Marta 1930 goda. GARF, f. 1235, op. 125, d. 13, 13ob; Protokol soveshtshanija komissii po jazyku i knige na konferentsii karelskih kultprosvet rabotnikov Moskovskoj obl. ot 27.3.1931. GARF, f. 1235, op. 125, d. 294, l. 8, 8ob, 9, 9ob.

122 Protokol prezidiuma soveta natsionalnostej TsIK Sojuza SSR 12.7.1930. GARF, f. 1235, op. 125, d. 294, l. 15; Afanasjeva, s. 47–48.

123 Zam. Zav. Otd. Natsionalnostej Takojev TsIK instrukturu VTsIK Ostrovskomy 23.1.1931 Petrozavodsk. GARF, f. 1235, op. 125, d. 284(2), l. 57.

Kansallisuuksien neuvosto sai keväällä 1931 kokoon päätöksentekoon tarvitsemansa aineiston. Se ehdotti tämän perusteella, että Neuvostoliiton karjalaisille luodaan yhteinen karjalan kirjakieli. Karjalan ASNT:n johto vastusti ehdotusta raivokkaasti, koska sen toteuttaminen olisi romuttanut koko sen suomen kieleen perustuneen kansallisuuspolitiikan perustan. Karjalan kannanotossa väitettiin, että Karjalassa ei ollut kukaan ehdottanut koskaan karjalan kirjakielen luomista. Lisäksi siinä korjattiin kansallisuuksien neuvoston käsitystä, jonka mukaan ”Leningradin alueella (muka) tehtäisiin kulttuurityötä karjalaisten keskuudessa karjalan kielellä”. Tällainen väite oli järjetön ja tarkoitettu ainoastaan Neuvostoliiton toimeenpanevan komitean puhemieshistön harhaanjohtamiseksi. Leningradin alueella ei ollut koskaan käytetty karjalan kieltä, vaan alueen inkeriläisten kansanvalistustyötä oli tehty jo 1800-luvun lopusta asti suomen kielellä. Lisäksi kannanotossa muistutettiin Karjalan kielipolitiikan saavutuksista. Esimerkiksi nostettiin Karjalan jääkäripataljoona. Sinne saapuvat karjalaiset puhuivat useita eri murteita, mutta palvelusajan loputtua he kaikki käyttivät loistavasti suomea. Kannanotto leimasi ajatuksen karjalan kirjakielen luomisesta kaikkein pahimmanlaatuisiksi taantumuksellisuudeksi. Suomen kielen käyttöä vastustivat Karjalassa ainoastaan kulakit. Kaiken lisäksi karjalankielisen propagandan levityksen Karjalaan oli alunperin aloittanut taantumuksellinen Suomen suuriruhtinaskunnan kenraalikuvernööri Nikolai Ivanovitsh Bobrikov.¹²⁴ Suomalaiset ottivat käyttöönsä painavimman mahdollisen argumentaation.

Suomen kielen asemaa kannanotossa puolustettiin samoilla hyötynäkökohdilla kuin ennenkin. Ehdotus karjalan kirjakielen luomisesta oli ”taantumuksellinen juoni ja keino jarruttaa Karjalan kulttuurin kehitystä”. Myös ulkopolittiset perustelut olivat vahvasti mukana. Ero aikaisempaan oli kuitenkin siinä, että Tarton rauhansopimukseen liittyvät perustelut olivat jääneet taka-alalle. Uutena perusteluna käytettiin fasismien uhkaa Suomessa. Suomenkielistä Karjalaa tarvittaisiin suomalaisten työläisten organisoimiseksi taisteluun Neuvostoliittoa uhkaavaa fasismia vastaan.¹²⁵ Fasismien nousuun liittyvä puolustuksellinen sävy perusteluissa kertoo osaltaan aikakauden vaihdoksesta. Oleellista kiistassa oli kuitenkin se, että Karjalan suomalaisjohdon halu säilyttää kielisiltä Suomeen oli ristiriidassa Neuvostoliitossa voimistuvan tendenssin kanssa eristäytyä ulkomaailmasta.

Neuvostoliiton kansallisuuksien neuvosto kokoontui 25.4.1931 ratkaisevaan istuntoon. Se päätti, että myös Karjalan ASNT:n oli otettava käyttöön karjalan kirjakieli. Sitä veloitettiin esittämään kansallisuuksien neuvostolle suunnitelma siitä, miten suomenkielinen opetus ja hallinto muutetaan karjalankieliseksi. Karjalan murteiden moninaisuutta ei pidetty esteenä kirjakielen luomiselle. Päätöksessä väitettiin, että suomen kielen käyttö Karjalassa oli hyödyttänyt pääasiassa vain suomalaista väestöä. Tästä kertoi karjalaisten kulttuurinen jälkeenjääneisyys suomalaisiin verrattuna, josta oli osoituksena mm. karjalaisten suomalaisia huomattavan paljon alhaisempi lukutaitoisuus. Perustelu oli har-

.

124 O probleme jazyka Karelskoj natsionalnosti. Dokladnaja zapiska Karelskogo TsIK prezidiumu soveti natsionalnostej TsIK SSSR. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 560, l. 2–10.

125 Em. dokumentti, l. 11.

haanjohtava, sillä se ei ottanut lainkaan huomioon suomalaisten lukutaitoisuuden korkeata ja karjalaisten tavattoman alhaista lähtötasoa. Myöskään karjalaisten lukutaitoisuudessa tapahtunutta huomattavaa kasvua ei huomioitu millään lailla. Kansallisuuksien neuvosto tuomitsi virheeksi myös Karjalan vanhan ehdotuksen suomen kielen ottamisesta käyttöön tverinkarjalaisten keskuudessa. Se päätti, että tverinkarjalaisten oman kirjakielen luomista pitää jatkaa. Päätöksen kolmannen kohdan mukaan Leningradin alueen toimeenpanevan komitean oli tehtävä suunnitelma työn järjestämisestä oman alueensa karjalaisten keskuudessa.¹²⁶ Suomalaisten aikomukselta tehdä Karjalasta Neuvostoliiton suomensukuisten kansojen kokoaja ja kulttuurin kehto putosi pohja pois. Tästä lähtien kysymys asettui niin, oliko suomenkielisellä kulttuurilla sijaa enää edes Karjalassa.

Rovio ilmoitti ”vastustavansa kategorisesti” ehdotettua päätöslauselmaa ja ”tappelevansa päätöksen toteuttamista vastaan koko sillä sitkeydellä, joka on ominaista heimollemme”. Rovio otti käyttöön raskaimmat aseet. Hän vetosi siihen, että VKP(b):n keskuskomitean orgbyro oli Stalinin tuella jo kertaalleen ratkaissut Karjalan kielikysymyksen. Se oli päättänyt vuonna 1922, että karjalan kirjakielen luomiselle ei ollut edellytyksiä ja siksi ”oli tarpeellista valita suomalaistamisen linja”.¹²⁷

Kansallisuuksien neuvoston sihteeri Ginzburgin kokoukselle antama raportti Karjalan kieliloista kertoo päätöksen taustalla olleesta arviosta. Hän kuvasi Karjalan kielipolitiikan ongelmat pääpiirteissään totuudenmukaisesti. Ginzburg kiinnitti huomiota erityisesti eteläkarjalaisten vaikeuksiin käyttää suomen kieltä. Samalla hän totesi, että monet karjalaiset halusivat mieluummin opetella lukemaan venäjän kuin suomen kielellä. Ginzburg oli pannut myös merkille venäjän valta-aseman hallinnon käyttökielenä. Hän ehdotti, että karjalaisille luotaisiin oma kirjakieli, koska se palvelisi suomen kieltä paremmin heidän tarpeitaan ja kulttuuritason kohottamista. Ginzburgin mukaan suomen kielellä oli ollut aikaisemmin Karjalassa myönteinen rooli, kun uutta tekniikkaa ja tiedettä ei voitu opettaa karjalaisille venäjän kielellä. Nyt tilanne oli kuitenkin toinen. Karjalaisten vetäminen mukaan sosialismin rakentamiseen tapahtuisi parhaiten heidän omalla kirjakielellään.¹²⁸

Kansallisuuksien neuvoston ilmapiirin muutoksesta verrattuna vuoteen 1927 kertoo myös reaktiot Rovion puheenvuoroon, jossa hän selosti laajasti Neuvostoliiton suomensukuisten kansojen oloja. Vuonna 1927 Karjalan kansallisuuspolitiikkaa puolustaneelta Mykola Skrypnikiltä ei herunut enää tässä kokouksessa ymmärrystä Roviolle: ”Suuruudenhullut suomalaiset ovat haaveilleet valankumouksesta asti (näiden heimojen) yhdistämisestä”. Ukrainan toinen edustaja Vladimir Zatonski¹²⁹ puolestaan totesi lakonisesti, että Stalin tuskin oli

126 Postanovlenie prezidiuma soveta natsionalnostej TsIK Sojuza SSR ”o jazyke karel v Sojuze SSR” 25.4.1931. GARF f. 3316, op. 64, d. 1054, l. 1–2.

127 Stenogramma zasedanija prezidiuma soveta natsionalnostej TsIK Sojuza SSR 25.4.1931. GARF, f. 3316, op. 42, d. 103, l. 1.

128 Em. ptk, l. 6ob-9ob.

129 Sekä Skrypnik että Zatonski olivat molemmat korenizatsija -politiikan johtavia toteuttajia Ukrainassa. Martin 1996, s. 82.

osannut karjalan tai suomen kieltä kun hän oli ollut vuonna 1922 tekemässä päätöstä Karjalan kielipolitiikasta. Stalinin oli täytynyt luottaa saamaansa informaatioon. Siksi hänen silloin tekemäänsä päätökseen vetoaminen ei ollut relevantti argumentti. Zatonski ei myöskään uskonut, että keskuskomitea olisi tehnyt tietoisesti ratkaisun suomen kielen puolesta, jota karjalaiset eivät ymmärrä. Rovion puheenvuoro heijasteli Zatonskin mielestä luxemburgilaista suurvaltashovinistista asennetta, joka ilmeni tällä kertaa suomalaisena shovinismina. Myös eräät muut puhujat syyttivät Karjalan kielipolitiikkaa suomalaisiksi shovinismiksi.¹³⁰

Vaikka Skrypnik ja Zatonski olivat kansallismielisiä ukrainalaisia, heidän näkemyksensä eivät yhtyneet tässä kysymyksessä suomalaisten käsityksiin. Ristiriita johtui aivan ilmeisesti suomalaisten vallankumouksellis- kansallismanttisesta haaveesta luoda punainen suur-Suomi. Muut kansallismieliset tulkitsivat sen toisaalta luxemburgilaiseksi kansalliseksi nihilismiksi ja toisaalta suomalaisiksi ”suuruudenhulluudeksi, shovinismiksi”. Neuvostoliiton sisältäpäin asiaa katsoen tulkinta ei ollut kokonaan vailla perusteita. Mutta jos syytöksiä tarkastellaan vähänkään objektiivisesti voidaan sanoa, että ne olivat sekä tarkoitushakuisia että suhteettomia. Zatonskin puheenvuoro osoittaa myös, että Stalin ei ollut vielä vuonna 1931 sellaisessa asemassa, etteivätkö myös muut kuin aivan ylimpään puoluejohtoon kuuluneet olisi uskaltaneet kyseenalaista hänen päätöksiään. Rovion puheenvuoro taas kertoo siitä, että monilla oli yhä hyvä syy pitää Stalinia vähemmistökansojen kansallisten etujen puolustajana.

Kokouksessa käytiin valaiseva keskustelu myös kielipolitiikan ulkopoliittisesta ulottuvuudesta. Zatonskin mielestä kysymys karjalan kielestä oli ratkaistava saman periaatteen mukaisesti kuin oli ratkaistu Moldovan kysymys. Moldovan ASNT oli luotu bessarabialaisen kulttuurin ja kielen perustalle yhdistämään molempien alueiden kansoja. Zatonskin mielestä Neuvosto-Karjalaan luotava karjalan kirjakieli ja kulttuuri voisivat vedota 400 000:een Suomessa asuvaan karjalaiseen samalla lailla kuin Moldova vetosi Romanian bessarabialaisiin. Jos tämä on mahdollista, miksi emme tekisi sitä?, Zatonski kysyi.¹³¹

Myös kansallisuuksien neuvoston sihteeri A.I. Hatskevitsh puuttui kielikysymyksen ulkopoliittiseen ulottuvuuteen. Hänen mukaansa suomen kielen käyttö Neuvosto-Karjalassa hyödytti Suomen porvaristoa. Hatskevitshin mielestä tilanne oli samankaltainen kuin Valko-Venäjällä, jossa porvarillis-nationalistiset voimat olivat halunneet luoda kielen ja kulttuurin puolalaisuuden perustalle. Jos olisimme menetelleet näin, olisi Pilsudski (Puolassa vallan 1926 kaapannut Neuvostoliiton vastaista ulkopoliitiikkaa toteuttanut kenraali) nyt erittäin onnellinen, Hatskevitsh huomautti. Hänen mukaansa Karjala oli ollut alistettu suomalaisen kulttuurin vaikutukselle jo 10 vuoden ajan. Niin olisi käynyt myös Valko-Venäjällä, jos sitä olisi ryhdytty puolalaistamaan. Hän tuomitsi Karjalan kansallisuuspolitiikan leniniläisen linjan vastaiseksi. Siellä ei ollut kasvatettu sen enempää kansallisia kuin proletarisiakaan kaadereita. Vain suomalaiset

130 Em. ptk, l. 11ob-12ob, 16ob.

131 Em. ptk, l. 13–14.

hyötyivät tilanteesta.¹³² Valtiorajat ylittävät sukulaisuus ja kielisiteet olivat muuttuneet neuvostojohdon silmissä vallankumouksen valtatiestä vastavallankumouksen viertotieksi.

Skrypnik korosti kielen merkitystä kansallisen identiteetin muodostumisessa ja kiinnitti huomiota kielipolitiikan suureen merkitykseen Neuvostoliiton valtiollisessa rakennustyössä. Hän muistutti jo Stalinin todenneen, että kieli oli keskeinen kansakuntaa määrittävä kriteeri. Ellei kansalla ollut kieltä, sitä ei voitu pitää vielä kansakuntana. Skrypnik sanoi tutkineensa tarkoin puolueen keskuskomitean päätökset ja todenneensa, että yhdessäkään niistä ei puhuttu Karjalan suomalaistamisesta ja torjuttu kansallisuuksien neuvoston esittämää karjalaistamista. Päätöksissä puhuttiin ainoastaan kansankielisestä työstä. Skrypnik muistutti myös, että Suur-Suomea tavoittelevat perustelivat aina Uralille asti ulottuvia aluevaatimuksiaan suomalais-ugrialaisten heimojen sukulaisuudella. Hän varoitti tekemästä sellaisia (kieli)päätöksiä, jotka vahvistaisivat ”suomalaisten fasistien” käsitystä siitä, että kaikki kansat Suomesta Uralille kuuluivat samaan suomalaiseen kansalliseen kokonaisuuteen. Skrypnik uskoi Zatonskin tavoin, että karjalankielisellä kulttuurilla voitaisiin vaikuttaa poliittisesti Suomessa asuviin karjalaisiin.¹³³ Piedmont -politiikan mahdollisuuksiin uskottiin yhä.

Kielinationalistinen lähestymistapa oli hallitseva piirre kansallisuuksien neuvoston keskustelussa. Tässä mielessä tilanne ei eronnut kovinkaan paljon Euroopan tai esimerkiksi Suomen nationalistien (esim. AKS) käymästä kielikeskustelusta. Nationalismi oli nousemassa aikaisempaa merkittävämpään rooliin myös Neuvostoliiton kansallisessa integraatiostrategiassa. Puoluejohto ei enää uskonut universaalien vallankumouksen aatteiden riittävän valtiollisen rakennustyön perustaksi.

Vaikka nationalismi on kuulunut aina jossain määrin kansallisvaltioiden valtiolliseen rakennustyöhön, kasvaa sen rooli yleensä yhteiskunnallisen epävakauden lisääntyessä. Talouslama on tyypillisesti tällainen tilanne. Eurooppaa 1930-luvun alun suurtyöttömyydellä koetellut lama alkoi edellisen vuosikymmenen lopun New Yorkin pörssiromahduksesta. Sen seuraukset horjuttivat monessa maassa uskoa parlamentaariseen demokratiaan ja kasvattivat oikeistonationalististen ja fasististen liikkeiden kannatusta. Neuvostokansalaisten lama alkoi viisivuotissuunnitelmiin siirtymisestä. Pakkoteollistaminen ja -kollektivisoiminen kiristivät valtion kukkaron nyörit kiinni. NEP-politiikan sosiaaliset ja taloudelliset uudistukset olivat olleet oleellinen osa Neuvostoliiton 1920-luvun kansallista integraatiostrategiaa. Viisivuotissuunnitelmat eivät jättäneet enää tilaa sosiaalisille reformeille. Päinvastoin, yritys toteuttaa ylisuuret teollistamissuunnitelmat johti väestön aseman kurjistamiseen. Tämä on vaihe, jossa Neuvostoliiton hallitsemisstrategiassa alkoi vähittäinen linjanmuutos. Vähemmistökansallisuuksien nationalismi koettiin keskusvaltaa heikentäväksi ja venäläinen sitä vahvistavaksi. Tämä heijastuu selvästi myös kansallisuuksien neuvoston keskustelusta. Päätös Karjalan kirjakielestä ymmärrettiin poliittiseksi ja oleelli-

132 Em. ptk, I. 20ob–21.

133 Em. ptk, I. 21ob–23ob, 26–28.

sesti sen valtiollista identiteettiä määrittäväksi kysymykseksi. Kielivalinta suuntasi karjalaiset joko Suomeen tai Neuvostoliittoon.

Myös kansallisuuksien neuvoston vaikutusvaltainen sihteeri Semen Dimanshtein puuttui tästä näkökulmasta kysymykseen. Jos Suomen karjalaisia suomalaistettiin, niin Neuvostoliiton oli toteuttava karjalaistamista. Se loisi karjalaisille oman identiteetin ja voisi vedota myös Suomen karjalaisiin. Dimanshtein kertoi varoittavana esimerkkinä eräästä Neuvostoliitossa painetusta teoksesta, jossa Karjalan kuvattiin olevan ainoastaan ”Suomen jatke”. Tällainen antoi aseita Suomen ja Kansainliiton käsiin Karjalan kysymyksessä. Oli myös virhe väittää, että suomalainen kulttuuri olisi korkeammalla tasolla kuin karjalainen. Kysymys oli asetettu Dimanshteinin mukaan väärin. Suomalaisen porvariston kulttuuri on vahingollista meille, hän muistutti. Siksi karjalaksi julkaistu (tveriläinen) sanomalehti, jossa 40 % sanoista on venäjää, oli korkeamman kulttuurin tuote kuin suomalainen sanomalehti. Karjalaisten venäläistyminen ei tehnyt Dimanshteinin mukaan heidän kulttuuristaan suomalaista huonompaa. He olivat asuneet satoja vuosia venäläisten kanssa yhdessä ja ymmärsivät siksi (venäjän)kieltä enemmän kuin suomea.¹³⁴

Myös Rovio nosti keskustelussa esille ulkopoliitiikan. Hänen varoitti, että jos kielikysymyksessä tehdään virhe, Suomi käyttää välittömästi tilanteen hyväkseen. Hän torjui Karjalan ja Ukrainan sekä Moldovan tilanteen rinnastamisen niin kuin Zatonski ja Skrypnik olivat tehneet. Zatonskin esitys luoda Karjalasta Suomen karjalaisten Piedmont oli täysin epärealistinen ajatus. Lisäksi karjalan kirjakielen luominen haittaisi Suomen vallankumouksellisen liikkeen kehittämistä. Rovio vastasi myös Skrypnikin väitteeseen, jonka mukaan keskuskomitea ei ollut tehnyt koskaan päätöksiä Karjalan suomalaistamisesta. Tilanne oli hankala. Rovio selitti, että vaikka suomalaistamista ei ollut kirjattu pöytäkirjoihin, oli Stalin orgbyron keskustelussa maaliskuussa 1922 sanonut ettei karjalan kieltä tarvitse luoda eikä siihen ole mahdollisuutta.¹³⁵

Aikakausi oli vaihtumassa. Suomalaiset punaiset olivat menettämässä esikoisoikeutensa Karjalaan. Suomeen kohdistuneet vallankumoustoiveet olivat vaihtuneet lapuanliikkeen nousun herättämäksi peloksi Suomen ulkopoliitiikan muutoksesta. Suomen poliittinen kehitys heijastui suoraan Karjalaan. Puna-armeija määritteli sen heti lapualaismarssin jälkeen sotilaallisesti uhanalaiseksi alueeksi.¹³⁶ Karjalalla ei ollut enää Suomen suuntaan samanlaista sosialismin näyteikkunan roolia kuin sillä oli ajateltu olevan 1920-luvun alussa. Myös Tarton rauhansopimus oli menettämässä merkitystään Neuvostoliiton Suomen politiikassa. Rauhansopimus ei enää riittänyt takaamaan Karjalalle ja suomalaisille punaisille erikoisasemaa. Sekä Neuvostoliiton että Euroopan poliittinen tilanne oli uusi. Kansallisuuksien neuvostossa käyty keskustelu osoittaa, että Suomi oli silti edelleenkin yksi tärkeimmistä Karjalan asemaa määrittävistä tekijöistä.

134 Em. ptk, I. 30–31, 37.

135 Em. ptk, I. 33–35.

136 Kilin 1997a, s. 92; Kilin 1997b, s. 21.

Kymmenen vuoden ajan harjoitettu korenizatsija -politiikka ei ollut integroinut vähemmistökansallisuuksia osaksi Neuvostoliittoa. Moskova pelkäsi, että Euroopassa alaa voittaneet oikeistonationalistiset puolueet ja valtiot kykenisivät käyttämään Neuvostoliiton vähemmistökansojen tyytymättömyyttä omien tarkeitensa ajamiseen. Bolshevikit muistivat epäilemättä sen, miten suuri merkitys ulkovaltojen antamalla tuella oli ollut maailmansodan aikana vähemmistökansojen kansallisille liikkeille ja miten merkittävän voiman ne olivat muodostaneet tsaarin kukistamisessa. Neuvostohallituksen oli arvioitava uudelleen noudatettu kansallisen integraation strategia.

Rovio piti kansallisuuksien neuvostossa antamansa lupauksen. Karjalan suomalaisjohto aloitti juuri niin itsepäisen sitkeän taistelun kielipäätöstä vastaan kuin vain ”suomenheimoiset” voivat. Puolueen keskuskomitea päätti alistaa kiistanalaisen päätöksen käsittelynsä. VKP(b):n Karjalan aluekomitea järjesti toukokuussa 1931 kokouksen, jonka keskustelu ja johtopäätökset oli määrää toimittaa keskuskomitealle. Rovio selosti syntynyttä tilannetta ja asetti kokoukselle selkeän tehtävän. Sen oli päätettävä, tukeeko se Karjalassa harjoitettua kielipolitiikkaa vai ei.¹³⁷

Asian käsittely ei sujunut täysin Rovion nuottien mukaan. Karjalan valistusasiain kansankomissaari Grishkin asettui opposition johtoon. Hän ilmoitti kannattavansa pääpiirteittäin vanhan linjan jatkamista, mutta ei kuitenkaan ilman muutoksia. Hän vaati paluuta karjalan kielen käyttöön niillä alueilla, joilla suomea ymmärrettiin heikosti. Lisäksi vepsäläisille oli luotava Grishkinin mukaan oma kirjakieli, koska he eivät ymmärtäneet suomea lainkaan.¹³⁸ Hänen ehdotuksensa hyväksyminen olisi merkinnyt pään avaamista paitsi vepsäläisten, myös tverin-, aunuksen- ja eteläkarjalaisten livviläisten murteiden puhujien yhteisen kirjakielen luomiselle. Tämä oli syy siihen, miksi suomalaiset torjuivat niin ehdottomasti sinänsä vähäiseltä näyttäneen, pienen vepsäläisväestön kieliohjelmien korjaamiseksi tehdyn ehdotuksen. Neuvostoliiton kielipolitiikka ei ollut vain lingvistiikkaa, vaan mitä suurimmassa määrin osa valtiopolitiikkaa.

Vaikka kokous antoi lopulta tukensa Karjalan johdon kielipolitiikalle, se teki siihen kuitenkin yhden tärkeän varauksen. Karjalaistamista oli jatkettava, mutta ei enää suomalaistamisen mielessä. Kokous päätti, että kielipolitiikassa oli otettava aikaisempaa paremmin huomioon karjalaisten eri murteet ja heidän vaikeutensa ymmärtää suomen kirjakieltä. Valistustyössä ja painotuotteissa oli käytettävä enemmän karjalan murteita. Myös suomen ja venäjän kielen opiskelua oli tehostettava niin, että keskiasteen oppilaitoksista valmistuvat hallitsisivat molemmat kielet. Keskustelussa esitetyn kritiikin kärki kohdistui parin vuoden ajan toteutettua tinkimätöntä suomalaistamispolitiikkaa vastaan. VKP(b):n keskuskomitealle lähetetyissä teeseissä kumottiin kuitenkin monin tavoin perustellen päätös karjalan kirjakielen luomisesta. Kokous vetosi keskuskomiteaan, että se muuttaisi kansallisuuksien neuvoston päätöksen.¹³⁹

137 Soveshtshanie pri oblastnom komitet partii ot 12 Maja 1931 goda po voprosu o probleme jazyka dlja karel. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 558, l. 1–4.

138 Em. ptk, l. 7, 42–54.

139 Ibid.

Myöskään Moskovan miehet eivät olleet jääneet odottamaan toimeettomina. Pravdassa ilmestyi kaksi päivää neuvottelukokouksen jälkeen nimimerkki A. K-v:n artikkeli, jossa hän puolisi voimakkaasti karjalan kieltä suomen sijaan. Nimimerkin takana oli ilmeisesti aunuksenkarjalainen A.V. Katshanov, Karjalan edustaja Neuvostoliiton toimeenpanevan keskuskomitean puhemieshistössä.¹⁴⁰ Karjalan suomalaisjohdon onnistui kaikesta huolimatta kääntää vielä kerran tilanne edukseen. VKP(b):n politbyro muutti 30.6.1931 kansallisuuksien neuvoston kielipäätöstä ja antoi tukensa Karjalassa toteutetulle kansallisuuspolitiikalle. Stalin osoitti jälleen kerran olevansa suomalaisten ”ystävä”. Jostain syystä kului kuitenkin lähes puoli vuotta, ennen kuin päätös annettiin julkisuu-teen. Silloinkaan se ei tapahtunut suoraan politbyron päätöksen julkistamisella, vaan VKP(b):n Karjalan aluekomitean joulukuussa 1931 hyväksymässä kielipäätöksessä viitattiin politbyroolta saatuun tukeen. Samalla aluekomitea tuomitsi voimakkaasti ”ulkopuolisten” yritykset muuttaa Karjalan kielipolitiikkaa. Tällaisiksi ulkopuolisiksi nimettiin professori Bubrih, Palvadre, S.N. Bykovsk ja kansallisuuksien neuvoston puheenjohtaja Semen Dimanshtein sekä A.V. Katshanov.¹⁴¹ Katshanovin nostaminen tälle pääpukareiden listalle vahvistaa olettamusta, että hän oli yllä mainittu Pravdan nimimerkki A. K-v.

Vaikka politbyron päätös lopetti vähäksi aikaa keskustelun karjalan kirjakielen luomisesta Karjalan ASNT:n karjalaisille, ei se poistanut perusongelmaa eikä päätöksen toteuttamisen tulkintaerimielisyyksiä. Niistä merkittävin koski karjalan murteiden käyttöä sanomalehdistössä ja muussa valistustyössä sekä suomen kielen ”rikastuttamista” karjalaisilla sanoilla. Kiistaa aiheutti ennen kaikkea venäläisten lainasanojen omaksuminen suomen kieleen. Siitä käytiin vuoden 1932 aikana Punaisessa Karjalassa useamman kirjoittajan kovasanaisiksi yltynyt väittely. Vastakkain olivat suomen kielen puhtautta vaalineet ja ne, jotka vaativat sen rikastuttamista ”internationalistisilla” lainasanoilla. Ensin mainittujen huoli keskittyi pelkoon suomen kielen venäläistymisestä ”internationalististen” lainojen myötä. Kiistan taustalla oli poliittinen erimielisyys sosialismin kehityksen suunnasta. SKP:n Karjalan valtuutettu Otto Vilmi vaati, että oli ryhdyttävä valmistelemaan sosialismin voiton jälkeen syntyvää tilannetta omaksumalla ”internationalistisia” lainasanoja. Hän muistutti Stalinin sano-teen, että ”muodoltaan kansallisten ja sisällöltään socialististen” kulttuurien kukoistus luo Neuvostoliitossa edellytykset niiden sulautumiselle yhdeksi socialistiseksi, yleiskieliseksi kulttuuriksi.¹⁴² Tämä ei tietenkään tarkoittanut sitä, etteikö siihen suuntaan voitaisi edetä jo aikaisemmin. Käsityksen taustalla oli usko siihen, että venäjä tulisi olemaan merkittävässä asemassa, kun uutta kieltä ryhdyttäisiin luomaan. Venäjän kielen aseman korostaminen sopi myös tästä riippumatta erittäin hyvin vallitsevaan ilmapiiriin.

.

140 Artikkelista ja Katshanovista Anttikoski 1998, s. 64; A. K-v. Vozrozhdenie karelskogo jazyka. Pravda 14.5.1931.

141 10 vuotta leniniläistä kansallisuuspolitiikkaa. NKP(b):n Karjalan aluekomitean byron päätös kansallisuuskysymyksestä. P-K 7.12.1931; Levkojev 1994, s. 102; Afanasjeva 1989, s. 48.

142 O. Vilmi. Edellä olevan kirjoituksen johdosta. P-K 10.5.1932; Anttikoski 1998, s. 70–80.

Pääosa Karjalan suomalaisjohdosta ei ollut kuitenkaan valmis hyväksymään laajemmassa määrin ”internationalistisia” ja venäläisiä lainasanoja suomen kieleen. Se muistutti aivan liikaa vanhaa venäläistämispoliittikkaa. Suomalaisilla oli myös kaikki valta toteuttaa linjaansa. He johtivat suomenkielistä kirjapaino Kirjan kustannustoimintaa, lehdistöä ja radiota. Tämä takasi sen, että Karjalan kielipolitiikan muutokset olivat lähinnä nimellisiä. Punaisessa Karjalassa julkaistiin jonkin verran tekstejä karjalan murteilla ja 1934 järjestettiin karjalankielisten kertomusten kirjoituskilpailu. Sanomalehtikielessä uudet neuvostotodellisuutta kuvaavat sanat ilmaistiin vielä tässä vaiheessa yleensä suomen kielestä johdetuin käsittein.¹⁴³ Sovetti sana ei korvannut neuvostoa eikä udarnikki iskurityöläistä.

Muodollisen päätöksen kielisota sai 10.2.1933, kun VTsIK:n puhemiesistö vahvisti politbyron jo puolitoista vuotta aikaisemmin tekemän päätöksen Karjalan kielikysymyksestä. Sen mukaan Karjalassa ei ollut ”sillä hetkellä” tarpeellista vaihtaa suomea karjalan kieleksi.¹⁴⁴ Päätös tehtiin samassa vaiheessa kuin Tveriä varten luotu karjalan kirjakielen käyttö todettiin epäonnistuneeksi.¹⁴⁵ On ilmeistä, että kansallisuuksien neuvosto ei halunnut muuttaa kielipäätöstänsä edes Karjalan osalta niin kauan kuin päätöstä toteutettiin Tverissä. Jos päätös olisi tunnustettu virheelliseksi Karjalan ASNT:n osalta, se olisi kyseenalaistettu helposti myös Tverissä, jossa sen toteuttaminen oli myös joutunut vaikeuksiin. Kielipäätös oli muutenkin sidottu alusta asti Tveriin, jonka valistustyön ongelmia sillä oli pyritty ratkomaan.

.

143 Anttikoski 1998, s. 81–82.

144 Protokol N:o 69 zasedanija prezidiuma VTsIK 10.2.1933. GARF, f. 1235, op. 45, d. 70, l. 4.

145 Anttikoski 1998, s. 59.

■ Käänte

Ukrainan vuosien 1932–33 tapahtumista tuli koko Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan taitekohta. Ukrainan pakkokollektivisoinnin käynnistämät talonpoikaislevottomuudet ja kapinointi vuonna 1929 sekä yli koko maan 1932–33 levinnyt nälänhätä ja kapinointi pakottivat neuvostojohdon arvioimaan tilanteen uudelleen. Ensimmäisistä, vuoden 1929 levottomuuksista puolue oli vielä selvinnyt antamalla talonpojille väliaikaisesti periksi. Stalin vieritti syyn ”virheestä” alempien puoluetoimitsijoiden niskaan tunnetussa ”Menestys panee pään pyörälle” artikkelissaan.¹

Vuosina 1932–33 neuvostojohdo oli jälleen samankaltaisen ongelman edessä. Talonpojat äänestivät jaloillaan ja lähtivät vaeltamaan nälkäänäkevältä maaseudulta kaupunkeihin. Miljoonia talonpoikia myös pakkosiirrettiin ja karkotettiin maan eri kolkkiin. Vuonna 1931 kaupunkeihin muutti 4,1 miljoonaa ja vuonna 1932 noin 2,7 miljoonaa ihmistä. Moskovan, Leningradin, Bakun ja Harkovin väkiluku kasvoi melkein kaksinkertaiseksi. Lisäksi vähintäänkin satoja tuhansia talonpoikia vaelsi ympäri Neuvostoliittoa etsien paikkaa, mihin asettua. Kaikkiaan noin 12 miljoonaa ihmistä muutti maaseudulta kaupunkeihin ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana. Suuri, ylhäältäpäin pakotettu rakennemuutos oli pantu liikkeelle.²

Ukrainan tilanne riistäytyi viranomaisten hallinnasta ja vaeltavat talonpojat tukkivat jopa rautatiet. Kuljetusasiain kansankomissaari A. A. Andrejev määräsi, että junalippuja sai myydä talonpojille vain OGPU:n antaman luvan perusteella. Puna-armeija ja turvallisuusviranomaiset vartioivat kyliä ja maanteitä. Eri arvioiden mukaan nälänhädän seurauksena kuoli neljästä kahdeksaan miljoonaa ukrainalaista. Tutkijat ovat kiistelleet siitä, oliko nälänhätä aiheutettu tahallaan ukrainalaisten vastarinnan nujertamiseksi tai peräti kansan tuhoamiseksi vai oliko kysymys enemmänkin piittaamattomuudesta ja tilanteen riistäytymisestä neuvostojohdon hallinnasta. Viimeaikainen tutkimus -vaikkakaan ei yksimielisesti – on kallistunut sen kannalle, että vaikka kysymys ei ollut suunnitellusta kansanmurhasta, niin voidaan puhua tahallisuutta lähentelevästä piittaamattomuudesta ihmishenkeen. Nälänhätää myös käytettiin ainakin jossain määrin talonpoikien vastarinnan nujertamiseen.³ Ukraina oli edustanut bolshevi-

1 Stalin. Menestys panee pään pyörälle, s. 209–211, 214. J. Stalin, 12. osa.

2 Fitzpatrick 1994, s. 63–64, 80, 88–89; Service 1997, s. 202–203.

3 Service on korostanut, että nälänhätä ei koskenut vain Ukrainaa, vaan se koetteli koko Neuvostoliittoa. Politbyro alensi Ukrainan viljanhankintakiintiöitä nälänhädän puhjettua, vaikkakaan ei riittävän paljon sen pysäyttämiseksi. Fitzpatrick puolestaan viittaa Postysheviin, jonka on sanottu puhuneen siitä, miten nälänhätä opettaa talonpojat kuuliaisiksi kolhoosilaisiksi. Hlevnjuk taas toteaa Postyshevin raportoineen XVII edustajakokouksessa, että repressio oli yleinen hallitsemismetodi pakkokollektivisoinnin aikana Ukrainassa. Conquest on tulkinnut nälänhädän tietoiseksi sodaksi ukrainalaisia talonpoikia vastaan. Service 1997, 202; Fitzpatrick 1994, s. 75; Hlevnjuk 1996, s. 101–102; Conquest 1986, s. 329–330.

keille aina kulakkien, valkoisten kasakoiden ja nationalismin työssijaa. Se oli Venäjän jälkeen Neuvostoliiton toiseksi suurin tasavalta, siellä sijaitsivat liittovaltion suurimmat käytössä olleet hiilikentät ja se oli maan vilja-aitta. Siksi Ukrainalla oli aina erityisen painava asema neuvostohallituksen politiikassa.⁴

Puolueen kansallisuuspolitiikka oli alusta asti perustunut ajatukseen talonpoikien (kansalliset vähemmistöt) ja työläisten (venäläinen proletariaatti) liitosta. Nyt tähän liittoon oli tullut vakava särö, ellei peräti murtumaa. Korenizatsija-politiikka ei ollut lähentänyt neuvostokansoja toisiinsa, vaan päin vastoin synnyttänyt lukuisan määrän oman identiteetin luoneita kansoja. Tarkoitus oli ollut suosia etnisen identiteetin rakentamista monikansallisen Neuvostoliiton puitteissa, ei luoda etnisyyden pohjalta syntyvää valtiollista nationalismia. Kansallisten tasavaltojen ja alueiden perustaminen yhdistettynä keskus-periferia ristiiriitaan johti kuitenkin tähän ei toivottuun tulokseen. Neuvostoliittolaisen yläidentiteetin synty ei näyttänyt kehittyneen edes alkuasteelle. Robert Service tulkitsee tämän olleen myös yksi syy siihen, miksi NEP-politiikka lakkautettiin vuonna 1929.⁵

Kun tavoite yhtenäisestä neuvostokansasta vain etääntyi korenizatsija-politiikasta huolimatta, neuvostojohto käynnisti vuonna 1929 ”kansojen veljeys”-kampanjan. Se oli tunnetumman 1930-luvun puolivälissä aloitetun ”kansojen ystävyys”-kampanjan edeltäjä. Pari vuotta kestäneen ”kansojen veljeys”-kampanjan keskeinen piirre oli traditionaalisen venäläisen kulttuurin ja kansallismielisyyden kunnianpalautus neuvostovaltaa ja sen yhtenäisyyttä lujittavana elementtinä.⁶

Terry Martin on listannut neljä venäläisen nationalismin syntyyn vaikuttanutta tekijää. Ensinnäkin kaiken kattava keskittäminen ja valtiollisuuden korostaminen sai valtiokoneiston tukeutumaan kasvavassa määrin lähimpänä keskusvaltaa olleeseen Venäjän kansaan. Esimerkiksi ukrainalaisten toiminta yleisliittolaisten yritysten venäjän kielen käyttöä vastaan Ukrainassa tulkittiin helposti venäläisvastaisuudeksi. Toinen tekijä oli ulkopolitiikka. Samalla kun Neuvostoliitto havaitsi, että se ei kyennyt hyödyntämään valtiorajat ylittäviä etnisiä sukulaisuussiteitä – kuten Neuvosto-Karjalaa Suomen politiikassa – omien tavoitteidensa ajamiseen, ne muuttuivat epäilyttäviksi. Reunamaiden kansoihin verrattuna venäläisillä oli vähemmän tällaisia siteitä. He olivat tässä suhteessa ”luotettavampia”. Kolmas tekijä oli pakkokollektivisointi, jota vähemmistökansat olivat vastustaneet kaikkein kiihkeimmin. Myös tämä sai venäläiset näyttämään luotettavimmalta kansakunnalta. Ja neljänneksi, Stalin oli erittäin tietoinen venäläisten tuntemasta tyytymättömyydestä korenizatsija-politiikkaa kohtaan. Venäläiset olivat joutuneet ahtaalle erityisesti kansallisissa tasavalloissa. Ensimmäiset merkit Stalinin aloittamasta Venäjän kansallisen ylpeyden rehabilitoinnista ilmenivät hänen joulukuussa 1930 lähettämässään kirjeessä Demian Bednyille ja hänen helmikuussa 1931 pitämässään julkisessa pu-

4 Fitzpatrick 1994, s. 94–94; Service 1997, s. 203.

5 Simon 1991, s. 23–24, 82–83; Service 1997, s. 200.

6 Martin 1996, s. 456–458.

heessa ”Talousmiesten tehtävistä”. Stalin arvosteli Bednyitä kovin sanoin loka-kuun vallankumouksen tehneiden venäläisten kansallisen kunnian loukkaamisesta. Bednyi oli kirjoittanut runon, jossa hän pilkkasi venäläisten juoppoutta ja laiskuutta.⁷

Kansallismielisten johtajien puhdistukset aloitettiin Ukrainassa jo heinäkuussa 1929, kun OGPU ”paljasti” Ukrainan Vapausliiton salaliiton. Joukko taiteilijoita, kirjailijoita ja muuta sivistyneistöä tuomittiin useiden vuosien vankeusrangaistuksiin. Sama toistui Valko-Venäjällä, Gruusiassa, Armeniassa ja Azerbaidzhanissa. Karjalassa OGPU iski pari vuotta myöhemmin, kun se ”paljasti” vuosina 1932–33 laajan ”Suomen yleisesikunnan salaliiton”. Udmurtian autonomisella alueella taas ”paljastettiin” toukokuussa 1932 ns. ”suomalaisten kansojen vapausliitto” SOFIN. Vuosien 1932–33 kampanjan pääuhriksi valittiin kuitenkin Ukrainan kansanvalistusasiain kansankomissaari Mykola Skrypnyk. Hän oli arvostellut kansallisuuksien neuvostossa vielä keväällä 1931 kovin sanoin Karjalan kielipolitiikka ja suomalaisten ”shovinistista suuruudenhulluutta”. Kaksi vuotta myöhemmin hänet itsensä erotettiin ukrainalaisena nationalistina kovan julkisen kritiikin saattelemana. Välttääkseen pidätyksen hän teki itsemurhan heinäkuussa 1933.⁸

Neuvostojohto teki Skrypnykin ja Ukrainan tapauksesta perustelun kansallisuuspolitiikan linjanmuutokselle. Puolueen keskuskomitea syytti joulukuussa 1932 Ukrainan kommunistista puoluetta siitä, että se suhtautui suvaitsevaisesti ukrainalaiseen nationalismiin. Kansallisuuksien neuvosto tuomitsi ukrainalaistamisen ”mekaanisen toteuttamisen”. Tammikuussa 1933 VKP(b):n keskuskomitea kritisoi ankarasti Ukrainan puoluejohtoa viljanhankintakiintiöiden täyttämättä jättämisestä. Ukrainan Moskovaan lähettämät vetoamukset kiintiöiden pienentämisestä ja hätäavun toimittamisesta nälkäänäkevälle maa-seudulle tulkittiin Moskovassa nationalismin ilmauksiksi, joka asetti paikalliset tarpeet yleisliittolaisten edelle.⁹

Moskova sekaantui myös ensimmäisen kerran sitten 1920-luvun alun vastoin puoluesääntöjä Ukrainan kommunistipuolueen sisäisiin asioihin. Se erotti kolme seitsemästä piirisihteeristä sekä kolme Ukrainan puolueen politbyron ja sihteeristön jäsentä. Ukrainan puoluesihteeriksi lähetettiin Stalinin luottomies, keskuskomitean sihteeristön jäsen Pavel P. Postyshev. Hän käynnisti Skrypnykin ja paikallisen nationalismin vastaisen taistelun. Postyshevin avuksi lähetettiin vuoden 1933 aikana Venäjältä 5 581 toimitsijaa, joista 1200 sijoitettiin kulttuuriyöhön. Vaikka retoriikka ukrainalaistamisesta jatkui vielä operaation käynnistymisen jälkeen, merkitsi Postyshevin joukkueen saapuminen todellisuudessa täydellistä suunnanmuutosta Ukrainan kansallisuuspolitiikassa. Myös muualla Neuvostoliitossa alkoi taistelu paikallista nationalismia vastaan. Silti

7 Mts., 458–461; Stalin, Talousmiesten tehtävistä. Stalin, osa 13, s. 32–47.

8 Service 1997, s. 200; Takala 1998, s. 177; Simon 1991, s. 85; V natshale puti, s. 164–165; Terjukov, s. 223; Liber 1992, s. 160–163.

9 Liber 1992, s. 166; Simon 1991, s. 84–87.

vain Tadžikistanissa syrjäytettiin koko tasavallan johto. Muualla se tapahtui joitakin vuosia myöhemmin, pääasiassa vuosina 1937–38.¹⁰

Vaikka vuodesta 1933 tuli kansallisuuspolitiikan käännekohta, asiakirjasallolla keskuksen linja muuttui ilman dramaattisia julistuksia vähitellen. Isovenäläinen shovinismi määriteltiin vuonna 1933 vanhaan tapaan päävaaraksi ja paikallinen nationalismi sen seuraukseksi sekä vähemmän huolestuttavaksi ilmiöksi.¹¹ Ensimmäinen merkki ylimmän neuvostojohdon linjanmuutoksesta kansallisuuspolitiikan sisällön määrittelyssä tapahtui Stalinin puheessa tammikuussa 1933. Hän varoitti puoluejäsenistöä kollektivisointia vastustavien aktiivisuudesta. Ne pyrkivät hänen mukaansa vetoamaan entisiin muiden puolueiden jäseniin ja ennen kaikkea ”väestön takapajuisimpiin kerroksiin”. Takapajuiset kerrokset tarkoitti puolueen kielenkäytössä talonpoikaistoa ja laajasti ottaen maaseudun väestöä. Stalinin mukaan oli myös varsin todennäköistä, että yhdistynyt oppositio ja nationalistit onnistuisivat saamaan tukea maaseudulta. Oli lisättävä valppautta ”kuolevien luokkien viimeisten jätteiden” kukistamiseksi.¹² Maaseudulla vallinnut laaja tyytymättömyys ja monet oppositiopoliittikkojen valtaannousuun ja bolshevikkien kukistumiseen liittyneet huhut¹³ kertovat siitä, että Stalinin pelko ei ollut aivan vailta perustetta.

Stalinin puhe oli nationalismin vastaisen kampanjan lähtölaukaus. Vyörytys kansallisissa tasavalloissa ja alueilla alkoi juuri sopivasti ennen tammikuussa 1934 kokoontunutta puolueen XVII edustajakokousta. Päänavaajana toimi Moskovan lähettämällä toimitsijoilla kuriin pantu Ukrainan kommunistipuolue. Se hyväksyi marraskuussa 1933 uuden, nationalismin vastaista taistelua korostaneen kansallisuuspoliittisen linjauksen. Muut tasavallat seurasivat Ukrainan tekemää päätöstä usein sen esimerkkiin viitaten.¹⁴ Ukrainan erotettua johtoa syytettiin siitä, että se oli korvannut nationalismin vastustamisen isovenäläisyyden vastaisella taistelulla. Lisäksi sen väitettiin yrittäneen eristäytyä Venäjältä. Syytökset voidaan lukea myös Moskovan arviona kansallisuuspolitiikan epäonnistumisen syistä. Niistä nousee esille kolme seikkaa, jotka on löydettävissä myös Karjalaan samaan aikaan kohdistetusta kritiikistä.¹⁵

Ensimmäinen oli Ukrainaan synnytetty kansallinen identiteetti, joka synnytti kansassa tietoisuuden Ukrainan ja Venäjän erillisyydestä. Postyshev syytti Skrypnikiä mm. siitä, että koulujen opetuksen pakollista muuttamista ukrainan kielelle oli jatkettu vastoin päätöksiä. Hänen mukaansa ukrainalaistaminen oli erottanut ukrainalaiset Neuvostoliiton muista kansoista ja erityisesti venäläisistä. Ukrainan tiedeakatemian vuonna 1930 julkaisemaa kulttuurihistoriaa syytettiin siitä, että se esitti Ukrainan kuuluneen aina osaksi eurooppalaista univer-

10 Tov. Postyshevin puheesta Ukrainan NKP(b):n KK:n täysistunnossa. P-K 14.12.1933; Simon 1991, s. 84–87; Liber 1992, s. 166–168.

11 Simon 1991, s. 104.

12 J. V. Stalin, osa 13. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman tulokset, s. 230.

13 Fitzpatrick on käyttänyt lähteenään mm. talonpoikien keskuudessa kiertäneitä huhuja tulkitessaan heidän mielialaansa. Fitzpatrick 1994, s. 287–288.

14 Simon 1991, s. 84.

15 Ukrainan KRP(b) KK:n ja KKK:n yhdistetyn täysistunnon päätöslauselma tov. Kossiorin selostuksen johdosta 22.11.1933. P-K 3.12.1933; Tov. Postyshevin puheesta Ukrainan NKP(b):n KK:n täysistunnossa. P-K 14.12.1933.

saalia kulttuuripiiriä. Ukraina oli määritelty eurooppalaisen kulttuurin viimeiseksi reunaksi idässä. Venäjä määriteltiin tämän mukaan osaksi vierasta, aasialaista kulttuuripiiriä. Tämä todisti Postyshevin mukaan sen, että nationalistit yrittivät eristää ja jopa irrottaa Ukrainan Venäjältä suuntautumalla länteen ja Puolan Galitsiaan.

Toinen syytös koski pakkokollektivisoinnin epäonnistumista. Nälänhätä ja se ettei viljanhankintakiintiöitä ollut täytetty, oli väärän kansallisuuspolitiikan syytä. Skrypnikin syytettiin siirtyneen avoimesti oppositiolinjalla sen jälkeen kun kulakkien likvidoimispolitiikka oli aloitettu. Hän oli asettanut kansallisen tekijän, ukrainalaisuuden (ja talonpoikien edut) luokkataistelun kiihdyttämisen edelle. ”Pistimin otettiin vastaan kaikki venäläinen, mutta usein myös sekini, joka oli lähtöisin VKP(b):n keskuskomiteasta”. Moskovan määräyksiä ei toteutettu, vaan niitä ”hillittiin”. Tämä oli Postyshevin mukaan pääsyy siihen, että pakkokollektivisointia vastustettiin juuri Ukrainassa kaikkein kiivaimmin.

Kolmas syytös koski Ukrainan ja liittovaltion välistä suhdetta. Skrypnikin syytettiin vastustaneen yleisliittolaisten elinten vallan kasvattamista tasavalloissa. Tässä viitattiin ukrainalaisten toimintaan Neuvostoliittoa perustettaessa, kun he olivat vastustaneet liittovaltion roolin korostamista ja halunneet säilyttää Ukrainalla oikeuden mm. itsenäiseen ulkopolitiikkaan. Postyshevin mukaan Skrypnik oli vastustanut myös Neuvostoliiton maalakia, joka oli julistanut kaiken maan liittovaltion omaisuudeksi. Skrypnik oli vaatinut, että maan tuli kuulua tasavalloille, koska ilman sitä niiden hallitukset menettäisivät merkittävän osan itsenäisestä toimivallastaan. Skrypnikin väitettiin yrittäneen muuttaa Neuvostoliitto ”Kansainliiton tapaiseksi valtioliitoksi”, jossa tasavalloilla olisi itsenäinen asema.

Syytöksissä konkretisoituivat ensimmäisen viisivuotissuunnitelman kärjistävät keskuksen ja periferian taloudelliset ja poliittiset ristiriidat. Neuvostojohdanto arvioi entisenlaisen politiikan tulleen tiensä päähän ainakin kahdella keskeisellä osa-alueella. Ensinnäkin keskuksen ja periferian välillä vallinnut poliittinen tasapaino oli järkkynyt. Sillä oli suora heijastusvaikutus vallan ja kansan sekä kansallisuuksien välisiin suhteisiin. Keskushallituksen oli löydettävä uusi strategia tilanteen vakauttamiseksi. Toiseksi, työläisten ja talonpoikien sekä keskusvallan ja tasavaltojen etujen yhteensovittamiseen perustuneen reformipolitiikan jatkamisen mahdollisuutta ei enää ollut. Kaiken kattava valtiollistaminen, keskittäminen, pakkoteollistaminen ja -kollektivisointi eivät jättänyt tilaa yhteiskunnallisille kompromisseille ja sosiaalisille uudistuksille. Tästä seurasi se, että korenizatsija -politiikka menetti merkityksensä kansallisen integraation strategiana.

Neuvostoliiton valtiollisessa rakentamisessa siirryttiin uuteen vaiheeseen. Korenizatsija-politiikalla oli rakennettu monikansallista valtiota, jonka kansalaisten identifikaation perustana oli ollut ensisijaisesti kansalliset tasavallat ja alueet. Paikallisen nationalismin vastaisen taistelun aloittaminen merkitsi tämän lokalismien vastustamista.¹⁶ Etnisyyteen perustuneiden tasavaltojen kansa-

16 Talonpoikaiston lokalismista löytyy runsaasti viitteitä. Katso esim. Fitzpatrick 1994, s. 18; Kangaspuro 1998b, s. 63.

laisuuden sijaan ryhdyttiin luomaan yleisliittolaista kansalaisuutta, neuvostoidentiteettiä. Tehtävä ei ollut yksinkertainen. Talonpoikien identiteetti ei muodostunut aina edes kansallisten tasavaltojen, vaan monin paikoin kylien ja alueiden perusteella.

Neuvostoliitossa otettiin käyttöön aikaisemmin porvarilliseksi, internationalismin vastakohtaksi ymmärretty termi (neuvosto)patriotismi. Sen sisältö muistutti sitä, millaiseksi patriootin merkitys oli muuttunut Ranskan vallankumouksessa 1789. Patrioottina pidettiin henkilöä, joka osoitti rakkautta maataan kohtaan toivomalla uudistavansa sen reformein tai vallankumouksella. Hänen lojaalisuutensa kohde oli vastakohta varhaisemmalle valtioyhteisölle. Tämän käsitteen mukaan patriootin luoma kansakunta syntyi kansalaisten poliittisen toiminnan kautta, jolla he rikkoivat vanhat lojaalisuusiteensä tai ainakin vähensivät niiden merkitystä.¹⁷ Kysymys oli etniset piirteet saavan poliittisen identiteetin luomisesta.

Neuvostopatriotismille annettiin vuodesta 1934 alkaen vahva venäläisyyden leima. Osa venäläistä mytologiaa ja Venäjän historiaa omaksuttiin neuvostoidentiteetin rakennusaineksiksi. Tämä näkyi selvästi mm. historiankirjoituksessa. Vielä vuonna 1930 kaksi johtavaa ei-marxilaista venäläismielistä historioitsijaa S. F. Platonov ja E. V. Tarle oli vangittu tekaistun ”venäläisyyden jälleensyntymisen liiton” jäsenenä. Tarle vapautettiin kuitenkin vuonna 1934 ja hänelle palautettiin Moskovan yliopiston professorin virka. Neuvostoliitolle ryhdyttiin luomaan Venäjän syntyyn ja valtiollisiin rajoihin kiinnittynyttä historiaa, joka perusteli venäläisyyden varaan rakentuvan neuvostopatriotismin. Venäjän kielen aseman korostaminen oli osa uutta nationalistista suuntausta. Vaikka venäjää ei nimetty valtionkieleksi, sen asemaa yleisliittolaisena kielenä vahvistettiin monin tavoin.¹⁸ Neuvostojohdo käynnisti tietoisien, ylhäältäpäin ohjatun prosessin neuvostokansan luomiseksi. Eric Hobsbawm on todennut, että kansakunnat eivät luo nationalismia ja valtiota vaan päinvastoin, valtio luo nationalismin avulla kansakunnan. Benedict Anderson puhuu ”virallisesta valtionationalismista”, jota vallanpitäjät ovat 1800-luvun lopusta asti käyttäneet kriisi- ja konfliktiaikoina valtansa lujittamiseen.¹⁹

Neuvostoliitossa käyttöönotettua nationalismia ei voitu rakentaa kuitenkaan samalla tavalla venäläisyyden varaan kuin tsaarinvallan aikana. Mutta ei sitä voitu myöskään jättää ottamatta huomioon. Venäläiset olivat Neuvostoliiton suurin kansa, ja Venäjän historiallinen kehto Moskova oli uusi pääkaupunki. Neuvostoliiton vallankumouksen jälkeisen identiteetin perusta oli kuitenkin perustuslaillisen, itsenäisten neuvostotasavaltojen muodostaman liittovaltion idea. Kun myös 1920-luvulla kirjoitettu Neuvostoliiton syntyhistoria oli kuvattu merkittävältä osin vähemmistökansallisuuksien vapautumisen historiaksi, on selvä ettei käännettä ollut mahdollista viedä läpi nopeasti.

17 Hobsbawm 1994, s. 99.

18 Service 1997, s. 200, 206.

19 Anderson 1991, s. 86–88; Hobsbawm 1994, s. 17–18.

Eric Hobsbawm on korostanut ”pyhien ikonien” suurta merkitystä kansakunnan muodostumisessa. Ne ovat osa kansakunnan kuvastoa samalla tavalla kuin ne kuuluvat oleellisesti moderniin nationalismiin. Pyhät ikonit ovat symboleja, rituaaleja tai yhteisiä kollektiivisia käytäntöjä, jotka tekevät muuten abstrakteista yhteisöistä käsin kosketeltavan todellisia. Tämä ei tarkoita sitä, että kansakunnan symbolit ja identiteetti voitaisiin luoda tyhjästä. Ne perustuvat aina yhteisön kollektiiviseen kokemukseen ja muistiin.²⁰ Tämän tiesivät myös bolshevikit erittäin hyvin. Sekä korenizatsija -politiikka että uusi venäläisyyden varaan rakennettu neuvostopatriotismi perustuivat tämän tosiasian tunnustamiselle.

Venäjän imperiumia ei ollut yhdistänyt koskaan yhteinen kieli tai etnisyys niin kuin saksalaisessa perinteessä. Venäjän pyhät ikonit olivat tsaari, oikeuskoinen kirkko ja ortodoksinen valtioukonto. Stalinin kultin tietoinen rakentaminen sopi siksi hyvin venäläiseen hallitsemistavan perinteeseen. Hänet kuvattiin traditionaalisen ikoniston symboliikkaa mukaillen Neuvostoliiton (imperiumi) hallitsijana ja puolueen (valtio-ideologia) ylimpänä johtajana. Niin kuin monet tutkijat ovat huomauttaneet, yhtäläisyys tsaarin hallintoon on ilmeinen. Stalin (tsaari), puolue (kirkko) ja valtio-ideologia (oikeauskoisuus) muodostavat selkeän hallitsemistavan kulttuurisen jatkuman.²¹

Geoffrey Hosking on huomauttanut, lähes kaikki Euroopan monikansalliset imperiumit kukistuivat nationalismiin ja kansallisvaltioiden nousuun. Tsaarin hallinnon 1880-luvulla aloittama venäläistämispolitiikka oli imperiumin yritys vastata reunavaltioissa nouseeseen nationalismiin aaltoon. Sen toinen tarkoitus oli lisätä modernisoituvan suurvallan kehityksen vaatimaa hallinnon yhtenäistämistä ja koordinointia. Nationalismilla oli myös merkittävä rooli valtioiden ulkopoliittisen ja sotilaallisen voiman osoittimena. Tsaarinvallan venäläistämispolitiikka epäonnistui kuitenkin pahoin. Se aiheutti vähemmistökansojen vastareaktion ja romahdutti lopulta koko imperiumin.²²

Nyt 1930-luvulla, noin viisikymmentä vuotta myöhemmin, bolshevikit ottivat samassa tarkoituksessa käyttöönsä neuvostopatriotismin. Venäläisyyteen samaistetun yleisliittolaisuuden asettaminen paikallisen identiteetin edelle palveli ennen kaikkea hallinnon yhtenäistämistä ja reuna-alueiden tiukempaa kontrollia. Kuten Gerhard Simon on huomauttanut, viisivuotissuunnitelmien käyttöönotto merkitsi jo sinänsä keskittämistendenssin voimistumista ja alueiden ja tasavaltojen itsehallinnon rajoittamista.²³

20 Hobsbawm 1994, s. 83; Armstrong 1992, s. 25–27, 30.

21 Katso mm. Service 1997, s. 198–199; Hobsbawm 1994, s. 57–61, 83; Tucker 1990, s. 2, 6, 17–23.

22 Hosking 1998, s. 397.

23 Simon 1991, 109, 119; Keskushallinnon yritys vastata alemman tason tehottomuuteen ja hallinnon anarkiaan keskittämällä ja yhtenäistämällä vallankäyttöä nousee esille useissa tutkimuksissa. Katso mm. Getty 1985, 196–198, 200, 203–104; Gill 1990, s. 117.

Kirov puuttuu peliin

Hyökkäys Karjalan kansallisuuspolitiikkaa vastaan alkoi syksyllä 1932 OGPU:n operaatiolla ”Suomen pääesikunnan salaliiton” paljastamiseksi. Se jatkui alkuvuonna 1933 toteutetulla kolhoosien ja raja-alueiden puhdistuksella. Sitä seurasi opposition hyökkäys Karjalan puoluejohdon talonpoikaispolitiikkaa vastaan. Maaseudun puoluetyöntekijöiden neuvottelukokouksessa esitettiin keväällä 1933 kaksi erilaista arviota Karjalan ongelmista. Puoluesihteri Rovio katsoi, että maatalouden kehittämistä oli jatkettava Suomesta mallia ottaen. Tällä hän tarkoitti ennen kaikkea sitä, että maataloustuotanto olisi rakennettava karjatalouden kehittämisen varaan. Metsätöitä haittaava työvoimapula johtui hänen mukaansa pääasiassa puolueen heikkoudesta maaseudulla. Se ei kyennyt vakuuttamaan talonpoikia metsätöihin lähtemisen tärkeydestä.²⁴

Kokouksen toinen alustaja oli aluekomitean maaseututyön osaston vastaava sihteeri I.D. Kriveshejev. Hän korosti kulakkien ja paikallisen nationalismin vaaraa. Paikallinen nationalismi yhdistyi Suomesta organisoituun vastavallankumoukselliseen vehkeilyyn ja Suomen interventio-suunnitelmiin. Vaikeudet metsätöissä johtuivat ennen kaikkea kulakeista ja jopa osa puoluejärjestöistä oli joutunut heidän vaikutuksensa alaiseksi. Tämän todisti se, että maaseudulla oli tuomittu suuri määrä puoluejäseniä: Aunuksessa 41, Kontupohjan piirissä 25, Petroskoin piirissä 33, Sorokassa 27 ja Karhumäessä 40.²⁵

Kriveshejev toisti samat syytökset, jotka oli esitetty hieman aikaisemmin Ukrainaa vastaan. Hänen ja Rovion puheenvuorot edustivat kahta eri suhtautumistapaa talonpoikaiskysymykseen. Tällä oli selvä liittymäkohta VKP(b):n johdossa käytyyn ns. buharinilaisen oikeisto-opposition ja stalinilaisen ryhmän linjataisteluun. Oikeisto-opposition tavoin Rovio etsi ratkaisua ongelmiin taloudellisten ja poliittisten mekanismien kehittämisestä. Kriveshejev taas vaati stalinilaisen mallin mukaisten poliisitoimien ja hallinnollisten menetelmien voimistamista.

Myös Punaisen Karjalan toimittajana työskennellyt Toivo Rantala pani lusikkansa soppaan myötäilemällä opposition kritiikkiä. Hänen artikkelistaan heijastuivat myös ne jännitteet, joita amerikansuomalaisten siirtolaisten Karjalaan tulo aiheutti. Niihin oli kaksi perussyötä. Ensimmäinen oli amerikansuomalaisten kokema kulttuurishokki ja toinen heidän muuta väestöä parempi taloudellinen asemansa.

Karjalan alkeellisiin oloihin joutuminen oli jo sinänsä monelle amerikansuomalaiselle voimia koetellut kokemus. Toinen yllätys odotti työpaikalla. Siirtolaiset olivat ammattiyhdistysliikkeen toiminnasta poliittiset oppinsa saaneita ammattimiehiä. Karjalan kehittämätön tuotantoteknologia, alkeellinen työ-kulttuuri sekä ammattitaidoton työvoima ja työnjohto aiheuttivat yhdessä kieli-

24 Maaseutumme perustehtävänä on muuttaa kaikki kollektiivitalouden bolshevistiksi talouksiksi. Tov. Rovion selostus maaseututyötä käsittelevässä aluepuolue-neuvottelussa. P-K 21.4.1933.

25 Puoluetystä maaseudulla. Tov. Krivoshejevin apuselostus. P-K 22.4.1933.

taidottomuuden kanssa syviä ristiriitoja siirtolaisten ja paikallisen väestön välille. Kolmas ongelma oli itse neuvostososialismi. Siirtolaisten käsitys sosialismista ja ammattiyhdistysliikkeen sekä puolueen roolista sen rakentamisessa joutui ristiriitaan sen todellisuuden kanssa, johon he joutuivat.²⁶

Siirtolaisten taloudellinen asema puolestaan aiheutti kahdensuuntaisia ristiriitoja. Paikalliseen väestöön verrattuna he olivat etuoikeutetussa asemassa. He saivat parempaa palkkaa kuin muut ja heitä varten oli perustettu erikoiskauppoja, joissa oli enemmän ja parempia tavaroita kuin tavallisen kansan kaupoissa. Amerikassa vallinneisiin olosuhteisiin verrattuna he sen sijaan joutuivat aikaisempaa huonompaan asemaan. Tämä yhdistettynä siihen, että taloudellinen ja poliittinen kehitys meni koko ajan huonompaan suuntaan, synnytti tyytymättömyyttä. Se ilmeni yleisenä olojen arvosteluna, työpaikkojen sosiaalisten suhteiden kärjistyksenä ja laillisena paluumuuttona sekä loikkauksina Suomeen.²⁷

Rantalan havaitsi amerikansuomalaisten keskuudessa selvää nationalismia. ”Amerikassa ei laadnaililla²⁸ niin kuin täällä (sosialismin maassa), vaan siellä pannaan töpinäksi” ja ”Amerikka pysyy vielä pitkään tekniikan herrana”, olivat esimerkkejä nationalismin ilmauksista. Hänen mielestään Amerikan poliittinen ylistäminen verhottiin sen teknologian kehumiseen. Laadnailun kiroamisessa oli Rantalan mukaan kysymys venäläisten ja karjalaisten määrittelemisestä ammatillisesti kykenemättömiksi ja saamattomiksi.²⁹

Suomesta muuttaneiden nationalismi taas ilmeni uskona ”ihmeitä tekevään ‘suomalaiseen sisuun’, jollaista muilla kansallisuuksilla ei uskottu olevan”. ”He uskoivat porvarillisen koulun perua, että yksi suomalainen vastasi vähintäänkin kymmentä venäläistä, että venäläiset olivat tuulihattuja ja kykenemättömiä ankaraan työhön”. Rantala vaati lyömään tällaiset käsitykset ”säälimättä rikki”. Venäläisten sankaruutta ja sisua todisti Rantalan mukaan samaan aikaan neuvostolehdistössä näyttävästi uutisoitu ”jäänmurtaajan sankarityö Pohjoisella jäämerellä”.³⁰

Suomesta tulleet pitivät Rantalan mukaan Amerikasta tulleita ”onnenonkijoina ja dollarin kalastelijoina”. Kummankin suomalaisryhmän virhe oli kuitenkin sama. He korottivat itsensä ”takapajuisten karjalaisten” yläpuolelle, eivätkä opettaneet näille uusia työmenetelmiä. Venäläistä nationalismia määriteltessään Rantala katsoi viisaimmaksi tukeutua korkeimpaan auktoriteettiin. Stalin oli määritellyt venäläisen nationalismin piirteeksi pyrkimyksen julistaa venäjän kieli internationalismin kieleksi, palauttaa sille sen aikaisempi erikoisasema. Toisaalta myös suomalaisten nurja suhtautuminen venäjän kielen opiskeluun oli

26 Sosiaalisista ja kulttuuriristiriidoista, katso luku Kansallinen vai sosiaalinen ristiriita; Myös Kero 1983, s. 121–128.

27 Kero 1983, s. 105–107.

28 Laadnailun kiroaminen oli oleellinen osa suomalaisten paikalliseen väestöön kohdistamaa kritiikkiä. Se oli myös osa suomalaisten identiteettiä, erottautumista muusta väestöstä. Laadnailu tarkoitti sitä, että kaiken sanottiin sujuvan hyvin vaikka asia oli tosiasiaa aivan päinvastoin. Laadnailu tulee venäjänkielisestä sanasta ”ladno”, joka tarkoittaa hyvin. Rabota idjot ladno – työ sujuu hyvin.

29 T. I. Rantala. Kansallisuuskysymyksen asetelusta tällä hetkellä. P-K 72.4.1933.

30 Ibid.

osoitus nationalismista. Suomalaiset väheksyivät Rantalan mukaan yleisesti venäjän kieltä. Sitä oli kuitenkin opiskeltava, eikä jäätävä odottamaan uuden ”internationalistisen kielen syntyä”. Loppujen lopuksi kysymys kääntyi niin, että vaatimuksella venäjän opiskelusta ei ollutkaan mitään tekemistä isovenäläisen nationalismin kanssa. Se kuului internationalistiseen kasvatukseen.³¹

Keskus käynnisti hyökkäyksen Roviota vastaan toukokuussa 1933, vain kuukausi Karjalan maaseututyön neuvottelukokouksessa käydyin kiistan jälkeen. Hyökkäyksen aihe oli sama kuin Ukrainassa. Ukrainaa syytettiin siitä, että se ei ollut täyttänyt viljan hankintakiintiötä virheellisen kansallisuuspolitiikan ja kulakkien vastarinnan vuoksi. Karjalaa taas syytettiin siitä, että se ei ollut täyttänyt Moskovan määräämiä metsätyötavoitteita. Syykin oli jo etukäteen päätetty – virheet kansallisuuspolitiikassa ja kulakkien toiminta. Koska Karjala ei ollut itsenäinen neuvostotasavalta vaan ainoastaan Leningradin aluekomitean alainen autonomia, hyökkäykseen ei tuhlattu Moskovan ruutia. Asialle pantiin epäilemättä itsekin tulisilla hiilillä istunut VKP(b):n Leningradin aluekomitean ensimmäinen sihteeri Sergei M. Kirov. Hän saneli toukokuussa 1933 kokoon-tuneen Leningradin aluekomitean sihteeristön istunnossa päätöslauselman, jossa arvosteltiin ankarasti Karjalan johtoa ja erityisesti Roviota. Roviota syytettiin siitä, että Karjalassa ei ollut ryhdytty riittävän tarmokkaisesti toimenpiteisiin talonpoikien värväämiseksi metsätöihin. Lisäksi kolhooseihin ja neuvostokoneiston sisälle oli tunkeutunut metsätalouden kehittämistä hidastavia ”vieraita ja avoimesti vastavallankumouksellisia elementtejä”.³²

Kirovin päätöslauselman pääviesti koski kansallisuuspolitiikkaa. Hän syytti, että Karjalassa oli poikettu leniniläis-stalinilaiselta linjalta. Vielä tässä vaiheessa kysymys oli pelkistä kansallisuuspolitiikan virheistä – ei vielä porvarillisesta nationalismista. Ukrainassa syytökset porvarillisesta nationalismista nousivat esille pari kuukautta myöhemmin heinäkuussa 1933.³³ Karjalan molemmat virheet, metsätöiden laiminlyönti ja kansallisuuspolitiikan linjalta poikkeaminen, konkretisoituivat Kirovin mukaan Rovion huhtikuun puheessa maaseututyöntekijöille. Rovio oli vertaillut Suomen ja Karjalan talouden kehitystä lainaamalla ”kriittikittömästi porvarillisia tilastoja”, jotka osoittivat Suomen maatalouden muka kasvavan. Rovio ei ollut osoittanut myöskään sitä, että Suomen talous oli pahassa kriisissä toisin kuin Karjalan sosialistinen talous.

Rovion arvio Suomen maatalouden kehityksestä oli liian positiivinen Neuvostoliiton katastrofaalisessa tilanteessa esitettäväksi. Tätäkin raskauttavampi seikka oli kuitenkin se, että hän oli tuputtanut ”vääriin tilastoihin” perustuvan arvionsa pohjalta Karjalan maatalouden uudelleen rakentamisen perustaksi ”Suomen suurkapitalististen talonpoikien johtopäätöksiä”. VKP(b):n Leningradin aluekomitea edellytti, että Rovio irtisanoutuu poliittisista virheistään ja tekee kasvattavan itsekritiikin yhdessä koko Karjalan aluekomitean kanssa.

.

31 Ibid.

32 Reshenie sekretariata Leningradskogo OK VKP(b) ot 8.5.1933 o doklade t. Rovio. GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 1, l. 3.

33 Liber 1992, s. 167.

Rovion oli ryhdyttävä toteuttamaan VKP(b):n keskuskomitean ja Leningradin aluekomitean määräyksiä Suomeen vilkuilun sijaan.³⁴ Rovion esittämiin, Kirovin ankaran tuomion saaneisiin ”suurkapitalistisiin johtopäätöksiin” kuuluivat mm. lehmien määrän kolminkertaistaminen, niiden parempi ruokinta maidontuotannon kaksinkertaistamiseksi sekä sika- ja kanatalouden kehittäminen.³⁵

Kirovin kritiikissä voidaan nähdä ainakin kaksi kärkeä. Ensinnäkin Karjalan talouden kehittämisessä ei enää voitu katsoa Suomen suuntaan. Viisivuotissuunnitelmiin siirtyminen oli tehnyt lopun paikallisista sovellutuksista. Toiseksi karjalaistamisen aika suomalaistamisen mielessä oli ohi. Kirovin toukokuussa 1933 antama päätöslauselma oli ensimmäinen kerta, kun Moskovon valtakirjalla toiminut henkilö syytti Karjalan johtoa länteen, Suomeen suuntautumisesta. OGPU oli osoittanut omat tätä koskevat epäilynsä jo aikaisemmin, mutta nyt sen teki ensimmäistä kertaa VKP(b):n ylimpään johtoon kuulunut henkilö. Tästä ei ollut enää pitkä matka vakavampiin syytöksiin. Kuukautta myöhemmin Karjalaa ei enää kehoitettu. Sille annettiin selväsanainen määräys.

VKP(b):n Leningradin aluekomitean byro ja Leningradin kaupunkikomitea palasivat Karjalan kysymykseen 25.6.1933. Yhdistetty kokous hyväksyi Kirovin valmisteleman päätöksen, jossa Karjalaa vaadittiin ryhtymään toimiin sille osoitettujen metsätyötavoitteiden täyttämiseksi. Se edellytti neuvosto- ja talouselimien sekä kolhoosien puhdistamista. Leningrad oli havainnut ”luokkavihollisia ja luokkavieraita” aineksia erityisesti Aunuksen, Kontupohjan, Prääzän, Tunkuan ja Kemin neuvostojen ja puoluejärjestöjen johdossa. Karjalan aluekomiteaa kritisoiitiin jälleen oikealta kansallisuuspolitiikan linjalta poikkeamisesta.³⁶

Leningradin puoluesihteerin Kirovillä oli samanlainen rooli Karjalan vastaisessa kampanjassa kuin Moskovasta lähetetyllä Postyshevillä oli Ukrainassa. Nationalismin vastainen kampanja eteni Ukrainassa ja Karjalassa vaiheittain lähes rinta rinnan. Postyshev tuomitsi Skrypnikin tekemät virheet 10.6 pitämässään puheessa³⁷, kaksi viikkoa ennen kuin Kirov langetti oman tuomionsa Karjalalle. Kysymys oli tuskin yhteensattumasta. Tämä käynnisti uuden vaiheen opposition ja Karjalan suomalaisjohdon välisessä taistelussa. Karjalan kansallisuuspolitiikan kulmakivi, elokuussa 1929 hyväksytty Rovion päätöslauselma, oli heitetty Leningradissa roskakoriin yhtenä kesäkuisena sunnuntaipäivänä. Sen jälkeen Karjalan kansallisuuspolitiikan perustehtävä ei ollut enää venäläistämisestä johtuvan historiallisen vääryyden korjaaminen, vaan ”paikallisen nationalismin” vastustaminen. Vaikka retoriikkaa isovenäläistä shovinismia vastaan jatkui, ei viesti voinut jäädä kenellekään epäselväksi. Poliitiikan suunnan-

34 Reshenie sekretariata Leningradskogo OK VKP(b) ot 8.5.1933 ot doklade t. Rovio. GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 1, l. 3-4.

35 Vertailemalla Karjalan ja Suomen maatalouden rakennetta ja mm. lehmien maidontuotantoa Rovio halusi todistaa, että Karjalan maataloutta oli mahdollista ja järkevää kehittää samaan suuntaan kuin Suomessa. Rovio, Maaseututyömme perustehtävänä on muuttaa kaikki kollektiivitaloudet bolshevistiksi talouksiksi. P-K 21.4.1933.

36 Postanovlenie Obedinennogo bjuro VKP(b) Leningradskogo OK i GK VKP(b) ot 25.6.–33. O rabote Karelskogo OK VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 1, l. 9–11, 13.

37 Liber 1992, s. 167.

muutos osoitettiin harvinaisen selvästi puolueen ja OGPU:n näyttävillä operaatioilla paikallisia nationalisteja ja heidän kanssaan yhteistyössä olevia vastavallankumouksellisia vastaan.

Koska linjanmuutosta ei kuitenkaan haluttu tehdä asiakirjatasolla liian jyrkästi, muotoili Leningrad Karjalaa koskevan päätöksensä loogisesti ristiriitaiseksi munkkilatinaksi. Oikea mantra kuului tästä lähin seuraavasti: ”päävaarana olevan isovenäläisen shovinismin rinnalla on kiinnitettävä erityinen huomio taisteluun paikallisen nationalismin ilmauksia vastaan, joka johtaa yrityksiin hämätä luokkataistelun kärkevyyttä”.³⁸ Karjalaan kohdistetussa arvostelussa oli kuitenkin selvä sävyero eturintamaan joutuneeseen Ukrainaan verrattuna. VKP(b):n keskuskomitean nimissä lehdistössä julkaistussa Skrypnikin kuolinilmoituksessa hänet tuomittiin porvarilliseksi nationalistiksi. Seuraava askel otettiin marraskuussa. Ukrainan kommunistipuolueen keskuskomitea tuomitsi hänet ukrainalaisen nationalismin pääarkkitehdiksi, joka oli liittoutunut vastavallankumouksellisten ja interventiota suunnittelevien kanssa.³⁹ Kansallisten tasavaltujen johtomiehet yhdistettiin nyt myös ulkoiseen viholliseen ja vastavallankumouksellisiin. OGPU:n alusta asti tuntema epäluottamus vähemmistökansojen lojaaliutta kohtaan löysi tiensä myös puoluepäätöksiin. Siitä tuli paikallisen nationalismin vastaisen taistelun myötä osa valtion virallista politiikkaa.

SKP:n tukiryhmät epäilyksen kohteeksi

Paikallisen nationalismin vastainen kampanja asetti suomalaiset ja heidän järjestönsä uuteen asemaan. SKP oli perustanut vuodesta 1931 lähtien Kominternin ja VKP(b):n suostumuksella useita kymmeniä tukiryhmiä pääasiassa Karjalaan ja Leningradin alueelle. Niillä oli kolme päätehtävää. Tärkein ja alunperin niiden perustamisen syynä ollut tehtävä oli kerätä SKP:lle rahaa. Kun Komintern lakkautti SKP:n Neuvostoliitossa tapahtuvan toiminnan avustamisen kommunistien toiminnan Suomessa kieltäneen lain hyväksymisen jälkeen, tukiryhmien avustuksista tuli SKP:n UB:n toiminnan jatkamisen edellytys. Tukiryhmien toinen tehtävä oli Suomesta saapuneiden jäsenten koulutus, sijoittaminen neuvostotehtäviin ja heidän värväämisensä Neuvostoliitosta takaisin Suomeen maanalaisiin tehtäviin. Kolmas ja vain Karjalassa laajemmassa mitassa toteutunut tehtävä oli ohjata suomalaisten toimintaa neuvostokoneistossa niin, että se tukisi SKP:n tavoitteita.⁴⁰

38 Postanovlenie Obedinennogo bjuro VKP(b) Leningradskogo OK i GK VKP(b) ot 25.6.–33. O rabote Karelskogo OK VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 3. d. 1, l. 13–14.

39 Liber 1992, s. 168.

40 Pöytäkirja N:o 5 Zakran Byron kokouksesta 7.10.1930; Pöytäkirja N:o 7 Zakran Byron kokouksesta 14.10.1930; Pöytäkirja N:o 25 Zakran byron kokouksesta 21.1.1931. 1 B SKP, Kansan Arkisto. K.M. [Manner] Moskovasta 17.1.1931 Otolle [Vilmi] Petroskoihin, N:o 8. RTsHIDNI f. 516, op. 2, 1931 g., d. 25; K.M. Moskovasta 17.1.1931 Edvardille [Gylling] N:o 9. Em. delo; Tarkemmin tukiryhmien perustamisen taustoista ja Kominternin muuttuneesta suhtautumisesta SKP:hen Kangaspuro 1996, s. 299–310, 315–316.

Viimeksi mainittu rooli teki Karjalan tukiryhmistä epävirallisia kaksoisvallan elimiä. Tarkasti ottaen tämä puoli niiden toiminnasta rikkoi myös VKP(b):n järjestöperiaatteita. Ne kielsivät kansallisen organisoitumisen ja myös VKP(b):n keskuskomitean kansalliset osastot oli lakkautettu viimeistään vuonna 1930.⁴¹ SKP:n tukiryhmät jatkoivat kuitenkin käytännössä 1930 lakkautetun suomalaisen osaston toimintaa. Tällaisen tilanteen syntyminen on ymmärrettävissä tukiryhmien perustamisajankohdan taustaa vasten. Vuonna 1931 elettiin korenizatsija -politiikan huippuvaihetta. Tukiryhmien perustamisen lähtökohtana ollut rahan kerääminen SKP:n Moskovan ja Leningradin toimistojen kulujen kattamiseksi ei myöskään ollut rinnastettavissa toimintaan, jollaiseksi se myöhemmin Karjalassa kehittyi. Niiden toiminnan politisoitumiseen vaikutti monta tekijää. Ehkä tärkein niistä oli vuosina 1931–33 Karjalaan ja Leningradin alueelle saapuneet tuhannet loikkaajat ja amerikkansuomalaiset. Koska he eivät osanneet venäjää, oli luonnollista että heidän parissaan tehtävä poliittinen työ annettiin suomalaisten hoidettavaksi.

Tukiryhmien toiminnasta on nostettavissa esille kaksi seikkaa, joka teki niistä vuonna 1933 epäilyttäviä. Ensimmäinen oli se, että ne toimivat osin salaa myös Karjalan viranomaisilta. Tätä perusteltiin sillä, että näin estetään Suomen tiedustelua saamasta selville SKP:n asioita, mm. Suomeen maanalaisiin tehtäviin lähetettyjen henkilöllisyyttä. Toinen syy oli se, että tukiryhmät toimivat turvallisuusviranomaisten erityisen valvonnan kohteena olevilla alueilla. SKP:lla oli ryhmiä Karjalan jääkäriprikaatissa, vapaaehtoisen sotilasjärjestö Osoaviahimin sisällä, strategisesti tärkeissä kansallisissa rajapiireissä ja Kontupohjassa sekä Petroskoissa. Lisäksi niillä oli keskeinen rooli turvallisuusviranomaisten silmissä erityisen arkaluontoisen SKP:n rajatoiminnan organisoimisessa. OGPU kielsi SKP:n rajanylitystoiminnan Leningradin alueella jo keväällä 1931, jonka jälkeen se siirrettiin Karjalaan. Rajapiirien johtavissa neuvostoja puolue tehtävissä olleet SKP:n jäsenet avasivat OGPU:n luvalla jo toukokuussa ensimmäisen uuden reitin Suomeen. Syksyllä niitä avattiin useita lisää.⁴² Toiminta vei SKP:n OGPU:n hallitsemille sameille vesille.

Myös suomalaiset itse ymmärsivät toimintansa arkaluontoisuuden. Yrjö Siro la varoitti puoluejohdon nimissä jo keväällä 1931 VKP(b):n Uhtuan piirikomitean sihteeri Toivo Alavirtaa, ettei tukiryhmiä pitäisi perustaa SKP:n nimellä. Oli huolehdittava, että SKP:tä ei päästä syyttämään rinnakkaistoiminnan järjestämisestä. Siro la suositteli, että ryhmät käyttäisivät jotain peitenimeä. Hyvä nimi olisi esimerkiksi ”Suomen vallankumouksellisen tutkijakunnan”

41 Simon 1991, s. 36.

42 Manner, pöytäkirja suomalaisten suljetusta kokouksesta Petroskoissa 1.3.1931. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1930 g., d. 35; Pöytäkirja puoluejäsenten kokouksesta 2.4.1931 (Uhtualla). Em. delo; Alavirta 15.4.1931 Uhtualta O. Vilmielle. Em. delo; pöytäkirja puoluejäsenten kokouksesta 2.4.1931 (Uhtualla). Em. delo; Vilmi O. Sundmanille Kiestinkiin Petroskoi 9.5.1931. RTsHIDNI f. 516, op. 2, 1931 g., d. 25; Petroskoista [Vilmi] 23.5.1931 Pentti Lundille [Väre] Moskovaan [UB]. Em. delo; A. Tuutjärvi matkaselostus UB:lle, Petroskoi 27.9.1931. Em. delo; Pöytäkirja N:o 44 UB:n kokouksesta 3.8.1931. 1 B SKP, Kansan Arvisto; Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta N:o 9, 3.4.1933. Em. kokoelma.

kerho. Sen nimisinä tukiryhmät voisivat järjestää julkisia kokouksia ja niissä olisi luontevaa käsitellä myös Suomeen liittyviä asioita.⁴³

Karjalan suomalaisjohdon ja venäläis-karjalaisen opposition välinen taistelu vahvisti tukiryhmien poliittista roolia. Niistä tuli eräänlaisia suomalaiskansallisen etujärjestön paikallisosastoja. Kaksoisvallan organisaatioiksi ne muuttuivat sitä kautta, että niiden johtoon kuului samoja henkilöitä, jotka toimivat myös virallisissa vallan elimissä. Tukiryhmiin päätettiin ryhtyä värväämään myös sellaisia karjalaisia ja venäläisiä, joiden kanssa suomalaisten oli tehtävä läheistä yhteistyötä Karjalan hallinnossa.⁴⁴ Tämä kertoo siitä, että vaikka tarkoitus ei ollut varsinaisesti haastaa VKP(b):n roolia Karjalassa, se voitiin kuitenkin sivuttaa jos SKP:n etu niin vaati. Yksittäisissä ristiriitatilanteissa tämä johti siihen, että SKP:n tukiryhmistä ja VKP(b):sta tuli kilpailevia organisaatioita.

Vaikka yhteistoimintamiesten värväminen neuvostokoneistosta ei toteutunutkaan ainakaan laajemmassa määrin, kertoo se tukiryhmien toiminnan muuttumisesta poliittisemmaksi. Kysymys ei ollut enää pelkästä rahankeruusta. Sekä Gylling että Rovio olivat tukiryhmien johtoelimenä toimineen Petroskoin byron jäseniä. Korenizatsija -politiikan intensiivisimmässä vaiheessa kesällä 1932 Gylling ryhtyi itse Petroskoin byron puheenjohtajaksi. Hänen ja Rovion lisäksi siihen kuuluivat mm. Punaisen Karjalan, Karjalan radion ja monien muiden keskeisten elinten johtavat työntekijät. Tilanne oli samanlainen monissa kansallisissa piireissä. Esimerkiksi Kiestingissä SKP:n asioita hoiti piirin puoluesihtööri Oskari Sundman ja Uhtualla tukiryhmää johtivat puoluesihtööri Toivo Alavirta ja toimeenpanevan komitean puheenjohtaja Soilander.⁴⁵

Tukiryhmien toiminta oli aktiivisinta Gyllingin puheenjohtajakaudella kestästä 1932 vuoden 1933 käännteeseen. Punaisen Karjalan vastaava toimittaja Otto Vilmi palkattiin Petroskoin byron työntekijäksi. Hänen toimistonsa perustettiin VKP(b):n Karjalan aluekomitean rakennukseen. Työtä lisäsivät Suomesta saapuneet tuhannet loikkaarit ja amerikkansuomalaiset. Myös SKP:n rahan- tarve kasvoi vuoden 1933 alussa, kun Komintern ilmoitti jälleen supistavansa sen avustuksia roimasti. SKP:n talousongelmaa ratkomaan asetettiin työryhmä, johon valittiin myös puolueen merkittäväksi rahoittajaksi joutunut Gylling.⁴⁶

Maaliskuussa 1933 Karjalassa toimi 20 tukiryhmää ja vuoden lopussa niitä oli jo 33. Tämän lisäksi Leningradissa toimistoa pitänyt SKP:n sotilasorganisaatio oli luonut oman suomalaisten punakomentajien verkostonsa ympäri Neu-

43 [Sirola] Moskovasta 19.5.1931 Alavirrälle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1931 g., d. 26; Pöytäkirja N:o 36 UB:n kokouksesta 18.5.1931. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

44 Pöytäkirja SKP:n Petroskoin byron kokouksesta Rovion asunnossa 3.11.1931. RTsHIDNI, f. 516, op. 2., 1931 g., d. 47, l. 1–2.

45 Pöytäkirja puoluejäsenten kokouksesta 2.4.1931 [Uhtualla]. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1930 g., d. 35; Petroskoista [Vilmi] 23.5.1931 Pentti Lundille [Väre] Moskovaan. RTsHIDNI, f. 516, op. 2. 1931 g., d. 25; Pöytäkirja SKP:n Petroskoin byron kokouksesta Rovion asunnossa 3.11.1931. RTsHIDNI, f. 516, op. 3, 1931 g., d. 47, l. 1; SKP:n Petroskoin byron pöytäkirja 4.7.1932. RTsHIDNI, f. 516, op. 2., 1930 g., d. 35.

46 O. Vilmi 18.12.1932 UB:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1932 g., d. 28, l. 104; O. Vilmi 31.12.1932 UB:lle. Em. delo, l. 146; Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta N:o 3, 16.1.1933. 1 B SKP, Kansan Arkisto.

vostoliittoa. Karjalan Jääkäriprikaatiin oli perustettu ensimmäiset SKP:n tukiryhmät vuoden 1931 lopussa. Niiden jäsenmäärä ei käy ilmi käytettävissä olevista lähteistä. Jos tukiryhmien tiedotuslehden ”Suomen Asiain Tiedonantajan” levikki korreloi kuitenkin lainkaan jäsenmääriä, niin prikaatin tukiryhmät kuuluivat Karjalan suurimpien joukkoon. Vuonna 1933 lehteä lähetettiin prikaatiin 36 kappaletta jokaista numeroa. Muista tukiryhmistä oli suurin 48 jäsenen Kontupohjan ryhmä. Sille lähetettiin samaan aikaan vain kahdeksan lehteä jokaista numeroa.⁴⁷

Tukiryhmät joutuivat alusta asti eri asteisten epäluulojen kohteeksi. Tähän oli monta syytä. Yksi tärkeimmistä oli ilman muuta niiden puolislainen toiminta. Yrjö Sirolan ohjeita noudattaen mm. Petroskoin byro toimi vuonna 1933 Suomen vallankumousliikkeen tutkijakunnan nimellä. Myös SKP:lle suoritettu rahankeräys verhottiin peitenimikkeiden alle, esimerkiksi tukikeräykseksi MOPR:lle. Sen varsinainen tehtävä oli avustaa vangittuja ja vainottuja työläisiä kapitalistisissa maissa. Toinen kiertotie oli kerätä rahaa VKP(b):n nimissä, tilitää se aluekomitealle, josta osa sitten yksinkertaisesti siirrettiin SKP:lle. Uhtuan tukiryhmä päätti perustamiskokouksessaan syksyllä 1931, että kaikista puolueelle kerätystä rahoista SKP:lle annetaan kuukausittain yhtä suuri summa kuin VKP(b):lle. Lisäksi Alavirta antoi VKP(b):n Uhtuan piirikomitean sihteerin ominaisuudessa puoluejärjestöille keräystavoitteet ”Suomen vallankumouksellisen työväenluokan” rahaston tukemiseksi.⁴⁸ VKP(b):n aluekomiteassa tukiryhmien toimintaa ei käsitelty. Suomalaiset pitivät itsestään selvänä, että he saattoivat käyttää johtamiaan puolue- ja neuvostojärjestöjä omiin tarkoituksiinsa. Karjala oli suomalaisten läänitys.

Mitä enemmän neuvostopatriotismin vaatimukset ja epäluuloisuus ulkomaita kohtaan voimistuivat, sitä enemmän SKP:n tukiryhmät joutuivat ristiriitaan toimintaympäristönsä kanssa. Niiden Suomen tarpeista lähtevä toiminta ei sopinut enää kuvaan, kun tehtäväksi asetettiin keskusvaltaa heikentäväksi koetun ”nurkkakuntaisuuden” ja ”eristäytymisen” vastustaminen. Tukiryhmien ongelmaksi koitui myös Neuvostoliiton vallankäytön tapa. Monet asiat sovittiin ”epämuodollisesti” henkilökohtaisin sopimuksin. Tämä johti siihen, että sopimusten voimassaolon pituus ja pätevyys riippui sopijoiden senhetkisestä asemasta ja henkilösuhteista, ei niinkään instituutioista. Tämä teki päätöksenteosta ja hallinnosta ennalta arvaamattoman ja poukkoilevan.⁴⁹ SKP oli sopinut viimeistään vuoden 1931 lopussa tukiryhmien rajatoiminnastaan OGPU:n Leningradin päällikkö Filipp D. Medvedevin kanssa. Kun hänet erotettiin Kirovin

47 Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta 30.10.1931. Kansan Arkisto; SVT:n Petroskoin byron toimintakertomus 1933. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 57; Martti Nilsson Moskovasta 28.3.1933 Vilmiille. Em. delo; Vilmi, UB:n neuvottelukokouksen pöytäkirja (20.–22.3.1933), s. 17–18. Em. fond, opis, d. 35; Petroskoin byron toimintaselostus vuoden 1933 alkupuoliskolta. N:o 817. Em. delo.

48 O. Vilmi 18.12.1932 UB:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1932 g., d. 28, l. 104, 146; O. Vilmi 31.12.1932 UB:lle. Em. delo; Pöytäkirja puoluejäsenten kokouksesta 2.4.1931 (Uhtualla). RTsHIDNI, f. 516, op.2, 1930 g., d. 35.

49 Gill on käsitellyt tätä instituutioiden suhteellista heikkoutta ja vallan personoitumista laajemmin. Gill 1990, s. 24–25, 37.

murhan jälkeen, tilanne muuttui.⁵⁰ Uusilla miehillä ei ollut välttämättä edes tietoa siitä, mitä välipuheita Medvedevillä oli suomalaisten kanssa. Ja jos olikin, eivät työleirille lähetetyn Medvedevin kanssa tehdyt suulliset sopimukset olleet suositus.

Oleellisempi tekijä oli kuitenkin poliittisen ilmapiirin muutos. Turvallisuusviranomaisten epäluulot suomalaisia ja sen mukana SKP:n toimintaa kohtaan olivat heränneet jo vuosien 1930–1931 aikana ja vuoteen 1933 tultaessa ne osoitettiin avoimesti. Yksi esimerkki tästä oli OGPU:n vuosina 1932–1933 lavastama ”Suomen yleisesikunnan salaliitto”. Siinä tuomittiin myös useita tukiryhmäläisiä. Vakoilijahysteria levisi myös epäiltyjen keskuuteen. SKP:n Petroskoin byron johtaja Otto Vilmi huolestui suomalaisloikkareiden mukana tulleista ”ohranan käytyreistä” ja ”provokaattoreista”. He olivat Vilmin saamien tietojen mukaan tehneet monia tuhotöitä, polttaneet Petroskoin autokorjaamon ja tunkeutuneet puolueeseen, neuvostoihin sekä jääkäripataljoonaan.⁵¹

Salaisen poliisin tilastot puhuvat karua kieltä suomalaisten joutumisesta sen hampaisiin. Karjalan NKVD:n 3. osasto (vakoilun vastustaminen) vangitsi vuosien 1929–1936 välisenä aikana 1719 ihmistä vakoilusta syytettynä. Vangituista oli 75 prosenttia suomalaisloikkareita. Eniten vangitsemisia (536) tapahtui vuonna 1932, jolloin myös Karjalaan saapuneiden loikkareiden määrä oli suurin.⁵² Vakoilijoiden jahtaamisen lisäksi vuoden 1933 alussa käynnistettiin myös kampanja entisiä valkokaartilaisia ja ”vieraita” aineksia vastaan. Heidän väitettiin sabotoivan kolhoosien työtä. Myös joitakin piirisihteereitä ja neuvostojen puheenjohtajia erotettiin näytösluontoisesti luokkavalppauden puutteesta syytettynä.⁵³ Tämä selittää osaltaan Vilmin hermostuneisuutta loikkareiden joukkoon soluttautuneista provokaattoreista ja vakoilijoista. Hän toimi tässä asiassa NKVD:n informaation varassa.

Myös SKP:n puolueriita vaikutti osaltaan siihen, että tukiryhmien toiminta joutui neuvostoviranomaisten huomion kohteeksi. Puoluejohdon ja Eino Rahjan välinen taistelu oli jatkunut 1920-luvun lopulta asti. Sitä käytiin pääasiassa Leningradin suomalaisten järjestöjen ja puna-armeijan piirissä. Rahjan NKVD -yhteyksistä johtuen salainen poliisi vedettiin jo varhaisessa vaiheessa mukaan välienselvittelyyn. Kiistan molemmat osapuolet toimittivat sille toisiaan kompromettoivaa aineistoa.⁵⁴

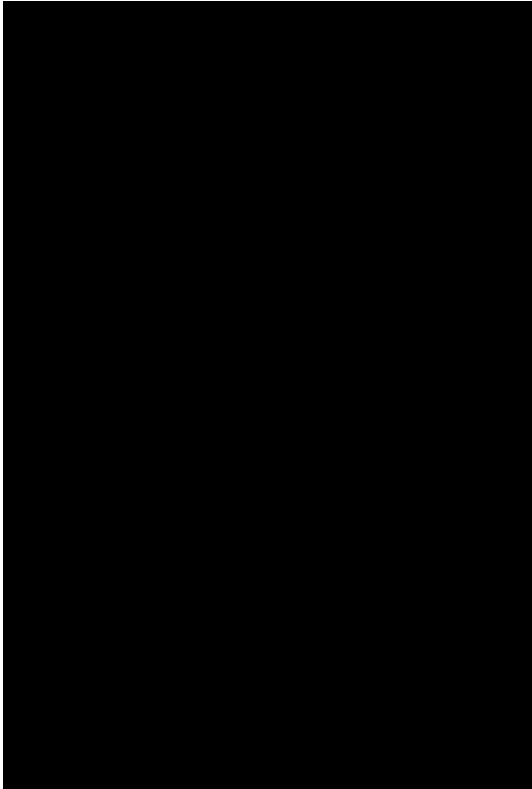
50 Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta 22.11.1931. Kansan Arkisto; Medvedin kohtalosta mm. Tucker 1990, s. 296; Conquest 1990, s. 44.

51 Vilmi, UB:n neuvottelukokouksen pöytäkirja (20.–22.3.1933). RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1933g., d. 15, l. 18; Takala 1998, s. 177.

52 Takala 1998, s. 184.

53 Kiestingin kommunisti-kooperatiivien tietten ovat varkaat kaivaneet ja varastaneet. P-K 29.1.1933; Y. Vallin. Voi kysyä Uhtuan piirijärjestöltä missä on ollut luokkavalppaus ja -lujuus. P-K 4.2.1933; Kulakkien vastarinnan murskaaminen keskeinen taistelutehtävä Tunkualla. P-K 4.2.1933; NKP(b):n puoluekollegion päätös 11 p:ltä maalisk. v. 1933 NKP(b):n Kontupohjan piirikomitean entisen sihteerin Laukkasen ja piiriin TpK:n entisen puheenjohtajan Hrisanfovin asiassa. P-K 9.4.1933.

54 Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta 30.10.1931. I B SKP, Kansan Arkisto; Kangaspuro 1998, s. 76.

Konstantin M. Polin oli yksi harvoista Karjalan johdossa toimineista vepsäläisistä. Hän oli Karjalan Työläis-talonpoikaistarkastuksen komissaari 1929 ja sen jälkeen puolueen aluekomitean sihteeristön jäsen. Polinista tuli 1930-luvulla keskeinen oppositiojohtaja. Kuva vuodelta 1934.

Tilanne vain kärjistyi, kun kuusislaiset onnistuivat kääntämään SKP:n UB:n enemmistön särmikästä ja erityisesti Sirolan kimppuun käynnyttä Hanna Malmia vastaan. Koska Malm oli SKP:n puheenjohtaja Kullervo Mannerin vaimo, myös Manner joutui valitsemaan puolensa henkilökohtaisten antipatioiden sävyttämässä kiistassa. Lopulta Hanna Malm erotettiin UB:sta ja karkotettiin Uhtualle ”joukkotyöhön”. Karjalan korvet eivät riittäneet hukuttamaan hänen ääntään. Malm lähetti tammikuussa 1933 Karjalan puoluejärjestön ideologian puhtaudesta vastanneelle Ivan Grishkinille⁵⁵ ja toukokuussa 1933 VKP(b):n aluekontrollikomitean puheenjohtaja Konstantin M. Polinille SKP:n vastaiset syytöskirjeet. Malm valitsi oikeat miehet kirjeittensä vastaanottajiksi. Molemmat kuuluivat Karjalan puolueoppositioon. Malm väitti kirjeissään, että Otto Vilmin johtama SKP:n Petroskoin byro lietsoi suomalaisnationalismia ja oli perustanut VKP(b):lle rinnakkaisen organisaation. Tämän lisäksi hän syytti Otto Ville Kuusista piilososialidemokraatiksi, joka oli huijannut Kominternia jo kymmenen vuotta. Syytös oli vakava, sillä itse Stalin oli käynnistänyt vuoden 1931 alussa VKP(b):ssa kampanjan sosialidemokratian jätteiden puhdistamiseksi puolueesta. Juuri tätä, suomalaisten kuulumista sosialidemokraattiseksi määriteltäisiin järjestöihin käytettiin myöhemmin perusteena heidän joukkoerotomisilleen VKP(b):sta.⁵⁶

.

55 Karjalainen Grishkin oli vastustanut vuodesta 1929 asti suomalaistamista.

56 Kangaspuro 1995, s. 146.

SKP:n johdon kannalta asian teki huolestuttavaksi se, että VKP(b):n Leningradin aluekomitean hyökkäykset Karjalan kansallisuuspolitiikkaa vastaan keuhalla 1933 perustuivat samaan logiikkaan kuin Malmin syytökset. Mannerin asettuminen puolustamaan vaimoansa tuotti SKP:lle lisäongelmia. Manner yritti saada VKP(b):n keskuskontrollikomitean kumoamaan Alavirran johdolla tehdyn Uhtuan piirin päätöksen Malmin erottamisesta VKP(b):sta.⁵⁷

Malmin kirje antoi epäilemättä pontta OGPU:n epäluuloille ja tervetulleeseen aseeseen Karjalan puolueoppositiolle. Vilmi oli jo etukäteen pelännyt syntyneitä tilannetta. Malm saattoi Uhtuan punaiset epätoivon partaalle. ”Alavirta on sitä mieltä, että Hanna olisi kutsuttava Uhtualta pois. Ei ole aikaa eikä ihmisiä paimentamaan Hanna Malmia ja hänen yllättäviä edesottamuksiaan”, Vilmi valitti SKP:n johdolle. Hän muistutti myös, että ”SKP:n sisäistä asiaa ei pitäisi siirtää tšekäläisten venäläisten toverien tutkittavaksi, koska siitä on olemassa meidän puolueen päätökset”.⁵⁸

Tämä olisi sopinut epäilemättä hyvin SKP:lle, mutta Malm saattoi laskea olevansa vahvoilla syytöstensä kanssa. VKP(b):n Karjalan kontrollikomitea käsiteli kesäkuussa 1933 Malmin valitusta erottamisestaan. Vaikka erottaminen pysyi voimassa, oli Vilmin pelkäämä vahinko päässyt tapahtumaan. SKP:n asiat oli levitetty venäläisten tietoon. Vilmi kirjoitti Alavirralle kontrollikomitean päätöksestä: ”Hanna sai kyllä selkäänsä, mutta näytti ulospäin, ettei puoluejäsenkirjan antaminen hänelle tällä kertaa paljonkaan merkitse”. Vilmi oli myös huolissaan SKP:n vastaisen opposition laajenemisesta jupakan seurauksena. Oppositioilla oli kannatusta erityisesti Uhtualla, jota SKP oli pitänyt hankalien jäsentensä ”karkotuspaikkana”. Myöskään Malm ei jättänyt asiaa sikseen. Hän valitti heinäkuussa 1933 VKP(b):n keskuskontrollikomitealle erottamisestaan.⁵⁹ Se takasi SKP:n tukiryhmien vastaisten syytösten pysymisen tapetilla myös Moskovassa.

Malmin jupakka ei varmasti ollut syy Karjalassa käynnistyneisiin tapahtumiin, mutta muutenkin opposition ja Leningradin puristuksessa olleille suomalaisille tilanne oli kiusallinen. Siihen asti Karjalan kansallisuuspolitiikkaa vastaan esitettyyn kritiikkiin oli vastattu leimaamalla se iso-venäläiseksi shovinistiksi, mutta nyt asetelma oli murtunut. Hanna Malm oli valinnut yhdeksi aseekseen syytöksen Karjalan suomalaisjohdon nationalismista. Häntä ei ollut helppo leimata isovenäläiseksi shovinistiksi. Malmin syytökset olivat myös ensimmäinen kerta, kun SKP:n periaate käsitellä suomalaisten väliset puolueriidat omassa piirissä rikkoutui Karjalassa.

SKP:n elokuussa 1933 kokoontunut keskuskomitea käsiteli Malmin syytöksiä ja vakuutti uskollisuuttaan VKP(b):lle. Sen päällimmäisin huoli oli, että Malm ja Manner onnistuisivat herättämään syytöksillään ”asiaa tuntematto-

57 Ibid.

58 O. Vilmi Petroskoista 5.2.1933 UB:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 25, l. 127–128.

59 Vilmi Petroskoista 21.6.1933 Antikai selle (UB), N:o 184; O. Vilmi Petroskoista 21.6.1933 tov. Alavirralle, N:o 182. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 42; Petroskoin byrosta 25.7.1933 Antikaiselle, N:o 231. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 43.

mien venäläisten tovereiden epäluulot SKP:n toimintaa vastaan”. Gylling puolusti Karjalan kansallisuuspolitiikkaa sitä kohtaan esitetyltä arvostelulta. Hän myönsi siinä olleen korkeintaan ”syrjäpyrintöjä”. Gylling ilmoitti olevansa jyrkästi eri mieltä niiden kanssa, jotka vaativat muutosta Karjalan kansallisuuspolitiikkaan Kirovin päätöslauselmaan vedoten. ”Sanoa, että kansallisuuspolitiikassa olisi suuntaa muutettava, olisi suuri virhe.” Manneria Gyllingin esiintyminen ei kuitenkaan tyydyttänyt. ”Mitä alustajanne sanoi Leningradissa kansallisuuspolitiikastanne?”, hän huusi Gyllingin selostuksen väliin. ”Sanoi, että on ollut eräitä virheitä”, kuului Gyllingin vastaus.⁶⁰

Neuvostoliiton politiikassa tapahtunut käänne heijastui suoraan Karjalan poliittiseen tilanteeseen. Samaan aikaan kuin turvallisuusviranomaisten epäluulot suomalaisia kohtaan kasvoivat, he joutuivat tiiviimmin kuin kertaakaan sitten autonomian alkuvuosien Karjalan sisäisen valtataistelun osapuoleksi. Tällä kertaa tilanne oli vain täysin toinen kuin 1920. Suomalaisille ei ollut enää Moskovan tukea takanaan.

Leningrad valmistelee Karjalan puoluepuhdistuksen

Elokuussa 1933 alkaneelle Karjalan puoluepuhdistukselle antoi erityisen sävyn VKP(b):n Leningradin aluekomitean touko-kesäkuussa Karjalassa käynnistämä kampanja ”paikallista nationalismia” vastaan. Äänenlaji koveni, kun Leningradin aluekomitean johtavien puolue-elimien osaston (ORPO) vastaava sihteeri Nizovtsev ja keskuskomitean edustaja Krauze esittivät heinäkuussa 1933 arvionsa Karjalan puoluejärjestön tilasta.⁶¹

Nizovtsev tiukensi Karjalan arvostelua Leningradin kuukauden takaisesta päätöslauselmasta. Hänen mukaansa Karjalan pääongelma oli paikallinen nationalismi, josta hän mainitsi useita esimerkkejä. Vaikka Karjalan arvostelussa seurattiin Ukrainan mallia, siinä säilyi silti myös sävyero. Kun paikallinen nationalismi nimettiin Ukrainassa yksiselitteisesti päävaaraksi, niin Karjalassa taistelulla ”paikallisen nationalismin ilmauksia” vastaan oli suuri merkitys. Kun Ukrainassa tuomittiin osa tasavallan johtoa nimeltä mainiten nationalistiseksi ja vastavallankumoukselliseksi, niin Karjalassa arvostelu keskittyi joihinkin yksittäisiin, nimettyihin virheisiin kansallisuuspolitiikan toteuttamisessa. Toisaalta vaikka Karjalassa ei vielä nimettykään julkisesti syyllisiä nationalistisiin virheisiin, pääsyyllinen osoitettiin silti puoluejäsenille. Kirov oli tehnyt sen jo pari kuukautta aikaisemmin arvostellessaan Roviota. Ero Ukrainaan oli siinä, että Rovion arvostelua ei julkistettu.⁶²

60 SKP:n KK:n kokous 4.–17.8.1933, s. 21–22, 88; SKP:n KK:n plenumin (1933) poliittisen valiokunnan työjaosto. Päätöslauselma luonnos, s. 108. 1 B SKP, KA.

61 Stenogramma i postanovlenija V obedinnogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 15–17. Ijulja 1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 4, 13–15, 81–87; Em. kokouksen ptk., GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 5–29.

62 Stenogramma i postanovlenija V obedinnogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 15–17. Ijulja 1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 29.

Nizovtsev nosti kritiikissään yhden seikan ylitse muiden. Karjalan aluekomitean lokakuussa 1931 tekemä päätös kieltää Karellesia siirtämästä karjalaisiin piireihin muita kuin kansallisia työläisiä oli ollut vakava virhe. Hän muistutti Stalinia siteeraten, että kansallisuuspolitiikan tehtävä oli poistaa Neuvostoliitosta kaikki kansalliset etuoikeudet, rajat ja tullit. Neuvostoliitosta oli luotava yhdenvertaisten kansojen valtio. Tähän eivät sovi itseriittoiset kansalliset alueet, jonne muita kansallisuuksia kielletään astumasta jalallaankaan, Nizovtsev läksytti.⁶³ Karjalan aluekomitean päätös oli perustunut siihen, että karjalaisten piirien voimavarat eivät riittä turvaamaan kulttuuripalveluja ja opetusta muille kuin suomenkieliselle väestölle. Ja ennen kaikkea se oli ollut huolissaan siitä, että hallitsematon siirtolaisuus muuttaisi tasavallan kansallisuussuhteen. Karjalan SNK oli joutunut toteamaan marraskuussa 1931, että Karelles ei piitannut vähääkään siirtolaisuudesta tehdyistä päätöksistä. Se toi Karjalaan ”saksalaisia, tataareja, kirgiisejä ja kasakoita, jotka eivät sovellu Karjalan tuotannon oloihin”.⁶⁴

Kysymys oli eräästä Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan muutokseen johdaneesta ydinkysymyksestä. Ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana toteutettu talouden ja vallan keskittäminen voimistivat merkittävästi keskushallintoa tasavaltojen kustannuksella. Se synnytti syviä intressiriiriitoja niiden välille. Ne ilmenivät sekä institutionaalisina että kansallisuuksien välisinä, etnisen piirteen saaneina konflikteina.⁶⁵ Nizovtsevin puheessa kansallisuuspolitiikkaa reivattiin oleellisesti uuteen suuntaan. Hän tuomitsi korenizatsija -politiikan aikana hyväksytyt kansalliset etuoikeudet ja tasavaltojen harjoittaman kansallisesti valikoivan siirtolaisuuspolitiikan. Nämä kaksi seikkaa olivat olleet tärkeä osa vähemmistökansojen keinovalikoimaa tasavaltojensa pitämiseksi väestöltään ja kulttuuriltaan kansallisina. Etuoikeuksien myöntäminen kansalliselle väestölle oli ollut eräs korenizatsija -politiikan peruspiirre erityisesti vuonna 1929 alkaneesta kulttuurivallankumouksesta lähtien. Suomalaisistamisella, ukrainalaistamisella, uzbekistanilaistamisella jne. oli pyritty korjaamaan vanhan venäläisvallan aiheuttama yhteiskunnan rakenteellinen epäsuhte, historiallinen vääryys niin kuin asia ilmaistiin Rovion päätöslauselmassa.

Karjalan johdon huoli siirtolaisuudesta oli perusteltu. Metsätöihin ja teollisuuteen värvättävä ulkopuolinen työvoima oli todellinen uhka tasavallan kansallisen koostumuksen säilymiselle. Suomalais-karjalaisen väestön osuus oli 1930-luvun alussa enää alle 40 prosenttia väestöstä ja venäläisten osuus kasvoi siirtolaisuuden myötä jatkuvasti. Yksi Karjalan autonomian kulmakivistä oli ollut sen perustamisesta asti se, että noin puolet tasavallan väestöstä oli suomalaisia ja karjalaisia. Tästä lähtökohdasta kiinnipitäminen oli vienyt Karjalan

63 Em. ptk, listat 26–27.

64 1. yleiskarjalaisen siirtolaiskysymyksistä järjestetyn neuvottelukokouksen hyväksymä päätöslauselma KKN:n siirtolaishallinnon selostuksen ja Karellesin ja Rakennusyhitymän apuselostuksien: asunto- ja elinehtojen järjestäminen siirtolaisille johdosta. TpKK:n TA 25.1.1932, N:o 3, s. 4.

65 Tästä ristiriidasta yleisesti mm. Simon 1991, s. 109, 119; Ukrainassa: Liber 1992, s. 177–180.

monta kertaa yhteenottoon Leningradin, keskusvallan ja yleisliittolaisten trustien kanssa.

Nyt Nizovtsev tuomitsi Karjalan pyrkimyksen säilyttää väestösuhde edes merkittävältä osin kansallisenä osoitukseksi ”itseensä sulkeutumisesta”. Hän vaati värväämään kansallisiin piireihin työläisiä kansallisuudesta riippumatta. Uhtuan ja Tunkuan piirien suunnattomat metsävarat oli saatava taloussuunnitelmien mukaisesti käyttöön.⁶⁶ Keskuksen taloudellinen intressi ohitti kaiken muun. Jos metsänhakuutavoitteiden täyttäminen edellytti Karjalan kansallisuussuhteen muuttavaa siirtolaisuutta, siihen oltiin valmiit epäröimättä. Maan teollistaminen hinnalla millä hyvänsä oli alkanut.

Nizovtsev torjui puheensa aiheuttamia reaktioita vakuuttamalla, että uusista linjauksista huolimatta tarkoitus ei ollut hävittää kansallisia eroja heti. Niiden ”likvidoimiseen tarvitaan vielä paljon aikaa”. Se tapahtuisi vasta maailmanvalankumouksen jälkeen, Nizovtsev siteerasi Stalinia. Nizovtsev teki kuitenkin selväksi kansallisuuspolitiikan suunnanmuutoksen hyökkäämällä oikeisto-opposition Nikolai Buharinia ja Aleksei Rykovia vastaan. Hän nosti esille vuoden 1923 puoluekokouksessa käydyn kiistan, jossa Stalin kritisoi Buharinia ja Rykovia pyrkimyksestä ”paisutella kansallisuuskysymyksen merkitystä”. Tärkein tehtävä oli ”työläisten vallan lujittaminen ja tämän jälkeen vasta tulee ... kansallisuuskysymys”. Nizovtsev syytti myös Karjalan johtoa samankaltaisista oikeistovirheistä, kansallisesta rajoittuneisuudesta ja itseensä sulkeutumisesta.⁶⁷ Syytökset voidaan nähdä myös tuen ilmaukseksi venäläis-karjalaiselle oppositiolle, joka oli jo ainakin vuoden 1928 puoluekonferenssista asti arvostellut mm. suomalaisten talonpoikaispolitiikkaa oikeistolaiseksi.

Vaikka Roviota ei mainittu nimeltä, ei kenellekään voinut jäädä epäselväksi, että arvostelun kärki oli suunnattu häneen. Nizovtsev palasi puheessaan ”eräiden tovereiden” tapaan käyttää porvarillisia lähteitä ”ilman kriittistä analyysia”. Tämä johti virheellisiin johtopäätöksiin. Kapitalismin kehityksestä syntyi Neuvostoliiton kehitykseen verrattuna liian positiivinen kuva. Nizovtsev tyrmäsi myös Gyllingin arvion siitä, että työvoimapula esti Karjalaa täyttämästä sille asetettuja taloustehtäviä.⁶⁸ Rovion lyöminen suomalaisen tilastoaineiston käyttämisestä saattoi tietenkin olla sattuma, minkä tahansa sopivan syyn etsimisen tulos. Mutta on houkutteleva ajatella, että sillä lyötiin myös Karjalan varsinaista tilasto- ja talousmiestä, Edvard Gyllingiä. Hän hyödynsi usein suomalaista tilasto- ja talousaineistoa vertaillessaan Karjalan ja Suomen kehitystä sekä perustellessaan tämän avulla näkemyksiään Karjalan talouden kehittämisestä. Ennen kaikkea arvostelu kertoi kuitenkin siitä, että Neuvostoliitossa ei ollut enää tilaa minkäänlaisille paikallisille näkemyksille talouden ja yhteiskunnan kehittämistä. Tahdin määräsi tästä lähtien Moskova.

Leningradin asioihin puuttuminen vahvisti monin tavoin Karjalan suomalaisvastaisen opposition asemia. Leningradin aluekomitea lähetti johdonmukaisesti

66 Stenogramma i postanovlenija V obedinennogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 15–17. Ijulja 1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 26–27.

67 Ibid.

68 Stenogramma i postanovlenija V obedin... GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 22, 28.

omia miehiään Karjalan avaintehtäviin. Opposition johtohahmoksi nousseet Vasili Averkijev ja Adam Apolonik⁶⁹ oli lähetetty jo vuonna 1929 Leningradista Karjalan aluekomitean sihteeristöön. Leningradin aluekomitea ohitti Karjalan aluekomitean erottamalla Kontupohjan piirisihteerin ja nimittämällä hänen tilalleen vuoden 1928 oppositioon osallistumisesta puoluerangaistuksen saaneen Zahar Denisovin. Heinäkuun 1933 kokous jakaantui selvästi kahteen leiriin, Karjalan aluekomitean johdon kannattajiin ja Leningradin miehiin. Apolonik tuki voimakkaasti Nizovtsevin arvostelua. Hänen mukaansa suomalaisten vaatima kulakkien likvidoispolitiikan hillitseminen Karjalan erikoisasemaan vetoamalla oli osoitus oikeisto-oppportunismista ja paikallisesta nationalismista.⁷⁰

Myös jo pitkään oppositioon kuulunut Grishkin yhtyi hyökkäykseen ”eräitä aluekomitean työntekijöitä vastaan, jotka suurentelevat paikallisia erityispiirteitä Karjalassa”. Tämä oli hänen mukaansa syy siihen, että Karjala ei ollut kyennyt täyttämään yleisliittolaisia valtion suunnitelmia. Hän leimasi virheeksi myös sen, että Karjalan johto oli taistellut ”kansallisten, erikoisten budjettioikeuksien puolesta”. Tämä oli puukonisku Gyllingin selkään. Karjalan menettämä taloudellinen itsehallinto henkilöityi Gyllingissä, joka oli korostanut myös tässä kokouksessa budjettioikeuksien merkitystä Karjalan 1920-luvun kehitykselle. Grishkin arvosteli myös sitä, että Karjalassa nimitettiin virkoihin epäpäteviä ihmisiä pelkän kansallisuuden perusteella.⁷¹ Ongelma oli yleinen kritiikin aihe koko Neuvostoliitossa. Grishkinin hyökkäys oli kuitenkin ensimmäinen kerta, kun joku Karjalan johtoon kuulunut syytti suomalaisia budjettioikeuksien puolustamisesta. Valtataistelussa otettiin käyttöön aikaisempaa kovemmat aseet.

Suomalaiset eivät nielleet syytöksiä nationalismista. Gyllingin tavoin myös Rovio puolusti Karjalan kansallisuuspolitiikkaa. Hänen mukaansa isovenäläinen sovinismi – ei paikallinen nationalismi – oli Karjalan päävaara. Rovio muistutti, että Petroskoi oli Karjalan venäläistäjien vanha keskus. Sen virastoissa työskenteli edelleenkin huomattava joukko vanhaa virkamiehistöä. Tästä syystä Karjalan keskusorganisaatioiden työkieli oli yhä edelleenkin venäjä kolme vuotta jatkuneesta karjalaistamisesta huolimatta. Rovio kiisti myös arviot, joiden mukaan paikallisen nationalismin vaara johtuisi Neuvosto-Karjalan sisäisestä kehityksestä. Nationalismia ruokkivat Suomesta lähetetyt agentit ja sieltä propagandatoimintaa harjoittaneet heimoaktivistit.⁷²

Arviolla oli periaatteellinen merkitys. Jos Karjalassa ilmenevä nationalismi johtui Suomesta saapuneiden vakoilijoiden propagandasta, kansallisuuspolitiikkaa ei ollut mitään syytä muuttaa. Tässä tapauksessa myöskään Karjalan

69 Apolonikin lähettämistä Karjalaan pyydettiin samassa Karjalan aluekomitean täysistunnossa, jossa Rovion valinta aluekomitean vastuunalaiseksi sihteeriksi vahvistettiin. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 312, l. 95.

70 Stenogramma i postanovlenija V obedinen... GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 14; Em. ptk, fond ja opis, d. 4, l. 66–67.

71 Em. ptk., GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 2, l. 55–56; VI-j obedinennyj plenum OK i OKK VKP(b) 22-go Dekabrja 1933 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 79–80.

72 Em. ptk., l. 41–43, 105–106.

johto ei ollut syyllistynyt niihin poliittisiin virheisiin, joista sitä arvosteltiin. Riitti kun tehostettiin Suomen vastaista propagandaa ja tiivistettiin rajojen valvontaa. Huomion kiinnittäminen Suomen uhkaan oli Karjalan johdon edun mukaista. Tämä selittää myös sen, miksi Rovio ja Gylling nostivat puheissaan juuri vuonna 1933 Suomen uhkan niin keskeiseen asemaan. Kysymys oli heidän tasapainoilustaan Neuvostoliiton sisäisten poliittisten paineiden kanssa, ei heidän kuvitelmaastaan että Suomen uhka Neuvostoliittoa vastaan olisi yhtäkkiä kasvanut jyrkästi.

Puoluepuhdistuksen ensimmäinen kierros

Elokuussa 1933 alkaneesta puoluepuhdistuksesta tuli yksi Karjalan valtataistelun vedenjakajista. Leningrad osoitti yksiselitteisesti, että kansallisuuspolitiikan suuntaa oli muutettava. Nizovtsev asetti Karjalan puoluepuhdistuksen yhdeksi tehtäväksi tarkastaa, miten puolueen jäsenet toteuttivat kansallisuuspolitiikkaa.⁷³ Ottaen huomioon tapahtumat Ukrainassa ja muissa kansallisissa tasavalloissa, puoluepuhdistuksen lopputuloksena olisi pitänyt olla Rovion ja useiden muiden johtavien suomalaisten työntekijöiden erottaminen ja tuomitseminen. Muualla puoluepuhdistus merkitsi sekä laajaa valtaelinten puhdistusta että venäläisten suhteellisen osuuden kasvua puoluejäsenistöstä. Kansallisen puoluejäsenistön osuuden lasku johtui myös pakkokollektivisoinnin seurauksista. Maaseudun vähemmistökansallisuuskiin kuuluvia erotettiin selvästi enemmän kuin kaupunkien venäläisiä. Valtakunnallinen tendenssi oli puoluejäsenistön venäläistyminen.⁷⁴

Karjalassa kehitys kulki päinvastaiseen suuntaan, vaikka venäläiset olivat sekä väestön (60,3 %) että puoluejäsenistön (64 %) enemmistönä.⁷⁵ Puoluepuhdistus ei tuonut ratkaisua suomalaisten ja opposition väliseen valtataisteluun. Tähän oli merkittävänä syynä suomalaisten poikkeuksellisen vahva asema puoluejärjestöjen johdossa. Puoluetarkastusta suorittamaan asetettiin toimikuntia, joiden jäseniksi valittiin nuhteettoman puoluehistorian omaavia työläisjäseniä. Lisäksi heidän tuli olla sellaisia, jotka eivät olleet kuuluneet muuhun kuin kommunistiseen puolueeseen. Karjalaisten keskuudesta ei löytynyt kovin paljon sen enempää työläisiä kuin vanhoja puolueen jäseniäkään. Suomalaisista punaisista heitä sen sijaan oli helppo löytää niin kauan kuin vanhaa työväenpuoluetta (SDP) ja Suomen Sosialistista Työväenpuoluetta (SSTP, STPL) ei tulkittu sosialidemokraattiseksi puolueiksi. Useimmat punaisista olivat työläisiä, joiden puoluejäsenyys katsottiin alkaneeksi elokuussa 1918 perustetun SKP:n jäsenyydestä.

73 Stenogramma i postanovlenija V obedinennogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 15–17. Ijulja 1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 4, l. 14.

74 VKP(b):n jäsenistä erotettiin kolmasosa vuosina 1933–34. Ukrainalaisten osuus putosi Ukrainan kommunistipuolueen jäsenistöstä 60 prosentista 57 prosenttiin vuosien 1933–1937 välisenä aikana: Simon 1991, s. 31 ja Liber 1992, s. 162; Gill 1990, s. 105–107, 112–115.

75 Karelskaja ASSR 60 let. Statistitsheski sbornik, s. 8; Karelskaja organizatsija KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 72–73.

Suomalaisista tuli tämän seurauksena Karjalan puhdistuskomissioiden suurin kansallinen ryhmä 33,3 prosentin osuudella. Puoluejäsenistöstä heidän osuutensa oli samaan aikaan alle 10 prosenttia. Venäläiset olivat komissioissa pahasti aliedustettuina 31,4 prosentin osuudella. Sen sijaan karjalaisten osuus 13,7 % vastasi myös heidän osuuttaan puoluejäsenistöstä.⁷⁶ Karjalan puoluejärjestön suurin ryhmä (43,2 %) olivat eri organisaatioiden ja tuotannollisten laitosten toimitsijat. Jo siksi on perusteltua vetää yhtäläisyysmerkit puoluepuhdistuksen ja Karjalan johdosta käydyn valtataistelun välille.⁷⁷ Neuvostoyhteiskunnassa valta oli toimitsijoilla.

Vaikka toimitsijat jäsenistön suurimpana ryhmänä ja oppi puolueesta työväenluokan etujoukkona olivat hankalasti yhteensovittavissa, se ei ollut kuitenkaan ylitsepääsemätön ongelma. VKP(b):ssa käytettiin kahdenlaisia tilastoja jäsenistön sosiaalista koostumusta kuvattaessa. Useimmiten julkisuudessa käytetty tilasto kertoi sen, mikä oli henkilön sosiaalinen tausta. Tämän luokituksen mukaan vuonna 1933 Karjalan puoluejäsenistä oli työläisiä 53,88 prosenttia (ero todelliseen tilanteeseen +12,68 %), talonpoikia 38,22 (+ 22,72 %) ja toimitsijoita vain 7,9 prosenttia (– 35,3 %).⁷⁸ Todenmukaisempi, mutta pääosin vain sisäisessä raportoinnissa käytetty tilastointitapa luokitteli jäsenistön sen mukaan, mikä heidän senhetkinen asemansa oli. Se kertoo, että toimitsijoiden osuus oli vuonna 1933 jo 43 prosenttia ja työläisten 41 prosenttia jäsenistöstä. Myös tällä mittarilla mitattuna Neuvostoliitosta oli kehitymässä valtiobyrokraattinen järjestelmä.

VKP(b):ssa oli toteutettu useita puoluepuhdistuksia jo ennen syksyn 1933 kampanjaa. Varsinainen suuri erottamisten aalto toteutettiin kiivaimman pakkokollektivisoinnin aikana vuosina 1930–32. Karjalan puoluejäsenistä erotettiin peräti 78,1 prosenttia. Samaan aikaan puolueen jäsenmäärä kolminkertaistui. Uudessa, elokuusta joulukuuhun 1933 kestäneessä puhdistuksessa puoluejäsenistä erotettiin 20,3 prosenttia. Se oli selvästi alhaisempi määrä kuin muualla Neuvostoliitossa, jossa erotettiin noin kolmannes jäsenistöstä. Lisäksi kansallisissa tasavalloissa ja alueilla erotettiin keskimäärin 12–14 prosenttia enemmän jäseniä kuin venäläisillä alueilla. Tämä johtui pääasiassa siitä, että maaseutupiireissä tapahtui erottamisia paljon enemmän kuin teollisuuskeskuksissa. Esimerkiksi Ukrainassa erotettiin vuonna 1933 peräti 35 prosenttia jäsenistöstä.⁷⁹

Tässä suhteessa Karjala muodosti selvän poikkeuksen. Siellä vuosien 1930–33 joukkoerottaminen koski ennen kaikkea venäläisiä. Suomalaisista erotettiin vain joka kymmenes. VKP(b):n Leningradin aluekomitean varoitukset paikallisesta nationalismista eivät johtaneet konkreettisiin seurauksiin puhdistuksen ensimmäisellä kierroksella. Myös puoluepuhdistuskomission työtä johtanut

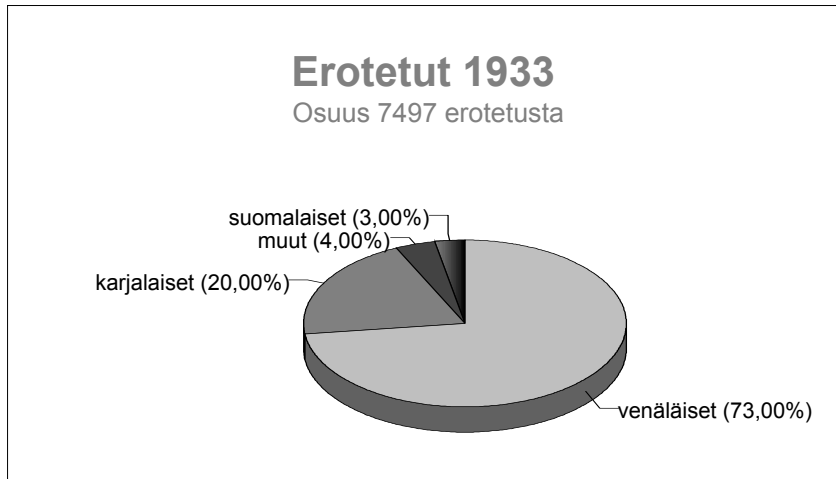
76 Bushujev, VI-j obedinennyj plenum OK i OKK VKP(b) 22-go Dekabrja 1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 7; Karelskaja organizatsija KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 72–73; Liber 1992, s. 169.

77 Karelskie partorganizatsii po rodu zanjatii 1.4.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 46, l. 11.

78 Ibid.; Karelskaja organizatsija KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 55.

79 Protokol VI obedinnogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 20.–22.12.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 7; Simon 1991, s. 31; Liber 1992, s. 169.

VKP(b):n Leningradin aluekomitean sihteeri Pavel Bushujev kiinnitti huomiota siihen, että suomalaiset olivat pärjanneet keskimääräistä paremmin puhdistuksessa. Syynä tähän oli hänen mukaansa se, että suomalaiset omasivat punapakolaisina ja Karjalan kommuunin perustajina keskimääräistä korkeamman poliittisen tietoisuuden. Venäläisiä oli Bushujevin havainnon mukaan erotettu erityisen runsaasti (joka viides) niissä piireissä (mm. Sorokka ja Puudos), joissa valkoiset olivat saaneet kansalaissodan aikana laajaa tukea.⁸⁰

Puoluepuhdistuksen lopputulos oli jota kuinkin päinvastainen kuin nationalismia vastaan taistelemaan lähteneet olivat ajatelleet. Suomalaisten suhteellinen osuus VKP(b):n Karjalan aluekomitean jäsenistöstä kasvoi vuoden 1933 vajaan 10 prosentista vuoteen 1934 tultaessa miltei kaksinkertaiseksi 17 prosenttiin. Samaan aikaan heidän osuutensa koko Karjalan väestöstä oli vain 3 prosenttia, 12 085 henkeä. Suomalaisista kuului VKP(b):hen peräti 11 prosenttia. Vastaavasti venäläisestä väestöstä kuului puolueeseen vain 4 prosenttia.⁸¹

Selvimmän Karjalan puoluejäsenistön koostumuksen muutos vuosina 1933–34 näkyy kuitenkin tarkasteltaessa sitä absoluuttisina lukuina. Se osoittaa, että suomalaiset pitivät tässä vaiheessa enemmän kuin hyvin pintansa. Karjalan puoluejärjestön venäläisen jäsenistön (1933 – 9925 hlö) lukumäärä pieneni 56 prosenttia ja karjalaisen (1933 – 3291 hlö) 46 prosenttia. Suomalaisten (1933 – 1523) määrä pieneni samaan aikaan vain muutamalla sadalla (1934 – 1226 hlö) 13 prosenttia.⁸² Lopputulos oli päinvastainen kuin muualla Neuvostoliitossa, jossa venäläisten osuus kasvoi. Karjalaisten talonpoikien osalta puhdistus sen sijaan sujui samalla tavalla kuin muuallakin valtakunnassa. He joutuivat puhdistuskomissioiden tarkkaan syyniin.

80 Bushujev, Protokol VI obedinennogo plenuma obkoma i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 20.–22.12.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d 5, l. 15–17.

81 Karelskaja organizatsija KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 72–73; Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Lyhyt tilastollis-taloudellinen lukemisto 1923–1933, s. 24.

82 Karelskaja organizatsija KPSS v tsiffrah 1921–1984, s. 72–73.

Suomalaisten hallitsevaa roolia puoluekoneistossa kuvaa heidän osuutensa Karjalan aluekomitean 28-jäsenisestä sihteeristöstä vuonna 1933. Kaikkiaan 13:sta kansallisesta sihteeristä suomalaisia oli yhdeksän ja karjalaisia vain neljä. Lisäksi aluekomitean ensimmäinen sihteeri Kustaa Rovio oli suomalainen. Jos laskentatapana käytetään luokitusta kansallisiin ja venäläisiin, vastasivat osuudet melko hyvin puoluejäsenistön kansallisuussuhdetta. Näin katsoen kaikki oli kunnossa. Mutta jos suomalaisia tarkastellaan erikseen havaitaan, että heidän osuutensa oli suhteettoman suuri.⁸³

Myös Karjalan puoluepiirit olivat toukokuussa 1933 vankasti kansallisten käsissä. Kaikkiaan 18:sta piirikomitean ensimmäisestä sihteeristä suomalaisia oli kuusi ja karjalaisia viisi. Loput seitsemän olivat venäläisiä ja pari paikkaa oli täyttämättä. Sadasta yhdestä piirityöntekijästä oli kansallisia sihteereitä 51, venäläisiä 48 ja muita 2. Suomalaisten osuus oli vajaat 20 %. Vepsäläisten asema jäi marginaaliseksi myös tämän Karjalan vahvimman kansallisen kehityksen kaudella. Piirityöntekijöiden joukossa oli vain yksi vepsäläinen.⁸⁴

Suomalaisten aseman erikoislaatuisuutta korostaa myös se, että vielä vuoden 1931 alussa he olivat johtaneet Karjalan 19 piiristä peräti yhdeksää, venäläiset kahdeksaa ja karjalaiset sekä ryhmä muut vain yhtä.⁸⁵ Näin mitaten puoluekoneiston karjalaistaminen oli tuottanut tulosta ainakin piiritasolla, vaikka se ei poistanutkaan selvää suomalaista vinoumaa. Tämä antoi myös jossain määrin tukea kansallisuuksien neuvostossa esitetyille syytöksille siitä, että karjalastaminen oli hyödyttänyt pääasiassa vain suomalaisia.

Rovio jyrätään

Moskovassa päätetyt viisivuotissuunnitelman ylimitoitettut tuotantotavoitteet ja alueiden omat intressit törmäsivät kaikkialla vastakkain. Rovion ja paikallisen nationalismin arvostelu sai jatkoa elokuussa 1933. Karjalalle asetetut metsätalouden tuotantotavoitteet sai monet johtavassa asemassa olleet epäilemään niiden toteuttamisen realistisuutta. Metsätalouden voimallisen laajentamisen pelättiin myös syövän resurssit Karjalan maatalouden kehittämiseltä. Karjalan aluekomitean sihteeri Kriveshejev ja Krasnaja Kareliljan vastaava toimittaja Sterlin hyökkäsivät Leningradin päätöksiin vedoten rajusti epäilijöitä vastaan. Arvostelun päämaali oli koko Karjalan suomalaisjohtoa. Kriveshejev ja Sterlin vaativat lopettamaan metsätöiden ja maatalouden vastakkain asettamisen. Heidän mukaansa monet puoluejäsenet vastustivat maaseudun parhaimpien resurssien valjastamista metsätalouden käyttöön. Monet vaativat, että paras työ- ja vetovoima olisi jätettävä maatalouden käyttöön vaikeista maatalousoloista johtuen. Jotkut jopa väittivät, että paikallisen veto- ja työvoiman lähettäminen

83 Bjuro Karobkoma VKP(b), statistitsheski ottshet ot 10.5.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 54, l. 1–2.

84 Ibid.

85 Sostav rajkoma sekretarej 1.4.1933, GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 54 l. 2; Apolonik Moskva 7.1.1931 TsK orginstr. VKP(b) Volkovu. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 470, l. 1.

metsätöihin ”tuottaisi vahinkoa maaseudulle” ja olisi ”maaseudun puristamista”. Kaksikon mukaan tällaiset puheet olivat puolueenvastaisen paikallisen teorian toistamista.⁸⁶

Karjalan oli hylättävä ”kulakkien haltioissaan kannattama” paikallinen rajoittuneisuus ja ymmärrettävä, että ”metsä on Neuvostoliiton teollistamisen valtuutta ja rakennusainelähde...” Metsätyöt olivat heidän mukaansa ”Karjalan valtiollinen perustehtävä ja ihmisten velvollisuus valtiota kohtaan”. Talonpoikien ei ollut syytä olla huolissaan maatalouden kohtalosta, sillä valtio oli aina pitänyt ja piti vastakin heistä huolen. Siksi päätös lisätä paikallisen työvoiman määrää metsätöissä 48 prosentilla edelliseen hakkuuvuoteen verrattuna oli toteutettava epäröimättä. Tavoitteet oli toteutettava piiloutumatta rationalisointi, mekaniointi ym. vastaavien tavoitteiden taakse, he vaativat.⁸⁷ Tämä edusti täysin toista linjaa kuin mitä Karjalassa oli siihen asti pyritty toteuttamaan. Paikallisten intressien ja päätöksenteon oli aika väistyä lopullisesti keskusjohtoisen sanelupolitiikan tieltä. Krivoshejevin ja Sterlinin vaatimus yksilön sokeasta alistumisesta valtiolle edustaa tyypillistä stalinistista yhteiskuntäkäsitystä. Ero edellisen vuosikymmenen keskusteluun vallan hajauttamisesta ja ihmisten oma-aloitteisuuden kannustamisesta on huomattava.

Punainen Karjala paneutui laajemminkin paikallisen nationalismin paljastamiseen. Se julkaisi elokuussa 1933 artikkelin Anohinin kirjapainosta, jossa puolueyön kieliongelmia oli ratkottu jakamalla jäsenet suomalaiseen ja venäläiseen ryhmään. Tämä tuomittiin törkeäksi leniniläisen kansallisuuspolitiikan vääristelyksi, sillä se ylläpiti työläisten jakautuneisuutta kansallisuusrajojen mukaan. Syylliseksi nimettiin kirjapainon suomalaisjohto, jonka väitettiin pyrkineen sulkeutumaan ”omaan kansalliseen kuoreensa”. Pääsyylliseksi nostettiin kirjapainon puoluesihteerin Toivo Rantala. Hän sattui olemaan Edvard Gyllingin vävy. Kirjapainosta tehtiin varoittava esimerkki, sillä puoluetarkastuksessa oli paljastunut, että myös muilla työpaikoilla työt oli organisoitu kieliryhmittäin.⁸⁸ Kirjapainon nostaminen esimerkkitapaukseksi oli hyvä valinta siinä mielessä, että lähes kaikki sen työntekijät olivat suomalaisia. Kirjapainon poliittisella johdolla oli myös huomattava vaikutusvalta suomenkielisen kansanvalistuksen sisältöön. Se valitsi kustannettavaksi otettavat julkaisut, palkkasi toimittajat ja hoiti muutenkin kansankielisen kirjallisuuden ja lehdistön julkaisemisen.

Neuvostolehdistö julkaisi näyttävästi Skrypnikin ja ukrainalaisen nationalismin tuominneet päätöslauselmat sekä Postyshevin joiltakin osin jyrkemmän puheen. Punaisessa Karjalassa ne julkaistiin joulukuussa 1933 juuri ennen Karjalan aluekomitean ja aluekontrollikomitean VI yhdistetyn täysistunnon ko-

86 Krivoshejev ja Sterlin. Perustehtävän opportunistista asettelua vastaan. P-K 14.8.1933.

87 Tehtävänä oli värvätä 17 500 kausityöläistä ja 6860 vakituista metsätyöläistä. Lisäksi Karjalan ulkopuolelta oli tuotava 3320 kausityöläistä. Ibid.

88 Vääristely järjestöperiaatteessa johti vääristelyyn kansallisuuspolitiikassa. P-K 17.8.1933; NKP(b):n Karjalan AK:n päätös 27.8.1933 Louhen piiristä. P-K 3.9.1933 ja 4.9.1933; NKP(b):n AK:n ja AKK:n VI yhdistetty täysistunto. P-K 23.12.1933; Aluepuhdistuskomission puheenjohtajan tov. Bushujevin selostus. P-K 24.12.1933; Toivo Rantalasta: Kangaspuuro 1996, s. 445.

koontumista. Sen työjärjestyksessä oli kaksi pääkysymystä, Karjalan puoluepuhdistuksen tulokset ja paikallinen nationalismi.

Yhdistetty istunto kokoontui 22.–23.12.1933. Jo pitkään ilmassa ollut myrsky puhkesi Rovion kannattajien ja opposition yhteenotona. Oppositio ja Leningrad olivat valmistelleet kokouksen huolella. Aluekomitean byro oli koontunut Nizovtsevin opastuksella edellisenä päivänä. Sen päätökset ennakoivat tulevaa. Byro antoi kansallisuuspolitiikkaa käsittelevän päätöslauselman valmistelun Karjalan johtoa jyrkästi arvostelleen Grishkinin vastuulle. Hänen lisäksi työryhmään valittiin toinen opposition voimahahmo Averkijev ja Rovio. Tällä varmistettiin se, että Roviota kyllä kuultiin asiassa mutta ilman tukea hän ei voinut vaikuttaa päätöslauselman sisältöön. Rovion tehtäväksi annettiin käyttää yhdistetyssä istunnossa alustava puheenvuoro kansallisuuspolitiikasta ennen kuin valmisteltu päätöslauselma hyväksyttäisiin.⁸⁹

Kokouksen avannut Rovio ei suostunut hänelle varattuun rooliin. Hän tiesi, mikä kokouksen lopputulos tulisi olemaan ja ilmoitti peruuttavansa työjärjestykseen merkityn puheenvuoronsa. Samalla hän siirsi Karjalan kansallisuuspolitiikan käsittelyn kokonaisuudessaan seuraavaan päivään työjärjestyksen kohtaan, jossa käsiteltiin puolueen keskuskomitean yhteenvetoa Ukrainaa koskevasta päätöksestä. Rovio ei mitä ilmeisimmin halunnut antaa oppositiolle tilaisuutta käyttää molempia päiviä hyvin valmisteltuun hyökkäykseen. Suomalaiset saavuttivat kokouksessa torjuntavoiton. Koska byron asettama kolmen miehen työryhmä ei ollut päässyt yksimielisyyteen päätöslauselmasta, sen hyväksyminen jätettiin pöydälle niin pitkäksi aikaa kunnes Leningradin aluekomitea olisi käsitellyt asian. Tilanne oli kuitenkin muuttunut. Suomalaiset eivät saaneet tukea myöskään Leningradista. Rovion vastustama kovasanainen, paikallisen nationalismin päävaaraksi Karjalassa määritellyt päätöslauselma hyväksyttiin Leningradin puoluejohtaja Kirovin painostuksesta.⁹⁰ Karjala oli asetettu samaan asemaan muiden neuvostotasavaltojen kanssa. Sen kehityksessä käynnistyi uusi vaihe. Leningradin aluekomitea aloitti hitaasti mutta vääjäämättömästi edenneeseen vyörytyksen politiikan suunnan muuttamiseksi ja suomalaisten asemien heikentämiseksi.

Joulukuun täysistunnon pääalustaja oli Pavel Bushujev. Hänen puheensa noudatteli samaa linjaa kuin Grishkinin päätöslauselma. Karjalan päävaara oli paikallinen nationalismi, jota vihollinen käytti hyväkseen. Neuvostoliittoa uhkasi hänen mukaansa kahden rintaman, Japanin ja lännen fasistien väliin joutuminen. Suomen ”vastavallankumoukselliset ja fasistiset piirit” olivat osa tätä rintamaa. He yrittivät Bushujevin mukaan käyttää hyväkseen Karjalan kapinoiden osanottajia ja kulakkeja. Vaarana oli paikallisen nationalismin ja näiden vihamielisten voimien yhdistyminen. Bushujevin esittämä käsitys kansainvälisestä tilanteesta perustui puna-armeijassa ja Narkomindelissä Hitlerin valtaannousun jälkeen tehtyyn arvioon, jossa Suomi määriteltiin mahdolliseksi Saksan

89 Protokol zasedanija bjuro Karobkoma 21.12.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 15, l. 105.

90 VI-j obedinennyj plenum OK i OKK VKP(b) 22-go Dekabrja 1933 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 2; VKP(b):n Karjalan aluekomitean V täysistunto. Tov. Hyppösen puheenvuoro. (VKP(b):n AK:n Kultpropasto). Punainen Karjala 11.10.35.

liittolaiseksi hyökkäyksessä Neuvostoliittoa vastaan.⁹¹ Toisin kuin Rovio ja Gylling väittivät, Bushujev löysi Karjalasta myös selviä todisteita paikallisesta nationalismista. Yksi todistus tästä oli Karjalan SNK:n päätös maksaa ”kansallisille työntekijöille 25 % enemmän palkkaa kuin muille”.⁹²

Grishkinin täysistuntoon valmisteleman päätöslauselman lähtökohta oli, että Karjalan on seurattava Ukrainan esimerkkiä. Vain siten voitiin antaa vastaisku ”suomalais-karjalaisten fasistis-nationalististen vastavallankumouksellisten esiintymiselle”. Päätöslauselmassa annettiin merkittävä rooli myös suomalaisten vakoilulle ja vastavallankumoukselliselle toiminnalle. Aunuksen piiri-neuvoston puheenjohtaja Matvei Rozkov, Osoaviahimin työntekijä, jääkäriprikaatista erotettu Yrjö Pavlov ja Bruno Oksanen oli paljastettu suomalaisten vakoilijoiksi. Aunuksen pataljoonan esikunnasta taas oli paljastettu M.K. Joke-la. Amerikansuomalaisten ja loikkarien keskuudessa oli päätöslauselman mukaan runsaasti vakoilijoita. Heistä nostettiin esille Karl Stolt. Myös SKP:n sotakouluihin komentamien joukkoon oli soluttautunut vakoilijoita. Heistä oli paljastettu mm. Onni Salminen ja Toivo Sutelainen. Myös karjalaisten puna-armeijalaisten ja rajaseutujen neuvostojen ja kolhoosien johtajien keskuudesta oli ”paljastunut vakoilijoita ja vastavallankumouksellisia”: G.V. Kornilov, S.S. Manuilov, Amosov ja P. Jakovlev.⁹³

Grishkin tuomitsi myös Karjalassa harjoitetun kielipolitiikan, jota vastaan hän oli ollut oppositiossa vuodesta 1929 (suomalaistamisesta) asti. Heino Raution vaatima puhtaan suomen kielen vaaliminen palvelee ainoastaan Suomen ”fasistisia voimia”, Grishkin syytti. Ne käyttivät suomea oman propagandansa ja vaikutusvaltansa levittämiseen Karjalassa. Raution kielipolitiikka edusti Grishkinin mukaan suursuomalaista shovinismia, joka yritti estää sosialismin rakentamista ja vallankumouksellisuutta kuvaavien uusien venäläisten sanojen omaksumista karjalaisten puhumaan kieleen.⁹⁴

Grishkinin huoli suomalaisten fasistien mahdollisuudesta käyttää yhteistä kieltä omien poliittisten tarkoitustensa edistämiseen nousi esille voimakkaana kaikkialla Neuvostoliiton rajaseuduilla. Siihen vastattiin entistä tiukemmalla eristäytymisellä. Kielipolitiikassa alkanut muutos oli osa tätä kehitystä. Suomenkielinen Karjala oli muuttumassa neuvostojohdon silmissä Suomen vallankumouksen tukikohdasta vastavallankumouksen sillanpääasemaksi. Grishkinin päätöslauselma asetti suomalaiset myös ylipäänsä epäilyttävään valoon. Elleivät he olleet vakoilijoita ja vastavallankumouksellisia, toimivat he ainakin leniniläisen kansallisuuspolitiikan vastaisesti ja tekivät vihollisen tuholaistyön mahdolliseksi.

.

91 Kilin 1999a, s. 146–147.

92 VI-j obedinennyj plenium OK i OKK ... GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 61–62, 70.

93 Iz tezisov ”Itogi i blizhaisjshie zadatshi provedenija natsionalnoj politiki na Ukraine i praktika provedenija natspolitiki v AKSSR”. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 7, l. 1–2, 19–22, 57–59.

94 Em. dokumentti, l. 37–39; Ukrainan valistusasiain kansankomissaari Skrypnik ”tunnusti” hieman ennen itsemurhaansa kesäkuussa 1933, että juuri tämä väärään suuntaan toiminut kielipolitiikka oli ollut yksi hänen virheistään. Sen sijaan että Ukraina olisi levittänyt vallankumousta Länsi-Ukrainaan (Puolaan), vastavallankumouksellinen vaikutus olikin levinnyt sieltä Ukrainaan. Martin 1996, s. 836.

Venäläisen nationalismin ja ulkomaalaisvihamielisyyden voimistuminen näkyi selvästi myös Nikolai Jaakkolan⁹⁵ valmistelemissa päätöslauselmissa Karjalan kirjallisuuden tilasta. Siinä tuomittiin suomalaisten ja amerikansuomalaisten kirjailijoiden levittämä ”länsieurooppalainen ja amerikkalainen demokraatiakäsitys”. Se levitti suomalaisten keskuuteen väärää tulkintaa ”proletariaatin diktatuurista”. Lisäksi suomalaiset kirjailijat kuvasivat sosialismin rakentamista väärin. Lauri Luodon kirjoittama ”Lakeuksien Aunus” nostettiin yhdeksi esimerkiksi tästä. Se nosti sosialismin etujoukoksi suomalaiset, amerikkalaiset ja jopa ruotsalaisen insinöörin. Venäläisistä, vepsäläisistä ja karjalaisista ei sen sijaan puhuttu mitään, päätöslauselmissa arvosteltiin.⁹⁶

Aikaisempaan verrattuna koko kansallisuuspolitiikan lähtökohta kääntyi ylösalaisin. Vuoteen 1933 asti sillä oli vastustettu venäläisten karjalaisiin kohdistamaa kansallisuussortoa ja korjattu sen seurauksia. Vuoden 1933 jälkeen venäläisten tilalle asetettiin suomalaiset. Heidät nimettiin karjalaisten kehityksen suurimmaksi jarruksi. He jarruttivat karjalan kielen kehittämistä ja estivät karjalaisia nousemasta heille kuuluviin asemiin tasavallassa. Väitteessä oli myös totuuden siemen. Tverin Karjalassa oli kehitetty latinalaisin kirjaimin kirjoitettavaa karjalan kieltä jo vuodesta 1930 lähtien, mutta Karjalan johto oli vastustanut aina kaikin mahdollisin keinoin vastaavaa ratkaisua Karjalassa. Suomalaisen voitiin tulkita myös seisovan tulppana karjalaisten urakehitykselle, sillä heidän osuutensa ylimmissä tehtävissä oli huomattavasti suurempi kuin heidän osuutensa väestöstä edellytti. Tämä hedelmöitti maaperän karjalaisnationalismille, joka oli Karjalan johdossa noussut ensimmäisen kerran näkyvämmiin esille vuoden 1928 puoluekonferenssin opposition toiminnassa. Osa karjalaisen suomalaisvastaisesta kritiikistä ilmeni myös venäläismielisyytenä.

Leningradin tukema oppositio tarjosi karjalaisille liittoa suomalaisia vastaan. Sen houkuttimena oli suomalaisen kulttuurin ja suomalaisen johdon korvaaminen karjalaisella. Ajatukselle oli ollut olemassa jo jonkin aikaa kaukupohjaa. Ensinnäkin vuoden 1928 opposition johto koostui Krasnaja Karelijan toimittajista, karjalaisista opettajista, puoluejärjestöjen jäsenistä ja piirityöntekijöistä. He edustivat tyypillistä kansallisessa herätyksessä tarvittavaa kansankielistä sivistyneistöä. Toiseksi Karjalan pakkokollektivisointi ja sen aiheuttama nälänhätä oli saanut liikkeelle huhut, joiden mukaan vaikeudet johtuivat suomalaisista punaisista.⁹⁷ Kolmanneksi, suomalaiset punaiset olivat eturintamassa myös uskonnon vastaisessa kampanjassa ja muussa talonpoikien traditionaalisen elämäntavan muuttamaan pyrkineessä valistus- ja pakkotoiminnassa. Tämä yhdessä suomalaisten etuoikeutetun aseman kanssa loi sosiaa-

95 Ennen Karjalaan tuloaan Jaakkola oli Leningradissa Nuoren Kaartin toimittaja. Hän arvosteli sen sivuilla jo 1929 Roviota ”itsekritiikin tukahduttamisesta”. N. Jaakkola hakoteillä. P-K 22.9.1929.

96 Jaakkola, Doklad o provedenii Leninskoj natsionalnoj politiki v sovetsoj literature Karelii. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 7, l. 66–70.

97 Esim. Protokol zasedanija IV-go obedinennogo plenuma Karelskogo oblastnogo komiteta i oblastnoj kontrolnoj komissii VKP(b) 10–13 avgusta 1929. GAOPDF RK, f. 3, op. 2, d. 315, l. 36.

lisen ja psykologisen perustan suomalaisia vastaan suuntautuvalla karjalaiselle nationalismille.

Leningrad käytti tilannetta taitavasti hyväkseen. Se lähetti Karjalaan omia miehiään. Monet heistä olivat vuoden 1928 oppositioon kuuluneita, jotka oli komennettu Karjalasta pois konfliktin jälkiselvittelyissä. Toinen ryhmä olivat Leningradin omat kasvatit. Heistä voidaan mainita Rovion kanssa jatkuvassa konfliktissa ollut Apolonik ja venäläismielinen karjalainen Averkijev.

Toisaalta vaatimusta karjalaisten nostamisesta johtaviin tehtäviin ei voida tulkita vain suomalaisten vastaisen kampanjan näkökulmasta. Karjalaiset olivat se vähemmistökansallisuus, jonka aseman piti kohentua korenizatsija -politiikan avulla. Suomalaiset olivat Karjalassa yhtä suuressa määrin siirtolaisia kuin venäläisetkin. Suomalaisten johtava asema Karjalassa perustui ainoastaan 1920-luvun alun ulkopolitiikan ja Neuvosto-Venäjän sisäpolitiikan erityiskysymyksiin. Karjalassa siirryttiin 1930-luvun alussa koko Neuvostoliittoa ajatellen poikkeustilanteesta normaaliin käytäntöön. Tämä ei tietenkään muuta sitä, että kaiken taustalla oli Moskovassa tehty tilanteen uudelleenarviointi. Siinä ei sinänsä ollut mitään uutta, että nationalismia käytettiin hyväksi. Se oli ollut koko ajan yksi neuvostohallituksen vallankäytön perusinstrumenteista. Uutta oli se, että aikaisemmin hyödylliseksi arvioitu suomalainen nationalismi määriteltiin nyt vaaratekijäksi. Karjalaisten suomalaistaminen pysäytettiin. Siellä palattiin korenizatsija -politiikan alkuperäiseen ideaan: vähemmistökansojen lähentämiseen Venäjään.

Tammikuun 1934 puoluekonferenssi tarjosi Karjalan puolueoppositiolle uuden tilaisuuden yrittää vallan vaihtoa. Joulukuussa saavuttamastaan menestyksestä rohkaistuneena se ei epäröinyt käyttää tilaisuutta hyväkseen. Puoluekonferenssissa käyty valtataistelu oli opposition ensimmäinen vakava yritys syrjäyttää suomalaiset sitten vuoden 1928. SKP:n Karjalan valtuutettu Otto Vilmi raportoi kokouksen kulusta SKP:n UB:lle heti henkilövalintojen jälkeen.⁹⁸

Puoluekonferenssin puhemiehistön laatimasta esityksestä aluekomiteaan valittavista jäsenistä olivat Vilmin mukaan puuttuneet ”isännän” eli Edvard Gyllingin ja SKP:n Petroskoin byron kanssa läheistä yhteistyötä tehneen aluekomitean kolmannen sihteerin Jukka Petrovin nimet. Tämän lisäksi kokouksessa arvoiteltiin voimakkaasti suomalaisnationalismia. Aluekomitean ja aluekontrollikomitean joulukuun istunnon päätökset antoivat opposition hyökkäykselle vahvan selkänojan.

Kaiken taustalla toimi jälleen Leningradin aluekomitea. Sen edustajana osallistui kokoukseen jo aikaisemmista yhteyksistä tuttu mies, aluekomitean ORPO:n vastaava sihteeri Nizovtsev. Hän keskittyi ruotimaan suomalaista nationalismia ja Karjalan aluekomitean luokkavalppauden puutetta. Vihollinen oli tunkeutunut Nizovtsevin mukaan puolueen riveihin ja jopa piirikomiteoihin. Karjalan aluekomitean olisi pitänyt noudattaa ”huomattavasti suurempaa

98
Alla olevat Otto Vilmi n huomiot ovat seuraavasta kirjeestä: O.W. (Vilmi – M.K.) Petroskoista 16.1.1934 UB:lle. RTsHIDNI, f 516, op.2, d. 27.

*Tammikuussa 1934
järjestetyssä Karjalan
puoluejärjestön
aluekonferenssissa
käytiin avoin
valtataistelu.
Oppositio sai
enemmistön ylimpiin
päättäviin elimiin
vaikka Rovio ja
Gylling säilyttivätkin
asemansa. Kuvassa
Kantalahden
piirijärjestön
edustajia yhdessä
puoluejohdon kanssa.
Vasemmalta Jukka
Petrov, Gylling ja
Rovio (neljäs) sekä
seisomassa toinen
vasemmalta jo
Karjalan
vallankumous-
komiteaan kuulunut
Jaakko Mäki.*

luokkavalppautta ja -tarkkuutta, toimia enemmän luokkavaiston mukaan”. Hän nosti Aunuksen varoittavaksi esimerkiksi luokkavalppauden puutteesta. Erityisesti Nizovtsev arvosteli Karjalan aluekomiteaa siitä, että se ei ollut suhtautunut riittävän vakavasti Leningradin aluekomitean sille ”osoittamiin varoituksiin”.⁹⁹ Syytös oli tarkoitettu erityisesti Roviolle, joka oli vastustanut jo ”varoitusten” antamista puhumattakaan niiden huomioon ottamisesta. Vaatimus turvautua ”luokkavaistoon” taistelussa ”vihollista” vastaan merkitsi uutta askelta kohti noitavainojen aloittamista. Vaistolla on vähän tekemistä tiedon kanssa, mutta hysterian lietsomiseen se sopii hyvin.

.
⁹⁹ Stenogramma XII-*oj Karelskoj oblastnoj partiin*oj konferentsii VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 108, l. 45.

Nizovtsev korosti, että paikallinen nationalismi teki myös Suomesta aikaisempaa suuremman uhkan Karjalalle. Suomea ja paikallisia nationalisteja yhdisti venäläisvastaisuus. Nizovtsev väitti, että Karjalaa saattoi uhata jopa ”nationalistinen salaliitto”. Punaista suur-Suomea tavoittelevat nationalistit ja Karjalaa haluava Helsinki voisivat jossain tilanteessa liittoutua Suur-Suomen luomiseksi. Tällainen ulkoisen vihollisen ja paikallisten nationalistien voimien yhdistyminen oli Nizovtsevin mukaan tapahtunut jo Leningradin alueen talonpoikaislevottomuuksissa.¹⁰⁰ Inkeriläisten talonpoikien kapinointi pakkokollektivisointia ja pakkosiirtoja vastaan oli herättänyt vastakaikua Suomessa. Inkeriläisten kohtelu oli tuomittu lehdistössä ja Helsingin neuvostolähetystön edessä oli järjestetty joitakin mielenosoituksia.

Nizovtsev puuttui myös kielikiistaan. Hän vakuutti, että Moskova tuki ”lujasti linjaa, jonka mukaan Karjalassa on kaksi valtiollista kieltä, suomi ja venäjä”. Se ei kuitenkaan merkinnyt tuen antamista suomalaisten kielipolitiikalle. Hän arvosteli niitä, jotka vastustavat sanan ”sovjet” omaksumista suomen kieleen, koska se on venäläinen sana. ”Tietenkin se on venäläinen sana, koska se on syntynyt nimen omaan täällä ... meidän maassamme, jossa proletariaatti kykeni ensimmäistä kertaa syrjäyttämään porvariston ja luomaan neuvostot proletariaatin diktatuurin orgaaneiksi.” Sen sanan tuntevat kaikki eikä sitä tarvitse kääntää millekään kielelle, ei ranskaksi, ei saksaksi eikä suomeksi, Nizovtsev opetti. Yhtä hyvin kuin venäläiset myös suomalaiset työläiset kyllä ymmärtäisivät sanat ”bolshevik”, ”revoljutsija” ja ”udarnik”. Niistä oli tullut kansainvälisiä sanoja, jotka ymmärrettiin niin Suomessa kuin Ranskassakin. Oleellista oli Nizovtsevin mukaan se, että nämä sanat eivät erottaneet vaan yhdistivät venäläisen työväenluokan karjalaisen, suomalaisen ja japanilaisen työväenluokan kanssa. Jokaisen työläisen pitäisi siksi käyttää sanaa bolshevikki. Ne jotka ajattelivat toisin, syyllistyivät virheeseen. Sellainen ajattelu palveli joko tietoisesti tai tiedostamatta Skrypnikin politiikkaa, suuntausta, joka oli päättynyt erittäin huonosti. Nizovtsev muistutti, että ukrainalaiset olivat korvanneet sanan ”sovjet” sanalla ”rada”, jonka merkitys oli aivan toinen kuin neuvoston.¹⁰¹

Nizovtsev varoitti myöskään luottamasta Suomen ja muiden valtioiden kanssa tehtyihin rauhansopimuksiin. Neuvostoliitto oli vihollisten ympäröimä. Japanin fasismilla oli yhteys Saksan fasismiin ja sillä taas yhteys Suomen fasistiin piireihin. Oli vaara, että vihollinen iskee kahdella rintamalla, idästä ja lännestä. Jokaisen neuvostokansan oli oltava valmis puolustamaan maataan, Nizovtsev vaati. Puna-armeijan oli seisottava vihollista vastassa yhtenä miehenä.¹⁰²

Nizovtsevin puhe kertoo Moskovan reaktiosta Euroopan poliittisen tilanteen muutoksiin.¹⁰³ Suomalaisten punaisten toiminnalla ei ollut paljoakaan tekemistä tämän kanssa. Isovenäläinen nationalismi ja Neuvostoliiton geopoliittisen

.

100 Em. ptk., I. 43–46.

101 Nizovtsev, em. ptk., I. 46–49.

102 Em. ptk., I. 49, 54–55.

103 Neuvostoliitto huolestui Hitlerin valtaannoususta ja liittyi Kansainliittoon 1934. Se aktivoitui muutenkin kansainvälisessä politiikassa. Vihavainen 1997, s. 49–50, 53–54.

edun mukainen ajattelutapa olivat työntäneet vallankumouksen ajan tavoitteet jo pidemmän aikaa sitten taemmaksi. Kielipolitiikassa uusi suunta näkyi pyrki- myksenä lähentää vähemmistökansoja venäläiseen kulttuuriin yhteisten ”internationalististen sanojen” avulla. Toisaalta Moskovalla oli myös täysi syy kantaa huolta neuvostososialismiin pettyneiden suomalaissiirtolaisten ja mui- den vähemmistökansojen lojaalisuudesta. Suomalaissiirtolaisten Neuvostoliit- toon muuton syy oli ollut leipä ja aate. Kun heille selvisi, että kumpaakin oli tar- jolla varsin niukalti, oli edessä enää pettymys ja katkeruuskin. Uudeksi työvä- enluokan isänmaaksi uskottu Neuvostoliitto ei osoittautunutkaan sellaiseksi, jollaiseksi se oli propagandassa kuvattu.

Rovio vastasi Nizovtsevin puheeseen näennäisen myötäsukaisesti. Hän myönsi tarpeen taistella paikallista nationalismia vastaan, mutta painotti Nizovtsevista poiketen ”suurvaltaisen shovinismien” vastaista taistelua. Rovio kävi Nizovtsevin kanssa varjonyrkkeilyä siitä, miten Kirovin sanelemia pää- töslauselmia oli tulkittava ja toteutettava. Pelissä oli koko suomalaisten tulevai- suus ja kansallisuuspolitiikan peruslinja.

Rovio yritti selittää päätöksiä parhain päin. Vaikka ”tuli suunnattiin” paikal- lista nationalismia vastaan, ”ei puoluejärjestö saa minuutiksikaan heikentää taistelua suurvaltalaista shovinismia vastaan. Uutta linjaa ei saanut hänen mu- kaansa tulkita niin, että ”se merkitsee karjalaistuttamispolitiikan peruuttamisa- ta”. ”Päinvastoin, meidän tulee voimistuttaa karjalaistuttamistyötä päättävästi ja poistaa kaikenlaiset puutteet ja vääristelyt tällä alalla.”¹⁰⁴

Vilmin arvio konferenssin lopputuloksesta oli katteettoman optimistinen. ”Kyllä ne asiat paikoilleen menivät ja kokous osoitti sen aluekomitean jäsen- vaalin yhteydessä.” Tätä todisti ”nimenomaan” se, että ”Polin ja Averkijev sai- vat väistyä” eikä aluekomitean jäseniksi valittu sihteeriin kuuluneita I.P. Grishkiniä ja I.D. Kriveshejeviä, Vilmi kirjoitti. Karjalan ammattiliittoneuvos- tojen puheenjohtaja Averkijevin syrjäyttäminen ei käynyt päinsä, mutta pitkäai- kainen aluekontrollikomitean puheenjohtaja ja oikeusasiain kansankansan- komissaari Polin joutui väistymään. Hänet valittiin aluekomiteaan vain ns. neu- vottelevalla äänioikeudella.

Vilmin ilo johtui siitä, että kaikki neljä mainittua henkilöä olivat opposition johtavia jäseniä. Puoluekonferenssissa he hyökkäsivät erityisesti Gyllingiä vas- taan. Polin meni niin pitkälle, että esitti puoluekonferenssissa Karjalan autono- mian lopullista lakkauttamista liittämällä se osaksi Leningradin alueen talous- suunnitelmia. Ehdotus oli ilmeisesti Polinin oma-aloitteisuuden tulosta, sillä myös Nizovtsev vastusti sitä.¹⁰⁵

Avekijev arvosteli kokouksessa monin eri tavoin Gyllingin johtaman SNK:n toimintaa ja päätöksiä. Hän puuttui uudelleen jo joulukuussa tuomittuun SNK:n päätökseen maksaa 25 prosentin palkankorotus molempia kieliä osaaville työn-

104 Rovio , VKP(b):n XII yleiskarjalaisen aluekonferenssin yhteenvedot, s. 77–8. Renvall 17B, KA.

105 Stenogramma XII-øj Ka relskoj oblastnoj partiinoj konferentsii 11.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op.3, d. 110, l. 17; Em. ptk., GAOPDF RK, f. 3, op.3, d. 109, l. 54–62.

tekijöille. Myös Grishkin keskitti arvostelunsa Gyllingiin. Hän väitti Gyllingin syyllistyneen kautskylaisiin (vihjaus Gyllingin sosialidemokraattiseen menneisyyteen) virheisiin Kirjan julkaiseman Marxin pääoman I osan esipuheessa.¹⁰⁶ Kriveshejev puolestaan oli hyökännyt lehtien sivuilla pitkin talvea Karjalan joutoa vastaan. Hän oli syyttänyt sitä riittämättömästä kulakkien vastaisesta taistelusta, oikeisto-opportunistisista virheistä ja Karjalan edun asettamisesta yleisliittolaisten tehtävien täyttämisen edelle.¹⁰⁷

Kriveshejev jäi valitsematta selvällä äänten enemmistöllä. Häntä syytettiin zinovjevilaais-trotskilaiseen puolueenvastaiseen oppositioon kuulumisesta. Grishkinin onnettomuudeksi taas koituivat sukulaiset. Häntä syytettiin siitä, että hänen setänsä oli kulakiksi määritelty varakas talonpoika. Grishkin putosi aluekomiteasta äänin 84–68. Averkijev valittiin aluekomiteaan, mutta VKP(b):n XVII edustajakokoukseen hänen kannatuksensa ei riittänyt.¹⁰⁸

Suomalaiset näyttivät voittaneen tämän erän. Gylling, Rovio ja Petrov valittiin sekä aluekomitean että byron jäseniksi. Grishkin sen sijaan erotettiin myös aluekomitean kulttuuri- ja propagandaosaston vastaavan sihteerin tehtävistä ja karkotettiin Prääzän piirikomitean sihteeriksi.¹⁰⁹ Aluekontrollikomitean puheenjohtaja Polinin jättäminen valitsematta aluekomiteaan oli mielenosoituskellinen näpäys häntä vastaan.

Oppositiolle avautui kuitenkin uusi tilaisuus, kun Karjalan TsIK:n puheenjohtaja Jushtshijev joutui eroamaan tehtävästään. Tähän oli syynä se, että vastoin vuoden 1929 puoluepuhdistuksessa antamaansa lupaus hän ei ollut katkaissut yhteyttä vaimonsa ”kulakkisukulaisiin”. Uudeksi Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi valittiin Averkijev. Jushtshijevin ero päätettiin hoitaa Rovion ehdotuksesta ilman julkisuutta, jotta tapaus ei ”alentaisi korkeimpien neuvostovallan elinten arvovaltaa”.¹¹⁰ Averkijevin valinta avasi ensimmäistä kertaa kovan linjan oppositiolle paikan ylimmässä neuvostojohdossa.

Vilmin ilo puoluekokouksen valinnoista jäi lyhytaikaiseksi. Poliittinen tilanne kiristyi ja paine suomalaisia vastaan kasvoi. SKP:n Karjalan valtuutettu Vilmiin henkilöityi koko se suomalaisnationalismi, joka oli päätetty juuria pois Karjalasta. Vilmiin oli myös helpompi päästä käsiksi kuin Gyllingiin ja Rovioon.

Todellisuudessa puoluekonferenssin henkilövalinnat loivat uuden voima-suhteen, jonka avulla suomalaisten vyörytystä jatkettiin. Muodollisesti Karjalan aluekomitean byron jäsenten kansallinen koostumus säilyi entisenlaisena. Yhdeksästä jäsenestä oli kansallisia viisi. Karjalaisia oli kolme ja suomalaisia kaksi: Rovio ja Gylling. Kolmesta karjalaisesta byron jäsenestä kaksi lukeutui kuitenkin oppositioon. Averkijev oli sen johtavia henkilöitä ja Nikolai Gappo-

106 Em. ptk. ja delo, I. 28.

107 Katso luku Rovio jyrätään.

108 Stenogramma XII-*oj Karelskoj oblastnoj partiin*oj konferentsii 11.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op.3, d. 118, l. 28–44.

109 Spisok sekretarej RK 10.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 29.

110 Stenogramma XII-*oj Karelskoj oblastnoj partiin*oj konferentsii 11.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op.3, d. 118, l. 47–49.

jev oli ollut vuoden 1928 opposition johtajia. Hänet oli erotettu tehtävistään kokouksen jälkiselvittelyissä ja komennettu pois Karjalasta. Nyt hän palasi Novgorodin piirikomitean sihteeristöstä takaisin Karjalaan Petroskoin kaupunkikomitean sihteeriksi. Rovion ja Gyllingin leiriin lukeutunut Jukka Petrov jatkoi byron jäsenenä ja aluekomitean kolmantena sihteerinä.¹¹¹

Karjalan TsIK kokoontui 13.1.1934, välittömästi puoluekonferenssin jälkeen ylimääräiseen istuntoon. Se vapautti jo puolueen syrjään siirtämän N.S. Jushtshijevin puheenjohtajan tehtävistä ja valitsi Averkijevin hänen tilalleen. Puhemiehistöön valittiin myös Apolonik ja GPU:n päällikkö Karp R. Shershevski¹¹². Averkijev oli hoitanut vähän aikaa VKP(b):n Petroskoin kaupunkikomitean sihteerin tehtäviä, kunnes Gappojev komennettiin hänen tilalleen.¹¹³

Leningrad miehitti valtataistelun kannalta kaksi avainpaikkaa. Se sai oman miehensä muodollisesti ylintä päätäntävaltaa Karjalassa käyttäneen TsIK:n puheenjohtajaksi valtataistelussa neutraaliksi osoittautuneen Jushtshijevin tilalle. Petroskoin kaupunkikomitean sihteeriksi valitun Gappojevin virka oli tärkeä siksi, että sitä kautta päästiin käsiksi tasavallan nomenklaturaan. Petroskoissa johtotehtävissä työskentelevien jäsenkorttien tarkastus ja vaihto toteutettiin sen toimesta. Tässä kunnostautui erityisesti vastavalittu Gappojevin varamies, 24-vuotias armenialainen Artur E. Abrojan. Myös Averkijevilla oli puhdistuksessa keskeinen rooli.

Myös muut neljä aluekomitean byron jäsentä olivat vankasti Leningradin miehiä. Valkovenäläinen aluekomitean kakkossihteeriksi Adam M. Apolonik oli puolueopposition johtohahmo. Venäläinen Vasili I. Mihailov¹¹⁴ oli puolueitaistelun kannalta tärkeän aluekontrollikomitean edustaja byrossa. Hän kuului myös aluekomitean sihteeristöön. Kaksi muuta byron jäsentä olivat GPU:n edustajia. Juutalainen Shershevski oli Karjalan GPU:n johtaja ja niinkään juutalainen Jakov Rapoport oli OGPU:n hallinnoiman Stalinin kanavan kombinaatin johtaja.¹¹⁵

Aluekomitean byron kolmesta varajäsenestä kaksi oli suomalaista ja yksi karjalainen. Paavo (Pavel Adamovitsh) Hyppönen¹¹⁶ ylennettiin Grishkinin tilalle kulttuuri- ja propagandaosaston vastaavaksi sihteeriksi. Hän valitsi ajoissa puolensa. Hyppönen hyökkäsi aggressiivisesti suomalaisnationalismia ja

111 Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)... GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d 195, l. 23.

112 Karp Rafaelovitsh Shershevski, syntyi vuonna 1897 juutalaiseen työläisperheeseen. Liittyi puolueeseen 1920. Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)... Em. delo, l. 23.

113 TpKK:N IX kokoonpanon V ylimääräisen istuntokauden päätös Averkijevin valinnasta 13.1.1934 ja Jushtshijevin vapauttamisesta 18.1.1934. TpKK:n TA N:o 2, s. 10–12; Spisok sekretarej RK 10.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 29, 31; Delovye karakteristiki. Em. delo, l. 34; Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)... Em. delo, l. 23.

114 Vasili Ivanovitsh Mihailov, s. 1897, venäläinen. Puoluejäsen vuodesta 1919. Ennen aluekomitean sihteeriksi valintaansa hän toimi Työläis-talonpoikaistarkastuksen varakansankomissaarina. Hän oli ollut siis Polinin varamies. Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)... Em. delo, l. 23; VKP(b):n Karjalan XII aluepuoluekonferenssin päätöslauselmat. 10.–15.1.1934, s. 51. Renvall 17B, KA.

115 Ibid.

116 Paavo Hyppönen, s. 1906 ja liittynyt VKP(b):n jäseneksi 1927. Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)... Em. delo, l. 23.

Gyllingiä vastaan lokakuussa 1935 ja säilytti paikkansa aina kesään 1937 saakka. Hänet vangittiin terrorin aikana ”fasistis-nationalistisen keskuksen jäsenenä ja kansanvihollisena”.¹¹⁷ Toinen suomalainen oli entinen GPU-mies Aleksanteri Matilainen.¹¹⁸ Hän oli ollut vuodesta 1932 saakka Komsomolin aluekomitean sihteeri. Myös hänet vangittiin kesällä 1937 samoin syytöksiin kuin Hyppösen.¹¹⁹

Kolmas varajäsen oli Leningradin Kontupohjan piirisihteeriksi asettama karjalainen Zahar V. Denisov.¹²⁰ Myös hän oli saanut puoluerangaistuksen vuoden 1928 oppositioon kuulumisesta. Hän jatkoi samalla linjalla myös puoluekonferenssissa kritisoidulla Roviota puutteellisesta kansallisuuspolitiikan käsitteilystä. Denisov ylenettiin jo muutaman kuukauden kuluttua, huhtikuussa 1934 Karjalan aluekomitean johtavien puolue-elimien osaston (ORPO) vastaavaksi sihteeriksi.¹²¹

Aluekomitea vaikutusvaltaisen byron voimasuhde oli 6–3 entisen opposition hyväksi, kun Jukka Petrov lasketaan vanhaan johtoon kuuluvaksi. Tapahtumat olivat kehittyneet Karjalassa nopeasti sen jälkeen kun Neuvostoliitossa oli käynnistetty paikallisen nationalismin vastainen kampanja. Leningradin aluekomitea oli sijoittanut johdonmukaisesti omia miehiään Karjalaan. Opposition johtohahmoista Apolonik ja Averkijev oli lähetetty sinne heti vuonna 1929. Vuonna 1933 Leningrad lähetti useita vanhoja oppositiomiehiä Karjalaan jatkaamaan siitä mihin he olivat vuonna 1928 jääneet. On myös huomion arvoista, että kun politiikan suunta muuttui niin Karjalan asioita 1920-luvun alusta asti hoitanut Leningradin aluekomitean toinen sihteeri Pozern jäi syrjään tästä roolista. Karjala annettiin apparatshikille, Leningradin aluekomitean puolueorganisaation toiminnasta vastanneelle Nizovtseville.

.

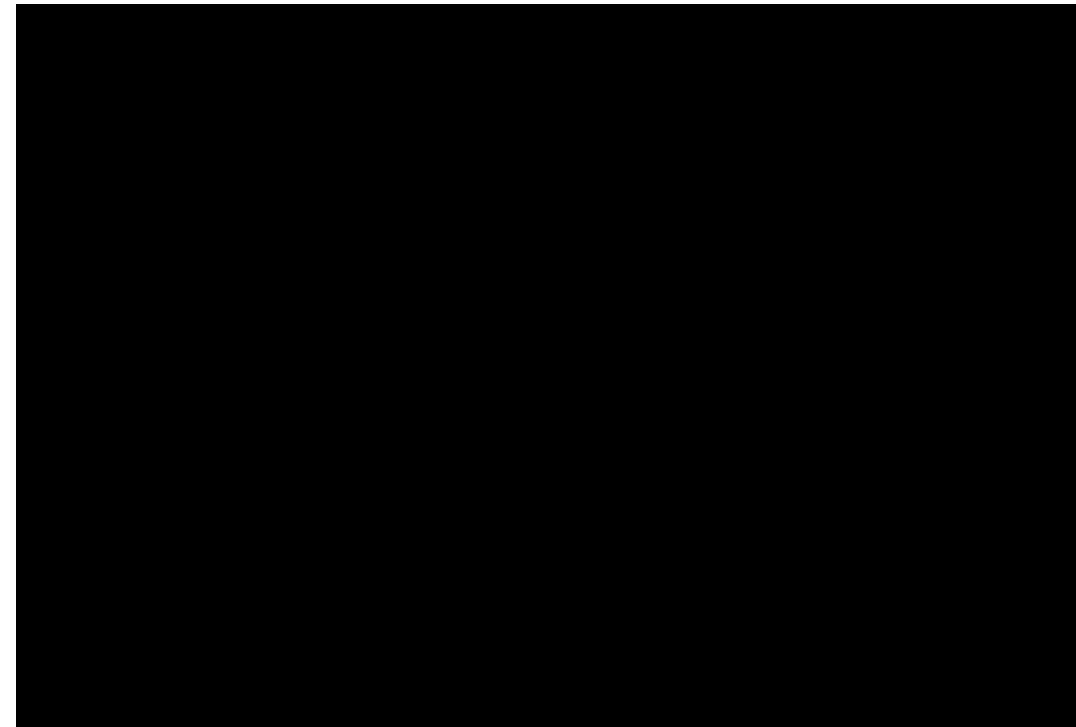
117 VKP(b):n Karjalan aluekomitean V täysistunto. Tov. Hyppösen puheenvuoro. (VKP(b):n AK:n Kultproposasto), Punainen Karjala 11.10.35; Vragi naroda, iskljutshennye iz rjadov VKP(b) po Karelskoi partorganizatsii v ijune-avguste 1937 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 53.

118 Aleksanteri (Aleksander) Oskarovitsh Matilainen, s. 1907 ja liittynyt VKP(b):n jäseneksi 1928. Toimi Komsomolissa vuosina 1925–29, jonka jälkeen hän oli GPU:n palveluksessa vuoteen 1932. Sieltä hänet valittiin Karjalan Komsomolin sihteeriksi. Karjalassa oli toinenkin, Matilaista tunnetumpi Komsomol-uralta GPU:hun siirtynyt henkilö. Hän on Karjalan Komsomol-johtajana II maailmansodan aikana työskennellyt Juri Andropov. Hänestä tuli myöhemmin Neuvostoliiton KGB:n päällikkö ja NKP:n pääsihteeri (1982–84). Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)..., GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 23; Takala 9/1991, s. 142.

119 Vragi naroda, iskljutshennye iz rjadov VKP(b) po Karelskoi partorganizatsii v ijune-avguste 1937 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 65.

120 Spisok tshlenov bjuro oblastnogo komiteta VKP(b)..., GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 23.

121 Stenogramma XII Karelskoj oblastnoj partiinon konferentsii 11.1.1934. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 111, l. 74; Zav. otdelom rukovodjashhtshih partorganov Karelskogo OK VKP(b) Z Denisov . 4.12.1934. TsKGAIPD, f. 24, op. 2 v, d. 737, l. 8; Spisok zavestitelej sekretarej PO VKP(b) 10.1.1934 ja 23.4.1934, GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 29, 30.

Rovio tapaa koululaisia Petroskoissa 1934. Ilmeistä ei voi päätellä, että samaan aikaan Karjalassa käytiin täysimittaista järjestösotaa Rovion syrjäyttämiseksi.

Suomalaista nationalismia vastaan

Seuraava taistelu käytiin uusin voimasuhtein vain pari viikkoa tammikuun puoluekonferenssin jälkeen. Aiheen siihen antoi SKP:n Petroskoin byron järjestämä Suomen luokkasodan 16. vuosipäivän juhla 28.1.1934. ”Petroskoin juhlan jälkeen syntyi rähinää ja touhua, joka on saanut vakavan luonteen”, Vilmi raportoi SKP:n johdolle. Juhlan pääsylippu oli painettu siniselle paperille ja siitä oli unohtunut pois teksti ”Kaikkien maiden proletaarit liittykää yhteen”. Väri oli ”lahtarien väri” ja tunnuksen pois jääminen raskas virhe.¹²²

Aluekomitean byro määräsi jo juhlassa virheeseen valppaasti huomiota kiinnittäneen Hyppösen tutkimaan asiaa. Hänen ”tutkimuksensa” osoitti, että juhlan pääsylipun painaneen kirjapaino Kirjan toiminnassa esiintyi holtittomuuksia. Kirjapainon tekninen johtaja John Lindberg nimettiin pääsylliseksi pääsylipun ulkoasun nationalistisuuteen. Hyppönen teki likaisen työn ja aukaisi pään puolueopposition hyökkäykselle. Tutkimuksia päätettiin jatkaa holtittomuuksien tarkemmaksi selvittämiseksi. Hyppönen sai avukseen aluekontrollikomitean varapuheenjohtajan, byron jäsen Mihailovin.¹²³ Operaation ajoitus oli on-

122 Vilmi Petroskoista 9.2.1934 KK:n UB:lle, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27.

123 Byron kokoukseen osallistui vain kaksi varsinaista (yhdeksästä) ja kaksi kandidaattijäsentä sekä joitakin aluekomitean toimitsijoita, tiesi Vilmi kertoa. O. Vilmi Petroskoista 16.1.–34 UB:lle; Vilmi Petroskoista 9.2.–34 UB:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27.

nistunut. Rovio , Gylling , Petrov ja Gappojev olivat Moskovassa Stalinin voittajien kokoukseksi nimeämässä VKP(b):n XVII edustajakokouksessa. Aluekomitean sihteerin tehtäviä hoiti Rovion sijaiseksi määrätty Averkijev. Byron lisäksi kysymystä ryhtyi tutkimaan Petroskoin kaupunkikomitean vastanimitetty kakkossihteri Artur Abrojan.

Hyökkäyksen kärkenä toimivat Hyppönen, Mihailov ja Abrojan, mutta ilman Averkijevin aluekomiteassa teettämää päätöstä prosessi ei olisi lähtenyt liikkeelle. SKP:n Petroskoin byrota syytettiin myös siitä, että se ei ollut pitänyt yhteyttä kaupungin puoluekomiteaan juhlan valmistelussa. Erityistä levottomutta Otto Vilmissä herätti Mihailovin utelut siitä, kenen luvalla, miten ja min-käläisen organisaation avulla SKP toimi. Vilmi selitti Mihailoville, että SKP oli saanut luvan toimintaan muiden kommunistipuolueiden tapaan ”asianomaisilta elimiltä”. ”Osoitin, että käsi kädessä olemme venäläisten toverien kanssa 16 vuotta toimineet ja näin edelleen tarvitsee työskennellä.” Mihailov ei suostunut vastaamaan Vilmillä, miksi hän oli nyt yhtäkkiä kiinnostunut SKP:n toiminnasta. Mihailov väitti kiinnostuksensa olevan ainoastaan henkilökohtaista laatua. Vilmillä oli kuitenkin omat epäilyksensä turvallisuusviranomaisten suuntaan. ”Hanna Malmin papereihin sanoi vain puutteellisesti tutustuneensa.”¹²⁴

Abrojan ei myöskään tuhannut aikaa. ”Pilettijuttu” otettiin esille Petroskoin kaupunkikomitean kokouksessa 8.2.1934. Abrojan tuomitsi puoluevaroitusten kera suomalaisia syylliseksi, vaikka jutun käsittely oli vielä kesken aluekomitean byrossa. Vilmi kääntyi Rovion sijaisena toimineen Averkijevin puoleen. ”Asiasta olen Averkijevin kanssa kahteen otteeseen keskustellut ja osoittanut miten vaarallisella polulla nyt ollaan, kun jo epäillään SKP:n toimintaa luvattomaksi.” Averkijev esitti roolinsa hyvin. Vilmin mukaan hän oli pitänyt Mihailovin kysymyksiä ”outoina ja käsittämättöminä”. Miehet sopivat, että asia käsitellään uudelleen aluekomitean byrossa heti kun Rovio palaa Moskovasta.¹²⁵

Vilmi epäili, että vaikka Karjalan venäläisissä puoluemiehissä ei välttämättä aina ollutkaan paha tahtoa, osoittivat he nyt ainakin innostusta taisteluun paikallista nationalismia vastaan. ”Ymmärtämättömiä ne ainakin ovat ja omaavat paljon vastenmielisyyttä suomalaisten toimintaa vastaan.” Vilmin mukaan kaikesta näkyi halu hyökätä suomalaisten kimppuun. ”Suurjuttu” oli Vilmin mielestä taas uusi opetus siitä ”kuinka huolellisia meidän tulee olla, ettemme antaisi hyökkäyksen aiheita niitä haluaville”.¹²⁶

Tuskin ”pilettijupakka” oli selvitetty, kun Averkijev otti seuraavan askeleen. Hänen johdolla 15.3.1934 kokoontunut Karjalan TsIK:n ja SNK:n yhteisistunto peruutti runsas puoli vuotta aikaisemmin SNK:n tekemän ja TsIK:n puhemiehistön Jushtshijevin johdolla 23.8.1933 vahvistaman päätöksen ”etu-oikeuksien myöntämisestä tuotantoon vedettäville kansallisille aineksille, kos-

.

124 Vilmi Petroskoista 9.2.1934 KK:n UB:lle, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27; Otsherki istorii karelskoj organizatsii KPSS, s. 264.

125 Vilmi Petroskoista 9.2.1934 KK:n UB:lle, RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27.

126 Ibid.

ka tämä päätös on poliittisesti vahingollinen”. Se päätti myös, että koulujen oppilasvalinnat oli tehtävä luokka-aseman eikä kansallisuuden perusteella. Myös neuvostokoneistojen puhdistus ”sosiaalisesti vihamielisistä ja nationalistisista aineksista” päätettiin aloittaa.¹²⁷

Karjalassa aloitettiin VKP(b):n XVII edustajakokouksen tammikuussa julistama kamppailu kapitalismin jätteitä vastaan. Ne elivät Stalinin mukaan kaikkein sitkeimmin ihmisten tietoisuudessa ja juuri kansallisuuskysymykseen liittyvissä asioissa. Averkijevin johdolla maaliskuussa tehdyn päätöslauselman mukaan ”nationalististen ainesten” aktivoituminen näkyi Karjalassa ”niiden liittona Suomen interventtipiirien kanssa, jotka ponnistelevat Karjalan irrottamiseksi Neuvostoliitosta, metsätöiden häiritsemiseksi, kollektiivitalouksien hajottamiseksi, karjan tuhoamiseksi ym”. Päätöslauselma tuomitsi Karjalassa harjoitetun ”räikeän leniniläisen kansallisuuspolitiikan vääristelyn”.¹²⁸ Karjala kulki Ukrainan tietä muutaman kuukauden viipeellä. Sen kansallisuuspolitiikka oli julistettu puoluelinjan vastaiseksi ja syylliset oli osoitettu. Puuttui enää syyllisten tuomitseminen.

Tähän Karjalassa ryhdyttiin aloittamalla Leningradin aluekomitean johtama puolueen ja neuvostojen puhdistus. Se tuotti pian myös tulosta. Karjalan neuvostojen jäsenistä erotettiin lähes kolmannes heinäkuuhun 1934 mennessä. Lisäksi neljä piirin toimeenpanevan komitean puheenjohtajaa ja kolme sihteeriä erotettiin. Puolueen ote neuvostoista lujittui. Puoluejäsenten osuus neuvostoihin kuuluvista nousi lähes 10 prosentilla vuoteen 1932 verrattuna: maaseudulla 72,5 ja kaupungeissa ja asutuskeskuksissa 75 prosenttiin.¹²⁹

Puoluepuhdistuksessa käytettiin muutenkin tiheää kampaa. SKP:n maanalaisissa tehtävissä Suomessa työskennellyt Arvi Korhonen erotettiin vuoden 1933 loppupuolella ”luokkavieraana”. Neuvostupuoluekoulun puhdistuskomissio perusteli päätöstään viidellä syyllä: Ensiksikin Korhosen veli oli kauppias. Toiseksi veli oli kaiken lisäksi niin varakas, että oli kustantanut kälynsä keuhkotautiparantolaan. Kolmanneksi Arvi Korhonen oli omistanut auton Suomessa. Hänen neljäs rikkeensä oli sormuksen myyminen valuuttakauppaan ja viides kirjeen lähettäminen Suomessa oleville omaisilleen.

Vilmi lähetti puhdistuskomitealle kirjeen, jossa moitti sen toimintaa kaavamaiseksi. Hän kertoi komissiolle, että SKP oli käyttänyt Korhosta, tämän autoa ja veljen kauppaa omassa työssään. ”Ei saa myöskään laskea ilman muuta Korhosen syyksi sitä, että veli on toimittanut hänen vaimonsa keuhkotautiparantolaan. Sormuksen on myynyt moni muukin.”¹³⁰ Korhosen tapaus kertoo yleisestä suomalaisiin ja kaikenlaisiin ”luokkavieraisiin” kohdistuneista epä-

127 Postanovlenie TsIK KASSR i SNK 15.3.1934 ob itogah i otsherednyh zadatshah provedeniya natsionalnoj politiki Karelii. GARF, f. 1235, op. 128, d. 6(1), l. 293.

128 KASNT:n TpKK:n ja KKN:n päätös 15.3.1934 ”Kansallisuuspolitiikan toteuttamisen tuloksista ja vastaisista tehtävistä Karjalassa. TpKK:n TA huhtikuu N:o 7–8/1934, s. 24, 26.

129 Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustaja kokoukselle, s. 211, 213.

130 SKP:n UB:n valtuutettu Petroskoissa 6.11.1933 alueen puhdistuskomitealle Petroskoissa. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 43.

luuloista. Muukalaisvihamielisyys yhdistettynä Nizovtsevin peräämään ”luokkavaistoon” kantoi hedelmää.

Myös GPU jatkoi iskujaan. Se tiukensi vuoden 1934 alussa rajapiirien kontrollia. GPU:n Karjalan kakkosmies Zelenjuk selosti maaliskuussa 1934 tilannetta Karjalan aluekomitean byrossa. Hän kertoi GPU:n pidättäneen helmikuussa 44 ihmistä Petrovskin piirin ja 5 ihmistä Aunuksen piirin rajakolhoo-seista. Heitä syytettiin suomalaisten fasististen vakoilujärjestöjen ja suur-Suomen hyväksi toimimisesta. Suurin osa vangituista oli Zelenjukin mukaan henkilöitä, jotka olivat ottaneet osaa Karjalan kapinoihin ja joilla oli sukulaisia Suomessa. Vangitut oli lähetetty Moskovaan OGPU:n tutkittavaksi. Karjalan aluekomitea merkitsi tiedoksi OGPU:n operaation. Se totesi myös, että aluekomitean toinen sihteeri Apolonik oli komentanut kyläneuvostojen puheenjohtajiksi, sihteeiksi ja muihin tehtäviin 39 luotettavaa henkilöä ja lähipäivinä niihin oli lähetettävä 12 ihmistä lisää.¹³¹ Puolueen ja OGPU:n yhteisoperaatio nationalismia vastaan oli käynnistetty. Karjalan aluekomiteassa siitä vastasi opposition johtomies Apolonik. Yhteisoperaatio merkitsi sitä, että Karjalassa siirryttiin yhä näkyvämmiin poliittisen hallitsemisen menetelmistä poliisitoimiin.

Tässä samassa maaliskuun 1934 byrossa käsiteltiin myös päätöslauselmaa Karjalan kansallisuuspolitiikan tehtävien toteuttamisesta. Kysymys oli Rovion joulukuun täysistunnossa riitauttamasta ja Leningradin aluekomitean vahvistettavaksi lähetetystä päätöslauselmasta. Karjalan taistelevat osapuolet eivät kuitenkaan päässeet yhteisymmärrykseen siitä, miten Leningradin päätöstä oli tulkittava. Hyppönen oli laatinut kysymyksestä laajan päätösluonnoksen, jota Rovio ilmoitti heti käsittelyn aluksi vastustavansa. Hänen mukaansa Hyppönen oli määritellyt paikallisen nationalismin vastaisen taistelun paljon Leningradissa hyväksytyjä teesejä laajemmin. Kiista koski ennen kaikkea sitä, pitikö nationalismin vastainen taistelu laajentaa myös puolue- ja neuvostojärjestöjen sisälle. Byro jakaantui kysymyksessä kahteen leiriin. Rovio halusi rajoittaa nationalismin vastaisen taistelun Suomen harjoittaman vakoilun ja propagandan vastustamiseen. Hänen päävastustajansa Apolonik taas tuki Hyppösen ehdotusta.¹³²

Rovio ja Apolonik kävivät kokouksessa pitkän kiistan siitä, oliko Karjalassa nimettävissä selviä esimerkkejä puolueen sisällä vaikuttavasta paikallisesta nationalismista. Rovio vastusti jyrkästi esimerkkien ”keksimistä” päätöslauselmaan. Hänen mielestään Karjalassa ei ylipäänsä esiintynyt paikallista nationalismia.¹³³ Hän yritti kaikin tavoin suunnata kampanjaa ulospäin, Suomen muodostamaa uhkaa vastaan. Ei ole epäilystäkään etteikö hän olisi oivaltanut sitä, mikä sisäisen puoluetistelun lopputulos tulisi olemaan.

Rovio kävi epätoivoista viivytystaistelua. Karjalan ORPO:n uusi vastaava sihteeri Zahar Denisov aloitti 3.4.1934 piirikomiteoiden sihteerien ”perestroi-

.

131 Protokl zasedanija bjuro Karobkoma VKP(b) ot 7.3.1934. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 140, l. 1, 5–6.

132 Em. ptk., l. 26–35.

133 Em. ptk., l. 37–42.

kan”. Joulukuuhun mennessä 82:sta poliittisesta työntekijästä oli vaihdettu puolet. Denisov raportoi perestroikan etenemisestä suoraan Nizovtseville Leningradiin. Hän kiinnitti Nizovtsevin huomiota erityisesti siihen, että kansallisten osuus piirikomiteoiden työntekijöistä oli huomattavasti suurempi kuin oli heidän osuutensa puoluejäsenistöstä. Vaikka Denisov ei lausunut ajatusta ääneen, tilastot osoittivat että ongelmana oli suomalaisten suuri lukumäärä. Huh-tikuussa 1933 vallinneeseen tilanteeseen verrattuna suomalaisten osuus oli jopa vahvistunut runsaasta 18 prosentista yli 20 prosenttiin. Myös venäläisten sihteerien osuus oli noussut pari prosenttia 50:een prosenttiin. Muutokset olivat tahtuneet karjalaisten kustannuksella. Heidän osuutensa oli alentunut 29 prosenttiin.¹³⁴

Denisov ei ollut kuitenkaan valmis aloittamaan totaalista puhdistusta. Hän moitti Kontupohjan ja Prääzän piirikomiteoita siitä, että ne olivat vaihtaneet lähes kaikki työntekijänsä. Kontupohjan piirisihteeri V.T. Hinevitsh oli käynyt muutenkin päättäväisesti käsiksi suomalaisnationalismiin. Prääzän piirisihteeri taas oli aluekomitean tehtävistä sinne karkotettu opposition kantaviin voimiin kuulunut Grishkin.¹³⁵

Suomalaiset alkoivat tuntea olonsa epämukavaksi. Aluekontrollikomitean Mihailovin lisäksi Vilmi joutui selostamaan SKP:n tukiryhmien toimintaa myös OGPU:n päällikkö Shershevskille ja Petroskoin kaupunkikomitean sihteeri Gappojeville. Myös SKP oli huomannut tuulen suunnan kääntyneen ja katsoi parhaaksi rajoittaa valtuutettunsa itsenäistä toimintaa. Se velvoitti Vilmin sopimaan kaikista toimenpiteistään etukäteen VKP(b):n Karjalan aluekomitean kanssa.¹³⁶

Vilmi pyysi 7.6. SKP:n puheenjohtaja Matti Steiniltä (Hannes Mäkinen) tukea. ”Minusta tuntuu, että teidänkin pitäisi tehdä jotain avuksi. Täällä on taas voimakas vastatuuli meitä suomalaisia vastaan”, Vilmi hälyytti. ”Riitaa on.” ”Jotain on tehtävä.” Vilmi odotti Rovion palaavan kesälomamatkalta, että vasta-toimenpiteet saataisiin käyntiin.¹³⁷

Neljä päivää myöhemmin Vilmi hälyytti uudelleen Moskovan ”poikia”. ”Jos vastatuuli meitä vastaan kiristyy – niin kuin näyttää ja tuntuu – on kai tultava selostamaan teillekin ja teidän on ryhdyttävä toimenpiteisiin avun saamiseksi”. Amerikansuomalaisten Uritskin klubilla oli pidetty kaksipäiväinen suljettu puoluekokous. Ensimmäisenä iltana istunto oli kestänyt yhteen ja toisena kahteen yöllä. Petroskoin kaupunkikomitean sihteeri Gappojev oli selostanut tehtäviä. ”Hänen doklaatti oli minun ja monien muiden mielestä kovin yksipuolinen, läpikuultava kansallisia vastaan.” Kokouksen tuloksena suomalaisten joh-

134 Zav. otdelom rukovodjashtshih partorganov Karelskogo OK VKP(b) Z. Denisov . 4.12.1934. TsKGAIPI, f. 24, op. 2 v, d. 737, l. 8–12, 15–16; Sostav instruktorov rajkomov po natsionalnosti 1.4.1933. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 54, l. 2.

135 Zav. otdelom rukovodjashtshih ... TsKGAIPI, f. 24, op. 2 v, d. 737, l. 15–16; Spisok Zav. sekretarej PO 10.1. ja 23.4.1934. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 29–30.

136 Pöytäkirja SKP:n KK:n UB:n kokouksesta 10.5.1934. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 19; Tukiryhmiä koskeva lausunto Petroskoissa 20.9.1934, (Eeva Korhosen laatima). RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 40, l. 133.

137 Vilmi Petroskoista 7.6.–34 Matille. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d 27, N:o 138.

tama rakennustrustin puoluekomitea hajotettiin. Sen sihteerinä vasta kolme viikkoa toiminut Jaakko Mäki ja toisen rakennuspiirin johtaja Lauri Vax erotettiin.

Vilmi epäili, että hänenkin esiintymisestään kokouksessa tullaan ”mahdollisesti tekemään numeroa, sillä en voinut vaieten sivuuttaa menoa”. Hän varoitti, että nyt oli käynnistetty hyökkäys, joka kohdistui ”epäilemättä etupäässä Roviota ja Gyllingiä vastaan”. Vilmi piti tilannetta vakavana ja kiirehti Rovion paluuta Karjalaan.¹³⁸

Kaikkialta kiiri samanlaisia uutisia. Kansallisuuspolitiikkaa oli ryhdytty selittämään VKP(b):n Karjalan puoluejärjestöissä uusien aluekomitean toisen sihteerin Apolonikin antamin ohjein. Jopa Kontupohjassa 24.6.1934 Mopin piirin ja SKP:n tukiryhmän järjestämä kesäjuhla päättyi yhteenottoon. Moprin piirisihteerin E. Pohjaväreen mukaan kaikki oli sujunut niin kauan hyvin kunnes ”eräs suomalainen oli hikkaissut juovuspäissään eläköön juhannus”. Toinen todiste juhlan nationalistisuudesta oli se, että juhlakortista oli jäänyt pois ”Kaikkien maiden proletaarit yhtykää” tunnus. ”Myöskin ohjelmassa oli nolo otsikko: Moprin ja SKP:n kesäjuhla ja ohjelma oli painettu vain suomeksi”. Pohjaväre vakuutti, että ajankohdan valinta oli ollut sattuma. Kukaan ei ollut edes muistanut juhlaa järjestettäessä, että ”lahtari Suomi” vietti samana päivänä omaa juhannustansa. Päivä oli valittu siksi, että se oli yleensä kesän kaunein ja ihmisten vapaapäivä. VKP(b):n Kontupohjan piirikomitea erotti huhtikuussa virkaan astuneen piirisihteerinsä V.T. Hinevitsin johdolla koko suomalaisvoittoisen Moprin piirikomitean. Pohjaväre sai lisäksi puoluevaroituksen nationalismista.¹³⁹

Averkijevin johdolla syksyllä kokoontunut Karjalan TsIK:n puhemiehistö jatkoi hyökkäystä suomalaistamista vastaan. Tähtäimessä oli nyt Gylling. TsIK:n puhemiehistön mukaan maaliskuussa tehtyjä päätöksiä korjatusta kansallisuuspoliittisesta linjasta ei ollut toteutettu. Maaliskuun päätöksillä oli peruttu monia Gyllingin ohjelman kohtia, mm. päätös jonka mukaan kansallisille työntekijöille maksetaan parempaa palkkaa kuin venäläisille. TsIK syytti vanhaan tapaan keskusvirastoja ja kansankomissariaatteja myös siitä, että karjalaistaminen ei edennyt. Moitteita annettiin nimeltä mainiten mm. kevyen teollisuuden kansankomissaari Artturi Useniukselle, kunnallistalouden kansankomissaari Loikkaselle, suunnittelukomitean Tjuvajeville ja Karelles -trustin johtaja Shereshkoville.¹⁴⁰

Rovion ja Apolonikin jatkuva linjariita tulehdutti myös heidän henkilökohtaiset suhteensa katkeamispisteeseen asti. Aluekomitean kolmas sihteeri Jukka Petrov sai tilanteesta tarpeekseen. Hän kirjoitti sinne, missä tiesi Karjalan asioista päätettävän. Petrovin kirje lähti 24.10.1934 VKP(b):n keskuskomitean

138 Vilmi 11.6.1934 Petroskoista Pojille [UB:lle]. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27.

139 Vilmi 4.8.1934 raportti Soksun ja Kontupohjan tapahtumista (juhannus). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 41, N:o 159; Mopran aluekomitean puolesta J. Kirves VKP(b):n aluekomitealle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 43, N:o 96; Spisok zavestitelej sekretarej PO VKP(b) 10.1.1934 ja 23.4.1934, GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 195, l. 29, 30.

140 Kansallisuuspolitiikan toteuttamisen yhteenvedoja ja lähimpiä tehtäviä Karjalassa koskevan KASNT:n TpKK:n ja KKN:n päätöksen 5.3.1934 realisoimisesta kansankomissariaattien taholta. KASNT:n puhemiehistön päätös. TpKK:n TA syyskuu, N:o 17–18/1934.

puoluekontrollikomitean puheenjohtaja Lazar Kaganovitshille¹⁴¹ ja Leningradin aluekomitean sihteeri M.S. Kiroville. Rovio sai kirjeen tiedokseen.¹⁴²

Petrov rinnasti tilanteen aikaisempiin puolueriitoihin vuosina 1921–22 ja 1929. Nykyinen kriisi oli hänen mukaansa alkanut jo 1932, mutta leimahtanut avoimeksi Karjalan XII puoluekonferenssissa tammikuussa 1934. Puoluejohto oli hajonnut kokouksessa. Se ”heijastui ja heijastuu erittäin turmiollisesti Karjalan suurten taloudellisten tehtävien toteuttamiseen”, Petrov valitti. Työt eivät sujuneet, koska ongelmista vaiettiin ja eteenpäin luovittiin joten kuten.

Petrov kirjoitti Karjalan aluekomitean johdon jakaantuneen Rovion ja Apolonikin leireihin. Se synnytti epäjärjestyttä ja haittasi puolueen ja hallituksen päätösten toteuttamista. Petrovin mielestä päävastuun huonosti sujuneista metsänhakuista kantoi niitä johtamaan halunnut Apolonik. Yhtä kehnosti sujuneesta puun uitosta ei taas kukaan byron jäsen ollut suostunut kantamaan vastuuta. Petrovin mielestä Apolonik oli suurin syyllinen myös tässä asiassa. Uitot oli lopulta pelastanut Rovio, joka oli organisoinut koko sihteeristön hoitamaan niitä. Apolonik oli kuitenkin ottanut ”pelastajan” kunnian itselleen, Petrov syytti.

Hän ei nähnyt Apolonikissa käytännössä mitään hyvää. Apolonik asetti itsensä Rovion yläpuolelle, saneli byron päätöksiä oman mielensä mukaan eikä suvainnut itseensä kohdistuvaa kritiikkiä, mutta kritisoi silti kärkkäästi muita. Petrov määritteli Apolonikin ”haihattelijaksi” ja hänen johtamistapansa ”kanslerimaisen byrokraattiseksi”. Hän pyysi Kaganovitshia ja Kirovia nimittämään ”erikoiskomission” ongelman ratkaisemiseksi. Nykyisen tilanteen jatkumisessa ei ole enää mitään järkeä, Petrov vetosi Moskovan väliintulon puolesta.

Karjalassa vallitsi pattitilanne. Oppositiolla ei ollut riittävästi voimaa kääntää kehitystä haluamaansa suuntaan, eivätkä suomalaiset kyenneet enää jatkamaan vanhaa linjaa. Kaikki merkittävät muutokset Karjalan politiikassa tapahtuivat Leningradin sanelemin päätöksin. Tilanne ei kuitenkaan ollut sellainen, että niitä olisi toteutettu automaattisesti. Rovio oli vannonut kansallisuuksien neuvostossa suomalaisten taistelevan ”heimollensa ominaisella” sitkeydellä kansallisen politiikan puolesta. Suomalaisilla oli siihen yhä hyvät mahdollisuudet. Keskeiset avaintehdävät olivat edelleenkin heidän hallussaan. Myös suomalaisten aikaisempi kokemus paikallisten venäläisten kanssa käymistään linjariidoista rohkaisi heitä oman linjansa puolustamiseen.

.
141 Lazar Kaganovitsh syntyi köyhään ukrainalaiseen juutalaisperheeseen. Hän oli Stalinin uskollisimpia alaisia ja toimi politbyrossa terrorin käynnistäjänä. Kaganovitsh oli ollut myös huhtikuussa 1933 valitun keskuspuhdistuskomission jäsen. Hänet valittiin keskuskontrollikomitean puheenjohtajaksi VKP(b):n XVII edustajakokouksessa tammikuussa 1934. Varapuheenjohtajaksi tuli toinen Stalinin suojatti Nikolai Jezhov. Myös Kaganovitsh joutui itse epäilyksen alaiseksi vuoden 1937 terrorin alla, mutta vältti silti repression. Hänen vanhempi veljensä teki itsemurhan tultuaan erotetuksi tehtävistään. Hlevnjuk 1996, s. 240–241; Tucker, s. 221, 261; Conquest 1991, s. 124.

142 Petrovin alla olevan kirjeen tiedot ovat tästä dokumentista. Ot tshlena bjuro Kar. OK VKP(b) Petrova, I. (sekretno) Petrozavodsk 24.10.1934. Sekretarju TsK VKP(b) i predsdatelju partijnogo kontrolja pri TsK VKP(b) t. Kaganovitshu, sekretarju TsK VKP(b) i Lenobkoma t. Kirovu. TsKGAIPD, f. 24, op. 2 v, d. 745, l. 4–7.

Tilanne oli kuitenkin tässä suhteessa muuttunut aivan toiseksi. Keskuksen näkökulmasta suomalaisten politiikka oli pahimmanlaista kaaoksen ja epäjärjestyksen lietsomista. Moskovasta katsoen kysymys oli siitä, että omavaltaiset kansallismieliset aluejohtajat kieltäytyivät tottelemasta sen määräyksiä ja estivät näin olleen välttämättömien päätösten toteuttamisen. Periferia ei ollut vielä kukaan keskuksen kontrollissa niin kuin sen olisi pitänyt olla keskitetysti ja tehokkaasti hallitussa valtiossa.

OGPU:n järjestämä salaliitto

OGPU:n¹⁴³ Karjalassa keksimästä ”Suomen yleisesikunnan salaliitto” jutusta tuli Karjalan poliittisen kehityksen käännekohta. Vuosina 1932–33 toteutettuun operaatioon liitettiin entisten kapinoiden osanottajien ja kulakkien lisäksi myös osa suomalaisista puolueaktiiveista.¹⁴⁴ Salaliittosyytökset kytkettiin pian myös taisteluun kansallisuuspolitiikan suunnasta. Vaikka tämä ei todista sitä, että suomalaiset olisi vangittu kansallisuuspolitiikan muuttamiseksi, antoivat vangitsemiset kuitenkin oppositiolle oivan aseensa taistelussa Karjalan johtoa vastaan. Syyttämällä suomalaisia fasisin salaliiton jäseniksi, luotiin perustaa syytöksille Karjalassa harjoitetun kansallisuuspolitiikan nationalistisuudesta, jota vastaan Stalin oli juuri julistanut sodan.

OGPU:n operaatio käynnistyi syksyllä 1932 Yrjö Pavlovin vangitsemisella. Pian tämän jälkeen, vuoden 1933 puolella vangittiin Karjalan jääkäriprikaatin hallinto- ja talousosaston päällikkö Juho Linnala ja muita suomalaisia. Yksi heistä oli Antikaisen Kiimasjärven retken ansioista palkittu Lauri Virtanen. Hänet ammuttiin ”vakoilijana” 22.9.1933. Linnalan lisäksi vangittiin kaksi pataljoonan komppanianpäällikköä, joista toinen oli Bruno Oksanen sekä noin 40 alipäällystöön ja miehistöön kuulunutta. Oksanen oli niitä komentajia, joiden siviiliin siirron Vilmi oli onnistunut estämään keväällä 1931. Vangitut olivat suurimmaksi osaksi Aunuksen varuskunnasta. Petroskoissa kiertäneiden tietojen mukaan Linnala, molemmat komppanian päälliköt, ainakin kaksi suomalaista OGPU-miestä ja parikymmentä muuta oli ammuttu. Kysymyksessä oli ollut huhujen mukaan ”täydellinen salaliitto”.¹⁴⁵

Huhu oli tosi sillä tarkennuksella, että ”salaliitto” oli OGPU:n lavastama. Sen operaatioissa ”paljastettiin” Karjalasta ja Inkerinmaalta yhteensä 1358 salaliitolaista. ”Karjalan organisaatioon” heistä kuului peräti 1048. Vakoilijoina tuomitujen joukossa oli 18 Suomen tiedustelupalvelun edustajaa (residenttiä), 52 agenttia ja heidän avustajaansa, 101 puna-armeijalaista (ml. Karjalan Jääkäriprikaatin kursantit) sekä 406 vakoilijaa, informanttia ja apulaista. Runsaan sadan juttuun liitetyn tie vei teloituskomppanian eteen ja loput saivat eripituisia vankeus- ja pakkotyörankaistuksia.¹⁴⁶

.

143 Salaisen poliisin nimi GPU muutettiin 1932 OGPU:ksi.

144 Takala 1994, s. 143; Takala 1998, s.176–179; Verigin-Laitinen, Carelia 5/1997, s. 96.

145 Ruotsin alamainen, insinööri Edvard Malcolm Mobergin juttu. Ilm.rek. N:o 2729/34, 31.12.–34, s. 18–20. EK–Valpo I, 6. Amp. XLI E, kansio 730; Takala 1991, s. 132.

146 Takala 1998, s. 177.

Leningradin OGPU:n johtama operaatio oli ensimmäinen Karjalan jääkäriprikaatissa toteutettu laajamittainen suomalaisiin kohdistunut puhdistus. Se liittyi epäilemättä koko puna-armeijassa samaan aikaan toteutettuihin upseeriston puhdistuksiin. Neuvostoliitossa vuonna 1930 alkanut sotaan valmistautuminen eteni läpi yhteiskunnan.¹⁴⁷ Rajaseutujen etniset puhdistukset olivat myös ensimmäinen merkki muutoksesta siihen asti noudatettuun vähemmistökansoja suosineeseen korenizatsija -politiikkaan. Ensimmäiset turvallisuusviranomaisien tekemät separatististen organisaatioiden ”paljastukset” olivat tapahtuneet jo 1928 Keski-Aasiassa. Vuoden 1932 jälkimmäisellä puoliskolla, samoihin aikoihin Karjalan jääkäripataljoonan puhdistuksen kanssa, alkoi taistelu ukrainalaisia nationalismia vastaan. Ja vuoden 1933 alussa Stalin julisti yleisen taistelun ”paikallista nationalismia” vastaan alkaneeksi.¹⁴⁸

Samoihin aikoihin puna-armeijassa suoritettiin muitakin uudelleen järjestelyjä. Niillä mm. estettiin ulkomaalaisten pääsy entiseen tapaan komentajakouluun. Tämän tosiasian eteen joutui myös SKP, kun se yritti vanhaan tapaan lähettää jäseniään Leningradin jalkaväkikouluun vuoden 1933 alussa. Antikainen ilmoitti toukokuussa 1933 jääkäriprikaatin komentajan apulaisena toimineelle Akseli Toivolalle keskustelleensa ”sotakoulujen hallinnon esikuntapäällikön tov. Kasanskin¹⁴⁹ kanssa”. Kasanski oli ollut aiemmin päällikkönä Leningradin kansainvälisessä jalkaväkikoulussa, jossa Antikainen oli myös itse saanut koulutuksensa. Kasanski suhtautui kielteisesti suomalaisten koulutuksen jatkamiseen. ”Katsoi, että kyse on jostain meidän vastaisesta tarpeesta – ei huomionut, että on välitön tarve puoluekaadereista. Asetti aivan asiattomasti kysymyksen luotettavuudesta. Vaati ehdotonta karanttia, ettei ole vihollisen yhtään asiamiestä koulutettavien joukossa.” Kuka sellaista ehdotonta ”karanttia” voi antaa, Antikainen ihmetteli. Myös Leningradin sotilaspiiri oli asettunut vastustamaan suomalaisten puna-upseerien koulutusta. Antikainen vakuutti kuitenkin Toivolalle hieman ponnettoman oloisesti, että SKP vastusti koulutuksen lakkauttamista. Toivola kehoitettiin jatkamaan järjestelyjä suomalaisten vastaanottamiseksi jääkäriprikaatiin. SKP:n oli tarkoitus kiertää tällä tavalla uutta, ulkomaalaisia koskenutta määräystä. SKP:n miehet aiottiin lähettää ensin joksikin aikaa jääkäriprikaatiin, joka sitten antaisi heille komennuksen Leningradin jalkaväkikouluun.¹⁵⁰

Kun OGPU oli osoittanut suomalaiset epäluotettaviksi vakoilutuomioillaan, siirtyi asian käsittely VKP(b):n Karjalan aluekomitean sihteeristölle. Se teki elokuussa 1933 Karjalan OGPU:n päällikön Karp R. Shershevskin vaatimuksesta päätöksen, jossa kiellettiin jyrkästi ”Karjalan kaikkia järjestöjä lähettämästä sotakouluihin ja sota-alan järjestöihin vierasmaalaisia ja loikkareita”. SKP:n Petroskoin byron valtuutetulle Otto Vilmille painotettiin, että ”ei pidä lähettää sotakouluihin loikkareita sopimatta Karjalan ASNT:n OGPU:n kans-

147 Kilin 1999a, s. 114–116.

148 Simon 1991, s. 43, 79; Kangaspuro 1998a, s. 139.

149 Voi olla myös Kazanski. Antikainen on kirjoittanut sen kuitenkin Kasanski.

150 Toivo Antikainen Moskovasta 11.5.1933 A. Toivolalle. RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1933 g., d. 25.

sa”.¹⁵¹ SKP ja sen mukana suomalaiset olivat menettäneet luottamuksensa OGPU:n ja Leningradin sotilaspiirin silmissä, jos heillä sitä koskaan oli ollutkaan. Samalla SKP:lle annettiin selvä varoitus toiminnasta jääkäriprikaatissa.

Päätöksiä seurasi jälleen henkilövaihdoksia prikaatin johdossa. Jääkäriprikaatin komentajaksi loppuvuodesta 1931 palannut Mattson komennettiin huhtikuussa 1934 Stalingradin jalkaväkidivisioonan komentajaksi ja varuskunnan päälliköksi. Sieltä hän sai vuonna 1936 siirron Frunzen sota-akatemian yleisen taktiikan tiedekunnan johtajaksi.¹⁵² Siirto Jääkäriprikaatista Stalingradiin pelasti mitä ilmeisimmin hänen henkensä.

Huhtikuussa 1934 toteutettu Mattsonin siirto tapahtui samaan aikaan kuin prikaatin ja yleisemminkin suomalaisten vastainen hyökkäys kiihtyi. Kirovin kesällä 1933 antaman Rovion vastaisen päätöslauselman ja sitä seuranneen opposition voimistuneiden hyökkäysten luomassa ilmapiirissä puolueessa ja OGPU:ssa esitettiin avoimesti syytöksiä, että suomalainen ohrana ja vakoilijat olivat soluttautuneet jääkäriprikaatiin.¹⁵³

OGPU aloitti Karjalassa mittavan operaation. Jääkäriprikaati oli alttein sen iskulle. Tasavallan suomalaisjohdolla ei ollut mitään sanomista sen toimintaan toisin kuin puolue- ja valtiokoneistossa. Viimeistään lokakuussa 1934 myös SKP:lle kävi selväksi, että sen ei sallittu olla missään tekemisissä jääkäriprikaatin kanssa. Prikaatin uusi komentaja Mihail Kalman¹⁵⁴ ilmoitti Vilmille, että aiemmin luvattuja kahdeksaa SKP:n miestä ei otettaisi prikaatiin Leningradin jalkaväkikouluun lähettämistä varten. Päätös oli tullut Moskovasta. Tällä ennakoiitiin mitä ilmeisimmin politbyron tulevaa, maaliskuun 1935 päätöstä. Kalman kehotti SKP:ta kääntymään Moskovan sotaneuvoston jäsenen, divisioonan komentaja Feldmanin puoleen.¹⁵⁵ Suomalaisen puna-upseerien vangitsemiset eivät olleet poikkeus noina vuosina. Upseerien vangitseminen oli käytäntö, jolla OGPU puhdisti puna-armeijan rivejä. Jääkäriprikaatin kohtalo sinetöitiin maaliskuussa 1935, kun NKP(b):n keskuskomitean politbyro päätti lakkauttaa kaikki territoriaalijoukko-osastot ja niiden mukana kansalliset erilliset joukko-osastot ja sotakoulut. Siirtymäaikaa annettiin vuosi.¹⁵⁶

NKVD:n¹⁵⁷ Leningradin aluepäällikkö Leonid M. Zakovski sai 25.3.1935 salaisen ohjeen NKVD:n päälliköltä Genrih G. Jagodalta. Sen mukaan Zakovskin piti puhdistaa Leningradin ja Karjalan raja-alueet ”kulakeista ja neuvostovastaisista aineksista”.¹⁵⁸ Petroskoissa puoluejäsenten tarkastaminen

.

151 Takala 1994, s. 143.

152 Salomaa 1992, s. 279.

153 Apolonik, U 1-i Obedinennyj plenum OK i OKK 20.–22. dekabnja 1933 K. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 5, l. 28, 69.

154 Kysymyksessä on mitä suurimmalla todennäköisyydellä Tulemajärvellä syntynyt Mihail Georgievitsh Kalman, entinen tsarin armeijan vääpeli, puna-armeijalainen ja mm. vastavakoilutehtävissä toiminut GPU:n mies. GPU antoi hänestä 1924 kiittävän lausunnon. NA RK, f. 690, op. 1, d. 1/3, l. 250.

155 Vilmi Petroskoista 2.8.1934 Ville Ojaselle; Vilmi Petroskoista 8.10.1934 Matille (Hannes Mäkinen – M.K.); Vilmi Petroskoista 17.10.1934 Martille (Nilsson eli Eino Lehdolle – M.K.) RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1934 g., d. 27, N:o 239 ja 245.

156 Salomaa 1992, s. 307.

157 OGPU yhdistettiin NKVD:hen 1934.

158 Flink, s. 312; Conquest 1990, s 79.

alkoi maaliskuussa ja Karjalan 22 rajapiirin puhdistaminen käynnistettiin huhtikuussa 1935.¹⁵⁹

Vangitsemiset aloitettiin saman tien myös Karjalan jääkäriprikaatissa. Joukkoa suomalaisupseereita syytettiin vakoilijoiksi. Kovin isku näyttää kohdistuneen taas Aunuksen toiseen pataljoonaan, jonka johto vangittiin lähes kokonaisuudessaan. Vangittujen joukossa oli useita keskeisesti SKP:n tehtävissä työskennelleitä henkilöitä. Poliittiseksi komissaariksi ylennyt SKP:n sotilaslinjan mies Aarne Pohjalainen (Tauno Ranta) ja prikaatin komentaja Anselm Hilden ammuttiin vakoilijoina. Pohjalaista syytettiin ohranan vakoilijaksi, koska hänen vaimonsa äiti oli päässyt virallisella passilla (ohranan luvalla) Neuvostoliittoon. Myös komentajan apulainen Jalmari Söderlund, SKP:n maanalaisena työntekijänä sotilaslinjalla työskennellyt Mikael Vuori (Aarne Martelius, pataljoonan koulun päällikkö), joukkueenkomentaja Onni Korpimaa (Jussi Korhonen) ja Einari Niemi saivat tuomion. Kaikkiaan OGPU sai puserrettua 26 tunnustusta tässä Rannan ja Hildenin ryhmän ”fasistihankkeeksi” nimetyssä jutussa.¹⁶⁰

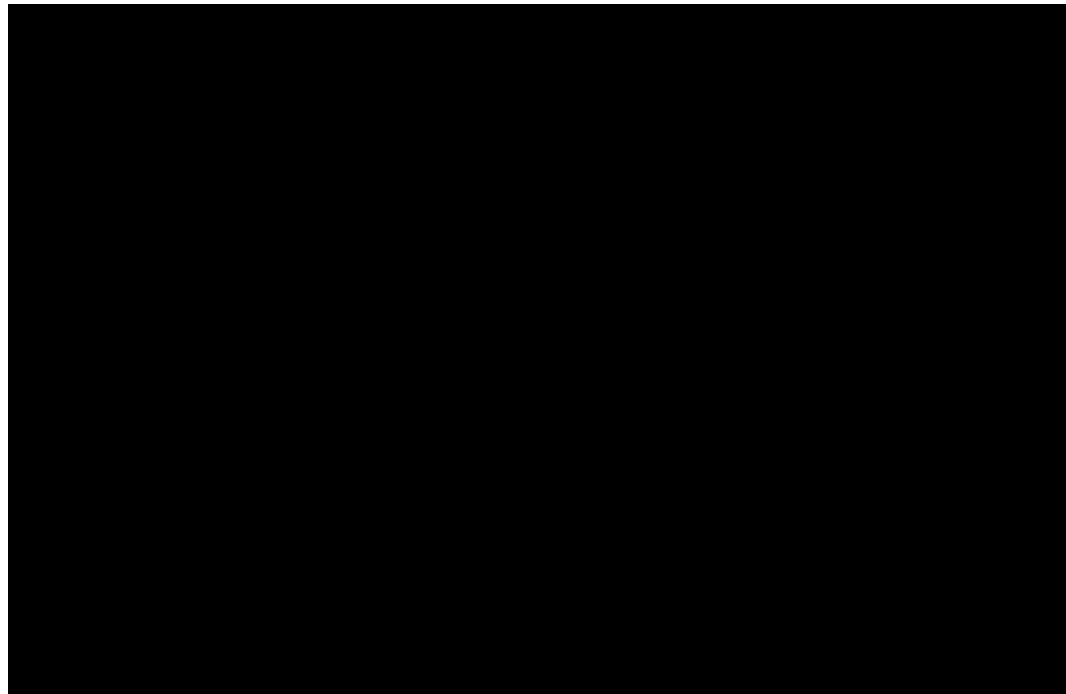
Myös suhtautuminen suomalaisiin muuttui. Petroskoin kasarmeilla heitä haukuttiin ”Sörkan huligaaneiksi”. Karjalan tunnetuin sörkkalainen oli tietenkin edellisenä keväänä Suomessa vangittu Toivo Antikainen. Suomalaisten punaisten Kiimasjärven sotaretkeä talvella 1922 johtanut Antikainen oli nostettu Karjalan sankariksi ja suomalaisten punaisten symboliksi. SKP oli tehnyt jääkäriprikaatissa ja muualla Karjalassa parhaansa mukaan tunnetuksi kampanjaa Antikaisen vapauttamiseksi, mutta ajankohta ei ollut asialle otollinen. Moskovasta saamiensa ohjeiden mukaan VKP(b):n Leningradin aluekomitean kakkossihteeri Pozern kielsi ”ulkopoliittisista syistä” kaikenlaisen suomalaisten kampanjoinnin Antikaisen vapauttamiseksi keväällä 1935. Karjalassa taas Vilmin tilalle SKP:n edustajaksi pestattu Lauri Lamminen ei päässyt kunnolla edes keskustelemaan SKP:n asioista jääkäriprikaatin poliittisena apulaisena toimineen Akseli Toivolan kanssa.¹⁶¹

Suomalaisten punakomentajien vangitsemiset jatkuivat läpi kesän. Karjalan jääkäriprikaati lakkautettiin syksyllä 1935 samaan aikaan kuin valta vaihtui lopullisesti Karjalassa. VKP(b):n politbyro erotti Rovion ja käynnisti Gyllingin erottamisen. Myös Leningradin jalkaväkikoulun suomalainen osasto lakkautettiin. Jääkäriprikaatin upseereista osa siirrettiin muualle Venäjälle ja osa vangittiin. Monen vangitsemispäivä oli 16.–17.10.1935. Muodollisesti prikaati lakkautettiin marraskuun alussa 1935. Karjalan jääkäriprikaatin venäläiset komp-

159 Takala 1998, s. 182.

160 Sekretar Karelskogo Oblastkoma VKP(b) Irklis. Dokladnaja zapiska 16.11.1935 sekretarju TsK VKP(b) tov., Andrevu, ORPO TsK VKP(b) tov. Malenkovu. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 64–65; Sekretarju Karelskogo Oblastnogo Komiteta VKP(b) t. Irklis, P.A. Sekretar Olonetskogo RK VKP(b) Nikolski. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 315, l. 13; Matti (Hannes Mäkinen) Leningradista 6.1.–36 Pojalle (Arvo Tuominen). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1936 g., d. 7; Takala 1991, s. 134.

161 SKP:n Petroskoin byron pöytäkirja 18.7.1935. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 39; Tynskä (Tyyne Tokoi) Leningradista 10.4.35 Iivolle (Antti Hyvönen) Moskovaan. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 35.

paniat ja venäjänkielentaitoiset liitettiin Petroskoihin Jaroslavista siirrettyyn 18 divisioonaan. Sen miehistössä oli 11 kansallisuutta.¹⁶²

Tapahtumat jääkäripataljoonassa ja puna-armeijassa yleensäkin liittyivät erityisesti Neuvostoliiton ulkosuhteissa ja ulkopoliitiikassa tapahtuneisiin muutoksiin. Karjalan jääkäripataljoona näytti eräänlaisen ilmapuntarin tavoin sen, mihin suuntaan Moskovan politiikka Karjalassa lähitulevaisuudessa kehittyi. Leningradin sotilaspiirin turvallisuuselinten repressio kohdistui yleensä ensimmäisenä jääkäripataljoonaan (ja samalla raja-alueille) ja vasta pienellä viiveellä siviiliyhteiskuntaan.¹⁶³

Karjalan Jääkäriprikaatin viimeisen vuoden paraatimarssi. Mattson siirrettiin 1934 Stalingradiin jalkaväkidivisioonan komentajaksi. Jääkäriprikaatin uudeksi komentajaksi valittiin GPU:ssa uransa 1920-luvun alussa luonut Mihail Kalman. Prikaatissa suoritettiin suuri joukko vangitsemisia ja teloituksia vuosina 1934-35 ja se lakkautettiin syksyllä 1935.

.

162 Kangaspuro 1996, s. 377–385, 390; Rentola 1994, s. 29–30; Salomaa 1992, s. 307.

163 Tarkemmin siitä, miten tapahtumat jääkäripataljoonassa heijastelivat Neuvostoliiton Eurooppa-politiikan ja sisäpolitiikan muutoksia: Kangaspuro 1998b.

■ Venäläinen nationalismi

Neuvostopatriotismi

Samalla tavalla kuin vuosi 1928 merkitsi käännekohtaa Neuvostoliiton talouden kehityksessä, tuli vuosista 1933–34 kulttuurin ja politiikan murrosvaihe. Venäjältä vallankumouksen jälkeen emigroitunut N. S. Timasheff kiinnitti jo vuonna 1946 ilmestyneessä tutkimuksessaan huomion vuoden 1934 käänteeeseen. Hän nimesi sen suureksi perääntymiseksi, joka tuli myös Timasheffin kirjan nimeksi: *The Great Retreat*. Suuri perääntyminen merkitsi Neuvostoliiton kehityksen kääntämistä kommunismin ideaa noudattavalta tieltä takaisin traditionaalsiin venäläisiin käytäntöihin, arvioihin ja asenteisiin. Myös teollistamisen ja kollektivisoinnin vauhtia hiljennettiin hetkeksi.¹

Suuri paluu merkitsi myös stalinistisen keskitetyn valtiomallin voittoa vuonna 1922 syntyneestä federalistisesta ja hajautetummasta hallitsemistavasta. Keskusvallan voimistuminen merkitsee aina myös byrokratian lisääntymistä. Sen sisäänrakennettu pyrkimys taas on erilaisuuden poistaminen, kaiken valtiollisen toiminnan piiriin kuuluvan mahdollisimman pitkälle menevä yhdenmukaistaminen ja sääntely.² Valtiollistaminen ja byrokratian kasvattaminen oli keskuksen keino päästä eroon epäjärjestykseksi koetusta kansallisten tasavaltosten itsehallinnosta ja kansallisista johtajista. Neuvostoliitto aloitti paluun vallankumouksellisen kansainvälisyyden aatteista takaisin perinteisen kansallisvaltion rakentamisen suuntaan. Yksi tähän keskeisesti vaikuttanut tekijä oli natsien valtaannoususta tehdyt johtopäätökset. Hitlerin valtaannousu osoitti nationalismiin voiman ja käyttökelpoisuuden politiikassa.³

Valtion territoriaaliseen alueeseen kohdistuvan emotionaalisen kansallistunteen, isänmaakäsityksen luominen on yksi kansallisvaltion rakentamisen perusedellytys. Valtion territoriaalisesta alueesta tehdään yksilön elämääkin arvokkaampi osa kansallista identiteettiä. Kansalaiset velvoitetaan uhraamaan sodan syytyessä vaikka henkensä isänmaan puolesta. Tämä oli yksi vuonna 1933 käynnistetyn paikallisen nationalismin vastaisen taistelun päämääristä. Paikalliset ja valtiolliset rajat ylittävät lojaalisuussiteet oli korvattava Neuvostoliiton territoriaalisen kokonaisuuden mukaan määräytyvällä uskollisuudella. Tätä identiteettiä kuvaamaan otettiin käyttöön uusi termi, neuvostopatriotismi. Neuvostopatriotitti samastui koko Neuvostoliitton ja asetti keskusvallan edun paikallisen edelle.

.

1 Timasheff, erityisesti s. 327–336; Hlevnjuk 1996, s. 100–101; Myös viimeaikaisessa tutkimuksessa vuoden 1934 paluu traditionaalsiin venäläisiin arvioihin ja nationalismiin on ollut keskeisesti esillä. Kts. esim. Fitzpatrick 1999, s. 225 ja Service 1997, s. 205–206.

2 Lewin 1995, s. 249–255.

3 Service 1997, s. 205.

Tästä näkökulmasta oli luonnollista, että neuvostopatriotismi rakennettiin monilta osin Venäjän kulttuurin, kielen ja historian perustalle. Venäläiset olivat Neuvostoliiton kansoista suurin ja lähimpänä keskusvaltaa. Heillä ei ollut kilpailevia, rajan takaisiin etnisiin sukulaisuussiteisiin perustuvia identifioitumisen kohteita toisin kuin monilla vähemmistökansoilla. Koska yli puolet Neuvostoliiton väestöstä oli kuitenkin muita kuin venäläisiä, ei kansallista identiteettiä voitu rakentaa pelkästään heidän varaansa. Sitä Venäjän hallitsijat olivat yrittäneet huonolla menestyksellä jo ennen vallankumousta.

Keskusvallan näkökulmasta neuvostoidentiteetin luominen edellytti identiteettien moninaisuutta ylläpitävien institutionaalisten rakenteiden hajottamista. Alkoi ideologinen ja fyysinen taistelu paikallista nationalismia vastaan. Puolueella oli tässä keskeinen rooli. Se kirjoitti puolueen vallankumoukselliseen menneisyyteen perustuneen neuvostomytologian ja loi sitä tukevat tasavaltoja yhdistämään tarkoitetut symboliset rituaalit kuten vallankumousjuhlat, Leninin muistopäivät, julkiset neuvostovaltaa symboloivat rakennukset ja venäläisten kulttuurisaavutusten (esim. Pushkinin juhlinta) juhlapäivät. Neuvostoliiton kansallista identiteettiä rakennettiin etnis-poliittisen identifikaation perustalta. Se on ollut tyypillistä kaikissa monikansallisissa valtioissa aina Ranskan suuresta vallankumouksesta asti. Etnistä ja lokalistista identifioitumista edistäneestä korenizatsija -politiikasta tuli näissä oloissa suorastaan vahingollinen. Tämä selittää sitä, miksi käänne oli niin jyrkkä ja miksi kansallisten tasavaltojen johtajat tuomittiin niin mielivaltaisen tuntuisesti. Vaikka käytännön politiikassa muutos oli jyrkkä, tapahtui se asiakirjatasolla ja puolueen retoriikassa vähitellen. Kymmenen vuotta valtiollisen rakennustyön perustana ollutta politiikkaa ei voitu tuomita kasvoja menettämättä vääräksi yhtä nopeasti kuin käänne tapahtui käytännössä.

Vaikka kansallisvaltio on tiettyyn rajaan asti ”kuviteltu yhteisö”, on se silti rakennettava joko todellisen historian tai kansalle toden mytologian varaan. Historian kirjoituksella ja kouluopetuksella on ollut aina keskeinen rooli menneisyyden käsitysten välittämisessä kansalle siitä riippumatta, perustuuko se enemmän mytologiaan vai historiaan. Tämä näkyy myös Neuvostoliiton ”suuren peräännyksen” vuosien kehityksessä. Sen historian kirjoituksessa ryhdyttiin käsittelemään Venäjän historiaa perinteisemmin ja vähemmän luokkakantaisesti kuin 1920 luvulla.

Neuvostojohto teki tietoisin valinnan valjastaessaan venäläisen nationalismin käyttöönsä. Nationalismi tarvitsee aina kohteekseen valtion, joka edustaa sille yhtenäisen kansakunnan orgaania. Venäläisen nationalismin ainoa mahdollinen kohde oli Venäjän seuraaja Neuvostoliitto. Venäläissävyinen ”neuvostopatriotismi” sopi siksi hyvin keskusvallan lujittamiseen. Sinänsä valtion rakentaminen yhden etnisen ryhmän kulttuurin ja kansallisen identiteetin perustalle ei ole ainutlaatuista. Thomas Eriksen on huomauttanut, että myös etnisuus on viime kädessä kulttuurisesti määräytyvä seikka. Se voi syntyä vain ihmisten välisen vuorovaikutuksen tuloksena, jossa tietyt toisista eroavat piirteet määritellään omalle etniselle ryhmälle ominaisiksi. Etnisyys vaatii ryhmän yhteisen käsityksen omasta alkuperästään ja sen kulttuurisen erottamisen muista. Rodulla ja biologialla ei varsinaisesti ole etnisten ryhmien käyttäytymiseroihin

paljoakaan vaikutusta. Samaan rotuun kuuluvien käyttäytymiserot vaihtelevat keskimääräisesti enemmän kuin rotujen väliset. Tässä mielessä myös etnisyydestä voidaan puhua sekä rakennettuna että kuviteltuna sukulaisuutena.⁴ Siten myös neuvostoliittolaisen yläidentiteetin rakentaminen yhdistämään kansoja olisi ollut periaatteessa mahdollista.

Neuvostopatriotismin rakentaminen vaati tuekseen uudelleen kirjoitetun kansallisen historian. Vallankumouksen jälkeen syntyneen historiankirjoituksen valtavirta oli keskittynyt Venäjän menneisyyden kritiikkiin ja vähemmistökansojen sarron kuvaamiseen. Venäläiset historioitsijat ja erityisesti M. N. Pokrovski kirjoittivat 1920-luvulla historiaa menneisyyden totaalisen tuomitsemisen näkökulmasta. Heidän mukaansa Venäjä oli aina Moskovan suuriruhtinaskunnan ajoista asti ollut väkivaltaisesti laajentumaan pyrkinyt, muita kansoja alistanut kolonialistinen valta. Tämä Venäjän vallan ideologinen, epähistoriallinen tuomitseminen yhdistyi vähemmistökansojen vastarinnan kirkastamiseen tavalla, johon ei välttämättä olisi aina ollut perusteita.⁵

Tämä oli kuitenkin osa Neuvostoliiton valtiollista rakentamista. Tsaarinvallan kansallisuussarron tuomitseminen oikeutti bolshevikkien vallankumouksen. Se perusteli myös vähemmistökansojen itsehallinnollisen rakennustyön tarpeellisuuden. Neuvostoliittoon syntyi pirstaloitunut kansallisten tasavaltojen ja jopa autonomisten alueiden rajojen mukaan määräytynyt kirjo käsitteiksi kansojen ja Neuvostoliiton menneisyydestä. Tämän kehityksen yksi näkyvimpiä ilmauksia oli ukrainalaisen Mihail Hrushevskin Kieivissä julkaistu monumentaalinen historia. Hänen keskeinen väitteensä oli, että Neuvostoliiton vähemmistökansallisuuksien historia oli ollut jatkuvaa taistelua venäläisiä vastaan. Hrushevski vaati, että jokaisen kansan oli kirjoitettava oma historiansa, johon Venäjällä ei ollut osuutta. Hän myös kielsi Pokrovskin tavoin slaavilaisten kansojen yhteisyyden olemassaolon.⁶

Kuten korenizatsija -politiikan, myös historiakirjoituksen tarkoituksena oli 1920-luvulla korostaa Neuvostoliiton kansallisuuksien tasa-arvoa. Isovenäläisen shovinismin tuomitseminen oli aluksi sen oleellinen ainesosa. Pokrovskilaisessa historiassa ei haluttu kuitenkaan korostaa kansallisia eroja, vaan Venäjän kansojen yhteistä kohtaloa ja taistelua tsaarin valtaa vastaan. Korostamalla sosialistisen vallankumouksen merkitystä tasa-arvon ja vapautuksen tuojana, neuvostokansoille pyrittiin luomaan niitä yhdistävä kulttuuri- ja historia-tietoisuus. Sen oli määrä syrjäyttää niiden vanhaan kulttuuriin ja historiaan perustunut identiteetti. Venäläisten kolonialistien historian tuomitsemisella oli kuitenkin kaksi seurausta. Ensiksikin se riisti venäläisiltä oman historian ja sulautti heidät osaksi koko Neuvostoliittoa. Toiseksi se nosti vähemmistökansat venäläisiä parempaan asemaan. Venäläisten velvollisuudeksi jäi maksaa vanha riistäjän velkansa entisille alistetuille.⁷

4 Eriksen 1993, s. 4–6, 11–12; Smith A. 1991, s. 19–25.

5 Carrère d'Encausse 1992, s. 191–193.

6 Ibid.

7 Ibid.

Vuosi 1934 merkitsi käännettä. Neuvostoliitto alettiin kuvata Venäjän modernisoitumisen lainalaiseksi jatkumoksi ja Pietari Suuri ja Iivana IV Julma nostettiin Venäjän modernisoijiksi ja suuruuden luojiksi. Historiankirjoituksessa palattiin vallankumouksen pinnalle nostamista universaaleista ja kansainvälisyyden arvoista venäläisyyden ja menneisyyden juurille. Ajatus vallankumouksen aiheuttamasta Venäjän historian suuresta katkoksesta sai väistyä jatkuvuuden korostuksen tieltä. Tässä valossa stalinilainen ylhäältäpäin pakotettu teollistaminen ja kollektivisointi näyttäytyivät ainoastaan Venäjän modernisaatiokehityksen historiallisena jatkumona. Kehitys oli alkanut Pietari Suuren määräämällä tapojen pakollisella eurooppalaistamisella ja Venäjän teollistamisella orjatyön avulla. Nyt se jatkui samoja menetelmiä käyttäen Stalinin johdolla.⁸

Taistelu kansojen menneisyydestä ja sen myyteistä ulottui myös suomalais-ugrialaisten kansojen historiasta käytyyn keskusteluun. Siitä päätettiin kitkeä pois kaikki kytkennät suomalaisuuteen. VTsIK:n yhteydessä toiminut kansallisuuksien instituutti julkaisi loppuvuodesta 1935 asiaa koskeneen tiedotteen. Sen mukaan ”idän suomalaisten”, tsuvashien, udmurtien, marien ym. yrityksellä todistaa historian avulla sukulaisuutensa suomalaisten kanssa ei ollut minikäänlaista perustaa. Sellaiset pyrkimykset olivat instituutin mukaan osoitus paikallisesta nationalismista, joka oli liittoutunut suomalaisten fasistien kanssa Suur-Suomen luomiseksi.⁹

Valta vaihtuu

Kuilun partaalla

Karjalan puolueoppositio sai seuraavan tilaisuuden yrittää Gyllingin syrjäyttämistä 5.1.1935 alkaneessa X yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. Apolonik ei epäröinyt. Hän lähetti Leningradiin Nizovtseville oman ehdokaslistansa kansankomissaarien neuvostoon valittavista. Sen ensimmäisenä nimenä komeili Pavel I. Bushujev, joka oli ollut vuonna 1933 toteutetun Karjalan puoluepuhdistuskomission johtaja ja työskenteli nyt Leningradin aluekomi-teassa. Gyllingiä Apolonikin listalla ei ollut.¹⁰

Apolonik oli kuitenkin liian aikaisin liikkeellä. VTsIK:n edustajana kokoukseen osallistunut Karjalan ja Gyllingin ystävä Alexander Shotman puolusti Karjalassa toteutettua kansallisuuspolitiikkaa samankaltaisin argumentein kuin mitä Rovio ja Gylling olivat aina käyttäneet. Shotman aloitti puheensa korostamalla Neuvostoliiton luonnetta monikansallisena, itsenäisten tasavaltojen ja autonomioiden liittona, jossa vähemmistökansat saivat kehittää kykyjään toisin kuin tsaarin sarron aikana. Hän kertasi puolueen kansallisuuspoliittiset kannan-

8 Nove 1993, s. 6–7; Service 1997, s. 206.

9 Paljastettava ”teoria” suomensukuisten kansojen yhtenäisyydestä. P–K 28.11.1935.

10 Apolonik Leningradski Obkom VKP(b) tov Nizovtsevu. TsGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 747, l. 2–3.

otot vuodesta 1903 alkaen saman logiikan mukaan, jolla niihin viitattiin Rovion vuoden 1929 päätöslauselmassa.¹¹ Tällä kertaa oppositio ei saanut tukea keskuksen edustajan esiintymisestä.

Gylling esitti kokoukselle hallituksen toimintakertomuksen. Hän keskittyi talous- ja kulttuurisaavutusten esittelyyn. Vaikka Karjalan osuus Neuvostoliiton väestöstä oli vain 0,2 prosenttia, oli sen osuus Neuvostoliiton metsänviennissä 15–18 prosenttia. Koko Neuvostoliiton viennin arvosta Karjalan metsänviennin osuus oli 3–4 prosenttia. Neuvostoliiton putavarantuotannosta sen osuus oli viisi prosenttia. Gylling raportoi metsätöiden etenevän myös kuluvana kautena hyvin sitä lukuun ottamatta, että ”vahingollinen kulakkijoulu” laski töiden vauhtia tammikuussa. ”Tätä ei saa enää sallia. Metsätyösuunnitelmat täytyy täyttää päivästä päivään.”¹² Gyllingin pääviesti oli kuitenkin se, että Karjala menestyi hyvin sille annettujen taloudellisten tehtävien täyttämässä eikä kritiikille ollut aihetta.

Tosiasiaa Karjalalle asetettu vaatimus kasvattaa metsätöiden määrä nelinkertaiseksi edelliseen vuoteen verrattuna oli mahdoton. Toisen viisivuotissuunnitelman metsänhakuutavoitteiden toteuttaminen epäonnistui pahoin.¹³ Edustajakokouksen päätöksissä suunnitelmien täyttämistä ei voinut epäillä, mutta myös syntipukki oli hyvä nimetä siltä varalta että epäonnistumisesta jouduttaisiin tekemään tiliä. ”Työskennelkää siten kuin työskentelevät Kiestingin ja Petrovskin piirin iskurit. Paljastakaa viholliset, jotka järjestävät sabotaashia metsätöissä. Leimatkaa häpeällä lorvailijat, rokuloitsijat ja heidän kaltaisensa vetelehtijät, jotka häiritsevät metsätyösuunnitelmien täyttämistä. Säästäkää hevosia, työkaluja ja koneita.”¹⁴

Rovio ja Gylling yrittivät kääntää kokouksen huomion paikallisen nationalismin vastaisesta taistelusta ulkoiseen uhkaan. Rovio hyökkäsi voimakkaasti ”suomalaisia fasisteja” vastaan. Hän kuvaili värikkäasti Suur-Suomi hankkeiden uhkaa Karjalalle ja koko Neuvostoliitolle. Fasismin vaikutusvallan kasvua kuvasi se, että AKS sai noin 90 prosenttia Helsingin ylioppilaskunnan vaalien äänistä. AKS:läiset olivat tulevaa kansakunnan johtajistoa, Rovio perusteli esimerkkinsä todistusvoimaa.¹⁵

Niin kauan kuin Karjalan päävihollisena pidettiin suomalaista fasismia, pu naiset saattoivat toivoa että nationalismin vastainen kampanja ei muuttuisi etnisiin perusteisiin toteutetuksi suomalaisvastaiseksi kampanjaksi. ”Me Karjalan väestö emme ole Suomen porvariston heimoveljiä. Meidän heimoveljiämme ja

.

11 X Vsekarelski sezd sovetov rabotsih, krestjanskij i krasnoarmejskih deputatov 5.12. janvarja 1935 goda, s. 24–26.

12 Em. lähde, s. 39–40; Doklad predsedatelja Sovnarkoma AKSSR tov. E. A. Gjullinga. Krasnaja Karelija 12.1.1935; X yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen yhteenvedot. 5.–12. tammikuuta 1935, s. 15. Renvall 17B, KA.

13 Kilin 1999a, s. 132.

14 X yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen yhteenvedot. 5.–12. tammikuuta 1935, s. 107. Renvall 17B, KA.

15 Em. lähde, s. 59, 121; Gyllingin, X yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen yhteenvedot. 5.–12. tammikuuta 1935, s. 65–66. Renvall 17B, KA; Doklad predsedatelja Sovnarkoma AKSSR tov. E. A. Gjullinga. Krasnaja Karelija 12.1.1935; Zakljutshitelnoje slovo tov. E. A. Gjullinga. Krasnaja Karelija 13.1.1935.

meidän sukulaisiamme on koko maailman työväenluokka (suosionosoituksia). Mutta Suomen porvariston kanssa me emme ole olleet, emme ole, emmekä tahdo olla missään sukulaisuussuhteissa. (Suosionosoituksia) Niin, että – menköön helvettiin! (Suosionosoituksia)”, Rovio julisti.¹⁶ Yritys oli toivoton. Neuvostoliiton politiikan suunta oli muuttunut ja venäläinen nationalismi oli noussut erääksi sen määrääväksi tekijäksi.

Joulukuussa 1934 tapahtunut Kirovin murha aloitti uuden vaiheen Neuvostoliiton historiassa. Kirovin on katsottu edustaneen puoluejohdossa maltillista linjaa ja hänen nauttimastaan laajasta kannatuksesta XVII puoluekokouksessa tammikuussa 1934 puolueen pääsihteeriksi Stalinin tilalle on myös spekuloitu. Vaikka Stalinin mahdollisesta osuudesta Kirovin murhaan ei olekaan tutkijoiden keskuudessa yksimielisyyttä eikä käytössä oleva aineisto anna lisävalaistusta kysymykseen, ovat murhan yhteiskunnalliset seuraukset kuitenkin yksiselitteiset. Stalin toteutti välittömästi murhan jälkeen joukon hallinnollisia ja lainsäädännöllisiä toimenpiteitä, jotka lisäsivät NKVD:n valtaa. Lisäksi hän käytti murhaa usean vuoden ajan hyväkseen raivatakseen tieltään sekä entisiä että olettamiaan nykyisiä opposition edustajia. Erityisen tärkeä rooli vuosien 1935–36 poliittisen terrorin ja vuosien 1937–38 suuren terrorin toteuttamisessa oli Stalinin yksin, Neuvostoliiton toimeenpanevan keskuskomitean (TsIK SSSR) nimissä pari tuntia Kirovin murhan jälkeen antamalla lailla ”Laki joulukuun 1. päivästä”. Politbyro hyväksyi Stalinin toimen jälkikäteen kaksi päivää myöhemmin. Lain mukaan terrorismista ja muista raskaimmiksi rikoksiksi

Oppositio hyökkäsi voimakkaasti Karjalan johtoa ja Gyllingiä vastaan Petroskoissa 1935 kokoontuneessa X Yleiskarjalaisessa neuvostojen edustajakokouksessa. Puhemiehistöön valitut Gylling (kolmas vasemmalta) ja Rovio (neljäs) kannattajineen puolustivat noudatettua politiikkaa. Molemmat syrjäytettiin saman vuoden syksyllä. Suomalaisen vastainen kampanja alkoi.

16 Rovio, X yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen yhteenvedot. 5.–12. tammikuuta 1935, s. 70. Renvall 17B, KA.

määritellyistä valtionvastaisista toimista voitiin tuomita teloitettavaksi ja muihin rangaistuksiin aikaisempaa helpommin. Tuomittaville ei mm. annettu enää entisenlaista oikeutta puolustusasianajajaan eikä oikeutta pyytää armahdusta kuolemantuomiosta. Stalin käytti lakia hyväkseen välittömästi vanhojen vastustajiansa vangitsemiseksi ns. ”zinovjevilaisten” Leningradiin, Moskovaan ja niiden kautta ympäri Neuvostoliittoa laajennetuissa jutuissa. Stalinin vanhat vastustajat Zinovjev, Kamenev vangittiin jo 14.12.1934, joulukuun lopussa teloitettiin 14 ihmistä ja 77 muuta vangittiin ja tuomittiin eri pituisiin vankeus- ja karkotusrangaistuksiin. Tammikuussa 1935 Leningradista karkotettiin Siperiaan ja Jakutiaan 663 entistä Zinovjevin tukijaa ja 325 lähetettiin työhön muille alueille. Stalin aloitti puolueen puhdistamisen.¹⁷

Karjalan kannalta osoittautui merkitykselliseksi, että Stalin sijoitti VKP(b):n Leningradin aluekomiteaan ja NKVD:hen uudet miehet. Kolme päivää murhan jälkeen Leningradin NKVD:n johtajaksi nimitettiin Medvedevin tilalle Ja. D. Agranov. Hän oli hankkinut kannuksensa jo Kronstadtin kapinan jälkiselvittelyissä kapinallisten kovaotteisilla kuulusteluilla. Hänet tunnettiin Stalinin ystävä ja NKVD:n johtajan Jagodan varamiehenä. Leningradin NKVD miehitettiin Stalinin luotetuilla. Seitsemän Medvedevin alaista tuomittiin Kirovin suojelun epäonnistumisesta. Leningradissa ja Moskovassa ryhdyttiin teloittamaan ”murhaan sekaantuneita valkokaartilaisia”.¹⁸

Helmikuussa 1935 käynnistyi Nikolai Jezhovin johtama uusi puoluepuhdistus. Leningradin vastanimitetty puoluesihteerit Andrei Zhdanov ja Agranov ottivat ohjat käsiinsä. Politbyro ja NKVD:n päällikkö Genrih G. Jagoda¹⁹ määräsivät Zhdanovin ja uuden NKVD:n Leningradin aluepäällikön Leonid M. Zakovskin²⁰ maaliskuussa 1935 puhdistamaan Leningradin ja Karjalan raja-alueet ”kulakeista ja neuvostovastaisista aineksista”. Samanlaisia määräyksiä annettiin myös muille alueille. Pelkästään Leningradista on arvioitu pakko-siirretyn maaliskuun aikoihin 30–40 000 ihmistä. Raja-alueiden puhdistuksen syynä oli Narkomindelin tekemä arvio, jonka mukaan Euroopan suurvalta-poliittinen tilanne oli muuttunut Neuvostoliitolle epäsuotuisaksi. Se arvioi fasis-tisen Saksan strategisen vaikutuksen voimistuneen lähialueilla ja Itämerellä mm. Saksan ja Britannian välisen laivastosopimuksen johdosta. Nämä muutokset olivat Narkomindelin mukaan syynä myös Suomessa voimistuneisiin Neuvostoliitolle kielteisiin ilmiöihin.²¹ Neuvostoliitossa aloitettiin sotaan val-

17 Hlevnjuk 1996, s. 104, 141–143.

18 Conquest 1990, s. 34, 41, 44.

19 Genrih G. Jagoda valittiin Vjatsheslav Rudolfovitsh Menzhinkin jälkeen vuonna 1934 OGPU:n johtajaksi. Hänet valittiin XVII puoluekongressissa 1934 PB:n täysjäseneksi. Heinäkuussa salaisen poliisin organisaatiouudistuksessa hänestä tuli sisäasian kansankomissaari (NKVD), jonka alaisuuteen myös OGPU yhdistettiin. Hänet erotettiin Stalinin aloitteesta syyskuussa 1936. Jagodan vangitseminen tapahtui huhtikuussa 1937. Hänet tuomittiin maaliskuussa 1938 alkaneessa viimeisessä suuressa poliittisessä näytösoikeudessa kuolemaan. Tucker 1990, s. 261; Conquest 1990, s. 138–139, 180, 341; Andrew-Gordievski, s. 355.

20 Zakovski tunnettiin häikäilemättömänä miehenä, jolla oli rikollinen menneisyys. Zakovskin sanotaan kehuneen saavansa vaikka Marxin tunnustamaan, että oli Bismarckin palveluksessa. Tucker 1990, s. 315; Conquest 1985, s. 56–57.

21 Hlevnjuk 1996, s. 144–145; Vihavainen 1997, s. 54–55; Conquest 1990, s. 79; Flink 1991, s. 312.

mistäutuminen käynnistämällä rajaseutujen ja puolueen laaja puhdistus. Karjalan kysymyksen ratkaisu oli osa suurpolitiikkaa ja sen raameissa Suomesta tehtyä arviota.

Andrei Zhdanovin valtaannousu loi uuden näköalan myös Karjalan oppositiolle. Muurmannin rautatien Petroskoissa sijainneen poliittisen osaston varajohtaja Filip Ivanovitsh Jegorov²² lähetti maaliskuussa 1935 Zhdanoville kirjeen, jossa hän vaati muutosta myös Karjalan kielipolitiikkaan. Hän perusteli laajasti jo aikaisemmissa yhteyksissä käytetyin argumentein suomen kielen poliittista vahingollisuutta Karjalalle. Zhdanov toimitti kirjeen edelleen Karjalan asiat hoitoonsa saaneille M.S. Tshudoville ja Petr Irklisille²³. Tshudov oli Leningradin aluekomitean toinen sihteeri. Irklisistä taas Zhdanov teki Rovion erottamisen jälkeen Karjalan aluekomitean ensimmäisen sihteerin.²⁴

Jegorov todisteli kirjeessään mitä etuja siitä seuraisi, jos karjalaiset ymmärtäisivät samaa kieltä mitä muuallakin Neuvostoliitossa puhuttiin. Nyt he ymmärsivät sen sijaan vain kieltä, jota puhutaan ”fasistisessa valkoisessa Suomessa”. Karjalan kielipolitiikka hyödytti ainoastaan Suur-Suomea tavoittelevien karjalaisten kulakkien ja Suomen porvariston tavoitteita, Jegorov todisteli. Karjalaiset altistuivat Suomen poliittiselle vaikutukselle. Jegorov korosti, että kielipolitiikalla oli myös maanpuolustuksen kannalta suuri merkitys. Hän pyysi Leningradin aluekomiteaa välittämään VKP(b):n keskuskomitean tietoon, että Karjalan ”finnizatsija” (suomalaistaminen) heikensi sen ”internationalistisia siteitä venäläiseen proletariaattiin”. Jegorov oli varma, että GPU tuntee lukuisia esimerkkejä tästä.²⁵

Karjalan tulevaisuus ratkaistiin huhtikuussa 1935 kun Zhdanov tapasi Karjalan ”tovereita” keskustellakseen heidän kanssaan tasavallan poliittisesta tilanteesta. Zhdanov ilmoitti yhteenvetona keskustelusta, että Karjalan johto oli ”mätä” ja että se oli syrjäytettävä. Operaatiolle päätettiin hakea VKP(b):n keskuskomitean hyväksyntä. Todisteeksi Karjalan johdon mädännäisyydestä esitettiin mm. se, että Rovio oli hylännyt johdonmukaisesti kaikki Leningradin aluekomitean ehdottamat venäläiset piirisihteerikandidaatit, koska se oli ”muka venäläistämistä”. Suomalaiset olivat myös estäneet venäläisiä nousemasta johtaviin tehtäviin Karjalassa. Niihin oli valittu vain suomalaisia, Zhdanov syytti. Kaiken lisäksi Karjala oli kuvitellut olevansa autonominen ja irrallaan Leningradin ohjauksesta, syytöslista jatkui.²⁶

22 F. I. Jegorov oli Sorokan piiris sihteeri 1930-luvun alussa. Arhivnaja spravka ot 19.1.1996. Osnovanie GAOPDF RK, f. 3, op. 6, d. 3074, 3075, 3076.

23 Irklis Petr Andrejevitch (1887–1937) oli latvialainen, VKP(b):n jäsen vuodesta 1905. Hänet valittiin Karjalan aluekomitean ensimmäiseksi sihteeriksi Kustaa Rovion tilalle elokuussa 1935. Vuonna 1937 hänet tuomittiin kuolemaan. Otsherki istorii karelskoj organizatsii KPSS, s. 550.

24 F. Jegorov 24.3.1935 Leningradski Obkom VKP(b) tov. Zhdanovu. TsGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 958, l. 181, 183–184.

25 Ibid.

26 Zhdanov. Vystuplenija na zasedanii bjuro Len. OK VKP(b) ob oshibkah i izvrashtshenijah v rabote Karelskogo obkoma VKP(b) 28.8.1935 g. (RTSHIDNI, f. 77, op. 1, d. 495, l. 1–5) A.A. Zhdanov, mf. 137, KA.

Karjalan suomalaisjohdon politiikkaa oli ollut Zhdanovin mukaan nationalistista, koska suomalaiset punaiset olivat pitänyt itseään tulevan neuvosto-Suomen johtajina. He olivat suuntautuneet tästä syystä Suomeen, vaalineet suomalaista kulttuuria ja kasvatusta sekä erottaneet Karjalan muusta neuvostokulttuurista. Tämän seurauksena kansallinen väestö ei tiennyt kumpi, Neuvostoliitto vai Suomi oli sen oikea isänmaa. Karjalan hallituksen politiikka oli rapauttanut rajapiirien kansallisen väestön uskollisuutta neuvostovaltaa kohtaan. Syntynyt tilanne oli vaarallinen, koska juuri heidän oli sodan syytyessä asetettava ensimmäisenä puolustamaan Neuvostoliittoa, Zhdanov korosti. Hän muistutti, että myös Kirovin murhan tehneen Nikolajevin vaimo oli ollut Latviaan suuntautunut latvialainen. Monet latvialaiset, eestiläiset ja suomalaiset kommunistit orientoituvat omiin kotimaihinsa eivätkä siksi tienneet, missä heidän isänmaansa on. Siksi he joutuvat helposti vihollisen puolelle.²⁷ Zhdanovin arvio edustaa puhdasta kansallis-bolshevistista, nationalistista ajattelutapaa. Se on myös uusi osoitus siitä, miten neuvostojohto kytki 1930-luvulla kansallisuus- ja turvallisuuskysymyksen yhä tiukemmin toisiinsa. Neuvostojohton työjärjestykseen ei kuulunut enää vallankumouksen levittäminen ja internationalismi, vaan venäläisyyden ytimen ympärille rakennettava ”isänmaa”. Tsaristisen Venäjän tapaan virallisesta nationalismista oli tullut osa bolshevistisen Venäjän politiikkaa.

Vaikka terrori ei ollut vielä noussut hallitsemistavan päämetodiksi, oli se kuitenkin yksi vaihtoehto muiden joukossa. Zhdanov korosti huhtikuussa 1935, että ”repressio ei ole päämetodi, vaan toissijainen kasvatustyöhön verrattuna”.²⁸ Ensin oli tarkoitus yrittää tiivistää kotirintama neuvostopatrioottisen kasvatuksen ja nationalistisen propagandan avulla ja ellei se tehoaisi, jäljellä olisivat pistimet ja kiväärit. On ilmeistä, että Zhdanovin puhe heijastelee myös neuvostojohton sisällä käytäyä keskustelua poliittisten ja poliisitoimien keskinäisestä suhteesta.

Zhdanovin Karjalasta tekemät johtopäätökset eivät jääneet vaille seurauksia. Puoluejäsenten tarkastaminen oli alkanut Petroskoissa maaliskuussa ja 22 rajapiirin puhdistus ja jääkäriprikaatin vangitsemiset alkoivat huhtikuussa. Myös ns. Kirjan juttu oli edelleenkin vireillä.²⁹ Elettiin Gyllingin hallinnon viimeisiä kuukausia, vaikka suomalaiset eivät sitä vielä tienneetkään.

Vaikka Karjalan keskuselinten ja piirien puhdistus ei vielä muuttanut kansallisuusjakaumaa, niin SKP:n tukiryhmiksi organisoituneen suomalaisten toiminnan se lamautti. Ehkä raskain menetys sille Toivo Alavirran erottaminen Uhtuan piirisihteerin tehtävistä. Hänen tilalleen lähetettiin Petroskoin kaupunkikomitean sihteeri Gappojev, joka ryhtyi nyt puhdistamaan Uhtuaa. Petroskoihin

27 Ibid.

28 Stenogramma retshi t. Zhdanova na soveshtshanii s instruktorami OK i GK 20 aprelja 1935 goda. (RTsHIDNI, f. 77, op. 1, d. 453, l. 12–20). A.A. Zhdanov, mf. 112, KA.

29 Tsirkuljarnoe pismo Karelskogo obkoma VKP(b) i TsIK KASSR rajkomam partii i rajispolkomam pograntsnyh rajonov o provedenii personalnoj proverki sovetskikh i hozjajstvennyh kadrov po polititsheskim i delovym katshestvam 16. aprelja 1935 g. Sovety Karelii 1917–1992, s. 177, 520–521; KD 564/764–35 5.12.–35 Sortavalan osaston til. kats. N:o 11 marraskuulta –35. EK-Valpo I, 6. Amp. XLI (D-E1), mappi 730. KA; Takala 1998, s. 182.

Rovio puolusti itsepäisesti Karjalan politiikkaa vielä 30-luvun alkupuolella vaikka suunta Moskovassa oli jo alkanut muuttua. 30-luvun puoliväliin tultaessa hän joutui kuitenkin tunnustamaan, että taistelu oli hävitty. Kuvassa Rovio tervehtii Karjalan "maineikkaita ihmisiä" Petroskoissa 1934.

taas lähetettiin Gappojevin tilalle Leningradin piiristä uusi mies, Zhdanovin kaipaamiin venäläisiin lukeutunut Vladimirov. Alavirran lisäksi myös muita suomalaisten toimintaa aktiivisesti järjestäneitä punaisia erotettiin. Kiestingin sihteeri Oskari Sundman joutui jättämään paikkansa. Hänen tilalleen lähetettiin TsIK:n sihteerin tehtävistä erotettu Heikkonen. Myös Rukajärven piirisihteeri Puonti erotettiin.³⁰

VKP(b):n Karjalan aluekomitea sai keskuskomitealta 13.5.1935 määräyksen aloittaa kesäkuussa jäsenkirjojen tarkastus. Rovion selkäranka taittui. Hän lähetti keskuskomitealle kaksi päivää ennen tarkastuksen aloittamista kirjeen, jossa hän tuomitsi kirjapaino Kirjan ”sovinistisen” johdon. Hän syytti sitä venäläisten syrjinnästä ja suomalaisten sekä karjalaisten suosimisesta uusia työntekijöitä palkattaessa. Toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi oli kuitenkin jo ryhdytty. Kirjapainon puoluekomitean sihteeri oli vapautettu tehtävistään. Myös piirien puhdistus eteni hyvin, Rovio vakuutti keskuskomitealle. Niiden puolue-työntekijöistä oli vaihdettu jo 90 prosenttia.³¹ Kirjan johdon syyttäminen suomalaisten suosimisesta työntekijöitä palkattaessa oli absurdia jo pelkästään siksi, että kirjapainon lähes koko julkaisutoiminta oli suomenkielistä. Tämä kuvaa kuitenkin paikallisen nationalismin vastainen kampanja luomaa ilmapiiriä.

Suomalaiset menettivät suurimman osan asemistaan piirien puhdistuksessa. Jäljelle ei jäänyt kovin montaa muuta kuin Rovio ja Gylling. Karjalassa alkoi uusi vaihe. Jopa luonto osoitti, mistä oli kysymys. Elettiin kesäkuun 1. päivää, mutta lumi oli vielä maassa.³²

30 Smena sekretarej PO VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 338.

31 Sekretar Karobkoma Rovio TsK VKP(b) Petrozavodsk 29.5.1935. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 32–33; Sekretar Karobkoma Rovio TsK VKP(b) Petrozavodsk 29.5.1935. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 311, l. 1.

32 SKP:n Karjalan valtuutettu Lauri Lamminen kirjoitti Sirolalle lähettämässään kirjeessä poikkeuksellisesta kesästä. L.(amminen) Petroskoista 1.6.–35 Sirolalle ja Lepolalle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 40.

Rovion ja Gyllingin syrjäyttäminen

Kirovin murhan jälkeen välittömästi tapahtunutta opposition näkyvimpien edustajien vangitsemista seurasi uuden puoluepuhdistuksen käynnistäminen. VKP(b):n keskuskomitea kehotti 19.5.1935 puoluejärjestöjä ”erikoistutkimuksiin” vielä puolueen jäsenenä olleita vihollisia vastaan. Kesäkuussa tehtiin läntisiä alueita koskenut erikoispäätös, jossa niiden puoluesihteereitä moitittiin riittämättömästä valppaudesta. Touko-kesäkuussa keskuskomitea lakkautti myös puolueopposition jäsenille langetettavaa kuolemanrangaistusta vastustaneet ”Vanhojen bolshevikkien yhdistyksen” ja ”Entisten poliittisten vankien yhdistyksen”.³³

Toukokuussa 1935 puoluepuhdistuksen etenemistä perustettiin valvomaan ”valtion turvallisuuskomitea”. Puhdistus määrättiin suoritettavaksi yhdessä NKVD:n kanssa. Komitean puheenjohtaja oli Stalin ja jäseninä olivat Nikolai Jezhov, Andrei A. Zhdanov, M.F. Shkiriatorov (keskuskontrollikomitea) ja Georgi Malenkov. Komitean toimeenpanevana käsivartena oli ”poliittinen valtio-turvallisuusosasto”. Siihen kuuluivat A.N. Poskrebyshev (Stalinin sihteeri) ja Malenkov keskuskomiteasta, Ja. D. Agranov ja I. A. Serov NKVD:sta sekä Shkiriatorov ja Andrei Ja. Vyshinski prokuraattorin virastosta. Sen tehtävä oli valvoa puhdistuksen päivittäistä etenemistä. Informaation se sai Serovin johtamalta NKVD:n toimeenpanevalta komitealta, jolla oli noin 150 työntekijää eri yhteiskuntaelämän lohkoilla sekä erikoisedustajat tasavalloissa ja NKVD:n toimistoissa. Leningradin edustus oli molemmissa elimissä vahva: puoluejohtaja Zhdanov, NKVD:n johtaja Agranov ja Shkiriatorov, joka oli valittu Leningradin aluekomitean edustajaksi VKP(b):n XVII puoluekongressiin tammikuussa 1934.³⁴ Kirovin murha voimisti huomattavasti NKVD:n asemaa instituutioiden välisessä taistelussa. Sen rooli nousi hallitsevaksi monilla yhteiskuntaelämän aloilla. Poliisitoimet syrjäyttivät yhä useammin politiikan.

Myös Karjalan valtataistelu oli saapumassa päätökseensä. Sitä oli käyty joulukuusta 1933 asti. Elokuussa 1935 kokoontunut VKP(b):n Karjalan aluekomitean IV täysistunto sai VKP(b):n keskuskomitean ilmoituksen Rovion ja Apolonikin erottamisesta tehtävistään. Muodollisesti heidät kutsuttiin keskuskomitean käytettäväksi Moskovaan. Rovion tilalle valittiin Leningradin aluekomitean sihteeri Petr A. Irklis.³⁵ Häntä oli ajettu viimeistään kevästä asti tehtävään, kun Zhdanov päätti pyytää Moskovalta lupaa Karjalan johdon vaihtamiseen. Myös Karjalan aluekomitean kolmas sihteeri Jukka Petrov siirrettiin pian Rovion erottamisen jälkeen Leningradin alueeseen kuuluneen pienen Dedovitshin piirijärjestön sihteeriksi.³⁶ Suomalaiset pyyhkäistiin kerralla Karjalan johdosta syksyllä 1935 käynnistetyllä operaatiolla.

Erottamiset eivät silti koskeneet vain suomalaisia. Myös joukko Apolonikin tukijoita joutui lähtemään. Yksi heistä oli Apolonikin apulaissihteeri Konstanti-

33 Conquest 1990, s. 74.

34 Tucker 1990, s. 310; Hlevnjuk 1996, s. 147.

35 VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 1. Renvall 17B, KA.

36 Petrov vangittiin tästä tehtävästä 25.11.1937 ja tuomittiin vankileirille Krasnojarskin piiriin. Hän vapautui v. 1948, mutta vangittiin uudelleen 1949 ja kuoli sillä tiellä Siperiassa vuonna 1961. Takala 9/1991, s. 146.

nov. Hänen asemansa oli epätoivoinen Apolonikin erottamisen jälkeen. Oli käynyt ilmi, että Konstantinov oli palvellut tammikuusta 1919 maaliskuuhun 1920 vapaaehtoisena Millerin 2. pohjoisessa rykmentissä. Apolonikin erottamisen jälkeen hänellä ei ollut enää suojelijaa. Konstantinov yritti riistää itseltään hengen, mutta ei onnistunut heti. Hän eli sairaalassa vielä kolmen päivää.³⁷

Suomalaisten ongelmaksi puoluepuhdistuksessa tuli entisten sosialidemokraattien erottaminen. Lähes kaikki punaiset olivat kuuluneet Suomessa johonkin nyt sosialidemokraattiseksi luokiteltuun puolueeseen. Etenkin kun sellaisiksi luettiin paitsi vanha SDP, myös SKP:n perustamat STP, SSTP ja niiden seuraajat.³⁸ Vilmin tilalle SKP:n Karjalan valtuutetuksi valitun Lauri Lammisen osa ei ollut helppo. Hän tapasi 2.9.1935 ensimmäisen kerran uuden puoluesihteerin Petr Irklisin. Irklis ilmoitti heti kättelyssä, että SKP menettää toimistonsa ja että sen toiminta oli muutenkin järjestettävä kokonaan uudelleen. Lammisen tulevaisuuden näkymät eivät olleet kovin valoisat. ”Olen koettanut tehdä mitä ihminen ja pappi voi ja vastakin seison paikallani, mutta kun jollakin taholla on sellainen käsitys, että SKP:n jäsenistä puolet on provokaattoreita, niin ei se ole kovin helppoa.”³⁹

GPU nouti SKP:n entisen Karjalan valtuutetun Otto Vilmin kuulusteluihin kolme viikkoa myöhemmin, 22.9.1935. Se oli kiinnostunut SKP:n tukiryhmien toiminnasta. Vilmille väitettiin, että niiden toiminta oli salaista ja luvaton. Häntä oli vaadittu kertomaan, kenen luvalla ryhmät toimivat. Lisäksi GPU halusi tukiryhmien jäsenluettelot ja tiedon niiden organisatorisesta rakenteesta.⁴⁰

NKVD:n lisäksi myös Irklis ryhtyi selvittämään SKP:n tukiryhmien laillisuutta. Kirjan tukiryhmästä kutsuttiin aluekomiteaan kuulusteltavaksi Heino Rautio ja Matti Tenhunen. Myös Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi tammikuussa valitulta Pottojeviltä oli kysytty tukiryhmistä. Hän pesi kätensä jutusta ja ilmoitti, ettei ollut tiennyt mitään niistä eikä pitänyt niitä myöskään tarpeellisina. Aluekomitean työntekijä ja entinen Aunuksen piirisihteerin Mihail N. Nikolski⁴¹ kuulusteli Aunuksen tukiryhmäläisiä näiden ”salaisesta toiminnasta”. Nikolski väitti itse olleensa siitä täysin tietämätön, vaikka oli vienyt vuotta aikaisemmin Aunuksen tukiryhmälle SKP:n Petroskoin byron tiedotuslehtisiä.⁴²

37 Sekretar KarOK Irklis sekretarju TsK VKP(b) t.t. Jezhovu i Zhdanovu 5.9.1935. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 45.

38 Lasse Petroskoista 26.8.–35 UB:lle. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 40.

39 Ilman allekirjoitusta Petroskoista 2.9.–35 Hyvä veli Iivolle. Em. delo.

40 Lasse (Lamminen) Petroskoista 23.9.1935 Iivolle (UB). Em. delo.

41 Mihail Nikolaevitsh Nikolski, s. 1902 valittiin myöhemmin aluekomitean toiseksi sihteeriksi. Hän toimi Irklisin erottamisen jälkeen syksyllä 1937 vähän aikaa aluekomitean ensimmäisenä sihteerinä. Smena sekretarej PO VKP(b). GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 338, l. 14; Otsherki istorii karelskoj organizatsii KPSS, s. 288, 564.

42 Eeva Korhosen SKP:n UB:lle toimittaman lausunnon mukaan ainakin seuraavat Karjalan aluekomitean johdosta tiesivät tukiryhmien toiminnasta: NKVD:n johtaja Shershevski, kulttuuri- ja propagandaosaston johtaja Hyppönen, aluekomitean kolmas sihteeri Jukka Petrov, entinen TpKK:n sihteeri J. Heikkinen, M.N. Nikolski, aluekontrollikomitean jäsenet, Averkijev ja Gappojev. Toisin sanoen väite tukiryhmien toiminnan salaisuudesta siinä mielessä kuin sitä tutkittiin oli vailla kaikkea perää. Operaation motiivit olivat muualla. Eeva Korhonen Petroskoista 26.9.1935 UB:lle, Tukiryhmiä koskeva lausunto. RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 26, l. 169.

Tilanne oli suomalaisten kannalta vaikea. Kullervo Manner oli saanut Moskovasta luvan tukiryhmien perustamiseen SKP:lle järjestettävää rahankeräystä varten, mutta muulle toiminnalle ei lupaa ilmeisesti oltu erikseen haettu. Karjalassa tukiryhmien toiminta oli perustunut Rovion ja Gyllingin aktiiviseen tukeen, mutta virallisia päätöksiä tukiryhmistä ei ilmeisesti ollut tehty. Suomalaisen suositukset olivat heikot. NKVD:n 2.7.1935 vangitseman puolueen entisen puheenjohtaja Mannerin⁴³ ja elokuussa erotetun Rovion sanaan vetoaminen ei asiassa auttanut. Myöskään Kirovin murhan jälkeen vangitun NKVD:n Leningradin päällikkö Medvedevin kanssa käytyihin keskusteluihin vetoamisesta ei ollut hyötyä.

SKP:n tukiryhmien leimaaminen vihollis- ja vakoiluorganisaatioiksi oli oleellinen osa 29.9.1935 alkaneeseen VKP(b):n Karjalan aluekomitean V täysistuntoon valmistautumista. Kokouksen kulku viimeisteltiin kolme päivää aikaisemmin järjestetyssä VKP(b):n Leningradin aluekomitean istunnossa. Lamminen ilmoitti samana päivänä SKP:lle Moskovaan, että Irklis oli määrännyt Petroskoin byron siirtämään ”kampeensa maantielle”. Karjalan GPU syytti Gyllingiä ja muita aluekomitean suomalaisia SKP:n tukiryhmien harjoittaman ”vakoilutoiminnan” johtajiksi. Tämän jälkeen ei ollut mikään yllätys, että aluekomitean V istunto lakkautti tukiryhmät.⁴⁴ Yllätys oli se, että niitä syytettiin vain VKP(b):n sääntöihin perustumattomiksi järjestöiksi.

Aluekomitean täysistunto valitsi liian pehmeäksi osoittautuneen Zahar Denisovin tilalle Karjalan aluekomitean ORPO:n johtajaksi Leningradin aluekomiteasta lähetetyn Leoninokin. Hänen tehtävänään oli puhdistaa yhdessä Irklisin kanssa suomalaiset Karjalan puoluejärjestöjen johtoelimistä. Keväällä 1935 Petroskoita Leningradista puhdistamaan lähetetty Vladimirov ylennettiin myös aluekomitean byron jäseneksi.⁴⁵

Täysistunnossa isännän ääntä käyttänyt VKP(b):n Leningradin aluekomitean toinen sihteeri M.S. Tshudov nimesi Rovion ja Gyllingin syyllisiksi nationalistiseen kansallisuuspolitiikkaan. He eivät olleet Leningradin aluekomitean päätöksistä huolimatta järjestäneet venäjän kielen opiskelua oikealla tavalla. Karjala oli yhdistettävä tiiviimmin neuvostokulttuuriin, Tshudov vaati.⁴⁶ Karjalan suomalaistaminen oli estänyt Karjalan liittämisen tiiviimmin Venäjään, estänyt neuvostokulttuurin ja -patriotismin voimistumisen. ”Rovio ja muut toverit eivät ymmärtäneet tai eivät halunneet ymmärtää, että jarruttaen venäjän kielen opetusta he siten jarruttivat nuorison yhdistymistä neuvostokulttuuriin ja objektiivisesti loivat ne olosuhteet, jotka häiritsevät suuren Neuvostoliittomme tietoisten kansalaisten kasvattamista neuvostopatriotismin pohjalla.”⁴⁷

43 Rentola 1994, s. 29.

44 L. (Lamminen) Petroskoista 26.9.1935 Iivolle (UB). RTSHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 40; Tshudov, VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 8. Renvall 17B, KA; Toveri Irklisin loppulausunto VKP(b):n Karjalan Aluekomitean V pleenumin iltäistunnossa 1. pñä lokakuuta v. 1935., s. 62. Em. lähde; Karjalan Aluekomitean V pleenumin hyväksymä päätös tov. M.S. Tshudovin ja tov. P.A. Irklisin selostusten johdosta, s. 72. Em. lähde.

45 VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 1–2. Renvall 17B, KA.

46 M. S. Tshudov, O sostojanii raboty Karelskoi partiinoj organizatsii. Krasnaja Karelija 5.10.1935; Tshudov, VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 9. Renvall 17B, KA.

47 Tshudov, em. ptk., s. 15–16; Tshudov, Krasnaja Karelija 5.10.1935.

Tshudov kertoi kuulleensa, että sen sijaan että toverit olisivat olleet ylpeitä oppiessaan Leninin-Stalinin kieltä, oli nuoriso mielenosoituksellisesti hylkinyt sitä. ”Miten voidaan kasvattaa nuorisoamme opettamatta venäjänkieltä? Miten voidaan kasvattaa siinä neuvostopatriotismia, miten voidaan toteuttaa kansainvälistä kasvatusta tällaisessa tilanteessa ja kun tätä tilannetta ovat vielä ylläpitäneet erinäiset toverit? ... ihmiset, jotka eivät taistele tuontapaisia nationalistisia ilmiöitä vastaan – eivät ole meidän ihmisiämme, eivät ole neuvostoihmisiä. Sellaiset ovat mitä selvintä mätää, sellaiset ovat fasisin Suomen avustajia.”⁴⁸

Tshudov luetteli useita esimerkkejä turmiollisesta suomalaisvaikutuksesta. Kirjapaino Kirjassa oli syrjitty venäjäksiä, jonka lisäksi sen johtoa vastaan esitettyjä syytöksiä oli pyritty lieventämään ja syyllisiksi nimettyjä puolustelemaan. Rovion taakkaa lisäsi myös se, että hän oli ollut julkisesti eri mieltä Leningradin aluekomitean Kirjan kysymyksestä tekemän päätöksen kanssa. Suoranaista ”fasisin Suomen talutusnuorassa kulkemista” todistivat tapaukset, joissa karjalaisia nimiä oli suomennettu. Siitä kantoivat vastuun Rovio ja muut häntä tukeneet, Tshudov jyrisi. Apolonikin tukijoiden virhe oli taas se, että he ”eivät käyneet riittävää taistelua näiden (Rovion) virheiden korjaamiseksi.”⁴⁹

Moskova ei ollut kuitenkaan unohtanut sitä, että suomalaiset oli nimitetty Karjalan kommuunin johtoon vienankarjalaisten talonpoikien rauhoittamiseksi. Samalla kuin suomalaiset syrjäytettiin Karjalan johdosta, VKP(b):n keskuskomitea hyväksyi päätöksen taloudellisten helpotusten myöntämisestä karjalaisille talonpojille. Se vapautti 27.9.1935 tehdyllä päätöksellä Karjalan kansallisten ja rajapiirien kolhoosit jyvien, perunan, lihan ja maidon luovutuksesta sekä vihannesten ”kontraktointisitoumuksista”.⁵⁰ Kysymys oli valtakunnallisesti ajatellen niin mitättömistä määristä, että Moskovassa tuskin edes huomattiin ”verirahan” aiheuttamia kustannuksia. Eleellä tahdottiin osoittaa, että suomalaisten syrjäyttäminen ei ollut suunnattu karjalaisia talonpoikia vastaan. Moskovan harjoittamassa kansallisessa integraatiostrategiassa siirryttiin uuteen vaiheeseen. Karjalais-suomalaisen identiteetin rakentaminen vaihtui karjalaisten Venäjään lähentämisen politiikkaan. Karjalan suomalaistamisesta siirryttiin venäläiseen karjalaistamiseen.

Irkliis vannoi omassa selostuksessaan Leningradin ja Andrei Zhdanovin nimeen. Niitä, jotka väittivät Karjalan menettäneen itsenäisyytensä Leningradille on ”lyötävä lujasti”. Sellaiset puheet valoivat vain vettä ”luokkavihollisen myllyyn”. Irkliis mukaan yksi Karjalan entisen johdon ”kaikkein suurimmista virheistä oli se, että se oli pyrkinyt sivuuttamaan Leningradin aluekomitean siitäkin huolimatta, että se on VKP(b):n keskuskomitean päätöksen mukaisesti Karjalan puoluejärjestön välitön johtaja”.⁵¹

48 Ibid.

49 Tshudov, em. ptk., s. 16–18; Irkliis, em. ptk., s. 63–64.

50 Tshudov, em. ptk., s. 22.

51 Irkliis, VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 42–43; Zhdanov. Vystuplenija na zasedanii bjuro Len. OK VKP(b) ob oshibkah i izvrashtshenijah v rabote Karelskogo obkoma VKP(b) 28.8.1935 g. (RTSHIDNI, f. 77, op. 1, d. 495, l. 1–5). A.A. Zhdanov, mf. 137, KA.

Irkliis hyökkäsi kovin sanoin Rovion kimppuun. Hän moitti myös niitä, jotka olivat osoittaneet Roviota kohtaan ”liiallista inhimillisyyttä”. ”Jos me tämän jälkehen haluamme mennä kohteliaasti tov. Rovion nimen ohitse, niin se ei kävele... Poliittisessa taistelussa ei tule koskaan sääliä ihmistä”, Irkliis opetti Karjalalle politiikan alkeita. Hän vetosi Leniniin, joka ei ollut epäröinyt katkaista edes ystävyssuhdetta poliittisen erimielisyyden vuoksi. Kun Rovio tuomittiin ensimmäiseksi pääsylliseksi, nimettiin Gylling toiseksi pääsylliseksi. Irkliis pehmensi kuitenkin loppulausunnossaan Gyllingin vastaista hyökkäystään kehottamalla arvostelijoita myös ”auttamaan kaikin tavoin tov. Gyllingiä ja muita tovereita näiden virheiden korjaamiseksi käytännössä”. Ehkä Gyllingin kohtaloa ei ollut vielä ratkaistu – tai sitten kysymys oli vain poliittisesta näytelmästä. Voi myös olla, että vaikka asia oli jo päätetty, sitä ei ollut kerrottu vielä Irkliisille. Yrjö Sirolalla oli kuitenkin vielä runsas kaksi viikkoa myöhemmin (18.10.) sellainen käsitys, että Gyllingiä ei erotettaisi.⁵²

Suomalainen viides kolonna

Karjalan ilmapiiri muuttui vihamielisen pelokkaaksi suomalaisia kohtaan. Irkliisin raportin mukaan kesäkuun alusta lokakuun 10. päivään mennessä oli vangittu kaikkiaan 205 ihmistä. Heistä 61 syytettiin vakoilusta ja puoluevastaisesta nationalismista.⁵³ Paikan päälle tilannetta tarkastamaan mennyt SKP:n Hannes Mäkinen huomasi, että SKP:n jäsenille ei löytynyt enää edes työpaikkoja. Joka paikassa vaadittiin VKP(b):n jäsenkirjaa ja venäjänkielen taitoa. ”Laitosten johtajista monet pelkäävät ottaa suomalaisia työhön.”⁵⁴

Vaikka venäjän kieli tuottikin monille suuria vaikeuksia, oli sitä ryhdytty opiskelamaan tarmokkaasti. ”Merikarin Fiinasta⁵⁵ sanoivat, että hän itkee mutta lukee.” Monet sellaiset, jotka eivät ”koskaan olleet venäjää puhuneet osasivatkin jopa aina selostuksiin asti”, Mäkinen kuvaili tilannetta. Hänen mukaansa valtaosa suomalaisista hyväksyi aluekomitean päätökset. ”Mutta on tietysti niitäkin, jotka eivät jaksa käännettä sulattaa... se opettaja Nyström ..., joka vielä neljän kirjaimen (NKVD) elimissäkin puolusti sitä, että hän pakollisesti oli suomentanut kaikkien oppilaidensa nimet, kirjoittanut kielioppitunnilla sellaisia lauseita kuin ‘Stalin oli VKP(b):n johtaja, Kuibyshev in kuolema oli suurempi tappio kuin Kirovin kuolema, koska Kuibyshev oli talousmies, mutta Kirov vain poliittinen työntekijä’ jne. Tämähän olikin jo selvää vastavallankumouksellisuutta.”

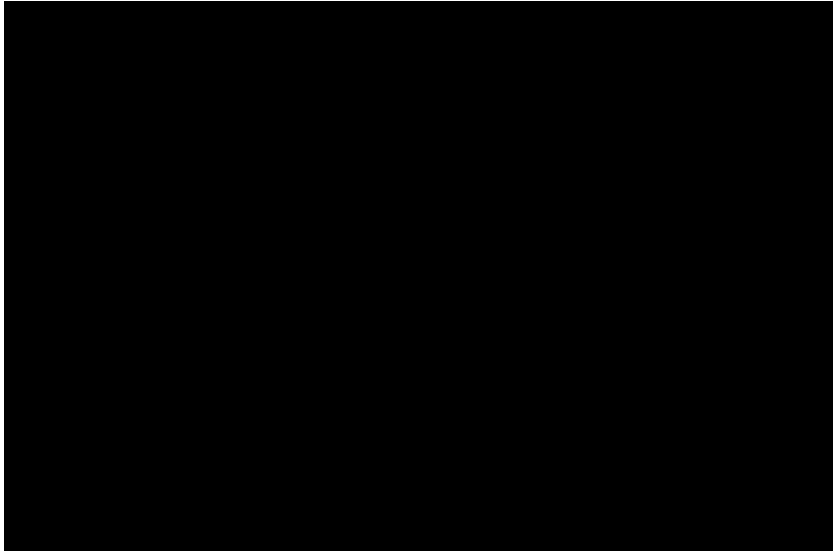
Mäkisen mukaan monet myös vaikenivat tai tunnustivat aluekomitean päätökset vain sanoissa oikeiksi. Kirjapaino Kirjan johtaja Törmälä oli Mäkisen mukaan yksi ”kaksinaamaisista”. ”En ole vielä myöskään vakuutettu, onko

52 Irkliis, VKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi, s. 63–64; Yrjö Sirola Moskova 18.10.35 E. Mattsonille Stalingradiin. Sirola, I B SKP, Kansan Arkisto.

53 Sekretar Karokoma P.A. Irkliis sekretarju VKP(b) t. Andrejevu ORPO TsK VKP(b), t. Malenkovu Org. partinaja otdel, Lenobkom VKP(b) Zhdanovu A.A., Tshudovu M.S. 16.11.1935. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 66.

54 Alla olevat Mäkisen kirjettä koskevat tiedot seuraavasta dokumentista. Matti (Hannes Mäkinen) Petroskoista 22.10.1935 Pojalle (Arvo Poika Tuomiselle, UB). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 27, l. 106–109.

55 SKP:n Petroskoin byron entinen työntekijä.

VKP(b):n Karjalan aluekomitean uusi sihteeri Peter Irklis (keskellä) lähetettiin Leningradista Rovion tilalle syksyllä 1935. Vasemmalla NKVD:n Karjalan päällikkö Karp R. Shershevski. Salainen poliisi käynnisti pian suomalaisten harjoittaman vakoilun tutkimisen ja nimesi mm. Suomen kommunistisen puolueen Karjalassa toimineet tukiryhmät ja Karjalan Jääkäriprikaatin vakoilukeskuksiksi. Suomalaisten vangitsemiset alkoivat. Kuvassa Shershevski ja Irklis juhlivat Lokakuun vallankumousta Petroskoissa Kirovin aukiolla 1935.

Vilmillä täyttä käsitystä asioista. Häneltä otettiin eilen illalla jäsenkirja pois. Kaupunkikomitean sihteeri Vladimirov oli sitä kuulemma vaatinut.”

Vilmin kuulustelut ja pian sen jälkeen tapahtunut vangitseminen⁵⁶ liittyivät VKP(b):n keskuskomitean ja Leningradin aluekomitean Karjalaa varten perustaman erikoiskomission tutkimuksiin. Irklis ja erikoismission edustaja⁵⁷ esittivät lokakuun alussa Zhdanoville tutkimustyönsä tulokset. Zhdanov määräsi kuulemansa perusteella kohdistamaan jatkotutkimukset erityisesti kolmeen seikkaan. 1) SKP:n tukiryhmien ”maanalaisen työn” selvittämiseen, 2) Karjalan siirtolaisviraston toiminnan tutkimiseen ja 3) SKP:n Karjalassa tapahtuneen laittoman toiminnan tutkimiseen. Erikoiskomission lisäksi myös NKVD teki omia tutkimuksiaan. Kysymys ei ollut enää vain SKP:n Petroskoin byrosta, vaan koko SKP:n ja laajemminkin suomalaisten toiminnasta.⁵⁸

Komissio sai raporttinsa valmiiksi vuodenvaihteessa 1935–36. Siinä korostettiin, että tutkimuksen tuloksilla oli ”suuri periaatteellinen merkitys”. Raportti osoitti nimittäin kiistattomasti, että Karjalan kaaderit olivat kelvottomia ja että SKP:n tukiryhmät olivat toimineet laittomasti. Komissio suositteli työn keskitämistä jatkossa vakoilun paljastamiseen. Asian vakavuuden vuoksi raportin kirjoittaja suositteli kysymyksen käsittelyä myös VKP(b):n keskuskomiteassa.⁵⁹

56 Vilmi erotettiin työstään Radiokomiteasta 29.10.1935 ja tuomittiin 23. helmikuuta 1936 Karjalan ASNT:n korkeimman oikeuden erikoiskollegiossa seitsemäksi vuodeksi vankilaan. Syy oli ”Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikan törkeä vääristeleminen vuosina 1934–1935”. Takala 9/1991, s. 134; Takala 1994, s. 147.

57 Huhtikuussa 1936 VKP(b):n KK:n puoluekontrollikomitean valtuutettu Leningradissa ja Karjalassa oli Rubenov. TsKGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 1931, l. 22.

58 Sekretarju LenOK VKP(b), sekretarju TsK VKP(b) Stalinu, Kaganovitshu i Jezhovu. (Ilman päiväystä ja allekirjoitusta, mutta voidaan ajoittaa vuodenvaihteeseen 1935–36). GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 77–78.

59 Ibid.

Samoihin aikoihin, syyskuussa 1935 Neuvostoliiton Helsingin lähettiläs Eric Asmus⁶⁰ matkusti kahden viikon tutkimusmatkalle Neuvosto-Karjalaan ja Muurmanskiin. Hän raportoi Narkomindelille 5.11.1935 Karjalan kysymyksen vaikutuksesta Suomen ja Neuvostoliiton suhteisiin. Asmusta huolestutti se, että ”Suomen kansa” vaati hallitustaan puuttumaan Kansainliiton kautta karjalaisen, vepsäläisten ja inkeriläisten kohteluun. Hän arvioi, että 70–80 prosenttia suomalaisten neuvostovastaisesta panettelusta rakentui Karjalan kysymyksen ympärille. Myös Tarton rauhansopimuksen 15-vuotispäivän juhlallisuudet olivat nostaneet Suomessa keskustelun sopimuksen velvoitteiden täyttämistä. Hän muistutti Narkomindeliä siitä, kuinka voimakkaasti suomalaiset olivat reagoineet vuonna 1931 tapahtuneeseen inkeriläisten pakkosiirtämiseen ja kesällä 1935 toteutettuun rajapiirin puhdistukseen.⁶¹

Asmus oli tutustunut Petroskoihin, Kontupohjaan, Aunukseen, Sorokkaan ja kahteen rajalla sijaitsevaan kylään. Keskustelukumppaneina hänellä olivat olleet raja- ja muut NKVD:n miehet. He olivat arvioineet erittäin pessimistisesti mahdollisuutta säilyttää Neuvosto-Karjala Neuvostoliiton osana, jos Suomi hyökkäisi valloitusaikein. Siinä suhteessa Asmuksen arvio piti paikkansa, että Karjala oli valmistautunut huonosti sotaan.⁶² Myös poliittinen ilmapiiri huolestutti Asmusta. Hänen mukaansa ”kaikki Karjalan toverit olivat yhden mielenhäiriön vallassa”. Heidän politiikkansa lähtökohta oli ”itseluotu kansallisuuspolitiikka”.⁶³

Hän arvioi Karjalan kansallisuuspolitiikkaa osana Neuvostoliiton turvallisuuspolitiikkaa. Vaikka Karjalan jääkäripataljoona ja NKVD olivat hänen mukaansa valmiit antamaan vastaiskun ”suomalaisille seikkailijoille”, työtä piti silti parantaa. Suomalaiset tuholaiset olivat tunkeutuneet myös turvallisuusorganisaatioihin. Myös lännessä vallitsevat mielialat huolestuttivat häntä. Asmus suositteli vastapropagandan käynnistämistä Suomeen, Ruotsiin, Kanadaan ja Yhdysvaltoihin. Suomalaisuus olisi parasta häivyttää Karjalasta kaikilta muilta aloilta paitsi metsätaloudesta ja tekniikasta. Näillä aloilla oli hänen mielestään otettava edelleenkin oppia Suomesta.⁶⁴

Kovin kauan aikaa Gylling ei saanut olla rauhassa. NKVD kävi hänen kimppuunsa amerikansuomalaisten perustaman Hiilisuon neuvostotilan ”jutulla”. Se oli Gyllingin lempilapsekseen ottama mallitila. NKVD vangitsi tilan karjakon Tyyne Metsän, joka oli SKP:n jäsen. Hänen syytettiin myrkyttäneen 82 lehmää arsenikilla. Juttu oli Gyllingille erittäin vaikea. ”Hän oli hoitanut Hiilisuon asioita, ja nyt käydään hänen kimppuunsa kovasti”, Hannes Mäkinen raportoi tapahtumien etenemistä Petroskoissa. Gylling oli tavattoman hermostunut ja ”nosti taas esille kysymyksen poislähdöstään (minulle, ei muualla)”. ”Vastustin

60 Suomalaisessa tutkimuksessa Asmusin nimi on kirjoitettu Assmus, mutta tässä käytetty kirjoitustapa on oikea.

61 Polpred SSSR v Finljandii E. Asmus, Helsinki 5.11.1935 Narodnomu Komissaru po inostrannym delom. TsGAIPD, f. 24, op. 26, d. 1413, l. 69–70.

62 Kilin 1999a, s. 155.

63 Polpred SSSR v Finljandii E. Asmus... TsGAIPD, f. 24, op. 26, d. 1413, l. 71–74.

64 Ibid.

sitä nykyisessä tilanteessa. Mielestäni ei hän nyt voi lähteä. Se tuottaisi vielä suurempaa sekasortoa ja tulkittaisiin se paoksi.” Mäkinen kertoi Gylling saapuvan Moskovaan marraskuun alkupäivinä, jolloin hänen kanssaan voitaisiin keskustella paremmin.⁶⁵ Gyllingin ei ollut vaikea arvata, että hänen erottamisestaan oli päätetty. Mutta mitä muuta siitä seuraisi, oli vielä epäselvää. Pahimpana oli kuitenkin täysi syy varautua. Tehtävistään erotettujen suomalaisten vangitsemiset alkoivat olla enemmänkin sääntö kuin poikkeus.

Gylling ei ehtinyt tehdä omaa ratkaisuaan. VKP(b):n keskuskomitea erotti hänet tehtävistään 29.10.1935. Irklis ilmoitti Karjalan aluekomitean byron kokouksessa kaksi päivää myöhemmin, että Gylling oli kutsuttu Moskovaan. Se vapautti hänet saman tien kaikista tehtävistään. Tverinkarjalainen Pavel I. Bushujev valittiin hänen tilalleen SNK:n puheenjohtajaksi ja byron jäseneksi.⁶⁶ Bushujev oli Leningradin aluekomitean työntekijä ja hankkinut Karjalan tuntemuksensa vuoden 1933 puoluepuhdistuskomission puheenjohtajana. Apolonik oli nostanut hänen nimensä esille jo tammikuussa 1935, kun oppositio yritti Gyllingin syrjäyttämistä.

Loka-marraskuussa suomalaisten erottamiset ja vangitsemiset kiihtyivät entisestään. Kirjapaino Kirjassa suoritettiin suurpuhdistus. Teemu Törmälä, Heino Rautio, Lauri Letonmäki ja monia muita erotettiin. Kirjapainon puoluelehti ”Anohinet” tuomitsi 7.11. Letonmäen ”lakeeratuksi kommunistiksi, jolla ei ole paikkaa puolueessa ja neuvostoperheessä”. Puolueen kaupunkikomitea erotti hänet pari päivää myöhemmin. Letonmäki yritti vedota Averkijeviin kahdenkeskisessä keskustelussa, mutta se ei sujunut kovin lämpimissä merkeissä. Hermostunut ja masentunut Letonmäki odotti sen jälkeen vangitsemistaan. Hän hirtti itsensä illalla 19.11.1935 sillä aikaa kuin hänen vaimonsa oli viemässä valituskirjettä byron kokoukseen. Irklis totesi lausunnossaan, että itsemurhan syy ei voinut olla epätoverillinen käytös tai mikään muu vastaava.⁶⁷

Irklis lähetti VKP(b):n keskuskomitealle ja Leningradin aluekomitealle 16.11.1935 päätöslauselman, jossa hän hyökkäsi rajusti suomalaisia vastaan. Sen mukaan Karjalan entinen puoluejohto oli ollut porvarillisten suomalaisnationalistien käsissä. Tätä todistivat Gyllingin Kommunisti-lehteen N:o 1/1928 kirjoittama artikkeli ”Ensimmäisten sosialististen tasavaltain välinen sopimus” ja Rovion syksyllä 1929 hyväksytty päätöslauselma Karjalan kansallisuuspolitiikan tehtävistä.⁶⁸

65 Matti (Hannes Mäkinen) Petroskoista 22.10.1935 Pojalle (Arvo Poika Tuomiselle, UB). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 27, l. 106–107.

66 Vypiska iz protokola N:o 78 zasedanija bjuro KarOK VKP(b) ot 31.10.1935. TsKGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 1269, l. 8.

67 Maksimov sekretarju LenOK Zhdanovu 23.11.1935. TsKGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 1269, l. 23–24; L. L. itsemurhaseikoista (muistiinpanot, jotka lähetetty Petroskoista UB:lle). RTsHIDNI, f. 516, op. 2, 1935 g., d. 26, l. 86–88; Letonmäki Lauri A. Tuomiselle (UB) 17.11.1935. Em. delo.

68 Alla olevat Irklisin syytöksiä koskevat tiedot ovat tästä dokumentista. Sekretar Karobkoma P.A. Irklis sekretarju VKP(b) t. Andrejevu ORPO TsK VKP(b), t. Malenkovu Org. partinaja otdel, Lenobkom VKP(b) Zhdanovu A.A., Tshudovu M.S. 16.11.1935. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 64–68.

Politiikan suunnanmuutos vietiin loppuun. Rovion päätöslauselmaa voidaan pitää Karjalan suomalaistamisen perusasiakirjana. Gyllingin kirjoitus kertoo taas hänen kansallisromanttisesta käsityksestään suomalaisten historiallisesta kansallisen herätyksen tehtävästä. Molempiin kannanottoihin sisältyi myös punaisen suur-Suomen perspektiivi. Suomalaistettu Karjala olisi helpompi yhdistää punaiseen Suomeen. Siinä Irklis oli kiistatta oikeassa, että kysymys oli suomalaisesta nationalismista. Sitä oli tosin tuettu koko 1920-luvun ja vielä 1930-luvun alun Moskovasta, mutta sillä ei ollut tässä vaiheessa mitään merkitystä. Punaisen ja valkoisen suomalaisen kansallismielisyyden välillä ei tehty enää eroa. Neuvostojohdon logiikka perustui yksinkertaiseen luokka-ajatteluun. Koska Suomi oli porvarillinen valtio, myös kaikki suomalainen kansallismielisyys oli porvarillista nationalismia. Tämän logiikan mukaan venäläinen nationalismi voitiin nimetä muuksi kuin nationalismiksi. Se oli neuvostopatriotismia, koska se kohdistui sosialistiseen Neuvostoliitton.

Irklis nimesi Karjalan jääkäriprikaatin yhdeksi ”porvarillisten nationalistien keskuksiksi”. Päävastuussa tästä olivat prikaatin poliittisesta kasvatuksesta vastanneet. Aunuksen pataljoonassa oli ”paljastettu” pataljoonan komentaja Hiltusen ja poliittisen komissaari Tauno Rannan (Pohjalainen) johtama ”suur-suomalainen vakoilujärjestö”. Toinen erityisen puoluevastainen paikka oli Kalevalan (entinen Uhtuan) piiri. Siellä asui paljon armahduksen saaneita Karjalan kapinoiden osanottajia ja suomalaisia emigrantteja. Tilanteen vakavuutta kuvasi Irklisin mukaan se, että Kalevalaan tilattiin paljon suomalaisia porvarillisia ja sosialidemokraattisia lehtiä, mutta venäjän kieltä siellä ei opetettu. Lisäksi melkein kaikki piirin johtopaikat olivat suomalaisten loikkareiden, entisten sosialidemokraattien ja sosialistisen työväenpuolueen jäsenten käsissä. Pahin esimerkki oli entinen puolueen piirisihteeri Toivo Alavirta, joka oli toiminut 12 vuotta SDP:n kansanedustajana Suomessa. Myös piirin toimeenpanevan komitean puheenjohtaja Jaakko Mäki ja sihteeri Krank olivat entisiä sosialidemokraatteja. Strategisesti yksi kaikkein tärkeimmistä rajapiireistä oli ollut viholliseksi luokiteltavien entisten suomalaisten sosialidemokraattien käsissä, Irklis summasi. Siihen mennessä piirin 186 jäsenestä oli erotettu 38.

Irklis nimesi kirjeessään myös muita vielä johtotehtävissä olleita nationalisteja. Kontupohjan paperitehtaan johtaja Hannes Järvimäki oli perustanut tehtaalle kansallisia työprikaatteja. Kirjan hallintojohtaja Törmälä oli jo erotettu puolueesta, samoin sen varahallintojohtaja Heino Rautio. Hänet oli myös vangittu. Valistusasiain kansankomissaarin sijainen Iljinski taas oli paljastunut valkokaartilaiseksi. Kommunistisen maatalouskorkeakoulun johtaja Väinö Kangas oli erotettu puolueesta ja vangittu. Hän oli O. V. Kuusisen lanko. Koulu oli täynnä suomalaisloikkareita ja koulun ”Suomi-kabinetti” pullollaan suomalaisia lehtiä vuosilta 1934–35. Sitä Irklis ei maininnut, että SKP:n tukiryhmä käytti lehtiä ”Suomen asiain tiedonantajan” toimittamisessa. Gyllingin taakkaa kasvatti se, että OGPU ”paljasti” Hiilisuon tilan ”porvarillisen nationalismien keskuksiksi”. Yli puolet sen työntekijöistä oli ollut suomalaisia loikkareita.

NKVD ja Irklis olivat käynnistäneet huolellisesti valmistellun iskun Karjalan vanhaa johtoa vastaan. NKVD oli vanginnut kesäkuussa alkaneen puoluedokumenttien tarkastuksen alkamisen jälkeen lokakuun 10. päivään mennessä

205 VKP(b):n jäsentä. Kaikkiaan puolueesta oli erotettu 833 jäsentä. Heistä 28 oli toiminut johtavassa asemassa keskusorganisaatioissa, 138 piireissä ja 138 alemmissa organisaatioissa. Puhdistus oli niin totaalinen, että se aiheutti ongelmia jo hallinnon ja talouden toiminnalle. Erotettujen tilalle ei ollut asettanut päteviä henkilöitä. Irklis ja Zhdanov yrittivät hankkia Karjalaan uusia kansallisia voimia Tverin karjalaisista. Leningradin alueelta piti saada teknisen alan johtajia.⁶⁹

Karjalan puoluepuhdistus jatkui vuoden loppuun asti miltei samaan tahtiin kuin oli alkanutkin. Vuoden 1935 loppuun mennessä oli erotettu 1466 jäsentä. 88 jäsentä oli karannut tai kieltäytynyt tarkastuksesta. Niin kuin olettaa saattaa, suomalaisten osuus erotetuista oli muita suurempi, 23,6 prosenttia. Puolueen jäsenistöstä heidän osuutensa oli ollut vajaa 16 prosenttia. Erityisen runsaasti nationalisteja oli löytynyt kulttuuri- ja kansanvalistuksen alalla toimivien keskuudesta sekä Kalevalan ja Petroskoin piireistä.⁷⁰

Jukka Lemetti kävi tarkastamassa syyskuussa Kalevalan piirin tilanteen. Hän raportoi Karjalan ORPO:n vastaavalle sihteerille Leoninokille, että piirin asiat olivat aivan rempallaan. Alavirran tilalle ei ollut nimitetty uutta puoluesihteerää eikä puolueen toinen sihteeri hoitanut puoluepuhdistusta. Tämän jälkeen Kalevalan piirisihteeriksi komennettiin Gappojev. Hän hoiti työnsä tarmokkaasti. Ei kulunut kauan aikaa kun piiri oli paljastettu suureksi vakoilijoiden ja vastavallankumouksellisten keskuudeksi. Irklisin ja Leoninokin vuosista 1934–35 laatiman yhteenvedon mukaan NKVD oli vanginnut siellä 70 vakoilijaa. Gappojevin aikana siellä oli erotettu 38 puoluejäsentä. Sitä ennen erotettuja oli ollut vain 13 henkeä 184:stä jäsenestä.⁷¹

Irklisin mukaan Kalevalan piirin tilanne oli näin huono, koska siellä oli toteutettu suomalaisia suosivaa kansallisuuspolitiikkaa. SKP:n johto oli toinen syyllinen. Se oli tarkistanut huolimattomasti suomalaisten loikkareiden taustat. Kaikkiaan Karjalan NKVD oli vanginnut vuoden 1936 helmikuun alkuun mennessä 272 puolueen jäsentä. Heistä 111 oli tuomittu ja 88 odotti jatkotutkimuksia. Loput oli vapautettu. Vakoilijoita oli löytynyt 106 (6,6 % puolueesta erotetuista).⁷²

Vuonna 1936 tilanne rauhoittui koko Neuvostoliitossa noin vuoden ajaksi. Joitakin vangittuja vapautettiin ja NKVD keskittyi puoluedokumenttien uusiin. Karjalaan saapui huhtikuussa 1936 uusi NKVD:n päällikkö Karl Tenison.⁷³ Samassa kuussa aloitettiin puoluedokumenttien vaihto. Jäsenkort-

.

69 Ibid.

70 Sekretar Kar. OK VKP(b) Irklis sekretarju TsK VKP(b) tov. Jeshovu N.I., zam. zav. ORPO TsK VKP(b) Malenkovu, sekretariatu LenOK VKP(b) t. Zhdanovu, Tshudovu 26.2.1936. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 79–82; Em. kirje, f. 3, op. 3, d. 312, l. 1–4.

71 Instruktora Obkoma VKP(b) Lemetti I.M. zav. ORPO Karobkoma VKP(b) tov. Leoninoku 3.11.1935; Sekretar Karobkom Irklis i zav. ORPO Leoninok. Itogi proverki partdokumentov v Karelskoj partorganizatsii. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 311, l. 6–7, 109.

72 Sekretar Kar. OK VKP(b) Irklis sekretarju TsK VKP(b) tov. Jeshovu N.I., zam. zav. ORPO TsK VKP(b) Malenkovu, sekretariatu LenOK VKP(b) t. Zhdanovu, Tshudovu 26.2.1936. GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 296, l. 81–82; Em. kirje f. 3, op. 3, d. 312, l. 3–4.

73 Tenison vangittiin huhtikuussa 1938 käynnistetyssä aallossa. Latvialaista Tenisonia syytettiin latvialaiseksi nationalistiksi ja osallistumisesta oikeistolais-trotskilaiseen salaliittoon. Hän kesti kuukauden kollegojensa kuulustelumenetelmiä ennen kuin kuoli Butyrskin vankilasairaalassa. Takala 1998, s. 191.

tien tarkastus oli päättynyt tammikuussa. Tenisonin nimitys tapahtui hieman sen jälkeen kuin Leningradin NKVD:n päällikkyyks oli siirtynyt Leonid M. Zakovskin käsiin. Leningradin NKVD-päällikön aseman tärkeydestä kertoo se, että Zakovski kuului seitsemän korkeimman NKVD-johtajan joukkoon. Siinä olivat NKVD:n päällikkö Genrih Jagoda, molemmat NKVD:n varajohtajat Agranov ja G.E. Prokofjev sekä Kauko-Idän, Ukrainan ja Moskovan aluepäälliköt.⁷⁴ Tilanteen suhteellinen rauhoittumien vuoden 1936 aikana oli kuitenkin vain tyyntä myrskyn edellä. Zakovskista ja Tenisonista tultiin vielä kuulemaan.

Neuvostojen vai sovettien maa

Sen jälkeen kun suomalaiset oli erotettu Karjalan johdosta, jäljellä oli enää kielipolitiikan muuttaminen ja kouluopetuksen sopeuttaminen uuteen tilanteeseen. Neuvostoliiton 1930-luvun alun kielipolitiikkaa hallitsi kaksi tendenssiä. Ensimmäinen oli pienten, uusien kielten kirjoitustavan vaihtaminen latalaisesta kyrilliseen kirjaimistoon. Toinen oli venäläisperäisten uusien lainasanojen omaksuminen vähemmistökansojen kieliin. Myös eurooppalaisia lainasanoja korvattiin venäjänkielisillä vastineilla. Tämän tarkoituksena oli lähentää vähemmistökansoja kulttuurisesti Venäjään ja helpottaa uuden, yhteisen teknisen ja yhteiskunnallisen terminologian omaksumista kielialueesta riippumatta.⁷⁵

Venäläisperäisen sanaston omaksuminen kansallisiin kieliin aiheutti yleisesti ristiriitoja. Kansallismieliset halusivat hyödyntää kielen omia mahdollisuuksia, kun taas venäläismieliset kannattivat venäjänkielisten termien omaksumista. Ukrainassa ja Uzbekistanissa kiista käytiin kielen standardoimisen yhteydessä 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Molemmissa tasavalloissa kiista päättyi venäläismielisten voittoon. Uzbekistanissa se tapahtui jo 1926 ja Ukrainassa 1934, jolloin siellä julkaistiin lista ukrainan kieleen lisättävistä venäläisperäisistä ”internationalistisista” sanoista. Myös valkovenäjän kielen kehittämisessä toteutettiin samankaltainen pakkolähentäminen venäjään. Valko-Venäjällä vuonna 1930 valmistunut, Neuvostoliiton ja Puolan valkovenäläisten laajasti hyväksymä esitys kielireformista jätettiin julkaisematta ja monet sen laatijoista vangittiin tai karkotettiin ”nationalisteina”. Kolme vuotta myöhemmin, 26.8.1933 julkaistiin uusi päätös. Valkovenäjän oikeinkirjoitusta ja kielioppia oli lähennetty huomattavasti venäjään vuoden 1930 esitykseen verrattuna.⁷⁶

Kielipolitiikasta käydyt kiistat vaikuttivat oleellisella tavalla koko kansallisuuspolitiikan muutokseen. Kielikiistojen seurauksena mm. Ukrainassa ja Valko-Venäjällä toteutettuja kansallismielisten vangitsemisia ja tuomioita käytettiin perusteluna yleiselle nationalismin vastaisen kampanjan käynnistämiseksi näissä tasavalloissa. Sen jälkeen niistä tehtiin varoittava esimerkki muille

74 *Materialy k otshetu Karobkoma VKP(b) XIII-uj oblastnoj partiinij konferentsii, janvar 1934- g. mai 1937 g.*, s. 66. Renvall 17B, KA; Conquest 1985, s. 15–16; Rentola 1994, s. 46, 56; Takala 1994, s. 146–147.

75 Crisp 1989, s. 35.

76 Akiner 1989, s. 105; Dingley 1989, s. 181, 183.

tasavalloille, joissa puolestaan käynnistettiin vastaavat kampanjat paikallista nationalismia vastaan. Kielipolitiikan muutoksen yleisenä piirteenä oli venäjän kielen ja kulttuurin kohottaminen aikaisempaa hallitsevampaan asemaan.⁷⁷ Karjalassa joulukuussa 1933 alkanut nationalismin vastainen kampanja on tästä hyvä esimerkki. Siitä tehdyn päätöksen nimessäkin puhutaan Ukrainan kokemuksesta taistelussa nationalismia vastaan.

Joulukuussa 1933 kokoontunut II yleisvenäläinen vähemmistökansojen parissa työskentelevien kokous käytti paljon aikaa kielikysymyksen käsittelyyn. Valistusasiain kansankomissariaatin edustaja M.D. Orahelashvili⁷⁸ ilmoitti asiantuntijoiden olevan sitä mieltä, että vähemmistökansojen toiseksi kieleksi oli valittava venäjä eikä alueen enemmistön kieli niin kuin tähän asti oli menetetty. Tätä hän perusteli sillä, että venäjän kieli oli Neuvostoliiton kehittyneimman kulttuurin kieli. Kehittymättömien vähemmistökansojen oli välttämätöntä osata venäjää, että ne voisivat kohota korkeammalle kulttuuritasolle. Niiden oli kyettävä omaksuma venäläisen kulttuurin saavutukset venäjän kielellä. Orahelashvili kiisti syyllistyvänsä isovenäläiseen shovinismiin. Kysymys oli hänen mukaansa vain siitä, että vähemmistökansojen ”oli päästävä osalliseksi kieleen, joka omaa suuren kulttuurin”. Hän vastusti myös uusien kielten käyttöön ottamista sellaisten kansojen parissa, jotka olivat jo assimiloitumassa enemmistökansaansa. Vaikka tämä koski pääasiassa venäläisiin assimiloituneita vähemmistökansoja, Orahelashvili otti esimerkikseen Armenian gruusialaiset. Heidän keskuudessaan oli tarpeetonta ottaa käyttöön gruusian kieltä. Nurmakov antoi Orahelashvilin näkemyksille tuen keskustelusta tekemässään yhteenvedossa. Venäjän kielen opetuksen järjestäminen ensimmäisen asteen kansallisissa kouluissa oli välttämätöntä jo aivan lähitulevaisuudessa, Nurmakov summasi kokouksen mielipiteeksi.⁷⁹

Leningradin alueen edustaja Allerman oli huolissaan ”porvarillisten naapurimaiden” vaikutuksesta alueen kansallisiin vähemmistöihin. Valppautta oli lisättävä erityisesti siksi, että Saksan fasistit loivat yhteyksiä Suomen, Eestin ja Latvian fasisteihin. ”Ellemme tee poliittista työtä rajapiireissä, emme voi tietää mitä nämä kansa tekevät ja minne suuntautuvat jos sota syttyy”, Allerman varoitti.⁸⁰

Vähemmistökansojen lojaalisuuteen ei luotettu. Neuvottelukokouksen keskustelu ja sen tekemät johtopäätökset kertovat kieli- ja yleisemminkin kansallisuuspolitiikan muutoksesta. Orahelashvilin puheenvuoro venäläisen kulttuurin ja kielen asettamisesta Neuvostoliiton sivistystyön perustaksi ja Nurmakovin esittämät johtopäätökset kertovat venäläisen nationalismin kasvusta. Venäjän kieltä oltiin nostamassa yleisliittolaisen kielen asemaan. Karjalaan uusi linja vietiin Leningradin aluekomitean päätöksillä. Niissä korostettiin kesästä 1933 lähtien Suomen uhkaa sekä Neuvostoliiton kulttuurisen ja kielellisen yhtenäistämisen tarvetta.

77 Martin 1996, s. 857.

78 M.D. Orahelashvili vangittiin syyskuussa 1937 Sergo Ordzhonikidzen piiriin kuuluvana. Hlevnjuk 1996, s. 172.

79 Stenogrammy zasedani III Vserossijskogo soveshtshaniija rabotnikov sredi natsionalnostej v avtonomnyh respublikah i oblastjah ... za 26–27 Dekabrja 1933 g. GARF, f. 1235, op. 128, d. 128, l. 147–151, 205.

80 Em. ptk, l. 75–79.

Varsinaisen muutoksen Karjalan kielipolitiikka koki kuitenkin vasta syksyllä 1935, kun suomalaiset syrjäytettiin. Aluksi kysymys oli venäjän kielen aseman ja arvostuksen korottamisesta. Venäjän kielestä tuli tärkein neuvostokansalaisuuden symboli. Ja enemmänkin. Se korotettiin paitsi maailman vallankumouksen, myös ”etumaiseksi kulttuuriseksi maailmankieleksi”.⁸¹

Syksyllä 1935 Leningrad teki päätöksen karjalan murteiden käyttöönotosta Etelä- ja Keski-Karjalassa. Se velvoitti Karjalan myös ratkaisemaan kysymyksen vepsäläisten koulujen opetuskielestä. Karjalan valistusasiain kansankomisariaatti palautti myös vapaan kielivalinnan aikuisten lukutaito-opetukseen.⁸² Karjalan kielipolitiikassa palattiin 1920-luvulle aikaan ennen suomalaistamisen aloittamista. Päätökset mitätöivät pyrkimyksen korottaa suomen kielen tosiasiallinen status venäjän rinnalle. Suomen kieli marginalisoitiin suomalaisten ja vienankarjalaisten kirjakieleksi. Tämä vahvisti venäjän asemaa Karjalaa yhdistävänä kielenä. Venäläiseen valtakulttuuriin assimiloituneiden karjalaisten suomalaistaminen lopetettiin ja ”luonnollisen”, venäläistymistä merkitsevän kehityksen päätettiin antaa jatkoa. Tämä toteutti linjan, jota Orahelashvili oli esittänyt joulukuussa 1933.

Leningradin sanelema uusi kielipolitiikka käänsi kehityksen siihen suuntaan, jota Karjalan puolueoppositio oli ajanut vuosien 1921–22, 1928 ja 1931 kiistoissa. Se oli hävinnyt ne silloin VKP(b):n keskuskomitean väliintulon vuoksi. Monet sen johtajista oli erotettu tehtävistään ja lähetetty muualle Neuvostoliittoon. Vuosien 1933–34 aikana Leningrad lähetti heidät takaisin ja syksyllä 1935 he korjasivat voiton sekä järjestöllisessä että linjataistelussa.

Suomen kieli säilytti kuitenkin hallitsevan asemansa karjalaisten koulujen opetuskielenä ja Punaisessa Karjalassa vuosina 1935–36 julkaistuissa jutuissa. Vuoden 1936 alussa Karjalan tieteellisen tutkimusinstituutin yhteyteen perustettiin ”Suomen kielen terminologinen komissi”. Sen tehtävänä oli vakiinnuttaa suomen kieleen ”sosialismin rakennustyön prosessissa syntyneitä uusia sanoja ja termejä ... ja ottaa suomen kieleen karjalankielisiä sanoja”. Sitä oli edeltänyt marraskuussa 1934 suomen kielen kehittämiseksi perustettu komissio, mutta se ei ollut saanut mitään näkyvää aikaan.⁸³

Punainen Karjala vaati maaliskuun 1936 pääkirjoituksessaan suomen kielen lähentämistä yleiseen ”sovettikulttuuriin” sen sijaan, että se muka kuuluisi ”olemattomaan suomenkielen kulttuuripiirin kokonaisuuteen, kuten Rautio ja hänen hengenheimolaisensa saarnasivat”. Terminologinen komissio julkaisi myös muutaman sanaluettelon, joissa suositeltiin käyttöön otettavia uusia pääasiassa venäjän kielestä johdettuja sanoja: demonstratsio – mielenosoitus, depo – varikko, deputaatti – edustaja, industrialisointi – teollistaminen, rajoni – piiri, resolutsio – päätöslauselma jne.⁸⁴

81 Isku arkaan paikkaan. Punainen Karjala 29.10.1935.

82 Anttikoski 1998, s. 85.

83 Post. N:o 1096 SNK AKSSR 13.11.1934 ”o sozdani terminologitsheskoj komissii po finskomu jazyku”. GA RF, f. 690, op. 6, d. 7/21, l. 1; Karjalan Tieteellisen Tutkimusinstituutin terminologiselta komissilta. P-K 11.3.1936.

84 Suomen kielen boshevistiseen rikastuttamiseen ja kehittämiseen. P-K 11.3.1936; Karjalan Tieteellisen Tutkimusinstituutin terminologiselta komissilta. P-K 11.3.1936.

Venäjän kielen opiskelun tehostaminen oli kuitenkin helpompi kirjoittaa päätöslauselmiin kuin ryhtyä toteuttamaan Karjalan salokylissä. Punainen Karjala kirjoitti ongelmasta joulukuussa 1935 otsikolla ”Opittava Leninin-Stalinin kieli”. Jutussa todettiin ettei käännettä venäjän kielen opiskelussa ollut vielä tapahtunut, vaikka aluekomitean sitä koskevat päätökset oli tehty jo kaksi kuukautta sitten. Lehti valitti, että puoluejärjestöissä vähäteltiin opiskelun merkitystä, vaikka venäjän kieli oli ”välttämätön tasavaltamme kohottamiseksi muiden tasolle ja sen yhdistämiseksi osaksi sovettimaata”. Kirjoittaja nosti ruka-järveläiset esimerkiksi vähättelevästä suhtautumisesta venäjän opiskeluun. Kielikurssille oli ilmoittautunut 50 pääasiassa johtavassa asemassa ollutta henkilöä, mutta tunneille heistä saapui ainoastaan 11.⁸⁵

Lehden koko argumentaatio venäjän kielen opiskelun välttämättömyydestä perustui venäläisen kielinationalismin lähtökohtiin. Venäjän kielellä väitettiin olevan sivistyksellinen lähetystehtävä. Vain se mahdollisti vähemmistökansojen kohoamisen kulttuurisesti korkeammalle tasolle. Kielipolitiikan avulla venäläisten ja muiden kansojen välille luotiin hierarkkinen suhde. Venäläiselle kulttuurille annettiin itseoikeutettu asema neuvostokulttuurin peruspilarina ja Neuvostoliiton kansojen yhteisenä kielenä. Tätä päämäärää ryhdyttiin nopeuttamaan myös ”internationalististen” ja venäläisperäisten sanojen omaksumisella vähemmistökansojen kieliin jo 1930-luvun alussa. Venäjän kielestä tuli käytännössä Neuvostoliiton valtiollinen ensimmäinen kieli.

Karjalan terminologisen komission työ lakkasi, kun sen jäsenet vangittiin ”ison vihan” aikana kesällä 1937. Heidän väitettiin suuntautuneen työssään ”fasistiseen Suomeen” ja vastustaneen ”uusien sovettermien” käyttöön ottamista. Komissiota arvosteltiin siitä, että se oli suosittelut liian pientä määrää venäläisiä sanoja suomen kieleen. Komission työn jälki näkyi kuitenkin selvästi vuosien 1936–1937 suomenkielisessä neuvostolehdistössä. Vierasperäiset sanat lisääntyivät voimakkaasti Punaisessa Karjalassa syksystä 1935 lähtien. Suurin osa niistä oli venäläisperäisiä. Suomen kielen karjalaistaminen jäi kuitenkin toteutumatta. Punaisessa Karjalassa julkaistiin jonkin verran karjalan murrekielisiä juttuja, jopa kokonaisia sivuja, mutta sanojen omaksumista karjalasta suomeen ei juurikaan tapahtunut.⁸⁶

Vuoden 1934 suureksi perääntymiseksi nimitetty vaihe alkoi itse asiassa jo vuosien 1932–33 vaihteen paikallisilla kielikiistoilla ja niihin liittyneillä kansallismielisten vastaisilla pakkotoimilla ja kampanjoilla. Korenizatsija -politiikkaa ei lakkautettu yhdellä iskulla, vaan suunnanmuutos tapahtui vaiheittain, alhaaltapäin Ukrainassa ja muissa tasavalloissa toteutetulla vanhan linjan murentamisella. Keskuksen uutta politiikkaa ryhdyttiin viemään läpi Karjalassa yleensä kuukausi pari sen jälkeen kuin se oli alkanut Ukrainassa. Asiakirjatasolla neuvostojohto hyväksyi uudet linjaukset yleensä vasta jälkeen päin jo olemassa olleisiin tasavaltojen esimerkkeihin vedoten.

85 Opittava Leninin-Stalinin kieli. P-K 6.12.1935

86 Anttikoski 1998, s. 88–91.

■ Venäläistäminen

Korenizatsija -politiikan keskeinen tavoite oli ollut poistaa venäläisten ja vähemmistökansojen välinen kulttuurinen ja sosiaalinen epätasa-arvo. Kielipolitiikalla oli siinä keskeinen rooli. Korenizatsija -politiikan huippuvuosina 1927–32 oli toteutettu kielipolitiikkaa, jolla kansallisen tasavallan nimikkokansan kieli oli ollut määrä nostaa hallitsevaan asemaan tasavalloissa. Gruusia ja Armeniaa lukuun ottamatta tässä kuitenkin epäonnistuttiin. Tämän aiheuttivat pääasiassa rakenteelliset tekijät. Neuvostoliiton talouden ja päätöksenteon keskittäminen venäjänkielisten yleisliittolaisten trustien ja komissariaattien käsiin nosti venäjän yliverlaiseen asemaan kaikkiin muihin kieliin verrattuna. Siitä tuli houkutteleva myös monille vähemmistökansojen ihmisille.¹

Venäjän kielestä tuli 1930-luvun puolivälistä alkaen yhä selkeämmin neuvostopatriotismin keskeinen tunnusmerkki. Tämän voi nähdä heijastavan myös 1920-luvulla shovinistin leimaa kantaneiden ja syrjittyjen venäläisten psykologista vastareaktiota.² Vaikka venäläisten kunnianpalautus sai epäilemättä kansan keskuudessa suosiota, ei kysymys ollut silti mistään kansan spontaanista noususta puolustamaan kieltänsä ja kulttuuriaan. Terrori ja sen rinnalla kulkenut venäläistäminen olivat ylhäältäpäin aloitettu operaatio. Neuvostojohto käytti tietoisesti hyväkseen nationalismia keskusvallan lujittamiseksi. Kansakunnan rivit oli tiivistettävä niin kuin Nizovtsev vannotti Karjalaa vuoden 1934 puoluekonferenssissa. Ihmisille annettiin kaksi vaihtoehtoa: omaksua venäläismiellinen neuvostopatriotismi tai tulla leimatuksi nationalistiseksi vastavallankumoukselliseksi.

VKP(b):n Karjalan aluekomitea ryhtyi poistamaan kesällä 1937 julkisesta käytöstä ideologisesti vääraoppista suomenkielistä kirjallisuutta. Listalle joutuivat kaikki teokset, joiden kirjoittaja tai myönteisessä valossa mainitsema henkilö oli joutunut repression kohteeksi. Toisen ryhmän muodostivat nationalistisiksi määritellyt teokset. Tälle listalle joutuivat mm. vuonna 1925 julkaistu ”Suomalaisten muistoja Leninistä” ja O. Johanssonin ”Gyllingä ja Roviota ylistävä” kirja. Matti Airolan suomen kielioppi tuomittiin kansallista vastakainasettelua ruokkivaksi. Syynä tähän oli se, että hän käytti inkeriläisten kieltä esimerkkinä kieliopillisesti väärästä suomesta. Myös kaikki Rovion kielipolitiikkaa käsitelleet artikkelit sensuroitiin. Suureksi virheeksi luettiin myös se, että Rovio ja Lauri Letonmäki olivat määritelleet eräässä teoksessa karjalaiset osaksi Suomen kansaa. Karjalais-suomalainen identiteetti ei sopinut enää neuvostopatriotismin konseptioon.³

.

1 Martin 1996, s. 868.

2 Mts., 866–867.

3 Spisok N:o 2 ustarevshih izdani na finskom jazyke, ne imejushthih nautshoi i polititsheskoj tsennosti, i soderzhashtshih v sebe politiko-ideologicheskije iskazhenija i oshibki. GAOPDF

Sensuurin perustelut kertovat kansallisuuspolitiikassa tapahtuneesta muutoksesta. Aikaisempi tavoite karjalaisten lähentämisestä suomalaiseseen kulttuuriin tuomittiin virheeksi. Uusi linja merkitsi paluuta alkuperäiseen tavoitteeseen vähemmistökansojen lähentämisestä Venäjään. Se edellytti venäläisen kulttuurivaikutuksen voimistamista niiden keskuudessa ja Venäjää ja vähemmistökansoja yhdistävien tekijöiden korostamista. Kansojen veljeys kampanja ja venäläisen kirjallisuuden sekä kulttuurin valtakunnallisten merkkipäivien suuri mittainen juhlinta olivat osa uutta politiikkaa.

Myös vallan symbolit oli uudistettava. Karjalassa oli ensimmäinen tehtävä suomalaisesta kaudesta muistuttavien merkkien hävittäminen. VKP(b):n Karjalan aluekomitea päätti marraskuussa 1937, neljä kuukautta Gyllingin vangitsemisen jälkeen vaihtaa kaikki hänelle nimettyjen laitosten ja kolhoosien nimet.⁴ Suomalaisten siirtolaisten rakentama ja rahoittama, hallitusaukiolle pystytetty valtavasta graniittipaadesta veistetty Lenin-patsas jätettiin kuitenkin paikoilleen. Suomalaisten kirjoittamat muistelmat Leninistä voitiin polttaa, mutta Petroskoin keskeisimmällä paikalla seisseen Leninin patsaan kaataminen ei käynyt päinsä edes suomalaisten vuoksi.

Leninin-Stalinin kieli

Venäjän kielen edistäminen oli ollut vähäistä vuoteen 1934 saakka monestakin syystä. Siihen saakka toteutetulla kansallisella kulttuurityöllä oli saatu aikaan hyviä tuloksia. Tasavaltojen neuvostokoneistoihin ja kulttuurielämään oli alkanut kasvaa omaa kansankielistä virkamiehistöä ja sivistyneistöä. Lisäksi aikuisten lukutaidottomuus voitettiin 1930-luvun alussa käytännöllisesti katsoen kokonaan. Venäjän kielellä oli kuitenkin monien vähemmistökansojen sivistyneistön keskuudessa psykologisesti huono kaiku, sillä se symboloi heille yhä entisten alistajien valtaa. Kielipolitiikasta 1920-luvulla päättäneet eivät myöskään nähneet, että venäjän kielen edistämällä olisi saavutettu etua. He uskoivat N. Ja. Marrin teorioiden perusteella, että sosialismin maailmanlaajuisen voiton jälkeen luotava yhteinen maailmankieli rakennettaisiin kokonaan uuden synteettisen hyperkielen avulla. Se ei perustuisi suoranaisesti mihinkään vanhaan kieleen. Tavoitteen toteutumisen kannalta oli oleellista yhteiskunnallinen modernisaatio ja edistys. Vähemmistökansojen kielten venäläistämällä ei asiaa edistettäisi.⁵

Marrin luoma teoreettinen käsitys alkoi menettää voimaansa käytännön kielipolitiikassa jo 1930-luvun alussa ja lopullisesti siitä luovuttiin 1938. Monet pienemmät kansalliset kielet kiellettiin ja osaa ryhdyttiin kirjoittamaan kyrillisiin aakkosin latinalaisten asemesta. Venäjän kieli määrättiin pakolliseksi oppiai-

...
RK, f. 3, op. 4, d. 256, l. 41; Spisok N:o 2 finskoj literaturu, soderzhashtshei kontrevoljutsionnye trotskistsye, natsionalistsheskie i drugie podlezhashtshei izjatiju iz bibliotek i knigotorgovoj seti. Em. delo, l. 44–57.

4 Takala 1998, s. 184.

5 Crisp 1989, s. 37.

neeksi kaikissa kouluissa. Samalla venäjistä tuli tosiasiallinen yleisliittolainen kieli. Kansalliset kielet menettivät merkitystään ja arvostustaan. Simon Crispin tulkinnan mukaan vuoden 1938 muutos ei kuitenkaan vielä merkinnyt suora-naista hyökkäystä kansallisia kieliä vastaan. Ei etenäkään jos sitä verrataan vuosien 1958 ja 1959 reformiin, jolloin periaate lasten oikeudesta saada oma-kielistä opetusta kumottiin. Vuonna 1938 toteutettu kansallisten kielten kirjaimiston muuttaminen latinalaisesta kyrilliseksi oli tietenkin poliittisesti motivoitu toimi, osa laajempaa kehitystä jolla vähemmistökansojen kieliä ja kulttuureita yritettiin lähentää venäjään. Vuoden 1938 muutos ennakoii Crispin mukaan tulevaa 1950-luvun kielipolitiikan periaatteellista muutosta.⁶

VKP(b):n politbyroossa hyväksyttiin lokakuusta joulukuuhun 1937 lukuisia kansallisuuspolitiikkaa koskevia päätöksiä. Marxilais-leninilaisten klassikoiden käännösten ideologista valvontaa kiristettiin, venäjän kielen kouluopetus tehtiin pakolliseksi, autonomisten ja liittotasavaltojen ulkopuolella olleet kansalliset piirit ja kyläneuvostot päätettiin lakkauttaa ja Ukrainassa ilmestyvien venäläisten lehtien määrää ryhdyttiin kasvattamaan. Ukrainalaisia nationalistiteja syytettiin yrityksestä ”irrottaa ukrainalainen kulttuuri Venäjän veljeskulttuurista ja orientoida Ukrainan kansa kapitalistista länttä ja fasistista Saksaa kohti”. Ukrainalaiset lingvistit leimattiin puristeiksi, joiden työ oli palvellut nationalistien päämääriä. Tämä tuloksena perustettiin jälleen kerran kielikomissio kehittämään ukrainan kieltä.⁷

Kirjakielten latinalaistamista toteuttanut VTsIK:n uuden kirjaimiston komitea lakkautettiin joulukuussa 1937. Venäjän käyttö nousi ensisijaiseksi ja länteen orientoitumista merkinnyt latinalaistaminen jäi taka-alalle kunnes se muuttui tarpeettomaksi. Vuoden 1938 kielipäätöstä ei pantu kuitenkaan välittömästi toimeen kaikkialla Neuvostoliitossa. Sen toteuttaminen aloitettiin ensin pohjoisen ja pienten kansojen keskuudesta. Huhtikuuhun 1939 mennessä oli 35 kielen kirjoitustapa muutettu latinalaisesta kyrilliseksi. Viimeiset kirjakielet muutettiin kyrillisisiksi ilman suurempaa hälyä Keski-Aasian tasavalloissa vuonna 1940.⁸

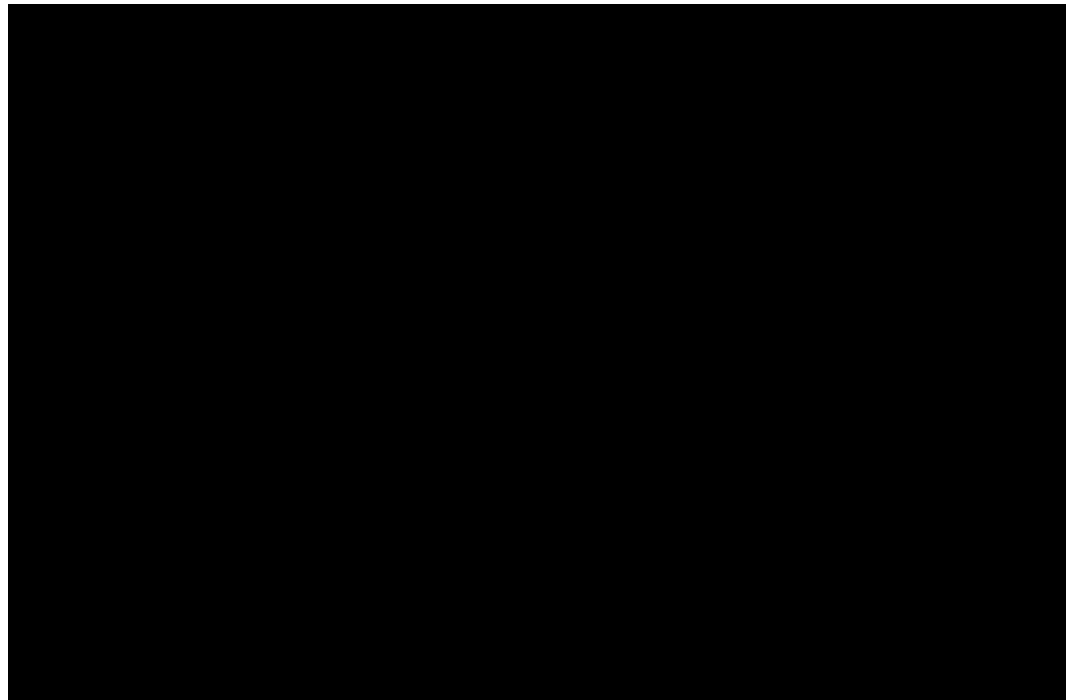
Karjalan kielipolitiikassa tapahtuivat ensimmäiset muutokset heti syksyllä 1935, kun Rovio ja Gylling syrjäytettiin. Se näkyi kolmella tasolla. Venäjän kielen opetuksesta ja oppimisesta tehtiin neuvostoisanmaallisuuden merkki. Samalla karjalan kielen käyttöalaa laajennettiin suomen kielen kustannuksella. Ja lopuksi vuonna 1936 tehtiin päätös aloittaa myös karjalan kirjakielen luominen. Tämä merkitsi perustavanlaatuisia muutoksia Karjalassa 1920-luvun alusta asti toteutettuun kansallisuuspolitiikkaan. Karjalaa oli rakennettu karjalais-suomalaisena autonomiana, jossa kansallisen väestön identiteetin perustaksi oli valittu suomalainen kulttuuri. Nyt karjalaisille ryhdyttiin rakentamaan heidät suomalaisista erottavaa itäistä identiteettiä.

Karjalaismurteita yhdistävän normitetun kirjakielen valmistelu alkoi Karjalan tieteellisessä tutkimusinstituutissa vuoden 1936 alussa murreseurakirjan val-

6 Mts., 37–41.

7 Martin 1996, s. 861–863.

8 Crisp 1989, s. 28–29; Akiner 1989, s. 107; Martin 1996, s. 865.

mistamisella. Kirjakielen luomisesta kerrottiin julkisuudessa N. Ja. Marrille nimetyn Kielen ja ajattelun instituutin järjestämässä neuvottelussa Leningradissa joulukuussa 1936. Kielen luomisesta vastasivat Neuvostoliiton kielitieteelliset tutkimuslaitokset ja ennen kaikkea Tverin kirjakielen luomiseen ja vuosikymmenen alun kielitaisteluihin osallistunut D.V. Bubrih.⁹ Irklisin johtama Karjalan aluekomitea oli vielä syksyllä 1936 vastustanut päättäväisesti Karjalan kirjakielen luomista. Se kritisoi Bubrihia voimakkaasti VKP(b):n keskuskomitealle lähettämässään päätöslauselmassa ja puolusti suomen asemaa karjalaisen kirjakielenä ja toisena valtiollisena kielenä.¹⁰

Leningradin aluekomitea oli velvoittanut Karjalan jo syksyllä 1935 ratkaisemaan vepsäläisten kielikysymyksen. Suomalaistaminen oli aiheuttanut ongelmia vepsäläisissä piireissä ja kunnissa, johon myös Karjalan oppositio oli kiinnittänyt huomiota alusta asti. Karjalan aluekomitea hyväksyi elokuussa 1936 päätöksen, jolla vepsäläisten ja lyydiläisiä murteita puhuvien alueiden koulutyö muutettiin suomenkielisestä takaisin venäjäksi. Päätöksen mukaan luvulla 1930–31 tapahtunut suomalaistaminen oli aiheuttanut suurta haittaa näiden koulujen opetustyölle, koska väestö ei ymmärtänyt suomea. Venäjänkielinen opetus päätettiin ottaa käyttöön Soutjärven vepsäläispiirissä sekä Aunuksen, Äänisenrannan, Prääzän, Petrovskin ja Kontupohjan lyydiläisissä kylä-

Kuvassa Neuvostoliiton tiedeakatemian kirjeenvaihtajajäsen D.V. Bubrih oppilaitensa ympäröimänä Leningradissa. Bubrih sai 1931 tehtäväkseen luoda Tverin karjalaisille ja 1936–37 Karjalan karjalaisille kirjakielen. Bubrihin kirjakieli oli käytössä Karjalassa 1938–39.

9 Anttikoski 1998, s. 92.

10 Dokladnaja zapiska Karobkoma VKP(b) v TsK VKP(b) "O jazykogom stroitelstve v Karelskoj ASSR", 1936 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 67, l. 10, 22–24, 29–30. Päätöksen päiväs on 2.8.1936 ja allekirjoittaja P. Hyppönen.

neuvostoissa. Ensimmäisillä luokilla oli määrä käyttää apuna paikallista murretta. Opetuskielen muuttaminen tuli tapahtua ainakin muodollisesti vanhempien vapaaehtoisen päätöksen perusteella.¹¹ Päätös vastasi kantaa, jota vuoden 1931 kielikiistan oppositio oli edustanut.

Irklis lähetti Zhdanoville tammikuun lopussa 1937 muistion karjalan kirjakielen luomisesta ja kielen opetuksesta. Sen mukaan Karjalassa oli ryhdytty toimiin kulttuuri- ja valistustyön järjestämiseksi karjalaksi. Myös Punainen Karjala oli julkaissut jo jonkin aikaa karjalankielistä aineistoa. Oli enää ratkaistava se, ryhdytäänkö karjalan kieltä luomaan latinalaisin vai kyrillisin aakkosin. Irklis itse tuki varovasti latinalaista aakkostoa. Hän muistutti, että karjalaa kirjoitettiin myös Kalinin alueella latinalaisin kirjaimin. Venäläisten aakkosten ongelma oli hänen mukaansa se, että niissä ei ollut ä, ö eikä y kirjaimia. Hän ehdotti myös, että suomen kieli jäisi käyttöön Vienan Karjalassa: Kalevalassa, Kiestingissä, Repolan pohjoisosassa ja Rukajärvellä.¹²

Irklisin ehdotus vastasi linjaa, joka Karjalassa oli ollut voimassa ennen vuonna 1929 aloitettua suomalaistamista. Tosin sillä merkittävällä erolla, että tätä ennen karjalan kirjakielen luomista oli pidetty suorastaan vahingollisena ja taantumuksellisenä hankkeena. Karjalan kirjakielen luomista koskeva Irklisin ehdotus perustui Leningradissa tehtyihin päätöksiin ja Karjalan tieteellisessä tutkimusinstituutissa vuoden 1936 aikana aloitettuun karjalan kielen tutkimus- ja kehittämistyöhön. Tämä huomioon ottaen hänen ehdotustansa voidaan pitää maltillisena ja melko tasapainoisesti Karjalan kieliolot huomioon ottavana.

Perustuslaillinen kiista

Kun Neuvostoliitto sai vuonna 1936 uuden ”stalinilaisen perustuslain”, laadittiin myös neuvostotasavalloille ja autonomisille tasavalloille niiden ensimmäiset omat perustuslait. Perustuslaki institutionalisoi Neuvostoliiton ja siihen kuuluneiden neuvostotasavaltojen sekä Venäjän federaation ja sen autonomisten tasavaltojen ja alueiden väliset suhteet.¹³ Kysymys oli keskusvallan intressistä vakiinnuttaa 1930-luvulla tapahtunut keskuksen ja periferian välisen suhteen muutos. Perustuslailla pyrittiin osaltaan vastaamaan keskusvallan tarpeeseen tehostaa ja yhdenmukaistaa hallintoa ja poliittista käytäntöä.

Myös Karjala sai kesäkuussa 1937 oman perustuslain. Edellisen kerran siitä oli puhuttu kymmenen vuotta aikaisemmin, kun Gylling oli yrittänyt saada Moskovaa hyväksymään parin vuoden työn tuloksena vuonna 1926 laadittu ehdotus. Silloin se kaatui Kalininin työryhmän käsittelyssä kiistaan Venäjän autonomioiden itsehallinnollisista oikeuksista. Karjalan vuoden 1937 perustuslain valmistelun merkittävimmäksi ja käytännössä ainoaksi ongelmaksi nousi se, mitkä kielet määriteltäisiin valtiollisiksi kieliksi. Karjalan aluekomitea esitti

11 Zav. Otdelom shkoi i kulturno-prosvetitelnoj raboty Karobkoma VKP(b) Hjuppenen (Hyppönen) 9.8.1936. Dokladnaja zapiska o jazyke obutshenija v vepskih i ljudikovskih shkolah Karelskoj ASSR. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 68, l. 51.

12 Irklis sekretarju LenOK VKP(b) Zhdanovu 28.1.1937. TsGAIPD, f. 24, op. 2 v., d. 2565, l. 29–32.

13 Getty 1990, s. 20–21.

VKP(b):n keskuskomitealle vuonna 1936 suomen ja venäjän määrittelyä tasa-veroiseksi valtiollisiksi kieliksi. Lisäksi aluekomitea ehdotti, että perustuslaki takaisi oikeuden käyttää karjalan kieltä kaikissa yleisissä virastoissa ja oikeuden istunnoissa. ”Karjalan kielelle on annettava täydelliset kansalaisoikeudet yhteiskunnallisessa ja poliittisessa sekä kulttuurikasvatustyössä”, lausunnossa tähdenettiin.¹⁴

Suomea oli aluekomitean mukaan kehitettävä omaksumalla siihen sosialismin rakentamista kuvaavaa neuvostosanastoa. Kielikysymystä ei voitu sen mukaan ratkaista pinnallisella käsittelyllä ja yrityksellä luoda erikoinen karjalais-suomalainen kieli. Aluekomitea kritisoi voimakkaasti Bubrihin pyrkimystä luoda Karjalalle oma kirjakieli.¹⁵ Vaikka aluekomitean ehdotus piti sisällään myös karjalan ”kansalaisoikeudet”, ei siinä kuitenkaan ehdotettu Karjalan kirjakielen luomista. Tässä suhteessa päätös noudatteli 1920-luvun alkuvuosien linjaa. Se suuntautui ennen kaikkea suomalaistamisen seurausten ”korjaamiseen”.

Asia oli esillä syyskuussa 1936 myös Karjalan aluekomitean karjalan kielestä järjestämässä neuvottelukokouksessa. Useammassa puheenvuorossa vaadittiin karjalan nostamista perustuslaissa suomen sijaan toiseksi valtiolliseksi kieleksi. Venäjän asemaa ei kukaan kyseenalaistanut. Kiistaa aiheutti myös se, miten karjalan status määritellään perustuslaissa. Bubrih ja muut hänen kannallaan olleet vaativat, että oli puhuttava karjalan kielestä. Sen statusta ei saanut alentaa puhumalla murteesta. Tämä viittasi siihen, että kysymyksessä olisi yksi suomen murteista niin kuin suomalaiset väittivät eikä itsenäinen kieli. Bubrih vaati, että karjalalle oli annettava selkeä ensimmäisen kansallisen kielen asema suomeen verrattuna. Suomen kielen kannattajat vastustivat tätä sillä perusteella, että karjalan kirjakieltä ei ollut vielä olemassa. Poliittisesti he perustelivat kantaansa lähinnä kahdella seikalla. Ensimmäinen oli tarve vastata ”valkoisen Suomen propagandaan punaisella suomalaisella propagandalla”. Toisena perusteluna he vetosivat VKP(b):n ja VTsIK:n vanhoihin päätöksiin suomen kielen asemasta toisena valtiollisena kielenä. Vastustajat puolestaan kiinnittivät huomion siihen tosiseikkaan, että missään kirjallisesti tehdyssä päätöksessä ei puhuttu suomesta vaan kansankielestä. Tähän vastattiin vetoamalla keskuskomitean orgbyron vuoden 1922 ratkaisuun ja Stalinin siellä esittämään kantaan suomen kielen puolesta.¹⁶ Kaikki toisen käden tieto ja käytäntö puhuvat yhtäpitävästi sen puolesta, että myös tämä pitää paikkansa. Kysymys oli kahden eri suuntauksen poliittisesta kädenväännöstä.

Karjalan aluekomitean neuvottelukokouksessa käsiteltiin myös karjalan kielen aakkoston valintaa pääsemättä siitä yksimielisyyteen. Kyrillistä kirjoitustapaa vaadittiin lähinnä kahdesta syystä. Ensimmäisen mukaan se helpottaisi karjalaisten ja venäläisten lähentymistä ja karjalaisten venäjän kielen opiskelua.

.

14 Dokladnaja zapiska Karobkoma VKP(b) v TsK VKP(b) ”O jazykogom stroitelstve v Karelskoj ASSR”, 1936 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 67, l. 37–39.

15 Em. dokumentti, listat 23, 30, 37.

16 Stenogramma soveshtshanija 14–15 sentjabrja 1936 g. Pri Karelskom Obkome VKP(b) po voprosu karelskogo jazyka. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 68, l. 18–19, 32–34, 61–69, 75–76.

Toisena perusteluna käytettiin sitä, että latinalaisen aakkoston käyttö suuntaisi väestöä Suomeen. Myös turvallisuuspolitiikka nousi jälleen kerran vahvasti esille. VTsIK:n kansallisuuksien neuvoston ”uuden kirjaimiston komitean” edustaja Miloradov pani asiat paikalleen. Kirjaimistosta kiistely oli täysin turhaa. Siitä ei tehtäisi päätöksiä tällaisissa kokouksissa, Miloradov huomautti. Raja-alueita koskevat ratkaisut tehtiin aina viime kädessä puna-armeijan esikunnassa.¹⁷

Kiista ratkaistiin jälleen Moskovassa. Perustuslakiin kirjattiin VTsIK:n päätöksellä kaikkien kolmen kielen, karjalan, suomen ja venäjän asema tasaveroisina valtiollisina kielinä.¹⁸ Perustuslain kielipykälä oli eräänlainen kompromissi. Suomen kielen aseman säilymisen ratkaisi mitä ilmeisimmin ulkopoliitiikka. Pohjois-Karjalan poliittista asemaa pidettiin ongelmallisena, koska se oli kielen vuoksi altis Suomen propagandalle. Tässä viitattiin historian kokemuksiin, Uhtuan hallituksen perustamiseen ja Karjalan kapinoihin. Tästä syystä Karjalan johdossa näytti vallitsevan melko laaja yksimielisyys siitä, että suomen kielen käyttöä oli välttämätöntä jatkaa Pohjois-Karjalassa. Moskova arvioi Karjalan vuoden 1937 perustuslaista syntyneitä erimielisyyttä jälleen saman peruskysymyksen kautta kuin se oli tehnyt vuonna 1920 tapahtuneesta Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta asti. Suomi-tekijä saneli yhä sen, että suomen kieli päätettiin säilyttää vienankarjalaisten kielenä, vaikka se vaihdettiin muualle Karjalassa karjalaan tai venäjään.

Suomen kielen aseman perustuslaillinen tunnustaminen oli kuitenkin merkittävä symbolinen linjaratkaisu. Suomalaisuus tunnustettiin muodollisesti edelleenkin tasaveroiseksi venäläisyyden ja karjalaisuuden rinnalla. Päätös voidaan tulkita myös maltillisten torjuntavoitoksi kovan linjan edustajista. Suomen kielen vastustajien kuten SNK:n puheenjohtaja Bushujevin, tutkimusinstituutin Matti Hämäläisen ja muiden argumentaatioon oli jo jonkin aikaa kuulunut väite suomen kielestä ”objektiivisesti” fasistisena kielenä. Tämän hyväksymisestä olisi ollut enää lyhyt matka siihen, että suomalaiset olisi määritelty kielen ja etnisen syntyperänsä perusteella fasistiseksi kansaksi.

Toisaalta Karjalan kielen nostaminen valtiollisen kielen asemaan ilmensi Neuvostoliiton yleistä pyrkimystä rajoittaa myös kielipolitiikan avulla vähemmistökansojen rajat ylittäviä kontakteja. Päätös merkitsi Bubrihin linjan voittoa myös sikäli, että karjalan kielen nostaminen perustuslaissa viralliseksi kieleksi teki siitä käytännössä ensimmäisen kansallisen kielen suomen sijaan. Karjalan kirjakielen luomista koko ajan vastustaneille suomalaisille tämä oli selvä tappio.

Kielikysymyksestä käyty keskustelu ja siitä tehdyt päätökset osoittavat, että NKVD:n suomalaisten vastainen operaatio ja poliittiset päätökset eivät kulkeet vielä tässä vaiheessa täysin samalla linjalla. Syksyllä 1937 tapahtunut Irklisin ja Bushujevin¹⁹ erottaminen ja leimaaminen porvarillisiksi nationalis-

17 Em. ptk., l. 24, 45, 85.

18 Karjalan Autonomisen Sosialistisen Sovettitasavallan Konstitutsio, s. 11, 23, 31.

19 Bushujev kannatti Irklisin tavoin vielä syyskuussa 1936 suomen kielen käyttöä kouluopetuksessa Pohjois-Karjalan piireissä. Stenogramma soveshtshanija 14–15 sentjabrja 1936 g. Pri Karelskom Obkome VKP(b) po voprosu karelskogo jazyka. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 68, l. 46.

teiksi sekä uudet joukkovangitsemiset viittaavat tähän. Perustuslaki ja kieli-politiikkaa koskeneet päätökset olivat vuosien 1935–36 ilmapiirin tulosta, johon vuonna 1937 käynnistyneen Suuren terrorin käänne ei ehtinyt vielä vaikuttaa.

Karjalan perustuslain kielipykälä oli poikkeuksellinen ratkaisu koko Neuvostoliitossa. Ainoastaan Gruusian, Armenian ja Azerbaidžhanin neuvostotasavaltojen perustuslakeihin oli määritelty kansallinen kieli valtiolliseksi kieleksi. Vaikka esimerkiksi Komin autonominen alue korotettiin Venäjän federaatioon kuuluneeksi autonomiseksi neuvostotasavallaksi, sen perustuslaissa ei silti määritelty komin kielen asemaa. Kontrastia Karjalaan korostaa se, että myös komin kieli oli ollut tasaveroisessa asemassa venäjän kanssa autonomian perustamisesta asti.²⁰

Lopultakin karjalan kieli

Petroskoissa järjestettiin elokuussa 1937 kielitieteellinen konferenssi käsittelemään karjalan kielen luomista. Paikalla oli lingvistejä, puolue- ja neuvostojärjestöjen edustajia, kulttuurityöntekijöitä sekä opettajia lähinnä Etelä- ja Keski-Karjalasta. Vienankarjalaisia oli vain muutama. Kokous hyväksyi Bubrihin selostuksen ja Karjalan kulttuuri-instituutin kielitieteen osastoa johtaneen Matti Hämäläisen teesit lähes muutoksitta. Päätöslauselmassa ehdotettiin laajaa yhteistyötä Tverin Karjalaisen piirikunnan kanssa kielen kehittämisessä. Kirjakieli päätettiin luoda kaikkien Karjalan murteiden varaan, koska Karjalassa ei ollut yhtä selvää yhteistä taloudellista tai maantieteellistä keskusta, jonka murteen perusteella kirjakieli voitaisiin laatia. Periaatteeksi hyväksyttiin kuitenkin se, että kirjakieli luodaan ns. puhtaiden karjalan murteiden, eteläkarjalan ja livvin murteiden varaan. Muiden kielten risteymät lyydi ja Uhtuan murre päätettiin jättää taka-alalle. Kirjakielen perustaksi valittujen etelämurteiden puhujia oli Neuvostoliitossa kaikkein eniten. Niihin kuuluivat Paateneen ja Kemin piirin lisäksi myös Kalinin (Tverin) murteet. Livvin murteella oli kuitenkin suuri merkitys Karjalassa, ja siksi myös se oli huomioitava.²¹

Ensimmäiset kyrillisin kirjaimin kirjoitetut karjalankieliset tekstit ilmestyivät Punaiseen Karjalaan kesäkuussa 1937. Fjodor Ivatshovin karjalaksi kääntämä perustuslaki julkaistiin latinalaista ja venäläistä kirjaimistoa käyttäen. Myös kirjaimiston valintaa käsiteltiin elokuun 1937 konferenssissa. Molemmilla vaihtoehdolla oli edelleenkin kannatusta. Karjalan TsIK:n puheenjohtaja N.V. Arhipov teki kuitenkin jälleen selväksi, että asia ratkaistaisiin viime kädessä Moskovassa. VKP(b):n Karjalan aluekomitea oli päätenyt vuoden 1937 kuluessa suosittelemaan venäläistä kirjaimistoa. Tätä perusteltiin sillä, että se helpotti karjalaisten lasten siirtymistä venäjänkieliseen kouluopetukseen. Moskovan ratkaisu tuli syyskuussa 1937, kun VTsIK:n puhemieshistö päätti, että karjalaa ryhdytään kirjoittamaan kyrillisin kirjaimin.²²

20 Unger 1981, s. 90–91; V natshale puty, s. 153.

21 Anttikoski 1998, s. 93–95.

22 Dokladnaja zapiska o sozdanii karelskogo literaturnogo jazyka i o jazyke prepodavanija v karelskih shkolah. Sekretarju TsK VKP(b) i Leningradskogo Obkoma VKP(b) t. Zhdanovu, A.A. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 277, l. 9–11; Anttikoski 1998, s. 96–97.

Kielipoliittiset päätökset ja yleinen suomalaisvastainen ilmapiiri vähensivät suomen kielen käyttöä. Vuoden 1937 aikana VKP(b):n Karjalan aluekomiteassa nousi esille suunnitelma asteittaisesta suomen kielen käytön lopettamisesta karjalaisissa kouluissa. Moskova päätti kuitenkin nopeuttaa prosessia. Suomen käyttö päätettiin lakkauttaa kokonaan vuoden 1937 loppuun mennessä. Samanlainen päätös tehtiin myös Leningradin alueen vähemmistökansojen, inkeriläisten, virolaisten, saksalaisten, vepsäläisten ja inkerikkojen suhteen.²³

Karjala oli siinä mielessä poikkeus vuoden 1938 kielipäätöksen toteuttamisessa muihin tasavaltoihin verrattuna, että siltä vaihdettiin samaan aikaan sekä kieli että kirjaimisto. Toisaalta kyrillisin kirjaimin kirjoitetun ja venäläisin lainasanoin rikastetun karjalan kirjakielen luominen voidaan nähdä myös siten, että se ainoastaan yhtenäisti Karjalan kielipolitiikan yleisliittolaista käytäntöä vastaavaksi.

Karjalan valistusasiain kansankomissariaatti pyrki aloittamaan karjalankielisen opetuksen koulujen ensimmäisillä luokilla heti oppivuoden 1937–38 alussa. VKP(b):n aluekomitea ja kansankomissaarien neuvosto tekivät asiasta päätöksen kuitenkin vasta syyskuussa 1937 Irklisin ja Bushujevin erottamisen jälkeen. Heitä syytettiin muun muassa kirjakielen kehittämisen jarruttamisesta. Päätöksen mukaan Etelä- ja Keski-Karjalan koulujen ensimmäiset luokat oli siirrettävä heti karjalankieliseen opetukseen. Pohjois-Karjalassa oli ryhdyttävä valmistautumaan muutokseen. Luokilla 2–4 suomi oli tarkoitus korvata vähitellen karjalalla, ja luokilla 5–10 opetuskieleksi tulisi venäjä oppivuodesta 1938–39 lähtien. Ylemmillä luokilla karjalaa opetettaisiin aineena. Suomalaisia oppilaita opetettaisiin jatkossakin suomeksi.²⁴

Karjalaisten piirien kaikki ensimmäiset luokat oli siirretty äidinkielelle vuoden 1937 loppuun mennessä, vaikka päätös ei ollut koskenut Pohjois-Karjalaa. Neljänsillä luokilla opetettiin väliaikaisena ratkaisuna venäjäksi, koska oppikirjoja ja opettajia ei ollut tarpeeksi. Tammikuussa 1938 poistettiin käytöstä kaikki suomenkieliset kirjat ja lehdet ja karjalaisten koulujen 5–10 luokat siirrettiin venäjänkieliseen opetukseen. Suomalaiset luokat hajotettiin maaliskuuhun 1938 mennessä.²⁵

Todellisuus oli kuitenkin taas kerran toinen kuin miltä se saatiin näyttämään numeroin. Toukokuun alussa 1938 pidetyssä valistusasiain kansankomissariaatin neuvottelukokouksessa todettiin, että esim. Aunuksen piirissä ainoastaan ensimmäisten luokkien tilanne oli tyydyttävä. Kouluissa, joissa opettajat osasivat karjalaa, olivat tulokset parempia kuin suomenkielisen opetuksen aikana. Useiden opettajien karjalan kielen taito oli kuitenkin riittämätön ja kolmasosa Aunuksen alkeiskouluista oli vaille venäjää taitavia opettajia. Tästä johtuen useiden vajaakeskikoulujen aineiden opetus oli jouduttu lopettamaan kokonaan. Tuhottujen suomenkielisten oppikirjojen tilalle ei ollut saatu venäjänkielisiä kirjoja. Tästä ja kieliongelmista johtuen osassa kouluista oli jatkettu

23 Dokladnaja zapiska o jazykovom stroitelstve v Karelskoj ASSR. Sekretarju tsentralnogo komiteta VKP(b)... GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 277, l. 35.

24 Anttikoski 1998, s. 114–115.

25 Ibid.

opetusta suomeksi. Pohjois-Karjalassa koulujen siirtymistä karjalan ja venäjänkieliseen opetukseen vuoden 1938 alusta lähtien oli käsitelty ensimmäisen keran vasta 12.12.1937 pidetyssä kokouksessa. Opettajien ja oppilaiden lähes olematon venäjän kielen taito teki siirtymisen kuitenkin mahdolltomaksi. Monissa alkeiskouluissa jatkettiin suomenkielistä opetusta lukuvuoden loppuun asti.²⁶

Myös Punaisen Karjalan ilmestyminen lakkautettiin vuoden 1937 lopussa. Sen tilalla alkoi ilmestyä karjalankielinen Sovetskoi Karelija. Karjalan kirjailijaliiton suomenkielisen aikakauslehti Rintaman tilalle perustettiin Karelija -kirjallisuuslehti. Suunnitelmista huolimatta Sovetskoi Karelija ei kyennyt ilmestymään päivittäin ja käännösmateriaalin osuutta jouduttiin lisäämään sen sivuilla. Lehti ei myöskään saavuttanut missään vaiheessa lukijoiden ymmärtämisvaikeuksien ja ammatti- ja kielitaitoisen työntekijäpulan vuoksi lähellekään Punaisella Karjalalla ollutta levikkiä.²⁷

Uusi, vuoden 1938 alun puhdistuksen aalto vei mukanaan myös Bubrihin, Hämmäläisen ja monia muita karjalan kirjakielen kehittäjiä. Heitä syytettiin porvarillisiksi nationalisteiksi, jotka olivat kehittäneet karjalan kielen suomen kieliooppisääntöjen pohjalta. Väestö ei ymmärtänyt uutta karjalan kieltä. Bubrihin ja kumppaneiden väitettiin tehneen karjalan kielestä tahallaan mahdollottoman ymmärtää, että he olisivat voineet osoittaa sen luomisen mahdolltomaksi tehtäväksi.²⁸

Uusien kielinormien kehittäly aloitettiin marras-joulukuussa 1938. Kirjakieli aiottiin puhdistaa suomalaisuuksista, tverinkarjalaisuuksista, arkaismeista, keinokekoisista termeistä ja kieliooppimuodoista. Samalla sitä päätettiin lähentää venäjään. Uusi kirjakielen oikeinkirjoitussäännöstö julkaistiin käsittelyä varten maaliskuussa 1939. Kesäkuussa 1939 Leningradissa järjestettiin Kielen ja ajattelun instituutissa kirjakielen sääntöihin tehtyjen muutosten lopullinen käsittely. Karjalan SNK vahvisti uuden sääntökokoelman heinäkuussa 1939 ja kehotti kulttuuri-instituuttia jatkamaan työtä kirjakielen normien vakiinnuttamiseksi. Syksyllä ilmestyivät ensimmäiset keskikouluille tarkoitetut karjalan kieliopit. Julkaistu terminologinen sanakirja sisälsi 994 yksittäistä sanaa, joista venäläislainoja oli 649. Verrattuna aikaisempiin sanastoihin, uuden sanaston venäläistämistendenssi oli näkyvä.²⁹

Euroopan suurpoliittinen tilanne muuttui Neuvostoliiton kannalta merkittävästi Englannin ja Ranskan Saksan kanssa vuonna 1938 solmiman Münchenin sopimuksen jälkeen. Neuvostoliitto oli syrjäytetty totaalisesti Euroopan turvallisuuspoliittisista ratkaisuksista. Sen kansainvälinen asema oli heikompi kuin kertaakaan sitten länsivaltojen intervention. Karjalan kielipolitiikkaa toteuttaneet lingvistit eivät voineet mitenkään pysyä muutosten tahdissa. Syksyllä 1939 julkaistu terminologinen sanakirja kävi tarpeettomaksi saman tien kuin se ilmestyi.

26 Mts., 116–117.

27 Lokakuussa 1939 Sovetskoi Karelijalla oli 3891 tilaajaa. Mts., 117–119, 135.

28 Spets-zapiska Narkomata vnutrennih del KASSR ”o nenormalnostjeh narodnogo obrazovanija i antisovetskijh projavlenijah sredi utsh-ja”, 1938 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 94, l. 58–60; Anttikoski 1998, s., 121–123.

29 Anttikoski 1998, s. 131–133.

Puoluepuhdistus

Vuosina 1933–36 toteutetut puoluepuhdistukset olivat keskeinen vipusin, jonka avulla politiikan suunnanmuutos toteutettiin. Puoluepuhdistuksen, jäsenkorttien tarkastuksen ja jäsenkorttien vaihdon tuloksena Karjalan puoluejäsenistön koostumuksessa tapahtui kaksi merkittävää muutosta. Ensinnäkin jo ennestään vahvasti edustettuna olleista toimitsijoista tuli ylivoimaisesti suurin ryhmä. Kun puoluepuhdistus aloitettiin kesällä 1933, heidän osuutensa jäsenistöstä oli ollut 43,2 prosenttia. Kun prosessi päättyi, heidän osuutensa oli noussut 72,6 prosenttiin. Työläisten osuus jäsenistöstä oli enää 15,9 ja talonpoikien 5,6 prosenttia. Tämä suhde säilyi muuttumattomana vuosikymmenen loppuun asti.³⁰ Neuvostobyrokraatiasta oli tullut yhteiskunnan merkittävin ryhmä.

Toinen suuri muutos tapahtui jäsenistön kansallisessa koostumuksessa. Suomalaisten osuus aleni jyrkästi huhtikuusta 1935 lähtien. Karjalaisten suhteellinen osuus sen sijaan säilyi lähes ennallaan ja vepsäläisten sinänsä mitätön osuus jopa kasvoi hieman. Suomalaista nationalismia vastaan taisteltiin kouriintuntuvien keinoin. Niistä puolueesta erottaminen oli lievimmästä päästä. Huhtikuusta 1935 kesä-heinäkuuhun 1937 johtopaikoilta erotettujen suomalaisten tilalle nostettiin karjalaisia. Kesän 1937 jälkeen alkoivat joukkovangitsemiset, jolloin myös monet johtavissa asemissa olleet karjalaiset syrjäytettiin tehtävistään.

Karjalan poliittiset muutokset heijastuivat sen kaikissa vaiheissa suoraan VKP(b):n jäsenistön kansallisuusjakaumaan. Puolue muodosti hallitsevan eliitin rekrytointiperusta. Sen jäsenyys oli edellytys vallankäytön kannalta merkittävään virkoihin. Toimihenkilöiden osuuden huomattava kasvu puoluejäsenistöstä kertoo koko yhteiskunnan muutoksesta. Sitä hallitsivat valtiollistuminen ja byrokraatisoituminen. Valtaa käytti Buharinin sanoin puolifeodaalinen byrokraatia.

Korenizatsija -politiikan huippuvaiheessa, vuosien 1930–33 jäsenhankintakampanjoiden aikana karjalaisten suhteellinen ja absoluuttinen osuus kasvoi voimakkaasti. Vaikka myös suomalaisten absoluuttinen määrä kasvoi, heidän suhteellinen osuutensa laski jäsenmäärän suuren kasvun vuoksi. Kesällä 1933 toteutettu puoluepuhdistus merkitsi tässä suhteessa käännettä. Erottamisten kohdistuminen pääosin venäläisiin ja karjalaisiin lähes kaksinkertaisti suomalaisten suhteellisen osuuden puoluejäsenistöstä. Myös tämä kertoo suomalaisen vankasta asemasta puolueen ja hallituksen johdossa. Vasta huhtikuussa 1935 VKP(b):n Leningradin aluekomitean johdolla aloitettu puoluekoneiston ”perestroika” muutti voimasuhteen niin, että suomalaisten osuus jäsenistöstä alkoi laskea.³¹ Puoluepuhdistukset eivät olleet mielivaltaa, vaan niiden takana vaikuttivat erilaiset intressit. Puhdistukset olivat osa valtataistelua, jossa ratkaistiin politiikan suunta.³²

30 Statistitsheski bjulletin N:o 3 o sostave Karelskoj partorganizatsi po rodu zanjatii na 1-oe janvarja 1937 -g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 106, l. 7; GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 110, l. 3.

31 Jäsentilastot: GAOPDF RK, f. 3, op. 3, d. 320, l. 6; f. 3, op. 5, d. 110, l. 4; f. 3, op. 5, d. 321, l. 1 ob.

32 Hlevnjuk edustaa niitä tutkijoita, jotka näkevät puhdistusten taustalla politbyron maltillisten (Kirov, Ordzhonikidze, Kujbyshev) ja radikaalien (Kaganovitsh, Molotov, Jezhov ja heitä sympatisoiva Stalin) linjataistelun. Hlevnjuk 1996, s. 257–258.

Suomalaisten erottaminen syksyllä 1935 alkoi puolueen ja neuvostojen johdopaikoilta. Karjalan TsIK:n puhemiehistön 3.3.1936 tekemän yhteenvedon mukaan neuvostoista oli erotettu edellisen vuoden lopussa alkaneen puhdistuksen aikana 745 henkeä – 13 prosenttia niiden jäsenmäärästä. Muuten eronneita oli 538 henkeä.³³

Vuosina 1937–38 toteutettiin myös puolueen perusjärjestöjen suomalaisten sihteerien joukkoerottaminen. Vielä vuoden 1937 alussa niiden 496:sta sihteeristä 68 (13,7 %) oli suomalaista. Kesällä alkaneet vangitsemiset sekä palkattujen sihteerien määrän vähentäminen (–10 %) pienensivät suomalaisten määrän 38:aan (–56 %) vuoden 1938 alkuun mennessä. Syksyllä 1937 tapahtunut tasavallan karjalaisen johdon vangitseminen näkyi karjalaisten perusjärjestöjen sihteerien määrän (–29 henkeä) ja osuuden (–4,2 %) pienenemisenä.³⁴

Erotettujen tilalle valittiin pääsääntöisesti venäläisiä. Vaikka karjalaisia erotettiin puolueen johtotehtävistä, ei puhdistus koskenut kovin laajasti rivijäsentöä. Pääkysymys oli edelleenkin suomalaisen elementin poistaminen Karjalasta. Vuoden 1937 jälkimmäisellä puoliskolla tapahtunut kielipolitiikan muutos näkyi myös piirien 502 propagandistin kansallisessa koostumuksessa. Suomalaisten määrä putosi vuoden aikana 71 hengestä 28:aan. Karjalaisten osuus kasvoi seitsemällä 89:ään ja venäläisten 37:llä 342:een (68 %) henkilöön.³⁵

Puoluepuhdistus merkitsi myös puolueytöntekijöiden yleisen sivistystason alenemista. Erotettujen tilalle nostettiin pääsääntöisesti alemman yleissivistyksen saaneita henkilöitä. Alkuvuodesta 1937 piirien työntekijöissä ei ollut enää yhtään ylemmän yleissivistävän koulutuksen saanutta henkilöä. Myös keskiasteen koulutuksen saaneiden määrä aleni selvästi verrattuna vuoteen 1934. Lähes neljä viidesosaa piirien työntekijöistä oli vuonna 1937 saanut vain alemman asteen yleissivistävän koulutuksen.³⁶ Kun muistetaan, että melkein neljä viidesosa puoluejäsenestä kuului toimihenkilöihin, saadaan kuva paitsi byrokraattisesta myös sivistymättömien byrokraattien johtamasta yhteiskunnasta. Tämän tietäen hallintokoneiston tehottomuus ja asiantuntemattomuus oli väistämätön seuraus tapahtumista.

Isoviha

Neuvostoliiton yli vuosina 1937–38 pyyhkäisseen terrorin toinen puoli oli, että monet myös hyväksyivät ja osallistuivat ”kansanvihollisten” tuomitsemiseen. Stalinin kultti ei perustunut vain terrorin synnyttämään pelkoon tai totaaliseen propagandaan. Neuvostoliiton (alkeellinen) sosiaalinen todellisuus ja historial-

33 Karjalan TpKK:n puhemiehistön päätös 3.3.1936 Sovettien selostus-tarkastuskamppailun yhteenvedoista. TpKK:n TA huhtikuu 1936, N:o 4, s. 2.

34 Ottshet o sostave sekretarej partkomov i partorgov pervitsnyh partorganizatsi. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 309, l. 33.

35 Em. lähde, l. 33, 38.

36 Materialy k ottshety Karobkoma VKP(b) XIII-øj oblastnoj partiinoj konferentsii, janvar 1934- g. mai 1937 g., s. 78–79. Renvall 17B, KA.

linen menneisyys loivat suotuisan maaperän stalinismille. Myös se tosiasia, että suuri joukko epäsuosittuja korkea-arvoisia neuvostotoimitsijoita ammuttiin tai lähetettiin vankileireille tyydytti kansan oikeudenmukaisuuden tajua. Se piti yllä käsitystä Stalinista hyvänä tsaarina, joka ei tiedä, mitä hänen alaisensa tekevät. Sheila Fitzpatrick yhtyy uusimmassa tutkimuksessaan viime vuosina esitettyihin arvioihin, joiden mukaan Stalinin 1930-luvun politiikalla oli myös aitoa tukea kaupunkien työväestön, puolueen rivijäsenten ja komsomolilaisten keskuudessa.³⁷

Nove on myös huomauttanut, että kaikki mitä neuvostoyhteiskunnassa tapahtui 1930-luvun lopulla ei ollut vain loputonta vainoa ja pakkovaltaa. Stalinilainen ”kulttuurinen vastavallankumous” sai todellista tukea tavalliselta kansalta ja byrokraateilta. Paluu traditionaalisiin venäläisiin arvoihin, modernin taiteen tukahduttaminen, perinteisen kouluopetuksen ja Venäjän kansallisen kunnian palauttaminen historiankirjoituksessa nostivat kansan oikeiksi koekimia arvoja ja perinteitä kunniaan.³⁸

Neuvostoliiton 1930-luvun repression uhrien lukumäärästä on esitetty erisuuruisia lukuja. Korkeimmat arviot ovat olleet jopa 40 miljoonaa, mutta niitä on pidettävä liian suurina, vaikka mukaan laskettaisiin myös repression seurausten vuoksi kuolleet. Noven arvion mukaan oikea kokonaisluku on väestölaskentatiedot huomioon ottaen alimpien ja korkeimpien lukujen väliin sijoittuvan 10–11 miljoonan välillä. Suurin osa uhreista oli talonpoikia.³⁹

Vastavallankumouksellisesta toiminnasta vuosina 1931–53 rikoslain 58 pykälän mukaan tuomittujen määrä on arkistolähteiden mukaan 3,78 miljoonaa ihmistä. Tuomituista teloitettiin 786 000. On otettava kuitenkin huomioon, että kaikkia teloitettuja ei tuomittu pykälän 58 perusteella eikä kaikkia tuomioita myöskään tallennettu arkistotiedoiksi. Arkistotiedot vuodelta 1939 kertovat, että NKVD:n leireillä oli 3,6 miljoonaa vankia. Tässä luvussa eivät ole vielä karkotetut. Toinen vuoden 1950 arkistotietoihin perustuva arvio kertoo 2,8 miljoonasta NKVD:n leireillä olleesta ja 2,7 miljoonasta karkotetusta. Tämän mukaan repression kohteeksi olisi joutunut yhteensä 5,5 miljoonaa ihmistä.⁴⁰

Uudet arkistolähteet ovat lopettaneet melkein ikuisuuskeskustelun aiheeksi nousseen kysymyksen, mikä oli Stalinin henkilökohtainen vastuu terrorista ja 1930-luvulla Neuvostoliitton syntyneestä järjestelmästä. On kiistatonta, että Stalin ja hänen lähimmät kumppaninsa antoivat henkilökohtaisesti määräyksen satojen tuhansien ihmisten teloituksesta.⁴¹ Siten he syyllistyivät suuriin rikoksiin ja loivat Neuvostoliittoon terroriin ja poliisivaltaan perustuneen järjestelmän. Sen syntyminen ei ollut yhteiskunnallisten olosuhteiden deterministisesti määräämä tulos, vaan edellytti tietoisesti tehtyjä päätöksiä. Se ei silti poista sitä,

37 Nove 1993, s. 33, Fitzpatrick 1999, s. 90; Suny 1997, s. 50.

38 Nove 1993, s. 34.

39 Mts., s. 30; Rosenfielde, Conquest ja monet muut ovat esittäneet paljon korkeampia arvioita: Rosenfielde 1996, s. 961–972; Wheatcroft, Rittersporn ja useat muuta taas ovat esittäneet alempia arvioita. Wheatcroft 1996, erityisesti sivu 1334–1349.

40 Ibid.

41 Hlevnjuk 1996, s. 188–189.

että Stalin apureineen oli myös tietyn konkreettisen yhteiskunnallisen todellisuuden tuote. Todellisuuden, joka kypsytti ensin edellytykset bolshevikkien vallankumoukselle ja sitten Stalinin valtaannousulle. Stalinismi jää ”ilmaan” ja muuttuu käsittämättömäksi väkivallan ja irrationaalien tapahtumien ketjuksi ellei sitä aseteta osaksi yhteiskunnan kehitykseen vaikuttaneita prosesseja.

On myös selvä, että vaikka Stalin saattoi valtansa huippuvuosina niin halutessaan päättää erilaisista pikkuasioistakin, ei hän silti voinut hallita koko laajaa valtakuntaansa yksin. Yhteiskunta ja sen toimijat tiettyine piirteineen ja ehtoineen olivat olemassa Stalinista huolimatta. Siksi yhteiskunnan kehityspiirteiden hahmottaminen on välttämätön osa 1930-luvun stalinismin kuvaa.

VKP(b) Leningradin aluekomitean sihteeri Andrei A. Zhdanov piti hyisen, Neuvostoliiton naapureina olevia ”pikkumaita” seikkailupolitiikasta varoittaneen puheen 29.11.1936. Hän uhkasi hoitaa ne puna-armeijan voimin, elleivät ne ”rajoitu hoitamaan omia asioitaan”. Zhdanovin puhetta on pidetty jopa talvisodan esinäytöksenä. Sen taustalla oli Saksan ja Japanin pari päivää aikaisemmin (25.11.1936) solmima Anti-Komintern-sopimus. Neuvostoliitto oli jäämässä kahden rintaman väliin, joutumassa tilanteeseen jota se oli aina pelännyt. Tilanne oli aivan toisella lailla vaarallinen kuin Mantshurian sodan aikana vuonna 1931, jolloin Neuvostoliitto oli ryhtynyt diplomaattisiin toimenpiteisiin hyökkäämättömyyssopimusten solmimiseksi länsinaapureidensa kanssa.⁴²

Puolueen sisäistä puhdistusta kiihdytettiin syksyn 1936 (Zinovjev-Kamenev oikeudenkäynti) ja kesän 1937 (Tuhatshevskin ja Buharinin vangitsemiset keväällä 1937) välisenä aikana. Karjalasta löytyi syksyllä 1936 nationalistien lisäksi myös ”eestiläis-trotskilainen oppositio”, jonka jäsenet olivat saapuneet Leningradista. Pian ”havaittiin”, että Petroskoissa lääkärinä työskennellyt Genadi Zinovjevin sisar Radomyslaskaja oli tiennyt ryhmän olemassaolosta, mutta salannut sen.⁴³ Paljastettu ”salaliitto” perustui ystävien ja sukulaisten tapaamisten tulkitsemiseen vehkeilyksi neuvostovaltaa vastaan. Zinovjevin sukulaisten liittäminen salaliittoon oli luonnollisesti raskauttava seikka.

VKP(b):n keskuskomitean helmi-maaliskuun 1937 istunto suuntasi puhdistukset armeijaan ja puolueen sisällä vielä oleviin ”kaksinaamaisiin” vihollisiin. Zhdanov järjesti välittömästi keskuskomitean kokouksen jälkeen (20.3.) Leningradin aluekomitean istunnon. Hän ja Leningradin NKVD:n johtaja Leonid M. Zakovski hyökkäsivät rajusti Karjalan suomalaisia vastaan.⁴⁴ Heti tämän jälkeen, 25.3. kokoontui Karjalan aluekomitean täysistunto käsittelemään Leningradista annettujen ohjeiden toteutusta.

Pääkritiikin kohteena Karjalassa oli puolue- ja valtiokoneiston heikko toiminta. Kansallisen väestön ja erityisesti loikkareiden ”vastavallankumouksellista toimintaa” ei ollut kitketty pois. Laiminlyöntiä ryhdyttiin korjaamaan

.

42 Conquest 1990, s. 145–146; Nevakivi 1995, s. 31–32; Suomi 1989, s. 43–44.

43 Sekretar Karobkoma VKP(b) Nikolski 10.8.1936 ”Obsuzhdenie zakrytogo pisma TsK VKP 29.7.1936 g. ”o terroristitsheskoj dejatelnosti...”. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 58, l. 4.

44 Rva Asta Syväsen haastattelu, s. 1. EK-Valpo I, 6. Amp. XLI E.1.2.; Thurston 1996, s. 26–27, 35, 49–50; Conquest 1990, s. 172–174, 180, 182, 214–216.

riipeästi perustamalla erikoiskomiteoita vastavallankumouksellisten paljastamiseksi. Karjalan pedagogisen instituutin toimintaa lähetettiin tarkastamaan kahden miehen (Karl Tenison, NKVD ja K.M. Polin, oikeuslaitos) komitea. Heidän raporttinsa mukaan instituutti oli vihamielisten nationalistien miehittäjä. Asia annettiin NKVD:n tutkittavaksi. Se puhdisti instituutin ja mm. rehtori Elo Syvänen vangittiin kesä-heinäkuussa ja teloitettiin vielä samana vuonna.⁴⁵

Jezhovin johdolla elokuussa 1937 käynnistettyä terroriaaltoa edelsi Tuhatshevskin (22.5.1937) ja eräiden muiden armeijan komentajien vangitsemiset ja teloitukset kesällä 1937. Useat vangituista olivat aikaisemmin kuuluneet Trotskin kannattajiin. Jezhov näyttää ohjanneen henkilökohtaisesti tämän ”Tuhatshevskin ryhmän” tutkimuksia. Stalin tapasi kuulustelujen aikana Jezhovin lähes päivittäin. Yhä edelleenkin on epäselvää mistä syystä juttu loppujen lopuksi sai alkunsa. Syiksi on esitetty kenraalien salaliiton paljastumista, saksalaisten provokaatiota, liian itsenäisten miesten tieltä raivaamista jne. NKVD:n tuottaman aineiston lopputulos oli joka tapauksessa se, että Stalinin epäilyt sisäisen vihollisen olemassaolosta voimistuivat ja hänen linjansa koveni.⁴⁶

Karjalassa NKVD:n 4. osasto (sisäisen vastavallankumouksen vastustamisen osasto – UGB) käynnisti ”kapinoitsijoiden” vastaisen operaation jo 9.6.1937. Moskovaan lähetetyn raportin mukaan operaatiossa oli paljastettu Kontupohjan, Petrovskin ja Kiestingin piireistä sekä Karellesista ja maa-asiain kansankomissariaatista suomalaisten johtama organisaatio. Yli 80 johtavaa työntekijää vangittiin ”kansan vihollisina”.⁴⁷

Suuren terrorin lähtölaukauksena on pidetty VKP(b):n politbyron 3.7.1937 hyväksymää päätöstä ”neuvostovastaisista elementeistä”. Niihin määriteltiin kuuluvaksi vapautuneet kulakit ja rikolliset. Päätös käynnisti laajamittaiset vangitsemiset ja teloitukset. Jezhov täydensi listaa heinäkuun 30. päivä ilmeisesti Stalinin käskystä. Kohteeksi otettiin nyt rikolliset, vapautuneet kulakit, aikaisemmin tuomitut kirkonmiehet ja lahkolaiset, valkokaartilaiset, muiden puolueiden entiset jäsenet ja nationalistit. Jezhov antoi alueille kiintiöt teloitettavien ja vangittavien määristä. Leningradin alueen kiintiö oli 4000 teloitettavaa ja 10 000 vangittavaa. Yhteensä koko maassa määrättiin vangittavaksi 259 450 ja teloitettavaksi 72 950 ihmistä. Alueesta riippuen operaatio aloitettiin elokuun 5, 10 tai 15 päivä.⁴⁸

Karjalassa ”neuvostovastaisiksi elementeiksi” valittiin erityisesti suomalaiset. NKVD:n Leningradin päällikkö Zakovski julkaisi artikkelina lehdissä ja sen jälkeen kirjana ilmestyneen kirjoituksen ”Hävitämme spionit, diversantit ja tuholaiset loppuun asti!” Hän loi aluksi historiallisen katsauksen vakoilun suureen merkitykseen sotaan valmistauduttaessa. Sen jälkeen Zakovski jatkoi Eu-

45 Polin i Tenison, dokladnaja zapiska Karobkom VKP(b) t.t. Irklis i Nikolskomu. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 57, l. 71–74; Sekretar Karelskogo Obkoma VKP(b) Irklis sekretarju TsK VKP(b) Stalinu I.V., Zhdanovu A.A., Andrejevu A.A., zav. ORPO Malenkovu 9.7.1937. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 13–14, 18–19; Rva Asta Syväsen haastattelu, s. 1. EK-Valpo I, 6. Amp. XLI E.1.2.; Vainovuosien uhrin, Carelia 12/1991, s. 175.

46 Hlevnjuk 1996, s. 191; Thurston 1996, s. 50–57.

47 Takala 1998, s. 186.

48 Hlevnjuk 1996, s. 189; Thurston 1996, s. 50–52, 54–57, 59–60.

roopan suurpoliittisen tilanteen erittelyllä. Kirja määritteli kaikki Neuvostoliiton länsinaapurit hyökkäystä hautoviksi vihollisvaltioiksi. Neuvostoliiton puolalaiset, eestiläiset, latvialaiset, suomalaiset ja muut vähemmistökansat sekä puolueopposition jäsenet ja entiset muiden puolueiden jäsenet nähtiin sodan syttymistä odottavana viidentenä kolonnana.⁴⁹

Zakovski omisti kirjassaan oman jakson Neuvosto-Karjalan suomalaisille. Zhdanov oli määrännyt jo vuodenvaihteessa 1935–36 NKVD:n suorittamaan tutkimuksia SKP:n toiminnasta ja suomalaisten vakoilusta Karjalassa. Zakovski meni askeleen pidemmälle. Hän leimasi SKP:n ja Karjalan jääkäririkaatin Suomen ulkomaantiedustelun soluttamiksi organisaatioiksi. Hänen mukaansa monet loikkarit, Neuvostoliitosta turvapaikkaa hakevat ja lapualaisten muiluttamat olivat itse asiassa vakoilijoita. Kaikkein raskauttavinta oli se, että jääkäririkaatissa oli paljastunut suomalaisten salaliitto.

”Karjalassa sovettityössä olevat suomalaiset kommunistit muodostivat Karjalan jääkäribrigaadin. Valppauden puuttumisen seurauksena tähän prigaadiin komennuspaikoille pääsi niin sanottuja ‘politemigrantteja’ Suomesta. Suomen ohrana keinotekoisesti muodosti sellaisen tilanteen, että muka näitä kommunisteja vainotaan ja lähetti niitä rajan yli. Jotkut heistä pääsivät Skljanskin nim. om. jalkaväen kouluun (Leningradissa) opiskelivat ja sittemmin heidät lähetettiin Karjalan brigadiin. Suomen ohranan näkökannalta Karjalan jääkäribrigaadin tuli olla ensimmäisenä aseellisenä voimana sodan aikana ja ehkäistä tie Punaiselta Armeijalta pohjoiseen siinä tarkoituksessa, että eristettäisiin Kuolan niemimaa ja Karjala ja, muodostettuaan alueen okkupationsarmeijaa varten, saatettaisiin toimintakyvyttömäksi Kirovin rautatie ja esiinnyttäisiin sovettivaltaa vastaan. Sitä paitsi kontrevolutsionisesti ajattelevista aineksista oli muodostettu muutamia natsionalistisia ryhmiä, jotka olisivat olleet reservinä sodan julistamisen aikana. ...

Tätä Suomen vakoilulaitoksen työtä suoritettiin Saksan pääesikunnan ohjeiden mukaan. Mutta meidän sovettitiedustelumme paljasti ja murskasi tämän spionipesän Karjalan jääkäribrigaadissa.”⁵⁰

Niin uskomattomilta kuin Zakovskin syytökset kuulostavatkin, on niissä kuitenkin oma logiikkansa. Siitä kertoo myös Neuvostoliiton Helsingin lähettilään Eric Asmusin toteamus, jonka mukaan Karjalan rajaseutujen puhdistus ja suomalaisjohdon erottaminen oli ollut luja isku ”Suomen saksalaismyönteisille, shovinistisille piireille, lapuanliikkeelle ja AKS:lle”. Asmusin mukaan niiden toiminta Neuvostoliiton (Karjalan) maaperällä oli vaikeutunut puhdistusten jälkeen huomattavasti.⁵¹ Neuvostoliiton turvallisuusviranomaiset olivat liittäneet vuosikymmenen alusta asti turvallisuus- ja kansallisuuspolitiikan yhteen. Venäläisyydestä oli tehty henkisen maanpuolustuksen selkäranka. Vain heidät arvioitiin luotettaviksi sodan syttyessä. Tämän logiikan mukaan suomalaisten johtama kansallinen puna-armeijan yksikkö ei voinut olla muuta kuin turvalli-

.

49 Zakovski, s. 4–9, 14–21.

50 Mts., 19–20.

51 Kilin 1999a, s. 153.

suusriski, potentiaalinen viides kolonna. Tällä ei ole mitään tekemistä sen kanssa, että jääkäriprikaatissa ja SKP:n tukiryhmissä oli tietenkin myös aitoja vakoojia.

Irkli oli raportoinut jo heinäkuun 7. päivä 1937 Stalinille NKVD:n ”paljastamista suomalaisista vastavallankumouksellisista ryhmistä”. Hän leimasi Zakovskin tavoin Suomesta saapuneet loikkaarit pääsyyllisiksi. Kustaa Rovio vangittiin Moskovassa päivä raportin kirjoittamisen jälkeen. Myöskään Irklisille itselleen ei käynyt sen paremmin. Hänen ”isovihan” toimeenpanosta kertova raporttinsa jäi hänen viimeiseksi. Irklis vangittiin kaksi viikkoa raportin päiväämisen jälkeen, 23.7.1937.⁵² Miesten vaihtaminen merkitsi poliittisen linjan kiristymistä Karjalassa.

Irklin vangitsemista seurasi 25.7.1937 toimeenpantu ns. Pärttylin yö. Suuri määrä suomalaisia ja rajapiirin asukkaita vangittiin, karkotettiin ja teloitettiin. Gylling vangittiin samana päivänä Moskovassa. Uuden operaation satoa oli myös Kontupohjan paperitehtaan johtaja Hannes Järvimäen nimeäminen ”vakoilijoiden vastavallankumouksellisen tuholaisryhmän” johtajaksi. Ryhmällä väitettiin olleen yhteys Suomen tiedustelupalveluun. Rovio, Gylling ja Järvimäki sekä lukuisa määrä muita teloitettiin.⁵³

NKVD antoi Karjalalle 1000 vangittavan kiintiön. Tästä määrästä piti teloitaa 300 ihmistä. Karjalan NKVD:n johtaja Tenison sai Moskovasta heinäkuun lopussa 1937 myös 50 hengen listan ns. Gyllingin-Rovion jutun osanottajista. Sillä oli 47 suomalaista, Karjalan TsIK:n puheenjohtaja Pottojev ja entinen puheenjohtaja Jushtshijev (karjalaisia) sekä Stepan A. Makarjev, joka oli vepsäläisen kielen tutkija.⁵⁴

NKVD:n Moskovasta saaman kiintiön mukaiset joukkovangitsemiset alkoivat Karjalassa 5.8.1937. Moskovaan NKVD:n tilasto-osastolle lähetettiin säännöllisesti tiedot vangituista ja annetuista tuomioista. Niiden mukaan ensimmäisen kuukauden aikaan vangittiin 728 ihmistä. Uusi puoluesihteeriksi Mihail Nikolski pyysi Moskovalta jo samassa kuussa lupaa kasvattaa teloitettavien määrän 300:sta 550:een. Tämäkään ei riittänyt, kun koneisto oli kerran päässyt vauhtiin. Karjalan NKVD:n päällikkö Tenison pyysi lokakuussa Moskovalta lupaa kasvattaa teloitettavien määrän tuhanteen. Se oli saman verran kuin Moskova oli alun perin määrännyt Karjalan vangitsemaan ihmisiä. NKVD:n varajohtaja M.P. Frinovski hyväksyi pyynnön lakonisella sähköllä: ”päätetty”. NKVD:n luetteloiden mukaan 20.11.1937 oli teloitettu jo 1690 ihmistä, 72 prosenttia kaikista vangituista.⁵⁵ Karjalasta tulleet pyynnöt kasvattaa teloitettavien määrää eivät olleet ainutlaatuisen ilmiö terrorin vuosien Neuvostoliitossa. Pelon siivittämät alemmat viranomaiset pyrkivät täyttämään ylhäältä saamansa

52 Sekretar Karelskogo Obkoma VKP(b) Irklis 9.7.1937 sekretarjam TsK VKP(b) Stalinu I.V., Zhdanovu A.A., Andrejevu A.A., zav. ORPO Malenkovu. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 38; Protokoli II plenuma obkoma VKP(b) ot 26.–27.9.1937. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 232, l. 1.

53 Takala 1991, s. 137–138; Rentola 1994, s. 44.

54 Takala 1998, s. 186.

55 Mts., s. 188.

tehtävät mahdollisimman tehokkaasti etteivät joutuisi itse repression kohteeksi. Syntyi ns. lumipalloilmiö, jossa kaikki epäilivät, syyllistivät ja syyttivät toisiaan sekä kostivat kokemansa vääryydet toisilleen. Terrorista tuli Moolokin kita, joka ruokki itse itseään.⁵⁶

Irklinin jälkeen puoluejohtajaksi valittiin entinen aluekomitean toinen sihteeri Mihail N. Nikolski. Hän oli sama mies, joka oli vuonna 1934 kuulustellut SKP:n tukiryhmien toimintaan osallistuneita Aunuksen piirisihteerin ominaisuudessa. Nikolski väitti Malenkoville Moskovaan 18.8. lähettämässään kirjeessä, että vangitut olivat tehneet propagandaa Karjalan Suomeen liittämiseksi. Lisäksi hän syytti heidän lietsoneen kansallista eripuraa ja suomalaistaneen kouluja. Myös talouden sabotointi oli tapahtunut karjalaistamisen savuverhon suojissa. Nikolski raportoi salaliittolaisia olleen yli 300.⁵⁷

Kun suomalaiset oli leimattu viholliskansaksi, oli luonnollista että myös heidän johdollaan suoritettu karjalaistaminen leimattiin vihollisen myyräntyöksi. Tie Karjalan avoimelle venäläistämiselle oli auki. Pärtylin yönä alkaneet vangitsemiset olivat sen lähtölaukaus. Lähes kaikki johtotehtävissä toimineet, mutta siihen saakka vangitsemiselta säästyneet suomalaiset erotettiin. Useimmiten myös vangittiin. Vangitsemiset ulotettiin nyt myös tasavallan johdossa toimineisiin Karjalaisiin. Tämä oli terrorin uusi piirre. Karjalan TsIK:n puheenjohtaja Nikolai V. Arhipov ja Gyllingin tilalle SNK:n puheenjohtajaksi valittu Pavel Bushujev vangittiin. Molemmat olivat karjalaisia. Bushujevin tilalle valittiin Petr V. Soljakov. Hän ja TsIK:n puheenjohtajaksi samaan aikaan valittu Mark V. Gorbatshev olivat Karjalan autonomian historian ensimmäiset venäläiset johtajat.⁵⁸

Myös puolueen johto venäläistettiin. Karjalainen Nikolski ehti hoitaa Irklisin jälkeen puoluesihteerin tehtäviä alle kaksi kuukautta. Karjalan aluekomitealle valittiin syyskuussa 1937 sen historian ensimmäinen venäläinen puoluesihteeri Nikolai I. Ivanov. Karjalan suomalaistaminen oli ollut pikku pioneerien leikkiä sen venäläistämiseen verrattuna.

Kaikki tapahtui samaan aikaan kuin neuvostopatriotismi sai yhä selvemman venäläisnationalistisen sisällön. Venäläiset määriteltiin ”tasaveroisten neuvostokansojen joukossa ensimmäiseksi”, joita kaikki muut kansat kohtelivat ”ystävyyden, kunnioituksen ja arvostuksen tuntein”. Korenizatsija-politiikka hävisi terminäkin lehdistön palstoilta. Kansallisia alueita lakkautettiin ja vähemmistökansojen kouluja sekä lehtiä ryhdyttiin sulkemaan.⁵⁹ Toisaalta taas Stalinin ”maailman demokraattisimmaksi” nimetyn perustuslain hyväksymisen myötä 1936 Neuvostoliittoon perustettiin uusia neuvostotasavaltoja niin, että niiden luku nousi seitsemästä yhteentoista. Tämä ei kuitenkaan muuttanut perusase-

56 Hlevnjuk 1996, s. 190; Suny 1997, s. 49–50; Rittersporn 1993, s. 110–112.

57 Sekretar Karobkoma VKP(b) Nikolski TsK VKP(b) zavedujushthemu otdelom ruko-vodjashthih partorganov t. Malenkovu 18. avgusta 1937 goda. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 44–52.

58 Vragi naroda, iskljutshenye iz rjadov VKP(b) po Karelskoj partorganizatsi v ijune-avguste 1937 g. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 265, l. 53–65.

59 Simon 1991, s. 61, 149.

telmaa, jossa keskusvallan asema vahvistui tasavaltojen kustannuksella myös itse perustuslaissa.⁶⁰

Myös Moskova osallistui Karjalan vanhan johdon tuomitsemiseen. Pravdassa ilmestyi kaksi (9.9. ja 11.9.1937) Karjalan tuominnutta artikkelia. Sen entinen johto nimettiin niissä porvarillis-nationalistiseksi ryhmäksi, joka oli yrittänyt irrottaa Karjalan Neuvostoliitosta ja palauttaa sinne ”suomalais-saksalaisen velkaorjuuden”. Karjalan aluekomitea ymmärsi viestin ja tuomitsi Rovion, Gyllingin ja Hyppösen katalat aikeet syyskuun loppupuolella olleessa kokouksessaan. Sen mukaan kolmikko oli yrittänyt suomalaistaa Karjalan karjalais-tamispoliittikkaa savuverhonaan käyttäen.⁶¹

Karjalan NKVD päällikkö Karl Tenison vaati vangitsemisten ulottamista kaikkialle, missä Rovion organisoima suomalaistaminen oli vaikuttanut. Kansalliset rajapiirit ja työpaikat, joissa oli runsaasti suomalaisia työssä (mm. Petroskoin suksitehdas, Kontupohjan paperitehdas) sekä Karjalan jääkäripataljoona nimettiin suomalaistamisen pahiten saastuttamiksi paikoiksi. Tenisonin mukaan suomalaisten salaliitto oli levinnyt kaikkialle missä ylipäänsä oli suomalaisia. Suomalaiset oli nimetty kansanvihollisiksi.⁶²

Moskovassa ”suomalaista linjaa” johti NKVD:n varajohtaja Frinovski. Loppuvuonna 1937 alkavaksi suunniteltu operaatio jäi kuitenkin jostain syystä toteuttamatta vaikka esim. puolalaisia vastaan suunnattu operaatio pantiin toimeen.⁶³ Karjalan etnistä puhdistusta se ei kuitenkaan estänyt. Kysymys oli vain lykkäyksestä. Politbyro määräsi 31.1.1938 NKVD:n toteuttamaan huhtikuussa 1938 operaation ”vastavallankumouksellisia kansallisia ryhmiä vastaan”. Lista oli pitkä: puolalaiset, latvialaiset, saksalaiset, eestiläiset, suomalaiset, kreikkalaiset jne.⁶⁴

Irina Takalan löytämien luettelojen mukaan Karjalassa tuomittiin 1.1.1937–10.8.1938 välisenä aikana 9536 ihmistä. Heistä oli eniten suomalaisia, 3189 henkeä (33,4 %). Venäläisiä oli 2838 (29,8 %) ja karjalaisia 2820 (29,6 %). Teloitettujen osuus tuomituista oli 7945 henkeä – 83,3 %. Suomalaisten tuomioista 2/3 osaa tuli vakoilusta. Tämän mukaan noin 20 % koko Karjalan suomalaisesta väestöstä olisi ollut vakoilijoita.⁶⁵ Karjalan puoluesihteerin Ivanovin 1938 Stalinille lähettämän kirjeen mukaan Karjalassa oli tuomittu siihen mennessä noin 7000 suomalaista. Jäljellä oli hänen mukaansa enää noin 4000 pääasiassa emigranttia ja loikkaria.⁶⁶ Ivanovin Stalinille lähettämää informaatiota suoma-

60 Unger 1981, s. 105, 108–109

61 Protokoli II plenuma obkoma VKP(b) ot 26.–27.9.1937. GAOPDF RK, f. 3, op. 4, d. 232, l. 2–3, 6–7.

62 Mainittu ptk., l. 14–18, 23–24.

63 Takala 1998, s. 189; Rentola on arvellut Kuusisen ja Dimitrovin onnistuneen jarruttamaan operaation aloittamista. Rentola 1994, s. 56.

64 Hlevnjuk 1996, s. 190–191.

65 Takala huomauttaa, että luettelot eivät vielä kerro koko totuutta repressiosta. Kaikki arkistotiedot eivät ole olleet käytettävissä eikä kaikesta ole myöskään ole jäänyt tietoa arkistoihin. Takala 1998, s. 196–197.

66 Ivanov N. sekretarju TsK VKP(b) tov. Stalinu I.V. (Ilman päiväystä). GAOPDF RK, f. 3, op.5, d. 86, l. 9–10.

laisten kohtalosta voidaan pitää vähintäänkin suuntaa antavana. Ei ole mitään syytä, miksi Ivanov ei olisi raportoinut Stalinille mahdollisimman oikeita tietoja.

Syksyllä 1938 toteutettiin vielä yksi joukkoteloituksen aalto. Jeshovin 17.9.1938 antaman määräyksen mukaan perustettiin ”erikoiskolmikkoja” tarkastamaan keväällä ja kesällä 1938 vangittujen vähemmistökansojen edustajien tuomioita. Karjalan NKVD:n erikoiskolmikko perustettiin 20.9. Siihen kuuluivat tasavallan NKVD:n johtaja Matuzenko, aluekomitean uusi vasta 33-vuotias Leningradista lähetetty sihteeri Gennadi Kuprijanov ja syyttäjä Mihailovitsh. Kahden seuraavan kuukauden aikana erikoiskolmikot tuomitsivat 1708 ihmistä teloitettavaksi. Heistä oli suurin osa suomalaisia. Troikkien työ nosti vuosina 1937–38 tuomittujen määrän 9536:een. Suomalaisia heistä oli 4688 ihmistä – 40 prosenttia tuomituista. Karjalaisia oli 27 prosenttia ja venäläisiä 25 prosenttia. Tämän mukaan ainakin neljäsosa kaikista Karjalassa vuonna 1934 asuneista suomalaisista tuomittiin oikeudessa. Vuosien 1937–38 tuomioista 85 % oli kuolemantuomioita.⁶⁷ Näiden tilastojen valossa suomalaisia tuomittiin lähes kymmenen kertaa enemmän ja karjalaisia puolitoista kertaa enemmän kuin heidän osuutensa oli väestöstä. Jos lähtökohdaksi otetaan Ivanovin raportoima 7000 tuomittua, nousee tuomittujen suomalaisten määrä vähintäänkin kolmasosaan heidän vuoden 1934 määrästään.

Karjalan NKVD ryhtyi valmistelemaan syksyllä 1938 myös tuomittujen suomalaisten perheenjäsenten karkotusta. Se pyysi turvallisuussyihin vedoten Moskovalta lupaa pakkosiirtää Petroskoissa ja rajaseuduilla asuneet perheenjäsenet kauemmas rajasta, joko Omskin tai Arkangelin alueelle. Karkotuksiin mm. Äänisen takaisille alueille ryhdyttiin loppuvuodesta 1938.⁶⁸

Suomalaisten määrä Karjalan väestöstä putosi vuoden 1934 arviolta noin 20 000:sta hengestä elokuuhun 1939 mennessä puoluesihteeri Kuprijanovin mukaan noin 4700:aan. Heistä oli aikuisia kolmisen tuhatta.⁶⁹ Repressio kohdistui laskutavasta riippuen vähintäänkin joka kolmanteen ja enimmillään kolmeen neljäsosaan suomalaisista. Vainoja ja kurjia olosuhteita ulkomaille paenneiden osuus tästä määrästä ei ole selvillä, mutta sen on arvioitu olleen kaksikolme tuhatta.⁷⁰ Myös pakkotyöleireillä suomalaisia tuomittiin 1.1.1939 tilanteen mukaisen tilaston mukaan kaksi ja puolikertainen määrä (1,9 %) keskiarvoon (0,77 %) verrattuna.⁷¹

Väestölaskentatietojen mukaan tammikuun 1. päivänä 1939 suomalaisten määrä oli 8322 henkeä, joka sekkin on noin puolet vähemmän kuin mikä heidän määränsä oli ollut parhaimmillaan.⁷² Vaikka vainot koskivat kaikkia Karjalan

67 Takala 1998, s. 199.

68 Mts., 198.

69 Sekretar Karelskogo Obkoma VKP(b) Kuprijanov 22 avgusta 1939. TsK VKP(b) – upravlenie kadrov tov. Pugovkinu. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 278, l. 37.

70 Suomalaisten osuus Karjalan väestöstä v. 1933 oli ollut 3,2 % ja karjalaisten 29,2 %. Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvosto-Tasavalta, s. 24; Kero arvioi amerikansuomalaisia palanneen korkeintaan 3000. Kostainen arvio Suomeen palanneista on korkeintaan 2200. Kero 1983, s. 199; Kostainen 1988, s. 219.

71 Pohl 1999, s. 23.

72 Vuoden 1939 väestölaskentatiedot: Takala 1992, s. 153.

kansallisuuksia, olivat suomalaiset sen pääkohde. Repression laajuus ja tavoite puhdistaa Karjalan alue suomalaisista oikeuttaa puhumaan etnisestä puhdistuksesta.

Sitä miksi suomalaisten etninen puhdistus pantiin toimeen, voidaan yrittää vain päätellä. Syytä siihen on kuitenkin turha hakea pelkästään Karjalasta ja siellä asuneiden ihmisten käyttäytymisestä. Periaatteessa samanlainen vähemmistökansoihin kohdistettu vaino käynnistettiin kaikkialla Neuvostoliitossa 1930-luvun lopussa. Erityisesti se koski niitä reunamaiden vähemmistökansoja, joiden asuman alueen Neuvostoliiton valtionraja halkaisi. Rajan ylittävät etniset kontaktit arvioitiin turvallisuuspoliittiseksi uhaksi. Turvallisuusviranomaiset olivat kiinnittäneet tähän aina huomiota, mutta 1930-luvun maailmanpoliittisessa tilanteessa heidän näkemyksensä saivat yhä lisääntyvässä määrin painoa. Vuosikymmenen lopussa NKVD:sta tuli yhteiskunnallista kehitystä hallitseva tekijä.

Keskusvalta näki venäläiset luotettavimpana kansana. Heillä ei ollut rajan- takaisia kontakteja eikä heillä ollut muuta ”isänmaata” kuin Venäjän ympärille luotu Neuvostoliitto. Puoluejohto näki Neuvostoliiton myös yhä selvemmin Venäjän historiallisen perinnön jatkajana ja venäläisten ympärilleen kokoamana valtana.⁷³ Tässä mielessä ukrainalaisten, puolalaisten, moldovalalaisten, suomalaisten tai eestiläisten tilanne oli aivan toinen. Heille oli olemassa ainakin teoriassa aina myös toinen mahdollisuus kuin Neuvostoliittoon kuulumisen. Tähän on viitannut muistelmissaan myös V.M. Molotov, kun hän selittää päätöstä vuosien 1937–38 terrorin aloittamisesta ”viidennen kolonnan” puhdistamisella selustasta sodan varalta.⁷⁴ Sinänsä NKVD:n huolestuminen vähemmistökansojen nationalismin vaikutuksesta maan puolustuskykyyn oli ymmärrettävää Euroopan 1930-luvun poliittista ilmapiiriä ajatellen. Nationalismista oli tullut ennen kaikkea Saksassa merkittävä ulkopoliittinen tekijä.

Edellä sanottu ei kuitenkaan vielä selitä sitä, miksi tämä ”huoli” johti häikäilemättömän terrorin käynnistämiseen. Se saavutti mittasuhteet, jotka eivät ole selitettävissä rationaaleilla tekijöillä. Voidaan päin vastoin perustellusti todeta, että terrori heikensi monella tavalla dramaattisesti Neuvostoliiton ulkoista turvallisuutta ja sisäistä yhtenäisyyttä. Jopa Stalinin diktatuurin pystyttämisen näkökulmasta terrorin saamat mittasuhteet ylittävät tarkoituksenmukaisuuden rajat. Selitys, jonka mukaan Stalin tarvitsi valtansa lujittamiseen jatkuvaa epävarmuutta ja terroria, on ontuva. Mikään ei kerro, että joku taho olisi vakavasti uhannut enää vuosina 1936–37 Stalinin asemaa puolueen johdossa. Linjakerimielisyyksiä ”stalinilaisen politiikan” sisällä on toki havaittavissa, mutta ne eivät olleet sellaisia, että niillä olisi ollut vakavaa vaikutusta valtarakenteisiin.⁷⁵

Terrorin syyt jäävät myös tässä tutkimuksessa vaille lopullista vastausta. Mahdollisia ja uskottavalta kuulostavia selityksiä on niin monia, että uskottavimmalta tuntuu ettei yhtä ainoata oikeata vastausta ole olemassakaan. Rele-

73 Brandenberger & Dubrovsky 1998, s. 878–879.

74 Hlevnjuk 1996, s. 197.

75 Nove 1993a, s. 28; Nove 1993b, s. 199–202, 205; Davies 1993, s. 62–64, 69.

vantteja vastauksia voidaan etsiä kuitenkin ainakin seuraavista tekijöistä: valmistautuminen sotaan ja nationalismiin käyttöönotto Neuvostoliitossa ja muualla Euroopassa osana ulkopoliitikkaa; pakkokollektivisoinnin ja pakkoteollistamisen aiheuttama sosiaalinen ja poliittinen tyytymättömyys; taluskriisin aiheuttama reformipoliittikan mahdollisuuksien ehtyminen ja sen seurauksena tapahtunut hallitsemistavan painopisteen siirtäminen yhä enemmän väkivaltakoneiston suuntaan; itse itseään ruokkinut kaiken kattava epäilysten ja väkivallan kierre; ja Stalinin ja hänen tukijoidensa politiikkakäsitys ja tietoisesti tekemät valinnat. Vaikka neuvostoyhteiskunnan poliittinen ja sosiaalinen todellisuus tekivät suuren terrorin mahdolliseksi, se ei ollut silti väistämätön tapahtuma. Se oli ylimmän neuvostojohdon Stalinin johdolla tietoisesti tekemien päätösten seurausta.

Talvisota – uusi käänne

Talvisodan syttyminen katkaisi Karjalassa meneillään olleen kehityksen ja kansallisuuspolitiikka koki jälleen jyrkän käänteen. Kremlissä perustettiin Otto Ville Kuusisen johtama hallitus luomaan poliittinen kulissi Neuvostoliiton sodanpäämäärille. Kuusisesta päätettiin tehdä ”avunanto- ja ystävyys- Suomen”⁷⁶ johtaja. Päätös tehtiin neuvostojohdon suppeassa sisäpiirissä (Stalin, Molotov, Voroshilov, Zhdanov) ilmeisesti marraskuun alussa, viimeistään kuitenkin 10.11.1939, kun Otto Ville Kuusinen kutsuttiin Stalinin luo Kremliin.⁷⁷ Vielä vuotta aikaisemmin Helsingissä Suomen turvallisuustakeita Neuvostoliitolle hakenut Boris Jartsev ilmoitti, että Karjalassa tapahtuneet suomalaisten punaisten johtajien vangitsemiset osoittivat neuvostohallituksen halun lopettaa ”kaikki sotapropaganda Suomea vastaan”. Ne olivat konkreettinen osoitus pyrkimyksestä pitää maiden ”välit mahdollisimman ystävällisinä”.⁷⁸ Moskova oli perustanut vuonna 1920 Gyllingin hallituksen turvatakseen valtiolliset tavoitteensa Karjalassa ja syrjäyttänyt sen samasta syystä viisitoista vuotta myöhemmin syksyllä 1935. Neljän vuoden kuluttua maailmanpoliittinen tilanne oli taas muuttunut. Suomen ongelma aiottiin ratkaista sodalla, mutta siihen tarvittiin jälleen myös suomalaisia punaisia. NKVD oli harventanut heidän rivejään ”isovihan” vainoissa sen verran tehokkaasti, että Kuusisen hallituksen ministerit ja armeijan miehistö piti etsiä tiuhalla kammalla pitkin laajaa maata ja sen pakkotyöleijerejä.

Operatiivinen vastuu Kuusisen hallituksen työn järjestämisestä sälytettiin kuitenkin Zhdanovin alaiselle ja Gennadi Kuprijanovin johtamalle VKP(b):n

76 Kuusisen hallitus ja Neuvostoliitto solmivat heti ”Sopimuksen keskinäisestä avunannosta ja ystävyyydestä”. Pakt o vzaimopomoshthi i družbe mezhdru SSSR i Finljandskoj Demokratitsheskoj Respublikoj”. Pravda 4.12.1939.

77 Baryšnikov-Manninen 1997, s. 132; Baryšnikov-Baryšnikov 1997, s. 173–177; Rentola 1998, s. 168.

78 A. Inkilän muistio keskustelusta Jartsevin kanssa 14.6.1938. Fb 12:25. UM 12 L; Rentola 1994, s. 68.

Karjalan aluekomitealle. Ratkaisu oli sikäli luonnollinen, että Moskova kuvitteli paikalliseksi rajakahakaksi rajoittuvan sodan olevan nopeasti ohi. Jos puna-armeijalle oli yllätys, että sitä ei otettu Suomessa vastaan kukkasin ja riemu-lauluin, ei Kuusisen hallituksen perustamisen aiheuttama yllätys ollut paljon pienempi myöskään Neuvosto-Karjalassa.

VKP(b):n Karjalan aluekomitea joutui tekemään äkkikäännöksen suhtautumisessaan suomalaisiin. Monta pyhäksi julistettua totuutta oli pyörrettävä. Eri-tyisesti kansaa oli vakuutettu Karjalan erottamattomasta yhteydestä Neuvostoliittoon ja venäläiseen kulttuuriin. Suomalaisia ”nationalisteja ja fasisteja” vastaan oli lietsottu vihaa ja pelkoa jo usean vuoden ajan. Itse asiassa koko neuvostopatriotismien käsite peilautui Karjalassa sen vastakohtaksi ymmärrettyyn suomalaiseen nationalismiin. Ei ollut mikään ihme, että kansa oli ymmällään kun se kuuli suomalaisen Otto Ville Kuusisen nimittämisestä Suomen demokraattisen tasavallan pääministeriksi ja Karjalan liittämisestä suomalaiseen tasavaltaan.

Kansan lisäksi myös Karjalan aluekomitean ensimmäiselle sihteerille Kuprijanoville oli jäänyt sodan käynnistyttyä epäselväksi, mikä suomalaisten rooli tulisi uudessa tilanteessa olemaan. Hän lähetti joulukuun lopussa 1939 VKP(b):n keskuskomiteaan G.M. Malenkoville ja Zhdanoville kirjeen, jossa selosti työtä valloitetuilla alueilla. Kuprijanov pyysi Moskovaa ratkaisemaan minkälaista kielipolitiikkaa alueilla ryhdytään toteuttamaan. Olisiko myös miehitettyjen alueiden koulujen opetuskielenä karjala niin kuin Neuvosto-Karjalassa? Petroskoissa olisi sitä varten jo olemassa oppikirjat.⁷⁹

Eri puolilla Neuvosto-Karjalaa järjestetyissä kokouksissa vallitsi raporttien mukaan huoli väestön tulevaisuudesta. Epätietoisuus siitä, mitä Kuusisen hallituksen perustaminen merkitsi kansalle oli suuri. Präazän piirissä järjestettiin 13.12.1939 mennessä 54 selvityskokousta. Niissä esitettyjen kysymysten perusteella väestö oli huolissaan siitä, syntyykö Suomen kansanhallituksen ja Neuvostoliiton välille uusi raja, joka katkaisee heidän kanssakäymisensä Neuvostoliiton puolelle jäävän alueen ja sukulaisten kanssa. Kysymyksiä esitettiin myös siitä, mikä oli valtion kieli, rahayksikkö ja talousjärjestelmä ja oliko Kuusisen hallituksella Stalinin tuki.⁸⁰

Eräs Präazän kokouksen osanottaja oli kysynyt, julistettaisiinko Suomeen neuvostovalta ja liitettäisiinkö se sen jälkeen Neuvostoliittoon niin kuin Länsi-Ukraina (Puolan alueet) ja Valko-Venäjä? ”Ellei niin käy, me emme jää sinne, vaan tulemme tänne, jossa on neuvostovalta”, hän ilmoitti. – Jartsev, joka ilmoitti taistelleensa jo vuoden 1919 Aunuksen retken aikana suomalaisia vastaan, epäili vanhasta kokemuksestaan, että suomalaiset yrittivät taas alistaa karjalaiset. Eräessä Präazän piirin kolhoosissa oli ylipäänsä epäilty yhteiselon mahdollisuutta suomalaisten kanssa, koska suomalaisten tiedettiin vihaavan

79 Sekretar Karobkoma VKP(b) t. Kuprijanov sekretarju TsK VKP(b) tov. Malenkovu, sekretarju TsK VKP(b) tov. Zhdanovu A.A. (Leningrad-Smolnyi) 30.12.1939. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 278, l. 8–17.

80 N. Goryshin 13.12.1939 Karelskogo OK VKP(b) t. Kotelnikovu P.I. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 384, l. 26–27.

Karjalan asukkaita.⁸¹ Suomalaisten heimosotaretkien aiheuttamia muistoja hyväkseen käyttänyt propaganda oli tehnyt tehtävänsä.

Kiestingin puolueaktiivien kokouksessa ihmeteltiin myös, miksi Neuvostoliitto oli luovuttanut Suomelle suuremman maa-alueen kuin oli siltä saanut. Myös kansanhallituksen kokoonpano kiinnosti. Ketä hallitukseen oli valittu ja miksi heitä ei ollut esitelty lehdissä. Muiden kokousten tavoin myös Kiestingissä eniten huolta aiheutti se, miten arkielämä sujuisi jatkossa. Miten yhteydenpito rajan taakse jäävien sukulaisten kanssa järjestyy, muutetaanko koulut taas suomenkielisiksi, turvataanko myös venäjänkielisille opiskelu- ja työskentelymahdollisuudet sekä jatkuuko elämä kolhooseissa ja työpaikoilla ennallaan. Joku oli ollut myös kiinnostunut siitä, kuinka suomalainen eduskunta tullaan valitsemaan.⁸²

Kokoukset näyttävät sujuneen annettujen ohjeiden mukaan, mutta ihmisten huolenaiheet olivat aitoja. Samalla kun kokouksissa selostettiin virallista totuutta, niissä käydyistä keskusteluista laadittiin yhteenvedot kansan mielialojen selvittämiseksi. Myös pitkään jatkunut suomalaisten vastainen propaganda ja venäläisten huoli omista oikeuksistaan kansanhallituksen Suomessa nousi kokouksissa selvästi esille. Tämän lisäksi Kuusisen hallituksen ohjelmajulistuksessa mainittu Suomen riippumattomuus herätti kummastusta. Mitä se tarkoitti? Liitetäänkö Suomi Neuvostoliittoon vai ei? Myös Suomen tuleva yhteiskuntajärjestelmä oli jäänyt epäselväksi. Olisiko se neuvostovalta vai joku muu? Ihmisten oli myös vaikea ymmärtää sitä, miksi Karjala ja puna-armeijan Suomelta valtaamat alueet luovutettiin Kuusisen Suomelle vaikka puna-armeija oli voittamassa koko sodan. Kysymyksiin annetut vastaukset toistivat sitä, mitä julkisuuteen oli jo kerrottu.⁸³

Vastauksia kysymyksiin saatiin sodan päättymisen jälkeen. VKP(b):n keskuskomitea antoi heti välirauhan solmimisen jälkeen Zhdanovin johtaman työryhmän tehtäväksi valmistella toimenpiteet, joita tarvittiin Karjalan ASNT:n muuttamiseksi neuvostotasavallaksi. Työryhmän mielestä yksi tärkeimmistä tehtävistä oli luoda Karjalaan suomenkielinen työntekijäkunta. Karjalankieliset koulut oli palautettava takaisin suomenkielisiksi. Suomen kieli päätettiin myös kohottaa takaisin tasaveroiseen asemaan venäjän kanssa. Karjalan kielellä ei ollut enää käyttöä.⁸⁴

Zhdanov sai tehtäväkseen esittää johtamansa työryhmän ja puolueen siitä tekemät johtopäätökset Neuvostoliiton korkeimman neuvoston 29.3.–4.4.1940

.

81 Ibid.

82 Instruktor prom.transp. kadrov obkoma VKP(b) Lebedev sekretarju po propagande Karelskogo OK VKP(b) – tov. Kotelnikovu P.I. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 381, l. 49–53.

83 Katso em. dokumenttien lisäksi myös mm. Protokol obshtshevo sobranija rabotshih i sluzhashtshih Motorinskogo m/lesopunkta, ot 4.12.1939. GAOPDF RK, f. 3, op. 5, d. 288, l. 36–36 ob.

84 Postanovlenie TsK VKP(b). Projekt voprosa Kareli. (RTsHIDNI, f. 77, op. 3, d. 12, l. 8.) A.A. Zhdanov, mf. 298, KA; Postanovlenie TsK VKP(b). Projekt o meroprijatijah po preobrazovaniju Karelskoj ASSR v Karelo-Finskiju Sojuznuju Sovetskiju Respubliku. (RTsHIDNI, f. 77, op. 3, d. 12, l. 11–16) A.A. Zhdanov, mf. 298, KA; Katso myös Kilin 1999, s. 216 ja Hyytiä 1999, s. 11–12.

järjestetyssä istunnossa. Karjalan ASNT:sta ja valloitetuista alueista päätettiin muodostaa Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta.⁸⁵ Suhde suomalaisuuteen muuttui jälleen kerran. Joukkovainot lopetettiin ja suomalaisuudesta tuli hyväksyty – kuitenkin sillä varauksella, että sen tuli olla eräänlaisia itäistä neuvostosuomalaisuutta. Kymmenen vuoden takaista kulttuurivallankumouksen tunnusta⁸⁶ mukaillen talvisodan jälkeen ryhdyttiin toteuttamaan ”muodoltaan suomalaista ja sisällöltään neuvostovenäläistä kulttuuria”.

Puoluesihteeri Kuprijanov selosti 24.–27.4.1940 tasavallan kommunistisen puolueen ensimmäisessä istunnossa puolueen suhdetta suomalaisuuteen.⁸⁷ Hän vakuutti, että paluuta aikaisemmin toteutettuun suomalaistamiseen ei ollut. Kuprijanovin historian tulkinta Suomen ja Venäjän vuosisadan alun suhteista on valaiseva. Suomen silloinen kuuluminen Venäjään toimi perusteluna sille, että Suomelta valloitetut alueet oli liitetty uuteen tasavaltaan. Kuprijanovin seloituksen pääviesti oli kumota Rovion vuoden 1929 päätöslauselmassa esitetty tulkinta itäiseen kulttuuriin kuuluvan Venäjän ja läntiseen kulttuuriin kuuluvien suomalaisten ja karjalaisten erosta. Rovion vuoden 1929 tulkinta ja Kuprijanovin vuoden 1940 tulkinta Suomen ja Karjalan historiasta on myös paljastava esimerkki siitä, kuinka historiaa voidaan käyttää vastakkaistenkin poliittisten pyrkimysten oikeuttamisen välineenä. Kysymyksessä oli kahdesta eri yrityksestä luoda samalle kansalle identiteetti. Molemmilla kerroilla sen perustaksi valittiin sopiva historiantulkinta kansan yhteisestä menneisyydestä.

Kuprijanovin mukaan Suomen porvaristo oli viimeiset 20 vuotta yrittänyt irrottaa Karjalan Neuvostoliitosta. ”Nämä yritykset verhottiin Karjalan ja Suomen veljeskansojen jälleeniittämisen tekosyyhyhyn. Sen alla yritettiin juurruttaa suomalaista kulttuuria karjalaisten keskuuteen.” Perusongelma ei Kuprijanovin mukaansa ollut kansallisuuskysymys. Tätä todisti se, että Suomen porvaristo ei kertaakaan pyytänyt Nikolai II:lta itsenäisyyttä. Vasta vallankumouksen säilyttämänä se ryhtyi irrottamaan Suomea Venäjästä eristääkseen ”oman maansa proletariaatin Venäjän vallankumouksellisen proletariaatin vaikutuksesta”.

Jos Suomen vallankumous olisi voittanut, eivät Suomen ja Venäjän tiet olisi Kuprijanovin mukaan eronneet. Näin myös Suomen ja Karjalan ”sukulaiskansat” olisivat yhdistyneet samaan tasavaltaan neuvostojen vallan puitteissa. Nyt se oli kuitenkin toteutettu pienemmässä mitassa perustamalla Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Se yhdisti karjalaiset ja suomalaiset samojen rajojen sisälle.

Kuprijanov toisti vanhan määritelmän (venäläisestä) neuvostokulttuurista, ja sen vastakohtana olevasta läntisestä porvarillisesta kulttuurista. Kansallisia kulttuureita ja eroja ei tunnustettu ja jos ne piti huomioida, ne rajoittuivat ”muo-

85 O preobrazovanii Karelskoj Avtonomnoj Sovetskoj Sotsialistitsheskoj Respubliki v Sojuznuju Karelo-Finskuju Sovetskuju Sotsialistitsheskuju Respubliku: Doklad deputata Zhdanova A.A. Pravda 1.4.1940.

86 Neuvostokulttuuri määriteltiin muodoltaan kansalliseksi ja sisällöltään sosialistiseksi.

87 Alla olevat Kuprijanovin puhetta koskevat tiedot ovat dokumentista: Kuprijanov, Ottshet Karelskogo obkoma VKP(b) na I sezde KRP(b) Karelo-Finskoi SSR, s. 48, 78–79, 84–85, 90–92. Renvall 17B, KA.

toon”. Muoto ilman sisältöä on kuitenkin tyhjä kuori. Oikean sisällön sille antoi neuvostokulttuuri, jonka kehittynein ilmentymä oli venäläinen kulttuuri. Nyt kun porvarilliset nationalistit oli puhdistettu Karjalasta, voitiin siellä ryhtyä luomaan oikeansisältöistä suomalaista kulttuuria.

Kysymys oli suomen kielen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämisestä karjalaisten keskuudessa tehtävässä valistustyössä. ”Se (suomi) on täydellisesti kehittynyt kirjakieli, jolle on käännetty maailmankirjallisuuden klassikoita, jolle käännetään tieteellisiä töitä kaikilta inhimillisiltä aloilta. Jo nyt suomen kieltä ymmärretään Karjalassa. Karjalan väestö voi helposti omaksua suomen kielen. Kulttuurielämän kehitys edistyy nopeiten Karjalassa suomen kielellä. Se on myös valtava inhimillinen stimulantti, joka lähentää Karjalan ja Suomen veljeskansoja toisiinsa.”

Kuprijanov teki selväksi, että tämä ei silti tarkoittanut sitä, että Gyllingin ja Rovion politiikka olisi palautettu kunniaan. ”Porvarilliset nationalistit harjoittivat politiikkaa, joka loi vihamielisyyttä karjalaisten ja suomalaisten välille. Se johti väkivaltaiseen suomalaistamiseen (finnizatsija), joka oli ulkomaisten imperialistien intresseissä, (he) suhtautuivat halveksivasti karjalaisiin, lukivat karjalaiset alempaan rotuun kuuluviksi, suhtautuivat heihin kuin kansaan, joka ei ollut kykenevä tuottamaan kulttuurisaavutuksia, suhtautuivat karjalaisiin kuin riiston kohteisiin.” Suomalaiset nationalistit olivat Kuprijanovin mukaan yrittäneet kasvattaa karjalan kansassa vihamielistä suhtautumista venäläisiä, venäjän kieltä ja kulttuuria kohtaan.

Hän korosti, että vaikka suomen kielestä tuli tasavallan virallinen kieli, suomalaistamisen vastainen taistelu jatkui siitä huolimatta. Karjalaisten ja suomalaisten oli opittava venäjän kieli ja johtavien venäläisten työntekijöiden oli opeltava suomen kieli. Tavallisiin venäläisiin tätä velvoitetta ei enää ulotettu. Kuprijanov asetti suomenkielisen valistustyön tehtäväksi nationalismin vastaisen taistelun parantamisen. Työssä uuden suomenkielisen kulttuurin luomiseksi oli hänen mukaansa päästy jo alkuun. Joulukuussa 1939 oli järjestetty ensimmäiset suomen kielen kurssit ja ryhdytty julkaisemaan suomenkielisiä oppikirjoja. Huhtikuun 10. päivä 1940 oli jälleen alettu julkaista suomenkielistä Totuus-lehteä. Se oli jatkoa Kuusisen hallituksen Kansan Valta -lehdelle. Tuure Lehén oli saanut myös käännettyä suomeksi ”VKP(b):n historian lyhyen kurssin”.⁸⁸ Myös Stalinin ”Leninismien kysymyksiä” voitiin Kuprijanovin mukaan tarjolla nyt suomenkieliselle lukijakunnalle.

Kuprijanov korosti uuden tasavallan vahvistunutta asemaa vanhaan verrattuna. Hän kiinnitti huomiota siihen, kuinka suuresti Karjalan talous oli kohentunut sodan seurauksena. Erityisen merkittävänä hän piti Neuvostoliiton haltuun päätyntä selluloosateollisuutta. Karjalan sellun tuotantokapasiteetti moninkertaistui, kun sen talouteen liitettiin valloitetuilla alueilla olleet 11 tehdasta. Ennen sotaa Karjalassa oli ollut vain kaksi sellutehdasta. Sotasaalistehtaiden

88 Lehén joutui teosta suomenaessaan vaikean ongelman eteen. Oliko hänen korjattava Stalinin väärin tekemät Marxin siteeraukset vai jätettävä ne silleen. Rentola 1994, s. 70, 172.

ansiosta Karjalasta tuli Neuvostoliiton tärkein selluloosan tuottaja. Seikka jota myös Zhdanov oli korostanut Neuvostoliiton korkeimman neuvoston istunnossa.⁸⁹

Karjalan nimessä oli nyt ensimmäistä kertaa sana suomalainen. Kuprijanovin selityksen ja virallisten päätösten mukaan tämä johtui yksinkertaisesti siitä, että Karjalaan oli liitetty suomalaisia alueita. Ratkaisun takana on nähty paitsi valloitus sodan jälkeinen kasvojen säilyttämisen yritys myös Suomen valloittaminen tulevaisuudessa. Nimivalinnan on katsottu ennakoineen neuvostohallituksen mahdollisia myöhempiä suunnitelmia liittää Suomi Neuvostoliittoon, vaikkei se välitön tavoite olisi ollutkaan. Nimellä oli joka tapauksessa tärkeä symbolinen merkitys. Sodan päämääränä ollut koko Suomen valloittaminen oli jäänyt saavuttamatta, mutta jotenkin sodalla hankittujen alueiden liittäminen Neuvostoliittoon oli selitettävä. Neuvostoliitto ei Stalinin tunnetun lausuman mukaan halunnut tuumakaan vierasta maata. Se ei ollut samanlainen imperialistinen valtio kuin muut Euroopan suurvallat. Tämä oli ilmeisesti toinen syy siihen, miksi tasavallan nimeen liitettiin sana ”suomalainen”. Lisäksi Neuvostoliitto oli yhdistänyt kaksi sukulaiskansaa toteuttaen niiden ”ikuisen haaveen”.⁹⁰

Talvisodan syttyminen, Kuusisen hallituksen ja Karjalais-Suomalaisen Sosialistisen Neuvostotasavallan perustaminen johtuivat ennen kaikkea Euroopan poliittisen tilanteen kehityksestä. Kun Neuvostoliitto ei saavuttanut ulkopoliittisia tavoitteitaan neuvottelutietä Suomen suunnalla, se toteutti ne sodalla. Kuusisen ja neuvostohallituksen solmima avunantosopimus määräsi Neuvostoliitolle ne alueet, jotka se oli halunnut neuvotteluissa Suomelta.⁹¹ Kuusisen hallituksen perustamisen ajatus on helppo palauttaa taaksepäin 1920-luvun alun maailmanvallankumouksen odotuksen aikaan. Yrjö Sirolan vuonna 1923 esittämän käsityksen mukaan tunnus Karjalan yhdistämisestä Suomeen toimisi väliporttina Suomen liittämiselle osaksi Neuvostoliittoa. Se osoittaisi epäluuloisille talonpojille ja työläisille, että Neuvostoliitolla ei ole kansallisia ylivalta-yrityksiä Suomeen nähden.⁹²

Jos Kuusisen väliaikainen hallitus olisi päässyt perustamaan varsinaisen hallituksen Helsinkiin, olisi Suomi palautettu sen avulla Neuvostoliiton valvontaan. Mitä sen jälkeen olisi tapahtunut, on tietenkin arvailujen varassa. Kovin kaukana ei tietenkään ole vaihtoehto, että Suomi olisi alkuperäisen ”väliporras”-ajatuksen mukaisesti liitetty yhdessä Baltian maiden kanssa viimeistään kesälä 1940 Neuvostoliittoon. Monien muiden seikkojen lisäksi myös VKP(b):n

89 Kuprijanov, Otshet Karelskogo obkoma VKP(b) na I sezde KRP(b) Karelo-Finskoi SSR, s. 48, 78–9, 84–5, 90–2. Renvall 17B, KA; Vystuplenie A.A. Zhdanova na sessii Verhovnogo Soveta SSSR o mirnom dogovore mezhdru SSSR i Finljandiej, Mart 1940, s. 44–48. (RTsHIDNI, f. 77, op. 3, d. 12) A.A. Zhdanov, mf. 298, KA.

90 O prebrazovanii Karelskoj Avtonomnoj Sovetskoj Sotsialistitsheskoj Respubliki v Sojuznuju Karelo-Finskiju Sovetskuju Sotsialistitsheskuju Respubliku: Doklad deputata Zhdanova A.A. Pravda 1.4.1940; Kilin 1999, s. 216–217; Rentola 1994, s. 223; Vihavainen 1998, s. 199; Hyyttä 1999, s. 11–12, 17.

91 Laine 1998, s. 230.

92 Sirola, SKP:n KK:n laajennetun istunnon pöytäkirja 24.8.–1.9.1923, s. 64–5. 1B SKP, Kansan Arkisto.

Karjalan aluekomitean ja puna-armeijan toiminta Kuusisen hallituksen nimissä puhuu tämän puolesta.

Kun Kreml ei kuitenkaan onnistunut liittämään Suomea asevoimin Neuvostoliittoon, liitettiin valloitetut alueet Kuusisen Karjalaan. Se vaati pientä korjausta tehtyihin piirustuksiin. Syntyi Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta, uusin piirustuksin rakennettu ”väliporras”. Se menetti kuitenkin merkityksensä toisen maailmansodan jälkeen. Suomi liitettiin vuonna 1947 solmitulla YYA-sopimuksella virallisesti osaksi Neuvostoliiton turvallisuusjärjestelmää. Karjalan status alennettiin jälleen vuonna 1956 autonomiseksi neuvostotasavallaksi ja samassa yhteydessä lakkautettiin myös suomenkielinen kouluopetus. Siitä tuli yksi oppiaine muiden joukossa. Varsovan liitto ja YYA-Suomi loivat Neuvostoliiton ympärille toisen maailmansodan jälkeen puskurivyöhykkeen, jota se oli yrittänyt rakentaa jo ennen sotaa. Vuoden 1991 jälkeen tapahtunut Neuvostoliiton ja Varsovan liiton hajoaminen, Baltian maiden ja entisten neuvostotasavaltojen itsenäistyminen sekä YYA-sopimuksen purkautuminen sulki ympyrän. Venäjä on palannut monessa mielessä tilanteeseen, missä se oli tsaarin vallan kukistuttua vuonna 1917.

■ Yhteenveto

Nationalismilla oli samalla lailla keskeinen rooli Neuvostoliiton valtiollisen rakentamisen ja vallankäytön välineenä kuin muissakin 1800–1900-lukujen kansallisvaltioissa. Kansallisvaltiot ovat käyttäneet aina nationalismia kansallisen identiteetin luomiseen. Nationalismi taas vaatii kansallisvaltion toimintansa kohteeksi. Tämä ei silti edellytä sitä, että valtion täytyisi muodostua vain yhdestä etnisestä ryhmästä. Nationalismi määrittelee kansakunnan luomalla sen yhteiset, valtiota lujittavat arvot ja normit. Niiden omaksumisesta tulee kansakuntaan kuulumisen kriteeri. Tämä tekee nationalismista vallanpitäjille tehokkaan välineen oman asemansa legitimoimisessa ja kansalaisten integroimisessa järjestelmään.

Kansallisvaltion perusta luodaan prosessissa, jossa kansakunta määrittelee itsensä suhteessa toiseen. Ilman kansallisvaltion rajoja, instituutioita, arvoja ja sen asukkaiden käsitystä yhteisestä menneisyydestä ei synny kansakuntaa. Kysymys on itseymmärryksestä, joka voi syntyä vain suhteessa toiseen. Tässä mielessä kansallisen identiteetin muodostuminen on sosiaalinen prosessi, jossa tietty ihmisjoukko omaksuu jotkut piirteet itseänsä määrittäviksi ja heidät toisista erottaviksi. Näin syntyneillä modernin ajan kansakunnilla ei ole sinänsä mitään tekemistä ikimuistoisen kansakunnan käsityksen kanssa, vaikka kansakunnan identiteetin luominen vaatiikin yleisesti hyväksytyyn käsitykseen yhteisestä kulttuurista ja menneisyydestä. Ikimuistoiset kansakunnat syntyvät tietoisien rakennusprosessin tuloksena. Neuvostoliiton valtiollinen rakennustyö on tästä yksi esimerkki.

Kun kansallisen herätyksen prosessissa kansankielinen sivistyneistö on yleensä johtavassa roolissa, on valtiollisen rakennustyön johdossa vastaavasti valtaa käyttävä eliitti. Se määrittelee kansallisen identiteetin sisällön sekä luo sitä uusintavat kansalliset juhlat ja symbolit. Valtion rooli on keskeinen myös kansanvalistustyön ja koululaitoksen järjestämisessä. Ne ovat avainasemassa kansakunnan identiteetin muodostavien peruskäsitysten siirtämisessä kansalle. Historian kirjoituksella – ei välttämättä niinkään tutkimuksella – on ollut aina tärkeä rooli kansalle välitettävän uskottavan käsityksen muodostamisessa sen synnystä, kukoistavasta menneisyydestä ja kohtaloista. Se määrittelee vihollisen (Toinen), joka on syyllinen koettuun vääryyteen, kansakunnan suuruuden ajan rajat ja kansakunnan alkukodin. Tätä kautta kansalle luodaan käsitys, mikä on Äiti Venäjä, Pyhä Israel ja ikimuistoisesti Venäjään tai Suomeen kuullut Karjala. Kysymys on kansakunnan elämän ja kuoleman kysymykseksi muuttuvista alueista.

Kansakunnat eivät luo nationalismia ja valtiota vaan valtio synnyttää kansakunnan nationalismin avulla. Neuvostoliiton kehitys on tästä tyypillinen esimerkki. Neuvostovaltio ryhtyi luomaan alueellaan asuneista kansoista yhtenäistä valtiota ja kansakuntaa. 1920-luvulla se tapahtui synnyttämällä useita kansal-

lisiin tasavaltoihin perustuvia neuvostokansalaisuuksien identiteettejä. Vähemmistökansojen talonpojat oli helpompi integroida omiin kansallisiin neuvostotasavaltoihinsa kuin proletariaatin diktatuurin ja internationalismin tunnuksien alla rakennettavaan keskusvaltaan. Valtiomuodoksi valittiin kansallisista tasavalloista muodostuva federaatio.

Myös Karjalan kehityksessä on nähtävissä vastaava prosessi, jolla tasavallan asukkaille välitettiin johtavan eliitin luoma käsitys kansan menneisyydestä ja alkukodista. Karjalan korenizatsija-politiikan tai suomalaisen kauden suuri kertomus oli käsitys yhteisestä ”läntisestä” suomalais-karjalaisesta heimosta, sen Vienan Karjalassa sijaitsevasta alkukodista ja suomalaisesta alkukielestä. Toisuus muodostettiin karjalaisia alistaneesta venäläisestä tsaarinvallasta. Karjalaiset olivat lähes menettäneet venäläistämisen vuoksi kosketuksensa alkujuuriinsa. Suomalaisten tehtävä oli tämän kertomuksen mukaan palauttaa karjalaiset yhteiseen kansalliseen alkukotiin ja tilaan. Tämä oikeutti Karjalan kielellisen ja kulttuurisen suomalaistamisen. Tämän kertomuksen poliittinen merkitys oli eron tekeminen Venäjään ja Karjalan itsehallinnon perusteleminen sen erilaisuuden ja omaleimaisuuden kautta. Suomalaisesta nationalismista tuli Karjalan itsehallinnon puolustamisen väline.

Toinen tämän kanssa törmännyt suuri kertomus oli se, jota ns. venäläis-karjalainen oppositio vaali. Sen mukaan ortodoksiset karjalaiset olivat lähempänä venäläisiä kuin suomalaisia. He olivat asuneet satoja vuosia yhdessä venäläisten kanssa, heidän kulttuurikielensä oli venäjä ja heidän kulttuuri- sekä kauppakontaktinsa olivat aina suuntautuneet venäläisiin kaupunkeihin. Karjalaiset olivat osa samaa ”itäistä” kulttuuria kuin venäläisetkin. Tämä tarina tuki niiden pyrkimyksiä, jotka kannattivat keskusvallan vahvempaa otetta Karjalasta. Se perusteli myös jonkun muun ratkaisun löytämistä karjalaisten kirjakielen ongelmaan kuin suomen kieli. Sillä voitiin tukea sekä suomen kielestä eroavan karjalan kirjakielen luomista että venäjän omaksumista karjalaisten kulttuurikieleksi.

Vuosikymmenen vaihteen jälkeen kansallisten identiteettien moninaisuutta ryhdyttiin korvaamaan yhtenäisellä neuvostokansalaisen yläidentiteetillä. 1920-luvun korenizatsija -politiikka vaihtui 1930-luvun neuvostopatriotismiksi. Neuvostopatriotismi merkitsi uusien symbolien ja kansakunnan menneisyyttä koskevien myyttien luomista. Sen perusaineiksina olivat venäjän kieli ja venäläinen kulttuuri. Moskovan ruhtinaskunnan ympärille rakentunutta Venäjää alettiin kuvata kolonialistisen imperiumin sijaan Neuvostoliiton edeltäjänä. Historiankirjoituksen kuva kansakunnan menneisyydestä vaihdettiin samalla kun valtiollisen rakennustyön tavoitteet muuttuivat. Tämä ei merkinnyt muiden kansojen kulttuurien kieltämistä, vaan venäläisen kulttuurin ja sen kielen määrittävä muuta kehittyneemmäksi ja Neuvostoliittoa yhdistäväksi tekijäksi. Neuvostoliiton kansat asetettiin hierarkkiseen järjestykseen venäläisyyttä mittapuuna käyttäen.

Tämä merkitsi Neuvostoliiton kansallisen integraatiostrategian vaihtumista. Kansallisuuksien liittovaltion (federaatio) rakentaminen päättyi 1930-luvun puolivälissä. Kansallisten tasavaltojen rakennustyö alettiin mieltää neuvostovaltiota heikentäväksi tekijäksi. Alkoi sotaan valmistautuvan, keskusjohtoisen

valtion rakentaminen. Keskusvallan lujittamisen tarve nosti venäläisen nationalismin avainasemaan.

Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka etnisti alusta asti politiikan ja yhteiskuntakäsityksen. Se loi hedelmällisen kasvualustan ihmisten kansallisen tietoisuuden ja nationalistisen ajattelutavan kehittymiselle. Kansalliset herättäjät valjastettiin neuvostovaltion rakennustyöhön hyvin pitkälle siten kuin Miroslav Hroch on havainnut yhteiskunnan kehityksen B ja C tasoilla tapahtuvan. Tämä oli myös suomalaisten punaisten tietoisesti itselleen omaksuma rooli Karjalassa. Siitä kertoo Edvard Gyllingin 1920-luvun alun poliittisten linjataistelujen aikana esittämä vaatimus toteuttaa Karjalassa politiikkaa, jota voitiin luonnehtia tunnukseksi ”karjalaisella nationalismilla kommunismiin”. Gyllingin mielestä kommunismiin sisältyi aina tietty määrä kansallismielisyyttä.

Kysymys ei ollut kuitenkaan yksisuuntaisesta prosessista, jossa vallanpitäjät olisivat mestaroineet yhteiskunnallisia prosesseja kulloisenkin tarpeensa mukaan. Vähemmistökansojen nationalismi ilmensi monessa kysymyksessä myös niiden reaalisia etuja. Erityisesti tämä on havaittavissa keskusvallan ja kansallisten tasavaltojen välisessä intressiristiriidassa. Tässä mielessä kysymys ei ollut manipuloidusta, vaan yhteiskunnallisen todellisuuden tuottamasta aidosta poliittisesta prosessista. Nationalismi oli bolshevikkien vallankäytön merkittävä väline, mutta se oli myös seikka, joka vaikutti heistä riippumatta. Kysymys oli siitä, kuka käytti sitä hyväkseen ja minkälaisien päämäärien toteuttamiseksi sitä oli mahdollista hyödyntää. Tähän annettava vastaus riippuu siitä, mistä Neuvostoliiton kehitysvaiheesta on puhe.

Bolshevikkien käsityksen mukaan sosialismi merkitsi modernin, talouden lainalaisuuksien mukaan toimivan yhteiskunnan rakentamista. Talouden kehityksen olennaisiksi piirteiksi oli määritelty yleismaailmallinen yhdentyminen, keskittyminen ja monopolisoituminen. Sen uskottiin hävittävän vähitellen pienet valtiot ja kielialueet. Yhteiskuntaluokat ja kansojen väliset eturistiriidat häviäisivät sosialismin myötä. Se loisi tasapainon taloudellisen perustan ja poliittisen järjestelmän välille. Tämä takaisi sosialistisen yhteiskunnan häiriöttömän kehityksen ja tekisi siitä ylivoimaisen kapitalismin verrattuna.

Bolshevikkien alkuperäinen käsitys historiallisen kehityksen suunnasta ja sosialismin rakentamisen edellytyksistä oli jyrkästi ristiriidassa sen todellisuuden kanssa, jossa he joutuivat vallankumouksen jälkeen toimimaan. Venäjä oli taloudellisesti ja kulttuurisesti epätasaisesti kehittynyt, maantieteellisesti laaja talonpoikaisyhteiskunta. Se oli kaukana lännen valistuneesta ja modernista yhteiskunnasta, jossa työväenliikkeen teoreetikot olivat uskoneet sosialismin syntyvän. Venäjän vallankumous syntyi pikemminkin sotaväsymyksestä, vähemmistökansojen vapautumisprosessista ja tsaarin hallinnon kyvyttömyydestä kuin opin mukaisesta yhteiskunnallisen kehityksen kypsymisestä sosialismiin siirtymiselle.

Bolshevikit joutuivat rakentamaan valtansa legitimiteetin ristiriitaiselle perustalle. Väestön valtaenemmistö oli talonpoikia ja yli puolet väestöstä oli muita kansallisuuksia kuin venäläisiä. Talonpojat olivat kapinoineet maan puolesta, vähemmistökansat vapautuakseen venäläisestä sortovallasta ja hajanainen va-

semmistö tsaarin vallan kukistamiseksi. Vallankumouksen jälkeen bolshevikkien ensimmäinen tavoite oli pysyä vallassa. Toinen tavoite oli estää Venäjän hajoamisen jatkuminen enempää kuin oli jo tapahtunut. Koska Saksan vallankumous ei toteutunut eikä kansaa voitu vaihtaa, oli sosialismia ryhdyttävä rakentamaan lukutaidottomien talonpoikien kanssa. Saavuttaakseen kansan tuen tai ainakin sen passiivisen hyväksynnän, bolshevikkien oli otettava huomioon vähemmistökansojen ja talonpoikien vaatimukset. Talonpoikais- ja kansallisuuskysymyksestä tuli saman ruflan kaksi puolta.

Vallan vakiinnuttaminen edellytti myönnytysten tekemistä talonpojille. NEP-politiikan aloittaminen 1921 oli bolshevikkien talouden Brest-Litovsk -sopimus. Kun kapitalismi eli yksityistalonpoikien säilyminen sallittiin maaseudulla, voitiin sosialismiin siirtymisen valmistelua jatkaa kaupungeissa. Koska nationalismi kuului bolshevikkien käsityksen mukaan yhteiskunnan kehityksen kapitalistiseen vaiheeseen, merkitsi NEP-politiikka sitä, että nationalismia uusintavat kapitalistiset tuotantosuhteet jatkoivat olemassaoloaan väestön enemmistön keskuudessa. Siten kansallismielisille tehty myönnytykset olivat bolshevikkien näkökulmasta reaalipolitiikkaa. Vähemmistökansojen kansallismielisyyden kanavoiminen valtiollisen rakennustyön välineeksi osoitti poliittista pelisilmää. Kansallisuuskysymyksestä tuli sekä ongelma että osa ongelman ratkaisua Neuvostoliiton valtiollisessa rakennustyössä.

Ensimmäinen ja tärkein myönnytys nationalismille tehtiin hyväksymällä Neuvostoliitolle federalistinen valtiorakenne. Siitä huolimatta että kansallisten tasavaltojen oikeudet oli määritelty heikosti ja heikoiksi, loi perustuslaki Neuvostoliittoon federalistiset instituutiot ja käytännöt. Kansallisista neuvostotasavalloista tuli Neuvostoliiton perusyksiköitä. Kun kansallisen herätyksen vaiheessa eläneitä vähemmistökansoja ei ollut mahdollista integroida osaksi venäläistä neuvostovaltaa, heidät päätettiin integroida kansallisiin neuvostotasavaltoihin. Tässä mielessä neuvostotasavallat voidaan rinnastaa tietyn varauksin Hrochin luokituksen C-vaiheessa oleviin kansakunnan kansallista identiteettiä rakentaviin kansallisvaltioihin.

Neuvostotasavaltojen kansallinen identiteetti rakennettiin pääsääntöisesti tasavallan nimikkokansallisuuden kielen ja kulttuurin perustalle. Neuvosto-Karjalan perustaminen kansalliseksi autonomiaksi oli osa tätä prosessia. Tämä johti kuitenkin siihen, että Neuvostoliittoon syntyi rakenteellinen keskuksen ja periferian, Moskovan ja kansallisten tasavaltojen institutionaalinen ristiriita. Kansallisissa tasavalloissa se ilmeni myös vastakkainasetteluna keskusvallan vahvempaa otetta kannattaneiden venäläismielisten ja itsehallintoa puolustaneiden kansallismielisten välillä. Tämä kahden kilpailevan suuntauksen ristiriita hallitsi tasavaltojen poliittista elämää aina 1930-luvun alkuvuosiin asti. Sen jälkeen aloitettu nationalismin vastainen taistelu ja poliittisen vallan keskittäminen muuttivat tilanteen. Hallitsemisstrategiassa tapahtui siirtymä politiikan alalta keskusvallan sanelun ja voimapolitiikan tielle.

Olen tarkastellut tutkimuksessani nationalismin merkitystä bolshevikkien vallankäytössä erityisesti keskusvallan ja Neuvosto-Karjalan välisen suhteen kehityksen kautta. Tämän sekä muiden tasavaltojen kansallisuuspolitiikkaa käsittelevän tutkimuksen perusteella Neuvostoliiton kehityksestä voidaan erottaa

seitsemän eri vaihetta, jotka johtivat lopulta täydelliseen kansallisen integraatiostrategian vaihdokseen. Muutos tapahtui vaiheittain, useiden ristiriitaisten askelten kautta.

Vaikka Neuvostoliitto oli keskitetysti johdettu ja Stalinin valtakaudella totalitaarisesti kehittynyt yhteiskunta, ei se silti tarkoita sitä, että kaikki tapahtui niin kuin Stalin apureineen halusi. Stalin ei kyennyt hallitsemaan ilman laajaa ja ajoittain myös instituutioiden välistä taistelua käynnystä byrokraattista koneistoa. Myös yhteiskunnan taloudellinen ja sosiaalinen todellisuus asetti monia reunaehtoja sille, mikä oli mahdollista toteuttaa ja mikä ei. Valtakunnan laajuus, itsenäisten ja autonomisten kansallisten tasavaltojen itsehallinto sekä federatiiviset yleisliittolaiset elimet rajoittivat keskuksen mahdollisuuksia viedä nopeasti läpi päätöksiä. Keskuksen määräyksistä oli myös mahdollisuus valittaa joko päätöksen tehneelle tai kilpailevalle instituutiolle, ne voitiin jättää ottamatta huomioon ja niitä voitiin myös tulkita parhain päin aina 1930-luvun alkuvuosiin asti. Neuvostoliiton 1920-luvun kansallisuuspolitiikan ja federatiivisen valtiorakenteen institutionalisoima ristiriita teki keskuksen yritykset monta kertaa tyhjiksi.

Tästä on hyvänä esimerkkinä se, miten Karjala onnistui puolustamaan talousautonomiaansa ja kielipolitiikkaansa koko 1920-luvun. Niin kauan kuin Neuvostoliiton vallankäyttö perustui pääasiassa politiikkaan eikä terrorismiin, poliittiset instituutiot ja ristiriidat vaikuttivat keskeisesti sen kehitykseen. Oleellisena elementtinä kansalliseen integraatiostrategiaan kuulunut korenizatsija-politiikka etnisti keskuksen ja periferian institutionaalisen ristiriidan. Se toi nationalismiin Neuvostoliiton poliittiseen ja valtiolliseen järjestelmän ytimeen.

Neuvostoliiton ensimmäisen kehitysvaiheen muodostavat vuodet 1917–1922. Maassa käytiin verinen kansalaissota, johon myös lännen interventiojoukot sekaantuivat. Venäjän jakamattomuutta ja tsaarin vallan palauttamista itsepintaisesti ajaneet valkoiset suorastaan työnsivät vähemmistökansojen poliittiset liikkeet bolshevikkien liittolaisiksi. Bolshevikit tekivät väliaikaisia, sotilaallisen ja ulkopoliittisen tarpeen sanelemia sopimuksia kansallismielisten voimien ja armeijoiden kanssa. Vähemmistökansoille myönnettiin vaihtelevassa määrin itsehallinnollisia oikeuksia sitä vastaan, että ne tunnustivat neuvostovaltan ja valtakunnan yhtenäisyyden.

Karjalan Työkansan Kommuunin perustaminen sijoittuu tähän vaiheeseen. Bolsheveikeille oli välttämätöntä rauhoittaa länsirajansa. Muurmannin radan turvaaminen edellytti rauhansopimuksen solmimista Suomen kanssa. Narkomindel arvioi, että siitä riippuisi myös Neuvostoliiton ulkopoliitiikan onnistuminen koko Itämeren piirissä. Jos Suomen kanssa saataisiin aikaan rauha, myös Puolan rakentama reunavaltoliitto Neuvosto-Venäjää vastaan raukeaisi.

Tshitslerin oli tullut siihen johtopäätökseen, että suomalaisten kanssa ei saataisi aikaan rauhansopimusta ellei Karjalan kysymystä kyettäisi ratkaisemaan kansallismielisiä karjalaisia ja suomalaisia edes jotenkin tyydyttävällä tavalla. Lisäksi Puolan keväällä 1920 aloittama hyökkäys Ukrainaan sai neuvostojohdon päättelemään virheellisesti, että Suomen tiukka linja rauhanneuvotteluissa johtui sen tekemästä salaisesta sopimuksesta lännen suurvaltojen kanssa. Neuvostoliitto pelkäsi Suomen yhtyvän alkaneeseen hyökkäykseen. Väärinkäsitys

sai neuvostojohdon aloittamaan rauhanneuvottelut uudelleen. Narkomindelin virhetulkinta antoi Suomelle aikaisempaa vahvemman neuvotteluaseman.

Tukholmaan kansalaissodan jälkeen paennut Edward Gylling ei ollut perillä Narkomindelin arvioista. Hän oli kuitenkin seurannut aktiivisesti Suomen ja Neuvosto-Venäjän suhteiden kehitystä ja lähettänyt Moskovaan esityksensä Karjalan kommuunin perustamisesta jo Rajajoen rauhanneuvotteluja varten. Silloin sitä ei kuitenkaan noteerattu, mutta uusi kansainvälispoliittinen tilanne herätti neuvostojohdon kiinnostuksen ehdotukseen. Suomalaisten punaisten johtama kansallinen autonomia oli neuvostojohdon ratkaisu Suomen ja Neuvosto-Venäjän välejä hiertäneeseen Karjalan kysymykseen. Myös Gyllingin ehdotus vallankumouksen levittämisestä Karjalan kommuunista Suomeen ja Skandinaviaan sopi hyvin bolshevikkien tavoitteisiin maailmanvallankumouksen edistämisestä.

Ensisijaisesti päätös Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta johtui kuitenkin neuvostohallituksen Suomen politiikasta ja siihen liittyneistä ulkopolitiittisista syistä. Toinen painava syy oli turvata Muurmannin rata Suomen tai sen tukemien joukkojen hyökkäyksiltä. Kolmas syy oli neuvostovallan pystyttäminen suomalaisten avulla Pohjois-Karjalaan. Punaisen Skandinavian perustaminen jäi selvästi toissijaiseksi syyksi. Punaisen suur-Suomen haave eli väkevimpänä suomalaisten punaisten keskuudessa. Käytännön toimiksi se muuttui SKP:n sotilaslinjan Eino Rahjan johtamien nuorten miesten harjoittamassa maanalaisessa toiminnassa Suomessa.

Neuvostojohdon alkuvuosien politiikkaa hallitsi tasapainoilu reaalipolitiikan ja vallankumousromantiikan välillä. Yksi esimerkki tästä on talvella 1922 organisoitu Läskikapina. Kaikki viittaa siihen, että se oli bolshevikkien ja SKP:n vasemmistosuuntauksen (sotilaslinjan) yksityisyritteliäisyyden tulosta. Sen lisäksi operaatiossa oli mitä ilmeisimmin mukana tsheka, jonka kanssa Eino Rahja toimi yhteistyössä. Kapina syntyi defensiivisenä operaationa Suomesta organisoituun Karjalan kapinaan. Sen minimitavoitteena oli ilmeisesti Tshitsheerinin vaatima sotilaallisen paineen lisääminen Suomea vastaan. Maksimitavoite taas on luettavissa SKP:n VKP(b):n keskuskomitealle lähettämästä aseellisen vallankumouksen suunnitelmasta. Sille antoi painoa paitsi se, että suunnitelmaa ryhdyttiin toteuttamaan, myös se että sekä VKP(b):n keskuskomitea että Trotski tukivat yritystä.

Tämä ei kuitenkaan muuta sitä, että Karjalan Työkansan Kommuunin perustaminen oli defensiivinen toimenpide Suomen luomaan paineeseen. Neuvostoliitto pelkäsi Karjalan kysymyksen laajenevan kansainväliseksi konfliktiksi, kun Suomi vetosi Kansainliittoon. Jonkin kolmannen osapuolen vetäminen mukaan neuvostohallituksen sisäiseksi asioiksi määrittelemiin kysymyksiin oli viimeinen asia, mitä se toivoi. Sillä oli täysi työ selvittää liittoutuneiden tukemista valkoisista kenraaleista. Se tarvitsi kipeästi hengähdystaukoa sisäisen vakauden luomiseksi.

Toisen periodin muodostavat vuodet 1922–1928. Uusi talouspolitiikka (NEP) tarjosi tasavalloille mahdollisuuden harjoittaa paikalliset lähtökohdat huomioon ottanutta ja väestön asemaa reaalisesti parantanutta talouspolitiikkaa. Taloudellisten reformien lisäksi Neuvostoliitossa toteutettiin vähemmistö-

kansojen kieltä ja kulttuuria suosivaa korenizatsija -politiikkaa, Ukrainassa ukrainalaistamista ja Karjalassa karjalaistamista. Keskusvalta loi kansallisia neuvosto- tai autonomisia tasavaltoja, joiden kautta vähemmistökansat oli tar-koitus integroida osaksi Neuvostoliittoa. Neuvostoliiton valtiollinen asema va-kiintui, mutta alueellisesti ja hallinnollisesti se jäi heikoksi.

Kansallisuuspolitiikka voimisti kansojen itsetuntoa ja kansallista identiteet-tiä. Kansallista autonomiaa ja keskusvallan voimistamista kannattavat kävivät kamppailua sekä tasavaltojen että keskusvallan sisällä. Vuosikymmenen puoli-välin jälkeen, kun teollistamisen kiihdyttämistä ja suunnitelmatalouteen siirty-mistä valmistellut yleisliittolainen aluejakouudistus oli viety loppuun, kasvoi-vat paineet keskusvallan valtuuksien lisäämiseksi tasavaltojen kustannuksella. Myös Karjalassa käytiin jatkuvaa taistelua erityisesti taloudellisen itsehallinnon rajoista eli sen saamista poikkeuksellisista budjettioikeuksista, suomen kielen asemasta ja itsehallinnollisten oikeuksien kirjaamisesta perustuslakiin. Perus-tuslakia ei syntynyt koskaan. Keskusvallan (Moskova) ja itsehallinnon (kansal-liset tasavallat) kannattajat eivät päässeet yksimielisyyteen autonomioiden ase-man määrittelystä. Karjalan onnistui omalta osaltaan ainoastaan viivyttää jo liikkeelle lähtenyt taloudellista ja poliittista yhdentämiskehitystä. Karjalassa ei myöskään aina ymmärretty kaikkien ratkaisujen vaikutusta itsehallintoon.

Kulttuuripolitiikka kehittyi toisin. Samaan aikaan kun tasavaltojen taloude-lista ja hallinnollista autonomiaa kavennettiin, niiden kansallinen kulttuuripoli-tiikka siirtyi kohti kukoistusvaihetta. Karjalassa tätä vuosien 1922–28 jaksoa voidaan nimittää myös suomalaisen karjalaistamisen vaiheeksi. Kansallisuus-politiikan perustarkoitus oli lähentää karjalaisia suomalaiseen kulttuuriin ja laa-jentaa suomen kielen käyttöä heidän keskuudessaan. Karjalan kieltä ja kulttuu-ria pidettiin venäläistettynä suomalaisuutena. Kulttuuripolitiikan tehtäväksi ymmärrettiin siksi karjalaisten venäläistymisen pysäyttämisen ja heidän palaut-tamisensa yhteiseen suomalaiskansalliseen ”alkutilaan”. Yhteiskuntajärjestel-mien erosta huolimatta Karjalan ja Suomen kielellinen ja kulttuurinen yhteys jopa voimistui. Kehitys oli suomalaisten punaisten toiveiden mukainen, mutta Moskovaa se ei miellyttänyt.

Kolmas jakso ajoittuu vuosiin 1928–1933. Se oli Neuvostoliiton kehityksen vedenjakaja. Tasavalloille taloudellista liikkumatilaa antanut NEP-politiikka lakkautettiin ja itsenäinen talonpoikaisto tuhottiin. Koko maan talous valtiollis-tettiin ja päätösvalta siirrettiin paikallistasolta keskukselle. Tämä vaikutti mer-kittävästi vähemmistökansojen asemaan ja hallituksen kansalliseen integraatio-strategiaan. Taloudellisen ja hallinnollisen autonomian lakkauttamisen jälkeen tasavaltojen oli mahdotonta jatkaa ”kansalliset edut” huomioinutta reformi-politiikkaa. Keskuksen näkökulmasta se oli ollut paikallisen edun asettamista yleisliittolaisen edelle, pahimmassa tapauksessa paikallista nationalismia. Kes-kuksen ja periferian intressiristiriita kärjistyi ja sai sekä institutionaalisen että etnisen piirteen. Pakkokollektivisoiminen oli suora hyökkäys väestön valta-enemmistöä ja vähemmistökansoja vastaan. Myös työläisten poliittisessa, oi-keudellisessa ja taloudellisessa asemassa tapahtui merkittäviä heikennyksiä. Maa ajautui nälänhätään, miljoonia ihmisiä kuoli, karkotettiin ja vangittiin.

NEP-politiikan lakkauttamisella oli suuri vaikutus myös Karjalan kehitykseen. Pakkoteollistaminen ja kulakkien likvidointi hävittivät suomalaisten puonaisten edellisinä vuosina harjoittaman kansallisen sovinnon politiikan perustan. Asemastaan suistettujen talonpoikien – kansan enemmistön – menetetyt tuen tilalle ei saatu mitään uutta, jos amerikansuomalaisten tuoma lyhytaikainen lisä lasketaan pois. Yritys toteuttaa viisivuotissuunnitelmien epärealistisen suuret tuotantosuunnitelmat ja tuotantokustannusten alentaminen kiristämällä työtahtia ja työkuria sekä alentamalla palkkoja heikensi myös työväestön asemaa. Syntyi klassinen tuotantovoimia hallinneen ryhmän, neuvostonomenklaturan ja työvoimaansa myyneen työväestön välinen ristiriita. Hallitseva eliitti menetti väestön enemmistönä olleiden talonpoikien ja ainakin osittain myös työväestön tuen, mutta ei kyennyt hankkimaan sen tilalle vastaavaa uutta tukea.

Neuvostojohdon koko 1920-luvun harjoittama kansallinen integraatiostrategia ajautui umpikujaan. Alkoi siirtyminen reformien ja myönnytysten politiikasta voimapolitiikalla hallitsemisen suuntaan. Poliitiikan sektori kaventui ja hallitsemismenetelmät kovenivat. Pakkokollektivisointi merkitsi bolshevikkien näkökulmasta maaseudulla vallinneen kapitalismin tuhoamista ja siirtymistä moderniin, teolliseen suurtuotantoon. Porvarillista ideologiaa maaseudulla ylläpitäneen pientilavaltaisen yksityisomistuksen lakkauttaminen loi heidän käsityksensä mukaan edellytykset myös kansallisten erojen poistamiselle ja uuden, yhtenäisen neuvostovaltion luomiselle. Neuvostoliitossa aloitettiin kulttuurivalankumous perinteisiä, takapajuisiksi nimettyjä maaseudun arvoja vastaan. Sen toinen puoli oli vähemmistökansojen kieltä ja kulttuuria suosivan korenizatsija-politiikan voimistaminen. Poliittisen integraation välineistä jäi käyttöön enää nationalismi.

Koska kulttuuri ja ajattelu heijastaa marxilaisen käsitystavan mukaan talouden kehitystä, ei kansallisuuspolitiikassa ollut vielä aika siirtyä uuteen vaiheeseen. Päin vastoin, korenizatsija-politiikkaa päätettiin voimistaa vähemmistökansojen modernisoimisen nopeuttamiseksi, täydellisen lukutaidon saavuttamiseksi, uskonnon, taikauskon ja takapajuisten tapojen poistamiseksi, kansallisen työväenluokan luomiseksi ja kaupunkimaisen yhdyskuntarakenteen sekä kulttuurin synnyttämiseksi. Tämän oli määrä muokata kansa henkisesti kypsäksi rakentamaan sosialismia. Lopullinen tavoite oli sosialistinen maailmanjärjestelmä, jonka toteutuminen täydellistäisi Neuvostoliitossa alkaneen kehityksen. Syntyisi maailmanlaajuinen neuvostovaltojen liitto, joka merkitsisi myös kansallisuuksien ja kansallisten kielten häviämistä. Neuvostoliitto voisi olla tässä edelläkävijän asemassa. Bolshevikkien vulgaarimarxilainen yhteiskuntakäsitys aliarvioi kansallisen identiteetin elinvoimaisuutta ja nationalismin kykyä ilmentää kansojen todellisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia etuja.

Karjalassa korenizatsija-politiikan voimistaminen merkitsi siirtymistä karjalaistamisesta pakolla suomalaistamiseen. Kansalliset kiintiöt otettiin käyttöön niin Karjalassa kuin muuallakin Neuvostoliitossa. Tasavaltojen nimikkoväestölle luotiin etuoikeutettu asema. Suomalaistamisella oli useita seurauksia. Valtaväestönä olleet venäläiset joutuivat selkeästi huonompaan asemaan kuin karjalaiset ja suomalaiset. Myös monet karjalaiset, ehkä jopa enemmistö, kokivat pakolla suomalaistamisen vieraaksi. Tässä mielessä ero esimerkiksi

ukrainalaistamiseen oli merkittävä. Ukrainassa ja pääasiassa myös kaikissa muissa kansallisissa tasavalloissa korenizatsija -politiikka perustui niiden nimikkokansan omaan kulttuuriin. Karjalassa sen perustaksi oli kuitenkin valittu ulkopoliittisista syistä ja Gyllingin oikeassa paikassa oikeaan aikaan tekemän aloitteen vuoksi suomalaisuus. Asetelma oli Karjalan kantaväestöä ajatellen sikäli kummallinen, että suomalaisten osuus tasavallan asukkaista oli vain noin kolme prosenttia ja he olivat suurimmaksi osaksi siirtolaisia.

Kansallisuuspolitiikan uusi vaihe voimisti väestön kansallista tietoisuutta, synnytti etnistyneitä sosiaalisia ja poliittisia konflikteja ja loi hedelmällisen perustan nationalismiin kehittymiselle. 1920-luvun loppupuolella saatiin myös ensimmäiset merkit korenizatsija -politiikan synnyttämän karjalaisen nationalismiin heräämisestä. Suomalaistamista ja ennen kaikkea suomen kielen käytön laajentamista vastaan syntyi karjalais-venäläinen oppositio. Sen kantavana voimana oli opettajia ja puoluetyöntekijöitä. On ilmeistä, että oppositio olisi syrjäyttänyt suomalaiset Karjalan johdosta, ellei keskus olisi ulkopoliittisista syistä puuttunut tapahtumiin. Keskuksen väliintulo ei merkinnyt kuitenkaan enää avointa valtakirjaa suomalaisille. Päätöksen mukaan opposition päämaaliksi otetaman puoluesihteen J. Järvisalon tilalle valittaisiin lähitulevaisuudessa toinen (karjalainen) puoluesihteeni. Hieman tätä ennen Karjalan TsIK:n puheenjohtajaksi oli valittu Santeri Nuortevan tilalle karjalainen Nikolai Jushtshijev. Suomalaiset oli tarkoitus korvata karjalaisilla muualla toteutetun käytännön mukaisesti.

Opposition vaatimus luoda karjalaisille oma kirjakieli ajoittuu tähän vaiheeseen. Siitä kehkeytyi sekä Karjalan sisäinen että Karjalan ja Moskovan välinen, laajat seuraukset saanut kiista. Karjalassa 1930-luvun alkuvuosina käyty taistelu kansallisuuspolitiikan suunnasta kulminoitui pääasiassa kielikiistään. Se pelkistyi kiistan kielen ja karjalaisten identiteetin välisestä suhteesta. Oliko karjalaisille luotava oma ”itäinen”, kaikkia Neuvostoliiton karjalaisia yhdistävä kieli, vai säilytettäisiinkö siltana länteen toimineen suomen kielen asema. Kysymys oli selkeästi kielinationalistisesta kiistasta, jossa kielen symbolinen merkitys korostui.

Euroopassa 1930-luvulla tapahtunut voimakas nationalististen ja oikeisto-radikalististen liikkeiden nousu vaikutti osaltaan siihen, että neuvostojohto alkoi käsitellä kansallisuus- ja turvallisuuspolitiikkaa osana samaa ongelmakokonaisuutta. Myös tämä kasvatti Karjalassa paineita suomen kielen käytön supistamiseen ja karjalan kirjakielen luomiseen. Kielikiistasta kehkeytyi sekä suomalaisten asemaa koskenut valtapoliittinen että Karjalan kansallisen itsehallinnon oikeutukseen liittyneet kysymykset. Siihen yhdistyi kiista kansallisten ja ennen kaikkea amerikansuomalaisten siirtolaisten Karjalaan värväämisestä. Talousautonomian menettämisen jälkeen Karjalan itsehallinnosta oli jäljellä enää kulttuuriautonomia. Mitä pienemmäksi karjalaisten ja suomalaisten suhteellinen osuus väestöstä kävisi, sitä vaikeampi autonomiaa olisi perustella.

Politiikka ei kuitenkaan ollut ainoa syy pyrkimyksille luoda karjalan kirjakieli. Kansan parissa vaikuttivat myös pragmaattiset syyt. Karjalaisten enemmistö, erityisesti entisen Aunuksen kuvernementin alueen murteita puhuneet eivät aina ymmärtäneet kovin hyvin suomea. Monet asettivat venäjän etusijalle

myös käytännön hyötynäkökohdista johtuen. Lisäksi venäjä oli ollut vanhaan lukutaitoisten karjalaisten valtaenemmistön sivistyskieli. Tämä loi opposition vaatimuksille kannatuspohjan, johon myös keskus saattoi tukeutua siinä vaiheessa kun se päätti hankkiutua suomalaisista eroon.

Euroopan poliittiset muutokset ja ensimmäisen viisivuotissuunnitelman päättyminen 1933 aloittivat vuoteen 1935 jatkuneen neljännen vaiheen Karjalassa ja Neuvostoliitossa. Hitlerin valtaannousu ja oikeistoradikalismien voimistuminen Euroopassa olivat osoittaneet nationalismin valtiota lujittavan voiman. Korenizatsija -politiikka oli sen sijaan tuottanut Moskovan näkökulmasta päinvastaisen tuloksen. Neuvostoliittoon oli syntynyt moninainen kirjo kansallisia identiteettejä, hallintokäytäntöjä ja kansallismielisiä johtajia. Talouden rakenteiden yhdenmukaistamisen ja keskittämisen jälkeen oli aika yhdenmukaistaa politiikka ja hallinto. Myös turvallisuusviranomaiset kiinnittivät kasvavassa määrin huomiota ulkoiseen turvallisuuteen ja rajaseutujen vähemmistökansojen muodostamaan potentiaaliseen turvallisuusriskiin. Kansallisuus- ja turvallisuuspolitiikka miellettiin yhä useammin vain saman asian eri puoliksi.

Kuten edellisissäkin vaiheissa, niin myös nyt Ukrainan rooli oli toimia edelläkävijänä. Siitä tehtiin varoittava esimerkki ja malli, jolla nationalismia vastaan piti taistella. Karjalan aluekomitean joulukuussa 1933 hyväksymässä, poliittista käännettä merkinneen päätöslauselman nimessäkin mainittiin Ukrainan kokemus nationalismin vastaisessa taistelussa. Alkoi ”Suuri perääntyminen”. Keskusvalta ryhtyi lujittamaan valtaansa venäläisen nationalismin avulla. Venäläiset nimettiin neuvostokansoista ensimmäiseksi. Heidät miellettiin kansaksi, jonka ympärille Neuvostoliitto rakentui ja johon keskusvalta saattoi viime kädessä turvautua. Venäjän kieli korotettiin neuvostopatriotismien tunnusmerkiksi. Samaan aikaan tasavalloissa käynnistettiin julkisia kampanjoita kansallisten johtajien erottamiseksi ja tuomitsemiseksi nationalisteina. Edellisen vaiheen korenizatsija -politiikasta tehtiin vähitellen nationalismina tuomittu linja.

Karjalassa suunnanmuutoksen sai hoitaakseen VKP(b):n Leningradin aluekomitea. Se ryhtyi lähettämään Karjalaan takaisin sieltä pari vuotta aikaisemmin karkotettuja opposition johtajia ja omia miehiään. Karjalan vuoden 1934 aluepuoluekonferenssiin ja sen valitsemiin johtoelimiin syntyi uusi voima-suhte. Leningradin aluekomitean onnistui nostaa omat miehensä ja entinen oppositio valtaan. Gylling ja Rovio säilyttivät lähinnä muodollisen johtoaseman. Alkoi suomalaisten lopulliseen syrjäyttämiseen tähdännyt puoluetäistelu.

Viides jakso kesti muutaman vuoden. Se alkoi Kirovin joulukuussa 1934 tapahtuneesta murhasta, jonka käynnistämä prosessi nosti NKVD:n uudella tavalla vahvaan asemaan. Vuoden 1937 terrorin käynnistyminen merkitsi jo seuraavan vaiheen lähtölaukausta. Vaikka Zhdanov totesikin puolueyöntekijöille keväällä 1935 pitämässään puheessa, että repressio ei ole pääasiallinen hallitsemismenetelmä, oli turvallisuuspoliisin rooli noussut aikaisempaa hallitsevampaan asemaan. Suomea alettiin arvioida Narkomindelissä ja puna-armeijassa potentiaalisena vihollisena ja suomalaisia ja muita vähemmistökansoja ryhdyttiin pitämään mahdollisena viidentenä kolonnana tulevassa sodassa. Raja-alueiden massiiviset puhdistusoperaatiot ja entisten ja mahdollisten puolueopposition jäsenten vangitsemiset nostivat mahdollisuuden repression käyttä-

misestä laajemmassakin mittakaavassa keskusteluun. Puoluejohto teki harkiten päätöksen terrorin aloittaminen kesällä 1937. Toinen asia sitten on, oliko sen saama mittasuhte etukäteen harkittu ja tarkoituksenmukainen asetettujen tavoitteiden toteuttamisen kannalta. Siitä riippumatta kuinka kysymykseen vastataan, voidaan sanoa, että kysymys on harkiten tehdystä rikoksesta. Vuosien 1937–38 Suuren terrorin uhriksi joutui joka tapauksessa toista miljoonaa ihmistä, joista puutteellistenkin tietojen mukaan teloitettiin poliittisista syistä vähintäänkin 680 000.

Karjalassa vuosien 1935–37 vaihe alkoi puolen vuoden jaksolla. Leningradin sotilaspiiriin NKVD käynnisti keväällä 1935 operaation Karjalan jääkäripataljoonan suomalaisia komentajia vastaan. Siitä se laajeni koskemaan myös muita suomalaisten johtamia organisaatioita päättyen Rovion ja Gyllingin syrjäyttämiseen syksyllä 1935. Suomalaisten syksyllä 1935 tapahtunutta syrjäyttämistä seurasi vuoteen 1937 jatkunut kansallisuuspolitiikan vaihe, jota voidaan kutsua venäläiseksi karjalaistamiseksi.

Suomalaistaminen ja entinen johto tuomittiin. Suomalaisesta nationalismista tehtiin neuvostopatriotismin vastakohta. Suomalais-karjalainen identiteetti korvattiin karjalais-venäläisellä neuvostopatriotismilla. Tehtävistään erotettujen suomalaisten tilalle valittiin karjalaisia ja suomi korvattiin karjalan kielellä kaikkialla muualla paitsi Pohjois-Karjalassa. Suomenkielinen opetus muutettiin murrealueesta riippuen karjalaksi tai venäjäksi. Pjotr Irklisin johtama Karjalan aluekomitea ei päässyt kuitenkaan yksimielisyyteen siitä, tulisiko myös suomen kielen virallinen status valtiollisena kielenä korvata karjalan kirjakiellellä vai ei. Irklis, Bushujev ja muu johto maksoivat kalliin hinnan epäroinnistään. Karjalan kirjakielen luomisen sabotointi sisältyi syytöksiin, joista heidät vangittiin 1937. Toisaalta terrorin logiikkaan kuului, että joku syy heidän tuomitsemiseensa olisi löydetty joka tapauksessa.

Kuudes vaihe alkoi suuresta terrorista, Karjalassa suureksi vihaksi kutsutuisista kesän 1937 joukkovangitsemisista. Ne ja teloitukset jatkuivat vuoden 1938 loppuun. NKVD teki suomalaisista viholliskansan. Karkottamiset, vangitsemiset ja teloitukset saivat mittasuhteet, jotka oikeuttavat puhumaan suomalaisten etnisestä puhdistuksesta. Zhdanov oli määritellyt ongelman siten, että jos rajalla asuneet vähemmistökansat orientoituvat etnisiin kotimaihinsa, ne eivät tiedä sodan sytymisestä, mikä niiden oikea isänmaa on. Hän muistutti, että vihollinen käytti tätä hyväkseen. Tätä todisti hänen mukaansa Kirovin murhaajan latvia-laista syntyperää olevan vaimon yhteydet Latvian lähetystöön. Samasta kertoi pakkokollektivisointia vastustaneiden inkeriläisten talonpoikien Suomesta saama tuki. Neuvostojohto oli menettänyt luottamuksensa poliittisen hallitsemisen menetelmiin. Käyttöön otettiin viimeinen valtion vallankäytön menetelmä, väkivaltakoneisto.

Heti terrorin käynnistymisen jälkeen tehtiin myös päätökset, joilla aloitettiin tammikuusta 1938 talvisodan syttymiseen 30.11.1939 jatkunut venäläistäminen. Suomen kielen käyttö kiellettiin ja suomalainen kirjallisuus tuhottiin. Karjalaa ryhdyttiin luomaan kyrillisin kirjaimin kirjoitettua karjalan kieltä. Rovio oli varoittanut vuosikymmenen vaihteessa käytyjen kielikiistojen aikana karjalan kirjakielen luomista vaatineita siitä, että se merkitsisi samanlaisen taantu-

muksellisen venäläistämispolitiikan käyttöönottoa, jota kenraalikuvernööri Bobrikov ja Karjalan veljeskunnan munkit olivat ajaneet vuosisadan alussa.

Turvallisuushaksi määritellyt vähemmistökansallisuudet päätettiin puhdistaa rajaseudulta. Puoluejohto laukaisi liikkeelle lumivyöryn tavoin laajenneen vangitsemisten, teloitusten ja karkotusten aallon. Paikallistason viranomaisille annettiin Moskovasta vangitsemis- ja teloituskiintiöt. Ne osoittautuivat kuitenkin liian pieniksi innokkaasti ja pelon voimin määräyksiä täyttämään pyrkineille paikallisviranomaisille. Todisteita syyllisistä hankittiin väärennetyillä tunnuksilla ja kiduttamalla. Ne tuottivat loputtoman määrän uusia paljastuksia salaliitoista ja vihollisista. Pelkästään Karjalan NKVD vangitsi ja teloitti ”Ison vihan” käynnistyessä muutamien viikkojen aikana yhtä monta ihmistä, kuin oli ollut Moskovan antama kiintiö koko Leningradin alueelle. Kiintiötä kasvatettiin sekä Moskovan määräyksiin että paikallisten viranomaisten pyynnöstä. Vähintäänkin joka toinen ja enintään kolme neljästä suomalaisesta joutui repression kohteeksi Karjalassa, kun lukuun otetaan karkotetut ja sieltä paenneet. Myös jäljelle jääneiden suomalaisten, vangittujen perheenjäsenten karkottamisesta oli olemassa suunnitelma. Tämä yhdessä suomalaisia vastaan suunnatun kansallista vihaa lietsoneen propagandan kanssa oikeuttaa puhumaan Neuvosto-Karjalassa toimeenpannusta etnisestä puhdistuksesta.

Vuonna 1939 syttynyt maailmansota ja talvisota merkitsivät seitsemännen vaiheen alkua. Euroopan suurpolitiikka asetti jälleen Suomen keskeiseen rooliin Neuvostoliiton turvallisuuspolitiikassa. Kehä kiertyi umpeen. Neuvostoliitto oli tarvinnut suomalaisia punaisia kesällä 1920, kun Karjalan Työkansan Kommuuni perustettiin. Viisitoista vuotta myöhemmin he muuttuivat poliittiseksi rasitteeksi Moskovalle ja heidät likvidoitiin näyttämöltä. Neljä vuotta tämän jälkeen Kremlissä järjestettiin Stalinin johdolla palaveri, jossa O.V. Kuusinen nimitettiin Helsingissä sodan jälkeen perustettavan Suomen Demokraattisen Tasavallan johtoon. Syntyi Terijoen hallitus, jonka tehtävänä oli toimia savuverhona Kremlin päätökselle ratkaista Suomi-ongelma sodalla.

Karjalan asemaa vaikeutti kolme tekijää. Ensinnäkin sen läpi kulkivat Neuvostoliitolle strategisesti tärkeät Muurmannin rata ja Stalinin kanava. Tämä ja Karjalan geopoliittinen sijainti pitivät turvallisuusviranomaiset jatkuvasti valppaina. Toiseksi Suomi oli osoittanut vahvan kiinnostuksensa liittää Karjala omaan alueeseensa. Heimosotaretkien aikana se oli myös osoittanut kykenevänsä valtaamaan laajoja alueita Karjalassa ja voivansa katkaista Muurmannin radan jopa suhteellisen heikosti varustetuin voimin. Karjala oli suomalaisen nationalismiin, sekä punaisen että valkoisen Suur-Suomen sydänmaata. Kolmanneksi, Karjalan laajat metsävarat tekivät siitä viisivuotissuunnitelmiin siirtymisen jälkeen yleisliittolaisten metsätrustin riistomaan. Taloudellisen päättävällän keskittäminen Moskovan käsiin ei jättänyt sen enempää Karjalalle kuin muillekaan tasavalloille mahdollisuutta kehittää omaa talouttaan ja kulttuuriaan kansalliset tarpeet huomioon ottaen. Totaalista valtiollistamista merkinnyt keskitetty suunnitelmatalous aiheutti paradoksaalisen tilanteen. Yhteiskunnan suunnitelmallinen kehittäminen tuli mahdottomaksi, kun keskuksen päätöksenteko ja sen kohteena olleiden alueiden reaalityöelämä erkanivat toisistaan. Päätöksenteko muuttui ennakoimattomaksi ja usein jopa mielivaltaiseksi.

Siitä riippumatta kuinka totalitaarisesta yhteiskuntajärjestelmästä on kysymys, vallan käytössä on aina kysymys hallitsevien ja hallittavien välisestä hierarkkisesta suhteesta. Se ei kuitenkaan toimi pidemmän päälle, ellei sillä ole hallittavien silmissä jonkinlaista oikeutusta. Tämä tuottaa järjestelmästä riippumatta valtaa käyttäville jatkuvan tarpeen legitimoida asemansa suhteessa kansaan. Isänmaallisuus, kansakunnan etu ja neuvostopatriotismi ovat olleet koko 1900-luvun vallan legitimoinnin keskeisiä perusteluja. Nationalismi kuuluu taakse jääneen vuosisadan suuria kansanjoukkoja liikuttaneisiin aatteisiin. Se on ollut erottamaton osa kansallisvaltioiksi organisoitunutta maailmanjärjestelmää.

Nationalismilla oli merkittävä rooli myös bolshevikkien vallankäytössä ja Neuvostoliiton valtiollisessa rakennustyössä 1920- ja 30-luvuilla. Kysymys ei ollut kuitenkaan suorasta tsaarinvallan aikaisen isovenäläisyyden jatkumosta. Välittömästi vallankumouksen jälkeen bolshevikit vakiinnuttivat valtansa ja valtion yhtenäisyyden vähemmistökansojen nationalismia hyödyntämällä. Oltiin kuitenkin asioiden yksinkertaistamista väittäen, että valtopolitiikka olisi ollut bolshevikkien kansallisuuspolitiikan ainoa motiivi. Mukana oli myös annos marxilaiseen modernisaatiokäsitykseen perustuvaa edistysuskoa. Modernisaatio loi edellytykset takapajuisen Venäjän siirtymiselle sosialismiin. Tämä merkitsi myös vilpittömästi aloitettua vähemmistökansojen oikeuksien, kulttuurin ja hyvinvoinnin kohottamista.

Venäläisen nationalismin käyttöönotto soveltui tiettyyn rajaan asti keskuvallan voimistamiseen. Se oli neuvostoliittolainen vastine Euroopan nationalistisen oikeistoradikalismiin ja fasismin nousulle. Nationalismi oli osoittanut poliittisen käyttökelpoisuutensa Italiassa, Saksassa, Baltiassa, Puolassa, Suomessa ja monissa muissa maissa. Se voitti 1930-luvun Euroopassa Marxin ja Engelsin 90 vuotta aikaisemmin esiin manaaman kommunismin aaveen. Kansallisuus osoittautui myös Neuvostoliitossa vahvemmaksi identifioitumisen muodoksi kuin luokka.

Epilogi

Neuvostoliiton hajoamisesta 1991 syntynyt Venäjä on elänyt jo lähes kymmenen vuotta eräänlaista 1920-luvun NEP-politiikan ja poliittisen kriisin jälleensyntymää. Nyt sitä kutsutaan vain transitio- tai siirtymäkaudeksi. Venäjän kriisi-aikoina on noussut aina esille myös kysymys sen koossapysymisestä. Se hajosi vallankumouksessa, sai joitakin alueita takaisin 1920-luvulla, laajensi huomattavasti valtapiiriään toisen maailmansodan tuloksena, mutta hajosi kymmenen vuotta sitten uudelleen. Neuvostoliiton romahdus erotti Venäjän jopa sen slaavilaisista ”sisartasavalloistaan” Ukrainasta ja Valko-Venäjältä.

Myös Karjala -kysymys toistaa itseään. Vaatimus viime sodissa menetettyjen Karjalan osien palauttamisesta Suomelle nousi keskusteluun lähes välittömästi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Perusasetelma ei ole kuitenkaan muuttunut kovinkaan paljon siitä, mikä se on ollut aikaisempien ”keskustelukierrosten” aikana. Venäläisille Karjala on yhä erottamaton osa Äiti Venäjää. Karjalan läpi kulkeva rata yhdistää Pietarin ja Muurmannin niin kuin ennenkin. Suomenlahden pohjukassa oleva Pietari on ainoa Venäjään kuuluva merkittävä Itämeren

teollisuus- ja satamakaupunki, johon sillä on suora maantieteellinen yhteys. Baltian maat ovat itsenäistyneet ja Kaliningrad on jäänyt Latvian eristämäksi.

Venäjän heikentyminen ja samaan aikaan tapahtuva Naton laajeneminen sen rajoja kohti kytketään venäläisissä arvioissa usein yhdeksi ja samaksi Venäjän yhtenäisyyttä ja turvallisuutta uhkaavaksi politiikaksi. Kokonaan vailla perää Venäjän tuntema huoli heikentymisensä seurauksista ei tietenkään ole. Niin paljon maailma ei ole muuttunut, etteivätkö valtioiden ja liittoumien voimasuhteet vaikuttaisi edelleenkin niiden keskinäisiin suhteisiin. Vaikka Venäjä ei ole enää Neuvostoliiton veroinen supervaltta, ei näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa ole tilannetta, jossa sen olisi pakko tai se olisi muusta syystä valmis keskustelemaan Karjalan jonkin osan palauttamisesta Suomelle. Suomalaisessa Karjala-keskustelussa unohtuu usein se, että kysymys ei ole vain Karjalasta vaan Venäjän sisäpolitiikan lisäksi sen koko ulkopoliitikasta. Sen kulmakiviin kuuluu rajojen muuttamattomuus ja Venäjän valtiollisen yhtenäisyyden puolustaminen. Tshetshenian sota kertoo siitä, kuinka pitkälle Moskova on valmis menemään tässä kysymyksessä. Entisen Neuvostoliiton alueen 1990-luvun aseelliset konfliktit ja poliittinen sekasorto ovat nostaneet myös venäläisen nationalismin erääksi viimeisistä Venäjää koossapitävistä voimista. Edelliset duuman ja presidentin vaalit viittaavat siihen, että lujaa valtiota tavoittelevan nationalismin hyödyntäminen ei ole myöskään loppuun ammennettu resurssi.

■ Summary

I have focussed in my Ph.D. dissertation on the role of nationalism and the question of nationalities regarding the state-building process of the Soviet Union and the Karelian Republic in the 1920s and 30s. It had two dimensions: central – periphery (territoriality) and Russian – minority nationalities (ethnicity). The territorial extent and the multinational society has always created particular conditions for the rulers of Russia. After the October Revolution the bolsheviks met the same unsolved problems as their predecessors. The federal state structure of the Soviet Union was an attempt to resolve the problem. However, it divided the state into multiple more or less autonomous national areas and republics. This caused a continuous tension between the central power and the periphery. The permanent endeavour of Moscow was to gain a firmer grip over the national autonomies, which clashed with their economic, political and cultural interests. At first the central power built a common all-Union superidentity on the basis of the political community and later on adopted the stronger features of Russianness, whereas the republics used the ethnicity and nationalism from the beginning. The old memories of, and the prejudices against, the Russian oppressors (the centre) steadily augmented among the minority nationalities. Nationalism acquired an important role in defending the interests of the centre (Russians) and the periphery (minorities) particularly from the first five-year plan onwards. In practice it represented a change in the ruling method and the aims of state building. I have focussed on the development of the Autonomous Socialist Soviet Republic of Karelia in relation to the centre and Russianness, and on the other side to Finland and Finnishness. Comparing Karelia to the other Soviet republics (here especially to Ukraine) it has also been possible to indicate some new features of Soviet history and particularly of the *korenizatsiia* policy in the 1920s and 30s. This study indicates that one important dimension of the Soviet nationality policy has been pure *Realpolitik*.

Nationalism has played a crucial role in exercising power both in Soviet Union as well as in other nation-states in the 19th and 20th centuries. Nation-states have always used nationalism to construct national identity. The precondition of developing nationalism is a nation-state. However, this does not mean that state nationalism has to be based on only one ethnic group. A solid nation is defined by nationalism in its construction of shared values and norms. Thus their acquisition becomes a criterion for belonging to the nation, which makes nationalism, from the perspective of those in power, an effective instrument for validating their own position and for integrating citizens into the state.

The base of the nation-state is constructed in a process in which the nation defines itself in relation to another. The conditions of the nation are the borders

of the nation-state, its institutions, values, norms, and people's comprehension of the common history of nationhood. The crucial issue is the process of self-consciousness, which is a social process. The self can be constructed only in relation to the other. In the case of the Soviet Union, however, it is not possible to talk about one single nationalism but many. Nationalism was a part of the political process produced by social realities. In many cases the nationalism of minority nationalities also expressed their own real interests, which can be seen particularly well in the conflicts of interest between the central authorities and the national republics.

After the revolution, the bolsheviks had to build the legitimation of their power on shaky and conflictual grounds. The majority of people were peasants; more than one half of the ethnicities were non-Russian. The peasants had rebelled over land, minority nationalities for liberation from czarist oppression, and the divided left to overturning the Czar. Because the supposed World Revolution was defeated in Germany and the people could not be changed, the decision had to be made that socialism would be built with illiterate peasants. Further, to gain at least the passive acceptance of the people, the bolsheviks had to pay attention to the demands of the minority nationalities and the peasants. Thus question of the peasants and of nationalities became two sides of the same coin.

When capitalism, i.e., farms run by individuals, was allowed to be continued in the countryside, it became possible to continue preparations for the transition to socialism in the cities. The view of the bolsheviks was that nationalism was a part of the capitalist phase of social development. The era of the New Economic Policy (*NEP*) started in 1921 and aimed at economic revitalization. It meant that the capitalist production relationship reproducing nationalism continued among the majority of the people. Thus, from the perspective of the bolsheviks, concessions required by nationalists were a form of *Realpolitik*.

Karelian Autonomy in Russia is an example of the interaction between nationalism, Bolshevik ideas of enlightenment, and particularly of *Realpolitik* in Soviet policy. We can approach Karelia from the centre/periphery dimension as well. From the perspective of Karelia two centres created economic, political and cultural conditions for its development: St. Petersburg and Finland. The Karelian language is closely related to Finnish, but the Karelian religion as in Russia at large is Orthodox. In the common understanding of history a similar dichotomy prevails. East and West have fought for Karelia since the beginning of the 12th century. Sweden and Novgorod made the initial division of Karelia at the Pähkinäsaari Peace Treaty of 1323. Those Karelians who remained on the Western side of the line adopted the religion of Sweden. The majority of Karelians remained on the Eastern side under the power of Novgorod and adopted the Orthodox faith. Later on, particularly after the Stolbova Peace Treaty of 1617 the Swedish attempts to convert Orthodox Karelians to the Lutheran faith by force strengthened this East/West dichotomy. Trade routes divided Russia's Karelia as well. Southern Karelia was connected to St. Petersburg and Northern Karelia to Finland. The administrative and commercial centre of Karelia was almost completely Russian Petrozavodsk in the Olonets

guberniia, whereas Northern Karelia was a part of the Archangelsk *guberniia*. The Northern Karelians had closer relations to Finland than their Southern kinsfolk. Also the dialect spoken in Northern Karelia was closer to Finnish than in Southern Karelia. On the whole, there were a variety of crucial factors which maintained the diversity of Karelian identity: geography, language, religion, history, and institutions.

This historical background was a seedbed for the contradictions between the new Soviet Russia and Finland. Finland gained independence during the Russian Revolution, in December 1917, but the borders remained an open question. The essential issue was whether Karelia should be a part of Finland or remain in Russia. In this respect the opinion of the Karelians was mixed. The question concerned economic and mental values not to mention security policy. For the Red Army the significance of the Murmansk railway was strategic. Karelia had as well huge forest and other natural resources and since the National Romanticism Finns had proclaimed that Karelia was the historical homeland of the Finnish people. For these reasons Finland was eager to move the old Imperial borderline even by force during 1918–1920.

As a consequence of the above-mentioned background Moscow handled the Karelia question not only as an issue of nationality policy, but also to a noticeable degree as a military and foreign policy. These elements were closely connected. Therefore all that was carried out in Karelia in the name of *korenizatsiia* policy was not always the case. For example, it is not easy to say how much the formation of the Karelian Labour Commune in 1920 was the result of *korenizatsiia*, foreign or military policy, not to mention the later stages of its development. It is justified to question the narrow ideological definitions of the fundamental base of the *korenizatsiia* policy. If we compare Karelia to the other Soviet republics and autonomies, we realize that Realpolitik was a decisive factor in carrying out the *korenizatsiia* policy. By this I do not mean that the bolshevik's trust in the ideas of enlightenment, education, equality, etc. played no part. Indeed they did, but they were still hazy ideas and the realities of an underdeveloped society were strongly present.

Although the formation of Karelian autonomy was part of an early stage of Soviet nationality policy, it could not have been realized without the Finnish dimension. Usually the Soviet nationality policy was based on the national culture and mother tongue of the titular nation of the republic. However, in Karelia the base was Finnish rather than the Karelian language and culture. Moscow sent Red Finnish emigrants to Karelia as representatives of Soviet Power. This was Moscow's response to the annexationist endeavours of Finland. Moscow was eager to pacify its western borders in order to stabilise the political situation. Chicherin, the Commissar for Foreign Affairs, estimated in the spring of 1920, that the peace treaty with Finland was a key factor in the attempts to stabilise the political situation in the Baltic Sea. Narkomindel knew that if the Soviet Russia did not give in on the Karelia issue, they would not find anyone on the Finnish side who would be willing and politically able to make the peace treaty. The conciliatory policy with Finnish nationalism was the cost Moscow had to pay to Finland for the Tartu Peace Treaty of 1920. The Karelian

Labour Commune was installed as a national autonomy and its content was in fact outlined during the peace negotiations. The parties in the process were Soviet-Russia, Finland and Red Finnish emigrants. The contribution of the Red Finnish emigrant Edward Gylling, the future Chairman of Karelia's SNK, was particularly important throughout. In Stockholm at the turn of 1919–20 he outlined for the leadership of Soviet Russia a proposal for Karelian national autonomy. On 27.3.1920 it was translated and sent to Narkomindel, Trotsky and probably to other leaders as well. As a result of this Gylling was invited to Moscow, where he met Lenin and the chairman of the Communist Party of Finland, Yrjö Sirola, in May 1920. The decision on Karelian autonomy was made during April and the beginning of May. Poland's attack on Ukraine and Narkomindel's groundless fear that Finland had a secret military agreement with Poland boosted Narkomindel's willingness to restart negotiations with Finland.

The Karelian Labour Commune established on 8.6.1920 and the Tartu peace negotiations began on 12.6.1920. The crucial question was whether Karelian autonomy should be mentioned in the peace treaty or not. The position of the Russian delegation was that the status of Karelia was an internal matter, and it was consequently not among the questions of the negotiations. The demand of the Finnish delegation was that Karelian autonomy should be precisely defined in the peace treaty. The way out from the deadlock was that the Soviet delegation gave "a declaration on the Autonomy of East Karelia" – not on the Karelian Labour Commune – although this declaration had no juridic weight. However, the declaration was still stipulated in the peace treaty as an appendix. The formation of the Karelian Commune was a rather successful attempt by the bolshevik government to keep Russia intact. The second purpose was to make Karelia an attractive example to Finnish and Scandinavian people, a kind of Piedmont of Scandinavia. The purposes and reasons for establishing Karelian autonomy in many ways resembled the Moldova – Bessarabia – Rumania and the Ukraine – Western Ukraine – Poland cases.

The later history of Karelia also provide strong evidences of Finnish and European influence. As long as the Tartu Peace Treaty was under dispute and the League of Nations was processing it, Narkomindel made sure that Finland had no reason to protest the way that national autonomy was carried out. This was a significant matter for Red Finns, who were opposed by the strong Russian – Karelian opposition. In fact, the opposition had a majority in the party and in most of the Soviet organisations. The opposition's resistance was based on the fact that especially at the turn of the 20s and 30s the essence of the *korenizatsiia* policy was rather a Finnicisation than a Karelianisation policy. The main problem was that the written language of the majority of the Karelians was Russian and they did not fully understand Finnish. The resistance to the Finnish *korenizatsiia* policy consequently had its roots in the society and history, and the division of Karelians followed the above-mentioned geographical line. The Northern Karelians were more Finnish-minded than Southern Karelians.

The 1920s and especially the turn of the decade were the heydays of Finnicisation policy. The leadership of the republic replaced the three spoken

Karelian dialects with Finnish in schools. The intention was to promote Finnish as the first official language of the republic. Finnish was taught as an obligatory subject in Russian schools as well. Finnish was to become an understandable language for the younger generation of Russians, too, which would make it easier to integrate them culturally into Finnish Soviet Karelia. In 1927, in the assembly of the Council of the Nationalities, Edward Gylling even compared the policy and situation of Soviet Karelia to the position of the Finnish Grand Duchy during the era of Russian power. For Gylling, the *korenizatsiia* policy provided an opportunity to strengthen the national Finnish culture and the autonomy of the republic.

Although the Soviet Union was a centrally run society that became totalitarian during Stalin's era, this does not mean that everything happened as planned by Stalin and his henchmen. Stalin was unable to rule without an extensive and entangled bureaucratic machinery. Inter-institutional conflicts occurred and the administrative personnel was not always highly professional. In addition, the economic and social reality of Soviet society preconditioned what was possible to implement and what was not. The size of the state, the self-rule of independent and autonomous national republics, as well as the federal all-union institutions limited the likelihood of the centre implementing its decisions. Furthermore, if the orders of the centre conflicted with the interests of areas or republics, it was always possible to complain to the institution that had made the decision or to a competing institution. As was the case until the early 1930s, decisions could also be ignored or they could be interpreted to suit the interpreter. Institutional conflicts between the centre and the peripheries, Moscow and the republics, emerged. In the national republics this was seen as the juxtaposition between the Russian-minded, who preferred a strong central government and the nationalists defending autonomy. The centre – periphery conflict was institutionalised by the nationality policy and the federal state structure. This conflict often managed to hamper the aspirations of the centre.

The way that Karelia defended its economic autonomy and language policy in the 1920s is a good illustration of these contradictory circumstances. As long as the Soviet use of power was based on politics rather than terror, political institutions and conflicts had an essential influence on its development. When the state began the first five-year plan, the transition had far-reaching effects in Karelia too. The need to raise the labour productivity generated a further and more severe conflict between the strivings of the Karelian leaders and the rural way of life with its dominant religious village culture. During this time the scope for continuing politics based on economic reforms benefiting the whole population and on the reconstruction of national culture diminished significantly. The resources of Karelia were harnessed to fulfil Moscow's wishes: the annually increasing and unrealistically large felling and log floating targets were to be met. As a result, the republic's economy became one-sided and other fields of production, e.g. agriculture, fishing and house building, declined because of a lack of financial resources and labour. Karelia was to be a colony producing raw materials for the centre.

Right from the beginning, the party's national policy had been based on the idea of a union between the peasants (national minorities) and the workers (the Russian proletariat). Now there was a crack, if not a serious fracture, in this union. The *korenizatsiia* policy had not unified Soviet peoples but had given birth to a great number of peoples, each with their own identity. The original aim had been to favour the construction of ethnic identity within the framework of a multi national Soviet Union, not to create ethnic nationalism. However, the founding of national republics and regions, when combined with the centre-periphery conflict, had led to this undesired outcome. A higher form of identity or a sort of "pan nationality", that of the Soviet Union, seems to have developed only weakly.

After the termination of economic and administrative autonomy it was no longer possible for the republics to continue reform politics that would take "national benefits" into account. From the perspective of the centre, this had meant the privileging of local benefits over general all-Union benefits, an action which in the worst cases had culminated in local nationalism. The conflict of interests between the centre and the peripheries had come to a head and had both institutional and ethnic implications.

Forced industrialization and the liquidation of the kulaks also destroyed the basis of the politics of Red Finns. Nothing new was found to compensate for the loss of support by the peasants who had lost their position, unless the short-term help generated by American Finns at the beginning of the 1930s is taken into account. The attempt to implement the production targets and the attempts to lower production expenses by tightening up the work pace and discipline led to the weakening of the position of workers. A classic conflict emerged between the group in charge of the forces of production, the Soviet nomenclature, and the working class selling its work. While the ruling elite lost the support of the majority of the peasants, and at least also partially of the workers, it was unable to gain any other similar new source of support.

Thus the integration strategy that the Soviet leaders had promoted throughout the 1920s was suddenly in a blind alley. Reform policy gradually started to transform into a rule by force. The sector of politics narrowed down and ruling methods became harsher from the beginning of the 1930s. The idea of the party was that forced collectivization meant both the end of capitalism in rural areas and a transition to modern industrial mass production. The end of private (small-scale) farming created, according to the bolsheviks, the basis for abolishing national differences and constructing a new, unified Soviet State. A cultural revolution was one tool to advance the aim: the targets of the attack included the traditional peasant and Christian values, which were considered backward. Its other side was the strengthening of the *korenizatsiia* policy of favouring the languages and cultures of minority nationalities. After the shift of the economic policy the remaining instrument of political integration was nationalism.

In the mid-1930s the task was taken to replace the multiplicity of national identities with the unified superidentity of the Soviet citizen. The *korenizatsiia* of the 1920s became the Soviet patriotism of the 1930s. Soviet patriotism, based on Russian language and culture, meant the construction of shared symbols,

culture, and political values, as well as shared myths telling of the past of the nation. Unlike in the historiography of the 1920s, where Russia was described as a colonialist empire, Russia became the predecessor of the Soviet Union. Both of them carried out the historical task of Moscow in strengthening its power. The image of the past of the nation changed just as did the aims of nation building. This did not mean that the cultures of other peoples were denied and belittled, but that Russian culture and language were defined as more developed and thus also particularly suitable for unifying the Soviet Union. The peoples of the Soviet Union were put in a hierarchical order by using Russianness as the measuring tape.

The building of the federation of nationalities ended in the mid-1930s. It was understood that the construction of national republics was a factor which weakened the Soviet Union as a whole. Instead the centrally-led state now preparing for war was strengthened. As the centre considered Russians as the nation closest to itself, Russian nationalism was given a key role. At the same time action was taken to fight against local nationalism defending the advantages of national republics.

In the 1930s, during the rise of fascism, the political atmosphere and finally the policy of the Soviet Union shifted. Although it is reasonable to take into consideration different reasons why this happened, the outward, European influence seems to be one explainable factor. The development of discussions in party meetings as well as in newspapers and the argumentation of resolutions and memorandums indicate this explicitly. Particularly illuminating was the behaviour of the GPU in Karelia and in the other border republics and areas. The suspicions of security organisations were directed particularly towards the population living in the border areas. In Karelia the targets were Finnish illegal immigrants (who had fled the depression of the 30s and political oppression), and Karelian and other people who had fought Soviet power and had received amnesty in 1924–26. On the whole, all those who had contacts across the border were distrusted by the security organisations.

The centre took action against Karelia's Finnish party secretary Kustaa Rovio in May 1933, only a month after an attack by the Karelian party opposition. This operation was not a singular one, nor targeted against Karelia alone. At the same time Ukraine, the most important Soviet Republic, was blamed for not fulfilling the target set for its grain production – the expressed reasons were faulty national policy and kulak resistance. Karelia's problem was that it had not fulfilled Moscow's target for forestry work. The reasons were known beforehand: faulty national policy and kulak action. Because Karelia was only an autonomous area under the Leningrad Provincial Committee, there was no need to waste Moscow's ammunition in the attack. The task was given to Sergei M. Kirov, the first secretary of the Leningrad Provincial Committee of the Communist Party of the Soviet Union (CPSU). His own position was also problematic. In May 1933, Kirov dictated a resolution in the session of the Leningrad Provincial Committee, in which he harshly criticised the leaders of Karelia and Rovio in particular.

The main message of Kirov's resolution dealt with the national policy. He blamed Karelia for deviating from the line of Lenin and Stalin. This was the first time when someone authorised by Moscow criticised the leaders of Karelia for being directed towards the West, i.e. Finland. Although OGPU had made similar suspicions clear earlier, this was the first time when a person from the higher ranks of the CPSU did so. From here it was not a long way to accusations of bourgeois nationalism. A month later hints were not given any more. It was time for explicit action.

The role of Kirov in the anti-Karelian campaign was similar to that of Postyshev, whom Moscow had sent to Ukraine. The anti-nationalist campaign progressed similarly, phase by phase, in both regions. Postyshev had condemned Skrypnyk, the Ukraine's commissar of enlightenment, for mistakes in his speech of 10 June. This happened just two weeks before Kirov pronounced his sentence on Karelia. This was no coincidence but a sign of the fact that the times of the *korenizatsiia* policy had passed in the Soviet Union.

1933–34 were the years of Great Retreat. Certainly the turn happened in an evolutionary rather than an abrupt fashion. The regime began to exploit Russian nationalism in order to strengthen central power. Internationalism was gradually replaced by Russian nationalism. The aim of Soviet leaders was no longer to spread the gospel of revolution and internationalism – this was replaced with the idea of the “Mother Russia” to be built around the core of Russianness. Consequently, Red Finns, Estonians, Latvians, Poles etc. all fell under the suspicious of the GPU and the party. For the population at large no other objects of loyalty than the Soviet Union were allowed. This is, indeed, a method typical for a government preparing for war: to use nationalism to cement the loyalty of its people.

In Karelia the ground had been ready for anti-Finnish feeling for a long time. Immediately after Moscow stopped backing the Finnish leadership of the republic, the Russian – Karelian opposition launched its operation. It was led by the Leningrad party organisations. In 1933–35 almost all Finns were forced aside. The Finnicisation policy was condemned and the *korenizatsiia* policy of Karelia acquired a new emphasis. In a way it was a shift to the policy of divide and rule. The Eastern identity of the republic of Karelia was strengthened. Instead of the old Karelian – Finnish identity, the new Karelian – Russian identity was installed. After the turn of 1933–35 the purges began which can be defined as an ethnic cleansing of Finns in 1937–39.

The next stage was to change the language policy of the republic. The first question was how to raise the status and appreciation of the Russian language. Russian became the most important symbol of the Soviet citizen, and much more. It was given the status of the language of the revolution and also that of “the foremost cultural language of the world.” This was explicit Russian linguistic nationalism.

The transformation of the Karelian language policy occurred in 1936–38. The basic issue was whether the former status of Finnish should be preserved or whether it should be replaced with a new Karelian language. The need to take a stand on this issue was made urgent by the new constitutions of the Soviet

Union (1936) and Karelia (1937). The language article of the Karelian constitution became a compromise, as it mentioned three different languages: Finnish, Karelian, and Russian. The preservation of Finnish was, once again, dictated by the realities of foreign policy. The Provincial Committee of Karelia paid attention to the problematic language situation in the Northern parts of Karelia, where the Finnish-speaking (as the Provincial Committee defined it) population was considered liable to propaganda originating from Finland. The topics mentioned in this debate included historical experiences, the founding of the Uhtua government in 1919, and the 1918–1922 rebellions in Karelia. Thus, there was a large consensus in Karelia that the use of Finnish had to be continued in the Northern parts of the republic.

The constitutional recognition of the status of Finnish was a symbolic solution which emphasised a particular line. Formally Finnishness was still recognised as an equal to Russianness and Karelianness. The decision can also be interpreted as a defence victory of the moderates over the hardliners. The argumentation of the latter had for some time included a view that defined Finnish as an “objectively” fascist language. Had this claim been accepted, it would have been only a short step to the definition of the Finns as themselves fascist. Yet the raising of Karelian to the status of an official language also expressed the general Soviet attempt to restrict the cross-border contacts of the minority peoples through the means of language policy. In practice, Karelian was to become the first national language instead of Finnish. For the Finns this was a bitter defeat. They had steadily opposed all intentions to develop the Karelian written language.

The language article in the 1937 Karelian constitution is a unique solution in the whole of the Soviet Union. Only the Soviet Republics of Georgia, Armenia, and Azerbaijan defined a national language as an official state language. For example, even though the autonomous area of Komi was given the status of an autonomous Soviet Republic in the Russian Federation, the status of its language was not mentioned in the constitution. The language of Komi has, however, been equal to Russian ever since the founding of the autonomous area. This also speaks of the influence of Finland on the position of Karelia in the Soviet Union.

In spite of this, the fundamental shift in Karelia’s language policy occurred immediately after the Finns were overthrown in 1935. In 1936–37 it was decided to create the Karelian literary language. Although this was the principal solution of the long-running dispute over the Karelian language it was still not the end point. As early as in 1931 the Council of Nationalities had had a heated discussion on the political consequences of the Finnish language in Karelia. The general conclusion put forward by several prominent members of the Council was that the Finnish language was a political threat to the Karelian people. Finnish was defined as a border-crossing bridge facilitating the political influence of the Finnish bourgeoisie. The Council decided that Finnish must be replaced by the Karelian language. However, Finnish leadership furiously resisted the decision and succeeded in reversing it. The Politburo of CPSU backed the line of the Provincial Committee of Karelia and forced the Council

of Nationalities to correct the “improper decision”. In this regard the shift of language policy was drastic. As a whole it reflects the new political atmosphere of the years 1935–36.

The language and school reform of 1938 did not change very much in Karelia in any major way. However, the practical consequences were notable. All Finnish literature was prohibited, but new Karelian textbooks or literature did not exist in any large numbers. There was not even the common understanding of the basis of the Karelian written language and the alphabets. At last the decision in favour of Cyrillic was made in Moscow and Professor D.V. Bubrih was obligated to create the Karelian written language. It was not possible to estimate whether the language would be largely successful. The time given for adopting the new language was too short, only two years. In addition to this the Karelians did not have a consensus on which dialect the written language should be based. The language was a kind of compromise and satisfied nobody. The circulation of new newspapers and other publications in Karelian remained lower than that in Finnish.

World War II was a new turning point. In December 1939 the Soviet Union attacked Finland and the Winter War began. The Kremlin installed the government of the People’s Temporary Democratic Government, the Terijoki Government. The Finn O.V. Kuusinen from the secretariat of the Comintern was nominated as prime minister. The Finns were needed again as a veil for the Kremlin’s policy. Finnish language and literature were restored in Karelia and people were released from prisons and the gulag camps. In March 1940, in the course of the “Interim Peace“, Moscow proclaimed the Karelian-Finnish Socialist Soviet Republic. This was the first time Finland was mentioned in the context of the Republic. The motives of the Kremlin are still shrouded in mystery and we need more evidence to make final conclusions about the purpose of the new republic.

Conclusions

Nationalism played a central role in the state building process of the Soviet Union. In the early years of Soviet power the bolsheviks encouraged minority nationalities’ nationalism in order to adapt them to the Soviet system. The federal structure of the state was a kind of compromise between the demands of the minority nationalities and the original idea of a strong, united state. National autonomies and republics formed a hierarchal structure of the state, which enabled the central authorities to gain a stricter grip on the border areas. In this respect the foundation of the national autonomies and republic was also an attempt to build a modern administration in the vast, economically, politically and culturally diverse state. The formation of the Soviet Union in the 1920s was a result of multiple and contradictory processes and interactions. From the beginning the essential idea of the bolsheviks had been a society without social classes and nationalities. It was a kind of dream of the modern world. However, the realities of Russian society set other kind of demands on the bolsheviks

when they gained power. Their conciliatory policy was intended as a short-term compromise. The indisputable development to modern society would be to dissolve the old class and national barriers. But as a consequence of the role of the federal state structure in strengthening national consciousness, and the ultimate aim of rulers, Soviet society was prone to ethnic crises.

Particularly in the first five-year plan the contradictory economic and political interests of central power and the Soviet republics and autonomies created tension between the centre and the periphery. The discontent of minority nationalities took on nationalistic and occasionally anti-Russian expressions. Thanks to the federal state structure nationalism acquired institutional forms which again made it stronger and more troublesome for the centre. The contradictions of centre and periphery appeared as well in inter-institutional struggles in Moscow as well as between Moscow and other areas. At this stage from the perspective of the centre the nationalism of minority nationalities changed from being a constructive to a destructive force. It created localist attitudes and hindered the carrying out of All-Union tasks.

Consequently, conflicts often come down to those between Russians (the centre) and national minorities (the periphery). Dissatisfaction and criticism from areas motivated by purely economic and administrative interests, was seen in Moscow as evidence of anti-Russian sentiments. As a result of this Russians were seen as the closest and most reliable nationality to the centre. They had no other motherland than the Soviet Union, and they did not have cross-border contacts as the minority nationalities had. After the first five-year plan it became impossible to continue the former conciliatory and reform policy. The Russian state nationalism of the past was adopted. Although it was covered by a veil of the Soviet patriotism, it had a lot in common with the traditional policy of Russification.

In Karelia the issue was whether the Karelians would orientate themselves to the Russians or to the Finns. This was a decisive factor in defining the identity of the republic. Would it be Karelian-Russian or Karelian-Finnish? Therefore the struggle for the souls of the Karelians was occasionally politically heated. The Finns represented for Moscow an external western influence in Karelia. For Moscow the question was of the reliability of the Karelians. The security organisations still had a fresh image of the rebellious Karelians who had been supported by Finland in the early years of Soviet power. In the 1920's the Red Finns had established Soviet power in Karelia, but in the mid-1930s the situation had reversed. The Finns were a potential bridge to the hostile capitalist Western world. Therefore the identity of the Karelians was a matter of some importance to Moscow. Immediately after the Finns were dismissed from the leadership of the republic, the new Eastern identity of the Karelians was adopted and they became isolated from the Finns. The new rulers could also utilise the anti-Finnish sentiments of the Southern Karelians. Quite a number of them were Russian-minded, and preferred e.g. to use Russian rather than Finnish. Many of them, and particularly those who were dismissed from their office in the heydays of the *korenizatsiia* policy, were bitter about the Finnish period in Karelia.

All in all, particularly in the 1920s, the Soviet Union seems to have been a less totalitarian society than strict totalitarian interpretations have suggested. The Soviet Union before the years of terror encompassed a certain plurality of views. No doubt, Stalin was a central figure of that society, but he was not the only one, and not always the most important. Even the most totalitarian rulers have to justify, at least rhetorically, their power, and power always concerns the relationship of the people to the rulers. Consequently, rulers must always appeal to the people, and even the worst dictator has to make policy. Although power implies a monopoly of force, the central issue is to what extent rulers need to use force. This is *the* question of politics. In Karelia the issue was whether Russia should pacify the area by means of the Red Army or by means of the Red Finns. The national policy and the role of nationalism in the 1920s and 1930s also explicitly points to the importance of politics, and the diversity of ways in which the policy was carried out in the Soviet Union. In general, Karelia was a typical Soviet autonomy, but its common features and particular uniqueness – it had the largest autonomous in economy and was as much a Finnish culture as a Karelian – connected it immediately as a part of European and Soviet Union’s foreign policy.

■ Lähdeluettelo

JULKAISEMATON ALKUPERÄISAINEISTO

Venäjä

Arhiv vneshnej politiki Rossijskoj Federatsii (AVP RF), Moskova

- f. 135 – Baltian maiden osasto: Suomen referentuura
- f. 0135 – Baltian maiden osasto: Suomen referentuura

Gosudarstvennyj arhiv obshtshestvenno-polititsheskih dvizheni i formirovani Respubliki Karelija (GAOPDF RK), Petroskoi

- f. 3 – VKP(b):n Karjalan aluekomitea
- f. 6 – Henkilöarkisto

Gosudarstvennyj arhiv Rossijskoj federatsii (GARF), Moskova

- f. 130 – Venäjän kansankomissaarien neuvosto – SNK RSFSR
- f. 393 – Venäjän sisäasiain kansankomissariaatti – NKVD
- f. 1318 – Venäjän kansallisuusasiain kansankomissariaatti – Narkomnats
- mm. Karjalan vallankumouskomitea
- f. 1235 – Venäjän toimeenpaneva keskuskomitea – VTsIK
- kansallisuuskien neuvosto
- f. 3316 – Neuvostoliiton toimeenpaneva keskuskomitea – TsIK SSSR
- f. 3972 – RSFSR:n kansallisuusasiain komissariaatti
- f. 5446 – Neuvostoliiton kansankomissaarien neuvosto (SNK SSSR) ja Neuvostoliiton ministerineuvosto (SM SSSR)
- f. 5684 – Neuvostoliiton toimeenpaneva keskuskomitea – TsIK SSSR
- f. 6984 – VTsIK:n komissio Venäjän SFSR:n alueuudistuksen toteuttamista varten.
- f. P-7523 – Neuvostoliiton korkein neuvosto – VS SSSR

Natsionalnyj Arhiv Respubliki Karelija (NA RK), Petroskoi

- f. 550 – Karjalan vallankumouskomitea – Karrevkom
- f. 685 – Karjalan SNK:n siirtolaisviraston arkisto

- f. 682 – Karjalan ASSR:n edustus VTsIK:n puhemiehistössä
- f. 689 – Karjalan toimeenpaneva keskuskomitea – TsIK KASSR
- f. 690 – Karjalan kansankomissaarien neuvosto – Sovnarkom, SNK KASSR
- f. 3149 – Siirtolaishallinto
- f. 3435 – Gennadi Kuprijanovin kokoelma

Rossijski tsentr hranenija i izutshenija dokumentov novejshej istorii (RTSHIDNI), Moskova

- f. 17 – Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitea – TsK VKP(b)
- f. 495 – Kommunistisen internationaalin toimeenpaneva komitea – IKKI
- f. 516 – SKP:n arkisto
- f. 518 – Antikainen, T.I.
- f. 522 – O.V. Kuusinen
- f. 525 – Sirola Yrjö

Tsentralnyj Gosudarstvennyj Arhiv istoritsheskoj i polititsheskoj dokumentatsii (TsGAIPD), Sankt-Petersburg – Pietari

- f. 24 – Neuvostoliiton kommunistisen puolueen Leningradin aluekomitea – Obkom VKP(b)

Suomi

Kansallisarkisto (KA) – (Entinen Valtionarkisto VA), Helsinki

- EK–Valpo I
- A.A. Zhdanov, RTsKhIDNI, mikrofiheet: RTSHIDNI fond 77, opis 1, avtorskie dokumenty 1917–1948 gg.
- Pentti Renvallin arkistokokoelma: 602: 341

Kansan Arkisto, Helsinki

- 1 B SKP
- SKP:n keskuskomitean, politbyron, sihteeristön ja ulkomaanbyron pöytäkirjat

Ulkoasiainministeriön Arkisto (UM), Helsinki

- 11 – Itä–Karjalan ja Inkerin kysymys
- 12L – Venäjä

PAINETUT LÄHTEET

- Belomorsko-Baltiskii kombinat NKVD (ne podlezhit oglasheniju). Srednjaja Karelija – zona kanala im. tov. Stalina – v. obshtshem plane Karelskoj ASSR v tretim pjatiletii. Medgora – 1937 god.
- Gulag v Karelii. Sbornik dokumentov i materialov 1930–1941. Nautshnyi redaktor V.G. Makurov. Petrozavodsk 1992.
- Hodgson J. H., Edvard Gylling ja Otto W. Kuusinen asiakirjojen valossa 1918–1920. Helsinki 1974.
- Istorija Karelii v dokumentah i materialah. Sovetskij period. Petrozavodsk 1992.
- Iz istorii raskulatshivanija v Karelii 1930–1931 gg. Dokumenty i materialy. Nautshnye redaktory N.A. Ivnitiskij ja V.G. Makurov. Petrozavodsk 1991.
- Kansalaissota Karjalassa. Kansalaissodan historiaa Karjalassa koskevien materiaalien kokoelma, omistettu banditismien likvidoinnin 10-vuotispäiville. I:nen osa. Toimitus-brigaadi: L. Letonmäki, S.A. Makarjev, J. Toivola, E. Haapalainen, J. Heikkonen, N.V. Hrisanfov. Valtion kustannusliike Kirjan Karjalan osasto 1932.
- Karelskaja organizatshii KPSS v tsiffrah 1921–1984. Otvetstvennyi redaktor E. M. Morozov. Petrozavodsk 1985.
- Karelskaja ASSR 60 let. Statisticheskii sbornik. Petrozavodsk 1980.
- Karjalais-suomalaisen SNT:n korkeimman neuvoston ensimmäinen sessia heinäkuun 8–11 päivinä 1940. Pikakirjoituspöytäkirja. Petroskoi 1940.
- Karjalan autonomisen sosialistisen neuvostotasavallan perustuslaki. Petroskoi 1926.
- Karjalan autonomisen sosialistisen soveltatavallan Konstitutsio (perustuslaki). Konstitutsioprojekti 15.4.1937. Petroskoi.
- Karjalan autonomisen sosialistisen soveltatavallan Konstitutsio (perustuslaki). Toisen painos, 7.6.1937. Petroskoi 1937.
- Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta. Lyhyt tilastollis-taloudellinen hakemisto 1923–1933. KASNT:n Kansankomissaarien Neuvosto 1933.
- Karjalan Toimeenpanevan Keskuskomitean IX:n vaalikauden II täysistunnossa Nivajoen rakennustöistä tehtyjä päätöksiä 1.7.1931. Petroskoi.
- Karjalan TpKK:n IX kokoonpanon II täysistunnon tekemä KASNT:n TpKK:n puemichistön I täysistunnon jälkeisten päätösten vahvistaminen.
- Karjalan tasavallan Kansanvalistusasiain Kansankomissariaatin toimikunnan päätös koulujen tilasta kolmantena neljänneksenä v. 1937/38 ja vastaisista tehtävistä. Päätös 11. maaliskuuta 1938.
- KASNT:n IX Yleiskarjalainen neuvostojen edustajakokous. Tiedonantoja 12. Neuvostokokouksen edustajille. Petroskoi 1931.
- Kokoelma ”Punainen Karjala”. Karjalan historiaa Karjalan Työkansan Kommuunin perustamisesta sen Autonomiseksi Tasavaltaiseksi muuttamiseen saakka koskevien virallisten asiakirjojen kokoelma. Julkaisija K.A.S.N.T:n Oikeusasian K.K. v. 1925.
- Komission kokouksen pöytäkirja 12.2.1922. Tsentralnyi gosudarstvennyj arhiv istorikopolititseskoi dokumentatsii, Sank-Petersburg, f. 16, op. 2, d. 11811, l. 3–4. Julkaisu: Aleksei Levkojev, Mikä kirjakieli karjalaisille? Karjalan Heimo 11–12/1994.
- Kuprijanov, Ottshet Karelskogo obkoma VKP(b) na I sezde KP(b) Karelo-finskoi SSR. Petrozavodsk 1940 g.
- Kymmenen vuotta Neuvosto-Karjalaa 1920–30. Autonomisen Karjalan Sosialistisen Neuvosto-Tasavallan kustantama. Petroskoi.
- Lenin V.I. Valitut teokset 1–10. Moskova 1977.
- Letonmäki L., Karjalan Tasavalta. Petroskoi 24.1.1924.
- Materialy k ottsety Karobkoma VKP(b) XIII-oi oblastnoi partiinon konferentsii janvar 1934–g. mai 1937 g. Petrozavodsk 1937.
- Neizvestnaja Karelija 1921–1940. Nautshnyi redaktor Makurov V. G. Petrozavodsk 1997.
- Neuvosto-Karjala 15-vuotias, teesit ja aineisto selostajille. VKP(b):n Karjalan aluekomitean kulttuuri- ja leninismien propaganda-osasto.
- Neuvosto-Karjalan 15-vuotiselta taipaleelta. New York N.Y. 1935.
- NKP(b):n Karjalan aluekomitean II täysistunnon aineisto ja päätökset (31.7.–2.8.1930. Petroskoi 1930.
- NKP(b):n Karjalan aluekomitean toimintakertomusaineistoa VKP(b):n XI:lle aluepuoluekonferenssille (toukok. 1930-joulukuu 1931), VKP(b):n Karjalan aluekomitean julkaisu, Petroskoi 1932.
- NKP(b):n Karjalan aluekomitean tärkeimpiä päätöksiä. Petroskoi 1933.
- NKP(b):n Karjalan aluekomitean V pleenumi. Petroskoi 1935.
- NKP(b):n Karjalan aluekomitean toimintaselustus tammikuun 1929 – huhtikuu 1930. Petroskoi 1930.
- NKP(b):n KK:n KKK:n yhdistetty tammikuun täysistunto 1933. T.T. Stalinin, Molotovin ja Kuibyshevien selostukset ja päätöslauselmat. Leningrad 1933.
- NKP(b):n XII:ta Yleiskarjalaiselle konferenssille. Aineistoa ensimmäisen viisivuotissuunnitelman täyttämisestä KASNT:ssa. Valtion suunnittelukomitea ja kansantalouden luettelointihallinto 1934. Toimitus: Friskin I.P.; Danilov I.A.; Potapov, B.A.
- NKP(b):n XII yleiskarjalaisen aluekonferenssin yhteenvedot. Aineistoa alustajille, selostajille ja propagandisteille. Petroskoi 1934.
- Pisma I.V. Stalina V.M. Molotovu 1925–1936 gg. Sbornik dokumentov. Moskva 1995.
- Rabotsii klass Karelii v period postrojenija

sotsializma v SSSR 1926 ijun 1941. Otvetstvennyi redaktor Mezentshev G.I. Petrozavodsk 1984.

Rautio H., Suomenkielen runtelijoita vastaan. Petroskoi 1932.

Rezoljutsija XIV Karelskoj oblastnoi partiinoin konferetsii po ottsety karelskogo oblastnogo komiteta VKP(b). Kargosizdat 1938.

Selostus KASNT:n hallituksen toiminnasta X yleiskarjalaiselle neuvostojen edustajakokoukselle. Petroskoi 1934.

Sidorova, L. A., Sovety Karelii v gody vostanovlenia narodnogo hozyastva i natshala sotsialititsheskoj industrializatsii 1920–1927. Petrozavodsk 1986.

Sovety Karelii: 1917–1992. Sostaviteli: S. V. Barhatova. Petrozavodsk 1993.

Stalin I.V., Sotsinenija, tom 1 (XIV) 1934–1940. Edited by Robert H. McNeal. Stanford, California 1967.

Stalin J., Teokset 1–10. Petroskoi 1949.

Stalin J., Leninismin kysymyksiä. Petroskoi 1946.

Stalinskoje Politbjuro v 30-e gody. Moskva 1995.

Trotsky papers 1917–1922. II 1920–1922. Edited by Jan M. Meijer. Mouton, the Hague – Paris 1971.

Vainovuosien uhrin. Carelia-aikakauslehti vuodet 1990–1991.

VIII Yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokous. Pöytäkirja. 1929.

Vsekarelskij sez d predstavitelei trudjashtsihihsja Karel 1–3 ijulja 1920 g. Pervyi Vsekarelskij sez d Sovetov 11–18 fevralja 1921 g. Protokoly. Sostavitel N. V. Shumejko. Petrozavodsk 1990.

Vsesojuznaja perepis naselenija 1926 g. Tom. 1. M., Izdanie CSU Sojuza SSR, 1928.

X yleiskarjalaisen neuvostojen edustajakokouksen yhteenvedot. 5.–12. tammikuuta 1935.

Zakovskij L., Hävitämme spionit, diversantit ja tuholaiset loppuun asti! Petroskoi 1937.

LEHDET

Karjalan Kommuuni 1920–22
 TpKK:n TA. KASNT:n TpKK:n Tiedonantaja, vuodet 1932–37.
 Kommunisti 1925–37
 Krasnaja Karelija 1920–1940
 Puna-Apu 1932–37
 Punainen Karjala 1923–37

TUTKIMUSKIRJALLISUUS:

Afanasjeva Aleksandra, Neuvosto-Karjalan sivistyneistö 1920-luvulta 1930-luvun puoliväliin. Teoksessa Kansallisuus ja valtio. Karjala ja Komi Neuvostoliiton tasavaltoina 1920- ja 1930-luvuilla. Toim. Antti Laine. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/1995.

Afanasjeva A. I., Kulturnye preobrazovanija v Sovetskoj Karelii (1928–1940 gg.). Petrozavodsk, 1989.

Akiner Shirin, Uzbekistan: Republic of Many Tongues. Language Planning in the Soviet Union. Edited by Michael Kirkwood. London 1989, s. 100–122.

Alapuro Risto, Akateeminen Karjala-Seura. Porvoo-Helsinki 1973.

Alapuro Risto, State and revolution in Finland. California 1988.

Alapuro Risto, Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Helsinki 1994.

Anderson Benedict, Imagined Communities. Reflections on the Origins and Spread of Nationalism. Revised Edition 1991. London – New York 1996.

Andrew Christopher – Gordievski, Oleg, KGB. Helsinki 1991.

Anttikoski Esa, ”Uuven vuoven lahja”. Karjalan kirjakieli 1937–1940. Teoksessa Kansallisuus ja valtio. Karjala ja Komi nuoren Neuvostoliiton tasavaltoina 1920- ja 1930-luvuilla. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/1995.

Armstrong A. John, The Autonomy of Ethnic Identity: Historic Cleavages and Nationality Relations in the USSR. Teoksessa Thinking Theoretically About Soviet Nationalities. History and Comparison in the Study of the USSR. Edited by Alexander J. Motyl. New York 1992.

Austin Paul M., Soviet Finnish: The End of a dream. East European quarterly, 2/1987, p. 183–205.

Austin Paul M., Soviet Karelian: The Language That Failed. Slavic Review, 1/1992, p. 16–35.

Baryšnikov N.I. – Baryšnikov V.N., Terijoen hallitus. Teoksessa Yksin suurvaltaa vastassa. Toimittaneet Olli Vehviläinen ja O.A. R•eševski. Helsinki 1997.

Baryšnikov N.I. – Manninen Ohto, Sodan aattona. Teoksessa Yksin suurvaltaa vastassa. Toimittaneet Olli Vehviläinen ja O.A. R•eševski. Helsinki 1997.

Beichman Arold ja Bernstam Mikhail, S. Andropov, poliittinen elämäkerta. Helsinki 1984.

Belousova, P.V., Sovetskii Sojuz i evropeiskie problemy: 1933–1934 gody. Moskva: Voprosy Istorii 10/1999, s. 52–64.

Berdyaev Nicolas, The Origin of Russian Communism. Glasgow 1937.

Boffa, Guizeppe. Istorija Sovetskovo Sojuza. Moskva 1994.

- Brandenberger D. L. & A. M. Dubrovsky, 'The People Need a Tsar': The emergence of National Bolshevism as Stalinist Ideology, 1931–1941. *Europe-Asia Studies*, Vol. 50, No. 5, 1998, p. 873–892.
- Carr, E.H., *The Twilight of Comintern, 1930–1935*. London 1982.
- Carrère d'Encausse Hélène, *The Great Challenge. Nationalities and the Bolshevik State 1917–1930*. New York – London 1992.
- Carrère d'Encausse Hélène, *Islam and the Russian Empire. Reform and Revolution in Central Asia*. London 1988.
- Carrère D'Encausse Hélène, *Lenin, Revolution and Power. A History of the Soviet Union 1917–1953, Volume one*. London and New York 1982.
- Carter, Stephen, *K. Russian Nationalism*. Great Britain 1990.
- Churchill, Stacy, *Itä-Karjalan kohtalo 1917–22*. Porvoo 1970.
- Collias Karen A., *Making Soviet Citizens: Patriotic and internationalist Education in the Formation of a Soviet State Identity. Soviet Nationality Policies. Ruling Ethnic Groups in the USSR*. Edited by Henry R. Huttenbach. London – New York 1990, p. 73–93.
- Conquest Robert, *Great Terror. A Reassessment*. London 1990.
- Conquest Robert, *The Harvest of Sorrow. Soviet collectivization and the terror famine*. London 1986.
- Conquest Robert, *Inside Stalin's secret police. NKVD Politics, 1936–39*. London 1985.
- Conquest Robert, *Stalin, breaker of nations*. London 1991.
- Conquest, Robert, *Stalin and the Kirov Murder*. London 1989.
- Crisp Simon, *Soviet Language Planning since 1917–1953. Language Planning in the Soviet Union*. Edited by Michael Kirkwood. London 1989, p. 23–45.
- Davies R. W., *Economic Aspects of Stalinism. The Stalin Phenomenon*. Edited by Alec Nove. London 1993, p. 39–74.
- Davies R. W., *Industry. Teoksessa: The economic transformation of the Soviet Union, 1913–1945*. Edited by R. W. Davies, Mark Harrison, S. G. Wheatcroft. Cambridge 1994, p. 131–157.
- Deutscher Isaac, *Stalin: poliittinen elämäkerta*. Painos: 2. Helsinki 1989.
- Dingley James, *Ukrainian and Belorussian – a Testing Ground. Language Planning in the Soviet Union*. Edited by Michael Kirkwood. London 1989, p. 174–188.
- Eriksen Thomas Hylland, *Ethnicity & Nationalism. Anthropological Perspectives*. London 1993.
- Fitzpatrick Sheila, *Stalin's Peasants. Resistance & Survival in the Russian Village After Collectivization*. New York – Oxford 1994.
- Fitzpatrick Sheila, *Constructing Stalinism: Changing Western and Soviet Perspectives. Teoksessa: The Stalin phenomenon*. Edited by Alec Nove. London 1993, p. 75–99.
- Fitzpatrick Sheila, *Everyday Stalinism. Ordinary life in extraordinary times: Soviet Russia in the 1930s*. New York – Oxford 1999.
- Flink Toivo, *Vainoja Inkerissä. Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. Toimittaneet Pekka Nevalainen, Hannes Sihvo. Pieksämäki 1991, s. 310–318.
- Gelb Michael (1996b), 'Karelian Fever': The Finnish Immigrant Community during Stalin's Purges. *Europe-Asia Studies* 6/1996, p. 1091–1116.
- Gelb Michael (1996a), *The Western Finnic Minorities and the Origins of the Stalinist Nationalities Deportations*. *Nationalities Papers*, 2/1996, p. 237–268
- George Schöpflin, *The Functions of Myths and a Taxonomy of Myths. Myths and Nationhood*. Ed. By Geoffrey Hosking, George Schöpflin. London 1997, p. 19–35.
- Getty Arch, J., *Origins of the Great Purge. The Soviet Communist Party Reconsidered, 1933–1938*. Cambridge 1985.
- Getty Arch J., *Party and Purge in Smolensk: 1933–37*. *Slavic Review* volum 42 number 1 Spring 1983.
- Getty, Arch J. (1993b), *The Politics of Repression. Teoksessa Stalinist Terror. Getty-Manning. Stalinist Terror. New perspectives*. Edited by J. Arch Getty and Roberta T. Manning. Cambridge 1993, p. 40–64.
- Getty Arch J. (1993a), *The Politics of Stalinism. Teoksessa The Stalin Phenomenon*. Edited by Alec Nove. London 1993, p. 100–151.
- Getty Arch, J., *State and Society under Stalin: Constitution and Elections in the 1930s*. *Slavic Review*, Vol. 50, No 1, 1990.
- Gill Graeme, *The origins of the Stalinist Political System. Soviet and East European Studies: 74*. Cambridge 1990.
- Hazard John A., *Codification of Soviet Nationality Policies. Soviet Nationality Policies. Ruling Ethnic Groups in the USSR*. Edited by Henry R. Huttenbach. London – New York 1990, p. 47–61.
- Hlevnjuk O.V., *Politbjuro mehanizmy polititsjeskoi vlasti v 1930-e gody*. Moskva 1996.
- Hlevnjuk O.V., *Stalin i Ordzhonikidze. Konflikty v politbjuro v 30-e gody*. Moskva 1993.
- Hobsbawm Eric, *Nationalismi*. Jyväskylä 1994
- Hosking Geoffrey, *Russia, People & Empire 1552–1917*. (Paperpack edition) London 1998.
- Hroch Miroslav, *Language and National Identity. Nationalism and Empire. The Habsburg Empire and the Soviet Union*. Ed. by Richard L. Rudolph and David F. Good. New York 1992, p. 65–75.
- Hroch Miroslav, *Social Preconditions of National revival in Europe. A Comparative*

- Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups among the Smaller European Nations. Cambridge 1985.
- Hrustsev muistelee. Toim. Strobe Talbott. Porvoo 1971.
- Hyytiä Osmo, Karjalais-Suomalainen neuvostotasavalta 1940–1956 – kansallinen tasavalta? Helsinki 1999.
- Hämynen Tapio, Mikä Karjala? Teoksessa Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin rintamaalla. Joensuu 1994, s. 17–27.
- Hämynen Tapio, Liikkeellä leivän tähden. Helsinki 1993.
- Immonen Kari, Ryssästä saa puhua vain ... Helsinki 1987.
- Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri. Toimittaneet Pekka Nevalainen, Hannes Sihvo. Pieksämäki 1991.
- Iver B. Neumann and Jennifer M. Welsh, Review of International Studies 17/1991, p. 327–348. Great Britain.
- Jalava Aulikki, Kansallisuus kadoksissa: Neuvosto-Karjalan suomenkielisen epiikan kehitys. Helsinki 1990.
- Juntunen Alpo, Karjala – Venäjän strateginen alue ja suomalaisten unelma. Historiallinen Aikauskirja 1/1998, s. 9–14.
- Juntunen Alpo, Valta ja rautatiet. Helsinki 1997.
- Jussila Osmo, Mitä oli Neuvostoliitto? Historiallinen Aikauskirja 1/1994, s. 3–9.
- Jussila Osmo, Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899–1914. Helsinki 1979.
- Jussila Osmo, Suomi osana Venäjän keisarikuntaa. Teoksessa Talvisota, Venäjä ja Suomi. toim. Timo Vihavainen. Helsinki 1991, s. 51–66.
- Jussila Osmo, Terijoen hallitus 1939–40. Juva 1985.
- Jääskeläinen Mauno, Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyhteydet Suomen ulkopolitiikassa vuosina 1918–1920. Porvoo–Helsinki 1961.
- Kagarlitsky, Boris. Intellectuals and the Soviet State 1917 to the present. London–New York 1988.
- Kaiser, Robert J., The Geography of Nationalism in Russia and the USSR. Princeton 1994.
- Kangaspuro Markku (1998a), Finskaja epoha Sovetskoi Karelii. Teoksessa V Seme Edinovi: Natsionalnaja politika partii bolshevikov i ee osushstshestvlenie na Severozapade Rossii v 1920–1950-e gody. Pod redaktsei Timo Vihavainena i Irina Takala. Helsinki–Petrozavodsk 1998, s. 123–160.
- Kangaspuro Markku, ”Ison vihan” tausta Karjalassa. Vuoden 1933 puoluepuhdistus ei etene Karjalassa toivotulla tavalla. Teoksessa Kansallisuus ja valtio. Karjala ja Komi nuoren Neuvostoliiton tasavaltoina 1920–1930-luvuilla. Toimittanut Antti Laine. Joensuu: Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/1995, s. 133–150.
- Kangaspuro Markku (1998b), Karjalan jääkäripataljoona ja suomalaiset kommunistit. Teoksessa Aave vai haave. Toim. Tauno Saarela ym. Saarijärvi 1998, s. 63–100.
- Kangaspuro Markku (1998c), Läskikapina – SKP:n vallankumousyritys 1922. Historiallinen Aikauskirja 4/1999, s. 341–352.
- Kangaspuro Markku (1998d), Nationalities Policy and Power in Soviet Karelia. Teoksessa Communism: national & international. Helsinki 1998, p. 119–140.
- Kangaspuro Markku (1998e), Neuvosto-Karjala, suomalainen vai venäläinen. Historiallinen Aikauskirja 1/1998, s. 14–22.
- Kedourie Elie, Nationalism. Oxford 1993.
- Kero Reino, Neuvosto-Karjalaa rakentamassa. Pohjois-Amerikan suomalaiset tekniikan tuojina 1930-luvun Neuvosto-Karjalassa. Helsinki 1983.
- Kettle Michael, Russia and the Allies 1917–1920. Vol. 3. Churchill and the Archangel fiasco. London 1992.
- Kilin Jurij, BBK kak faktor voennoi strategii. Sever 7/1995, s. 101–118.
- Kilin Jurij (1999a), Karelija v politike Sovetskogo gosudarstva 1920–1941. Petrozavodsk 1999.
- Kilin Juri, Karjalais-suomalainen sosialistinen neuvostotasavalta. Teoksessa Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin rintamaalla. Joensuu 1994, s. 195–202.
- Kilin Jurij (1997b), Sotilaallisesta vaarattomuudesta ainoaksi viholliseksi. Leningradin sotilaspiirin valmistautuminen Suomen talvisotaan. Sotilasaikauslehti 2/1997.
- Kilin Juri (1997a), Voeno-polititsheskije aspekty sovetskoe-finljandskih otnoshenij v 1920–30 gody. Rossija i Finlandija v XX veke. St. Petersburg 1997, s. 82–97.
- Kilin Jurij M. (1999b), Karelskoe vosstanie 1921–1922 gg. i jego posledstvija v svete novyh arhivnyh dannyh. Teoksessa Rossija i Finlandija v XVIII–XX vv. Spetsifika granitsy. Sankt-Petersburg 1999, s. 88–102.
- Kirkwood Michael, Language Planning: Some methodological Preliminaries. Language Planning in the Soviet Union. Edited by Michael Kirkwood. London 1989, p. 1–22.
- Kivinen Markku, Sosiologia ja Venäjä. Helsinki 1998.
- Klementjev E.I. Karely, karjalazhet. Etnografitseskij otsherek. Petrozavodsk 1991.
- Kostiainen Auvo, Loikkarit: suuren lamauden laiton siirtolaisuus Neuvostoliittoon. Keuruu 1988.
- Kostiainen Auvo, Santeri Nuorteva. Kansainvälinen suomalainen. Helsinki 1983.
- Käkönen Jyrki, Vuosituhannen vaihtumisen mystiikka. Rajanvetoa marxilaiseen tutkimukseen ja marxismiin. Rauhana ja konfliktintutkimuskeskus. Tutkimuksia No 76. Tampere 1997.
- Lackman Matti, Jahvetti Moilanen- läskikapinan johtaja. Poliittinen elämäkerta (1881–1938). Oulu 1993.

- Lackman Matti, Kommunistien salainen toiminta Tornion laaksossa 1918–1939. Oulu 1991.
- Lackman Matti, Taistelu talonpojasta: Suomen kommunistisen puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaisliikkeisiin 1918–1939. Oulu 1985.
- Laine Antti, Tiedemiesten Suur-Suomi – Itä-Karjalan tutkimus jatkosodan vuosina. Historiallinen Arkisto 102, Helsinki 1993, s. 91–202.
- Laine Antti, Venäjän Karjala 1900-luvulla. Teoksessa Karjala, historia, kansa, kulttuuri. Toim. Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo. Helsinki 1998, s. 207–249.
- Lane David, The Rise & Fall of State Socialism. Cambridge 1996.
- Levkojev A.A., Karelskaja avtonomija v sisteme sovetško-finljandskih otnošenii 1930-h gg. Novoje v izutshenii istorii Karelii. Petrozavodsk 1994, s. 101–120.
- Levkojev Aleksej, Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean Luoteis-byroo ja Karjalan autonomia vuosina 1921–1927. Teoksessa Kansallisuus ja valtio. Karjala ja Komi Neuvostoliiton tasavaltoina 1920- ja 1930-luvuilla. Toim. Antti Laine. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 5/1995, s. 41–49.
- Lewin Moshe, Bureaucracy and the Stalinist state. Teoksessa Stalinism and Nazism. Dictatorship in Comparison. Edited by Ian Kershaw and Moshe Lewin. Cambridge 1997, p. 53–74.
- Lewin Moshe, The Making of the Soviet System. Essays in the Social History of interwar Russia. New York 1985.
- Lewin Moshe, Russia/USSR/Russia. New York 1995.
- Lewin Moshe, Stalin in the Mirror of the other. Teoksessa Stalinism and Nazism. Dictatorship in Comparison. Edited by Ian Kershaw and Moshe Lewin. Cambridge 1997, p. 107–134.
- Liber George O., Soviet Nationality Policy, Urban Growth, and Identity Change in the Ukrainian SSR 1923–1934. Cambridge 1992.
- Luukkanen Arto, The Party of Unbelief. The Religious Policy of The Bolshevik Party 1917–1929. Helsinki 1994.
- Luukkanen Arto, The Religious Police of the Stalinist State. A Case Study: the General Standing Commission on religious Questions, 1929–1938. Helsinki 1997.
- Making Workers Soviet. Power, Class and Identity. Edited by Lewis H. Siegelbaum and Ronald Grigory Suny. Itacha and London 1994.
- Manninen Ohto (1994b), Molotov cocktail – Hitlerin sateenvarjo. Helsinki 1994.
- Manninen Ohto (1994a), Talvisodan salatut taustat: Neuvostoliiton operatiiviset suunnitelmat 1939–1941 Suomen suunnalla. Helsinki 1994.
- Manning Roberta T., The Soviet Economic Crisis of 1936–1940 and the Great Purges. Teoksessa: Stalinist terror: new perspectives. Edited by J. Arch Getty and Roberta Manning. Cambridge 1993, p. 116–141.
- McCauley Martin, The Soviet Union. Second Edition, Fourth Impression. London and New York 1996.
- Miles Robert, Rasismi. Tampere 1994.
- Motyl Alexander J., Revolutions, Nations, Empires. Conceptual limits and theoretical possibilities. New York 1999.
- Myllyniemi, Seppo. Baltian kriisi 1938–1941. Keuruu 1972.
- V natshale puti. Otsherki istorii stanovlenija i razvitija Komi avtonomii. Olga Jurevna Kuzivanova, Aleksandr Aleksandrovitsh Popov, Aleksandr Fransovitsh Smetanin. Syktyvkar 1996.
- Nevakivi Jukka, Muurmannin legioona: suomalaiset ja liittoutuneiden interventio Pohjois-Venäjälle 1918–1919. Helsinki 1970.
- Nevakivi Jukka, Zhdanov Suomessa. Miksi meitä ei neuvostoliittolaistettu? Helsinki 1995.
- Nove Alec (1993a), Stalin and Stalinism – Some Introductory Thoughts. Teoksessa The Stalin Phenomenon. Edited by Alec Nove. London 1993, p. 1–38.
- Nove Alec (1993b), Stalin and Stalinism – Some Afterthoughts. Teoksessa The Stalin Phenomenon. Edited by Alec Nove. London 1993, p. 197–207.
- Osokina E. A., Za zerkalnoi dverju torgsina. Rossijskaja akademija nauk. Otsetsvennaja istorija 2/1995.
- Otsherki istorii Karelii. Tom II. Petrozavodsk 1961.
- Otsherki istorii Karelskoj organizatsii KPSS. Petrozavodsk 1974.
- Paasi Anssi, Territories, boundaries and consciousness. The Changing geographies of Finnish-Russian border. Chichester 1996.
- Peltovuori O. Risto, Saksa ja Suomen talvisota. Keruu 1975.
- Pipes Richard, The Formation of Soviet Union. Communism and Nationalism 1917–1923. Revised Edition. Cambridge, Massachusetts, London 1965.
- Pipes Richard, Russia Under the Bolshevik Regime 1919–1924 (paper pack edition). London 1995.
- Pipes Richard, P. B. Struven kapitalistisen kehityksen teoria. ...Vaikka voissa paistaisi. Venäjän rooli Suomessa. Osmo Jusilän juhlaakirja. Porvoo 1998, s. 171–186.
- Pohl Otto J., Ethnic Cleansing in the USSR 1937–1949. Westport, Connecticut – London 1999.
- Pokrovskaja I. P., Naselenie Karelii. Petrozavodsk 1978.
- Polvinen Tuomo, Heikkilä Hannu, Immonen Hannu (Polvinen 1992), J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 2. 1918–1939. Porvoo 1992.

- Polvinen Tuomo (Polvinen I, 1987), Venäjän vallankumous ja Suomi. Porvoo 1987.
- Polvinen, Tuomo (Polvinen II, 1987), Venäjän vallankumous ja Suomi. Porvoo 1987.
- Pursiainen Christer, Venäjän idea, utopia ja missio. Helsinki 1999.
- Rautkallio Hannu. Suuri viha. Stalinin suomalaiset uhrat 1930-luvulla. Porvoo–Helsinki–Juva 1995.
- Rentola, Kimmo, Finnish Communism, O.W. Kuusinen, and Their Two Native Countries. Teoksessa Communism, National & International. Edited by Tauno Saarela and Kimmo Rentola. Helsinki 1998, p. 159–182.
- Rentola, Kimmo, Kenen joukoissa seisot? Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945. Helsinki 1994.
- Renvall Pentti, Neuvosto-Karjalan suomalaisten kriisin alkuvaiheet. Historiallinen Aikakauskirja 2/1944, s. 77–106.
- Repressii v Karelii v 20–30-x godah. Sostavitel Anatolii Tsygankov. Petrozavodsk 1992.
- Rittersporn Gabor T., The Omnipresent Conspiracy: On Soviet Imagery of Politics and Social Relations in the 1930s. Teoksessa: Stalinist terror: new perspectives. Edited by J. Arch Getty and Roberta Manning. Cambridge 1993, p. 99–115.
- Rogovin Vadim, Partija rastreljannyh. Moskva 1997.
- Rogovin Vadim. Stalinski neonep. Moskova 1994.
- Rogovin Vadim, 1937. Moskva 1996.
- Rosefield Steven, Stalinism in post-Communist Perspective: New Evidence on Killings, Forced Labour and Economic Growth in the 1930s. Europe-Asia Studies, Vol. 48, No. 6, 1996, p. 959–987.
- Saarela, Tauno & Morgan Kevin, Salaperäiset suomalaiset ja Britannian kommunismin synty. Teoksessa Aave vai haave. Saarijärvi 1998, s. 7–36.
- Saarela Tauno, Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923. Helsinki 1996.
- Saarela Tauno, Talonpoikainen sosialisti: Santeri Mäkelä poliittisena toimijana ja kirjailijana. Tampere 1997.
- Salomaa Markku, Punaupseerit. Helsinki–Juva 1992.
- Sarhimaa Anneli, The Divisive Frontier: The Impact of the Russian-Finnish Border on Karelian. Idäntutkimus 4/1998, p. 5–29.
- Sarhimaa Anneli, Syntactic transfer, contact-included change, and the evolution of bilingual mixed codes. Focus on Karelian-Russian language alternation. Helsinki 1999.
- Selen Kari, Genevestä Tukholmaan. Suomi turvallisuuspolittista linjaa hakemassa 1930-luvulla. Forssa 1974.
- Service Robert, A History of Twentieth-Century Russia. London 1997.
- Service Robert, Lenin: A Political life. Volume 3. The Iron Ring. Basingstoke 1995.
- Seton-Watson Hugh, Nationalism and Communism. Essays 1946–63. London 1964.
- Shearer David, R., Industry, State, and Society in Stalin's Russia, 1926–1934. Itacha and London 1996.
- Sidorova L.A., Sovety Karelii v gody vostonovlenija narodnogo hozjaistava i natshala sotsialistitsheskoj industrializatsii 1920–27. Petrozavodsk 1986.
- Sihvo Hannes, Karjala: historia, aate, identiteetti. Teoksessa Kahden Karjalan välillä. Kahden Riikin rintamaalla. Joensuu 1994, s. 47–62.
- Sihvo Hannes, Karjalan kuva. Karelianismin taustaa ja vaiheita autonomian aikana. Helsinki 1973.
- Simon Gerhard, Nationalism and Policy Toward the Nationalities in the Soviet Union. From Totalitarian Dictatorship to Post-Stalinist Society. Westview Special Studies on the Soviet Union and Eastern Europe. Colorado – Oxford 1991.
- Smith Anthony, The Golden Age and National Renewal. Myths and Nationhood. Ed. By Geoffrey Hosking, George Schöpflin. London 1997, p. 36–59.
- Smith Anthony David, National identity. London 1991.
- Smith Anthony D., Nations and nationalism in a global era. Cambridge 1995.
- Smith Jeremy R.C., The Bolsheviks and the national question, 1917–1923. London 1999.
- Soikkanen Timo, Yrjö Ruutu. Näkijä ja tekijä. Helsinki 1991.
- Soviet History 1917–53. Edited by Julian Cooper, Maureen Perrie, E.A. Rees. London 1995.
- Spriano, Paolo. Stalin & the European Communists. London 1985.
- The Stalin phenomenon. Edited by Alec Nove. London 1993.
- Stalinism and Nazism. Dictatorship in Comparison. Edited by Ian Kershaw and Moshe Lewin. Cambridge 1997.
- Stites Richard, Revolutionary dreams : utopian vision and experimental life in the Russian Revolution. New York 1989.
- Stites Richard, Russia in the era of NEP: explorations in Soviet society and culture / edited by Sheila Fitzpatrick, Alexander Rabinowitch and Richard Stites. Bloomington, 1991, p. 295–309.
- Suny Ronald Grogory, Stalin and his Stalinism: power and authority in the Soviet Union, 1930–53. Teoksessa Stalinism and Nazism. Dictatorship in Comparison. Edited by Ian Kershaw and Moshe Lewin. Cambridge 1997, p. 26–52.
- Suomi Juhani, Talvisodan tausta. Neuvostoliitto Suomen ulkopoliitikassa 1937–1939. Helsinki 1989.
- Takala Irina, Arkistoaineistot loikkareista Neuvosto-Karjalassa. Verso N:o 2/1993.
- Takala Irina, Eldoradoa etsimässä. Carelia N:o 3/1993.

- Takala Irina, Finskoe naselenie Sovetskoi Karelii v 1930-e gody. Karely, Finny. Materialy k serii "Narodny i kulturny". Moskva 1992, s. 150–175.
- Takala Irina, Gyllingin – Rovion juttu. Carelia 9/1991, s. 129–147.
- Takala Irina, Natsionalnye operatsii OGPU/ NKVD v Karelii. Teoksessa V Seme Edinoi: Natsionalnaja politika partii bolshevikov i ee osushtshestvlenie na Severo-Zapade Rossii v 1920–1950-e gody. Pod redaksei Timo Vihavainena i Irina Takala. Helsinki-Petrozavodsk 1998, s. 161–206.
- Takala Irina, Sudby finnov v Karelii. Voprosy istorii Evropeiskogo Severa. Petrozavodsk 1991, s. 92–103.
- Takala Irina, Suomen kommunistinen puolue ja Karjala 1930-luvulla. Carelia N:o 9/1994.
- Tamminen Tapio, Edistyksen myytti. Kertomus modernin yhteiskunnan kulttuurisesta paradigmasta. Tampere 1994.
- Terjukov I. A., Delo "SOFIN" i sovetko-finljandskie otnoshenija v kontse 1920-x - natshale 1930-x gg. Rossija i finljandija v XX veke. K 80-letniju nezavisimosti Finljandskoi Respubliki. Sankt Peterburg 1997, s. 223–231.
- Thinking Theoretically About Soviet Nationalities. History and Comparison in the Study of the USSR. Edited by Alexander J. Motyl. New York 1992.
- Thurston Robert W., Life and Terror in Stalin's Russia 1934–1941. New Haven and London 1996.
- Timasheff Nicholas S. The Great Retreat: the growth and decline of communism in Russia. 3. print. New York 1946.
- Tishkov Valery, Ethnicity, Nationalism and Conflict in and After the Soviet Union. London – Thousand Oaks – New Delhi 1997.
- Tucker C. Robert, Stalin in Power. The Revolution from above 1928–1941. New York 1990.
- Unger Aryeh L., Constitutional Development in the USSR. London 1981.
- Upton Anthony F., Kommunismi Suomessa. Helsinki 1970.
- Vahtola Jouko, Nuurukaisten sota. Suomen sotaretki Aunukseen 1919. Helsinki 1997.
- Vakar Nicholas P., Belorussia, The making of a nation. A case study. Cambridge, Massachusetts 1956.
- Vavulinskaja Ljudmila, Vainovyöry lähti liikkeelle Karjalassa 1920–1930-luvun taitteessa. Carelia 9/1993.
- Vdovin A.I., "Rossijskaja Natsija". Natsionalno-polititsheskie problemy XX veka i obshtshenatsionalnaja rossijskaja ideja. Moskva 1995.
- Verigin Sergei – Laitinen Einar, Suomalaisen salainen tiedustelu ja poliittiset vainot Venäjän luoteisalueella 1920–30-luvulla. Carelia 5/1997.
- Vihavainen Timo, Internationalists' Ordeal. The Peculiar Story of the Red Finns in Soviet Russia. Scandinavian Journal of history 10, 1/1985, p. 55–74.
- Vihavainen Timo (1998a), Stalin ja suomalaiset. Helsinki: Otava 1998.
- Vihavainen Timo, Suomalaisen arvioita Leninistä. Lenin ja Suomi, osa III. Helsinki 1990.
- Vihavainen Timo, Suomen ulkopoliitiikka ja Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden ongelmat maailmansotien välisenä aikana. Teoksessa Yksin suurvaltaa vastassa. Talvisodan poliittinen historia. Olli Vehviläinen & O.A. R•eševski. Helsinki 1997.
- Vihavainen Timo (1998b), Svaboodasoltusta stahanovilaiseksi. Sosialismin etujokou muuttuva hahmo 1920–1930-luvulla. ...Vaikka voissa paistais? Venäjän rooli Suomessa. Osmo Jussilan juhla-kirja. Porvoo 1998, s. 296–321.
- Viola Lynne, The Second Coming: Class Enemies in the Soviet Countryside, 1927–1935. Teoksessa Stalinist Terror. Getty-Manning. Stalinist Terror. New perspectives. Edited by J. Arch Getty and Roberta T. Manning. Cambridge 1993.
- Volkogonov Dmitri, Stalin: Triumph and Tragedy. London 1991.
- Volkogonov Dmitri, Trotsky. The Eternal Revolutionary. London 1996.
- Wheatcroft Stephen, The Scale and Nature of German and Soviet Repression and Mass Killings, 1930–45. Europe-Asia Studies, Vol. 48, No. 8, 1996, p. 1319–1353.
- Wheatcroft S. G. and Davies R. W., Agriculture. Teoksessa: The economic transformation of the Soviet Union, 1913–1945. Edited by R. W. Davies, Mark Harrison, S. G. Wheatcroft. Cambridge 1994.
- Wilson A. William, Kalevala ja kansallisuus-aate. Helsinki 1985.
- Yläräkkö Arvo, Edvard Gylling, Itä-Karjalan suomalainen rakentaja. Helsinki 1976.

PAINAMATON TUTKIMUS

- Anttikoski Esa, Neuvostoliiton kielipoliitiikka: Karjalan kirjakielen suunnittelu 1930-luvulla. Lisensiaatintyö, Joensuun yliopisto 1998.
- Autio Sari, Kohtalona metsä. Neuvosto-Karjalan metsätalouden murros 1926–1932. Yleisen historian lisensiaatintyö, Tampere 1997.
- Nikitina Olga Aleksandrovna, Kollektivizatsija i raskulatsivanie v Karelii. Rossijskaja Akademiija Nauk Institut Rossijskoi Istorii. Dissertatsi na soisanie utsenoi stepeni kandidata istoritsheskih nauk. Moskva 1993.
- Kangaspuro Markku, Suomalainen vai venäläinen Karjala. Neuvosto-Karjala kansallis-

- ten aatteiden taistelukenttänä vuosina 1920–1940. Lisensiaatintyö, Joensuun yliopisto 1996.
- Kauppala Pekka, *Sowet-Karelien 1917–1941. Leistung und Schicksal eines sozialistischen Regionalexperiments. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Philosophischen Fakultäten der Albert-Ludwigs-Universität zu Freiburg i Br.* 1992.
- Martin Terry, *An Affirmative Action Empire: Ethnicity and the Soviet State, 1923–1938.* PhD Dissertation, the University of Chicago, 1996.
- Airola Veikko, *Valoisaa ja pimeää. Petroskoi 1991.*
- Buharina Anna, *Elämäni Stalinin varjossa.* Helsinki 1989.
- Hruštšev muistelee. Toimittanut Strobe Talbott. Porvoo–Helsinki 1971.
- Kondratjev, Nikolai. *Luotettava toveri. Moskova-Petroskoi (ei painovuotta).*
- Kudzhiev V. M., *Karelskaja Trudovaja Kommuna. Vospominanija tshlena revkoma.* Petrozavodsk 1970.
- Kuusinen, Aino. *Jumala syöksee enkelinsä.* Keuruu 1972.
- Merikoski K., *Taistelu Karjalasta: Piirteitä venäläistämistyöstä Raja-Karjalassa tsaarinvallan aikoina.* Helsinki 1939.
- Na fronte mirnogo truda. *Vospominanija utshastnikov sotsialistitsheskogo stroitelstva v Karelii 1920–1940.* Petrozavodsk 1976.
- Niemi Irja, *Neuvostokasvatti.* Helsinki 1944.
- Sinitsyn Jelisei T., *Vaiettu totuus.* Keuruu 1995

■ Lyhenteet ja termit

AK – aluekomitea
AKK – aluekontrollikomitea
AKS – Akateeminen Karjala Seura (Suomessa)
AKSNT – Autonominen Karjalan Sosialistinen Neuvostotasavalta
ASNT – autonominen sosialistinen neuvostotasavalta
ASSR – autonominen sosialistinen neuvostotasavalta
BBK – Vianmeren-Itämeren kanava,
BBKombinat – Vianmeren-Itämeren kanavan kombinaatti
d, delo – asiakirjamappi
f, fond – arkistokokonaisuus, johon aineisto luokiteltu
fraktia – ryhmä
GK – kaupunkikomitea
Glavlesbum – Metsä- ja paperiteollisuuden päähallinto
GOSPLAN – Valtion suunnittelukomitea
GPU - poliittinen pääkeskushallinto (turvallisuuspoliisi)
GULAG – OGPU:n pakkotyöleiri
IK – toimeenpaneva komitea
IKKI – kominternin toimeenpaneva keskuskomitea
Karelles – Karjalan ASNT:n valtiollinen metsä- ja metsätaloustrusti
Karjalan TsIK – Karjalan toimeenpaneva komitea
Karrevkom – Karjalan vallankumouskomitea
KASNT – Karjalan Autonominen Sosialistinen Neuvostotasavalta
KK – keskuskomitea
KKK – keskuskontrollikomitea
KKN – kansankomissaarien neuvosto
KTA – kone- ja traktoriasema
KTK – Karjalan Työkansan Kommuuni
kulakki – varakkaaksi talonpojaksi määritelty, Stalin julisti sodan heitä vastaan
pakkokollektivisoinnin yhteydessä
kuvernementti – lääni
l., list – delon juokseva numerointi
Luoteisbyro – luoteisalueen byro, VKP(b):n KK:n alainen
LVKYO – Lännen vähemmistökansallisuuksien kommunistinen yliopisto
MOPR – Kansainvälinen vallankumouksellisten työläisten tuki (Kominternin ”punainen risti”)
Narkomat – kansankomissariaatti
Narkomindel – ulkoasiain kansankomissariaatti
Narkomles – metsäteollisuusasiain kansankomissariaatti
NEP – uusi talouspolitiikka, 1921–1928
NKID – ulkoasiain kansankomissariaatti

NKles – metsäteollisuusasiain kansankomissariaatti
 NKVD – Neuvostoliiton sisäasian kansankomissariaatti (turvallisuuselimet
 OGPU jne. liitettiin siihen kesällä 1934)
 NKVod – vesikuljetusasiain kansankomissariaatti
 Nomenklatura – henkilöt, jotka oli luetteloitu korkeimpiin tehtäviin sopiviksi
 ob. – lähdeviitteessä tarkoittaa sivun kääntöpuolta
 OGPU – yhdistynyt poliittinen pääkeskushallinto (turvallisuuspoliisi)
 OK – aluekomitea
 OKK – aluekontrollikomitea
 op., opis – arkistoaineisto luokiteltu opiseihin
 Orgbyro – VKP(b):n keskuskomitean organisaatiobyro
 ORPO – johtavien puolue-elinten osasto
 Osoviahim (OAH) – Neuvostoliiton vapaaehtoinen maanpuolustusjärjestö
 PB – politbyro
 Petroles – Pietarin valtillinen metsä- ja metsätaloustrusti
 politbyro - VKP(b):n KK:n poliittinen byro, monta kertaa viikossa kokoontunut
 johtoelin
 RIK – piirin toimeenpaneva komitea
 RK –piirikomitea
 RKI – Työläis- talonpoikaistarkastus
 RKKA – työläisten ja talonpoikain punainen armeija, puna-armeija
 RKP(b) – Venäjän kommunistinen puolue (bolshevikit)
 RSFSR – Venäjän Sosialistinen Federatiivinen Neuvostotasavalta
 Severoles – Neuvostoliiton Euroopan-puoleisen osan Pohjoisen piirin valtiollinen
 metsäteollisuus- ja metsänvientitrusti
 Sevzapbyro – VKP(b):n keskuskomitean luoteisbyro
 Sevzapekoso – Luoteisalueen talousneuvosto, jonka keskus oli Leningrad.
 Sevzaples – Neuvostoliiton luoteisalueen valtiollinen metsäteollinen trusti
 Sevzaptransles – Neuvostoliiton luoteisalueen valtiollinen metsäkuljetustrusti
 SKP:n SB – Suomen kommunistisen puolueen Suomen byro (Helsingissä)
 SKP:n UB – Suomen kommunistisen puolueen ulkomaanbyro (Moskovassa)
 SKP – Suomen kommunistinen puolue
 SNK – kansankomissaarien neuvosto
 SR – sosialistivallankumouksellinen puolue
 STO – Työn ja puolustuksen neuvosto
 TpK – toimeenpaneva komitea
 TpKK – toimeenpaneva keskuskomitea
 Tsheka – erikoismissio (GPU, OGPU, salainen poliisi, vuoteen 1922)
 TsIK – toimeenpaneva komitea
 TsK – keskuskomitea
 UB – ulkomaanbyro (SKP:n, toimi Moskovassa)
 ujesti – hallinnollinen yksikkö, lähinnä piiri
 UM – Suomen ulkoministeriö
 USLON – Solovetskin vankileirin erikoisasutushallinto
 Vienan Karjalan kapina – Pohjois-Karjalassa talvella 1921–22 ollut aseellinen
 kapina

Vienan Karjala – Venäjän Pohjois-Karjala
vienankarjalaiset – Pohjois-Karjalassa asuneet karjalaiset, joiden kieli on hyvin lähelle suomen kieltä
VKP(b) – Yleisliittolainen kommunistinen puolue (bolshevikit)
Volgostroi – Volgan kanavan rakennus (GULAG)
volosti – kunta
VSNH – Korkein kansantalousneuvosto
VTsIK – yleisvenäläinen (yleisliittolainen) toimeenpaneva keskuskomitea
Zhelles – Muurmannin rautatien metsätrusti

■ Henkilöhakemisto

- Abrojan Artur Edvartovitsh 295, 298
Agranov Ja. D. 315, 319, 329
Ahti 162, 164
Airola Matti 333
Alavirta Toivo 159, 171, 172, 186, 272–274,
277, 317–318, 327–328
Aleksanteri II 48
Allerman 330
Amosov 288
Andrejev A.A. 260
Antikainen Toivo 36, 114, 118, 120, 304–305,
307
Apolonik Adam Markovitsh 281, 290, 296,
300, 302, 312, 319–320, 322, 326
Arhipov Nikolai Vasilevitsh 340, 350
Arnoldov A.M. 205
Asmus Eric A. 325, 348
Averkiev Vasili, 228, 281, 287, 290, 293–296,
298–299, 302–303, 326
Balabanov Angelica 58
Bauer Otto 50
Bednyi Demian 261–262
Beloborodov A. 65, 139
Birjukov Pavel 229
Berdjajev Nikolai 16
Bobrikov Nikolai Ivanovitsh 252, 372
Bogdanof D. 165
Bogdanov 153
Bogdanov Tadei 168
Bubrih D.V. 250–251, 258, 336, 338–340, 342
Buharin Nikolai 24, 94, 118, 200, 280, 346
Bushujev Pavel Ivanovitsh 284, 287–288, 312,
326, 339, 341, 350, 371
Bykovsk S.N. 258
Corgan (Sevander) Oskari 248
Cowan 73
Denisov Zahar 228–229, 281, 296, 300–301,
321
Dimanstein Semen 256, 258
Dimitrov Georgi 248
Dzerzhinski Felix 53
Eklund 129
Ekman 220
Engels Friedrich 373
Erich Rafael 74
Feldman 306
Fomin V.P. 134, 140–141
Fomin Trifon 225, 229
Forsström A.O. 42
Fortén Verner 91, 103
Frinovski M.P. 349, 351
Ganetski Jakub 120, 122
Gappojev Nikolai 218–219, 225–229, 294–
295, 298, 301, 317–318, 328
Ginzburg 253
Goltz Rüdiger von der 67, 174
Gorbatshev Mark Vasiljevitsh 350
Grigorjev Maksim 218–219, 229
Grishkin Ivan Petrovitsh 218–219, 235, 257,
276, 281, 287–288, 293–294, 301
Gurjev V.T. 113
Gyllenbögel Boris 116–117
Gylling Edvard 10, 27, 34–36, 42–46, 74–76,
78, 80–86, 88, 90–110, 113, 126, 128–129,
131–137, 139, 142–147, 150–151, 157–
158, 172–175, 184, 193, 200, 205, 207,
209, 212, 220, 222–225, 233–234, 241,
243–244, 248–249, 273, 278, 280–282,
286, 288, 290, 293–295, 298, 302, 307,
312–313, 317–318, 321, 323, 325–327,
333–335, 349–351, 354, 358, 363, 366,
369–371
Hatskevitch A.I. 254
Heikkonen J.H. 177, 178, 318
Heimo Mauno 71
Henricksson-Mata K. 112
Herder Johan Gottfried 14
Herzen Aleksander 16, 20
Hilden Anselm 307
Hinevitsh V.T. 301–302
Hitler Adolf 287, 309
Holsti Eric 114, 115, 117, 119, 122
Hrisanfov Ilja V. 197
Hrushevks Mihail 311
Hyppönen Paavo 295–298, 300, 351
Hämäläinen Matti 339–340, 342
Iljinski 327
Irklis Peter Andrejevitsh 316, 319–324, 326–
328, 336–337, 339, 341, 349–350, 371
Ivan IV Julma (Suuri) 312
Ivanov Nikolai Ivanovitsh 350–352
Ivatshov Fjodor 340
Jaakkola Nikolai 289
Jagoda Genrih G. 211, 306, 315, 329
Jakovlev P. 288
Janson N.M. 211
Jartsev Boris 354
Jegorov Ivan P. 188, 219, 224–225, 229
Jegorov Filip Ivanovitsh 316
Jegorov P.M. 188
Jenukidze Abel S. 136, 250
Jezhov Nikolai 247, 319, 347, 352
Johansson Otto 156, 333
Jokela M.K. 288
Josifov 191
Judenitsh Nikolai N. 73
Jushtshiev Nikolai Aleksandrovitsh 194, 223,
226, 294–295, 298, 349, 369
Järnefelt Eero 120, 122
Järvimäki Hannes 327, 349
Järvisalo Johan Emil 130 155, 175, 202, 219,
222, 224, 227, 369
Kaganovitsh M.M. 197, 303
Kalinin Mihail 136, 141–143, 185
Kalman Mihail Georgijevitsh 306
Kamenev Lev 78, 346
Kamenev S.S. 118, 315
Kangas Väinö 327
Karahana L.M. 78
Karjalainen K. 156, 164

Kasanski (Kazanski?) 305
 Katariina II 47
 Katshanov A.V. 258
 Kautsky Karl 50, 52
 Kerzhenstev P.M. 83
 Kirov Sergei M. 210, 225, 228, 234, 246, 269–270, 275, 278, 287, 293, 303, 306, 314, 317, 321, 323
 Kivekäs Aarne (Sippola Aarne) 177, 178
 Klinger 139
 Kogan Lazar Josifovitsh 210
 Koivunen Antti 177–178
 Koltshak Aleksander V. 57, 70, 73
 Komu J.A. 106
 Konstantinov 319–320
 Kopyrev. G. G. 141
 Korhonen Arvi 299
 Korhonen Jussi (Korpimaa Onni) 307
 Kornilov G.V. 288
 Krank 327
 Krauze 278
 Krestinski Nikolai 78
 Kriveshejev I.D. 267, 285–286, 293–294
 Krupskaja Nadezhda 21
 Kudzhijev Vasili 79–80, 94, 97, 103–107, 125–130
 Kuisma Toivo 69
 Kuibyshev V.V. 323
 Kukkonen Anni 165
 Kuprijanov Gennadij 247–248, 352, 354–355, 357–359
 Kursk 139
 Kurvinen 225
 Kuusinen Otto Ville 36, 46, 98–99, 124, 223, 276, 327, 354–355, 359–360, 372
 Kyikov Vasili 229
 Laatikainen E.P. 220
 Laidoner J. 70, 73
 Laitala 177
 Lamminen Lauri 307, 320–321
 Langstedt H. 93
 Lassy Ivar 154–155, 168
 Latvia John 244
 Laukki-Tiura Leo 115, 124
 Lehén Tuure 358
 Lehtinen J.K. 98, 152
 Lemetti Jukka 328
 Lenin V.I. 10, 20–21, 25, 49–53, 55, 57, 62–65, 74, 76, 89, 90, 94, 107, 113, 115, 129, 132–133, 136–137, 147, 152, 180, 195, 233–234, 323
 Leoninok 321, 328
 Leskov Aleksandr Nikolajevitsh 105, 221
 Letonmäki Lauri 71, 227, 229, 234, 326, 333
 Liebknecht Karl 70
 Lindberg John 297
 Linnala Juho 304
 Litvinov Maxim 58, 110, 114, 116, 123, 125, 139
 Lobov 211
 Loikkanen 302
 Longin 188
 Lumivuokko J.H. 221, 222
 Luoto Lauri 289
 Lusgin A. 157
 Luxemburg Rosa 50,–51, 70
 Lönnrot Elias 39
 Magidov V. 226–229, 231
 Maiski I.M. 245
 Makarjev Stepan Andrejevitsh 349
 Malenkov Georgi M. 319, 350, 355
 Malm Hanna 119, 276–277, 298
 Malm C.W. 67
 Manner Kullervo 46, 98–99, 124, 222–223, 276–278, 321
 Mannerheim C.G. 67–72
 Manuilov S.S. 288
 Marr N. Ja. 334, 336
 Marx Karl 20, 294, 373
 Matero Juuso (Jahveti Moilanen) 116, 120–121, 124, 219–220
 Matilainen Aleksanteri 296
 Mattson Eyolf 174–175, 177, 306
 Matuzenko S. 352
 Maynard Charles 67, 71, 73
 Mdivani Budu 65
 Medvedev F.D. 228, 246, 274–275, 315, 321
 Merikari Fiina 323
 Metsä Tyne 325
 Mihailov Vasili Ivanovitsh 295, 297–298, 301
 Mihailovitsh 352
 Miljutin N. 135
 Miller E.K. 320
 Miloradov 339
 Molotov Vjatseslav M. 116–117, 123, 128, 353
 Müller 117
 Mäki Jaako 77–78, 80, 90, 95, 97, 113, 302, 327
 Mäkinen Hannes (Stein Matti) 323, 325–326
 Nazaretian 65
 Nelke Rudolf Karlovitsh 225
 Niemi Einari 307
 Nikolai II 41, 104, 127, 357
 Nikolajev 317
 Nikolski Mihail Nikolajevitsh 320, 349–350
 Niktin I.A. 111
 Nizovtsev 278–282, 287, 290–293, 296, 300–301, 312, 333
 Nuorteva Santeri (Aleksander) 129, 173, 200, 217, 222, 249, 369
 Nurmakov 330
 Nyström 323
 Oksanen Bruno 177, 288, 304
 Orahelashvili M.D. 330–331
 Orzhonikidze Sergo 65, 89
 Osipov E. 177
 Paananen 164
 Paasikivi J.K. 83, 85
 Palvadre 258
 Pavlov Yrjö 177, 288, 304
 Pavlovsk Nikolai 229
 Petrov Jukka / Ivan 191, 290, 294–296, 298, 302–303, 319
 Pietari Suuri 20, 22, 47, 312
 Pilkin 73
 Pilsudski J. 254
 Pjatakov Georgi 53, 94
 Platonov S.F. 265
 Plehanov G. 52
 Pohjalainen Aarne (Tauno Ranta) 307
 Pohjaväre E. 302

- Pokrovski M.N. 311
 Polin Konstantin 228, 276, 293–294, 347
 Poskrebyshv A.N. 319
 Postyshev Pavel P. 262–264, 270
 Pottojev Fedor 105, 176, 183, 205, 320, 349
 Pozern Boris 130, 202, 225–228, 296, 307
 Prokofjev G.E. 329
 Protasov Vasili 227, 229
 Puonti 318
 Pushkin A. 310
 Päts Konstantin 70
 Radomyslskaja 346
 Rahja Eino 115, 117–119, 123–125, 129, 173, 275, 366
 Rahja Jukka 71
 Railo Jussi 74
 Rakovski Kristian 58
 Ranta Tauno (Aarne Pohjalainen) 307, 327
 Rantala Toivo 267–269, 286
 Rapoport Jakob Davidovitsh 211, 295
 Rautiainen Väinö 188
 Rautio Heino 143, 165, 215, 234, 288, 320, 326–327, 331
 Rautio Väinö 163
 Rein Gabriel 39
 Romanovski 196
 Rovio Kustaa 228–229, 231–236, 246–247, 250–251, 253–254, 256–257, 267, 269–270, 273, 278, 280–282, 285, 287–288, 290–291, 293–296, 298, 300–303, 306–307, 312–314, 318–319, 321–323, 333, 335, 349, 351, 358, 370–371
 Rozkov Matvei 288
 Rykov Aleksei 63, 280
 Salminen Onni 288
 Saxman Herman 219, 224
 Serov I. A. 319
 Shahrail Vasyl 27
 Shershkov 302
 Shershevski Karp Rafailovitsh 295, 301, 305
 Shigajev 226
 Shkiriatov M.F. 319
 Shotman Aleksander 129, 135, 173, 175, 312
 Sirola Yrjö 36, 74–76, 78, 82, 146, 222–223, 225, 272, 274, 276, 323, 359
 Siven (Bobi) H.H. 112
 Sjögren A.J. 39
 Skljansk J. M. 78
 Skrypnik Mykolan 89, 249, 253–256, 262–264, 270–271, 286, 292
 Slavin 246
 Smirnov Ivan 128, 130
 Sobolev Stepan 92, 107, 220
 Soilander 273
 Soljakov Petr Vasilevitsh 350
 Stalin J.V. 14, 22–23, 32, 50–52, 55–57, 60, 62–64, 78, 89–90, 94, 106, 116, 128–130, 137, 139, 157, 180, 182–183, 185, 189–200, 210, 224, 231–232, 246–247, 253–256, 258, 260–263, 268, 276, 279, 280, 298–299, 305, 314–315, 323, 338, 344–347, 350–351, 353–355, 358–359, 365, 372
 Stasova E. 65
 Stein Matti (Hannes Mäki) 301
 Sterlin 285–286
 Stolt Karl 288
 Stolypin Pjotr 24
 Stomonjakov B. 135
 Ståhberg K.J. 73
 Sultan-Galijev M.H. 62, 137, 215
 Sundman Oskari 273, 318
 Sutelainen Toivo 177, 228
 Svinhufvud Per Erik 67
 Syvänen Elo 347
 Söderlund Jalmari 307
 Taimi Adolf 129
 Takojev 251
 Talvela Paavo 114
 Tanner Väinö 83
 Tarasjuk 122
 Tarle E.V. 265
 Tenhunen Matti 244, 320
 Tenison Karl 328–329, 347, 349, 351
 Ter-Gabrieljan 110, 136
 Tereshkin Georgij 105
 Timasheff N.S. 309
 Tjujajev 302
 Tjutkov 228–229
 Toivola Akseli 305, 307
 Tokoi Oskari 74
 Tolstoi D.A. 48
 Trotski Lev 12, 52, 62–63, 69, 71, 78, 114–117, 123, 125, 347, 366
 Tsernyh A. S. 117, 119, 122
 Tshernyshevski Nikolai 20
 Tshitsherin Georgij 76–77, 79–80, 82–85, 92, 113–117, 119, 122, 123, 137, 365–366
 Tshudov M.S. 316, 321–322
 Tuhatshevski Mihail 346–347
 Tuominen Arvo Poika 119
 Turtia Juho 175
 Törmälä Teemu 323, 326–327
 Usenius Artturi 302
 Uspenski D.V. 211
 Validov Zeki 57–58
 Varakin 229
 Vax Lauri 302
 Veltheim Erkki 74
 Vennola J.V. 83, 85
 Verzhbitski K.A. 211
 Vihko Jukka 250
 Vilhelm II 69
 Vilmi Otto 119, 123–124, 178, 222, 258, 273, 275–277, 290, 293–294, 298–299, 301–302, 305–307, 320, 324
 Virtanen Lauri 304
 Vistbacka Uno 188
 Vladimirov 318, 321, 324
 Vladimirska M.F. 78–82, 108
 Vlasov Ivan 228–229
 Voronin Vasili 228–229
 Voroshilov Kliment E. 210, 354
 Vuori Mikael (Martelius Aarne) 307
 Vyshinski Andrei Ja. 319
 Westerlund G. 220
 Zakovski Leonid M. 306, 315, 329, 346–349
 Zatonski Vladimir 353–256
 Zelenjuk 300
 Zhdanov Andrei 248, 315–319, 322, 324, 328, 337, 346, 348, 354–356
 Zinovjev Grigori 71, 77–79, 81, 98–99, 118–119, 129, 315, 346

Karjalan ASSR:n hallinnolliset rajat 1933

